

Bodor Anikó – Paksa Katalin

VAJDASÁGI MAGYAR NÉPDALOK V.

A sorozat eddigi kötetei:

Bodor Anikó: *Vajdasági magyar népdalok, lírai dalok*
(Katonadalok, a hétköznapi dalai, szerelmi, tréfás és egyéb dalok),
Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1997

Bodor Anikó: *Vajdasági magyar népdalok II.*
(Balladák, betyár- és pásztordalok),
Forum Könyvkiadó, Újvidék,
Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta, 1999

Bodor Anikó: *Vajdasági magyar népdalok III.*
(Párosítók, lakodalmások, szerelmi dalok),
Forum Könyvkiadó, Újvidék,
Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta, 2003

Bodor Anikó: *Vajdasági magyar népdalok IV.*
(Énekes népi gyermekjátékok),
Forum Könyvkiadó, Újvidék,
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2008

Kottagrafika
Pálóczy Krisztina

Hangtechnika
Németh István

A könyv megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Nemzeti Tanács,
valamint a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság támogatta

Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi
Kutatóközpont Zenetudományi Intézetének közreműködésével

Bodor Anikó – Paksa Katalin

VAJDASÁGI MAGYAR NÉPDALOK V.

Jeles napi szokások és jeles időszakok énekei

Forum Könyvkiadó, Újvidék
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta

© Bodor Anikó örököse, 2016
© Paksa Katalin, 2016
© Forum Könyvkiadó, 2016
© Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2016
© MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2016

ELŐSZÓ

„Már régóta érezzük szükségét egy olyan kiadványnak, mely általános képet nyújt a Vajdaságban élő magyarság népdalkincséről” – írta Bodor Anikó *Vajdasági magyar népdalok* című könyve I. kötetének előszavában 1997-ben, amikor még a közreadást négy kötetre tervezte. Azóta a lírai dalokat (katonadalokat, a hétköznapi dalait, szerelmi, tréfás és egyéb dalokat) tartalmazó köteten kívül a terveknek megfelelően 1999-ben megjelent a II., a *Balladák, betyár- és pásztordalok*, 2003-ban a III., a *Párosítók, lakodalmások, szerelmi dalok* és 2008-ban a IV., az *Énekes népi gyermekjátékok* című. Eredetileg ez utóbbi kötetbe szánta a szokásdalokat is, azonban terjedelmi okokból, a gyermekjátékanyag gazdagsága miatt ez nem valósult meg. A jeles napok és időszakok dalai ezért egy külön, önálló kötetbe kerültek, amelynek végleges összeállításában és kidolgozásában sajnos már nem vehetett részt. Így – sok évtizedes szakmai és baráti kapcsolatukra való tekintettel – a szokáskötet szerkesztésére, a könyvsorozat befejezésének feladatára Paksa Katalint, a Magyar Tudományos Akadémia doktorát, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete Népzene- és néptánckutató osztálya és archívumának munkatársát kértem fel.

A sorozat célja elsősorban az – amint azt Bodor Anikó megfogalmazta –, hogy „a vajdasági tarka eredetű magyar népesség népdalkincsének színe-javát a közművelődéssel megismertesse”. A megismerést szolgálja a kiadványhoz tartozó hangzó melléklet is (készítette Németh István), mely a hagyományos népi előadásmód kottában nem ábrázolható hangzásvilágát közvetíti az olvasóknak/hallgatóknak, és segíti mindazokat, akik szeretnék megtanulni és hitelesen tolmácsolni a dalokat. A kötet ugyanakkor a tudományos kutatás számára is újdonságot jelent, minthogy monografikus áttekintést nyújt – népzenei, zenetörténeti és néprajzi vonatkozásban egyaránt – a Dél-Alföld egyik sajátos tájáról, egy olyan vidékről, amely már csaknem egy évszázada kisebbségi léthelyzetben őrzi és élteti zenei anyanyelvét is.

Ajánljuk a kiadványt mindenekelőtt azoknak a vajdasági magyaroknak, akiknek elődeitől egykor ezeket a dalokat gyűjtötték, továbbá általában a népzenei mozgalom ifjú és idősebb elkötelezettjeinek és a zene vagy a néprajz iránt érdeklődő szélesebb közönségnek. Meggyőződésünk, hogy múltunk, hagyományink, műveltségünk kulturális, esztétikai és emberi értékei ma is időszerűek, életünket szebbé tehetik megőrizve annak közösségi szellemét is.

HAJNAL Jenő,
a Vajdasági Magyar Nemzeti Tanács elnöke

BEVEZETŐ

„Vajdaság magyarsága eredetében igencsak tarka képet mutat. A vidék magyarsága a török megszállás alatt szinte teljesen kipusztult. A török leverése után, mint osztrák kincstári birtokra, nagy számban költöztettek ide németeket, így a magyarok újratelepítése csak az 1700-as évek közepétől folyt Magyarország szinte minden megyéjéből” (VMND III, 8). A Vajdaság zenefolklórában a teljes magyar nyelvterület öt népzenei dialektusa közül – egy, a moldvai kivételével – valamennyi képviselteti magát: a dunántúli, a felföldi, az alföldi és az erdélyi. A különböző tájakról különböző időkben idetelepült lakosság a soknemzetiségű környezetben megőrizte sajátosságait, nyelvjárását, dalait, olykor viseletét is, sőt hagyományaihoz a kibocsátó falvaknál általában jobban ragaszkodott, ugyanakkor folklórkincsei a földrajzi és sorsközösség révén bizonyos mértékig egymáshoz csiszolódtak, hasonultak. Kalendáriumi szokásaik, énekeik összességükben rendkívül változatos, színes, gazdag együttest alkotnak.

A falusi emberek életébe – még a 20. század első felében is – szervesen illeszkedtek az énekek, zenével egybekapcsolt ünnepek, amikor a nehéz fizikai munka után megpihentek, a küzdelmes hétköznapi gondjait félretették. Az időt az esztendő jeles napjaihoz és időszakaihoz mérték. A Vajdaságban is újévi köszöntővel kívántak áldást és bőséget a családoknak, vízkeresztkor kivilágított csillaggal, énekszóval érkeztek a házakhoz a háromkirályoknak öltözött kislíuk. Vidám zenés mulatságokkal telt a farsang, melyet hamvazószerdán nótával búcsúztattak el. Télen még a disznótorokhoz is hozzátartozott egyes falvakban a kántálás. Nagyböjtből Jézus szenvedésére emlékezve nem tartottak esküvőt és zenés mulatságot. Ez volt a böjti énekek ideje, melyeket nemcsak a szentmisén énekeltek, hanem liturgikus kereteken kívül is; és saját énekkészlet illeszkedett virágvasárnaphoz, nagycsütörtökhöz, nagypéntekhez, húsvét hajnalához. Pünkösdkor a természet kivirágzásáról és a Szentlélek csodájáról daloltak a kislányok házról házra járva, miközben zöld ágat, „pünkösdi fát” vittek magukkal. A nyári napfordulón, Szent Iván napján tüzet raktak, és átugrálták a fiatalok, az aratás befejezését rigmussal és dalokkal ünnepelték. Szent Anna, Havi Boldogasszony, Nagyboldogasszony és Kisboldogasszony napjának is megvoltak a maga énekei. Adventban, karácsony előtt „adventölők”, Szentcsalád-járók, majd a betlehemesek indultak útnak, akár messze ki, a tanyavilágba is, karácsony estéjén pedig köszöntők, „kóringyálók” csoportjai vitték hírül az „angyali vigasságot”. A bukovinai székely lakosságú településeken ekkor került sor a „leányok megénekelésére”, és ugyanitt a karácsony napján kezdődő betlehemezés újévig tartott. Karácsony után az Istvánokat, Jánosokat köszöntötték mennyei patrónusuk napján, december 26-án és 27-én. Ezek az évről évre ismétlődő ünnepek, rituális cselekmények és énekeik a közösség összetartozását erősítik, megidézik és újraélesztik a „régieket” hagyatékát, áldást, bőséget biztosítanak a jelen és a következő nemzedékeknek.

A szokások lefolyása általában hasonló. Az énekeket gyakran prózai beköszöntő és búcsúzó formula keretezi, és az énekek között vagy végén verses, illetőleg prózai részek szintén elhangozhatnak. Éneklés alatt néha táncolni is (pünkösdlők, betlehemesek). Vannak bizonyos cselekménnyel járó, dramatikusnak tekinthető szokások, melyekben a résztvevők szereplőket személyesítenek meg (háromkirályokat, pünkösdi menyasszonyt-vőlegényt, angyalokat, pásztorokat, káplárt, huszárt, ki-

rályt), akik valamilyen szempont alapján válogatott személyek. Feladatukra életkoruk, nemük, családi állapotuk, ügyességük teszi alkalmassá őket. Házzal házzal járnak, és a hallgatóság adománnyal viszonozza énekeiket, jókívánságaikat, mert bár „a jókívánság a civilizált embernek többnyire üres szó, a régi embernek szinte varázsszerű érték lehetett, amit szívesen viszonzott tőle telhetően” (Kodály Zoltán, MNT II, VIII). A jeles napi szokásokban az aktív és a passzív részvétel egymást feltételezi, kölcsönösen fontos, hiszen az énekes cselekményt a közösség javára és annak igényei szerint végzik.

Tágabb értelemben azokat az egyházi népekeket is „szokásdalnak” tekintjük, amelyeket nem a szentmisén, hanem előtte vagy utána énekelnek a jámbor közösségek kántor irányítása nélkül az egyházi év bizonyos időszakaiban vagy bizonyos napjain a templomban, illetőleg falusi otthonokban, temetői kereszteknel és nevezetes szentek tiszteletéhez fűződő búcsújárás alkalmával. Énekeskönyvi alakjukhoz képest ezek variálódhatnak, és magukon viselik a helyi előadási stílus jellegzetességeit. Néhány régi, egyházi népeke a templomi használatból kiszorulva már csak effajta szerepben, szokásdalként maradt fenn, pl. a késő középkori eredetű, *A szűz egy fiat szült* kezdetű ének a huszárijátékban és a serkenyőzésben (234., 238. sz.).

„Az esztendőt az ember mindig kultikus egésznek érezte, és kozmikus fordulatait máig számon tartja. A keresztény egyházi évnek Jézus evangéliumi életéhez igazodó liturgikus rendje az őszövet-ségi kultuszból, az antik pogányság és az európai népek archaikus ünneplő hagyományaiból ötvöződött össze, egyben ráépült a csillagászati, illetőleg gazdasági évre. Innen az európai népek jeles napjainak szinte testvéri hasonlósága. A népi, illetőleg tradicionális életérzés szerint a világ és ember teremtmény, a Teremtőtől függ, aki ura a természetnek és életnek, és így kultusz illeti... A primitív pogány szakralizmust az Egyház tövestől nem tudván kiirtani, [...] alkalmazkodott Mesterének tanításához, aki nem eltörölni, hanem betölteni jött a régi törvényt, igazolni a prófétákat... Ezzel a türelemmel, olykor kényszerű belenyugvással természetesen az archaikus világszemlélet fennmaradásához, továbbéléséhez is hozzájárult” (Bálint 1973, 11–12). Az esztendő jeles napjaihoz fűződő énekes népszokások gyökerei – az egyházi ünnepekhez hasonlóan – olykor a történelem előtti időkbe nyúlnak vissza, és ősi hiedelmek, termékenység-ritusok nyomait őrzik. Mások – egyes elemeiket illetően – az antik műveltséggel hozhatók kapcsolatba, további jelentős rétegek a középkori egyházi ünnepek és szokások lecsapódása, majd barokk kori továbbfejlesztése, és újabb jámbor áhitatformák folklorizációja. Mindezek a rétegek egyazon szokáson belül is keveredhetnek, összeolvadhatnak.

A jeles napi dalok, énekek már csak történeti kialakulásuk eltérései miatt sem alkotnak egységes zenei stílust. Régi és új stílusú dallamok csak kivételképpen szerepelnek köztük, előfordulnak viszont a kötetlen szerkezetű, archaikus réteg ütempáros és recitatív képviselői (disznótoros kántálókban, farsangi köszöntőkben, pünkösdlőkben, betlehemes játékok részleteiben). A szokásdalok keleti eredete csak a regösének esetében valószínűsíthető, amit a Vajdaságban farsangi köszöntőként énekelnek (30–34. sz.). Középkori dallamokból, majd a kora újkor egyházi népekeiből azonban számosan kerültek népi használatba és váltak szokásdallá. A 18. század zenei divatja különösen nagy hatást gyakorolt erre a zenei anyagra: Európa-szerte ismert barokk dallamok hangzanak fel – egyebek mellett – a betlehemes játékokban, és ez a zenei nyelvezet a névnapköszöntőkben szintén megjelenik. Még a 19. század újabb egyházi és népies daltermése is helyet kapott egyes szokásokban, alkalomhoz kötött énekekben (Szentcsalád-járás énekeiben, adventlőkben, búcsús, aratóünnepi és karácsonyi énekekben). Az alkalomhoz nem kötött népdalokkal ellentétben folyamatosan meghatározó jelentőségű volt a magaskultúra és a népi kultúra összefonódása, az írott és a szájhagyományos műveltség kölcsönhatása.

A falusi mindennapokban nincs helye a szokásdaloknak, csak az esztendő meghatározott ünnepein vagy jeles időszakaiban veszik elő őket. Kizárólag egyetlen alkalomhoz fűződő, sajátos dallam a Vajdaságban a pünkösdlőké (111–135. sz.) és a farsangi köszöntőké (30–34. sz.). Azonos ünnepekörön belül egyazon ének különböző szokásokban szerepelhet. Karácsonyi időszakban pl. a *Hej, víg juhászok, csordások* kezdetű éneket Szentcsalád-járáskor (180-V, VII. sz.), angyali

vigasság során (200-III. sz.), huszárijátékban (233. sz.), betlehemes játékban (240-I., 254-VII., 255-I., 260-II., 266-IV., 277-IX. sz.) és karácsonyi énekként is (328. sz.) használják. A karácsonyi ünnepek egyik legerősebb dallamát, mely *Kirje, kirje, kis dedecske* szöveggel Bálint Sándor gyűjtése révén városon is ismertté vált, bölcsőjáraskor (199. sz.), Szentcsalád-járaskor (182. sz.), karácsonyi köszöntőként (200-II., 210–212. sz.) és betlehemes játékban (243-VII., 253-III., 258-V. sz.) éneklük. Az egészen szoros és a lazább zene és szokás kapcsolat mellett sok esetben a kapcsolat teljes hiánya is tapasztalható. Ugyanaz a dallam az esztendő legkülönbözőbb ünnepeihez társulhat, természetesen eltérő, az alkalmaknak megfelelő szöveggel. A *Mittit ad Virginem* középkori adventi szekvencia népi dallamváltozatai pl. nemcsak adventhez (159., 163–165. sz.), hanem pünkösdhöz (137. sz.) és a Szentcsalád-járás szokásához tartoznak (179-II. sz.), továbbá János-köszöntőnek is énekelik őket (339–341. sz.). Egy általánosan elterjedt kanásztáncdallam – *Bárcsak régen felébredtem volna* – elsősorban karácsony táján használatos (180-VIII., 249-III., 283–286., 351–353. sz.), de havi boldogasszonyi és nagyboldogasszonyi búcsúének is lehet (148., 152. sz.). A naptári alkalmak és dallamaik viszonya tehát rendkívül eltérő: egyrészt sok évszázadra visszamenően változatlan, másrészt rugalmasan megújuló még a 20. században is. Megőrzésnek és alakításnak egyaránt helye van, ha a közösség jóváhagyja, ha ízlésének megfelel.

A 19. században az írás-olvasás tömegessé válása nemcsak rombolta a szájhagyományt, hanem esetenként ösztönözte is. Hangsúlyoznunk kell a nótaulást, az „ad notam” technika vajdasági jelentőségét (mindenekelőtt a búcsúénekek és a Szentcsalád-járás esetében), mely többnyire az *Orgonahangok* egyházi énekeskönyvben vagy aprónyomtatványokban megjelent szövegeket társít ismert dallamokhoz. Ez a gyakorlat szerepet játszott ugyanis a régi dallamok életben tartásában (pl. a Rákóczi-nóta 17. századi dallamához illesztettek újabb szövegeket: 142–143., 151. sz.). Hozzájárult továbbá a népzene életére alapvetően jellemző variánsképződéshez is. Az *Örvendetes napunk támadt* húsvéti népének (102. sz.) 18. századi dallamára húzták rá a tekijai búcsúének nagyobb szótagszámú szövegét (149. sz.), amit a hangok aprózásával oldottak meg. A *Keservesen siratja Mária fiát* böjti énekhez (87. sz.) szintén egy nagyobb szótagszámú, *Orgonahangok*-beli szöveget illesztettek (70. sz.). A társítás kezdeményezői általában az éneklést-imádkozást irányító jó hangú, olvasást kedvelő előénekesek. „Ezt most írtam le egy könyvbü. Valáhun tálátam, s akkor leírtam – jegyezte meg egy bácskerteszi előénekes adatközlő. – Sokát leírtam, hát így kivettem a könyvekből, mer tudja, amikor ván egy kis időm, akkor eléveszem a könyveket” (179-II. sz.).

A közreadás szempontjai

A Magyar Népzene Tára II. Jeles napok című vaskos kötete, mely 1953-ban jelent meg, mindmáig a legbővebb összefoglalása az egész magyar nyelvterület énekes-zenés kalendáriumi szokásainak és a „nagyobb időközre terjedő” énekes alkalmak dalainak. Ebben 23 vajdasági ének szerepel (vízkereszt, farsangi, adventi, karácsonyi, István- és János-napi), melyeket Kiss Lajos zombori születésű népzene kutató gyűjtött 1939-ben és 1941-ben Gomboson, valamint a Vajdaságban ideiglenesen megtelepedett istenesi székelyek betlehemes dallamai Benedek András és Vargyas Lajos 1943-as gyűjtéséből. Azóta hosszú idő telt el, és a szokásanyag mennyisége az intenzív gyűjtéseknek köszönhetően megsokszorozódott. Egy részük nyomtatásban is elérhetővé vált Kiss Lajos Horgosról (1974), Gombosról és Doroszlóról (1982), valamint az al-dunai székely falvakról (1984) készített népzenei falumonográfiáinak dalai közé illesztve. Papp György 1971-ben kezdett betlehemes játékokat gyűjteni, majd publikálni (1975, 1994), anyagának egy része elhangzott az Újvidéki Rádió jugoszláviai magyar népköltészettel foglalkozó sorozatában *Jeles napok feledésbe merülő szokásai* címmel. Kónya Sándor észak-bánsági vallásos énekgyűjteménye (2004) szintén tartalmaz jeles napokhoz, időszakokhoz kötődő darabokat. Burány Béla az 1960-as és 1990-es évek között végzett nagyszabású, kifejezetten a szokásokra irányuló gyűjtést, melyet *Ünnepek, szokások, babonák* címmel adott közre

két kötetben (2000, 2001). Bodor Anikónak pedig különösen az 1975 és 1979 között magnetofonra vett anyaga gazdag jeles napi énekekben, szokásokban, bizonyára már a tervezett könyvére gondolva gyűjtötte őket. A publikációkon túl igyekeztünk valamennyi hangzó és kéziratos forrást felderíteni elsősorban a Vajdasági Magyar Népzenei Archívumból és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete népzenei gyűjteményéből, továbbá Bodor Anikó hagyatékából, melyet a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet őriz. Könyvünk – szándékunk szerint – a vajdasági szokások teljes dalkincsét tartalmazza (együttesen mintegy 950 adatot). Egyfelől tehát teljességre törekedtünk, másfelől viszont – Bodor Anikó közreadási gyakorlatát követve – „a népzeneidegen dalokkal nem foglalkozunk, mert a hagyomány keretén zömmel kívül esnek” (VMND III, 11). Az adatok széles időszavat, majd másfél évszázadot fognak át, a legkorábbi gyűjtés 1872-ből, a legújabb 2013-ból való.

Elsődleges forrásnak a hangfelvételeket tekintettük, melyek lejegyzését legtöbb esetben magunk végeztük el. Ha hangfelvétel és publikált forrás egyaránt rendelkezésre állt, a hangzó anyagból indultunk ki, és azt egészítettük ki a nyomtatott adattal. Esetenként 19. századi, csak szöveggel feljegyzett szokásokat is közlünk (az elavult helyesírást átalakítva, a tájnyelvi sajátosságok jelöléséhez azonban ragaszkodva), és néha újabb, kotta nélküli, de néprajzi szempontból fontos gyűjtéseket is, melyeknek valószínű dallama többnyire megállapítható. Ezeket *-gal különböztetjük meg a kottás adatoktól.

Kötetünk a naptári év által megszabott sorrendben ismerteti és közli az ünnepnapokhoz és jeles időszakokhoz kapcsolódó énekeket, énekes szokásokat. Fontosnak tartottuk, hogy elsősorban maguknak az adatközlőknek a szavai alapján kapjon képet az olvasó erről a színes, vonzó világról. Az élőbeszéd lazasága, túlzott részletessége, ismétlései olykor megkívánták az értelemszerű összevonásokat, kihagyásokat (ami a szövegben nincs jelölve), esetleg az átszerkesztést a logikai sorrend fenntartása érdekében. Ha kiegészítésre volt szükség, azt szögletes zárójelbe tettük, és néhány nyilvánvaló szóbotlást kiigazítottunk. A szokások ismertetését egységesen jelen időben adjuk, bár többségük már csak az elbeszélők gyermek- vagy fiatalkorában élt. Erről az egyes szokások jegyzeteiben bőséges tájékoztatás olvasható.

Egy-egy fejezet belső sorrendjét különféle, az anyag tulajdonságait leginkább kifejező néprajzi, földrajzi és zenei kritériumok alapján határoztuk meg. A műfaj megnevezése az adatközlőktől származik (pl. angyali vigasság, kóringyáló), ha pedig ilyen nem ismeretes, akkor a néprajzi szakirodalom terminusait használjuk (karácsonyi köszöntő). A kották közepesen részletesek, ami azt jelenti, hogy nem pusztán a dallamot ábrázolják, hanem bizonyos fokig annak előadásmódját és variálódását is. A további versszakok prozódíájá által befolyásolt ritmus apróbb változásait azonban nem hozzuk variánsként, és általában azt sem, ha egyes rövid díszítőhangok az éneklés során a későbbiekben esetleg kimaradnak. Több előadó összevont kottájában a személyi szöveg- és dallameltéréseket föltüntetjük (ossia), de a csupán nyelvjárási különbségeket nem. A legtöbb dal előadásmódja *tempo giusto*, amit nem jelzünk, csak az ettől eltérőket.

A dalszövegek tájnyelvi közlésében a Bodor Anikó által kidolgozott módszert követjük (VMND III, 13–14). Amennyiben egyes szavak, kifejezések a mai olvasó számára érthetetlenek, szögletes zárójelben adjuk a köznyelvi megfelelőjét. További eligazításul szolgál a *Tájszavak, kevésbé ismert kifejezések* jegyzéke. Itt jegyezzük meg, hogy a tájnyelvi ejtés gyakran következtetlen, és a dalokban általában halványabb, mint ugyanazon énekesek prózai elbeszélésében.

A dalok jegyzetei tájékoztatnak a történeti és stílári zenei jegyekről, a dallamtípus földrajzi elterjedéséről, zenei variánsairól, szöveg- és műfajkapcsolatokról. Felsoroljuk és egymáshoz utaljuk a vajdasági variánsokat, melyeket általában az első előfordulásukkor jellemezzük, de ha az a tipikustól lényegesen eltér, akkor a következőnél. Szükség szerint utalunk a közkézen forgó egyházi énekeskönyvekre és olyan, csak szövegeket tartalmazó énekeskönyvre is, mint az említett *Orgonahangok*, amely a 20. század első évtizedeiben volt használatban a Vajdaságban, anyagának nagy része azonban a későbbi kiadványokból már kimaradt.

A szakirodalomra – néhány kivételtől eltekintve – egységes rövidítéssel hivatkozunk: megadjuk a szerző nevét, a kiadvány évszámát és ha szükséges, az oldalszámot vagy a dallamszámot. A betű- és zenei jelek magyarázatától eltekintettünk, mivel az megegyezik az előző kötetek gyakorlatával.

*

Köszönet illeti mindazokat, akik lehetővé tették a könyv megírását és publikálását, mindenekelőtt Bodor Anikó fiát, Danilo Đurđićot és egykori főnökét, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet volt igazgatóját, a Magyar Nemzeti Tanács elnökét, Hajnal Jenőt. A népzenei hanganyag számbavétele, adatainak azonosítása, átjátszása, digitalizálása és a hangzó melléklet elkészítése az előző kötetekhez hasonlóan Németh István feladata volt, aki egyúttal közreműködött a Bodor-hagyaték átnevezésében, a szokás vonatkozású támlapok és feljegyzések kigyűjtésében is. Ezekről Juhász Gyula, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet munkatársa készített fénymásolatot. Németh István és Juhász Gyula 2013-ban még kiegészítő gyűjtést is végzett a bácskai Duna mentén és Észak-Bánátban. Kaszás Angéla könyvtáros szakirodalmi tanácsokkal és könyvek beszerzésével, a néprajzi munkák kölcsönzésében Iancu Laura és Vargyas Gábor néprajzkutató, a tájszavak magyarázatában pedig dr. Korponai Erzsébet zentai orvos volt segítségünkre. Az *Orgonahangok* című könyvritkaságot Szalay Olga népzenekutató bocsátotta rendelkezésünkre. Kiadványunk szakmai ellenőrzését Domokos Mária és Rudasné Bajcsay Márta népzenekutató végezte. Legfontosabb végül megemlékeznünk magukról az adatközlőkről, azokról a férfiakról és nőkről, akik öröklött tudásukat számunkra közvetítették, és a csaknem félszáz gyűjtőről, akik ezt a tudást hangfelvételen vagy írásos formában megörökítették.

PAKSA Katalin

A KÖTET ANYAGÁNAK GYŰJTŐI

Banó István
Benedek András
Beszédes Valéria
Bodor Anikó
Bodor Géza
Botka József
Buják Róbert
Burány Béla
Csaplár Benedek
Csizmadia Anna
Dudás János
Füstös Ibolya
Gubás Jenő
Gunda Béla
Guzsvány J. István
Hantz Gyula
Haraszi Gyula
Huszár Gábor
Jáki Sándor Teodóz
Juhász Antal
Juhász Gyula
Kálmány Lajos
Király Ernő

Kiss Lajos
Koleszár József
Kónya Sándor
Lázár Katalin
Manga János
Matijevics Lajos
Micsik Béla
Nagy Ferenc
Nagy Izabella
Németh István
Papp György
Penavin Olga
Silling István
Székely Mária
Szemerédi Magda
Tényi Tóth Erika
Török Károly
Tripolsky Géza
Ujváry Zoltán
Varga Attila
Vargyas Lajos
Volly István
Zöldy Pál

ÚJESZTENDŐ 1–9.

Január első napjáról, az új év kezdetéről már a Római Birodalomban szokás volt jókívánságokkal és ajándékokkal megemlékezni, ez volt ugyanis a római mitológia legrégebb istenségének, Janusnak az ünnepe. Az antik itáliai szokás később keresztény tartalmat nyert, és a magyar néphagyománynak is részévé vált. Szilveszter estéjén és újév reggelén járnak köszönteni, többnyire csoportosan. Megállnak az ablakok alatt, énekelnek, rigmust mondanak, mire a háziak megajándékozzák őket dióval, almával, kaláccsal, pénzzel.

Törökbecsén rögtön éjfél után indulnak. „Éharangozták a tizenkettőt, mindjá’ möntünk. Régge-lig. Ahun gondótuk, hogy no, majd itten jó’ kapunk, ott megátunk, oszt énekőtünk. Ha möggyútották a lámpát, akkó vártunk. Nem kopogtunk, csak mindjá’ elkezdünk énekőni. Ha nem, akkó egy párat elénekőtünk, azt’ otthattuk... Nagyon szép vót, mikó énekőtünk öten-hatan egy csoportba. Éggyik jobban énekőt, mind a másik. Ha éggyik ēfulladt, akkó a másik kisegítötte, oszt így mönt.”

Nagybikácson zenészek köszöntenek a házigazda kedvenc nótáival. „Möntünk újévet köszönteni azelőtt. Mer még gyerekkoromban megtanultam a nagybátyáimtul ezt a zenét. Hát muzsikáltunk ottan mindönfélét. Boldog újévet szóval elmondtuk, azt’ akkor elkezdünk muzsikálni. Másik is tudott a gazdáról, hogy ezt szereti, ezt a nótát, oszt akkor aztat muzsikáltuk. Tamburabanda vót, köztük imitt-amott néha még hegedűs is.”

A köszöntőénekek általában a teremtőt, a messiás születését dicsőítik (amit néhány nappal korábban, karácsonykor ünnepeltek) és áldást, bőséget kívánnak (1–5., 7., 8.). A jókívánság pedig a közösség számára nem pusztá szó, hanem hatékony cselekedet, melynek valóságos ereje van. Köszöntésre gyakran egyházi népekeket használnak (4–9.).

1. Újévi köszöntő

$\text{♩} = \text{cca } 174$

1. Új esz-ten-dő, az új i - dő

Most kezd ú - jul - ni,

2. Hirdeti már, a messiás
Eljött meglenni,
Légyetek a nagy Istennek
Mind úrfijai!

[*Rigmus*:]
Ez új esztendőbe bor, búza, békesség
Szálljon házatokra,
Ez új esztendőbe minden jószágtokra!
Adjon Isten áldást táplálkozástokra,
Tiszta szívből, szeretetből ezt kívánom. Diksz.

Bácskossuthfalva, Pivon István (64).

Kiss L., 1969.

Középkori eredetű, kis hangterjedelmű dallam (*Magyarország zenetörténete* I. 512–513), mely kizárólag újévi köszöntőként használatos, és mindig ehhez a szöveghez társul. A dunántúli és az alföldi népzenei dialektusterületen ismerik (MNT II. 1–14).

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/113.

Szövegének variánsa: 2, 3*. A rigmus variánsa: 4. sz. verses folytatása. **Hangzó: 001.**

2. Újévi köszöntő

♩ = cca 112

2. Alsó kék ég, felső szép/kék ég,
Áldjad Uradat,
Urad áldjad, megtartódat,
Nap és hold, csillag!
Nap, hold és csillag!

3. A csillagok, szent angyalok,
Mondjunk hozsánnát,
És mondjunk hát az Istennek
Jer, mondjunk hát az Istennek
Szent alleluját!

Bácskossuthfalva, Farkas Miklós (76), Tar Zsófia (70).

Kiss L., 1969.

Tar Zsófia bizonytalan dallammal tudta, énekének csak a szövegét vettük figyelembe. Mindössze két zenei sorból felépülő, kopott, kis hangterjedelmű, plagális dallam. Strófaformája, szótagszám-felépítése az előző dallamával egyezik. A 2. versszak szövegében szereplő „égnek *alsó kék ég, s felső kék ég*-re osztása középkori, sőt őskeresztény felfogásra mutat” (MNT II. 1081–1082).

Szövegének variánsa 1. és 3*. **Hangzó: 002.**

3* *Újévi köszöntő*

1. Uj esztendő, vígságszerző
Most kezd újulni,
Újúlással víg örömet
Akar hirdetni.

3. Alsó kék ég, felső szép ég,
Dicsérd Uradat,
Urad áldjad nap, hold, csillag,
Të megtartódat!

2. Hirdeti már, a messiás
Eljött meglenni,
Légyeték az Uristennek
Mindig hívei!

4. Megtartódat, táplálódat!
Mondj hozsánnákat!
Hozsánna néked, Uristen,
Adj víg napokat!

5. Vig napokkal, bor, búzával
Látogass minket,
Hogy mi téged dicsérhessünk,
Mint Istenünket.

Nagybecskerek.

Hantz Gy., 1876.

A beküldő (gyűjtő) Hantz Gyula szerint „sajátos nótája” van. Valószínűleg az 1. köszöntő dallamára énekelték.

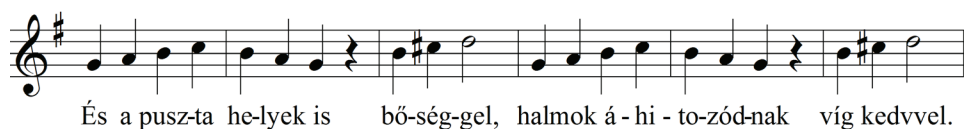
Szövegének variánsa: 1–2.

4. *Újévi köszöntő*

Poco rubato

Ez esztendőt megáldjad, ez esztendőt megáldjad, ó, Szent Je-ho-va Is-ten!
Bő-ség-gel é - ke-sít-sed, bő-ség-gel é - ke-sít-sed, ó, Szent Je-ho-va Is-ten!

Az ének után a szóvivő bekiáltotta a köszöntőt:

Bor, búza, békesség szálljon házatokra
Ez új esztendőbe, minden jószágtokra!
Adjon Isten áldást táplálkozástokra,
Virrasszon fel az Úr a holnapi napra!
Tiszta szívből, szeretetből ezt kívánjuk. Diksz.

Elmondtam a rigmusomat,
Adják meg a hatosomat!

Ha nem kaptak semmit, kifakadtak:

Aki a kántálót üresen bocsátja,
Segítse az Isten taligatolásra!
Aki a köszöntőt üresen bocsássa,
Háromnapos gercs álljon a hasába!

*Pacsér, Czindrik Mátyás (52) ének,
Pénovátz Antal – rigmus.*

*Volly I., 1961.
Penavin O.*

Pénovátz Antal szerint először beköszöntek: „Szerencsés jó estét kívánok. Elgyöttünk új év első estéjén, hogy egypár verséneket mondjunk kigyelmeteknek. Mondjuk-i?”

A gyűjtő Volly István megjegyzése: Újév előestéjén járnak a köszöntők. Szerencsés jó estét kívánnak és kérdik: „Eljöttünk újév estéjén, egy pár verséneket mondanánk!” És együtt éneklük a fenti templomi éneket.

Református népének, szerepel az egyházi énekeskönyvekben (178. dicséret). 18. századi plagális dúr dallama eredetileg *Szent Dávid Soltárjai* című négyszólamú zsoltárkiadás függelékében jelent meg (Debrecen, 1774). Szövege régibb, a 16. századi Batthyány-kódexből ismert. Újévi köszöntőként való használatára még egy adatunk van Magyarország északkeleti sarkából, Ung megyéből és egy irodalmi utalás a Mezőségről Makkai Sándor *Holttenger* című regényében.

Variáns: a 106. húsvéti ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.042.1/0.

A verses köszöntő variánsa: 1. rigmusa.

5. Újévi köszöntő

♩ = 96

1. Szép ke-let, szép nap, nincs benned ho-mály,
Mert az ö - rök nap ben-ned a ki - rály.

Refr.: Új esz-ten - dő - be új szí-vek - kel

Dí - csér-jük Jé - zust é - ne-kek - kel!

2. E napon önti jaz első csöpp vért,
Melyet önkéntül váltságát ígér. *Refr.*

4. Isteni kisdéd, mi is szeretünk,
Legyen szerelmed örökre mentőnk! *Refr.*

3. Drága vérednek első cseppjei
Legyenek népek hív kezesseji! *Refr.*

5. Ha jez esztendő lessz a' zutolsó,
Úr Jézus vére fesse koporsóm! *Refr.*

6. Hogyha megtartasz hosszabb üdöre,
Engedj viradni szent jövődőre! *Refr.*

Dicsértessék a Jézus! Boldog új évet kívánunk mindnyájainak!

Gy: Adtak valamit?

– Adtak ám! Díjót, pézt. Összesződtünk sok pézt, mikó möntünk újévet köszönteni.

Gy: Hányan mentek?

– Én mög Ila néni, ketten. Összesződtük a pézt, még az uri házakba is bemöntünk.

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72),

Fábián Istvánné Tandi Ilona (72).

Burány B., 1975.

Újévi köszöntő második éneke. (Az első ének a *Kelj fel, keresztény lélek* kezdetű [Burány 2000, 207], melyet romlott, elcsúszott dallammal adtak elő, ezért nem közöljük.)

17. századi, fríg dallamból kialakult egyházi népének (*Szegedi Lénárd énekeskönyv* 1674 és *Kovács Márk énekeskönyv* 1842) moll hexachord változata (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 76, II. 37). Mintegy félszáz variánsa ismert a Dunántúlon, a Felföldön, az Alföldön, a Székelyföldön újévi és karácsonyi szöveggel, gyakran köszöntő funkcióban.

Variáns: a 6. újévi ének és a 171. adventi ének távolabbról.

(Bodor Anikó 1993-ban egy versszakkal gyűjtötte Magyaránizsán: Arch. 143A 14.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/179.

6. Újévi ének

$\text{♩} = 104$

1. Ez na-pon on - tod az el-ső csepp vért,

A-mit a jó Is - ten vált-sá-gul í - gért.

Refr.: Új esz-ten - dő - be új szí-vek - kel

Di - csér-jük Jé - zust é - ne-kek - kel!

2. Hogyha megtartasz még több üdőre,
Virradunk boldog, szebb jövőndőre. *Refr.*

Január elseje az nem olyan nap vót, mind egy másik elseje, mer az a boldog újesztendő vót. Mer a kis Jézuskát egyhetes korába ekkó vitték – zsidó gyerek vót – vitték a templomba, megmetélték, hogy egy csepp vért kiontsón a világér. Vót arrul is ének.

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (51).

Tripolsky G., 1977.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

7. Újévi köszöntő

$\text{♩} = 116$

1. Ó, szép Jé - zus, ez új esz-ten-dő - ben légy hí-ve-jid-ben!

Ó, Má - ri - ja, Jé-zus-nak Szent Any-ja, or-szágunk tor-nya!

Ad-jad, ké-rünk, hogy eb - ben az új esz - ten - dő - ben

Le-hes - sünk Jé - zus drá - ga ked - vé - ben!

2. vsz. →

2. Ó, szép Jézus, drága szent nevedért kelj fel népedért!
 Ó, Mária, esedezz érettünk, édes reményünk!
 Hogy ez új esztendőben minden ügyeinkben
 Lehesünk épek testbe, lélekben.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Újévkor mentek köszönteni többen, gyerekek. Ami maradt karácsonytű [azt kapták].

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1978.

Dunántúltól Moldváig a teljes nyelvterületen mintegy száz változatban gyűjtött egyházi népének, mely a néphagyományban többnyire karácsonyi vagy újévi köszöntő, betlehemes, ritkábban paródia, disznótoros köszöntő (MNT II. 384-VII, 662, 975). A 17. században jelent meg nyomtatásban a *Cantus Catholici* énekeskönyvben (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 196–197, II. 88–89) és több 18. századi kéziratos és nyomtatott forrásban is szerepel (*Deák-Szentes kézirat*, Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*).

Variáns: 8–9. újévi, 15-II* vízkereszt, 265-II* betlehemes, 323–325. karácsonyi ének, 334-II. István-köszöntő, 342-II. János-köszöntő.

(Burány 1978-ban a közeli Oroszlámoson is felvette némileg kopott, töredékes alakban: Arch. 229A 13 = AP 18.702c. Az énekes Holló János a végén megjegyezte: „Ez vót az ének, és akkó kap-tunk egy hatost még öt krajcárt.” Burány 2000, 206–207. Bodor Anikó 1993-ban Magyarakanizsán gyűjtötte mint újévi köszöntőt, az énekeskönyvi alakkal egyezően: Arch. 143A 15.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/335.

8. Újévi köszöntő

♩ = 104

Gy: Mentek házról házra énekelni?

– Hät egyget énekétek, äzt' äkkor utännä ä végén äztät énekétek, hogy

Nem szép! [Nevet.]

Bácskertes, Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76).

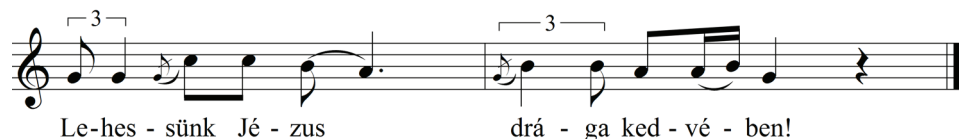
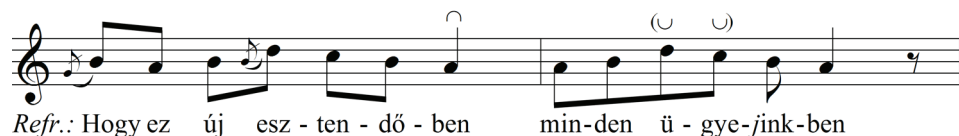
Bodor A., 1990.

Újévi variáns: 7, 9.

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi köszöntő jegyzetét.

9. Újévi ének

Parlando, rubato ♩ = cca 76

2. Ó, szép Jézus, drága szent nevedért kelj fel népedért!
Ó, Mária, tekints hivedre te Szent Fiadért! Refr.

3. Ó, szép Jézus, tartsd meg hívejdet, mint tijejdet!
Ó, Mária, Jézusnak szent anyja, néped asszonya!
Adjad, kérünk, hogy ebben az új esztendőben
Lehessünk épek testben, lélekben!

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Újévi variáns: 7, 8.

(Bodor Anikó 1990-ben az ugyancsak bácskerteszi 92 éves Gábor József előénekestől is felvette egy versszakkal: Arch. 116B 16.)

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 003.**

VÍZKERESZT (JANUÁR 6.) 10–21.

Vízkereszt az egyik legrégebbi keresztény ünnep, ősi egyházi neve *Epifánia*, az Úr megjelenése, kijelentése. A bizánci kereszténység ekkor ünnepli Jézus Krisztus születését. A római egyház Jézus életének három mozzanatát idézi: megkeresztelkedését a Jordán vízében, első nyilvános csodáját a kánai menyegzőn (ezekre utal a vízkereszt elnevezés) és a napkeleti bölcsek hódolatát. Ez utóbbi eseményt a zentai paraszt-kántor, Kelemen András így beszélt el: „A három király elment. Szóval a csillagot megpillantották, és akkor összeszervezkedtek ők hároman és elindultak az ű fölszerelésükkel. A csillag vezette őket. Majd aztán betértek útközben Heródeshez, és akkor ottan Heródeszel beszélgettek, hogy hát hogy még mint. Heródes nem árulta el az ő titkát, hanem mondta nekik, hogy majd ha visszafelé jönnek, akkor szóljanak, majd ő is elmén.” A Vajdaságban *csillagozás*, *csillagjárás*, *háromkirályjáték*, *háromkirályi köszöntő* néven emlegetett háromkirályjárás szokása ezen a bibliai történeten alapul.

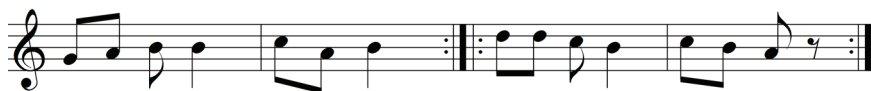
Általában három fiú járja, ők a három szent király: Gáspár, Menyhért és Boldizsár. (Törökbecsén 1918-ban még felnőttek is járták: 14.) Kivilágított csillagot visznek magukkal, mely kitolható-viszszahúzható szerkezetre van erősítve. A szokás meghatározó eleme a *Háromkirályok napján* kezdetű, 17. századi egyházi népének (10–19.), melynek refrénje (*Szép jel és szép csillag...*) alatt tolják előre, majd húzzák vissza a csillagot. A szereplők néha püspöksüvegyszerű fejrevalót viselnek, esetleg kardjuk van, Boldizsár arca be van kormozva, mert ő a szerezsen király. A három észak-bánáti játékban a királyok egyenként bemutatkoznak, szerepükhöz rövidebb prózai szöveg tartozik (13*–15*). A szerémségi játékban pedig a gyermekgyilkos Heródes király is szerepel (16*).

A szokás más helyeken már erősen leegyszerűsödött, és mindössze abból áll, hogy a *Háromkirályok napján* kezdetű énekkel mennek házról házra, amit a hallgatók némi ajándékkal viszonzoznak. „Nem vittünk [csillagot]. Csak úgy mentünk házakhoz. Ami karácsonytű maradt, mindig kaptunk...” (17.). Egy bácskertesí férfi viszont csak a szokásra emlékezett, az ének nem jutott eszébe: „Háromkirályokat mentink keszteni vízkeresztkor. Kicsikék vótunk. Csinátunk magunknak olyan sápkát, még csengettyű, még egy kárd vót a másiknak a kezibe. Én is mentem ákkó, hármán mentink. [...] »Országunk egy istápján«. Hogy is mén? »Vígádozó versekkel. Szép napunk támadt«. Nem?” Az ének szokásköreten kívül is használatos, az ilyen adatokat szintén közöljük (18–19.), továbbá két másik vízkereszt éneket Észak- és Dél-Bánátból (20–21.).

10. Csillagjárás

Három fiatal fiú (néha négy is) újév napjától vízkeresztig járja a falut. A maguk ruhájában és maszkírozás nélkül viszik a „csillagot”. Ez egy erre a célra „ollószzerűen összeillesztett részekből álló, kirúgható, visszarántható szerkezet végén van”. Váza kartonból készül, amelyre csillagforma nyílást vágnak s ezt áttetsző papírral ragasztják be, s gyertya ég benne. A refrénre a kirúgós csillagot szétnyitják és becsukják.

♩ = 144

1. Há-rom-ki - rá - lok nap-ján, Di-csér-jük é - ne-kek-kel,
Szi-vünk-nek éggy is - táp-ján Vi-ga-do-zó ver-sék-kel!

Refr.: Szép jel és szép csil-lag, szép na - pon tá - mad,

Szép na - pon tá - mad.

2. Hol vagy, zsidók királya?
Mert megjelént csillagja.
Betlehémbe találják,
Szép Jézust körülállják. *Refr.*
Kis Jézust körülállják. Refr.

3. Kérjük a szép Szűzanyát,
Kérje értünk Szent Fiját,
Hogy békecséggben tartson,
Ellenségünk ne ártson! *Refr.*

4. Királok ajándékát,
Arany, tömjént és mirhát
Vigyünk mi is Urunknak,
Ártatlan Jézusunknak! *Refr.*

Gombos, Barna Pál (11), Barna István (11),
Cöndör János (8).

Kiss L., 1939.

A gyűjtő a szokást valóságos funkciójában figyelte meg, gyűjtőfüzetébe a következőket írta: „A plébános úrnál éppen csillagjárók voltak, akiktől láttam e népszokást és lejegyeztem a gyerekek szájából a *Három királok napján* nótát.”

17. századi, Közép-Európában elterjedt, plagális dúr hangsorú, karácsonyi-vízkereszti ének (Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, I. 168, II. 79). Hazai meggyökerezését segítette, hogy 1651-ben megjelent az első magyar nyomtatott énekeskönyvben, a *Cantus Catholicus*-ban. Vízkereszti szöveggel *Szegedi Lénárd énekeskönyvében* szerepel (1674). Templomi használatból került a néphagyományba a teljes nyelvterületen (MNT II. 47, 50, 54, 55). Vajdasági változatainak hangsora dúr pentachord.

Variáns: 11–19. vízkereszti, 197-III. bölcsőjárás éneke.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/232.

11. Háromkirályi köszöntő

Igen szép öltözékbe voltak a fiatalok fölöltözve hárman. Ketten rózsás és slingelt szoknyákban, blúzban, piros, hosszú püspöksapkában, a harmadik pedig ördögruhában. Amikor a mondókájukat elmondták, a kezükben lévén egy hosszú, nyújtogatószerű dolog, annak a végén volt egy papírból

készült skatulya, amelyben gyertya égett. Ezt nyújtogatták kétszer-háromszor, amikor a reflént [sic!] énekelték. A házbeliak persze megajándékozták utána [őket] gyümölcselel, aszalt szilvával, aszalt almával és egy kis pénzzel.

Poco parlando ♩ = 160–164

1. Há-rom-ki - rá-lyok nap-ján, Or-szá-gunk éggy is - táp-ján

Di-csér - jük é - ne-kék-kel, Vi-ga - do-zó ver-sék-kel!

Refr.: Szép jel és szép csil-lag, szép na - pon tá - mad,

Szép na-pon tá - mad.

2. vsz. = 10. sz. 2. vsz. szövegvariánssal.

Doroszló, Novák István (66), Kocsis Pál (60) ének,
Bártol István (62) a szokásról.

Kiss L., 1968.

Vízkereszti variáns: 10, 12–19.

(Az énekről egy másik felvétel is készült ugyanezen gyűjtési alkalommal: AP 7073f, előadta a 62 éves Babos János, lényegtelen eltérésekkel.)

Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét. **Hangzó: 004.**

12. Csillagjárás, csillagozás

Vízkereszt táján, háromkirályok ünnepére készülve három fijú megy az utcán, békopogat a házakhoz: „Be szabad-é vinni a háromkirályok csillagát?” Ára a válasz bentről: „Igen.” Ahogy beérnek a háromkirályok, mindjárt énekel kezdik:

Poco parlando ♩ = cca76

1. Há-rom-ki-rá - lyok nap-ján, Or-szá-gunk éggy is - táp-ján

Dí - csér-jük é - ne-kek-kel, Ví - ga-do-zó ver-sek-kel!

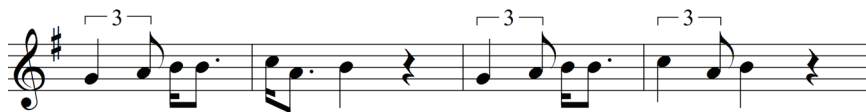

Refr.: Szép jel és szép csil-lag, szép na-punk tá - mad,

Szép na-punk tá - mad.

Ekkor a középső király, amik vitte a csillagot, kinyújtotta. Úgy két-három méter hosszúra kiszállt a csillag, és ekközbe tovább éneklük, [majd] a csillag visszahúzódott a királyokhoz.

2. Hol vagy, zsi-dók ki-rály-lya? Mert még-je-lent csil - la-ga

A há-rom szent bölcs e-lőtt. Di-csér-jük és áld - juk őt!

Refr.: Szép jel és szép csil-lag, szép na-punk tá - mad,

Szép na-punk tá - mad.

Mikor a csillagéneküléshez [refrénhez] értek, újból kiszalad a csillag és visszamegy. Utánna köszönnek a házigazdának, sok jót kívánnak, és kapnak egy kis alamizsnát és elmennek tovább.

Édésapámtú' tanultam Horgoson 1925-ben. Akkor jártunk a faluba házról házra, míg csak a vízkereszt napja el nem érkezett. Vízkereszt napján fejeztük be.

Királyhalom, Tukacs István (55).

Kiss L., 1972.

A gyűjtő jegyzete: „A jeles napok énekkel egybekötött népszokásaiból főképp azok maradtak fenn, amelyek adományozással jártak. Királyhalmán újévtől vízkeresztig volt szokásos a csillagjárás, csillagozás. A régente gazdagabb cselekményanyagból már csak a beköszöntő [mely a néphagyománytól idegen, szentimentális szavakat, nem közöljük], az ének és a »csillag nyújtogatása« maradt meg. Utoljára 1920–23 közt volt szokásban.”

Vízkereszt variáns: 10–11, 13*–19.

Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét. **Hangzó: 005.**

13 Háromkirály-játék*

Fehérbe öltözve, vállukon keresztbe kötött szíjjal, oldalukon karddal járnak házról házra a királyok három. Fejükön csákó van, éspedig a „Szerecsönyé” feketés színű, a „Napkeletié” sárgás, a „Napnyugotié” pirosas. A „Napnyugoti” kezében van a csillag. Ahova bemennek, éneklük:

13-I.

Háromkirályok napját,
Országunk egy istápját
Dicsérjük énekköké,
Vigadozó... stb.

SZERECSÖN KIRÁLY (*a konyhából a szobába nyit*):

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Én vagyok az első, Szerecsön király, én gyöttem szerecsön országú, én hoztam a kis Jézuskának legtöbb ajándékát: arant, tömjént és mirhát, egy kis göndör báránkát.

NAPKELETI KIRÁLY (*belép*):

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Én vagyok a második, Napkeleti király, én gyöttem napkeleti országú, én hoztam a kis Jézuskának legtöbb ajándékát: arant, tömjént, mirhát, királyok ajándékát.

NAPNYUGOTI KIRÁLY:

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Én vagyok a harmadik, Napnyugoti király, én gyöttem napnyugoti országú, én hoztam a kis Jézuskának legtöbb ajándékát: arant, tömjént, mirhát (*kinyújtja a csillagot*), szentőjjük mög Jézuskát!

MIND (*kifelé indulva*):

13-II.

Elindulának
És el-bejutának... stb.

Törökbecse.

Kálmány L., 1879 és 1882 között.

I. *Háromkirályok napját.* Ugyancsak törökbecsei változata dallammal: 14.

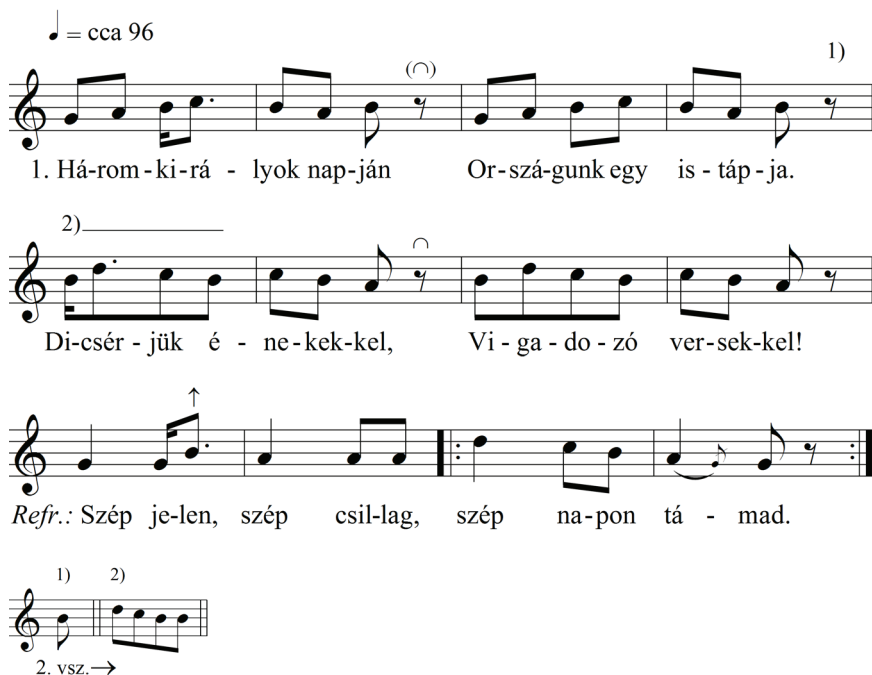

II. *Elindulának*. A szöveg folytatása: Szűz Máriának Jó napot mondanak. Változata dallammal: 268-IV. betlehemes.

14. Háromkirály-járás

Hároman mönnek. Vót csákó, akkor vót fábú csináva csillag, és akkor kiugrasztották, nyúto-gaták, ijesztgették a gyerököket. A gyerökök megijedtek, a kuckóba szaladtak.

♩ = cca 96

1. Há-rom - ki - rá - lyok nap-ján Or - szá-gunk egy is - táp - ja.

2) _____

Di-csér - jük é - ne - kek-kel, Vi - ga - do - zó ver-sek-kel!

Refr.: Szép je-len, szép csil-lag, szép na-pon tá - mad.

1) 2)

2. vsz. →

2. Hol vagy, zsidók királya?
Mert megjelent csillaga.
hogy Betlehembe találják,
Kis Jézust körülállják. *Refr.*

3. vsz. = 10. sz. 4. vsz.

Akkó mondja, mikó bemén a házba:

– Én vagyok a Napkeleti király, én hoztam a kis Jézuskának legszebb ajándékot, arant.

Akkó a másik azt mondja:

– Én vagyok a Napnyugati király, én hoztam a kis Jézuskának legszebb ajándékot, arant, tömént.

– Én vagyok a Szerecsény király, én hoztam a kis Jézuskának legszebb ajándékot, arant, tömént és mirhát, egy göndör szőrű báránkát.

[*Még egyszer elénekli az 1. versszakot, majd:*] Dicsérjük a Jézust!

Pézt adtak, mindönt, kis italt, díjót, almát. Legényök is mög embörök is jártak. Fijatal embörök is möntek, gyerökök [is], ugye. Tizennyócba, akkó láttam legutójára.

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).

Burány B., 1975.

Vízkereszti variáns: 10–13, 15-I*–19.

Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét.

15 Háromkirály-játék*

Három gyermek királynak van öltözve, a negyedik, a Zsákos közönséges ruhában van, kinek kötelessége amit adnak, elvenni és a királyokat őrizni, hogy meg ne harapja őket a kutya. A királyok inget vesznek magukra, satyakot nyomnak a fejökbe, kezökben fakard van. Satyakjok színes papirosból való és keresztes. Boldizsár királynál a kard helyett csillag van.

BOLDIZSÁR KIRÁLY:

Jó estét, jó uram! Társaim kint vannak
Szép csillaggal, igön nagyon fáznak.
Nosza, uraim, mit mondanak
Ezön hírmondásnak?
Teccik-ë csillagunk látványa,
Vagy elbocsájtanak?

(Erre belülről felelik: „Szabad.” Mire a három király bemegy s az ajtó mellett megáll, éspedig Boldizsár közében, jobbján Gáspár király, balján a kormos Szerecsen király, s énekelnek:)

15-I.

Háromkirályok napján,
Országunk egy istápján
Dicsérjük énekökkel,
Vígadozó versökkel!

(Boldizsár a csillagot kinyújtja, a másik kettő a csillag alatt összeveri a kardot.)

Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támadt.

(Ezután mást énekelnek:)

15-II.

Ó, Mária e világra nekünk Szent Fiját hozá... stb.

BOLDIZSÁR KIRÁLY *(szavalja)*:

Én vagyok Boldizsár király!
Onnan fölül gyüttem,
Azt a hírt hallottam,
Hogy Krisztus Urunk

Bötlehömbe születött,
 Sok népektű' mögmöneködött.
 Én vagyok Boldizsár király.
 GÁSPÁR KIRÁLY *(szavalja)*:
 Én vagyok Gáspár király!
 Onnan fölül gyüttem,
 Azt a hírt hallottam,
 Hogy Krisztus Urunk
 Bötlehömbe születött,
 Sok néptű' mögmöneködött.
 Én vagyok Gáspár király.
 SZERECSÖN KIRÁLY *(szavalja)*:
 Én vagyok Szerecsöny király!
 Engöm mög nē csudájjanak,
 Hogy ily fekete vagyok,
 Mert én ott születtem,
 Ahun a nap fölkel.
 Kirántom kardomat,
 Elvágom nyakamat.
 Amott is egy piros almát tanálok,
 Azt is a kis Jézusnak ajálom. Éljön!
 Dicsértessék a Jézus Krisztus! *(Elmennek.)*

Csóka.

Kálmány L., 1879 és 1891 között.

A gyűjtő megjegyzése: Szeged-Rókusról ide költöztek terjesztették el az utolsó pár év alatt.

I. *Háromkirályok napján*. Változata dallammal: 17.

II. *Ó, Mária e világra nékünk*. Változata dallammal: 323–324. karácsonyi ének.

16* *Háromkirály-járás*

Január 6-án házról házra járnak a háromkirályok. A csoport egyike a Csillag, aki nagy csillagot tart a kezében. A három király neve Gáspár, Menyhért és Boldizsár. Az ötödik tagja a csoportnak Heródes, akinél kard van. Mindannyian fehérbe vannak öltözve. A csillagban gyertya ég. Egyszerre lépnek be a konyhába, szobába.

HERÓDES *(kihúzott karddal ide-oda járkál)*:
 Én vagyok Heródes király, aki háromezáz gyereket megöletett.
 Pezsdülnek vérem immár karjaimban,
 Rettennek inaim szörnyű haragimban.
 Vívok véletek nagy gyorsaságba,
 Betlehem városába,
 Ahol egy kisedet találtak.
 Anyjának sírását meg ne hallgassátok,
 Nosza, rajta, három szent király!
 CSILLAG *(kezdi az éneket, amit mindannyian folytatnak)*:

1. Háromkirály[ok] napján,
Országunk [egy] istápján
Dicsérjük ének[ek]kel,
Vigadozó versekkel!
Refr.: Szép jelen, szép csillag,
Szép napunk támad.
(*A Csillag forgatja a csillagot.*)

(Az együttes ének után Heródes felköszöntötte háromkirályok napját.)

16-II.

Nahát, édes, jó gazdám,
Bocsáss minket utunkra,
Házadra maradjon sok Isten áldása!
Újulás, vidulás a házigazdának!

Gunda B., 1970.

II. *Nahát, édes, jó gazdám.* Változata dallammal: MNT II. 356-IV.

$\text{♩} = 84$

1.) $\overline{\quad\quad\quad}$ 3) $\overline{\quad\quad\quad}$ 1.) $\overline{\quad\quad\quad}$

1. Há - rom - ki - rá - lyok { nap - ja Or - szá - gunk éggy { is - táp - ja.
{ nap - ján, { is - táp - ján

3) $\overline{\quad\quad\quad}$ 2) $\overline{\quad\quad\quad}$ 4) $\overline{\quad\quad\quad}$

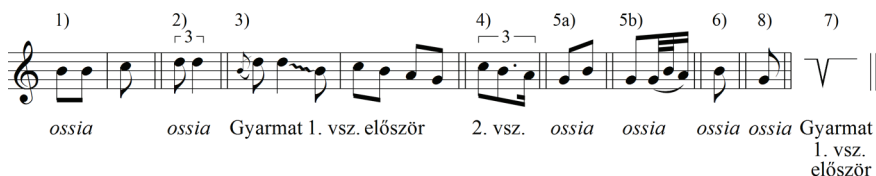
Di - csér - jük é - ne - kek - kel, Ví - ga - do - zó ver - sek - kel!

5) $\overline{\quad\quad\quad}$ 6) $\overline{\quad\quad\quad}$ 7) $\overline{\quad\quad\quad}$ 8) $\overline{\quad\quad\quad}$

Refr.: { Szép jel és szép csil - lag, szép na - punk tá - madt,
{ Szép je - len,

{Szép na-punk tá - madt.
{Szép nap az é - gen.

2a Hol vagy, zsidók királya,
Mënyország égy istápja?
Dicsérjük énekekkel,
Vigadozó versekkel! *Refr.*

2b Hol van zsidók királya?
Mert megjelent csillaga.
Betlehembe találták,
Kis Jézust körülállták. *Refr.*
Szép Jézust körülállják. Refr.

2c Hol vagy, zsidók királa?
Mert megjelent csillaga
A három szent királnak,
Gáspár, Menyhárt, Boldizsárnak. *Refr.*

3. A zsidók őt üldözték,
A bölcsek meg tisztelték
Arany, tömjén, mirhával,
Aranyt, tömént és mirhát
A szív imádásával. *Refr.*
És szívből való hálát. Refr.

4. Kérjük a szép Szűzanyát,
Kérje értünk Szent Fiját,
Hogy békességbe tartson,
Ellenségünk ne ártson! *Refr.*

5. Krisztusnak ajándéka
Királyunk ajándéka
Aranyt, tömjént és mirhát
Arany, tömjén és mirha.
Vigyünk mi is Urunknak,
Ártatlan Jézusunknak! *Refr.*

Vörösné: Nem vittünk [csillagot]. Csak úgy mentünk házakhoz. Mint a kóringyálást, úgy végeztük. Ami a karácsonytú maradt, mindig kaptunk, de leginkább is pénzt. Még akkó fillérös pénzek vótak.

Gyarmat György: Pízt adtak. Régebben díjót, almát mëg ilyesmit a gyerekeknek.

Holló János: Evvel énekelték [a köszöntőt].

Temerin, Ternovác Istvánné Szűcs Erzsébet (62) 1, 2a vsz.

Mosó Józsefné Varga Teréz (81) 1, 2c, 3. vsz.

Felsőmuzslya, Bécsi Istvánné Szabó Margit (56) 1. vsz.

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68) 1, 2b, 4–5. vsz.

Mohol, Gyarmat György (68) 1. vsz. kétszer, 3. vsz.

Rábé, Dobróka Györgyné Pópity Teréz (84) 1. vsz.

Oroszlámos, Holló János (75) 1. vsz.

Burány B., 1975.

Kiss L., 1968.

Burány B., 1978.

Burány B., 1981.

Bodor A., 1997.

Burány B., 1978.

Egyházaskéren, Moholon és Oroszlámoson köszöntőként énekelték.
 Vízkereszti variáns: 10–16*, 18–19.
 Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét.

18. Vízkereszti ének

$\text{♩} = 152$

1) — 2)

1. Hā-rom - ki - rā - lyok nāp-jāt, Or-szā - gunk ěggy is-tāp-jāt

3) —

Di-csér - jik é - ne-kek-kel, Vi-gā - do-zó ver-sek-kel!

4)

Refr.: {Szép jel és szép csil - lág, szép nā - punk tā - mād̄t,
 {Szép je - len,

5)

Szép nā-punk tā - mād̄t.

1a) 3 1b) 3 2) 3) 4) 5)

ossia 3. vsz. ossia 4. vsz. ossia 2. 4. vsz. ossia 4. vsz. ossia ossia

2. Hol vágy, zsidók királyá?
Hol vān zsidók királyá?
 Mert megjelent csillágá.
 Betlehēmbe találják,
 Szép Jézust körülállják. *Refr.*

3. Királyok ajándékát,
 Árány, tömjén és mirhāt
Aranyat, tömjént, mirhāt
 Vigyink mi is Urunknāk,
Vigyink a mi Urunknāk,
 Ártátlān Jézusunknāk! *Refr.*

4. Kírjik a Szíz Mārijāt,
Kérjük a szép Szűzanyát,
 Kérje értink Szent Fijāt,
 Hogy békességbe tartsōn,
 Ellenségink ne ārtson! *Refr.*

Bácskertes, Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79) 1–2. vsz.
Guzsvány Imréné Urbán Verona (71) 1–4. vsz.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.
Bodor A., 1990.
Bodor A., 1990.

Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76) 1–4. vsz.
Gábor József (92) előénekes 1, 3. vsz.

Guzsványné köznyelvi ejtéssel énekelt.
Vízkereszti variáns: 1–17, 19.
Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét.

19. Vízkereszti ének

Parlando, rubato ♩ = cca 72

1. Az is - te - ni gyer-me-ket,

Ki ma ki - je - len - te-tett

A há - rom szent bölcs e-lőtt,

Dí-csér-jük és áld - juk őt!

Refr.: Szép jel és szép csil-lag,

szép na-punk tá-madt,

Szép na-punk tá - madt.

2. 3. vsz.

2. A zsidók őt üldözték,
A bölcsök meg tisztelték
Arany, tömjén irhával,
S a szív imádásával. Refr.

3. Szent hitünknek csillaga
Minekünk is jelt ada,
Hogy megjelent királyunk,
Kit epedve úgy vártunk. Refr.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Vízkereszti variáns: 10–18.
Dallamtípusáról lásd a 10. ének jegyzetét. **Hangzó: 006.**

20. Vízkeresztí ének

1. A há-rom bölcs ki-rály, a há-rom bölcs ki - rály mesz-sze föld-re
Si - et Gás-pár, Menyhárt, úgy-szin-tén Bol-di - zsár Bet-le-hem-be.

In - dul-nak szü - le - tett Úr Jé - zus-hoz,

Ki va-la já-szol-ban, pó-lyá-ba ta-kar - va, mes-si - ás - hoz.

2. Egy csillag ragyogott, egy csillag ragyogott napkeletre,
Amely is jel vala, hogy az örömrőre elérkeze.
Három szent királyok arra nézve
Próféták írását látták, jó szavait teljesedve.
3. Azonnal indultak, azonnal indultak, és magukkal
Vivének aranyat, tömjént, szinte mirhát jó szándékkal,
Melyet átnyújtának a kisdednek,
Aranyat királynak, tömjént Istennek, mirhát embernek.
4. Azért mi is itten, azért mi is itten most imádjuk,
Három szent királlyal, buzgó áhítattal őtet áldjuk,
Aki váltságunkat eszközölte.
Kérjük, hogy magához, örök trónusához vigyen mennybe!

Feketető, Kéri István (60).

Kónya S., 2001.

18. századi műdalból folklorizálódott, hosszúsoros, kis hangterjedelmű, dúr hexachord dallam (vö. Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*, 100). Moldva kivételével mindenütt gyűjtötték, összesen 25 változatban. A néphagyomány szívesen kapcsolja a karácsonyi időszakhoz, lehet adventi ének (MNT II. 325) vagy bölcsőcske éneke (MNT II. 694). Ebbe a körbe illeszkedik észak-bánati vízkeresztí énekünk is.

Variáns: 174. adventi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/65.

1–3. versszakának szövege: *Orgonahangok*, 498.

21. Vízkereszti ének

♩ = cca 90

1. Ó, ör - ven - de - tēs hír - hal - lás,

Nap - ke - let - ről a tá - ma - dás:

Lát - szik szép csil - lag ro - gyog - va,

A - kin vót nagy cso - dál - ko - zás.

2-4. vsz. 3. vsz. 4. vsz. ism. 2. vsz. 4. vsz. ism.

2. Három bölcs keresésére
Rátaláltak a Szént Szűzre.
Beménvén egy istállóba,
Hát kis Jézus a jászolyba

3. Volt keserves állapotba,
Édesanyja siránkozva.
Három bölcsek elindultak,
Minden könyveket félhántak.

4. Három bölcs keresésére
Rátaláltak a Szént Szűzre.
Vittek aranyt, tömjént s mirhát,
Úgy tisztelték Isten Fiát,
(Ism.) Kiáltván neki hozsannát,
Pásztorokkal kis glóriát.

Hertelendyfalva, Szatmári Mihályné Balogh Mária (69).

Kiss L., 1968.

ÓEurópai zenei örökségből származó, kis hangterjedelmű, alapjában kétsoros dallam négysoros-sá bővített változata. A teljes magyar nyelvterületen ismert mintegy húsz változatban (MNT II. 513, 569). Cigány, szlovák és román variánsai is vannak, és többnyire karácsonyi kántálóként legenda- és

balladaszöveggel éneklik. A hertelendyfalvi vízkereszti ének szövege szerint – mely a háromkirályok látogatását beszéli el „ponyvai” megfogalmazásban – szintén a karácsonyi ünnepkörbe tartozik, köszöntőfunkciójáról azonban nincsenek ismereteink.

Variáns: 225. karácsonyi köszöntő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/9. **Hangzó: 007.**

DISZNÓTOR 22–29.

A disznóölés fontos téli esemény, hiszen régente a családok hússal való ellátását alapvetően ez biztosította. Alkalmas időpontját minden gazda maga dönti el; leghamarabb András-napkor, november 30-án kerülhet rá sor, amikor a hideg idő már beáll. A téli ünnepeken és a farsangi mulatozásokon aki teheti, bőven fogyaszt húsételeket egészen hamvazószerdáig.

A disznóölést követő vacsora, a disznótor sok helyen közösségi mulatozás, tréfás köszöntés, alkaloskodás alkalma. A kántálók cigánynak, medvének, kéményseprőnek öltöznek, a férfiak női, a nők férfiruhát vesznek magukra, pelsikkal, fedőkkel, botokkal hatalmas zajt csapnak. Nagybikácson pl. „Nagy disznótorok vótak. Jártak, fölötöztek, úgy három-négyen. Fölötöztek oan cigányossan, oszt ékeztek egy kicsit dumáni ére-ára, oan cigányossan beszéni, amit űk mögtanútak. Hogy ad-janak nekik egy kis kóbászt. Vótak oan markos fíjatalembörök. No, akkor lőkapták rulluk az izét, hogy meglássák az arcukat, hogy kifele. Oszt akkor végigverték a pácákkal űket, oszt akkor így to-vább.” Magyarkanizsán „Mindig vacsorára mennek a kántálók. Megkérdezik: »Szabad-é kántálni?« Birkának, medvének, kecskének, ilyen valaminek fölötöztetik [egyiküket]. Subát szoktak ráborítani és megtáncóttassák hurkájé', kóbászé'. Addig mozog, még addig lükdösi a házijakat, ameddig nem annak neki valamit. Adnak nekik hurkát, igazi hurkát, amit ott köll megenni a házijak előtt, de abba valami bele van főzve, hogy nem bírják érágni.” Moholon „Hát ez a kántállás. Gyerékék, hát fétünk túllük, mer még is ijesztettek, még még végig is vertek bennünket. Még ellopták a hurkát a kemin-cébű, ha szérit téhették.” Oromhegyesen „Vót, akinek bē vót kormozva ja keze. Hogyha véletlenül gorombáskonnak, akkó az odamēnt, oszt korommā lēkente.”

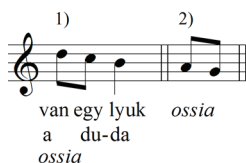
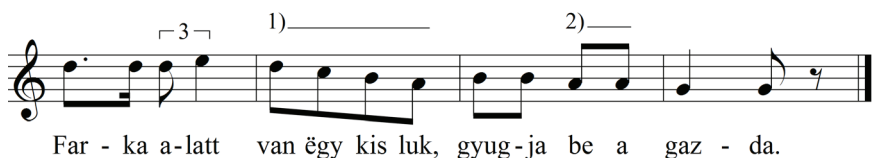
A disznótoros kántálók, mondókák (22–28) jellegüket tekintve a farsangi szokáskörbe illenek. Zenei jellemzőjük az ütempáros felépítés, a beszédszerű intonáció, sőt egyikük dallam nélküli, ritmikus próza. Különbözik tőlük a disznótoros vacsorát befejező, vallásos tartalmú hálaadó ének (29), melyhez 18. századi dallam tartozik. A disznótorhoz fűződő szokásokról, vidám mulatozásról Burány Béla könyvében olvasható bővebben (2000, 213–246).

22. Disznótoros köszöntő

♩ = 120–126

Disz-nót vág - tak itt,   hur-kát ész-nek itt.

[Rigmus:]

Adjon Isten szilvát, körtét, barackot,
Kurta farkú malacot,
Mi kocsinknak kereket,
Poharunknak feneket,
Hogy ihassunk eleget!

Behíjják őket, isznak, esznek.

Gombos, Tamaskó Antalné Bacsó Rozália (59) ének.

Kiss L., 1969.

Nemes Mihály (34) ének, rigmus.

Kiss L., 1939.

A gyűjtő szerint tréfás mondóka, amellyel a szomszédok (főleg gyerekek) beköszöntenek disznóölés alkalmával.

Ütempáros, dúr hexachord dallama a gyermekdalokhoz hasonló. **Hangzó: 008.**

23. Disznótoros köszöntő

Gombos, Laboda Jánosné Galambos Anna (73).

Kiss L., 1969.

Disznóölés alkalmával így köszöntenek be az ismerősök, szomszédok.
Szekvenciával emelkedő, dúr hexachord dallam. **Hangzó: 009.**

24* Disznótoros mondóka

Disznót öltek itt,
Hurkát esznek itt.
Adjanak hát nekem is,
Fázik az én lábam is!
A disznónak négy lába van, ötödik a farka,
Farka alatt egy kis luk, dugja be a gazda!

Gombos, többen.

Matijevics L., 1971.

Gyűjtői megjegyzés: Disznóöléskor vacsora közben bemennek a házba a szomszéd gyermekek vagy a mókázó felnőttek, és elmondják a versikét, hogy ők is részesüljenek a finom falatokból.

A mondóka szövegét egykor valószínűleg az előzőekhez hasonló ütempáros dallamra énekelték.

25. Disznótoros kántáló

2/4 = 108

lázot t ott. zvet-

Ē - gyüt-tünk kán - tá - ni, disz-nó fe-ne-kit váj - ká - ni.

A disz - nó-nak négy a lá - ba, ö - tö - dik a far - ka,

Far - ka a-latt van egy kis luk, gyug-ja be a gaz - da!

tek. Még akkó kinek milyen nóta tetszett jobban, aztat ědanógatták.

Zenta, Mangurás Ferencné Nagy Anna (67).

Burány B., 1971.

Intonációja az ének és a beszéd határán.

26. Disznótoros kántáló

[Prózában folytatja:] Én is fogtam fülit, farkát,
Nekem is egy darab kóbászt!

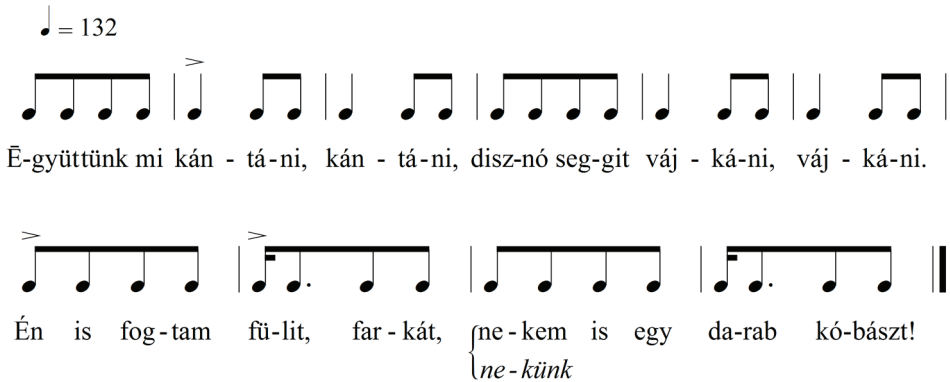
[A másik asszony:] Hurka, kóbász, szalonna,
Kántálóknak jó vóna.

Völgyes, Csipak Jánosné Törtelyi Erzsébet (67)
és még egy asszony.

Bodor A., Lázár K., 1995.

A dallam együtemnyi motívum ismételtetése.

27. Disznótoros kántáló

Disznótoros vacsorakor szokták.

Völgyes, Losonc Józsefné Pósa Anna (58).

Bodor A., Németh I., 1997.

Az adatközlő Csantavéren született.

Ebben a kántálóban a zenei elemet mindössze a ritmus képviseli.

(Hasonló verses kántálót gyűjtött Bodor A. 1995-ben Keviben: Arch. 209A 14, Burány B. 1973-ban Zentán: Burány 2000, 221.)

28. Disznótoros mondóka

Topolya, Zöldy Pál.

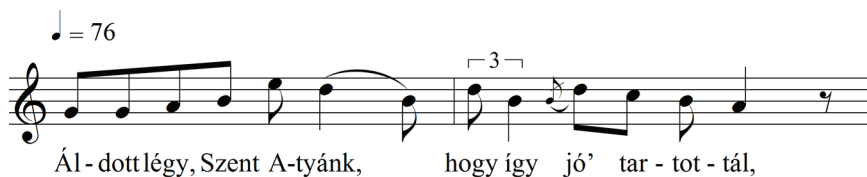
Zöldy P., 1970.

Disznóöléskor a megpörkölt disznóra mondták.

19. századi dalgyűjteményekben és népszínműben szereplő, az egész magyar nyelvterületen a társadalom minden rétegében ismert, egyszerű szerkezetű dal (MNT III/A 736), melyet az óvoda és iskola is terjesztett *Kutya, kutya / Boci, boci, tarka* szöveggel.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/200.

29. Disznótoros hálaadó ének

Disznótoros vacsora utáni hálaadó ének.

Szilágyi, Tompa István (63).

Kiss L., 1969.

Népi ájtatosságokon, búcsúban, virrasztókban használt, 18. századi dallam (*Pataki melodiárium*), különféle vallásos szövegekkel szokták énekelni. A Dunántúlon és Felföldön gyűjtötték tíz változatban.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/362.

FARSANG 30–53.

A farsang, a vízkeresztől hamvazószerdáig tartó időszak a vidámság ideje. A farsang megülése nyugati hatásra a középkorban honosodott meg, *farsang* szavunk német átvétel. A vajdasági farsangi köszöntők eredete azonban régebbre, még a honfoglalás előtti időkbe, illetőleg az Árpád-korba nyúlik vissza. Ezek a regösénekhez hasonló, ütempár-szerkezetű köszöntők (töredékek) Észak-Bánát néhány falujában maradtak fenn, inkább már csak a cigányok ajkán. A hasonlóság a bőséggkívánó szövegrészek mellett a regösének jellegzetes fellépő dallammenetére is vonatkozik, mely kissé kopottabban a *g–d* lépés helyett *g–c* lépésként is jelentkezhet (30–34). A regölés a téli napforduló ősünnepének maradványa, bőség- és termékenységharósló művelet, mely a nyugat-dunántúli néphagyomány része, továbbá szórványosan egy-két székely faluban lelhető fel. Ennek leszármazottja az ún. *farsangi regölés* (*Magyarország zenetörténete* I. 515), melyről a kutatás mindeddig úgy vélekedett, hogy csak kisebb területen, a Dél-Dunántúlon ismert (MNT II. 57–65). A vajdasági adatoknak köszönhetően azonban e fontos műfaj dallamföldrajza kiszélesedik, néprajzi-népzenei jelentősége tovább erősödik.

A köszöntőket többnyire olyan előadóktól gyűjtötték, akik maguk már nem gyakorolták a szokást, csupán hallották valamikor, és bizonytalanok voltak a köszöntés időpontját illetően: jobbára újévhez, karácsonyhoz társították. Az elhomályosult értelmű, refrénszerű szöveg azonban egyértelműen farsangra utal (Slérung-ë, farsang-ë, Lérug a farsang, Sérung a farsang, Hej, zsung, farsanga), és a Baranya megyei farsangi köszöntők (MNT II. 62–65) közeli rokona.

A köszöntőkkel ellentétben egész Vajdaságban általános szokás a farsangi mulatság, mely természetesen nem lehet meg zene nélkül. A torontáltordai Takarics Jánosné szerint: „Örültünk, hogy hát mögyünk a bálba. Ottan gyüttünk össze a legínyekké jobban. Möntünk a kocsmába, oszt akkó táncótunk mög így mulattak. Ez így vót az egész farsangon.” A legnagyobb bálokat, jelmezes felvonulásokat és a velük kapcsolatos különféle tréfás alakoskodásokat a farsangvasárnaptól húshagyókeddig tartó három napra szervezik.

Az oromhegyesi maszkás felvonulásra Széll Antal és testvére, Széll Péter így emlékezett: „Gyerékék vótunk, hideg vót, épp hó vót. Nem nagyon vót cipő sē, éggükünknek sē, mindénfelé lukas vót. No, oszt hát rábeszéték éngem is, hogy gyerünk, ötözzünk maszkának. Mindég ott vót nálunk a társaság, a gyülekezet. Jó’ van, elváltam én is. Legelsőbb majd ministráns lettem. Vót négy ministráns, vót pap, kántor, akkó vót tollas zsidó, vótak menyasszon, völegin, koszorúspárok, úgy-hogy vót ottan körülbelül huszonvalahán nép, még több a ménetbe. Akkó fősorakoztunk. Vót zenekar, trombitazenekar, az késerte a ménetet, vót tollas zsidó, ördög, kanász. Az ördög még a kanász, még a tollas zsidó védelmezte ja ménetet. A zsidó még az ördög, az mindég szaladozott mindén házhó, ahun kigyütték a maszkákat nézni. Vót nála egy pákás zsák, oszt tele vót pákává’. Akkó bēmēnt, ahun tanát fánkot az asztalon, azt beleöntötte ja páka közé, oszt hozta a hátán. Még oszt ahun legtöbb tömeg vót, kivett egy csomó pákát, oszt ēkezde hinteni űket. A kanász még a gyerékéket, a nagyobb suttyókat ustorrá’ kergette, az ördög még a villává’. Vót neki oan hosszú farka ebbü a kímínseprüknek ami van, pucoló. Az még vót kormozva. Akit elért, azt jó’ megcsutakóta. Mēnt az tőkön, paszúron körösztü

mindenén. [A többiek] kurjongattak, ugyanúgy, mind a lakadalmas ménét. A zene szót, oszt hát csináltak az üvékét. Este még vót a farsangi multság, a bál.”

Pósa Etel szerint: „Tresnevácon [Oromhegyesen] nagyon is csináltak ezt a »háromnapokat«. A maszkák háromnapokká vannak, amikó kiesik a farsang. Vót egy menyasszon, vőlegén, utána mentünk mink, gyerekek egisz bandástú. Háromnapok keddjín, száraz szerda előtt. Kísírték a farsangot. Akkó este vót a háromnapoki bál, vót ott bënt egy oan medve forma, a bálba. Oan csunya vót, hogy!”

Keviben is „végigmentek a falun, a tamburások tamburáltak. Egy kicsi vőlegény vót, a nagy még menyasszony, még vót ördög, oszt akit megközelített, azt még is kormozta. Farsang keddjín. A bögötemetés is akkó van.”

Topolyán a farsangi menetben „felvonult a pap, a cigány, a koldus, a néger, a bolond. A menet végén vezették az ördögöt láncon... Állatjelmezek is léteztek. Szalmából, báránybőrből készültek... Kolompokat, rossz fedőket, vasakat vertek össze, irgalmatlan csörömpöléssel vonultak le-fel. Az öregek hümmögtek: csak kergessék el a telet” (Borus 1981, 27). Hamvazószerdán kezdődik a nagybójt, ettől kezdve tilos a nyilvános zenélés, de bizony néhány helyen még ezen a napon is folytatódtak a mulatozások: „No, hamvazószerdakor akkó szoktunk oan akrobációkat kivezetni [különleges mutatványokat véghezvinni]. Jaj, akkó méntünk kormozni, zenészekkē!” – jegyezte meg a szerémségi Satrincán Birinyi András.

Bodor Anikó szerint: „A naptári ünnepekhez kötődő szokásdalok többsége [...] egyházi népének. Kivételt a farsang képez csak, ahol népdalok fordulnak elő, bár ezek nem szertartásos jellegűek... nyilván a közösségi szokás szabja meg farsangi használatukat” (Kiss–Bodor 1984, 16). Hertelendyfalván a farsangi mulatozás szokását (35–48) hárman is megörökítették: Király Ernő 1962-ben, Kiss Lajos és Ujváry Zoltán pedig 1966-ban. (Király Ernő adatközlőit együttesen sorolta föl, egyes dalokhoz nem köthetők: Kovács Júlia, Erős Teréz, Német Sándor, Nagy Márton és mások.) Gyűjtéseikből kiderül, hogy az ilyenkor elhangzó sok-sok népdal között megkülönböztetett helyet foglal el néhány játékkal-táncsal összefüggő ének: a *kontramars* (43–44), a *vornyiktánc* (45–47) és a *farsangtemetés* dallama (48). Ezek alkalomtól függetlenül nincsenek használatban, de az alkalom lehet egy másik közösségi ünnep, a lakodalom is, ahol szintén sor kerülhet tréfás halottbúcsúztatóra, halottas játéokra (VMND III. 147–155).

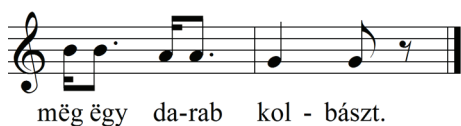
Míg a kontramars és a vornyiktánc csak a székely lakosságú falvakban ismert, a farsang- vagy bögötemetés szélesebb körben, a bácskai Tisza mentén és Észak-Bánátban is szokás (49–52). Ez utóbbiak nemcsak szövegükkel parodizálják a kántori búcsúztatókat, temetési énekeket, hanem dallamukkal is, mely egyházi szertartásra utaló zsolttár vagy különféle halottas énekek változata. Előadásmódjuk olykor az érzelmes, kántoros hangvételt utánozza.

30. Farsangi köszöntő

♩ = 120

Ad-jon az Úr - is - ten en-nek a gaz - dá - nak

nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

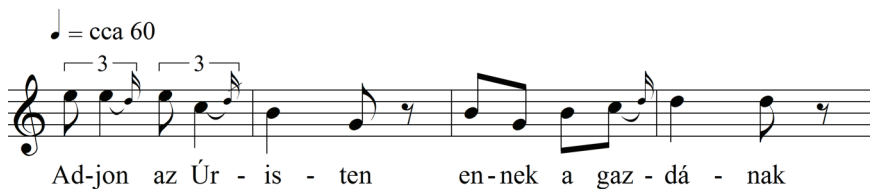
Cigányok gyűttek köszönteni.

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1977.

Farsangi köszöntő variáns: 31–34. **Hangzó: 010.**

31. Farsangi köszöntő

Bementem a házba is, meg úgy is, az ablak alatt. Ketten-hároman, úgy mentünk. Akkor az embörök mondják: „Gyertök be!” Szedtük a mákos tésztát, hoztak ki kalácsot és mindent. Most régen nem csináljuk, elmút már.

Gy: Kitől tanulta?

– Anyámtul. Hát én is má’ öreg vagyok, magam vagyok. Mit mondjak? Elig bírok élni.

Gy: Azt tudja-e, hogy honnan kerültek maguk ide?

– Itt is születtek. De anyám, apám nem ide születtek.

Oroszlámos, Petrovity Jelica (75) cigány asszony.

Bodor A., 1997.

Farsangi köszöntő variáns: 30, 32–34.

32. Farsangi köszöntő

♩ = 100

Ad-jon az Úr - is - ten en-nek a gaz - dá - nak

nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb-ken-dő - je.

Sé - rung a far - sang, ö - te - tik az an - gyalt.

Itt is an-nak, a - mit an-nak: egy da - rab sza - lon - nát,

vagy egy da - rab kol - bászt.

Inkább cigányok jártak evvel. Újévre möntek, de möntek azok karácsonyra is mög újévre is.

Majdán, Ágoston Mihályné Gyémánt Katalin (65).

Burány B., 1977.

Az első két ütempár dallama az előző köszöntőkéhez képest felcserélődött.

Farsangi köszöntő variáns: 30–31, 33–34.

33. Farsangi köszöntő

$\text{♩} = 100$

1) _____ 2) _____

Ad - jon az Is - ten en - nek a gaz - dá - nak

3) _____ 3) _____

nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

4) _____ 4) _____

A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb - ken - dő - je.

1a) _____ 1b) _____ 2) _____ 3) _____ 4) _____ 5) _____

először 1977-ben, 1991-ben 1991-ben 1977-ben, először 1991-ben

Nem tudom tovább, nem tudom. Cigányoktul hallottam, magyaroktul nem.

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (79).

Bodor A., Németh I., 1997.

Bodor A., 1991, Burány B., Gubás J., 1977.

1997-ben kétszer egymás után énekelte, kisebb eltérésekkel.

Farsangi köszöntő variáns: 30–32, 34–35. **Hangzó: 011.**

34. Farsangi köszöntő

$\text{♩} = 120$

Ad - jon az Úr - is - ten nyóc, nyóc ök - röt,
 en - nek a gaz - dá - nak két kis - bé - röst!

1)____
 A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb - ken - [dő - je.]

2)____
 Hej, zsun - ga, far - san - ga, { di - csér - jük a Jé - zust!
 { Jé - zus szü - le - tött!

1) 2)
 másodszor →

Karácson estéjén, cigán asszon. Az ablakon kopogtatott, oszt mögkérdezte: „Tetszik-e az angyali vígasság?” Mondtuk, hogy „Tetszik.” Akkó ékezdték.

Oroszlámos, Kovács Istvánné Ágoston Erzsébet (68) és férje.

Bodor A., 1996.

Kétszer énekelte.

Farsangi köszöntő variáns: 30–33.

(Burány B. 1978-ban Holló Jánostól is gyűjtötte Oroszlámoson: Arch. 229A 14 = AP 18.702d, Burány 2000, 198–199, Paksa 1980, 21. sz.)

35. Farsangi mulatság

Szereplők:

Bíró, Vatomán (mulatságvezető), Csumák (pásztorok), Elkésett legény, Beteg legény, Orvos, Éneklő halott, Siratóasszony, nők, férfiak, zenészek.

Először tréfás párbeszéd keretében megválasztják a Bíró és a Vatománt a falu kocsmájában. Utána elkezdődik az ének, zene, tánc. Minden táncnál időnként lehet kurjongatni, visítani stb.

♩ = 140

1. Tar-ka-bar-ka ro-ko-lyá-nak el-sza-kadt a rán - ca,

Ren-gesd, u-ram, a gyer-me-ket, hadd men-jek a tánc - ba!

Ren-gesd, u-ram, a gyer-me-ket, hadd men-jek a tánc - ba,

Mert most van-nak a le-gé-nyek leg-szebb mu-lat-ság - ban.

2. Messze mentem házasodni, bár ne mentem volna,
Édes kicsi feleségem, bár ott vesztél volna!
Ha az ördög olyan lenne, talicskára tenne,
Minél jobban visítanál, annál jobban vinne.

3. Mindenkinek van babája, csak énnékem nincsen,
Mindenkinek kettő-három, nekem még egy sincsen.
Ha az Isten egyet adna, nagyon megbecsülném,
Kezét-lábát összekötném, a füstre föltenném.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

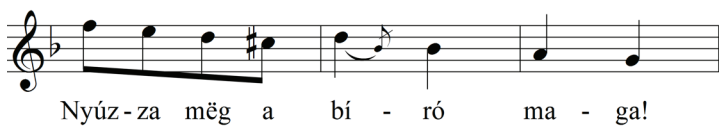
Énekelt és hangszeren játszott táncdallam (kanásztánc, oláhos, silladri). A mintegy ötven változatból álló típus elterjedésének súlypontja az Alföld keleti részére és Erdélyre-Bukovinára esik.
Dallamtípusa: Típuskatalógus III/115.

36. Farsangi mulatság

♩ = 108

1. Meg-dög-lött a bí - ró lo - va,

2. Bőre jó lész lepedőnek

Annak a híres menyének. *Refr.*

3. Szőre jó lész nyoszolyának

Annak a híres lányának. *Refr.*

4. Ha nem szeretsz, azt is mondd mēg,

Én azért nem haragszom mēg. *Refr.*

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Ezután következett a kontramars: 43–44.

Újabb, népszerű táncnóta. Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/508.

37. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 108$

Hadd ül - jek az ö - led - be!

2. Ez a lábam, ez, ez, ez,
Jobban járja, mint emez.
Járd ki, lábam, járd ki most,
Nem parancsol senki most.
(Ism.) Ha parancsol valaki,
Fogd a lábát, hajítsd ki!

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Széles körben elterjedt, mintegy száz változatban ismert mulató nóta, csárdás (MNT III/B 2–11). A kezdő hármashangzat felbontás és a zárlatban megjelenő vezetőhang műzenei eredetéről árulkodik.

Farsangi variáns: 40, 53.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/195.

38. Farsangi mulatság

♩ = 160

1. Cuk - ros za - bot ad - tam a lo - vam - nak,

Jó éj - sza - kát mon - tam a ba - bám - nak.

Mon - tam né - ki o - lyan jó éj - sza - kát:

Ked - ves ró - zám, fe - lejt - sük el egy - mást!

2. Édesanyám, olyan vizet adjon,
Mitül a szeretőm el ne hagyjon.
Most is olyan szerető hagyott el,
Amíg élek, sose felejttem el.

3. Minek a legénynek a legénység,
Ha ráillik minden szemtelenség.
Elviszi a babáját a bálba,
Mással táncol annak a babája.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Dúr dallam, a kvintváltás nyomaival. Moldva kivételével mindenütt ismerik különböző lírai és lakodalmos szövegekkel. Általában csárdást járnak rá.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.011.0/0.

39. Farsangi mulatság

♩ = 200

1. Hej de ku - tyá ked - vem van,
Hat ga - lus - ka ben - nem van.

Ha va - la - ki has - ba rúg - na,

Hat ga - lus - ka ki - ug - ra - na.

2. Hej de kutya kedvem van,
Hét liter bor bennem van.
Ha valaki jól megnyomna,
Amit ittam, mind kifolyna.

4. Hej de kutya kedvem van,
Asszony nélkül maradtam.
Vígán élem a világom,
Meg is látszik a pofámon.

3. Hej de kutya kedvem van,
Mert vénlánynak maradtam.
Így bár nem kell gatyát mosni,
A nadrágra foltot varrni.

5. Hej de kutya kedvem van,
Batyubálban voltam ma.
Éttem, ittam, jól mulattam,
Ingem, gatyám is elhagytam.

6. Hej de kutya kedvem van,
Lakodalomban voltam.
Se nem ettem, se nem ittam,
A lányokat csókolgattam.

Ezután következik a legényavatás (Király 1999, 251):

ORVOS: Messzi földről jöttem, hallottam, járvány van erre. Veres színű fekete himlő. Van itt beteg, Bíró?

BÍRÓ: Nálunk ejen betegség nincsen. Nálunk a legényeknek fáj a szívük a leányért. Egyiknek a szőkéért, a másiknak meg a barnájért. *(Nevetés.)* Melyik az a legény?

Férfihang: Az Máté István! *(Odamegy az Orvoshoz.)*

ORVOS: Gyere, fiam, vizsgáljalak meg!

Női hang: Mi baja van?

ORVOS: Mondjad: Á!

BETEG: Á.

I. női hang: Nálunk csak az a baja van a legénynek, hogy nem tette le a bokrétát.

II. női hang: Fáj a térdé kalácsa!

III. női hang: Fáj a füle gyökere!

IV. női hang: Lement a tojókája!

(Női hangok még néhány hasonló megjegyzést tesznek.)

ORVOS *(mindennek hallatára jajgatni kezd és összeesik)*: Jaj, jaj...

MIND: Meghalt a Doktor! Jaj, jaj!

(A jajveszékelés alatt a zenekar bejátssza a következő dalt, a vornyiktáncot, lásd 47.)

Legényavatásról lásd még 41.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Népies műdal (Kerényi 1961, 61), friss csárdás.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/402.

40. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 168$

1. Fe-hér fu-szuj - ka - vi - rág,

Ne jöjj hēz-zám nap - vi-lág!

Gye-re hēz-zám sē - tét - be,

Hogy ű - jek az ö - lőd - be!

2. Vörös embër, vörös ló,
Vörös embër egy se jó!
Igyál, édes kedvesëm,
A jó Isten éltsessën!

Akkor a Bíró csendët teremt. Ide hallgassatok, fíjatlóságok, szép és csend- és jóra való mulatságot akarok látni, kezdjétek egy szép darabot bekezdőnek farsang utolsó étszakáján! Akkor aszondja (lásd 41. ének):

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Farsangi variáns: 37, 53.

Dallamtípusáról lásd a 37. ének jegyzetét.

41. Farsangi mulatság

♩ = 84

1) _____ 2) _____

1. Bá-rán-bőr-ből van, Bá-rán-bőr-ből van,

5 3

Bá-rán - bőr-ből van a mej - je-sem,

Ne ke - se-régj, é - dës ked-ve-sëm!

1) 3 2)

4. vsz. 2. 3. vsz.

2. Pappirosból van,
Pappirosból van,
Pappirosból van a bocskorom,
Érted, rózsám, el nem szagatom.

3. Nagy hófúvás van,
Nagy hófúvás van,
Nagy hófúvás van az árokba,
Szerelmes vagyok a lányokba.

4. Sárgarézből van,
Sárgarézből van,
Sárgarézből van a fokosom,
Szomszédomba jár a kakasom.

Ekkor a Bíró előáll, és parancsot oszt ki a fajtárságnak, hogy jól viselkedjenek. Mikor ezt beszél-li, nyílik az ajtó, jönnek Indijából az orvosok, mer azt hallották, hogy Vojlovicán [Hertelendyfalván] nagy betegség van. A betegség mindenféle, fekete himlő, vörös himlő, mindenféle himlő. Akkor azt mondja a Bíró: Nálunk betegség nincs, itt csak a legények betegek, mert fáj nekik, hogy a lányok nem adnak bokrétát, és egyiknek fáj a szive, másiknak fáj a térgye kaláccsa, a harmadiknak fáj a szügye. Akkor a nép oda-odakijabál egy-egyik egyet, másik mást a népek közül. Az Orvos eléjáll, és azt mondja a Bíró: Hát keressen egy betegét! Akkor a Beteg eléáll, egy oan alázatos legény, aki szé-gyellős. Azt mondja, hogy ez a beteg! Akkor hallgatkozik itt-ott az Orvos, hogy a legénnek mi baja van. Mikor legjobban vizsgálja, akkor félbukik az Orvos és meghol. S akkor kiáltja a nép: Jaj, oda-van az Orvos, meghalt az Orvos! Mikor az Orvos meghalt, rákezdődik egy szép csárdásra muzsikálni és táncolni, sirossák az Orvos halálát. És így akkor egy szép énekét énekélnék (42).

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

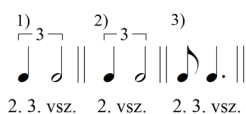
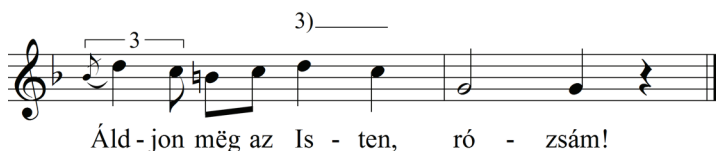
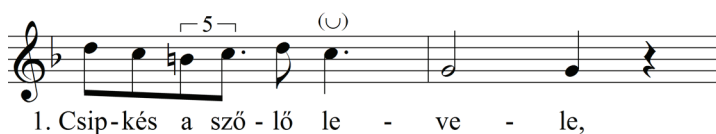
A népdal és műdal határán helyet foglaló dallam, sok változatban gyűjtötték.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 16.241.0/1–3.

A szokásról lásd még: 39.

42. Farsangi mulatság

Quasi tempo giusto ♩ = 116

2. Az én babám szemöldöke
Többet ér, mint a hat ökre.
A hat ökör szántó-vető,
De ja babám hű szerető.

3. Az én babám szeme-szája
Többet ér, mint a tanyája.
A tanyája fekete gyász,
De ja babám arany kalász.

Mikor legjobban járják a fíjatltságok ezt a nótát, magához szorítsa a legén a lőjánt, met érzi, hogy igazat mond, hogy a „rózsám arany kalász”. Mullatnak szépen tovább. És akkor nyillik az ajtó, jönnek be a magyar urak. Jelentik hogy: Itt vagyunk Pestről, mőgnőztük, Hertelendinn a fíjatltság hogy táncol. A nevem báró Fejérvári Géza altábori szőrnagy úr őnagymőltósága. Akkor jelentkőzik a másík, hogy Kolozsári Győngyősi Kőrésztősi Zoltán. Mőgdicsőrték akkor a fíjatltságot. Mőgint táncoltak őgyvet, őgy szépet, és akkor mőgajándékozta a fíjatltságot, elkőszőntek, itt a mőlatság folyt tovább.

De akkor jőtt a farsang temetése. Behoztak őgy lajtorját vagy lőtrát, ráfektettek őgy legént, letakarták szépen, és eljőttek a siratóasszonyok, hogy sirassák el a farsangot. A farsangot jajszóval siratták. Az én lőányom siratta, Trőzsi a’ mmona, hogy: Jaj, jaj, jaj, ődes fíjam, végigtáncoltad a farsangot, beteg vótál, kőnyőrőgtél, adjak pénzt. Apád adott pénzt, de neked nem volt őlőg.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Új stílusú dal, nyolc változata ismert, legtöbb a Felfőldről. Külőnfőle szerelmi és katonanóta-szővegek kapcsolódnak hozzá.

Dallamtípusa: MTA népzenei győjtemény 3535-67/0.

A farsang temetésőrlő lásd még 48. **Hangzó: 012.**

43. Kontramars

A farsangi ősszejővetelt a kocsmában tartották. Trőfás jelenetekre a három nap alatt bősőgesen nyílt alkalom. Így pl. az a legény, aki hétfőn a táncba a megjelőlt időre pontosan nem őrkezett meg, *kontramarsot* kapott, mőgpedig olyant, hogy „megemlegeti, ameddig a földbe teszik!”. Az elkősettét két legény közrefogta, s a zenészek a kővetkező dalt játszották:

♩ = 100

Kont-ra, kont-ra - mars, a seg-ged - re mars!

Kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra - mars!

A megfőlelő szőnál a legény testrőszőre csaptak, a harmadík sor kontramarsára az Elkősett legény az őtősektől „olyan volt, mint a tűz” (Ujváry 1975, 60–61).

Hertelendyfalva.

Ujváry Z., 1966.

Ütempáros, dúr pentachord dallam, általában párosító (MNT IV. 551–555). A Dunántúlon, a Felföldön, az Alföldön, Bukovinában ismert, és ukrán változata is van.

Variáns: a következő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/142.

44. Kontramars

Az Elkésett legényt székre, padra hasaltatják, vagy kétrét görnyesztik, és seprűvel, virgáccsal tréfásan, nevetgélve, a zene ütemére ütlegelik, amíg a Bíró jónak látja (Király 1999, 247).

♩ = 120

Kont-ra, kont-ra - mars, a seg - ged - re hass!
Kont-ra, kont-ra - mars, a há - tad - ra hass!

♩ = 160

Kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra - mars.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

A *Mëgdöglött a bíró lova* kezdetű ének (36) után következett.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

45. Vornyiktánc

♩ = 84–100

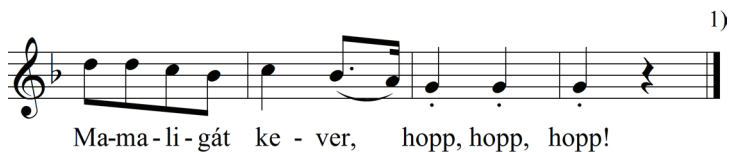

1. A macs - ká - nak ke - sely lá - ba,
A - zon më - gyünk Mó - du - vá - ba.

1) →

A kup - to - ron he - ver,

2. A kutyának tarka lába,
 Azon mëgyünk Móduvába.
 Azon vëszünk olá fátát,
 Kivel járjuk a zsukátát.
 (Ism.) Olá fáta, fáj a háta,
 Mëggyógyítsa járompálca.

Hertelendyfalva, Kerekes Andrásné Kuruc Véro (50).

Kiss L., 1941.

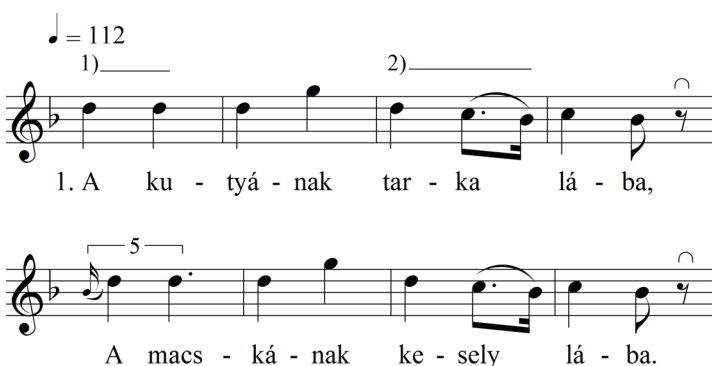
Hamvazószerdán ezzel a nótával búcsúzik a falu a farsangtól. A nép összekapaszkodik, láncot alkot. Egy legény vezet, a többi utána. Ahová a vezető megy és amit csinál, mindenkinek utánoznia kell. Pl. ha egy menyecske kihajol az ablakon és a vezető megcsókolja, mindenkinek meg kell csókolnia. Két-három Seprős vigyáz arra, hogy ezt a rendet mindenki megtartsa. A menet egy Holt legényt visz deszkákon. A gyászmenet a farsang halálát és temetését ábrázolja. Az asszonyok tréfásan siratják: „Jaj, jaj, a kerthöz [kerítéshez] közel nem vigyétek, mett a kërbe beléakad, s a fejemre visszamarad” stb. (MNT II. 73j).

Kétütemes motívumokból felépülő, régi táncdallam, mely főként Erdélyben ismert, továbbá Moldvában és szórványosan a Dunántúlon. 19. századi gyűjteményekbe is bekerült. Erdélyben lakodalmasként (MNT III/A 104) és betlehemes pásztortáncként is használatos.

Variáns: 46–47. farsangi, 278–VII. betlehemes.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/93.

46. Vornyiktánc

3) _____

A kut - to - ron he-ver,

4) _____ (↑) 5) _____

Ma-ma - li - gát ke - ver es - té - re.

1) 2) 3) (↑) 4) 5)

2. vsz. 2. vsz. 2. vsz. ism. →

2. A kutyának tarka lába,
Azon mēnyünk Moldovába.
A kutton hever,
Mamaligát kever estére.
(Ism.) Olá fáta, fáj a háta,
Majd mēgjárja járompáca.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Farsangi variáns: 45, 47.

Dallamtípusáról lásd a 45. ének jegyzetét.

47. Vornyiktánc

♩ = 100

A ku - tyá - nak tar - ka lá - ba,

{ A macs - ká - nak ke - sely lá - ba.
A - zon me - gyünk Mó - du - vá - ba.

A kut - to - ron he-ver,

1)

Ma-ma - li - gát ke - ver, hopp, hopp, hopp!

2) →

O - lách fá - ta, fáj a há - ta,

Majd meg - jár - ja já - rom - pál - ca.

1) 2)

1962-ben →

Hertelendyfalva.

Ujváry Z., 1966.

Király E., 1962.

Ujváry Zoltán jegyzete: A siratás után az ún. *vornyiktánc* következett, a halott körülvitele a faluban. Ez már hamvazószerdán volt, a reggeli órákban. Két, esetleg több legény megfogta a létrát, és vitték a halottat. Az eddigi szereplőkhöz csatlakozott a Hamubotókás. A halottra vigyázott. Kezében tartott egy botot, amelynek a végéhez hamuval töltött harisnya volt kötve. Azzal ütött azokra, főleg a kísérő gyerekekre, akik a halotthoz akartak nyúlani. Kísérte a halottat az egész falu... Mindenki, aki a kocsmában jelen volt, részt vett a felvonulásban. A táncosok párosával mentek. Énekelve mentek, a *vornyiktánc* énekére. A körbejárás egész ideje alatt ezt énekelték, számtalanszor megismételve. Közben kurjongattak is, pl.: „Emeljétek a koporsót! / Nehogy megakadjon a kapuba, / És visszamaradjon a nyakunkba!” (Ujváry 1975, 63–64.)

Király Ernő szerint a *Hej, de kutya kedvem van* (39) kezdetű dalt követő legényavatás után hangzott el. „A szereplők egymás kezét fogva [láncszerűen] énekelve, a zene ritmusára apró léptekkel, néhány zenésszel kísérve követik a Vatománt [a mulatságvezetőt], aki utcákon, kerteken át és a bárméskodók közelébe vezeti őket, és különféle tréfás jeleneteket rögtönöz, pl. megcsókol, megsimogat valakit, bemászik az ablakon, döngeti a falat, kaput. A sorban lévőknek szigorúan meg kell ismételni a Vatomán cselekedeteit egyenként, amikor arra a helyre érnek. A vonakodókat a Csumák [pásztorok] a hamubotókával ösztökélik. Mindez a zene ritmusára kell hogy végbemenjen, ének és táncmozdulatok közepette. Fontos, hogy a Vatomán találékony, jó tréfacsináló legyen” (Király 1999, 251). Ezután következik a farsang temetése (48).

Farsangi variáns: 45–46.

Dallamtípusáról lásd a 45. ének jegyzetét.

48. Farsangtemetés

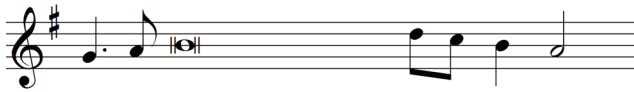
BÍRÓ: Legények, lányok, gyertek, temessük el a farsangot! Hozzátok elé a lajtorját, hogy vigyük ki a falu végére és ássuk el a ganédombba!

MIND: Úgy van, úgy van...

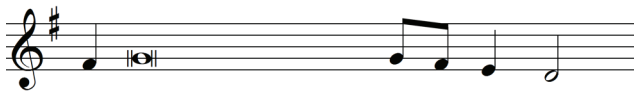
Férfihang: Itt a lajtorja, fektessük reá a halottat!

(Az énekest ráfektetik a lajtorjára, és úgy énekel.)

Parlando

1. Ha meg - halok, temessetek űr-mős bor - ba,

A boroshordók - kal egy sor - ba!

Refr.: Fal - ra há-nyom a bor-sót, i - de a bo - ros - kor - sót!

Az ör-dő-gők el-visz - nek, ott is bor mel - lé tesz - nek.

Fal - ra há-nyom a bor-sót, i - de a bo - ros - kor - sót!

2. Fejfám helyett ültessetek szőlőfákat,
A bőrömből csináljatok nyomózsákokot! Refr.

3. Hordó csapját igazítsátok a számba,
Hogy ne menjek szomjan el a másvilágra. Refr.

4. Szalonnából legyen a szemfődelem,
Kolbászból a sírba eresztő kötelem! Refr.

VATOMÁN: Életnek és halálnak dicső fejedelme, Plútó! Íme itt egy kedves halottunk, közülünk elszólítottad. Kedves gyászoló közönség! Gyertek, imádkozzunk e halott fölött ilyeténképpen: Mi-
atyánk, nincsen fánk, nem fő meg a faszujkánk.

MIND: Miatyánk, nincsen fánk, nem fő meg a faszujkánk.

VATOMÁN: Miatyánk, nincsen fánk, nem fő meg a káposztánk.

MIND: Miatyánk, nincsen fánk, nem fő meg a káposztánk.

VATOMÁN: Gyertek, kedves gyászoló közönség, s induljunk e gyászútra, és temessük el ezen kedves halottunkat egy esztendőre! Ámen.

TÖBBEN: Vigyük hát!

SIRATÓASSZONY: Jaj, jaj, jaj, háromszor is jaj, mert ekkora halottja, ekkora bánatja senkinek sincsen, mint nekem. Meghót a legkedvesebb gyermekem, jaj, jaj! Még az utolsó kívánságát se tudtam teljesíteni. Azt mondta: Anyuka, fogadjon nekem kicsi muzsikásokat, ha meghalok. Én egyik úton lefutottam, a másik úton felfutottam, de kicsi muzsikásokat nem kaptam, mert nem is akartam. Jaj, jaj, úgy belegügyülök a sírásba, mint a kicsi kutya az ugatásba. Jaj, jaj, jaj, egyetlen, drága farsang, kifogytunk belőled, mához egy esztendőre többet nem látunk.

Hertelendyfalva.

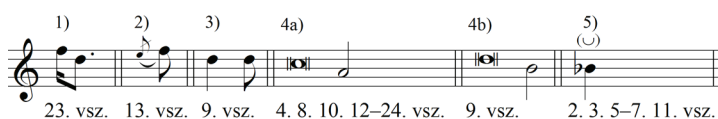
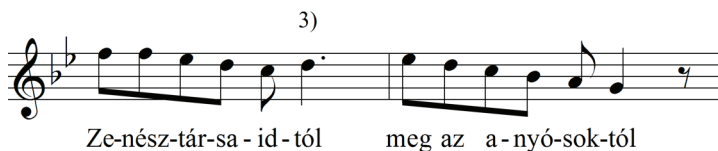
Király E., 1962.

A vornyikítánc (47) után következett. A farsang temetéséről lásd még: 42.

Az egyházi temetési szertartást parodizáló, zsoltártónusra énekelt, kétsoros dallamhoz népies műdal csatlakozik refrénként.

49. Bőgőtemetés

Parlando ♩ = cca 108

2. És az egész legény- és a leányhadtól,
És a sok nagyorkú iszákovicstól,
És a zsebrákoktól.

3. Jaj, de mily keserves a bőgő élete,
Ha a farsang elmúlt, nincsen becsülete,
Két dinár értéke.

4. Űtik, verik, húzzák, szorítják a nyakát,
Lányok ablakánál sűrűn fojtogatják,
Csak úgy csikorgatják.
5. Pedig ezt a lányok nemigen érdemlik,
Mert a legényeket pletykába keverik,
Mert hát mesterségük.
6. Egész farsangon át szolgáltam a gazdám,
Mindég puttony módra húzott ő a hátán,
Néha árok partján.
7. Enni ritkán adott, mégis öreg lettem,
Csupán rókabőr volt napi eledelem,
Mit már sokat ettem.
8. Mindig azt hajtotta, tudja meg a város,
Az lehet jó böggös, aki jó iszákos,
Akár egy bumbaridos.
9. A gazdám ferblis volt, éltem gyászba borult,
Testemről levette és elitta a gé-húrt,
Ó, az a nyomorult!
10. Hallod-e, te gazdám, rögtön eltávozzál,
Hallod, böggös barátom, rögtön eltávozzál,
Öreg napjaimban eleget kínoztál.
Bár már a füstön lógnál!
11. Hangszerész, kocsmáros, mind bészárva valók,
Hangszerész, kocsmáros, mind bezárni valók,
Szakácsok, pincérek spirituszba valók,
Éppen abba valók.
Éppen *oda* valók.
12. Basszprimás a testem a tűzre megvette.
Basszprimás a testem tűzre meg is vette.
Kívánom, ötet is tegyék be ecetbe,
De még melegibe!
13. Primások is engem sokat háborgattak,
A Primás is engem sokat háborgatott,
Egész farsangon át fülembé csipogtak.
Egész farsangon át a fülembé csipogott.
Ó, az iszákosok!
14. A kontrás is engem sokat háborgatott,
É-dúr helyett mindig fisz-dúrokat fogott,
Hogy csak úgy ropogott.
15. A csellós énnékem kedves jó barátom,
Helyettem majd ő bög ezen a világon
És az egész nyáron.
16. Legények, kik engem sokat kínoztatok,
De valutát bizon keveset adtatok,
De valutát bizon nem is sokat adtok,
Az még jobban bánt.
Az még jobban bántott.
17. A lányok is sokat, sokat szekíroztak,
Sűrűn bögtem nekik, csókot alig adtak.
Ó, az átkozottak!
18. Hozzátok fordulok, drága jó asszonyok,
Tudom, hogy utánnam nagyon is búsultok,
Tudom, hogy utánnam nagyon siránkoztok,
És mily gyászba vattok.
19. Nem ér ez már semmit, a sírás hijába,
Keresse mindenki vigasszát pohárba,
A Kocsis János borába.
Kocsmáros borába.
20. Kártyások, lumposok, sokat bántottatok,
Kártyások és lumpok, sokat bántottatok,
Jobb oldalam azhoz literest vágtatok,
Jobb oldalamhoz egy literest vágtatok,
Le is locsoltatok.
21. Most hozzád fordulok, hangszerész doktorom,
Sűrűn operáltad jobb és bal oldalom,
És a hátsó fertályom.
S a hátsó fertályom.
22. Köszönöm, doktorom, a te jószágodat,
Hogy a gáz vesse szét a két oldaladat,
Hogy a gáz vesse szét minden porcikádat,
És minden porcikádat!
Meg a szerszámodat!

23. Betegségemet a gazdámnak köszönhetem,
Betegségem csak a gazdámnak köszönhetem,
Mert a batyubálba lerókázott engem,
Amúgy jó rendessen.

24. Csak úgy leszek boldog földi porajimba,
Ha az a sok kíznóm várnak a pokolba,
Amúgy parádéba.

Ezt a temetést éjfél felé farsangkö [tartották]. Nem a harmadik napján, má' el is múlt farsang, akkó. Csütörtökön vót cigánbál, akkó vót a bőgőtemetés. Akkó egy maskarának főkészűt, a Pap még egy Kántor. A Papra csak egyszerűen akármilyen lepedőt ráterítettek, a Kántor, az csak kántor, azon nem vót semmi. Könyvbű [csinálták]. Egész nagy könyvbű, ez vót [csak] benne, de azé' nagy könyv vót. Egy köcsögbe tettek vizet, egyszerű köcsögbe, nem szentőtíz-tartóba, osztán oan eggyágú fém meszellő nyél, avvá' ēkezde [a szentelést], hogy „Neked a bor nem jó”, még ilyesmiket beszét.

[Egy asszony beleszól:]

Do-lo-resz in Fer - kó,

[Az énekes folytatja:]

Ne-ked a bor nem jó!

Akkó aztán ēkezdődött ez. Mikor mondta: „Ó, az átkozott...”, akkor – vót megfogadva, akik rítak: „Ó, az a nyomorult...” – úgy rítak, mintha téleg rítak vóna, mind valamikor a siratóasszonyok. [A bőgő] ki vót terítve, lē vót takarva egy fehér ruhává'. Mikó az mán kész vót, utánna vót még egy csárdás, aztán mēnt a bál tovább. Aztán éfél után nem táncótak.

Eztet a szövegēt én még negyvenēgyben egy zenészti szerēztem, mer mink is csinātunk ilyen batyubálat, illetve durindót. A moholi Dubēc vót akkó az eggyik muzsikus (az kint van Amerikába, a másik még má' mēghalt). Akkó én is olyan mutyi zenész vótam, no, szóval primába játszottam, de csak úgy kotta nékü'. Osztan ēkértem tüle, oszt mink is csinātunk így házakná', mind ahogy most is osszegyüttünk, batyubálat. Ott is úgy siratták, csak akkó ketten csinātuk: vót egy Pap még egy Kántor. Étemettük a bőgőt mink is. [Utána nagybőjtben] nem vót bál.

Mohol, Gyarmat György (65).

Burány B., 1978.

Halottas ének paródiája, a négysoros, 12 szótagos dallam második feléből kialakított, háromsoros forma.

Variáns: a következő, a szövegváltozatok erre vonatkoznak.

(A zentai Kelemen András a dallam négysoros, 12 szótagos változatát tudta lósírató szöveggel: VMND III. 149.)

Dallamtípusáról lásd a 71. nagycsütörtöki ének jegyzetét. **Hangzó: 013.**

50. Bőgőtemetés

1. Búcsúztatlak téged e ravasz világtól,
Zenésztársajdítól meg az anyósoktól
És a lump fráteroktól.

Parlando ♩ = cca 92

2. El az e-gész le-gény- és a le-ány-had-tól,

És a sok nagygyomrú i-szá - ko-vi-csok-tól,

És a lump frá - tő-rok - tól.

1) 3 2a)+3) 2b) 2c) 2d) 4) 5) 6)

13. 20. vsz. 1. vsz. 4-7. 10-19. 9. vsz. 23. vsz. 9. 13. 3-24. vsz. 10. vsz. 21, 22, 24. vsz.

3-24. vsz. = 49. sz. szövegváltozatokkal.

Maszkírozva vótunk. Álarc vót mind a kettőnknek. Én vótam a Kántor fekete ruhába, masni és maszka, a Pap szintén. Vastag hangon monta bē mindig a végszót [a versszakok utolsó sorát]. Vótak siratók. Le vót takarva a bőgő fehér lepedővel, és akkor vitték ki, mikor vége vót ennek a ceremóniának. Ez mégvan Szabadkán is, mégvan Zëntán, mégvan Moholon. Zëntárú kaptuk ezt, Keceli Mészáros István[tól].

Gy: Mikor csinálták?

– Hamvazószérdára, akkor el lett temetve a bőgő és a muzsika megszűnt.

Titel, Szabó József (68).

Burány B., 1975.

Az énekes Moholon született, 1932 óta él Titelen.

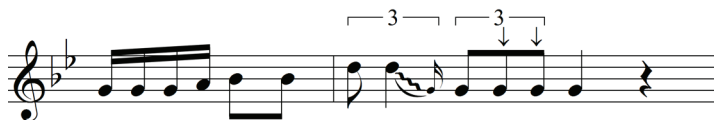
Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

51. Bőgőtemetés

Parlando, rubato ♩ = 96

Jaj, jaj, gyá-szos ló-nak gyá-szos é - le-te!

Hogyha megő-reg-szik, nin-csen bö-csü-le-te.

Ü-tik, ve-rik, hajt - ják, az e - ké-be fog-ják,

Nin-csen bö-csü-le - te szegény ő-reg ló-nak.

Maszkának ötöznek, emennek a kocsmába, akkó a nagybögőt temetik. Léfektetik a nagybögőt, oszt siratik, emetetik az öreg bőgőt. Lányok, legényök ott ugrándoznak körülötte, éggycik jobban sír, mind a másík. Éggycik ezt mondja, másík amaszt mondja, oszt így elmúlik a farsang.

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).

Burány B., 1975.

Lóbúcsúztató szövegű, sirató stílusú, kissé kopott dallam, melynek második és negyedik sora egymáshoz hasonult. Változatait históriás-, virrasztó- és keserves szövegekkel gyűjtötték főként Erdélyben és Bukovinában, de a nyelvterület más részein is, összesen hatvan változatban.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/11.

52. Lóbúcsúztató, bőgőtemetés

Rubato ♩ = cca 80

1. Ó, mi cso-dá-la-tos a ló - nak é - le-te,

Hogy-ha mēg-ő - reg-szik, nin-csen bē-csü-le-te.

Ü-tik, ve-rik, hajt-sák, a ma-lom-ba fog-ják,

És a bog-ná-rok kül-lők - kel ta-níj-ják.

2. vsz.

2. vsz.

2. Jaj, de sokat hordtam Csongorádrul almát,
De sokat tapostam annak sáros útját!
Abrakot sēm ētem, mégis megvénültem,
Kukoricaszár volt a legjobb ételēm.

Gy: Mikor csinálták ezt a lósiratót?

Széll Antal: Így mikor dógoztunk, akkor.

Gy: Nem farsangkor?

Széll Péter: De, meg farsangkó jis. Mikor temették a bögöt.

Széll Antal: Nagybögöt temették.

Gy: Mikor volt a bögötemetés?

Széll Péter: Farsang keddjín, akkor fejeződött be a nagyfarsang.

Széll Antal: Az én apám, az siratta ja bögöt, sokat. Nagybögös vót. Fő' vót az rēndessen ravatalozva, azt' akkó jű ott á't mellette. Emezek búcsúztatták, ű mēg siratta. Hogy mit mondott? Hát én nem vótam ott, mer mēg akkó gyerek vótam.

Oromhegyes, Széll Antal (46), Széll Péter (48).

Burány B., 1978.

18. századi dallam, mely a *Bozóki énekeskönyv*ben (1797) jelent meg először *Keservesen siratja Mária fiát* népies szöveggel (*Hozsanna*, 72, *Éneklő Egyház*, 92). Mintegy száz változata ismert, legtöbb a Felföldön (ahol a szentsalád-járás egyik dallamaként is gyűjtötték: MNT II. 350-II.) és az Alföldön. Különböző vallásos szövegek kapcsolódnak hozzá, és ponyvai szövegekhez illeszkedő, magasabb szótagszámú változatai is kialakultak.

Variáns: 70, 87–88, 99. nagyböjti ének, 178-III, 179-VI, 181-II. szentsalád-járás éneke.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/317.

53. Farsangi ének

♩ = 120

1. El - múlt far-sang, itt ha - gyott,

A lá - nyok-nak bűt ha - gyott.

De én - né-kem nem ha - gyott,

Mert én ki - csi - ke va - gyok.

2. Vékony deszkakerítés,
Átlátszik az ölelés.
Ölelj, babám, kedvedre,
Nem hányom a szemedre.

3. Kiszáradt a bodzafa,
Hol hálunk az éccaka?
Vagy nálatok, vagy nálunk,
Ahol szép lányt találunk.
(Ism.) Ha szépet nem találunk,
Csúnyánál is meghálunk.

Regőce, Hedvina Jánosné, Ferenci Antalné (80).

Király E., 1957.

Farsangkor tartották a legtöbb lakodalmat. Azok a lányok, akiknek nem sikerült férjhez menniük, „kimaradtak a farsangból”, ami nagy szégyennek számított. Erre utal a dal szövege.

Farsangi variáns: 37, 40.

Dallamtípusáról lásd a 37. ének jegyzetét.

Szövegváltozatok (dallam nélkül) Topolyáról: Borus 1981, 28, Hertelendyfalváról: Király 1999, 254.

NAGYBÖJT 54–99.

Nagybőjtben elhallgatnak a hangszerek, véget érnek a táncos multságok. A fiatalság szerényebb szórakozási lehetősége ebben az időszakban a karikázás, körtánc járása a szabadban. A vajdasági karikázók sajátos formája a gombosi *tűsköm* és a doroszlai *csiraj* (VMND III. 213–226). A magyarkánizsai Losonc Istvánné szerint „nagybőjtbe nem volt egyáltalán táncmultság vagy zenés multság. Az nagyon tiltva volt. És hát a nagylányok meg a legények is csak valamivel szórakoztak! Így hát összemertek vasárnap délután vagy szombat este, és hát játszottunk.”

A húsvétot megelőző, hamvazószórdával kezdődő negyven nap a kereszténység számára a bűnbánat ideje, amikor Krisztus kínszenvedésére és halálára emlékeznek. Pénteki napokon és vasárnap keresztúti ájtatosságot tartanak (55–58). Topolyán énekelve-imádkozva végigjárják a keresztet, felkeresik a kálváriát nagycsütörtök délutánján (Borus 1981, 39). Nagyböjt utolsó hete kiemelt jelentőségű. Ilyenkor napról napra felidézik a megváltó szenvedésének történetét: virágvasárnap Krisztus ünnepélyes bevonulását Jeruzsálembe, nagycsütörtökön az utolsó vacsorát, nagypénteken a kereszthalált, nagyszombaton a sírba tételt. Erről szólnak az egyházi népének, melyek a szentmiséken kívül is elhangzanak olyan helyi – a hivatalos énekeskönyvi alaktól ritmikában, díszítettségben és hangvételben eltérő – előadásmódban, amely a néphagyomány szerves részévé avatja őket. Begyökerezésüket segítette, hogy hosszú ideje használatban vannak, a vajdasági nagyböjti énekek zöme 16–17. századi eredetű. Többségüket az erősen vallásos Bácskerten gyűjtötték, de más falvakból is bőven vannak adatok. Bizonyos énekeket egész nagyböjtben szokás énekelni (59–64), másokat meg – az énekesek közlései szerint – a nagyhéten, vagy annak is csak meghatározott napjain (virágvasárnap 65–66, nagycsütörtökön 67–73, nagypénteken 74–90). A Mária-síralmak (91–99) éneklése általános egész nagyböjtben, de kapcsolódhatnak kizárólag nagypéntekhez is. Az adatközlők erre vonatkozó megjegyzéseit minden esetben föltüntetjük.

54. Hamvazószerdai ének

Parlando ♩ = 68

1. Mi gyar-ló em-be-rek,   kik e föl-dön é - lünk,
Sok szo-mo-rú-sá-got   és fáj-dal-mat é - rünk,

E vi-lág - nak   ten-ge-rén e - vezünk.

2. Nincs nekünk e földön sehol nyugodalmunk,
Nincsen maradandó, bizonyos városunk,
Itt mindnyájan jövevények vagyunk. *Refr.*

3. Csak egyedül mennybe igyekezzék szívünk,
Ott készítettett el állandóság nekünk,
Munka után mi örökös bérünk! *Refr.*

4. Ne bízunk veszendő világi pompához,
Csalfa reményekkel teljes hiúsághoz,
Mely hasonló mulandó árnyékhoz! *Refr.*

5. Vétünkért a testet böjttel sanyargassuk,
Hív szolgálat alá szenvedéssel hajtsuk
És egészen Istenhez hódítsuk! *Refr.*

6. És midőn testünkől a tiltott étkeket
Megtagadjuk és a hiú örömöket,
Őrizzük meg a büntől lelkünket! *Refr.*

Csóka, Jasura József (54) előénekes.

Kónya S., 1998.

A sirató stílussal is rokonságban álló, 17. századi egyházi népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 172, II. 80). Többek között karácsonyi és halottas (*Harc ember élete*) szövegekkel szokták énekelni, ismert négysoros változata: *Boldogasszony, anyánk*. Ez a hamvazószerdai szöveg: *Orgonahangok*, 519–520.

Variáns: 91. Mária-síralom, 179–XV. szentcsalád-járás éneke.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/9.

55. Keresztúti ének

Mikor jártuk a kálváriát azelőtt, akkor eztet mondtuk.

Dobradó, asszonyok.

Bodor A., Németh I., 2002.

17. századi keresztúti ének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 188–189, II. 86), az egész magyar nyelvterületen ismerik, főként ezzel a szöveggel, negyven változatban. Szerémségi változatunk a közösségi díszített előadásmód kivételesen szép példája.

Variáns: a következő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/340. **Hangzó: 014.**

56. Stációs ének

Parlando ♩ = cca 88

1) 2) _____

1. Jé-zus szenvedé-séről, bű-nő-sök, em-lé-kez-zünk,

Fájdalmas Szűzanyjával ha-lá-lán ke-se-reg-jünk!

{szentanyjával

1) 1) 4)

Szá-na-koz-va és zo-kog-va, fo-hász-kod-va

5) _____ (U) (U)

Szent ke - reszt - út - ra {men - jünk!
me - gyünk.

- 2a Halálra ítéltetik értünk az élet ura,
 Hogy számtalan bűnünkér ne essünk mi pokolra.
 Isten Fija ennyi kínra, keresztfára
 Adja magát halálra.
- 2b Halálra ítélteték érted az élet ura,
 Hogy számtalan bűnödért te ne essél pokolra.
 Egek ura magát kínra, csúf halálra
 Adja ama keresztfára.
3. Sebes, gyenge vállára nehéz keresztyét veszi.
 Köszönd, hogy bűn terhétől lelkedet így megmenti!
 Ó, enyhítsed, könnyebbítsed, ne terheljed
 Bűnnel Jézus keresztyét!
4. Sok kínzás miatt teste erőtől megfosztatik,
 A nehéz kereszt alatt arccal a földre esik.
 Jaj, nem szánják, sőt kacagják, lábbal rúgják,
 Kegyetlenül rángatják.
5. Jézus szívének kínja nagyobb, hogy anyját látja.
 Máriának hegyes tör a szívét átlalja,
 Hogy Szent Fiját, szelid bárányt taszigálják,
 Ütik-verik, hurcolják.
6. Látván a gonosz kínozók, hogy Jézus elfárada,
 A kereszt-viselésre ereje elbágyada,
 Simont kéri, kényszerítik, fenyegetik,
 Hogy keresztyét hurcolja.
7. Szörnyen megmocsokolt képét hogy Veronika látja,
 Szíve rajta megesvén, kendőjét felalja.
 Jézus reá képét nyomá, visszaadá,
 Hogy szívében hordozá.
8. Másodszor földre esik arccal, a szelíd bárány,
 Szent képét összetörvén foly a vér orrán-száján.
 Szent személye teljes vérrel, kékségekkel,
 Dagadozó sebekkel.

9. Jeruzsálēm lěányit vérbe borult szemekkel
Látván, hogy rajta sírnak, mēginté ez igékkal:
Ne sírjatok, hogy így láttok! Magatokat,
Fijajitokon sírjatok!
10. Harmadszor földre esik az elestek gyámola,
Ki bünt bűnre szaporít, az ennek oka vala.
Ah, ne újítsd, ne szaporítsd, ne súlyosbítsd
Bűnnel Jézus kínjait!
11. Sebejihez ragadott ruháit lerángatják,
Szolgák nagy dühösséggel sebejít megújítják.
És megkékült sebejiből mindenfelől
Vér foly egész testéből.
12. Sok kalapácsütéssel kereszthez szegeztetik,
Sok bú nagy fájdalmával keze kiterjesztetik.
Ájul szíve, nincsen színe, szédül feje,
Vérbe borult szent teste.
13. Fügг már Jézus bűnödér kereszten fölfeszítve,
Ölelésedre mégis keze ki van terjesztve.
Szíve eped, szava reked, jaj, mint reszket!
Kínok közt meghal érted.
14. Fájdalmak tengerébe Márija szíve merül,
Látván, hogy Jézus teste vér és seb mindenfelől.
Ölben tartja, csókolgatja nagy zokogva,
Halálán sír bánkódva.
15. Nagy kínok hegyes tűre sérti Márija szívét,
Midőn a koporsóba tészik Szent Fija testét.
Hol a kincse, ott a szíve eltemetve,
Zokog és sír fölötte.
16. Jézus, ki miérettünk föláldoztad éltedet,
Mutasd be Szent Atyádnak értünk szenvedésedet!
Hogy sebejíd, vércseppjejíd, gyötrelmejíd
Eszközöljék üdvünket!
17. Itt jelen lenni hiszünk, leborulva imádunk,
Irántunk szerelmedér, Jézus, hálákat adunk.
Ó, jaj, szánjuk, bűnünk bánjuk, meg nem bántunk,
Szent áldásodat várjuk.
(Ism.) Ó, jaj, szánjuk, bűnünk bánjuk, meg nem bántunk,
Legyen áldásod rajtunk!

Döme Vincéné: Stációk ének. Ahogy bējött a nagybőjt, hamvazószerda, utána minden pēntēkēn dēlután három órákor [végezzük].

Zenta-Felsőhegy, Döme Vincéné Bálint Margit (71) 1–2a, 3–17. vsz.
 Bácskertes, Guzsvány Imréné Urbán Verona (71) 1, 2b vsz.

Bodor A., 1994.
 Bodor A., Németh I.,
 Csizmadia A., Silling I., 2000.

A keresztút minden egyes stációjához egy-egy versszakot énekeltek, a két utolsó versszakot pedig a legvégén.

Variáns: az előző ének, lásd annak jegyzetét.

Döméné az énekléshez kiadványt használt (Lisieux-i kis Szent Teréz imakönyv. 3. kiadás. Szi-lági, 1944).

57. Keresztúti ének

Parlando ♩ = cca 160

1. Meg-jár - tuk már a szent ke-reszt - u - tat,

Me - lyen { szen - ve - dé Jé - zu - sunk ha - ladt.
 { a szen - ve - dő Jé - zus ha - ladt.

Ó, bár mi is úgy jár - hat - tuk vol - na

Jé - zus e - lőtt, hogy ez ked - ves vol - na!

2. vsz. *ossia* →

2. A szent útnak tizennégy sírhelye
Legyen erekké [örökké] szívünkbe vésve!
Ó, bár mi is úgy járhattuk volna,
Isten előtt hogy ez kedves volna!

3. E szent utat előbb is ő járta,
Midőn vállán keresztjét hordozta.
Hogy fölvitte a Kálváriára,
Fölfeszíték őt a keresztfára.

4. Fájdalmas, szentséges Szűz Mária
A szent utat gyakorta megjárta,
Hol Szent Fia kinhelyét találta,
Letérdepelt, könnyekkel áztatta.

5. Kérjük mi is a fájdalmas anyát,
Kérje értünk szenvedő Szent Fiát,
Hogy fogadja kedvesen imánkat,
Most elvégzett búcsújárásunkat.

6. Az ő keserves kinszenvedése
Legyen lelkünknek üdvösségére,
Részeltesse a meghalt híveket,
A tisztító tűzben szenvedőket!

7. Dicsőség, imádás az Atyának,
Szentlélekkel áldott, Szent Fiának!
Tisztelet adassék Máriának,
Fájdalmas, szentséges Szűzanyának!

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77) 1–2. vsz.
Csóka, Jasura József (54) előénekes 1, 3–7. vsz.

Bodor A., 1990.
Kónya S., 1998.

A keresztútjárás (stációjárás) utolsó éneke.

16. századi dallam, melyet több mint 150 változatban gyűjtöttek a Kárpát-medencében különféle vallásos szövegekkel, mint halottas-, bűnbánati, böjti, búcsús- vagy esti éneket (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 36–37, II. 16). A Vajdaságban leginkább a *Gyászbáborult Isten csillagvára* szöveggel ismerik (81–85, vö. *Orgonahangok*, 576–578). A régi dallamtípus a népzenei új stílus mintájára kupolás dallamvonalú, visszatérő szerkezetű alakulatokat is kifejlesztett magából, főként a Felföldön és az Alföldön (a Vajdaságban: 58, 83–85, 150).

Variáns: 58. keresztúti, 80–85. nagypénteki, 150. havi boldogasszonyi ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.032.0/1–3.

58. Keresztúti ének

♩ = 120

Meg-jár-tuk már a szent ke-reszt-u - tat,

Me-lyen a szen - ve - dő Jé - zus ha - lad.

Bár-csak mi is ott jár - hat-tunk vol - na

Jé-zus e-lőtt, hogy ez ked-ves vol - na!

Keresztútjárás után.

Szaján, Palatinus Péterné Fekete Katalin (82).

Kónya S., 2002.

Visszatérő szerkezetű dallam. Dallamtípusáról lásd az előző ének jegyzetét.

59. Nagyböjti ének

Parlando ♩ = cca 120

1. Le-hul-lott á Jé - zus vé - re

Á szent kő-részt - fá tö-vé - be

Drá - gá - lá - tos szent tes - té - ből,

Öt mál - sé - ges se - be - ji - ből.

2. 3. vsz. 2-4. vsz. 3. vsz.
ossia ossia

2. De a földbe nem máradták,
Mint piros rózsák, kinyílták.
Á szent ásszonyok felszedték,
A szent angyalok fölszedték,
Álázatosan tisztelték.

3. Jézus mondá az ányálnák:
Vidd fel mennyben Szent Átyámnak!
Keresztfámról befogadjá,
Mondjad, keresztfámról küldtem,
Télem [tőlem] kedvessen föltartja.
Fogadja kedvessen tőlem.

4. Ez a világ drágá árát,
Sebejím kinyílt rózsájá,
Mit nagy fájdalmamban sziltem,
Véres kennyekkel enteztem [öntöztem].
5. Nincs már hátra, csak egy órád,
Elvégzédik minden munkád.
Kifogy a keserű pohár,
Mely világ kezdetétől vár.
Mely világkezdetétől rám vár.
6. Ádám keserű almája
Hozott e kínos halálra.
Jertek az én keresztfámhoz,
Üdvösségetek oltárához!
7. Boruljatok le előtte,
Szent Atyámhoz könyörögve!
Soha el ne felejtsetek,
Hogy meghaltam érettetek!
8. Üdvöz légy, Jézus szent vére,
Üdvösségünk drága bére,
Dicsőséges, öt mély sebe,
Üdvöz légy, egész szent teste!
9. Áldott légy, ó, szent keresztfá,
Szent áldozat szent oltára!
Rajtad az ártatlan Bárány
Drága kereszteddel kérünk,
Istennek feláldoztatván.
Nyisd meg az egeket nekünk.

Énekelni szoktuk nagyböjti időszakban, most is. Vasárnapi szentmise előtt.

Bácskertes, Janovics Jánosné Nagy Erzsébet (75) 1–4. vsz.

Buják Mihály (75) előénekes 1–9. vsz.

Kiss L., 1969.

Buják Mihály köznyelvi ejtéssel énekelt.

A szövegváltozatok részben a következő (60) énekre vonatkoznak.

Jézus vérét, melyet az emberiség bűneinek váltásául ontott ki, a hívek különösen tisztelik, ez volt egykor az Európa-szerte elterjedt középkori Grál-legenda alapja. A tisztelet újabb, személyes hangvételű megfogalmazást kapott népének-szövegekben.

A dallam 17. századi, szerepel a *Cantus Catholici* énekeskönyvben (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 70–71, II. 33). 33 változata ismert a Kárpát-medencében, legtöbb a Felföldön és az Alföldön. Leggyakrabban a *Királyi zászlók lobognak* kezdetű szöveggel éneklik, de más nagyböjti és halottas ének szövegekkel is.

Variáns: 60, 77–78.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.301.0/0. **Hangzó: 015** (1–4. vsz. Janovicsné).

60. Nagyböjti ének

Parlando ♩ = 60

1. Le-hul-lott a Jé-zus vé - re

A szent ke-reszt - fa tö-vé - re

Drá-ga - lá - tos szent tes-té - ből,

Öt mélysé-ges se-be - i - ből.

További szövege az előző ének 2–9. versszaka szövegvariánsokkal.

Egyházaskér, Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75).

Kónya S., 2002.

Variáns: az előző ének, lásd annak jegyzetét.

61. Nagyböjti ének

Poco rubato ♩ = 120

1. Hoz-zá - tok mennyeji ki-rá - lyi szé - kem-ből,

Bű-nös hí-vek, jöt-tem buz-gó sze - rel-mem-ből.

Jöt-tem Szent A-tyámnak kegyes tet - szé-sé-ből

És a Szent-lé-lek-nek egy-gyes ér-tel-mé-ből.

2. 3. vsz. 2. vsz.

2. Jöttem, hogy e világ adófizetője
Leszek Szent Atyának békességszerzője.
Amint a próféták felőlem szólának,
Leszek megrontója ördög hatalmának.

3. Értetek születtem Juda Betlehemben,
Célom szerint lévén már Jeruzsálemben.
Az ó törvény helyett új törvényt szerzettem,
A végső vacsorát ottan elvégeztem.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

16. századi, német eredetű, ugyanakkor a sirató népdalstílussal is rokonságot tartó egyházi nép-ének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 78, II. 38). Ismertebb szövege *Ó, édes Megváltóm, ne nézd bűneimet*. Az egész magyar nyelvterületen sok változatban ismert, gazdagon variálódó dallam, többnyire halottasének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/3. **Hangzó: 016.**

62. Nagyböjti ének

♩ = cca 120

1) —

1. Kér-lek, ó, em - be-ri nem-zet,
Hall-gasd meg én be-szé-de-met!

3

Hall-gasd meg üd - vö-zí - tő-det,

2) —

En-gem, a te te-rem - tő - det!

1) 2)

3–5. vsz. 2–5. vsz.

2. Én teéretted születtem,
Érted e világra jöttem.
Mégis tőled megölettem,
Keresztfára ítéltettem.

3. Én éretted Szent Atyámat
Elhagytam én országomat,
Elhagytam sok angyalimat,
Számptalan sok szolgálímat.

4. Én a Getszemáni-kertben
Érted voltam félelemben
És borzasztó gyötrelemben,
Nagy fájdalmak tengerében.

5. Szívem ott igen dobogott,
A halál előttem forgott.
Véremtől a föld megázott,
Mint piros rózsza, úgy látszott.

Nagybőjtbe szoktuk énekelni, mise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

18. századi, kis hangterjedelmű dallam, változatainak többsége – a bácskertes adatoktól eltérően – újévi és karácsonyi ének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 138–139, II. 67).

Variáns: a 65. virágvasárnapi ének, ugyanő énekelte.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/139.

63. Nagybőjti ének

♩ = cca 160

1. Lá-bad-hoz, Jé - zu-som, le - bo - ru - lok,

Szent ke-reszt-fád a-latt mé-lyen sí - rok.

Lá-tom, szent kar - ja - jid ki-nyúj - tot - tad,

Hogy en - gem meg - ö-lelj, azt a-kar-tad.

2. Kínoktól tested meg van gyötörve,
Szentséges testedet megvérezve.
Lándzsával oldalad általverve,
Keresztre lábajid felszegezve.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

18. századi dallam, *Előttem, Jézusom, leborulok* szöveggel szerepel a *Bozóki énekeskönyv*ben. Összesen 15 változatát gyűjtötték a Felföldön, az Alföldön és Erdélyben. Bácskertesben az énekeskönyvi alakhoz képest (*Hozsanna*, 143, *Éneklő Egyház*, 207) erősen átformálva, a népzenei új stílus mintájára ABBA szerkezetűvé átalakított változatban éneklük.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/188. **Hangzó: 017.**

64. Nagyböjti ének

Parlando ♩ = cca 80

1. Üd-vözlég, ó ke-gyes a-nya, hét-fáj-dal-mú Má-ri-ja!
Fe-ke-te gyásszal be-bo-rult ra-gyo-gó, fé-nyes nap-ja.

Jaj, mert Szent Fi-ját si-rat-ja, ö-lé-ben hal-va tart-ja,

Jaj, már el - á - jult fe - let - te, ke - zé - vel nem fog - hat - ja.

2. Szemeiből a sok könnye, mint a patak, úgy folynak,
Halva fekvő Szent Fijára, jaj, sűrűen hullanak.
Szent sebeit mosogatja, szomorúan csókolja.
Hétfájdalmú Szűz Mária elájult bánatában.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Újabb időben keletkezett, népies dallam. Húsz változatban gyűjtötték a Kárpát-medencében különféle vallásos – búcsúének, vagy szentsalád-járáshoz, rózsafüzér társulati ájtatossághoz kapcsolódó – szövegekkel.

Variáns: 179-V, 180-IX. szentsalád-járás éneke.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.039.2/0.

65. Virágvasárnapi ének

♩ = cca 63

1. Üd-vöz-lég, drá - ga ki - rá-lyunk,
Sze-rel-mes, é - des Jé - zu-sunk!

Í - me, mind-nyá - jan u - ra-lunk,

Nagy kint lá - tó, szép Jé - zu-sunk.

2. Szenvedésednek helyére
Pompával mész, mint a mézre.
Édes Jézus, nézz népedre,
Töröld vétkét, vidd örömré!

3. Amikor számárra ültél,
Testinknek zablát vetettél.
Szeretettel minket néztél,
Hogy pokoltól megmentenél.

Énekelni szoktuk virágvasárnap a szentmise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Variáns: 62. nagybőjti ének, lásd annak jegyzetét.

66. Virágvasárnapi ének

Parlando, rubato ♩ = cca 60

1. Mi - ko - ron Jé - zus Je - ru - zsá - lem - ben

Kö - ze - lí - tett vol - na

Két ta - nít - vánnyal, Il - jenképpen szó - la:

2. 4. 7. vsz. 3. vsz. 3. 6. vsz. 3. vsz. 6. 7. vsz.

2. Ez közel való
Kastélyban – úgymond –
Ti menjete el bé,
Ahol találtok
Egy szamarat kötve.

3. Azon szamarat
Az ő vemhével
Hozzátok el nékem,
Hogy teljesedjék
Az Írás felőlem.

4. Azt feleljétek,
Hogyha valaki
Kérdezne titeket,
Hogy van az Úrnak
Szüksége [szüksége] ezekre.

5. Elmenvén azért
A tanítványok
Mind megcselekezek,
Miként parancsolt
Vala Jézus nekik.

6. Midőn elhozták
Szamárt vemhéstől,
Ruhájok rátevék,
És ötlet felül
Reája ülteték.

7. A sereg pedig
Leterítette
Ruháját az uton,
Hogy tisztességgel
Menne ő azokon.

8. Némelyek pedig
Fákról ágakat
Letördelnek vala,
És elteríték
Előtte útjára.

9. A sereg pedig,
Mely elől megyen
És amely követi,
Kijáltják együtt
Ezen szókat neki:

10. Dávid fijának
A magasságban
Nagy hozsanna légyen!
Áldott, aki jő
Hozzánk Úr nevében!

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes 1–5. vsz.,

Koleszár József (59) 6–10. vsz.,

Janovics Jánosné Nagy Erzsébet (75) 1–5. vsz.

Kiss L., 1969.

Janovicsné éneklésének apróbb eltérései és a rá jellemző tájnyelvi szövegejtés nincsenek jelölve.

16. századi, ismeretlen eredetű egyházi népének, melynek alacsony dallamjárása a magyar népzenei hagyománytól idegen (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 60–60, II. 29). Valószínűleg éppen ezért kevés változatban találták meg a gyűjtők. A Vajdaságban csak Bácskertesben ismerik ezzel az újabb, Jézus jeruzsálemi bevonulását részletező, ponyvai szöveggel, valamint adventi énekként (169).

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/185.

67. Nagycsütörtöki ének

Rubato ♩ = 72–76

1. Az u - tol - só vég - va - cso - rát Jé - zus mēg - ě - vé

Ěgy - be - gyűlt ta - nít - vá - nyi - val, És ek - kép - pen be - szé - lé:

2. Sze-rel-me-sim, vi-gyáz-za-tok,

És ve-lem szo-mor-kod-ja-tok, i-mád-koz-za - tok,

Mert el - kö - zel - get az ó - ra, hogy el kell vál - ni,

A ke - se - rű - ség po - ha - rát ne-kém ki kell ü - rít-ni.

10. vsz. 10. vsz.

4. vsz.

3. Pétert, Jakobot és Jánost

Magához vette,
És nagy félelémmel ment ő
Az Olajfák hegyére.

4. Mig ő érzi a fájdalmat,

Tanítványi elmaradtak és elaludtak,
Őtet pedig a réttégés szörnyű fájdalma
Körülfogta, mert érzi, hogy mily szörnyű lesz halála.

5. Leszáll hozzá vigasztalni

Az ég angyala,
És lőn az ő verejtéke,
Mint a vizek folyása.

6. De jó Judás, az áruló

A dühös néppel,
Jó mestérjét eladta az
Átkozott csók jelével.

7. Az ellenség rőjätörve,
Kötelekkel męgkötözve, összekötözve
Elhurcolták a főpapnak palotájába,
Ahol egy hű tanítványa háromszor męgtagadta.
8. Bársonyszékben ül Pilátus,
Jézus is ott áll
A dühös nép között, mind egy
Összetört lilijomszál.
9. Pilátus męgmosta kezét
Drága edénybűl.
Mondá: Én ártatlan vagyok
Az igaznak véréttől.
10. A nép vétkesnek találja,
De rája nem bizonyíthatja az ártatlanra,
Aki jaz egekből leszállt, az emberek között talált keserű halált.
Örvend és vigad a pokol, sir a męnnyország,
És a világ męgváltója emeli a kęrésztfát.
11. Vigyázzatok mindęn szóra,
Mert nemsoká üt az óra, eljő ítélni!
Boldog, akit ébręn talál, ha jő éjféلكor.
Átviszęn a nyugalomba, alant marad a pokol.
12. Míg feljön a piros hajnal,
Vigyázzon ránk az őrangyal égi karokkal!
Az Úr Jézus küldje hozzánk őrzőangyalát,
Adjon Isten mindnyájunknak csendęs, boldog éjszakát!

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

A 3., 5–6., 8–9. versszakot az 1. vsz. dallamára énekelte, a 4., 7., 10–12. versszakot a 2. versszakéra.

Kanásztánc ritmusú, moll pentachord dallam. Formája változékony, szótagszám-szerkezete egyazon éneken belül is különbözhet. Az egész nyelvterületen ismerik, összesen negyven variánsát gyűjtötték. Vallásos szövegek kapcsolódnak hozzá – nagybőjti, karácsonyi, rózsafüzér társulati, esti ének –, templomi használatáról nem tudunk.

Variáns: 96. Mária-síralom (8-5-8-7 és 8-8-5-8-7 szótagos), 178-IX. szentcsalád-járás, (8-5-8-7 és 8-8+5-8+5-8+7 szótagos), 180-II. szentcsalád-járás (8-6-8-6 szótagos), 183. szentcsalád-járás (8-5-8-5 szótagos), 249-II. betlehemes (8-6-8-6 szótagos versszakokkal). Dúr hangsorú változat: 180-VI. szentcsalád-járás.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.320.0/0. **Hangzó: 018.**

68. Nagycsütörtöki ének

Parlando, rubato ♩ = cca 104

1. Ó, Szűz, hét fáj-dal-mid, jut - nak e-szem - be si-ral-mid,

El - ső szenvedé-sid, volt szív-bé - li tö-re-dé-sid,

Mi-dőn ész - re-vet-ted, va - ló-ban ér-tet-ted,

Hogy fi-jad kín-já - nak, ha - lá - lá - nak

I - de - je kö-ze-lít, mind-e-zek-nek láttad je-lét.

2. Másodszor szívedet, nagy bánat sérti lelkedet,
Midőn eladatott fiad, Jézus megfogatott.
Kegyetlen zsidóktól, gonosz hóhéroktól
Kötözve vitetett, üldöztetett.
Ó, mely könnyhullatással siránkoztál zokogással!

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

17. századi dallam (RMDT II. 250), melynek népi változatai nem szerepelnek az MTA népzenei gyűjteményében. Bácskerteszen szentcsalád-járáskor is szokták énekelni (179-I.) erősen átalakítva, leegyszerűsítve. A *Hozsanna* énekeskönyvben *Mária, Szűzanya Názáretből indul útnak* kezdetű szöveggel szerepel.

69. Nagycsütörtöki ének

Parlando ♩ = 60

1. U-runk menvén O-laj-fák he-gyé-re,

Ot-tan e-sék ál-dott két tér-dé-re.

Szent any-já-nak, hogy len-ne ked-vé-re,

Mondván, így szól engesz-te-lé-sé - re:

2. Rakva vagyok véres izzadással,
Félelemmel és szorongatással,
Mindhalálíg nagy szomorúsággal,
Betöltöttem lelki bágyadtsággal.

6. Jó szőlőmnek én választottalak,
És mint szőlővesszőt plántáltalak.
Gyermekemnek téged fogadtalak,
Ellenségtől megoltalmaztalak.

3. Láttuk immár, nincsen ékessége,
Úr Jézusnak változó szépsége.
Szent testének lett nagy veresége,
Úgy bánt vele zsidók dühössége.

7. Urunk Jézus most körülvétetik,
Mint ártatlan bárány, megköttetik,
Hóhéroktól halálra vitetik,
Magas hegyre fel is vezetetik.

4. Régtől fogva kik velem valának,
Jó barátim engem elhagyának,
Tanítványim tőlem távoznak,
Álnok zsidók reám rohanának.

8. Jeruzsálem, lásd veszedelmemet,
Felébredvén hadd el sok vételkedet!
Változtasd meg szép öltözetedet,
Engeszteljed kegyes Istenedet!

5. Végóráján urunk halálának
Csuda dolgok földön láttatának,
Mert falai templom kárpitjának
Megrepedvén kettészakadának.

9. Ó, én népem, indulj fájdalomra,
Bús ügyedben gerjedj siralomra!
Tekints, kérlek, kegyes jóvoltodra,
Légy már nekem vigasztalásomra!

Csóka, Jasura József (54) előénekes.

Kónya S., 1998.

A legrégebb magyar egyházi népénekek közé tartozik (*Magyarország zenei története* I. 466–467, II. 309, 313), strófászerkezete Vásárhelyi András *Angyaloknak nagyságos asszonya* kezdetű énekével (1508) egyezik. Népi változatai valamennyi dialektusterületen ismertek, főként nagyheti, halottas és Mária-ének szöveggel (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 34–35, II. 15).

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/158.

70. Nagycsütörtöki ének

Parlando, rubato ♩ = cca 72

1. Ki-ter-jesz-ti az éj szár-nyát az O-laj-fa-hegy fe-lett,
A-mel csendes fo-hā-szā-ra az ég és föld meg-re-meg.
- Atyám, hogy-ha le-het-sé-ges, múl-jék el e kín-po-hár,
Legyen, kér-lek, e-lég-sé-ges e ve-rej-ték ár-ja már!

1) 2) 3a) 3b) 4)
4-6. vsz. 2. 4. vsz. 3. vsz. 6. vsz. 2. 3. vsz.

2. Erős fohász Krisztus ájkán, szívszaggató hangja volt.
Megindulna a ké [kő] rajta, arca halvány, mint a hold.
- Atyám, fíjad halni készil, bár félelem borzogát,
Az ellenség vad kezéből kiváltom képmásodát.
3. Ányám, ányám, ha te tudnád, hogy hálálra megy fíjad,
Mél gyászomát megsiratnád, elájulnál kín miyátt.
Ányám, legyen telt vigasszal szíved azon éjjelen!
Nincs, engem, ki megvigasztal, nincsen senki itt velem.

4. Látja lelkem a keresztet, mely a kín átkával áll,
Szívem, lelkem remeg, reszket, gyeter [gyötör] a nagy fájdalom.
Lelkem elé itt lebegnek vasszög, dárda ostoni,
Láttára e kinszereknek verejtékem már csorog.

5. Az olajfák hogy ezt hallják, siratják az Átkotót,
Lehajolnak, meggyászolják fényes hold, a csillagok.
Elhagyták őt, mint egy árvát. Ó, hol vagytok, emberek?
Csak a vadak, sziklák szánják azt, ki értink kesereg.

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Bodor A., 1990.

Nagybőjti variáns: 87–88, 99.

Dallamtípusáról lásd az 52. farsangi ének jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 563–564.

71. Nagycsütörtöki ének

♩ = 60

1. A-tyám, hogy-ha le-het, múl-jék el e po-hár,
Ha-lál gyöt-rel - mé-vel mert mēg-tölt - ve van már.
Az O-laj-fák he-gyén resz-ke-tő ke-bel-lel
Így só-haj-tott Jé-zus ször-nyű fé-le-lem-mel.

2. Midőn maga előtt meglátta a halált,
Rémitő szárnyával midőn melléje szállt,
Rettegés fogta el annak látásától,
Leroskadt, s verejték hullott szent arcáról.

Székelyleve, hét asszony.

Kiss L., 1969.

A *Cur mundus militat* kezdetű középkori kanció dallama, mely rokonságban áll 16. századi históriás és egyházi énekekkel. A 17. századi *Cantus Catholici* énekeskönyvben jelent meg nyomtatásban (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 82, II. 39). Különböző halottas szövegekkel szokták énekelni a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. Ezt az egyetlen bukovinai székely változatát a Vajdaságban gyűjtötték, melynek csoportos előadása arra mutat, hogy erősen begyökerezett a hagyományba. Harmadik sorának különlegesen magas indítása egyedi megoldás.

Variáns: a 49–50. bőgőtemetés.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.045.0/0.

Ugyanez a szöveg másik dallammal: 72. **Hangzó: 019.**

72. Nagycsütörtöki ének

♩ = 58

1. Atyám, hogy-ha le-het, múl-jék el e po-hár,

Ha-lál gyöt-rel-mé-vel mely megtölt-ve van már.

Az O-laj-fák hegyén rész-ke-tő ke-bel-lel

Így só-haj-tott Jé-zus ször-nyű fé-le-lemmel.

2. vsz. →

2. vsz. = 71. sz. 2. vsz.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

19. századi, népies egyházi ének változata, mely a dúr dallamtípus szokásos, záróhang alatti fordulatait nagyrészt elkerüli, és így az idegen eredetű dallamot a népzeneinkre jellemző ízléshez közelíti.

Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 157. kisasszonyi ének jegyzetét.

Ugyanez a szöveg másik dallammal: 71.

73. Nagycsütörtöki ének

Parlando ♩ = 63

1. Kö-vet - ke-zen - dő ha-lá - lát,

Lát - ván Jé - zus vég - ó - rá - ját,

Me-lyen vi-lág - ból mé - ne néz - ni Aty-ját,

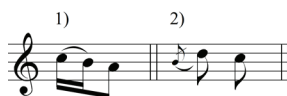
Ta - nít - vá-nyihoz, hív szol - gá-ji-hoz,

Hogy sze-re-te - tét mu-tat - ná ked-vét

E-gész hol-tá-jig, é - le - te fogy-tá-jig.

3. vsz.

2. vsz.

2. Hogy a vacsorát végezé,
Ruháját róla leteszé,
Egy keszkenővel magát átövedzé.
Rézmedencében vizet töltetett,
Kezdé fíjají lábajit mosni,
És keszkenővel törölni, csókolni.

3. Midőn Péterhez jött volna,
 Hogy ő lábajit is mosná,
 Péter mesterét eképpen szólítá:
 Azt nem engedem, nem is cselekszem,
 Hogy megmosd lábom vagy egyéb tagom,
 Előttem magad kegyessen meghajtsad!
4. Mondá néki Jézus szépen:
 Ha ezt nem engeded nékem,
 Nem leszen részed országomba vélem.
 Ezen szavára Péter azt mondá:
 Nem csak lábajim avagy kezéjím,
 De még fejem is, mosd egyéb tagom is!
5. Midőn Jézus elvégezé,
 Ruhájit róla leteszi,
 Tanítványinak e szókat felelé:
 Amit láttatok, most tanultatok,
 Azt műveljétek, cselekedjétek
 Egymásotoknak jelére példámnak!

Ezt az éneket nagycsütörtökön végezzük stációjásra.

Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekes.

Kiss L., 1969.

A 17. századi, különleges formai felépítésű, plagális dúr hangsorú, barokk dallam a magyar zenei néphagyománytól meglehetősen idegen (*Cantus Catholici*), mégis meghonosodott, ha nem is nagy számban. Erdélyben, Bukovinában és a bácskai Duna mentén gyűjtötték változatait különféle vallásos szövegekkel (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 184, II. 84).

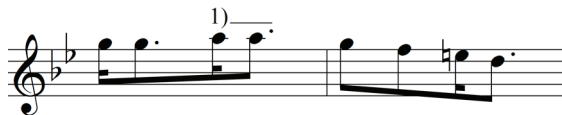
Dallamtípusa: Típuskatalógus III/156.

74. Nagypénteki ének

Parlando, rubato ♩ = 84

1. Én nem-ze-tém, zsi-dó né-pem,

Të-el - le-ned mit vé-tët-tem,

Hogy tő - led ha - lált szenvedtem?

Fe-lelj még im - már én - ne-kém!

2. Én tégedet Egyiptomból
Kihoztalak nagy rabságból.
Të engem kedves hazámból.
Kivértél a szent városból.
Kivértél a szent városból.

3. Egyiptomból kimentédben
Nyilást tettem a tengérben.
Të mellemet megnyitottad,
Lándzsával vérém ontottad.
Lándzsáddal vérem ontottad.

4. A pusztában itattalak
És mannával tápláltalak.
Engem epével itattál,
Të epével itattál meg,
Mérges ecettel kínáltál.
És ecettel kínáltál meg.

Gombos, Nemes Gáspárné Vince Katalin (54) 1–4. vsz.
Rábé, Dobróka Györgyné Pópity Teréz (84) 1–2. vsz.

Kiss L., 1940.
Bodor A., 1997.

Gomboson Jézus sírjánál éneklik.

Az egész magyar nyelvterületen ismert egyházi népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 126–127, II. 61–62). Szövege a 17. századi *Kájoni Cantional*éban, kottás feljegyezése a *Deák-Szent-es-kézirat*ban szerepel (1774). Azon kevés népénekeink egyike, amely a régi, keleti eredetű, ereszkedő pentaton népdalstílussal tart rokonságot, bár német forrásai is ismeretesek. Dallamvonalában, felépítésében különösen közel áll egy pentaton kvintváltó pásztordal típushoz (MNT VIII. XLV. típus), míg diatonikus hangsora, szekundmozgásos dallamvezetése attól eltér.

Variáns: a 75–76. nagypénteki ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.025.0/0.

75. Nagypénteki ének

Parlando, rubato ♩ = 92–104

1. Én nem - ze-tēm, zsi - dó né - pem,

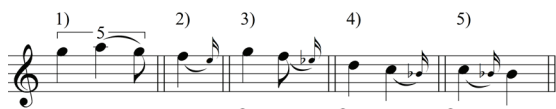
Të-el - le-ned mit vé - tēt-tem,

Hogy tő - led ha - lált szen - ved-tem?

Fe-lelj mēg im - már én - ne-kēm!

ossia

ossia

2. vsz.

2. vsz.

2. vsz.

ossia

ossia

2. vsz.

2. vsz.

2. vsz. = 74. sz. 2. vsz. szövegváltozattal.

Gombos, Pekány Istvánné Kálóczi Éva (76),
Görög Ferencné Szobonya Apollónia (80).

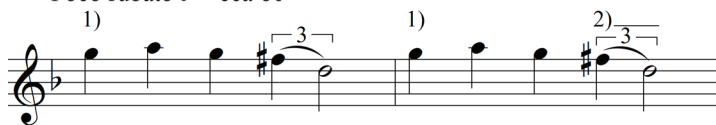
Kiss L., 1961, 1964.

Variáns: a 74, 76. nagypénteki ének.

Dallamtípusáról lásd a 74. nagypénteki ének jegyzetét.

76. Nagypénteki ének

Poco rubato ♩ = cca 60

1. Én nem - ze - tem, zsi - dó né - pem,

Te - el - le - ned mit vé - tēt - tem,

Hogy tő - led ha - lált szen - ved - tem?

Fe-lelj meg im - már in - ne - kem!

ossia ossia ossia 2. vsz. ossia ossia

2–4. vsz. = 74. sz. 2–4. vsz. szövegváltozatokkal.

5. Ellenséged én megvertem,
A fáraót elvesztettem.
Te ostorral verted testem,
Talpig vérbe elkeverted.

6. Én Kánaán dús földjére
Bevittelek nagy bőségre.
Te Golgota zord hegyére
Vittél engem szenvedésre.

7. Én szőlőmbé ültettelek,
Szép esőssel öntöztelek.
Jó gyümölcsöt nem termettél,
Latrok közé feszítettél.

Gombos, Farkas Imréné Kámán Anna (55),
Suhajda Sándorné Galambos Mária (59) 1–2. vsz.
Feketető, Kéri István (60) 1–7. vsz.
Csóka, Jasura József (54) előénekes 1–7. vsz.

Kiss L., 1969.
Kónya S., 2001.
Kónya S., 1998.

Jasura József hajlítások nélkül énekelte.

Variáns: a 74–75. nagypénteki ének.

Dallamtípusáról lásd a 74. nagypénteki ének jegyzetét. **Hangzó: 020** (1–2. vsz. Farkasné, Suhajdáné).

77. Nagypénteki ének

Parlando ♩ = 60

1) _____

1. Ki - rá - lyi zász-lók lo-bog - nak,

Fény-lik tit - ka ke-reszt-fá - nak,

2) _____

Min az é - let meg - ö - le - tett,

3) _____

S ha-lá-lá-val nyert é - le-tet.

2. Vérrel, vízzel foly oldala,
Mit megsebesített vala
Bűneink éles dárdája,
S így mosogat annak árja.

3. Ím, betelt, amit hirdete
Dávid királynak éneke,
Melyben jövendölt, így szólván:
Uralkodik Isten a fán.

4. Áldott fa, mely e nagy király
Szent vérében ragyoghattál!
Jeles gyökér, hogy törzsöke
Ily szent tagokhoz érhető!

5. Boldog fa, lelkünk zálogát,
Mely karjaidra felfogád,
S minket kimentve megtöréd
Lelkünk halálos ellenét.

6. Ó, szent kereszt, reménységünk,
 Üdvöz légy, mi békességünk!
 Nyerj a híveknek malasztot,
 Bűnösöknek bocsánatot!

Feketető, Kéri István (60).
 Csóka, Jasura József (54) előénekes.

Kónya S., 2001.
 Kónya S., 1998.

Nagybőjtői variáns: 59–60, 78.
 (Hasonló ének másik nagybőjtői szöveggel: Kónya 2004, 83.)
 Dallamtípusáról lásd az 59. ének jegyzetét.
 Szövege: *Orgonahangok*, 575–576.

78. Nagypénteki ének

♩ = 54

1. Ki - rá - lyi zász - lók lo - bog - nak,

1) Fény - lik tit - ka 2) ke - reszt - fá - nak.

Min az é - let meg - ö - le - tett,

Ha - lá - lá - val nyert é - le - tet.

1) 2) 2. vsz. →

2. Kit megsebesített vala
 Bűneink éles dárdája,
 Vérrel s vízzel foly oldala,
 Hogy lelkünk szennyét lemossa.

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (48), Deák Mátyásné Sebők Etelka (49),
Erdősi Jánosné Szöllősi Etelka (39).

Kiss L., 1969.

Nagybőjti variáns: 59–60, 77.

Dallamtípusáról lásd az 59. ének jegyzetét. **Hangzó: 021.**

79. Nagypénteki ének

Parlando ♩ = cca 96

1. Ké-szül a mennyország gyászme-nyeg-ző-re,

Mert az Is - ten Fi - ja megy es - kü - vő - re.

Vál-lán a ke-reszt-fa a nász - á - gya,

Ké-sé-rik a ma - gas Gol-go - tá - ra.

2. 4. vsz. 2. vsz. 2–4. vsz. 3. vsz. 2. vsz.

2. Indul már utánna ja zsidó násznép,
El is van készülve harminckét hóhér.
Vőlegény a Jézus, Isten Fija,
Szomorú menyasszony a Szűz Mária.

3. Felért a nagy hegyre ja gyászos vőlegény,
Szomorú nyoszolyók ötet késérvén.
Atyám, szent lelkemet szent kezébe,
Mert elfáradtam a mennyegzőbe.

4. Poharat készítik erős epével,
Hogy igya meg Jézus, úgy készüljön el.
Mert már készen várja a nászágya,
Le van fektetve ja gyász-keresztfa.

Gombos, Rumi Lászlóné Fink Rozália (72).

Kiss L., 1969.

16. századi históriás énekek rokonsági körébe tartozó dallam (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 22–23, II. 9), melyet a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön ismernek históriás és koldus-énekként, egyházi énekként és lakodalmi szertartás énekeként (MNT III/A 587, 588).

Variáns: 92. Mária-siralom.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/31. **Hangzó: 022.**

80. Nagypénteki ének

Poco rubato ♩ = 152

1. Mint a bá-rány, ha mēgy vesz-tő - hely - re,

Nin-csen vé - rēs bosz-szú - ra he - vül - ve,

Úgy mēgvál-tónk, ha - bár vér - zik szi - ve,

Szent sze-rel-me an - nál job-ban é - ge.

2. Panaszokra száját nem nyitotta,
Áldozatát szelíden mutatta,
S mint Ábélé, tisztán szállott lángja,
Kedvvel vevé mēnnyei Szent Atyja.

3. Az ő népét Jézus úgy szerette,
Életünkért életét lētette.
Adósságunk törölte szent vére,
Ekképp nyílt nekünk út az égbe.

Gombos, Nemes Gáspárné Vincze Katalin (59),
Nemes Gáspár (64).

Kiss L., 1940.

Gyűjtői megjegyzés: Nagypénteken és virágvasárnap éneklik.

Nagypénteki variáns: 81–85.

Dallamtípusáról lásd az 57. keresztúti ének jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 590–591.

81. Nagypénteki ének

♩ = 108

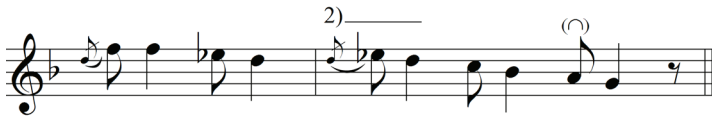
1. Gyász - ba bo - rult Is - ten csil - lag - vá - ra,

Függőnyt vonynak mennynek ab - la - ká - ra.

Meg - halt, meg - halt a szep - lőt - len Bá - rány

Vér - től á - zott szent kő - részt ol - tá - rán.

2. vsz. →

2. vsz. = 82. sz. 2. vsz.

Nemes Pálné: Nagypénteken éneklük a szent sírnál.

Gombos, Laboda Jánosné Galambos Anna (73),

Pető Mihályné Szűcs Rozália (56),

Barna Mihályné Szobonya Anna (76) 1–2. vsz.

Görög Ferencné Szobonya Apollónia (80) 1. vsz.

Nemes Pálné Bacskó Rozália (29) 1. vsz.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1964.

Kiss L., 1940.

Görögné és Nemesné apróbb ritmikai és díszítésbeli eltérései nincsenek jelölve.

Nagypénteki variáns: 80, 82–85.

Dallamtípusáról lásd az 57. keresztúti ének jegyzetét. **Hangzó: 023** (Labodáné, Petőné, Barnáné).

82. Nagypénteki ének

♩ = 80

1. Gyász-ba bo - rult Is - ten csil-lag - vá - ra,

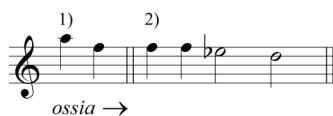
Függönyt vony-nak mennyek ab - la - ká - ra.

Még-halt, még-halt a szep-lőt - len Bá - rán

Vér - től á - zott szent kő-részt ol - tá - rán.

2. Temetésre lejött a mennyország,
Könnyben áznak az angyali orcák.
Könnytől áznak az angyali orcák.
Sír, zokog a fíjavesztett gerle,
Égig ér a Szűzanya keserve.

3. Élet Ura, meghaltál lelkünkre,
A sátánnak országa most dőlt le.
Szűzanyádnak fájdalmát tekintsed,
Add meg nekünk a mennyei kincset!

4. Öltözzön ma az öröm is gyászba,
Jaj, kínok közt nézek fel rád, gyász-fa!
Jaj, kínok közt néz fel rám a gyász-fa!
Ó, hajolj le szentséges terheddel,
Ó, *hajolj meg szentséges terheddel,*
Jézusomat éntőlem ne vedd el!
Mázátomat éntőlem ne vedd el!

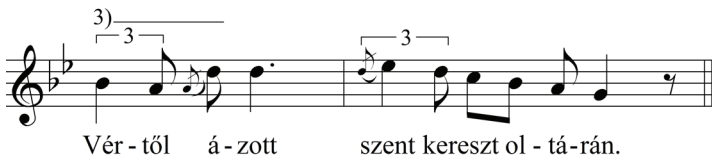
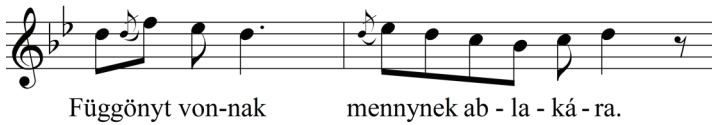
Horgos, Seregi Bálint (72) 1–2. vsz.
Feketető, Kéri István (60) 1–4. vsz.

Kiss L., 1969.
Kónya S., 2001.

Nagypénteki variáns: 80–81, 83–85.
Dallamtípusáról lásd az 57. keresztúti ének jegyzetét.

83. Nagypénteki ének

Parlando ♩ = cca 92

2. vsz. = 82. sz. 2. vsz.

3. – Édes fiam, drága nevelésem,
Búcsúzásom most tetőled veszem.
Messze száll a fíjavesztett gerle,
Égig ér a Szent Szűznek keserve.

4. Öltözzünk ma mindannyian gyászba,
Úr Jézusunk meghaló napjára!
Mert meghalt értünk a szelíd Bárán,
Meghalt értünk Jézus a keresztfán.

Gyarmat György: Nagypénteken.

Mohol, Gyarmat György (65) 1–2. vsz.

Szilágyi, Buják Jánosné Bényei Ágnes (67) 3–4. vsz.

Burány B., 1978.

Kiss L., 1969.

Nagypénteki variáns: 80–82, 84–85.

Dallamtípusáról lásd az 57. keresztféle ének jegyzetét.

84. Nagypénteki ének

♩ = cca 132

1) — ( ) ( )

1. Gyász-bá bo-rult Is - ten csil-lág - vā - rā,

2) — 3) — ( )

Függönyt von-nák meny-nek āb - lā - kā - rā.

4) 3) — ( )

Meg-hált, meg-hált a szep-lét - len Bā-rāny

5) ( )

Vēr-től ā - zott szent ke-reszt ol - tā - rān.

1) 2) 3) 4) 5)

8. vsz. 4. 10-12. vsz. *ossia* 3. 7. vsz. *ossia* 1. vsz.

2. vsz. = 82. sz. 2. vsz.

3. – Édes fíjám, édes nevelésem,
Búcsúzásom most tetéled veszem.
Jáj, mikor két szívnek meg kell válni,
Keserűvé szok a méz is válni.

4. Ó, keresztfa szép, piros álmája,
Hú szerelmem drága oltoványá!
Nágy kint látott, meghált boldogságom,
Szíz tejemmel entezem [öntözöm] virágom.

5. Gyöngé tested tálpádiglán véres,
Áz én lelkem nágy gyötrelmet érez.
Mint tégedet a kegyetlen dārdá,
Áz én lelkem mélyét is ātjárja.

6. Bānāt ārja bekerített engem,
Feneketlen tenger nágy keservem.
Meghajolvān, mint ā szomorúfíz,
Sóhājtozik, óhājtozik ā Szíz.

7. Bús fejemet, ó jaj, kire hājtsám,
Jézusom, ki kenyeril [kőnyörül] meg rájtám?
Honfitārsid hóhérok levének,
Bár keblembé eltemethetnélek!

8. vsz. = 82. sz. 4. vsz. szövegvariánsokkal.

9. Leszakítják a vér-fa gyimilcsét,
Édesanyja kárjára helyezték.
Oly pánaszba olvád fel fájdalomá,
Á készikl megrepedne rájtá.
10. Nyílj meg, nyílj meg, ájkák szép rózsája,
Csókjáimnak édes hármátára!
Ó, ölelj meg, átlukasztott szent kéz,
Mely segítni volt engem mindig kész.
11. Májd a testet koporsóba zárják,
Ráfolyatva Mária köny-árját.
Szól zokogva az árany hárangja,
Mennyet-földet végigsírja hángja.
12. Sírba tették jaj közt a koporsót,
Máriának szíve sírt, szorongott.
Pánaszával a szent város betölt,
Megindulá sorsán az ég és föld.
13. Éles törből a Szent Szíz keblében
Mind a hét tér [tör] megújul szívében.
Gyötrelmében ott összeomlana,
Há nem fogná sírvá Szent Mágdolná.
14. Élet Urá, megháltál itt végre,
Á sātännak országa most dőlt le.
Szizányádnak fájdalmait tekintsd,
Ádd meg nekink szép mennyei kincsed!
- *
15. Ó, Mária, fájdalmas Szüzanya,
Majd leszakad szíved bánatában!
Jaj, mert meghalt egyetlen szülötted,
Nincsen, aki vigasztaljon téged.
16. – Ó, jaj, hogy nézzek a gyászkeresztre,
Mert Szent Fijam rejá van szegezve!
Meghasad a szívem bánatomban,
Nincs tovább örömem e világban.
17. Egy fijam volt, az is megöletett,
Keresztfára fel is feszítettett.
Nap és a hold gyászba borult érte,
Minden jó szív siránkozik érte.

Bácskertes, Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76) 1–14. vsz.
Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekes 15–17. vsz.
Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (77) 1–2. vsz.

Bodor A., 1990.
Kiss L., 1969.
Bodor A., 1995.

Nagypénteki variáns: 80–83, 85.
Dallamtípusáról lásd az 57. kereszti ének jegyzetét.
Az 1–14. vsz. szövege: *Orgonahangok*, 576–578.

85. Nagypénteki ének

Poco rubato ♩ = 76

1. Gyászba bo-rult Is - ten csil - lag - vá - ra,

Függönyt vonynak mēnnynek ab - la - ká - ra.

2. vsz. = 82. sz. 2. vsz.

Sándoregyháza, nyolc asszony.

Kiss L., 1969.

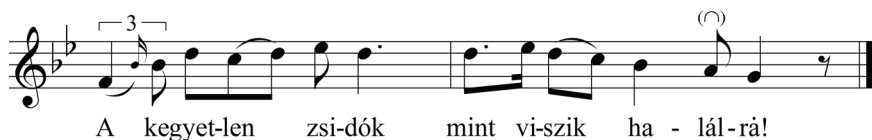
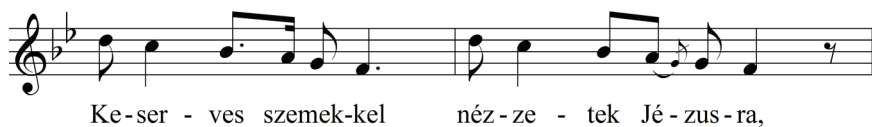
Az első dallamsor a *Mostan kinyílt egy szép rózsavirág* kezdetű énekből (197-I. bölcsőjárás) kontaminálódott.

Nagypénteki variáns: 80–84.

Dallamtípusáról lásd az 57. keresztúti ének jegyzetét. **Hangzó: 024** (1. vsz.).

86. Nagypénteki ének

Poco rubato ♩ = 152

2. Ezernyi ezren étet [ötet] most követik,
Szämtálán hóhérok, jaj, miként kergetik!
Mint egy gonosztevőt, jaj, miként vezetik,
Kemény vasszegekkel halálra kísérik.

4. Jaj nékem, Júdásnak, Jézust elárultam,
Jaj, az ártatlan vért hamisan eladtam.
Mennynek s földnek urát, e világ bíráját
Harminc ezüstpénzért nagy kínokra húztam.

3. Senki sincs szánója ártatlán bárányának,
Nincs vigasztalója e világ urának.
Hányatt-homlok viszi keresztét magának,
Váltságul hogy tegye magát e világnak.

5. A Szentháromságnak egyikik fő tanácsát,
Teremtő Istennek szerelmes Szent Fiját
A zsidók kezébe, hóhérok körmébe
Csókkal vezettem életem világát.

6. A szent angyaloknak hirdeti győzelmét,
Amellyel dicséri Istennek fölségét,
Próféták beszédét, bölcs jövőndölését.
Most már betöltötte minden rendelését.

Buják Mihály: Nagypénteken szoktuk énekelni.

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes 1–3. vsz.

Kiss L., 1969.

Buják Mihály (75) előénekes 4–6. vsz.

Kiss L., 1969.

17. századi egyházi népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 220–221, II. 97), melyet
különféle böjti és halottas szövegekkel ismernek az egész magyar nyelvterületen.

Dallamtípusa: Típuskatalógus I/3.

87. Nagypénteki ének

♩ = cca 96

1) 3

1. Ke-ser - ves - sen si - rát - ja Mā - ri - ja fi - jāt,

1) 3

Mi-dén lāt - tā hā - lāl - ra meny-nyi mág - zā - tāt.

3

3

Csor-dul köny-nye Mā - ri - jā-nāk, szí - ve szá-kád Szíz - ā - nyā-nāk
Nin-csen he - lye bús szí - vé-nek, nyu - go-dāl-mā nincs lel-ké-nek

Nagy bā - nia - tā - bān.

Ne - ház kín - jā - bān.

2. 3. vsz.

2. Senki sincsen sorsossá nagy fájdmának,
Nincs segítő orvossá nehéz kínjának.
Szíz Mārijā elfáradott, egész teste elbāgyádott
Nagy bānātābān.
Piros színe elhervádott, āldott ānya ellānkādott
Ā nagy sīrāsban.

3. Merre vāgytok, Mārijā jóākārói?
Merre vāgytok, bānātjā igaz szānói?
Bār jó szívvvel āpolnātok, gyenge kārjāt megfognātok,
Mert elfāradott.
Rózsāvízzel öntőznétek, bālsāmokkāl illetnétek,
Mert elbāgyádott.

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes.

Bodor A., 1990.

Nagybőjti variáns: 70, 88, 99.

Dallamtípusáról lásd az 52. farsangi ének jegyzetét.

88. Nagypénteki ének

Parlando, rubato ♩ = cca 72

1. Sirt Jé - zus szent any - ja

hul - lajt - vān bő köny - nye - ket,

Szer - nyű volt fáj - dal - ma,

szí - ve majd meg - re - pe - dett.

A keresztről hogy le - vet - ték,

s kar - ja - i - ra rá - he - lyez - ték

Meghalt fi - ja szent tes-tét.

2. Édes, szép halottját szent fejétől tálpájig,
Szíz keblét, szent árcát, kezejít és lábait
Végig-végig siratgatja, a vértől úgy mosogatja
Kennyének [könnyének] gyöngyharmátá.
3. Nem egyszer, ezerszer szent keblére öleli,
Százszor, százezerszer csókjaival illeti.
Fájdalmában, szerelmében összeomlott szíve-lelke,
Csókjában ázt rálehelte.
Csókjára rálehelte.
4. Hogy illén tiszteljék [illön tiszteljük] Jézus öt mél sebejít,
Keblinkben viseljük a Szízanya térejit [töreit].
Irgalmában gázdág Isten mint szenvedé télünk [tőlünk] itten!
Szent malasztod segítsen!
5. Szíz szived gyássa nagy. Kérink forró könnyedért,
Ajáld Szent Fijadnak, ki értink ontott annyi vért.
Ajáld Szent Fijadnak, ki értink ont annyi vért.
Térejidet [töreidet] vedd szívinkben, fájdalmidat zárd szívinkben,
Térejidet rakd szívinkben, fájdalmidat zárd lelkeinkben,
Ne hagyj el bús időben!
(Ism.) Fájdalminkat zárd kebledbe,
Ne hagyj el bús igyinkben [ügyünkben]!
6. Hála és dicséret legyen, Atya, teneked,
És az Örök Igének, kinhalált ki szenvedett!
Szentlélekkel egyetemben neked minden ajak zengjen
Itt a földön s ott menyben!

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77) 1, 3–4. vsz., 5. vsz. ism.
Koleszár Józsefné Siflik Rozália (77) 1–4. vsz, 5. vsz. ism. nélkül, 6. vsz.

Bodor A., 1990.

Nagybőjti variáns: 70, 87, 99.

Dallamtípusáról lásd az 52. farsangi ének jegyzetét.

89. Nagypénteki ének

Poco rubato ♩ = 156

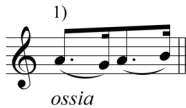
1. Ke-se - reg-jünk az e - gek - kel,
Zo - kog-junk köny - nyes szé-mek - kel,

Égy szív-vel és lé - lek - kel,

Égy szív-vel és lé - lők-kel!

ossia

2. Mēghalt az élet adója, A bűnösök mēgváltója, Világ szabadítója, Világ szabadítója.	4. A nap fénye elborúla, A föld félvén mēgmozdúla, Midőn mēghalt Szent Ura, Midőn mēghalt Szent Ura.
3. Ó, mit mívelt a szeretet, Hogy nekünk nyerjēn életet: Kērésztre feszítettett, Kērésztre feszítettett.	5. Sír, keserēg, gyászol mindēn Az egész nagy természetben Ennyi szenvedésēkēn, Ennyi szenvedésēkēn.

Gombos, Nemes Gáspárné Vincze Katalin (59),
Nemes Gáspár (63).

Kiss L., 1940.

A *Stabat Mater* német eredetű dallamának egyházi népének változata (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 112, II. 53). A háromsoros dallamot a magyar ízlés már a 17. században négysorossá alakította (*Cantus Catholici*). A szokásos *Álla a keserves anya* szöveget Gomboson másik nagypénteki szövegre cserélték.

Variáns: a következő nagypénteki ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/228.

Szövege: *Orgonahangok*, 572–573.

90. Nagypénteki ének

♩ = cca 66

1) _____

1. Ke-se-reg-jünk az e-gek - kel,

( ) ( )

Zokogjunk köny - nyes sze - mek - kel,

2)

Egy szív - vel és lé - lek - kel,

3)

Egy szív - vel és lé - lők - kel!

1) 2) 3)

ossia 2. vsz. 2. vsz. ossia

2. vsz. = 89. sz. 2. vsz.

Gombos, Sótányi István (65) 1–2. vsz.

Görög Ferencné Szobonya Apollónia (77) 1. vsz.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1961.

Variáns: az előző nagypénteki ének, lásd annak jegyzetét.

91. Mária-siralom

♩ = cca 66

1) _____

1. Má - ri - ja bú - já - ban i - gen si - rán - ko - zik

2) (u) 1) —

Ke-ser-ves-sen tő-le hogy Jé-zus bú-csú-zik.

3) (u) 3) —

Mint ár-va ger-li-ce, szí-vé-be bán-kó-dik.

4) 3) —

Szűz - a - nyá - nak, Má - ri - já - nak

3) (u) (u) 5)

Szent Fi-já - ért si - ral - ma kez-dő-dik.

1) 3) 2) 3) 4) 5)

ossia →

2. – Ne távozzál tőlem – bánatban így szóla –,
 Szerelmes szülöttem, ne menj hosszú útra!
 Térj meg, vidámits meg, ne hagyj árvaságra!
 Jajt kiáltok, gyászt hordozok,
 Aranyszálam, éretted meghalok.
Virágszálam, éretted meghalok.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.
 Silling Mihályné Bazsantik Erzsébet (65).

Kiss L., 1969.
 Németh I., Juhász Gy., 2013.

Buják Mihály 2. versszaka helyszíni szöveglejegyzés, dallamáról nem készült felvétel.
 Variáns: az 54. hamvázószerdai ének, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 025** (1. vsz. Buják).

92. Mária-siralom

Parlando, rubato ♩ = cca 100

1) —

1. Ó, én gyászba bo-rult, sző-rön-csét-len a-nya,

Ki-nek a hē-gyēs tör szi-vét á - tal-jár-ja,

Jaj, mert Szent Fi-ja-mat a kēřesztfán lá - tom.

Meg-ö-lel-ném, jaj de le-vēn-ni nem tu-dom!

1) 2) 3a) 3b) 4) 5)

3. vsz. 2. vsz. 2. 3. 5. vsz. 4. vsz. 5. vsz. 4. vsz.

2. Reszketnek tagjaim, mindjárt lēroskadok,
 Ártatlan bárányom, érțted mēghalok.
 Ó, drága keresztfa, hajolj lē ja földre,
 Szerelmes magzatom add vissza őlembé!

3. Ó, mert a szivemnek kettē kell repedni,
 Hogyha mēg nem tudlak, Szent Fijam, őlelni!
 Szállj lē a keresztről Szűzanyád őlébe,
 Had rakjam csókjajim drága sebejdre!

4. Sijessetek ide, ó, bűnös emberek,
 A szent keresztfára sírva tekintsetek!
 Nézzéték, Szent Fijam karjait kitarja,
 Ha megtérték, őlelésre nyújtja.

5. Árvák és özvegyek kēgyes szószólója,
 Szólj értünk Jézusnál, fájdalmas Szűzanya!
 Anyaji karoddal őlelj át bennünket,
 Amint mēgőlelted drága szűlőteted.

Általában nagybűjtbe, igen, fájdalmas Szűz Mária napján.

Gombos, Barna Mihályné Szobonya Anna (68).

Kiss L., 1961.

Variáns: a 79. nagypénteki ének, lásd annak jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 737–738. Az 1–2. versszak szövege más dallammal: 99. 13–14. vsz.

Hangzó: 026.

93. Mária-siralom

Parlando, rubato ♩ = cca 80

1. Nyu-god-jál már, vi - rá-gom, Ki vol - tál vi-gas-sá-gom!
Gyász-ba bo-rult csil-la-gom,

Ár-ván maradt é-des-a-nyád, Jaj, jaj, kedves mag-za-tom!
A - ki gondot vi-selt re-jád,

2. Ki leszen már gyámolom,
Ki lesz megvigasztalóm,
Jézus, fényes csillagom?
Benned bízott az én lelkem,
Te voltál minden örömem,
Jaj, jaj, kedves magzatom!

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

18. századi egyházi ének népies szöveggel. *Bozóki énekeskönyvében* (1797) jelent meg. Nyolc változatát gyűjtötték a Kárpát-medencében. Dienes Pál hajlékony ritmikával és itt-ott rövid diszítőhangokkal énekelté úgy, hogy főhangjai megegyeznek az újabb énekeskönyvekben *A keresztfához megyek* szöveggel rögzített dallamalakokkal (*Hozsanna*, 63, *Éneklő Egyház*, 91).

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/223.

Szövegét vö. *Orgonahangok*, 578.

94. Mária-siralom

♩ = cca 112

1. – Ó, e - gek, sír - ja-tok, kő-szik-lák nyíl-ja-tok,

Si-ral-mim lás-sá-tok, kín - ja-im szán-já-tok

Nékem, Má-ri - já-nak, Mint sze-gény ár-vá-nak.
szo-mo-rú a - nyá-nak,

2. – Mit sírsz, édesanyám, oly sűrű könnyekkel,
Miért sóhajtozol felemelt kezekkel?
Szívem megsértette, mellem általverte
Szívem megsértette, mélyen általverte
Siralmidnak töre.

3. – Ó, szerelmes fiam, nagy az, mijeért sírok,
– Ó, szeretett fiam, nagy, mijeért jajgatok,
Keserűségetől szívemben ájulok,
Mivelhogy örömem te voltál mindenem,
Most elmaradsz tőlem.
S most elszakadsz tőlem.

Jézus búcsúszása anyjától.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

17. századi, szaffikus formájú, a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön elterjedt népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 156, II. 74). Másik gyakori szövege is a nagybőjthöz kapcsolódik: *Bágyad gyötrelmében mártírok asszonya (Hozsanna, 67.A)*.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.037.0/1–2. A szövegvariánsok a 99.-re vonatkoznak. Fenti szövege: *Orgonahangok*, 580.

95. Mária-siralom

$\text{♩} = 110$

1. Ó, jaj né-kem, Má - ri - á - nak,

Jaj, ke-ser-ves egy a - nyá-nak!

Jaj, mely nagy bá - nat-ban va-gyok,

Mert már tu-dom, ár - va va-gyok.

2. Rárohantak Szent Fiamra, A farkasok bárányomra. Jaj, már tudom, hogy megölték, Keresztre fölfeszítették.	7. Szent lelkedet már kiadtad, Véredet mind kifolyattad. Én lelkemet árván hagytad, De mennyeket megnyitottad.
3. Odavan már reménységem, Kiben bízott az én lelkem. Jaj, hát most már hova menjek, Vigasztalást, jaj, hol vegyek?	8. Testedet bár levehetném, Karjaimmal ölelhetném! Jaj de magas a keresztfá, El nem érlek, fiam, rajta!
4. Szánjatok meg, jó barátim, Kik tudjátok árvaságim, Jaj, mert megszakad a szívem, Haldoklik már szép szülöttem.	9. Vajon van-e, ki levenne És ölembe helyeztetne? Ó, jaj, szerelmes magzatom, Jaj de sok sebeid látom!
5. Zászló, látom, hogy már lobog, A zsidóság örül, dobog. Jaj, fogjatok, mert meghalok, Lábaimon nem állhatok.	10. Által van oldalad verve, Egy dárdával sebesítve. Én szívem is hegyes törrel, Rakva van keserűséggel.
6. Édes fiam, jaj, mit szóljak? Jaj de nagy kínokban látlak! Szép szemeid felfordultak, Szent tetemid elsárgultak.	11. Nagyfájdalmú Szűz Mária, Bűnösöknek szószólója, Esedezz értem Jézusnál Most és halálom óráján!

Szaján, Palatinus Péterné Fekete Katalin (82).

Kónya S., 2002.

17. századi Mária-antifona népének változata (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 134–135, II. 65). Széles körben elterjedt, legtöbbször *Mennyországnak királynéja* szöveggel, de pünkösdi dala is lehet a Dunántúlon.

Variáns: a 179-X. szentsalárd-járás éneke.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/10.

96. Mária-siralom

Poco rubato ♩ = cca 138

1)

1. Sír-val kér-di Szűz Má-ri - ja:

Hol vagy, Jé - zu-som,

Zi - va - ta - ros éj - sza-ká - ba

Drá-ga szép gyöngy - vi-rá - gom?

4. vsz. ism.

2. vsz. 2. 4. vsz.

2. Kérdi szívrepesztő jajjal,
(Ism.) Égig érő fájdalommal:
Édös Jézusom,
Ó, hol találjalak most fél,
Hol vagy, édös Jézusom?

3. Mi his kérjük keserégve:
Hol vagy, Jézusom,
Lelkünk égi vőlegénye,
Drága szép gyöngyvirágom?

4. Tē vagy a világ reménye,
(Ism.) Veled mēgyünk, ó, vezess be,
Édös Jézusom,
A mēnnyeki dicsőségbe!
Ott vagy, édös Jézusom.

Doroszló, Horváth Jánosné Kovács Mária (75).

Kiss L., 1968.

Variáns: a 67. nagycsütörtöki ének, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 027** (1–2. vsz.).

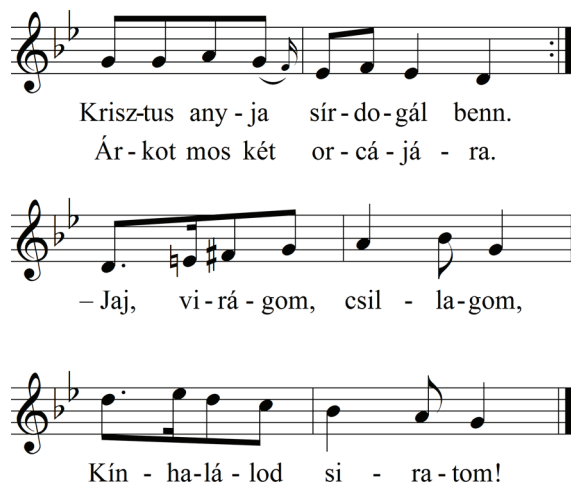
97. Mária-siralom

Parlando ♩ = 64

Si - ra-lom-ház Je - ru - zsá-lēm,

A bá-nat - víz szen-tēlt ár - ja

Krisz-tus any - ja sír - do - gál benn.
 Ár - kot mos két or - cá - já - ra.
 - Jaj, vi - rá - gom, csil - la - gom,
 Kín - ha - lá - lod si - ra - tom!

Nagypénték este, mikor Krisztust temetik.

Gombos, Nemes Gáspár (64).

Kiss L., 1940.

17. századi dallam (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 184, II. 84), melynek záróhang alatti plagális mozgása idegen a magyar népi ízlés számára. Bizonyára ezért ereszkedő dallamvonalúvá átalakítva is szokták énekelni Gomboson (98). Összesen nyolc változatát gyűjtötték, főként Mária-siralom szövegekkel.

Variáns: a 98. Mária-siralom és 240-VII. betlehemes távolabbról.

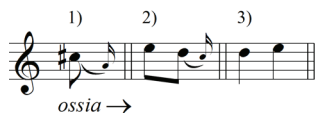
Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/521.

98. Mária-siralom

Parlando, rubato ♩ = cca 66
 1)

Si - ra - lom - ház Je - ru - zsá - lem,
 A bá - nat - víz szen - telt ár - ja
 Is - ten any - ja sír - do - gál benn.
 Ár - kot mos két ar - cá - já - ra.
 - Jaj, vi - rá - gom, csil - la - gom,

Nagypéntek esti ének, mikor Krisztust temetik.

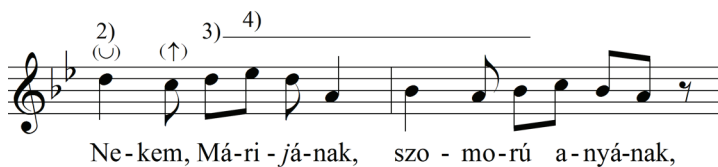
Gombos, Sótányi István (65),
Nemes Gáspárné Vincze Katalin (60).

Kiss L., 1969, 1940.

Az előző dallam átalakított, a záróhang alatti hangokat elkerülő (autentikus) változata, lásd annak jegyzetét.

99. Mária-siralom

Poco parlando ♩ = cca 138

2–3. vsz. = 94. sz. 2–3. vsz. szövegvariánsokkal.

4. – Ne sirj, édesanyám, bár ha elhagylak is,
De nagy gondom lesz rád mindenkoron úgyis.
Szívemben hordozlak, kedvemben tartalak
És megvigasztallak.

5. – Ámbár fenntartasz is, Jézusom, szivedben,
De mégis mit tőgyek keserűségemben,
Mivelhogy láthatlak, velem nem tarthatlak,
Töllem elszakasztnak.

6. – Atyám akaratját be kell teljesítnem,
Amit reám bízott, azt végbe kell vinnem,
Ámbár sérelmesen, igen keservesen
Essék ez szivedben.

7. – Én, nyomorult bűnös, Ádám, mi szót hallék,
Hogy arra szívemben én úgy megindulék!
Kinek kell vétkemért, egy engedtetlenért(!)
Fizetni súlyos bért.

8. – Énnekem, Jézusnak, nem kéntelenségből,
Hanem hozzád való, nagy kegyességéből,
Mert igen szeretlek, haláltól féltelek,
S attól most megmentlek.

9. – Óh, mely csoda dolog, én bűnös, vétettem,
Mégis Jézus kíván szenvedni helyettem.
Ezt egek, lássátok, nap, hold, csodáljátok
S Jézust imádjátok!

10. Ádámnak vétkében mindnyájan részt vettünk,
A kik testiképpen őtölle születünk.
Így hát a keresztet értünk is viselted,
Ó, égi szeretet.

11. Ó, kegyes megváltónk, szent véred hullássa
Legyen a mi bűnös lelkünk újulássa!
Add, hogy megtérjenek, kik szent keresztednek
Híveivé lettek!

12. Foglald el szívünket szent szeretetteddel,
Éleszd lelkejinket drága, szent véreddel!
Rejts el sebejdben, tarts még kegyelmedben,
És üdvözíts, ammen!

13–14. vsz. = 92. sz. 1–2. vsz.

Udvarszállás, id. Virág József (69), ifj. Virág József (40) 1–12. vsz.
Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes 13–14. vsz.

Jáki S. T., 1988.
Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Virág József és fia versszakonként felváltva énekelt. Elmondásuk szerint Mária részét asszonyok szokták énekelni, Jézusét férfi, a 10. versszaktól pedig mindnyájan.

Nagybőjti variáns: 70, 87–88.

Dallamtípusáról lásd az 52. farsangi ének jegyzetét.

Az 1–12. vsz. szövege: *Orgonahangok*, 580–584. Az 1–3. vsz. szövege más dallammal: 94.

Hangzó: 028 (1–6. vsz. id. és ifj. Virág).

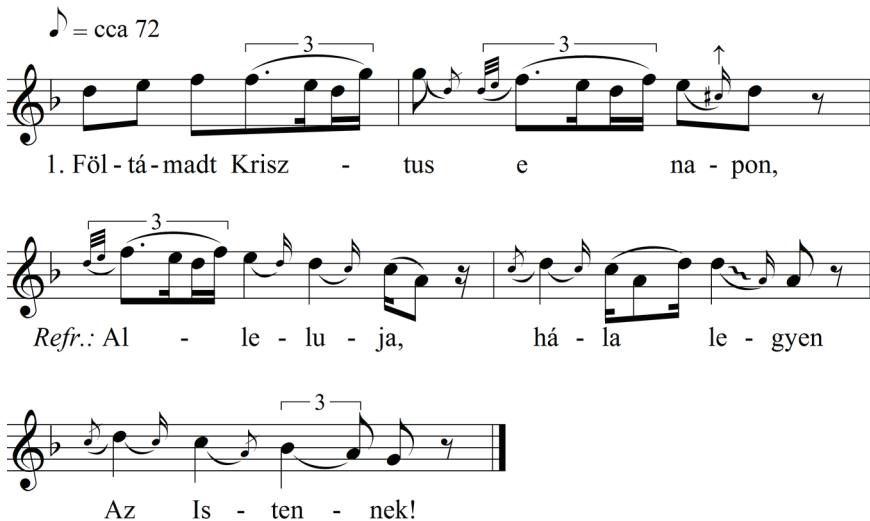
HÚSVÉT 100–110.

A kereszténység legnagyobb ünnepe, Krisztus feltámadásának emléknapja a tavaszi napéjegyenlőség utáni első holtöltöt követő vasárnap. Az ünnephez tartozó egyházi énekek a feltámadás örömről, üdvörtörténeti jelentőségéről szólnak, és a Szentírásba foglalt eseményt részletezik: Mária és Mária Magdolna látogatását a sírnál, melyet üresen találtak, és ahol angyal adta hírül nekik Jézus feltámadását (100–102, 108–109), továbbá az emmauszi tanítványok találkozását Jézussal, akit nem ismertek fel (110). Ezek az énekek általában a templomban hangzanak el istentiszteleteken vagy azokat megelőzően, illetőleg a liturgia egyik csúcspontját jelentő húsvéti körmenet alkalmával. Bácskerteszen azonban sajátos helyi szokásként, hajnali keresztjárás keretében is használják őket, amikor énekelve, imádkozva megkerülik a falut és fölkeresik a keresztek, a temetőt (102–105). Ez a „nem hiteles” körmenet valószínűleg a középkori gyökerű húsvéti határkerülés szokásának továbbélése.

Természetesen a húsvéti köszöntők, locsolóversek is a néphagyomány részei, de mivel ezek dalamtalan versek, könyvünkben nem szerepelnek.

100. Feltámadási körmenet éneke

$\text{♩} = \text{cca } 72$

1. Föl - tá - madt Krisz - tus e na - pon,
Refr.: Al - le - lu - ja, há - la le - gyen
Az Is - ten - nek!

2. Hogy minden ember vigadjon. *Refr.*

3. Értünk halált ki szenvedett, *Refr.*

4. S megváltott minden lelkeket. *Refr.*

5. Mennek a szent nők sírjához, *Refr.*

6. Kenetet visznek Krisztushoz. *Refr.*

Nagyszombaton este oan hat óra felé a templombú [indul a körmenet]. Mer a Jézuska ott fekszik halva, ugyē. Az a sírja. És akkor elimádkozzuk mindet a Julisnak ebbű a kis könyvibű, ami van. Ugyē, hogy harminchárom éves vót, mikor fölfeszítették, és a Szűzanya hogy sirassa, és mindēnfēlét. Eztet fölolvassa, és akkó elimádkozzuk a Miatyánkot, Üdvözetét. Akkó emelik föl háromszor, hogy „fēltámadt, alleluja, nincs itt”.

Akkó még főjebb, még főjebb, háromszor. Fölemelik a körösztöt és meghajtsák. Akkor vészik a lobogókat, és kezdődik a [körmenet]. Mindēnki, gyērēkēk, férfjak, embērēk, mindnyájan [résztt vesznek]. Mindēn ablakba égnek a gyērtýák. Piros tojást, aki kap, kirakjuk. Szép. Hát mink i'szszoktuk. Mindég, még az őregek is, szűlejk is, mindég így volt. Mikor a tisztelendő van, akkó másképpen van.

És mikor hazamēgyűnk, kezdődik a húsvét. Akkó ēsszűk a sunkát. A gyērēkēk még csinálják a fészket, má' sonka, tojás még van főzve.

Dobradó, asszonyok.

Bodor A., Németh I., 2002.

A feltámadási körmenet kezdő éneke. Az első sort két asszony éneкли, az „allelujás” refrént mindnyájan. A mintegy 130 lelket számláló faluba (mely a szerémségi szórvány magyar települések egyike) csak ritkán látogat el pap, ezért a közösség előénekesei általában maguk vezetik a feltámadási szertartást.

A dallam népzenei sirató stílusába tartozik, de 17. századi kottás forrásokkal is kapcsolatba hozható (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 66, II. 31). Mintegy ötven változatát gyűjtötték a teljes magyar nyelvterületen. Szövege állandó, tempója lassú, és gyakran éneклиk gazdag díszítésekkel.

Variáns: a következő ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/22. **Hangzó: 029.**

101. Feltámadási körmenet éneke

Poco rubato ♩ = cca 70
1)

1. Föl - tá - madt Krisz - tus e na - pon,

2. Hogy az ember vigadozzon.
Hogy minden ember vigadjon. Refr.
3. Szörnyű halált ki szenvedett,
Értünk halált ki szenvedett, Refr.
4. Váltván bűnös embereket.
S megváltott minden lelkeket. Refr.
5. Szent asszonyok koporsóhoz
Mennek a szent nők sírjához, Refr.
6. Visznek kenetet Krisztushoz. *Refr.*
7. Fényes angyalok látának, *Refr.*
8. S boldog szózatot hallának. *Refr.*
9. – Ó, félénk asszonyemberek, *Refr.*
10. Galileába menjete! *Refr.*

Dienes Pál: Gyenyerű szép ez az innep föltámadáskor. Fúvószene, bizony, bemegy a templomba. Mikor a pásztor mondja: „Feltámadt Krisztus e napon”, akkor belevágnak: „Alleluja, hála legyen.” Áz elélt vóták régén, de ábbá lett hágyvá, mikor ez a háborús világ vót. De ez a mi plébánosunk most felélénkítette még, a zenészeket összeszedte, s így el is mennek. Elég szép számba vánnak. Még szébb az, innepélyes, szép ez a fúvós ottán.

Csóka, Jasura József (54) előénekes 1–10. vsz.
Feketető, Kéri István (60) 1–10. vsz.
Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes 1–4. vsz.

Silling Mihályné Bazsantik Erzsébet (65) 1–2. vsz.
Oromhegyes, Törtélyi Mátyásné Dávid Viktória (72) 1–3. vsz.

Kónya S., 1998.
Kónya S., 2001.
Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.
Németh I., Juhász Gy., 2013.
Bodor A., 1995.

Szövegtérésekkel Dienes Pál énekelt, és megjegyezte: Ez a szeveg [szöveg] nem az, amit
mink régen énekeltünk. Még van változtatva a szeveg. Ezeket a hitéleti kenyeveket kiadták mostan,
nágyon sok még van változtatva. Hogy mié', én nem tudom.

Variáns: az előző ének, lásd annak jegyzetét.

102. Húsvét hajnali ének

♩ = cca 53

1. Ör - ven - de - tes na - punk tá - madt,
Mert a Krisz - tus fel - tá - ma - dott.

Ör - vend - jünk, ví - gad - junk,
ví - gann mi ma mond - juk:

Al - le - al - le - lu - ja!

2. A Máriák koporsóhoz

Visznek kenetet Krisztushoz.
Eljutván és látván, koporsó nyitva van.
Alle-alleluja!

3. Midén már ók ott valának,

Eggy fényes angalt látának,
Aki megjelentvén urunkat hirdetvén,
Alle-alleluja!

4. – Galilejába menjete,

Félelmes asszonyemberek!
Feltámadt, nincsen itt, ím lássátok helyit,
Alle-alleluja!

Ezt az éneket mi húsvét hajnalba [énekeljük]. Éjfélkor elindulunk és megyünk a fálubá körü' a
körösztoché'. Mikor kiérünk a temetébe, szintén a nágy körösztoché' megyünk. Ott is énekelünk, éne-
kelünk a megholtákért is. Ázután gyivünk [jövünk] újra vissza a templomhó, mire ideértünk, virradt.
Regge' szépen megyünk házá. Több ilyen éneket énekelünk addig, amíg csak körü' nem járunk, van
több, kettő-három, öt vagy hat ének is, ámeddig csak nem gyivünk vissza.

Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekesek.

Kiss L., 1969.

18. századi népének (Bozói énekeskönyv, 1797). A katolikus egyházi énekeskönyvek hivatalos
alakjához képest (Hozsanna, 90, Éneklő Egyház, 106) Bácskertesén variáltan és helyi díszítési stí-
lusban énekeltek.

Népi változatait nem gyűjtötték.

Nagyobb szótagszámú variáns: 149. Havi boldogasszonyi búcsúének.

103. Húsvét hajnali ének

♩ = cca 80

1. Ki meg - fe - szít - te - tett va - la

És a ke - reszt - fán meg - ha - la,

Fel - tá - ma - dott győ - ze - del - mes di - cső - ség - gel

És nagy nye - re - ség - gel.

2. Tündöklük urunk orcája,
Mint a nap, fénylik ruhája.
Sebek helyeji, mint rózsák, illatoznak
S fénnel lángadoznak.

3. Ez örömet elméjében
Ki foghatja meg szívében?
Ma nagyon nagy vígassága égieknek
És földi népeknek.

4. A halált már megrontotta,
Feltámadt, amint mondotta.
Isten Fija mindnyájunknak örömére
Lőn üdvességére.

Énekelni szoktuk húsvét hajnalba körmenettel és a mise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

19. századi dallam (Zsasskovszky énektár, 1855), a *Mennynek királyné asszonya* kezdetű Mária-antifona változata, a katolikus egyházi énekeskönyvek hivatalos alakjától (*Hozsanna*, 205, *Éneklő Egyház*, 224) erősen eltérő, helyi előadásban.

Népi változatai nincsenek gyűjtve. **Hangzó: 030.**

104. Húsvét hajnali ének

♩ = cca 126

1. Hús-vét nap - ja éj - sza - ká - ján id - vő - zítőnk - nek
É - lesz - té - je, föl - ke - lé - je bí - nős lel - kink - nek,
Mellyen Jé - zus ví - ga - da, a - mi - dőn fel - tá - ma - da,
Ke - gyel - mé - vel, sze - rel - mé - vel re - jánk á - rá - da.

2. Örülhetink s örvendhetink feltámadásán
Mi urunknak, királyunknak pályafutásán,
Mert szerencsésen jártá, helyessen kormányozta
Lelki jókra, nagy hasznunkra jutalmát hágyta.
3. Ó, e mai nap feltámadt, kegyes megváltónk,
Mi tehozzád tisztá szívből mostán kijáltunk,
Hogy midén a mi testink a koporsóból kijön,
Örvendetes feltámadást engedj minekink!

Ezt az éneket szoktuk húsvét hajnalbá [énekelni]. Éjfél után ilyen csoportok, nem hiteles körmönnet ez, hanem mi népek, népi hagyomány szerint megyink körösztoökké körű' a temetőbe és hajnalbá gyivink [jövünk] vissza.

Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekesek.

Kiss L., 1969.

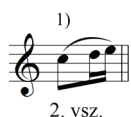
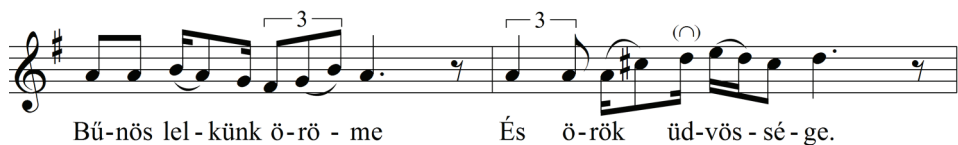
17. századi népének átalakított, modernizált, egyedi változata.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 197-II. bölcsőjárás jegyzetét. **Hangzó: 031.**

105. Húsvét hajnali ének

♩ = 76

1. Húsvét napja éj-sza-ká - ján Űd-vő-zítőnk fel-tá-mad-ván

2. Azt mondotta: Harmadnapra feltámadok én valóban.
Örültek tanítványi és kedves apostoli. Refr.

Énekelni szoktuk húsvét hajnalba és a szentmise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

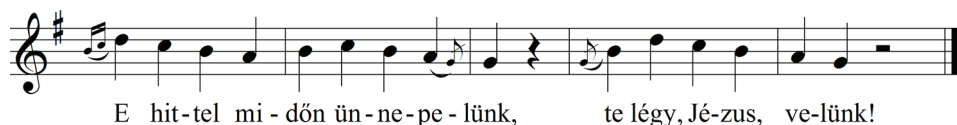
Kiss L., 1969.

19. századi dallam (Zsasskovszky énektár, 1855), a Jézus Krisztus nagyanyjának kezdetű, Szent Annát köszöntő egyházi népének (Hozsanna, 214, Éneklő Egyház, 280) helyi előadási stílusban énekelte változta.

Népi variánsait nem gyűjtötték.

106. Húsvéti ének

Alsóíttebe, asszonyok.

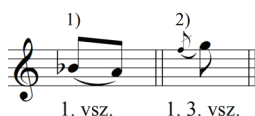
Kiss L., 1968.

Variáns: a 4. újévi köszöntő. Dallamáról lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 032.**

107. Húsvéti ének

1. Krisztus feltámadta,
Húsvét napra virrada,
Zsidók színe hervada,
Szűz Mária vígada.
Refr.: Úr Isten megváltá mind ez világot
Szent halálával.

Poco rubato ♩ = cca 112

3. Krisztus felkelt ép testben,
 Legyink vígan lelkünkben,
 Isteni dicséretben,
 Ékes éneklésekben! *Refr.*

4. Krisztus halva feküvén,
 Dicsőségbe öltözék.
 Harmadnap megjelenék,
 Hívekkel társalkodék. *Refr.*

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Középkori egyházi népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 48–49, II. 21–22), mely a 17. században már magyar énekeskönyvben is megjelent (*Cantus Catholici*). Az egész nyelvterületen ismerik, főként húsvéti énekként, de halottas és Mária-ének szövegekkel is. Egyszerűsített, négysorossá és visszatérő szerkezetűvé alakított változatai szintén népszerűek (108–109).

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 17.093.0/0.

108. Húsvéti ének

Parlando ♩ = 60

1. Szombat el-ső nap-já-ra

Elmentek vir-rad-tá-ra

Má-ri-a és Magdolna

Jézusnak sírhalmára.

2. De amint odaérték,
 Szívükben megrettentek,
 Mert a föld megindula,
 És az Úrnak angyala

5. Mond az angyal: Mit féltek?
 Vajon kitől rettegtek?
 Tudom, hogy kit kerestek,
 De már itt nem lelitek.

3. Az egeből leszálla,
 A sírbolthoz járula.
 Rőla elhengerítvén
 A követ s reá ülvén

6. Mert ő már feltámadott,
 Amint rég megmondattott.
 Jertek ide, lássátok,
 Hogy nincs már itt Uratok.

4. Villámlott tekintete,
 Fénylett az öltözete.
 Az örök megrettentek,
 Mint halott, olyá lettek.

7. Mondjátok mindnyájának,
 Az ő tanítványinak,
 Hogy majd Galileában
 Meglátják valójában.

8. Alleluja, dicsőség
 Legyen neked, nagy fölség!
 Alleluját éneklünk,
 Vedd kedvesen, Istenünk!

Egyházaskér, Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75).

Kónya S., 2002.

Variáns: a 109. húsvéti ének (közelebbi), a 107. (távolabbi).
 Dallamtípusáról lásd a 107. húsvéti ének jegyzetét.

109. Húsvéti ének

♩ = cca 76

Szom - bat el - ső nap - já - ra El - men - tek vir - rasztás - ra

Má - ri - ja és Magdolna Jé - zus - nak sír - hal - má - ra.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Variáns: a 108. húsvéti ének (közelebbi), a 107. (távolabbi).
 Dallamtípusáról lásd a 107. húsvéti ének jegyzetét.

110. Húsvéthétfői ének

Poco parlando ♩ = cca 84

1. Két ta - nít - vány egy - kor A töb - bi kö - zül

Em - ma - usz ne - vű kas - tély - hoz Jött Je - ru - zsá - lem - ből.

1) 2)

2. vsz. 4. vsz.

2. Egymás közt az úton
Arról beszéltek,
Mi dolog az Úr Jézussal
Mostan történtenek.

3. Jézus azért magát
Hozzájuk adja,
De őtet meg nem ismerik.
Nékijek ezt mondja:

4. Micsoda beszéd ez,
Melyet folytattok,
Hogy amijért mind a ketten
Szomorúak vagytok?

5. Mondván: Názáreti
Jézust megölték,
Aki mi prófétánk vala,
Keresztre feszíték.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Kevés változatban, különféle lírai szövegekkel gyűjtött, mixolid dallam. A Vajdaságból (Gombosról) három adat került elő, ezek csúfolók. A vallásos szöveg alkalmi ráhúzásnak látszik.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 16.126.0/0. A *Vietórisz* kézirat egyik táncdarabjára is emlékeztet (Szabolcsi 1979, 159, s). Vö. még a 320. karácsonyi ének jegyzetével. **Hangzó: 033.**

A tavaszi ünnepek sorában húsvét után május elseje következik. Ekkor májusfát szoktak állítani a legények kedvesüknek, és ehhez a művelethez ének is tartozik. Az ének műfaja párosító, egy legény és egy leány nevét említik benne összetartozásuk kifejezésére. A májusfával kapcsolatos vajdasági dalokat Bodor Anikó már megjelentette (VMND III. 19, 19a, b), itt nem közöljük őket.

Húsvét után ötven nappal ünnepeljük pünkösödöt. Bálint Sándor szerint: „Az ősi tavaszi ünnepek az európai népek megkeresztelkedésével leginkább pünkösdhöz tapadtak” (Bálint 1973, 333). Jellegzetes énekes-táncos szokás kapcsolódik hozzá, a pünkösödölés, mely a Dunántúlon, a Felföld középső részén és az Alföld Tiszáig terjedő részén ismert. Ez utóbbi terület szerves folytatása a Vajdaság, ahol szintén megtalálható: legnagyobb számban a bácskai Tisza mentén, továbbá Közép- és Dél-Bácskában, sőt két észak-bánáti faluban is. A szokás nem korlátozódik kizárólag falvakra. „Pünkösöd előtti szombaton a zentai házaknál (a Délvidéken több helyt másutt is) bodzaágakat tűznek az ablakokra, kerítésekre, kapukra. Ebben és más szokásokban is megnyilatkozó kedves helyi jelenség, hogy még a középosztály tagjainál is megvan: tisztviselők, kereskedők stb. házán is legtöbb helyen megtalálható pünkösöd napján a bodza” (Banó 1944, 160). Gyerekek, főként kislányok járnak pünkösödni: menyasszony és vőlegény néhány kísérővel. Felszalagozott bodzaágot vagy virágot visznek magukkal, és az éneklés meghatározott részénél táncolni kezdenek. Néhol pünkösdhétfőn is pünkösödölnek, ekkor a menyasszony már menyecskének van öltözve.

Pünkösdkor a keresztény egyház a Szentlélek eljövételére emlékezik, aki lángnyelvek alakjában szállt alá az apostolokra, hogy hitükben megerősítse őket. A vajdasági pünkösödölők többségében azonban erről alig, vagy nem is esik szó. Általában tréfás, elferdített szöveggel kezdődnek: *Mimi-mama, mimi-mama* – ami a *Mi van ma, mi van ma?* kérdés értelmetlen, de jól hangzó, játékos szótagokká alakított változata (111–131). A szereplőket néhol *mimi-mamásoknak* is hívják. Meglepően kevés pünkösödölő kezdődik *A pünkösdnek jeles napján* Szentlélekre utaló, szokásos szövegével (132–135).

A pünkösödölők kötetlen szerkezete lehetővé teszi, hogy a hagyomány által megszabott szöveges dallammotívumokból hosszabb és rövidebb változatok képződjének. Az *András bokrétás...* szövegrész szinte valamennyi pünkösödölőben szerepel (kivétel: 133–134), mellette nagyon gyakori *A pünkösdirózsa kihajlott az útra* szöveg (117–119, 121, 126, 128–130, 132), az ének végén pedig a jókívánság: *Szálljon erre házra az Isten áldása* (111, 113–114, 120–122, 124–128, 132, 134, 135). Gyermekjátékokból vagy lírai népdalokból ismert szövegsorok is bekerültek a pünkösödölőbe, pl. *Ég a gyertya, ha meggyíjják* (111–112, 129), *Lányok ülnek a toronyba* (120, 125). (A pünkösdi szövegű gyermekjátékokat Bodor Anikó már közreadta: VMND IV. 494–500.)

A pünkösödölők dallama zömében kis ambitusú, mely ütempárok ismételtetéséből és sorolásából, illetőleg stilizált hanglejtéssel előadott, félig-meddig recitált formulaanyagból áll. Legjellemzőbb a más magyar télmetető, bőség- és termékenységvárászló, „pogány tartalmú” szokásokból is ismert *mi-re-do-re* archaikus ütempár és különféleképpen kiaprózott változata, mely valamennyi terc kezdetű vajdasági pünkösödölőben szerepel (111–123, a 120–123 nem is áll másból) és a kvint kezdetűekben (124–131) is felbukkan (124–125). Ez a motívum más tájak pünkösödölőiben szintén elő-előfor-

dul, de korántsem ilyen mértékben. Feltehetően középkori örökség az iskolai leckefelmondást idéző recitatív jellegű szakasz egyes pünkösdlők végén (117–118, 122, 128, 134). Zeneileg is elkülönül *A pünkösdek jeles napján* kezdetű csoport (132–135), mely 17. századi egyházi népéneken alapul. A strofikus éneket (136) a népszokás alakító ereje jelentősen átformálta, leegyszerűsítette, mintegy a pünkösdlő „nem keresztény” ütempár ismételtető dallamvilágához hasonította. Egy zentai pünkösdlő pedig mind az egyházi éneket, mind a jellegzetes ütempárt egyesítette magában (135).

Ritkábban a jellemzően kis ambitusú pünkösdlőkbe oktáv terjedelmű, dúr motívum is beépül (129–131 eleje, 132 közepe), ezek a részletek emlékeztetnek a *Keljetek fel / Ne féljete, pásztorok* kezdetű, ütempáros felépítésű betlehemes énekekre (243-II), továbbá a „seljančica” nevű szerb táncdallamra és „pionír dal” változatára (VMND III, 156, 160, 226).

Sajátosságos, hogy még azonos faluból való pünkösdlők dallamai is jelentősen eltérhetnek egymástól. Moholon pl. terc kezdetű, mindössze *mi-re-do-re* motívumot ismétlő (121), valamint kvint kezdetű, hexachord terjedelmű (126) és oktáv terjedelmű (129–130) dallamokat egyaránt énekelnek. Sőt, ugyanaz az előadó, egy szenttamási asszony, azonos szöveggel, de kétféleképpen tudta (124, 127).

Pünkösdi népénekekből ad ízelítőt bácskerteszi összeállításunk, valamennyit Buják Mihálytól, egykori előénekestől gyűjtötte Kiss Lajos (136–139). Végül egy legújabbban elterjedt, idegen dallamot közlünk a szerémségi szórványból, amelynek gazdag díszítései arról tanúskodnak, hogy szervesen beilleszkedett a helyi hagyományba (140).

III. Pünkösdlő

♩ = 160

Mi-mi-ma-ma, mi-mi-ma-ma, pi-ros pün-kösd nap - ja,

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má-so-dik nap - ja.

And - rás bok-ré-tás, fe-le-sé-ge jó tán-cos.

Az u-ra selyem-szál. Bim, bim, bukorodjon! Ö-leld, a-kit sze-retsz!

♩ = 120–152

Ezt sze - re - tem, ezt ked - ve - lem,
Ez az én é - des ked - ve - sem.

Ha be - lõ - le, be - lõ - le, még-is ki - for - dul - na.
ró - zsa vol - na be - lõ - le,

Ég a gyer - tya, ha meg - gyújt - ják,
Mi - kor ezt a tán - cot jár - ják.

Jár-jad, jár-jad, jó ka - to - na, hagy do - bog - jon ez az ut - ca!

Állj ki, állj ki, sző - ke kis - le - ány - ka!

Száll-jon er - re ház - ra Én kis-gyer-mek va-gyok,
az Is - ten ál - dá - sa! so - kat nem mond-ha-tok,

Még-is Is - te - nem - nek di - csé - re - tet mon - dok.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Oan héttől tízévesek vótak, tizenötévesek is elméntek, de legtöbb tizennégy évesek. Közön-ségessen vótak fölötözve. Mént egy legelső lány, az vitt egy bodzafát, tele vót kötve virágokkal még masnikkal, színes különböző szalagokkal. Akkor mént a menyasszony még a vőlegény. A vőlegény nadrágba vót, árvalányhaj a kalapján, a menyasszonynak fátyol vót a fején még koszorú. Akkor utána jött a pénztárnok még egy másik, és utána többen, tízen is. „Béngedik-e a mimi-mamásokat?” Vót,

akik ězavarták. Vót, akik nem adtak pézt, hanem inkább kalácsokat, de leginkább azé' pézt. Akkor eljött az este, szétosztottuk a pézt. No, másik nap menyecskének vót fölőtözve [a menyasszony], piros kendővel vót bekötve a feje.

Gy: A vőlegény is lány volt?

– Lány. Minděnki lány vót, az egész.

Zenta, Pecze Péterné Vasas Viktória (66).

Bodor A., 1991.

Az *Ezt szeretem, ezt kedvelem* résztől kezdve táncolnak az *Állj ki, szőke kisleányka* részig, majd sorban állva éneklik: *Szálljon erre házra...* (vő. VMND IV. 495).

112. Pünkösdlő

$\text{♩} = 100-112$

Mi-mi - ma-ma, mi-mi - ma-ma, pi-ros pün-kösd nap - ja,

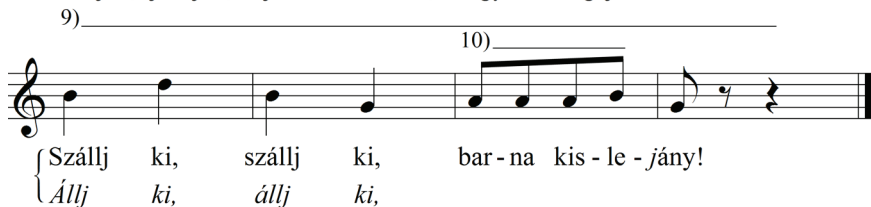
Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And - rás bok-ré-tás, fe - le - sé-ges, jó tán-cos.

Az u - ra, az u - ra { a-ran - szál.
se-lyem - szál.

Bim, bim, bu - ko-rod-jon! Ö-leld, a - kit sze - retsz!

2) Ezt ö - le - lem, ezt { csó - ko - lom,
ked - ve - lem,
Ez az én é - des ked - ve - sem.

Csizsófné: [Pünkösdi] első napján menyasszonynak vót ötzöve jęgy kislány. Legalább öten męn-tek. Másnapján męg męnyecskének ötzötték föl, akkor mán piros kendővel hátrakötötték a fejít. Bodzaágot vittek, szallagok kötözve, más nem. A többi közönségessen [volt öltözve]. Ęgy vitte az ágot, akkor vót męnyecske és mellette vót ěgy másik személy, a párja, és vót męg kettő utánuk. Azok is szintén csak oan kislányok.

„Hallgassák-é a pünkösdi verset?” No, aki befogadta jüket, béméntek, aki nem fogadta, mentek tovább. Kaptak pézt, leginkább pézt. Bészótak kocsmákba is, ahol üldögétek emberek. Hát vót, aki aszondja: „Gyerték ide! No, akkor mondjátok el, mit tudtok!” Ott is kaptak pézt.

Czabafiné: Tízévessek lehettünk, a nagyobbak már szégyellték, nem csináták. Csak lányok voltak, fiú nem volt. A menyasszony fehérbe lehetett és fátyol is vót neki még valami kis koszorú. Én is, mint vőlegény, kislány ruhába vótam. Régi szokás vót, hogy pünkösdkor kibodzázzák a házakat. Most má' ez nem divat.

Zenta, Gyetvai Simonné Mura Erzsébet (80).

Csizsóf Ivánné Surján Piroska (67).

Czabafi Andrásné Takács Anna (70).

Bodor A., Németh I., Burány B., 1990.

Burány B., 1978.

Bodor A., 1991.

Az Ezt ölelem, ezt kedvelem résznél kezdtek forogni.

Czabafiné az *Ég a gyertya* kezdetű résztől már nem tudta tovább.

(Gyetvainé másik felvétele ugyancsak 1990-ből, színpadi szereplés alkalmával: Arch. 114B 10.)

Hangzó: 034 (Gyetvainé).

113. Pünkösdlő

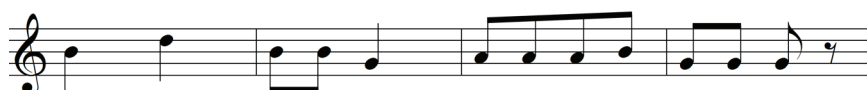
♩ = cca 108

Mi-mi-ma-ma, mi van ma? Pi - ros pün-kösd nap - ja.

Hó - nap lesz, hó - nap lesz a má - so - dik nap - ja.

And - rás bok - ré - tás, fe - le - sé - ge jó tán-cos.

Az u - ra, a-rany-szál.

Bim, bim, bu - ko - rod-jék! Ö-leld, a - kit sze - retsz!

1) →

Ezt ö - le - lem, ezt csó - ko - lom, Mé - zes - má - zos,
Már ré - gen is ezt a - ka - rom. jó sáf - rá - nyos,

Mi-helt be - le - ha - rap - tam, mind - já meg - é - rez - tem.

Száll - jon er - re ház - ra az Is - ten ál - dá - sa,
Mint ré - geb - ben szál - lott az a - pos - to - lok - ra!
Én kis - gyer - mek va - gyok, na - gyot nem mond - ha - tok,
Még - is kis lé - tem - re di - csé - re - tet mon - dok.

1)

Ezt ö - le - lém, ezt csó - ko - lom, Száll - jon er - re ház - ra
Már ré - genn is ezt a - ka - rom.

az Is - ten ál - dá - sa, Mint ré - geb - ben szál - lott az a - pos - to - lok - ra!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Zenta.

Zenta, Kőrösi Gergelyné Masinás Franciska (82).

Banó I., 1941.

Burány B., 1972.

Pünkösöd napján és másnapján egy színes szalagokkal feldíszített bodzaágat visz egy menyasszonynak öltöztetett kislány és egy vőlegénynek öltöztetett kislány. Ezeket több gyerek kíséri, főleg kislányok. A ház előtt megállnak és a vezető megkérdezi: „Meghallgatják-e a pünkösdi verset?”, vagy „Meghallgatják-e a mimi-mamásokat?” Ha a válasz igen, bemennek az udvarba és eléneklik az éneket. A menyasszony és vőlegény mögött állók, kezüket összefogva, körben táncolnak (lépésben forognak, tk. járnak) az *András bokrétás* résztől. Az *Öleld, akit szeretsz* résznél a kör fölbomlik párokra, és párosával forognak tovább az áldásmondásig (*Szálljon erre házra*). Pünkösöd másnapján minden ugyanígy történik, csak a vers *holnap lesz* része változik *máma vanra*, és a menyasszonynak hátra van kötve kendővel a feje. Ilyenkor kapják meg a jutalmat, rendszerint aprópénzt. A vőlegény mindkét esetben később elmaradt, és csak menyasszony járt pünkösödni. Az ének és a tánc szinte azonos *A pünkösdirózsa kihajlott az útra* (VMND IV. 494–500) kezdetű gyermekjátékkal (Bodor-hagyaték).

114. Pünkösdi köszöntő

♩ = cca 116

Dicsértessék a Jézus!

Vót egy zöldág, bodzabú, azt vitte egy elő'. Mēnt egy pár, föl vót ötözve az egyik mēnyasszony-nak, a másik mēg [vőlegénynek]. Kettő hátú, akik vótak szintén, [és egy] péztárnok. Úgyhogy öten vótak. Mikor valahol meghallgatták, akkor aztán ott megátak, bēmēntek a házhó, s akkó [énekeltek].

Mēgin csak mēntek másnap, akkó ugyanezt mondták. Két nap mēntek, második nap fő' vót mēnyecskének öltöztetve, akkor nem mēnyasszony vót. Előző nap mēnyasszony vót, második nap pediglen mēnyecske. És akkor az a kettő forgott, mikor mondta, hogy „Öleld, akit szeretsz!” Délután egy-két óraker kezdették, oszt délután négy-öt óráig [tartott]. Elmēntek ismerősökhöz, mēg volt eset, még a kocsmába is bēhíták néhol.

Zenta, Kelemen András (83) népi kántor.

Burány B., 1978.

Hangzó: 035.

115. Pünkösdlő

$\text{♩} = 120$

♩ = 184

Ezt ö - le - lem, ezt csó - ko - lom,

Ez az én ga - lom - bom. Száll-jon er - re ház - ra

[prózában:] az Isten áldása!

1)
Az u - ra a - rany lánc, a bocs - ko - ra a - rany tánc, hopp, i - de! Az Is - ten ál - dá - sa

száll-jon er - re a ház - ra!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Döméné: Mink öten vótunk. Egy vitte az ágat (bodza vót, fő' vót díszítve, szalagok vótak rajta), menyasszon, vőlegén még egy koszorús pár. Méntünk házru házra. Táncótunk is, csárdást, párossával. Aki fogta az ágat, az á't, a vőlegény a menyasszonnyal [táncolt], azok még koszorúzták. Még fordítottunk is.

Nagymélykútiné: Szépen felöltözködtünk. Egy menyasszon vót, egy vőlegény, egy még vitte előre a pünkösdi fát. Azt fölkesítettük szallagokká, azt' akkó szépen méntünk. Akkor: „Még hallgassák-é a mimi-mamásokat?” Ahun meghallgatták, ekkó elkezdtek. Közbe kicsit forogtunk. Hatan vótunk. Én vótam a menyasszony, egy még (azt hiszem, a Kállai Maris) a vőlegény. Egyszerűen vótunk [öltözve], kis paraszti ruha, hajadonfővő és hosszú coffal. Piros szallag vót a hajunkba, mivel piros pünkösdi vót, hát piros szallag.

Zenta-Felsőhegy, Döme Vincéné Bálint Margit (71),
Bicskei Ferencné Fleisz Ilona (70).
Nagymélykútiné Kaszás Franciska (78).

Bodor A., 1994.
Burány B., 1972.

116. Pünkösdlő

♩ = 125–132

Mi-mi-ma-ma, mi van ma, mi van ma? Piros pünkösdi nap - ja,

Hó - nap lesz, hó - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And - rás bok-ré-tás, fe - le - sé - ge jó tán-cos.

Az u - ra, az u - ra se-lyem-szál, a-rany-szál.

Bim, bim, bu - ko-rod-jék! Ö-leld, a - kit sze - retsz!

Ezt sze - re - tēm, ezt ked - ve - lēm,
Ez az én é - dēs ked - ve - sēm.

Ha be - lő - le, be - lő - le, még-is ki - for - dul - na.
ró - zsa vol - na be - lő - le,

Zenta, Rózsáné Kőrösi Teréz (63).

Burány B., 1972.

117. Pünkösdlő

♩ = 112

Mi - mi - ma - ma, mi van ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Horgos, Magócsi Andrásné Varga Etel (59).

Burány B., 1972.

Lásd *A pünkösdek jeles napján* kezdettel is énekelt pünkösdlő töredéket (133). Lehet, hogy az volt ennek az éneknek az előzménye.

118. Pünkösdlő

Nem táncotunk, csak méntünk. Kis menyasszont csináltak, mint a lakadalmasok, oszt méntünk, öt-hat pár. Bémentünk a házakhó, ěmontuk. Meg:

„Szálljon erre házra az Isten áldása, / Mint régenten szállott az apostolokra!”
Ezt mondtuk a végén. Abba ’zidőbe, mikó én iskolába jártam, akkó. Aztán már nem vót ez.

Ada, Szerdáné Kaszás Amália (78).

Burány B., 1988.

119. Pünkösdlő

1)

Mi - mi - ma - ma, mi van má - ma? Pi - ros pün - kösd nap - ja.

1)

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má - so - dik nap - ja.

And - rás bok - ré - tás, fe - le - sé - ge jó tán - cos.

Jól meg - húzd, jól meg - húzd a lo - vad kan - tár - ját,

2)

Ne {ti - por - ja, ne ta - pos - sa a pün - kös - di - ró - zsa!
ta - pos - sa,

A pün - kös - di - ró - zsa ki - haj - lott az út - ra,

3) →

Ar - ra mēnt a mēny - asz - szony, kös - se ko - szo - rú - ba!

1) 2) 3)

ossia → Szedje össze a menyasszon,

Tobákné: Vót vőfny, egy mēnyasszony mēg egy vőlegíny, egy mēg vitte elő' a ződágot, a bodzát. Akkó kérdezték: „Mēghallgassák-ē a mimi-mamásokat?” Aki mēg akarta hallgatni, bēengedték, és akkor elénekőték.

Zenta, Burány Béláné Bodor Julianna (63),

Burány Ferencné Kaszás Klára (70).

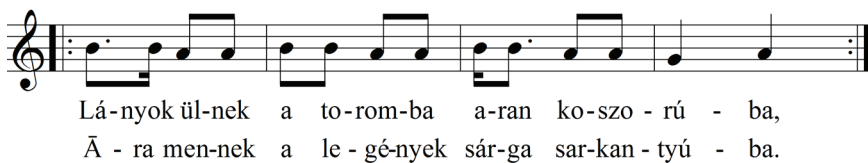
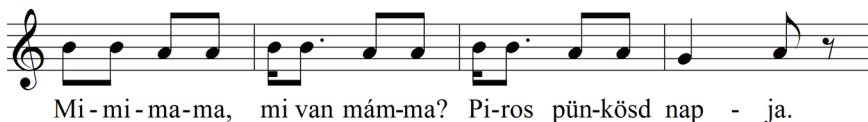
Völgyes, Tobák Istvánné Tóth Ilona (77).

Burány B., 1972.

Burány B., 1977.

120. Pünkösdlő, Mimi-mama-járás

♩ = cca 116

Oláhné: A menyasszon meg a vőlegén a közepibe, a többi lányok körüforogták. Hát vártuk, ugye, [hogy] pizt kapjunk. Siettünk hamar elmondani. Pünkösds első napján volt.

Temerin, Bankó Árpád (68).
Oláh Sándorné Pásztor Margit (44).

Burány B., 1975.
Kónya S., 1974.

A gyűjtő Kónya Sándor szerint: A szokás Temerinben élt közvetlenül a második világháború előtt. 10–12 éves leánykák csinálták pünkösds első napján. Kézen fogva mentek az utcán. Ha be akartak menni valahová, ezt kérdezték: „Még hallgatják-é a mimi-mama-járást?” Az udvarban körbeálltak, középen a menyasszony fátyollal, fehér ruhában és a vőlegény „bukritával”. Az énekekre táncoltak. Pénzt adtak nekik (Bodor-hagyaték).

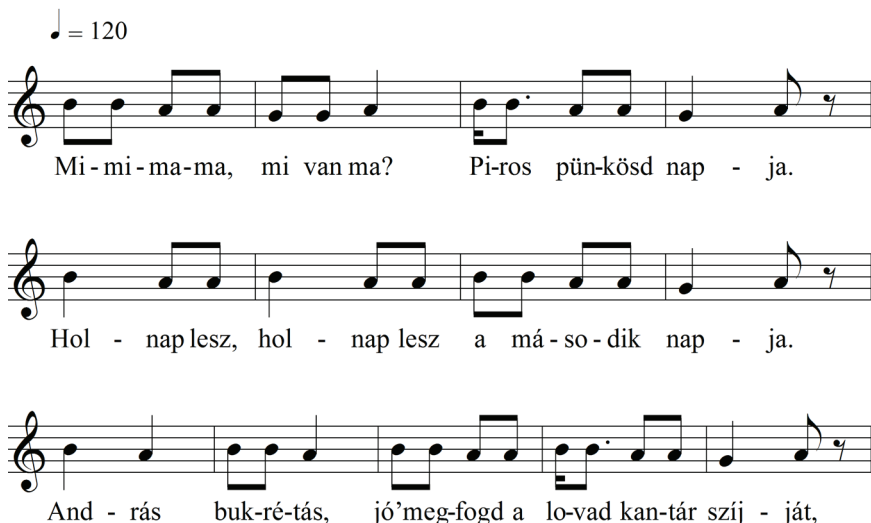
A mindössze terc hangközben mozgó dallam hangterjedelme Oláhné éneklésének végén, a *Kis királyné pácája* részénél jelentősen kitágul.

Bankó Árpád előadása kissé akadozó, egy helyi asszony segíti a szöveget felidézni.

Oláhné későbbi lakóhelye Újvidék, a felvétel is ott készült.

Azonos szöveggel, eltérő dallammal ugyancsak Temerinből: 125.

121. Pünkösdlő

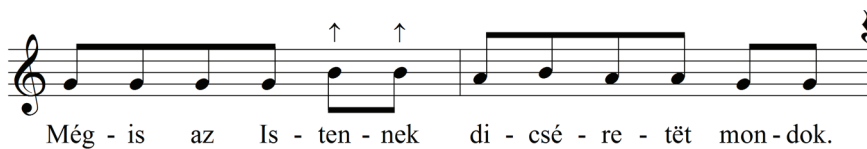
Mohol, Fekete Mária (48).

Király E., 1961.

122. Pünkösdlő

♩ = 112

Urbánné: Eztet hallottam, még szülémtű.

Hódegyháza, Urbán Péterné Sipos Márcel (83).
Bácsgyulafalva, Báló Ferencné Tóth Ágnes (83).

Burány B., 1972.
Székely M., 1973.

Az *Én kicsike vagyok* kezdetű recitatív szakasz előtt Urbánné megjegyezte: Ennek nincs olyan nagy valami kótája.

123. Pünkösdlő

$\text{♩} = 100$

Mi van má-ma, mi van má-ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hó - nap lesz, hó - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And - rás buk - ré - tás, jó' meg-fogd a ló szá - ját,

Ne ti - pos-sa, ne ta - pos-sa a pün - kös-di - ró - zsát!

Pünkösdőni kisgyerekek mentek, hárman vótak. Vót köztük egy, akit királnak híttak:

Én kiskirál vagyok, nagyot nem szóhatok.
Ami picit szólok, jól meghallgassátok:
Királyi pálcámmal nektek parancsolok. Vivány!

Házrul házra mentek, egyik helett pízit, a másik helett kalácsot adtak nekik. Azé' mondják, hogy „addig tart, mint a pünkösdi királság”.

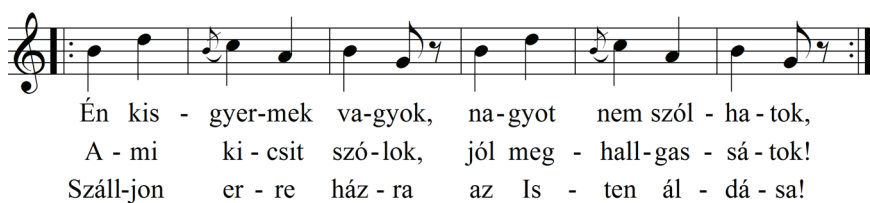
Topolya, Kovácsné Brasnyó Erzsébet (91).

Király E., 1977.

124. Pünkösdlő

$\text{♩} = 104$

Mi-mi-ma-ma, mi van ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Szenttamás, Tojzán Cecília (72).

Füstös I., 1996.

A gyűjtő jegyzete: Pünkösöd vasárnapján ebéd után kislányok jártak köszönteni evvel az énekkel. Ünneplő ruhába öltöztek. A menyasszony fátyolt és virágkoszorút viselt. A vőlegény is lány volt. A „cigány asszony” kosarat vitt az ajándékoknak (kalács vagy egyéb édesség). Ezenkívül még néhány kislány ment velük, számuk nem volt megszabva. Virágot vittek. A házban elénekelték a köszöntőt. Nem táncoltak.

Tojzán Cecília másként is énekelte: 127.

125. Pünkösdlő

♩ = 108

Mi-mi-ma-ma, mi van má-ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hó - nap lesz, hó - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And - ri - ás buk - ré - tás, kan - tár - ját,
jó' meg-fogd
lo - vad - nak

Nė ti - pos-sa, nė ta - pos-sa ja pün-kös-di - ró - zsát!

Mer ha le - ta - pos - sa, nem lesz buk-ré - tá - ja.

Lá-nyok ül-nek a to-rom-ba a-ran - ko-szo - rú - ba,
Ą - ra men-nek a le - gé-nyek sár-ga sar-kan - tyú - ba.

Kis ki-rál-né pá-cá-ja, Száll-jon er-re ház - ra
ki-bim-bód-zott az á-ga. az Is-ten ál - dá - sa!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ha nem vót fiú, akkó két lány, egyik vót a menyasszony, a másik a vőlegény. Egy pácára vót kötve egy zsebkendő, az vót a zászló. A menyasszon még a vőlegén mēnt elől, mink mēg utánna. Mēntünk tízen, ahányan összejöttünk. Egy lány kapta a pézt, és akkó aztán osztottuk. [Feldíszített bodzaágot vittek] a menyasszon-vőlegény előtt. [A menyasszonyt] fölötztettük menyasszonnak: fátyol, koszorú, ugyē, a lánnak mēg tettünk mirtuszt. Legelől mēnt a zászlóval.

[Mikor odaértünk egy házhoz,] bekajbátunk, hogy „Még hallgassák-e a mimi-mamát?” Akkor körbejártunk. A menyasszony még a vőlegény a közepibe táncót, mink mēg körű mēntünk, mondtuk a mimi-mamát. [A menyasszony meg a vőlegény] járták a csárdást, akkor az vót leginkább. Közepibe ők járták a csárdást, mik mēg kivű' mēntünk, úgy körűforogtunk, egyik így, a másik amúgy. Tíz-tizenöt évesek vótunk, akkor mēg mindég járták.

Temerin, Szalainé Horváth Rozália (67).

Burány B., 1972.

Az énekes apja cseléd volt, a család tanyán élt. Ő maga iskolába nem járt.
Azonos szöveggel, eltérő dallammal ugyancsak Temerinből: 120. **Hangzó: 036.**

126. Pünkösdlő

♩ = 120–126

Mi-mi-ma-ma, mi van má-ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And - rás bok-ré-tás, jól meg-fogd a lo-vad kan-tár - szíj - ját,

Le - ti - pos-sa, le - ta - pos-sa! A pün-kös-di - ró - zsa

ki - haj-lott az út - ra,

Ā - ra mén egy kis me-nyecs-ke, kösd ki ko-szo - rú - ba!

Ki-rály - né pá - cá - ja, száll - jon er - re ház - ra

az Is - ten ál - dá - sa!

Mohol, Bilicki Juszti (18).

Király E., 1961.

127. Pünkösdlő

♩ = cca 100

Mi - mi - ma - ma, mi van ma? Pi - ros pün - kösd nap - ja.

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má - so - dik nap - ja.

And - rás bok - ré - tás, fe - le - sé - ge jó tán - cos.

Jól meg - fogd, jól meg - fogd a lo - vad zab - lá - ját,

Ne ti - pos - sa, ne ta - pos - sa a pün - kös - di - ró - zsát!

Én még ki - csi va - gyok, na - gyot nem szól - ha - tok,
A - mi ki - csit szó - lok, jól meg - hall - gas - sa - tok!
Száll - jon er - re ház - ra az Is - ten ál - dá - sa!
Kös - se - nek ko - szo - rút a Jé - zus kar - já - ra!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Hát vót a menyasszony, a vőlegény, cigány asszony kosárral még még egy-két pár. Föl vót virágozva a menyasszony, valami fátyol volt a fején és virág is, rózsza is. Nem vót neki menyasszonyi ruhája, kicsit ünneplő ruhája vót.

Bodor A.: És a vőlegény?

– Az is lány volt, az is ilyen kis szoknyácskába.

Bodor A.: Mit kaptak?

– Kalácsot, leginkább ilyesmi volt.

Délután, ebéd után, pünkösöd első napján [jártuk].

Szenttamás, Bálizs Lajosné Tumbász Anna (72),

Tojzán Cecília (71).

Bálizs Lajosné Tumbász Anna (73).

Bodor A., 1995.

Füstös I., 1996.

Tojzán Cecília másként is énekelte: 124.

128. Pünkösödölő

Mi - mi - ma - ma, mi van ma? Pi - ros pün - kösd nap - ja.

Hó - nap lössz, hó - nap lössz a má - so - dik nap - ja.

And - rás bok - ré - tás, fe - le - sé - gös, jó tán - cos.

Jó' mög-fogd, jó' mög-fogd a lo-vad kan-tár - ját,

Nē ti - por - ja, nē ta - pos - sa a pün-kös - di - ró - zsát!

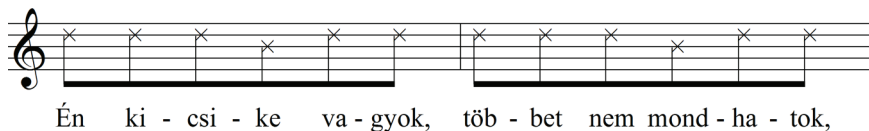
A pün-kös - di - ró - zsa mēggy-fa ár-nyé - ká - ba.
ki - haj-lott az út - ra,

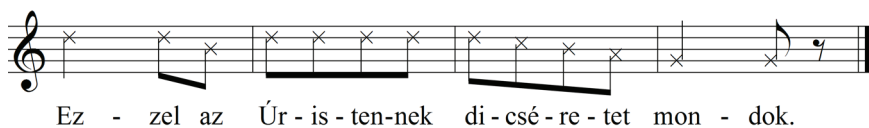
Szöd-je ősz-sze ki-rály-né - ja, kős-se ko-szo - rú - ba!

Ki-rály-né pá - cá - ja, ki-rály ko-ro - ná - ja,
Száll-jon er - re ház - ra az Is - ten ál - dá - sa!

Én ki - csi - ke va - gyok, töb - bet nem mond - ha - tok,

Ez - zel az Úr - is - ten-nek di - csé - re - tet mon - dok.

Terjányon laktak az én anyámék. [Terján azóta felszámolt falu Csóka mellett.] Mikó gyűtt ez a pünkösdi királyság, akkó a kislányok fölötöztek, egy mēnyasszonnak, mög két koszorúslán vót. Oszt akkó összefogózkodtak többen is, mõntek házrú házra, köszöntötték a pünkösdi királyságot. Ősz-szekapaszkodtak, oszt amikó ezt mondták, hogy *Én kicsike vagyok*, akkó ekezdtek táncóni, forogni. Evvē vége lött a köszöntőnek, mõntek másik házhó.

Csóka, Banka Mihályné Hecskó Erzsébet (66).

Burány B., 1980.

129. Pünkösdlő

♩ = 104

Mi-mi-ma-ma, mi van ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má - so-dik nap - ja.

And-rás bok-ré-tás, jól megfogd a lo-vad kan-tár - szá - rát,

Në ti-pos-sa, në ta-pos-sa a pün-kös-di - ró - zsát!

A pün-kös-di - ró - zsa egy szép kis - lõ - ány - ka.

ki - haj-lott az út - ra, Hogy-ha sze-retsz, kapd el!

Mëggy-fa ár-nyé - ká - ba

Ezt sze - re - tem, ezt ked - ve - lem,

Ez az én é - des ked - ve - sem.

Ha be-lő-le, be-lő-le, még-is ki-for-dul - na.

ró-zsa len-ne be-lő-le,

Ég a gyër - tya, ha még - gyújt - ják,
Mi - kor a szép tán - cot jár - ják.

Jár-jad, jár-jad, szép ka - to - na, hagy do-bog-jon ez az ut - ca!

Állj ki, állj ki, te szép kis - lány!

Égy kislán fő vót ötözve kis menyasszonnak, még mentek nyóc-tíz kis barátnők. Égy kis vőlegén ottan mellette, no, az vitte *jaz* ágat. Csak tiszta kislányok. Akkó béköszöntek a házhó: „Szabad-é pünkösdőni?” Danótak is még táncótak is, a menyasszon hun középött, hun benn a körbe. Mikó odaértek, hogy *Ezt szeretem, ezt kedvelem*, akkó gyorsabb lépésbe forogtak körü. A menyasszonyná’ vót egy ződág, s akkó ű csapkodta körbe *ja* kislányokat, akik forogtak körülötte. Inkább rózsaaágat [vittünk], ha nem vót, akkó bodzaág is [megfelelt]. De azé’ leginkább, ha csak lehetett, olyan szép, hosszú pünkösdi ágat, rózsaaágat.

Mohol, Vlasity Károlyné Zélity Klára (50).

Burány B., 1978.

130. Pünkösdőlő

Mi-mi-ma-ma, mi van ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má-so-dik nap - ja.

And - rás buk-ré-tás, jól meg-kösd a lo-vad kan-tár - szíj - ját,

Nē ti - pēs-se, nē ta-pos-sa a pün-kös-di - ró - zsát!

A pün-kös-di - ró - zsa ki-haj-lott az út - ra,

Szēd-je föl a mēny-asz-szon, kős-se ko-szo - rú - ba!

Ėgy kislán fölötözött kismenyasszonnak, mēg mēntek nyóc-tíz utánna való kis barátnók. Mos' nem tudom, hogy a mēnyasszon fogta a ződágot vagy az csak mēnt? Vagy aki mēnt elő' vele, mint Ėgy kis vőlegín, hogy az vitte-jē az ágat? Akkó bēköszöntek a házhó: „Szabad-ē pünkösdőni?” Hogyha elváláták – ott is, hát persze, fizetésē' mēntek –, akkó énekőték, hogy *Mimi-mama...* Olyan hét-nyóc-kilenc [éves] kislányok vótunk, mikó mēntünk.

Mohol, Mészáros Józsefné Dobre Etelka (42).

Burány B., 1978.

131. Pünkösdőlő

♩ = cca 92

Mi-mi-ma-ma, mi van má-ma? Pi-ros pün-kös-d nap - ja.

Hol - nap lesz, hol - nap lesz a má-so-dik nap - ja.

And - rás bok-ré-tás, fe - le - sé - ge jó tán-cos.

Fogd meg jól a lo-vad - nak a zab - lá - ját,

Hogy ne ta-pos - sa jel a pi-ros pün-kös - di-ró - zsát!

Vót egy fa, amit vittek, az ki vót szallagozva többféle szallaggā. Ęggyik házhoz, a másikhoz bēmēntek és kérdezték, hogy szabad-ē pünkösdőni. És ahol mēgengedték, ottan elmondták. Tāncótak erre, összefogták a kezüket és tāncótak, körbe forogtak.

Gy: Mekkorák voltak, hány évesek?

– Tizennégy-öt-hat körű, lányok.

Kevi, Gordán Ferencné Ginza Klára (67) és több asszony.

Bodor A., 1995.

132. Pünkösdi köszöntő

♩ = 108

A pün-kösd-nek je-lēs nap-ja Szent-lé-lek Is - ten kül-döt-te,

E-rő - síj - je mi szí - vün-ket Az a - pos-to - lok - nak!

Mel-let Kri-szus í - gért va-la Mi-kor mén el mēny-or-szág-ban.

Tü-zes nyel-vek mēg-szól-lá-sa Úgy, mint sze-lek mēg-zú - gá - sa

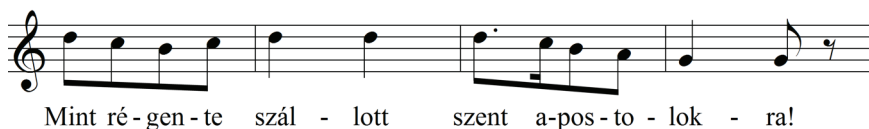
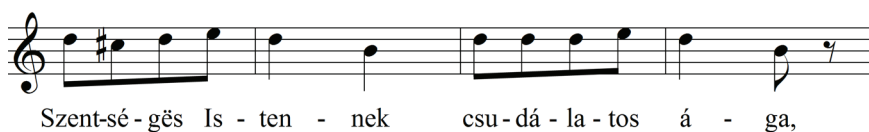

Lē-szall-ván az ő fe-jük-re Nagy hir-te-len - ség - be.

2)

Ęgy kis fe-hér-ség-be, tu-laj-don is-ten-ség-be, ó, drá-ga szent-ség!

♩ = 116

6)

Mi-mi-ma-ma, mi van ma? Pi-ros pün-kösd nap - ja.

Hol-nap lesz, hol-nap lesz a má - so - dik nap - ja.

7) — 8)

And - rás bok-ré - tás, fe - le - sé - ge jó tán-cos.

Jól meg-húzd, jól meg-húzd a lo - vad kan - tár - ját,

9) —

Ně ti - pęd-je, ne ta-pod-ja ja pün-kös-di - ró - zsa!

A pün-kös-di - ró - zsa ki-haj - lott az út - ra,

10) —

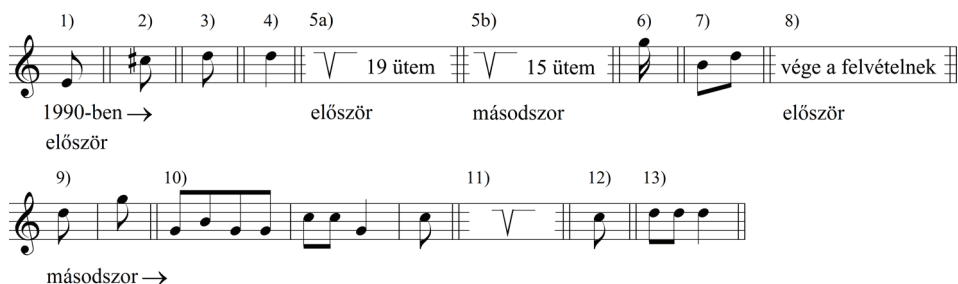
Szēd-je föl a kis-asz-szon, kős-se ko-szo - rú - ba!

♩ = 126

11) — 12)

Haj, cin-kus, cin-kus, cin-kus, fe - jér tu - li - pán - tos,

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Mëntünk egypáran, barátok, ilyen gyerekek. Kicsik vótunk még. Olyan nagyon messzire nem mentünk; mentünk szomszédokba még esetleg rokonokhoz. Akkor békőszöntünk: „Dicsértessék a Jézus! Szabad-é pünkösdt köszönteni?” Akkor emondtuk ezt a mondókánkat. Örűtünk, hogyha kapunk egy mit tudom én, egy... Nem táncótunk, csak mēgá'tunk a szoba közepin vagy a ház előtt. Vót, aki bēhitt, hogy mēnjünk bē, ha mēg nem hittak bē, akkor mēg a ház előtt.

Akkorába divat vót az sok helēn, hogy fontak mezei virágokbú szarkaláb-, pipacs- mēg búzavirág-koszorút. Fő' vót akasztva a ház elébe, szöggre. Mink nem vittünk virágot. Csak úgy normálissan fő' vótunk őtözködve.

Martonos, Sóti Mihályné Beszédes Etelka (46).

Burány B., 1972.
Bodor A., Németh I., Burány B., 1990.

Az énekes 34 éves korában Zentára költözött, a felvétel ott készült.
1990-ben kétszer egymás után énekelt, a variánsok erre vonatkoznak.
Elejét vö. a 136. pünkösdi énekkel. **Hangzó: 037.**

133. Pünkösdlő

$\text{♩} = 192$

(↓) (↓)

1. A pün-kösd-nek je - les nap-ján Szent-sé-ges Is - ten kül-döt-te

1)

E - rő - sít - se a mi szí-vün-ket Az a - pos - to - lok - kal.

1)

2. vsz.

2. Melyet Krisztus ígért vala,
Akkor mén el menyországba
Mindenek láttára.

3. Tüzes nyelvek megszóllása
Úgy, mint szelek megzúgása...

Édesanyámtú'. Ők mikor lányok vótak, akkó jártak úgy házrú házra, és ezér kaptak valamit.

Horgos, Magócsi Andrásné Varga Etel (59).

Burány B., 1972.

Variáns: a 136. pünkösdi ének, lásd annak jegyzetét.

Lásd a *Mimi-mama* kezdettel is énekelt pünkösdlőt (117), ami lehetséges, hogy ennek az éneknek volt a folytatása.

134. Pünkösdlő

$\text{♩} = 88$

A pün-kösd-nek je-lös nap-ján Szent-lé-lek Is - ten kül-döt - te

$\text{♩} = 144$

E-rő - síj - je mi szí - vün-ket Az a - pos - to - lok - nak.

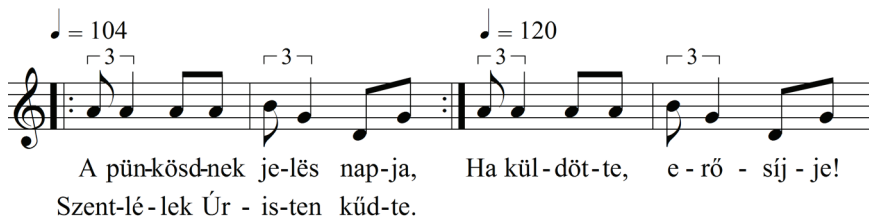

Dicsértessék a Jézus!

Hódegyháza, Szabóné Süli Örzse (80).

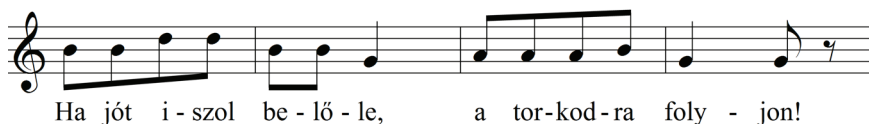
Burány B., 1972.

135. Pünkösdlő

♩ = 138

Zenta, Mangurás Ferencné Nagy Anna (68).

Burány B., 1972.
Burány B., Tripolsky G., 1967.

Elejét vő. a 136. pünkösdi énekkel.
(Hasonló pünkösödölő Zentáról: Burány 2000, 311–313.)

136. Pünkösdi ének

♩ = cca 138

1. A pün-kösd-nek je-les nap-ján

Szent-lé - lek Is - ten kül-de - ték

E-rő-sí - te - ni szí - vö - ket

Az a - pos - to - lok-nak.

2. Amit Krisztus ígért vala
Akkor a tanítványoknak,
Menyországba mikor méne
Mindenek láttára.

3. Tüzes nyelveknek szólása
Úgy, mint szeleknek zúgása
Leszálla az ő fejükre
Nagy hirtelenséggel.

4. Megtellenek Szentlélekkel,
Kezdének szólni nyelveken,
Mit önékik a Szentlélek
Ad vala szólni.

5. Örülünk azért öneki,
Mondván ékes énekeket
Felmagasztalván ő nevét
Örökkön-örökké!

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Európa-szerte elterjedt, középkori egyházi népének változata (Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, I. 56–57, II. 26). Magyar forrásai: *Eperjesi Graduál* (1635), *Cantus Catholici* (1651), pünkösdi szöveggel a *Debreceni énekeskönyv*ben jelent meg (1774). Moldva kivételével mindenütt ismerik mintegy harminc változatban, további hatvan változata erősen átalakított, leegyszerűsített, ezek pünkösdlőként használatosak.

Variáns: végletesen leegyszerűsítve 133 és 132, 135. eleje.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.118.0/1–2.

137. Pünkösdi ének

♩ = 69

1. Be - vál - tá szent sza-vát

Az ö - rök i - gaz - ság,
Szent-lel-két le - kül - dé

Az é - gi ma-gas-ság.

2. Tüzes nyelv alakba
Jöve az Úr Lelke.
Krisztusnak kis nyáját
Szent imában lelte.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 163. adventi ének jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 654.

138. Pünkösdi ének

♩ = cca 69

1. Ó, Szent-lé-lek, nagy Úr-is-ten, le-bo-rul - va kér e nép,
Szent ke-gyel-med lel - ke-sít-sen, tekintsd Jé-zus ér - de-mét!

Refr.: Vigasz-ta - ló, jöjj el már, szí-vink s lel-kink ké-szen vár.

2. Értelmünkben gyűjts világot, ó, bölcsesség Istene,
Oszlasd el a nagy vakságot, melynek elföd éjjele! Refr.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

19. századi, dúr pentachord egyházi népének (*Zsaskovszky énektár*; 1855). Szövege az egyházi énekeskönyvekben: *Édes Jézus, én szerelmem, ó, mily nagyon szeretlek* (*Hozsanna*, 144, *Éneklő Egyház*, 184).

Variáns: a 175. adventi ének.

Dallamtípusa nem szerepel az MTA népzenei gyűjteményében.

139. Pünkösdi ének

Parlando ♩ = cca 72

1. Jöjj el, ó, Szent-lé-lek, mennye - ji fê-nyedben,
Szent-lé-lek Úr - is-ten, szállj be mi szí-vünkbe!

Refr.: A-ján - dé-kod, Á-raszd bő-ven szent ke-zed-ből hí-ve-jid-re,
szent ma - lasz-tod

Tégy mël - tó - vá mind-nyá - jun - kat ke-gyel - med-re!

2. Jöjj el, vigasztalónk, édes jó Istenünk,
Jöjj el, mert készen vár a mi szívünk s lelkünk! Refr.

A szentmise elétt szoktuk énekelni.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Kontaminált dallam. Előtagjáról lásd a 157. kisasszonyi ének, utótagjáról a 178-V. szentcsalád-járás énekének jegyzetét.

140. Pünkösdi ének

♩ = 63

1. Pi - ros pün-kösd nap-ján a Szűz Má - ri - ja
Pün - kös - di - ró-zsát szed, megy a temp-lom - ba.

Refr.: Szűz Má - ri - ja, Úr Jé - zus any - ja,
Pün - kösd nap - ján menny-be megy fi - ja.

2. Pünkösdi szép rózsza, nyíl ki szívünkben,
Hogy a Szűz Mária legyen elménkben! *Refr.*

3. Pünkösdi szép rózsza, el ne hervadjál,
Minket, Szűz Mária, te el ne hagyjál! *Refr.*

Dobradó, asszonyok.

Bodor A., Németh I., 2002.

A legújabb időkben divatba jött az ún. „Lourdes-i ének” (Úrangyalát végzi a kis Bernadett. *Refr.*: Ave, ave, ave, Mária) érzelmes, alkalmi szöveggel, mely Jézus mennybemenetelét pünkösdre teszi, holott azt tíz nappal korábban, áldozócsütörtökön ünneplik. Mintegy harminc változata ismert a Kárpát-medencében, főként mint búcsús- és koldusének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 11.177.3/1.

ARATÁS 141.

A gazdálkodó emberek nyáron nemigen érnek rá ünnepelni. Kevesebb ilyenkor a hagyományos ünnep, ez inkább a mezőgazdasági munkák ideje. A nyári napfordulót, Szent Iván napját (június 24.) azonban számon tartják. A Vajdaságban Szent Iván napján még ma is tüzet gyújtanak az utakon, útke-resztesződéseknél, amit a fiatalság átugrál. Egy völgyesi asszony szerint: „Mēgraktuk a tüzet szalmával, oszt azt ugrátuk. Mindēn kis út végén, végig, mindenhun tűzētek. Mer azt mondták, hogy a Szent Iván-tüzet aki ugrálja, az nem lēs sebēs.” Egy zentai asszony így mesélte: „Akkor mink a szoknyánkat összekaptuk és úgy ugrottuk át. A fiúk meg, ugye, nadrágba, úgy könnyebben repűtek. Nekünk is vót az a fehér alma. Volt, amelyik beledobta [a tűzbe], ez meg a jégkár ellen.” (A szokásról bővebben Burány 2001, 11–17, Borus 1981, 55.) Énekek azonban nem tartoznak a Szent Iván-i tűzugráshoz ezen a vidéken.

Szent Ivánt követően hamarosan elérkezik Péter-Pál napja (június 29.), az aratás kezdete. Ez a legnehezebb mezőgazdasági munka, melynek eredménye sok család sorsát meghatározza akár egy esztendőre is. Bár számos lírai dal szövegében szerepel az aratás, ezek nem kötődnek az aratás időszakához, bármikor lehet énekelni őket. Kalendáris szokás viszont az aratóünnep, melyet évente egyszer tartanak azokon a nagyobb birtokokon, ahol fizetett aratókkal dolgoztatnak. A munka végén aratókoszorút készítenek, ezzel és rigmussal, énekkel köszöntik a gazdát, aki viszonzásul megvendégeli őket. „Az aratás vége felé néhány ügyesebb kezű marokszedő (asszony vagy lány) megfonta a koronát előre kiválogatott búzakalászból, és olykor búzavirággal és pipaccsal díszítették. Amikor bevégezték az aratást, valamennyien rendbe szedték magukat, fölverték az erre az alkalomra kivitt tiszta ruhát, felsorakoztak, és nótaszóval megindultak befelé. Vitték a koszorút vagy a koronát a gazdának... a koszorú átadásakor a bandagazda rigmussal is köszöntötte a gazdát: »Kinn jártam a tallón, búzakalászt széttem, / A búzakalászból koronát kötöttem. / Fűztem a jó Isten dicsőségére, / És e házban a tisztületére«” (Pénovátz 2010, 28). A zentai Kalmár Jánosné szerint az „arató beköszöntő” így hangzik: „Adjon Isten füvet, fát, / Tele pincét, kamarát, / Nagy örömet a házba, / Boldogságot hazánkba!” Az ugyancsak zentai Kelemen András elmondta, hogy „búzakalászbú koszorút csináltak olyan helyen, ahon vótak több aratók. Akkor villára tették és vitték bē. Mikor bevitték, a gazdasszon várta őket egy veder vízzel és lēlocsolta őket, hogy sok esső lēgyēn.”

A regőcei aratóünnepi énekekben Szent Péter apostol mint részes arató szerepel.

141. Aratóünnepi ének

$\text{♩} = 100$

1. A Szent Pé-ter a-pos - tol El-ső rész-a - ra-tó volt.
El - kül - döt - te az Úr Jé - zus, Hogy részt a-ras - son.

2. El-vé-gez - te mun-ká-ját, Meg-kö-ti ko - szo-rú-ját.
Tes-sék, tisz-telt nagy-sá - gos úr, Ko-szo-rúnk-kal él - tes-sük!

Regőce, Benyei Jánosné.

Király E., 1957.

Főként búcsús szöveggel együtt járó, újabb, dúr dallam. Tíz változata ismert a Dunántúlon és az Alföld déli részén. Első fele feltehetően a 19. századi eredetű, *Jöjj, Szentlélek Úristen* kezdetű pünkösdi énekből alakult ki.

Variáns: 180-IV, 192. szentcsalád-járás éneke, 334-I. István-köszöntő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/301.

SZENT ANNA NAPJA (JÚLIUS 26.) 142–147.

A nyár közepének ünnepi eseménye Bácskertesén – vagy ahogyan a helyiek nevezik, Kupuszinán – a Szent Anna-napi búcsú. Ilyenkor nemcsak a helybeliek és a hazlátogató, elszármazott rokonok vesznek részt az ünnepi szentmisén-körmeneten, hanem a környező településekről is sokan eljönnek. Szent Anna ugyanis, mint Jézus nagyanyja, megkülönböztetett tiszteletnek és szeretetnek örvend, főként az asszonyok körében, akik családi bajaikban és betegségükben kérnek tőle közbenjárást, segítséget. Ma is sok kislányt keresztelnek Anna névre, hogy hathatós mennyei patrónát biztosítsanak számukra. Bálint Sándor szerint „Szent Anna nemcsak a Szűzanya édesanyja, hanem tisztas özvegyként Jézus Krisztus öreganyja, dajkája, a szentatyafiság matriarkája, és így a keresztény nagycsalád, nemzetség oltalmazója, a gyermekáldás patrónája” (Bálint 1977, II. 96).

Szent Anna népszerűségéről tanúskodnak az őt köszöntő és hozzá fohászkodó énekek (142–147), sőt szentcsalád-járás során is megnyilvánulhat tisztelete (178-V). Bálint Sándor ponyvagyűjteményének szentekkel kapcsolatos nyomtatványaiban legtöbb a Szent Annához szóló imádság és ének (N. Szabó-Zombori 2010, 27).

142. Szent Anna-köszöntő, búcsúsének

Rubato ♩ = 100

1. Üd-vö-z-légy, Szent An-na, Jé-zus nagyany - ja,
A Szűz Má - ri - á-nak szü-lő-daj - ka - ja!

Té - ged szün - te - len di - csé - rünk,

Né-kéd buz-gón é - ne - ke - lünk.

2. A Szentháromságnak kincses tárháza,
Magyar nemzetünknek világossága!
Néked örül szívünk, lelkünk,
Téged dicsér tehetségünk.

Gombos, Bacskó Mártonné Nemes Maris (89).

Kiss L., 1941.

A gyűjtő szerint processióban is éneklük a doroszlói Szentkútra menet. Doroszló népszerű Mária-kegyhely (vö. kisasszonyi búcsú), ahová búcsúk alkalmával a környező falvakból körmenetek indulnak, és útközben különféle egyházi énekeket énekelnek.

A dallam a magyar néphagyományban jelentős helyet elfoglaló ún. Rákóczi-nóta dallamcsaládjába tartozik (*Magyarország zenetörténete* II. 335). Világi változatai a *Kájoni* és *Vietórisz kézirat*-ban szerepelnek, egyházi népénekként Náray György: *Lyra coelestis*-ében jelent meg először (1695), az újabb katolikus énekeskönyvekben *Üdvözlégy*, *Krisztusnak drága szent teste* szöveggel szerepel (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 146–149, II. 70–71). A teljes nyelvterületen ismert balladai, lírai és történeti szövegekkel, mellettük pedig különféle vallásos szövegekkel. Bacskó Mártonné különlegesen szép díszítésekkel adta elő, sajnos énekéről nem készült hangfelvétel.

Variáns: a következő és a 151. nagyboldogasszonyi ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 11.047.0/1.

Szövege: *Orgonahangok*, 908, nótautalással erre a dallamra.

143. Szent Anna-köszöntő

Parlando, rubato ♩ = cca 76

1. Id-vez-légy, Szent Án-ná, Jé-zus nágyányjá,
Á Szíz Mā - ri - jā-nák szi-lé-dáj-kā-já!

Té-ged szün - te-len kö-szön-tink,

Ne-ked buz-gón é - nek - e - link.

3. vsz.

4. vsz.

5. vsz.

2. Ó, szentháromságnak kincsesládája,
 Á mi nemzetinknek nagy vígassága!
 Neked örül szívink, lelünk,
 Téged dicsér tehetségink.

4. Ázér igaz hittel, nagy reménységgel,
 Tisztá szeretettel, buzgó lélekkel
 Hozzád járulunk, Szent Anna,
 Mārijának édesanyja.

3. Megāldottā érted ā keddi nāpot,
 Melyen szīletēd ēs hālālod volt.
 Āldāst ígért mindeneknek,
 Kik téged buzgón tisztelnek.

5. Māgunkāt egészen neked ājāljuk,
 Lelkinket, testinket tereād bīzzuk.
 Kérink, Anna, irgālmās légy,
 Minket oltālmād ālā végy!

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes.

Bodor A., 1990.

Variáns: az előző ének, lásd annak jegyzetét.

144. Szent Anna-köszöntő

$\text{♩} = 132-136$

1. Üd-vöz - légy, Szent An - na,   Úr Jé - zus nagy-any - ja,

Szo - mo - ru szi - vek-nek   Légy vi-gasz-ta - ló-ja,

Di - cső Szent An - na!

2. 4. vsz.

2. Hozzád folyamodunk,
 Mert szomorúk vagyunk.
 Bűneinkkel Jézust
 Sokszor megbántottuk,
 Dicső Szent Anna!

3. Nincs köztünk békeség,
 Szeretet, égyesség,
 Egy más iránt csak a
 Rágalom, irígység,
 Dicső Szent Anna!

4. Halálunk óráján,
Életünknek fogytán
Jézus, Márijával,
Kedves unokáddal
Jöjj el, Szent Anna!

Doroszló, Horváth Jánosné Kovács Mária (75).

Kiss L., 1968.

A dallamot különféle vallásos szövegekkel öt változatban gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. A Vajdaságban Bácskertesén ismerik még, mint Mária-éneket.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 16.269.1/0.

Vö. még: Típuskatalógus IV/311 távolabbról, továbbá a *Boldogasszony, édes* kezdetű népénekkel (*Hozsanna*, 174). **Hangzó: 038.**

145. Szent Anna-köszöntő

$\text{♩} = 80$

1. Ko - szo - rú - t kö - ne - ked min - den hív lé - lek,
É - gen s föl - dő - n ró - lad zeng ma az é - nek,

Refr.: Szent An-na, Szent An-na, Megváltónk nagyany - ja.

2. Az angyalok királynéját neveltet,
Kit anyjának választott a legszentebb. *Refr.*
3. Dicsérünk hát, s tiszta szívből köszöntünk,
Szent emléked örök leszen közöttünk. *Refr.*
4. Unokádat s szülöttedet kérd értünk,
Hogy bűnökkel Istent többé ne sértsük. *Refr.*
5. Szószólásunk, hogyha eljön majd végünk,
Nyisson utat mennyországba minékünk! *Refr.*

Csóka, Jasura József (55) előénekes.

Kónya S., 1998.

19. századi dallam, mely szerepel a *Zsaskovszky énektárban* és az újabb katolikus énekeskönyvekben is (*Hozsanna*, 189, *Éneklő Egyház*, 235) *Nyújtsd ki mennyből, ó, szent Anyánk, kezdet* szöveggel. Mindössze tíz népi változatát gyűjtötték, valamennyit Mária-ének szöveggel. Ezek némileg variálják az énekeskönyvi dallamot, a csókai változat viszont csak ritmusában tér el attól és a Szent Annához kapcsolódó, alkalmi szöveg tekintetében.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/321.

146. Szent Anna-köszöntő

Parlando ♩ = 100

1. Üd-vöz-légy, ó, föld ö - rö - me, bol-dogSzent An - na,
Szűz-a-nyánk-nak szent szü - lő - je, Jé - zus nagy-any - ja!

{ Mag-ta - la-nok pél-dá - ja, min-den szü-lők fák-lyá - ja,
Tisz-ta é - let

A szü - lés - től ret - te - gők-nek gyám-ja s daj-ká - ja.

2. Boldog Anna, olvadoz ma benned a szent szív,
Hogy maradtál, bár zokogva, Istenedhez hív.
Azért jön a kegyelem, azért árad szerelem,
Hogy szüntelen az Úr félelme volt szívedben.
3. Látod immár az egekben azt, akit szültél,
Bús, de buzgó könnyeiddel megérdemeltél.
Nézzed a gyöngyalakot, ki szülöttedben lakott,
Ki nekünk is a mennyekhez szent reményt adott.
4. Nézz a földre, vannak itt is hív unokáid,
Néznek a szent égre most is bágyadt árváid.
Érdemidet dicsérik és követve kísérik,
Menteni kész karjaidat várják és kérik.

Csóka, Jasura József (55) előénekes.

Kónya S., 1998.

A gyűjtő szerint „különösen az áldott állapotban lévők és a magtalanok” fohászknak Szent Annához. A hozzá ajánlott kilencedhez tartozik ez az ének.

A dallam számos 18. századi kottás forrásban megtalálható. A falusi hagyományba is bekerült, mintegy 30 változatát gyűjtötték, legtöbbet a Felföldön és az Alföldön, mint búcsús- és virrasztó éneket, névnapköszöntőt.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/290.

147. Szent Anna-köszöntő

♩ = 116

1. Üd - vöz - légy, ál - dott légy, Jé - zus nagy-any - ja,
Tisz - tel - jen szív és ajk, bol - dog Szent An - na!

Ki a Szűz Má - ri - át vi - lát - ra ho - zád,

Hall - gass meg ben - nün - ket, kik es - dünk hoz - zád!

2. A menny s föld Istene téged választott,
Hogy rejánk árassza a szent malasztot.
Te voltál a gyökér, melynek virága
Üdvösséget hozott egész világra.

Bácskertes, Silling Mihályné Bazsantik Erzsébet (65).

Németh I., Juhász Gy., 2013.

18. századi egyházi népének, mely *Máriát dicsérni hívek, jöjjetek* szöveggel szerepel *Bozóki énekeskönyvében*. Szent Annához kapcsolódó szöveggel csak ezt az egy bácskertes adatot ismerjük. A dallamnak összesen tíz népi változatát gyűjtötték.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 11.150.1/0 (vö. Típuskatalógus IV/344).

HAVI BOLDOGASSZONY NAPJA (AUGUSZTUS 5.) 148–150.

Vajdaság legnagyobb, több nemzetiség által látogatott kegyhelye a ma Újvidékhez tartozó Pétervárad. Bálint Sándor szerint már a középkorban búcsújáró kultusz virágzott itt, az akkor Bélakútnak, Szépkútnak nevezett cisztercita apátság területén. A hely szakrális jellege a török uralom alatt is megmaradt, amikor dervis kolostor, *tekija* (innen a hely *Tekija* vagy *Tekia* neve) dicsérte itt az egy örök Istent. A török hódoltság után a mecsetet kápolnává alakították az idetelepült jezsuita szerzetesek. Valószínűleg ők hozták magukkal a római Santa Maria Maggiore nagy híré Havas Boldogasszony kegyképének azt a másolatát, amelyet a mai búcsúszok is láthatnak, és amelynek számos csodát tulajdonítanak. A kultuszt megerősítette, hogy Savoyai Jenő éppen Havas Boldogasszony napján aratta a döntő fontosságú péterváradi győzelmet (1716. augusztus 5.), ezt mindenki a Boldogasszony közbenjárásának tulajdonította. A legenda szerint a keresztény katonák a kápolna közelében egy hatalmas fa ágai közt Mária-képet találtak, és amikor a harc már elveszettnek látszott, Jenő herceg e kép előtt könyörgött segítségért. Erre a Santa Maria Maggiore templomban tisztelt római csoda megismétlődött: nyár közepén sűrű hó hullott, mely eltakarta a keresztény katonákat, akik végül is győzelmet arattak a pogány törökök fölött (vö. Bálint 2009, 55–56).

A búcsúénekek szövegei a szent helyhez kapcsolódó, írásban terjesztett műköltői alkotások, melyeket a néphagyományból vagy a templomból már ismert dallamokra alkalmaztak.

148. Havi boldogasszonyi búcsúének

$\text{♩} = 88$

1) —

1. A Tě - ki - ján nagy fě-nyes-ség tá - mad,

$\text{♩} = 176$

2) —

A szí - vünk - be mily nagy ő-röm tá - mad!

$\text{♩} = 176$

2) —

Ott a fá-nak ol-da-lá-ba meg-je-lent az Is-ten any-ja,

Refr.: Sze - p - lő - te - len men - nynek ki - rály - né - ja.

2. Vígad a föld, vígad a menyország,
Tékijára rászállt a boldogság.
Kegyelem ott áradozik, miréjánk is várakozik. *Refr.*
3. Égi anyánk, képed elé jöttünk,
Buzgó szívvel-lélekkel köszöntünk.
Ó, légy tőlünk üdvözölve, mindörökre így köszöntve. *Refr.*

Van ez több versből, csak nem tudom felidézni.

Rēngeteg sok nép összejött, mikor Tékijára mentünk búcsúra. Ott vót egy olyan odvas fa, ott egy Márija-kép fölakasztva. Azt hallottam, hogy abba a Márija megjelént, abba a fába. De hát hogy az valóban úgy volt-é, nem volt-é, azt én nem tudom. Fönt, főjebb vót egy kereszt, arany keresztnek mondták. Áltólag – mer Havas Boldogasszony napján volt ott mindig a búcsú – ottan nagy hó esett, ahol a kereszt van. És ottan a törökök, má’ mikor bēnt vótak, sok katona megfagyott. Hogy aztán valóban igaz, azt nem tudom. Csak ugye ez a történelmi jelentősége, hogy odamentünk Havi Boldogasszonyra búcsúra. Még vótak ott szlávok is, trombitaszóval gyűttek a szlávok, horvátok, és akkor ottan énekeltek. Még hát mindenféle nemzet gyűtt ottan össze. Mise is volt azon a napon, az vót a búcsúnapja neki. Márija-énekeket énekeltünk, mikor mit.

Gy: Ezt könyvből olvasták?

– Könyvből. Nem nyomtatott könyv, hanem írva volt. Ugye vannak többféle Márija-énekek, amiket énekeltünk útközben: „Bús szívemnek nagy öröme”, s a többi, ilyen többféle Márija-énekek. Akkor [a kereszt felé közeledve] má’ nem Márija-énekeket énekeltünk, hanem keresztön való énekét.

[Útközben] minden faluba vagy városba bementünk, a templomba is, s akkor ott énekeltünk, imádkoztunk. Majd aztán onnét kigyóttunk, mentünk tovább. Ez így ment, még visszafelé is ugyanígy.

Mikor mentünk, kocsik is vótak velünk. A kocsira fő’ vót rakva mindenkinek az ő élelme. Déli időre megátak [a kocsik], s akkor főztek, ki mit tudott: tarhonyás, paprikás vagy leves, ilyen valamit. Akkor aztán mindenkinek adtak, aki hozzájárult ahhoz. Viszont a reggelire valót, aztat má’ előre kivétte magának az ember onnét az ő élelmitül. Mindég megálltunk délbe is még reggel is.

Mikor mentünk, még köllött hálnunk. Temerinbe tudom, hogy megálltunk éjjelre, oszt másnap továbbmentünk. Házakná’ aludtunk, kit hogy tudtak elhelyezni. Vót, ahol istállóba.

Zenta, Kelemen András (83) népi kántor.

Burány B., 1978.

A tekijai Szűzanyát köszöntő búcsúének szövege a kegykép megtalálásának körülményeire és kegyelemközvetítő szerepére utal.

A kanásztánc ritmusú dallam széles körben elterjedt betlehemes (*Bárcsak régen felébredtem volna*), illetőleg *Szent János áldása* változata, amit templomban nem szoktak énekelni. A búcsúének

dallama annyiban különbözik a többségtől, hogy itt a negyedik sor az első kettőével egyezik, a harmadik sor pedig első két ütemét ismétli. A 152. nagyboldogasszonyi búcsúsének is ilyen. (Néhány hasonló formavariáns a Dunántúlról szintén előkerült, és egy virrasztó ének Doroszlóról.)

Dallamtípusról, variánsokról lásd a 180-VIII. szentsalád-járás énekének jegyzetét. **Hangzó: 039.**

149. Havi boldogasszonyi búcsúsének

$\text{♩} = 78$

1) 2)

1. Hall-já-tok-e, ma-gya-rok, itt a Te-ki-ja!

3)

Itt a templomsar-ká-nál áll egyszép zöld fa.

4)

An-nak a fá-nak há-rom á - ga van,

Szűz Má - ri - á - nak de szép ne - ve van,

5) 2)

Szűz Má - ri - á - nak de szép ne - ve van!

1) 2) 3) 4) 5)

3. vsz. 2. 3. vsz. 3. vsz. 2. vsz. 2. vsz.

2. Az első ág jelzi az Atya Úristent,
A másik ág jelzi a Fiú Úristent,
A harmadik ág a Szentlélek Istent,
Aki leszállott galamb képében,
Testet vett magára Mária méhében.

3. Török szultán azt fogadta a Szűz Máriának,
Hogy ő soha a magyart többet sosem bántja.
Török háború jaj de szomorú,
A sok honfiú mind rendre borult.
Édes Szüzanyám, csak magam maradtam!

Szaján, Palatinus Péterné Fekete Katalin (82).

Kónya S., 2002.

Nyolc szótagos egyházi népének (*Örvendetes napunk támadt*) hosszabb szövegsorokra húzott, alkalmi változata.

Variáns: a 102. húsvéti ének, lásd annak jegyzetét.

150. Havi boldogasszonyi búcsúsének

$\text{♩} = \text{cca } 72$

1. Is - ten ve - led, kegyhely, Is - ten ve - led,

Köny-nyes szem-mel bú-csú-zunk el tő-led.
A - mil nagy ö - röm volt i - de jön-ni,

Oly szo - mo - rú most in-nen el - vál - ni.

2. Öröm volt itt az árva élete,
Itt nyert vigaszt az özvegy bús szíve.
Ó, Mária, kérünk, jöjj el velünk,
Ne hagyd, képedtől árván elmenjünk!

3. Köszönjük azt az égi virágot,
Mit szent kezed szívejünkbe oltott.
Köszönjük azt az égi kegyelmet,
Melyben fíjad minket részesített.

4. Azoknak is, akik el nem jöttek,
Koszorúdból küldj egy nefelejcsét!
Részesítsd őket is áldásodban,
A mi buzgó búcsújárásunkban!

5. Ha a halál mához esztendőre
Kiszólít, és nem jöhetünk ide,
Könnyes szemmel így búcsúzunk tőled:
Isten veled, anyánk, Isten veled!

[Énekeljük,] miköz Tékijárú jövünk haza, a Mária képitű búcsúzunk. Doroszlón, mind Tékiján, ahova csak járunk.

Dobradó, asszonyok.

Bodor A., Németh I., 2002.

Vajdaság-szerzte elterjedt nagypénteki és keresztúti ének búcsús változata. A kegyhelyről való távozáskor szokták énekelni. Visszatérő szerkezetű dallam.

Variánsokról, dallamtípusáról lásd az 57. keresztúti ének jegyzetét. **Hangzó: 040.**

NAGYBOLDOGASSZONY NAPJA (AUGUSZTUS 15.) 151–153.

Szűz Mária mennybevétele a legnagyobb Mária-ünnep. Ekkor tartják a fő búcsút a bánati Töröktopolyán, mely az egyik legújabb vajdasági kegyhely. A szűkebb vonzáskörzetben ma is eleven kultusz egy 19. századi Mária-jelenés nyomán alakult ki. „A földhözragadt magyar és német zselélekből települt uradalmi dohánykertész falu 1850 táján iskolát épített, mely egyúttal imaházul is szolgált. Ebben néhány iskolás gyermek 1854 decemberében több alkalommal Máriát vélte megjelenni” (Bálint 1980, 401). A következő évben már egy élelmes szegedi vállalkozó füzetet jelentetett meg „Legújabb Ájtatos Énekek a mostan kinyilatkoztatott Topolyai Szűz Mária tiszteletére” címmel. (Nyomtatott Ungar Ferenc költségén. Szeged, 1855. Grün János.) Ebben a füzetben szerepel az a szöveg is, amit a Rákóczi-nóta dallamára énekelt egy törökbecsei asszony (151). Maráci Mária azt is elmondta, hogy a délszláv háború előtt újabb jelenésre került sor, és azóta minden hónapban összejönnek imádkozni a békéért.

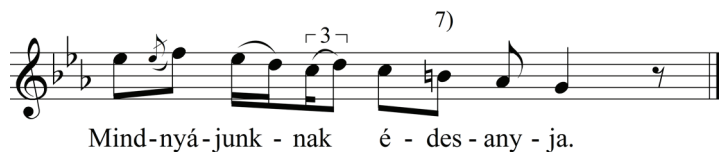
A nagyboldogasszonyi búcsún különféle vallásos és Mária-énekek hangzanak el, itt azokat közöljük, amelyek kifejezetten Töröktopolyához kötődnek.

151. Nagyboldogasszonyi búcsúsenek

Rubato ♩ = cca 152

1. I - me, hoz-zád jöt-tünk, Is - ten - nek any - ja,
Té - ge - det köszöntünk, To - po - lya csil - la - ga!
Úr - is - ten - nek szent szű - lö - je,

2. Messziről utaztunk ezen szent helyre,
Sokan idejöttünk tiszteletedre.
Áldj meg minket, ó, Mária,
Úr Jézusnak szülőanyja!
Topolya fényes csillaga,
Özvegy-árvák édesanyja.

3. Kérjed Szent Fiaadat értünk, Szűzanyánk,
Legyen békességbe mi magyar hazánk!
Mert te vagy a mi pátronánk,
Magas mennyből tekints le ránk!
Topolya fényes csillaga,
Özvegy-árvák édesanyja.

4. Add, hogy szent képedet szívből dicsérjük,
Drága szent nevedet vigan tiszteljük!
Áldj meg minket ez életbe,
Végre tisztelhessünk mennybe!
Topolya fényes csillaga,
A szentséges Szűz Mária.

5. Meghallgatja fíjad te kérésedet,
Azért ne hagyj minket, bűnös népedet!
Szüntelen esedezz értünk,
Szent képed elébe jöttünk.
Topolya fényes csillaga,
A szentséges Szűz Mária.

6. Nyerd, hogy hozzád mi is mennybe juthassunk,
 Veled örvendezzünk, hálát adhassunk!
 Színről színre hogy láthassunk,
 Menny-égbe mi is szolgálhatunk.
 Ó, mennyegi nagyasszonyunk,
 Engedd, mennyben hozzád jussunk!
(Ism.) Topolya fényes csillaga,
 Özvegy-árvák édesanyja!

Gy: Töröktopolyáról van itt szó?

– Erről a Topolyáról, ahol megjelent a Szűzanya.

Gy: Ahol Mária-jelenés volt?

– Hogyné, hogyné, hogyné! Hát most is a háború előtt az asszony ahogy takarított, mögelevenődött [előtte] a Szűzanya képe *ja* lobogón. Azóta járnak oda béke imadélatán tartani mindön hónap-ba. Azóta látták nagyon sokan, a Szűzanya képe ahogy megelevenődött a lobogón.

Törökbecse, Maráci Mária.

Micsik B., cca 2000.

Búcsúsének-variáns: 142, 143.

Dallamtípusáról lásd a 142. Szent Anna-köszöntő és búcsúsének jegyzetét. **Hangzó 041** (1–3. vsz.).

152. Nagyboldogasszonyi búcsúsének

Parlando rubato ♩ = cca 96

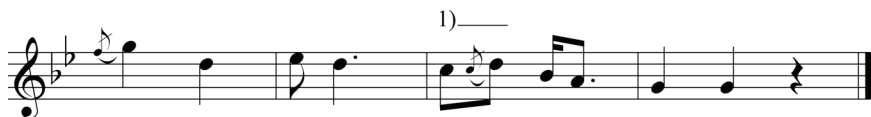
1. Kö-szön - te - ni jöt - tünk, ó, Má - ri - ja,

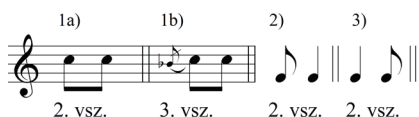
To - po - lyá - nak gyö - nyö - rű ró - zsá - ja.

Meg-je-lent a Szűz Má-ri-ja to-po-lyá-i kis templomba,

Refr.: Szep - lő - te - len menny-nek ki-rály - né - ja.

2. Édesanyánk, fogadjál bennünket,
Zarándokló kedves hívejidet
Képed előtt leborulva, tiszta szívből imádkozva, *Refr.*

3. Felajáljuk neked szívünk, lelkünk,
Buzgóságunk és egész életünk.
Megjelent a Szűz Mária topolyai kis templomba, *Refr.*

Törökbecse, Maráci Mária.

Micsik B., cca 2000.

Búcsúsének-variáns: 148.

Dallamtípusáról lásd a 180-VIII. szentsalád-járás énekének jegyzetét.

153. Nagyboldogasszonyi búcsúsének

♩ = cca 92

Oroszlámos, asszonyok.

Bodor A., 1996.

A dallam visszatérő szerkezete és kupolás dallamvonala révén népzenei új stílusú dalaihoz áll közel. Mintegy félszáz változata ismert a Kárpát-medencében, legtöbb a Dunántúlon. Kizárólag vallásos szövegekkel éneklik, de ezek különfélék: Mária-, búcsús-, rózsafüzér társulati, koldusének, szentsalád-járás éneke, bakternóta.

Dallamtípusa: MTA népzenei típusrend: 18.374.1/0.

Szűz Mária születésnapja több búcsújáró hely kedves ünnepe. Bácska leglátogatottabb kegyhelye Doroszló-Bajkút, ahol a *Mária, Keresztények Segítségé* tiszteletére szentelt kegytemplom főbúcsúját *Kisasszonykor* tartják. Ilyenkor a környező településekről, de Bánátból, sőt a távolabbi szórványból is érkeznek zarándokok. Bálint Sándor szerint Doroszló már a középkorban – amikor az óbudai apácák birtoka volt – virágzó búcsújáró helynek számított. A török megszállás idején a kultusz háttérbe szorult, de nem veszett ki egészen, majd a 18. században újjáéledt, amikor dunántúli magyarok és németek költöztek ide. „Bácskának egyetlen színmagyar jellegű kegyhelye, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a bunyevácok, sokácok, németek elzárkóznának a doroszlai zarándoklattól” (Bálint 2009, 56).

Egy csókai asszony 2013-ban így beszélt élményeiről: „Mikó én elsőbb aztat megláttam, ámulatba estem, olyan szép vót, olyan, nem is tudom, mit éreztem... Én azt a doroszlaji vizet [használtam]. Mikó én elkezdtem oda járni, három-négyszer is vótam egymás utáni évbe. Akkó vót az, mikor a lábam annyira fájt. És megmostam a vízbe, még hoztam is haza vizet, és el is múlt, elmúlt a fájdalom. És hánszor meséték, akik azelőtt is jártak, hogy hánszor akarták má' betemetni azt a kutat, és mindig fő'tört! De most má' nem fogják, mer nagyon fő' van most má' szerelve. Nem tom, hány csap van rajta, a vizet hogy vigyük. Én is hoztam egész ötlitörössé. Osztogatom szét a családba, mög idegönnnek is adtam... Még mikó az embörnek van valami nagy fájdalma, akkó kihöz fohászkodunk? A Szűzanyához még a Jóistenhöz.”

Bárth János megfigyelése szerint a „búcsúscsoportok kereszttel, lobogóval körmeneti rendben vonulnak... A [kegy]szoborhoz közeledve gyakran hangzik föl az »Angyaloknak királynéja...« kezdetű közismert Mária-ének... A csoportokat paraszti előénekesek vezetik, akik kéziratos énekeskönyveikből mondják különleges régi énekeiket és imáikat” (Bárth 1990, 237). A búcsúban elhangzó sok-sok Mária-ének közül itt azokat adjuk közre, amelyek a kis Szűz Máriáról és édesanyjáról, Szent Annáról szólnak (vö. még a 142. búcsúsenekkel). Dallamaik különfélék.

154. Kisasszonyi búcsúsenek

1. Di - cső - sé - ges Szent An - ná - nak

Jes - se ā - gān bim - bó tá - madt.

Harmat hull majd mennyből rá - ja,

A Szent-lé-lek ma-laszt-já-ra.

2. Ó, Mária, szeplőtelen...

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Bodor A., 1990.

Középkori eredetű, háromsoros dallam (*Ó, fényességes szép hajnal*) négysorossá bővített változata. Zárata a szokásosnál egy hanggal mélyebbre ereszkedik, és ez a sajátos hangnemi átértelmeződés az ugyancsak bácskertes 168. adventi ének 2. versszakában is előfordul.

Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 166. adventi ének jegyzetét.

155. Kisasszonyi búcsúsének

$\text{♩} = 152$

1. Nagy ö - röm van az e - gek-ben,

Jes - se tör-zsén Ná - zá-ret-ben

Bim - bó tá-mádt má haj-nál-bán.

Föld cso-dá - já lessz ez máj-dán.

2-4. vsz. 5. vsz.

2-4. vsz.

2. Ánná ásszony kiskertjében
Fejledez a bimbó szépen.
Mézhármát hull menybél rája,
Á malásztok édes árja.

4. Soha nem hull le virága,
Megmarad szíz tisztasága.
Lész tövisse, lesz fájdalomja,
Fájdalomnak é [ő] lesz anyja.

3. Rózsafa lesz májd beléle,
Illatot nyer ég s föld téle [tőle].
Isten kisedet báránkaja
Fut sijetve árnyékába.

5. Ez egyetlen kis bimbóban
Égy virágkert, egy távász van.
Égy méztenger rejlik benne,
Nagy jóságá, nagy szerelme.

6. Á Szentlélek szíz gálambja
Mégnyugszik szent kegyel rájtá.
Szép tavassza hogyha fordul,
Emléjéből szíz méz csordul.

Bácskertes, Janovics Jánosné Nagy Erzsébet (75).

Kiss L., 1969.

A vallásos ponyvai szöveget (*Orgonahangok*, 706–707) karácsonyi dallamhoz társították.
Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 042.**

156. Kisasszonyi búcsúsének

$\text{♩} = \text{cca } 144$

1)

1. Ó, ör - ven - de - tes, ál - dott náp,

Kin lel - künk mél - tán ví - gád - hát!

2)

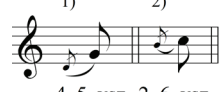

Ki - vir - rádt már háj - ná - lunk,

Fel - jött fé - nyes csil - lá - gunk.

1) 2)

4. 5. vsz. 2–6. vsz.

2. Vége már a búbánatnak,
Innepe van az áldásnak.
Oly kis szizünk sziletett,
Kiben boldogságunk lett.

3. Köszöntink e kis lőjünköt,
Úgy nézzik, mint Isten anyját!
Áldjuk ezért Szent Annát,
Mert szilte Szíz Mārijāt.

4. Hālā lőgyēn āz Istennek,
Vān mā öröm menynek s földnek.
Ēgy kis virāg kinyillott,
Szāgā āz égig hātott.

5. Jāj már ā gonosz sātānnāk
Ēs csālārd sugállāsānāk,
Minden kísérteteknek
Romlássā vān mā ennek.

6. Ázért hāt mā örvendezzink,
Hālāénekeket zengjink!
E kis szizet dicsérjők,
Idvözlettel köszöntsők!

Bácskertes, Janovics Jánosné Nagy Erzsébet (75).

Kiss L., 1969.

19. századi, plagális dūr dallam (Zsaskovszky énektár, 1855), az *Áldozunk, hív keresztények* kezdetű Mária-ének (Hozsanna, 173, *Éneklő Egyház*, 228) változata. Az egész nyelvterületen ismerik különféle népies vallásos szövegekkel mint szentcsalád-járás énekét, újévi köszöntőt, rózsafüzér társulati éneket. Bácskertesén és Gomboson búcsúének, miseének.

Variáns: 195. szentcsalád-járás éneke, ugyancsak Bácskertesről.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/437. **Hangzó: 043** (1–4. vsz.).

157. Ének Kisboldogasszonyról

♩ = 60

1. Meg-je-lent egy kis-ded Szent An-na ö - lé - ben,
A-nya - i sze-re-tet tar-to-gat-ja szé - pen.

A kis-ded Má-ri - a Szent An-na le - á - nya,

A - ki ma szü-le-tett vi-lág vált-sá-gá - ra.

2. Ó, drága Kisasszony, anyánk és kisedünk,
Szent Anna méhében kibimbóztál nekünk.
Ragyogó orcára csókot hint az árva,
Leborul előtted Krisztus kedves nyája.
3. Áldjonak az egek, szeplőtlen Kisasszony,
A te drága neved szívünkbe ragyogjon!
Ó, bár kis bölcsődet, melyben elhelyeztek,
Ringathattuk volna drága kis testedet!

Feketető, Kéri István (61).

Kónya S., 2002.

19. századi, plagális dúr dallam. Népies ájtatosságok, búcsúk, szentcsalád-járás kedvelt éneke különböző vallásos szövegekkel (MNT II. 321, 349-III). Paródiaként szintén használatos mint búcsúscsúfoló, lakodalmi multságban lóbúcsúztató (MNT III/B 113). Csaknem kétszáz változatát gyűjtötték a Kárpát-medencében.

Variáns: a 72. nagycsütörtöki ének, a 181-IV, a 196. szentcsalád-járás éneke és a 139. pünkösdi ének előtagja.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/496.

Szövege: *Orgonahangok*, 769.

ADVENT 158–177.

Advent, vagyis úrjövét ideje készülődés karácsonyra, Jézus Krisztus születésének ünnepére. András apostol napjához (november 30.) legközelebb eső vasárnapkal kezdődik és karácsony böjtjén, december 24-én ér véget. Ilyenkor, az esztendő legsötétebb napjaiban a hideg időjárás ellenére sokan vesznek részt a hajnali miséken, tartózkodnak a zajos mulatságoktól, és régebben böjtöt is tartottak. „Székelykevéen egyesek már az első harangszókor odaérkeztek a templomba. A hajnali mise előtt rózsafüzért szoktak imádkozni. Ha még maradt idő, akkor énekeltek. ... »De ha valaki nem megy el az első hajnali misére, az nem kap irgalmat a Jézuskától«” (Botka 1983, 20). A satrincai Birinyi András szerint „Andráskó’ mindég bécsukták a muzsikát és karácson másnapjáig nem vót tánc. Hát egy kicsit úgy gyászótak.”

Észak-Bánátban és a bácskai Duna mentén az adventi köszöntés szokása is fennmaradt. Házáról házra járnak az adventölők és Szűz Máriáról, Jézus anyjáról énekelnek (158–162). Az adventi énekek is általában Máriáról, az angyali üdvözletről szólnak (163–168, 170–176). Zeneileg nem alkotnak egységes csoportot, vannak köztük középkori, kora újkori és 18–19. századi dallamok, és többféle szöveghez társulnak, melyek tartalma azonban hasonló.

(Adventban, a karácsony előtti kilenc napon kerül sor a szentcsalád-járáásra, és többnyire karácsony előtt, adventban járnak betlehemezni. Ezek a szokások Krisztus születését jelentik meg, így a következő, karácsonyi fejezetben tárgyaljuk őket.)

158. Adventi köszöntő

Poco rubato ♩ = 100

1. Má - ri - a, Má - ri - a, Mëny - nye - ji szép haj - nal,

2) Kit szé - pen kö - szön - tött Gáb - ri - el ark - an - gyal.

1) 2. vsz. 2. vsz.

2. Mária, Mária,
Üdvösségünk hajnal,
Amely felviradott
Üdvösségünk napja.

Möntünk házrú házra. Akkor kaptunk pézt.

Hódegyháza, Szabóné Süle Erzsébet (80).

Burány B., 1972.

Régi, ereszkedő pentaton népdaltípusból kialakult újabb, diatonikus dallam. A pentaton változatok Székelyföldön találhatók, a Mária-énekek és a búcsús-, halottas, koldusének szövegű diatonikus változatok a Dél-Dunántúlon, a Dél-Alföldön. Összesen mintegy 50 variánsa ismert (MNT X. 568–616).

Dallamtípusa: MNT X. CXVII.

159. *Ádventölő*

Poco rubato ♩ = 144

1. Měnj el si - et - sěg-gel, Ark-an-gyal Gáb-ri - ěl,
Jó - zsef je - gye-sé-hěz É - kes {kő-szön-tés - re!
kö-szön-tés - sel!
1) 2) 3) 2. vsz.
ossia ossia

2. Isteni titkaim
Immár kijelentēm,
Mert Szűz Máriába
Jó kedvēm telt nekēm.

3. Légy gyors szolgálatban
Köszöntve Máriát,
És vidd mēg őněki
A mēgváltás titkát!

4. Az emberi nemzet
Hogy mēgszabaduljon,
S a régi fogságból
Új életre jusson.

Buzási Istvánné: Ádventi ének, ádventöléskor gyerekek is éneklik 2–3 versszakát.
Görög Ferencné szerint: Adventi, ablak alatt.

Gombos, Buzási Istvánné Bogyó Teréz (59) 1–3. vsz.
Görög Ferencné Szobonya Apollónia (77) 1–4. vsz.

Kiss L., 1941.
Kiss L., 1961.

Adventi variáns: 163–165.

Dallamtípusáról lásd a 163. ének jegyzetét.

160. Adventölő

Poco rubato ♩ = 126

1. Éb-redj, em-bër, mély ál - mod-ból,
Mög-sza - ba-dulsz rab-sá - god-ból!

Kö - ze - lít már üd - vös - sé - géd,

El - tö - röl - te - tik vét - sé-géd.

2. Az Úr elküldé angyalát,
Hogy köszöntse Szűz Máriát,
Kinek tiszta, szűz méhébe
Alászállt az örök Ige.

3. A szűzhöz így szólt az angyal:
Üdvöz légy, teljes malasztal!
A Szentlélek megárnýékoz,
Áldott méhed gyümölcsöt hoz!

4. Fiadat Jézusnak hívod,
Ő váltja meg a világot,
Melyet oly rég tart a Sátán
Fogságban, a bűnnek láncán.

Gombos, kilenc asszony.

Kiss L., 1941.

Bacsó Antalnén Dinnyési Anna (60) szerint: Pár évvel ezelőtt ádvént idején csak úgy zúgott a falu az énektől. Párosával mentek a gyerekek, és énekeltek az ablak alatt régi ádvénti énekeket. Esténként egy-egy dallamot elénekeltek és elköszöntek: „Dicsértessék a Jézus Krisztus!” Karácsony estéjén elénekeltek az utolsó énekét. Vittek magukkal acskót. Kaptak diót, almát, kalácsot, pénzt. Szép divat volt, mert emlékéztette az embereket, hogy közeledik a karácsony.

19. századi, kis ambitusú, plagális dallam, mely a katolikus egyházi énekeskönyvekben is ezzel a szöveggel szerepel (*Hozsanna*, 9, *Éneklő Egyház*, 7). Kiss Lajos Hertelendyfalván is gyűjtötte adventi énekként (Kiss-Bodor 1984, 364). Népi változatainak leggyakoribb szövege azonban más (*Szállást keres a szentcsalád*), ami a szentcsalád-járás szokásához kapcsolódik. Közel húsz változata került elő a Dunántúlról, a Felföldről és az Alföldről, Erdélyből pedig egy.

(Hertelendyfalván Szatmáriné egy versszakkal énekelte: Kiss-Bodor 1984, 364.)

Variáns: 180-I, 188. szentcsalád-járás éneke.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.598.0/0.

161. Adventölő

Poco rubato ♩ = 144

1. Mi-kor Má-ri - á - hoz az Is-ten an - gya - la
Ná - zá - rēt vá - ros - ba az ég-ből lē - szál - la,

Kit szent i - mád-ság-ban Gáb - ri - el ta - lá - la,

É - kes kö - szön-tés - sel a szűz - hōz így szó - la:

2. Üdvözlégy, tē kegyes, Isten szép leánya,
Jessétől származott Ádám unokája,
Az Éva asszonynak legtisztább rajzatja,
Áron vesszejének megújult világa!
Áron vesszejének megújult virága!

3. Tégéd az Úristen leginkább szeretett,
Sok nemzetek közül magának eljegyzett.
Kilenc anyagi kar koronát készített,
Hogy megkoronázza azzal szent fejedet.

4. Azért készíts szállást az Isten Fiának,
Mert tégedet vallott szentségēs anyjának!
Tē méhēd' kívánta az ő szállásának,
Tégéd mond az Írás Salamony tornyának.

5. Világosítsa még az Úr az én házam,
Ragyogó fáklákkal rakja udvaromat!
Piros hajnal után hozza fēl napomat,
Hogy láthassam én is az én Krisztusomat!

Gombos, kilenc asszony 1–5. vsz.

Kiss L., 1941.

Görög Ferencné Szobonya Apollónia (77) 1–2. vsz.

Kiss L., 1961.

A gyűjtő szerint: Advent minden estjén a fiúk párosával köszönteni járnak. Az ablak alatt elénekelnek egy-egy régi adventi éneket (minden este mást), és utána elköszönnek: „Dicsértessék!” Utolsó este (karácsony estjén) megajándékozzák őket.

Újabb, kis ambitusú dallam, népi ájtatosságok, búcsújárások éneke a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. Adventi használatára nincs több adat.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/412.

Ugyanez a szöveg más dallammal: 200-I. karácsonyi köszöntő.

162. Adventölő

$\text{♩} = 184$

1. Nincs oly el-me, ki föl-ér-je Má-ri-a mél-tó-sá-gát!
Ma-ga az éggy Is-ten ér-ti Szűz-a-nya tisz-ta-sá-gát.
Mert Má-ri-a ép-pen tisz-ta, nincs ben-ne sēm - mi ma-ku-la,
Mert kedvesb, mint Is-ten-nek sok e-zér-nyi szent an - gya-la.

2. vsz. első sor

2. Látván, Isten, tisztaságát, annyira megkedvelte,
Hogy rejtékben a szép erényt maradni nem engedte,
Hanem Gábrriel arkangyalt maga elejébe hívta,
És neki parancsolatban im ezeket mondotta:

3. Mënj el, sietve, Gábrriel, magadnak gyors utat végy,
Máriának Názáretben borulva üdvözlést tégy!
E szavakkal köszöntsd ötet: Üdvöz légyél, ó, Mária!
Téged Szent Fia anyjának választ egek Szent Ura!

Gombos, tíz asszony.

Kiss L., 1941.

A gyűjtő szerint: A gyerekek advent minden estéjén beköszöntenek egy-egy énekkel (minden este mással), amelyet az ablak alatt énekelnek el párosával. Utána elköszönnek: „Dicsértessék a Jézus Krisztus!” Utolsó este „acsót” visznek magukkal az ajándékok (alma, dió, kalács stb.) részére.

A dallam a 19. századi *Zsasskovszky énektárban* jelent meg *Bemegyek szent templomodba* kezdetű szöveggel. Nyolc népi variánsát gyűjtötték a Kárpát-medencében, vallásos szöveggel.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.034.0/0.

Szövege: *Orgonahangok*, 408–409.

163. Adventi ének

♩ = cca 80

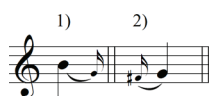
1. Kül-dé az Úr - is - ten Hű - sé - ges szo-ló-gá-ját

Ná - zá - re - ti szűz-höz Gáb - ri - el an - gya - lát,

Hir - det - ni i-rő-gal-mát.

2. vsz. →

2. Mennyből hoz csuda hírt
E bűnös világra:
Dávid törzsén fakadt
Üdvök szép virága,
Lelkünk boldogsága.

Hertelendyfalva, Eröss Istvánné Kovács Terézia (56),
Kerekes Lajosné Győrfi Anna (56),
Gejzer Antalné Győrfi Zsuzsanna (71),
Biszák Andrásné Kovács Anna (64).

Kiss L., 1968.

Középkori adventi szekvencia (*Mittit ad Virginem*) változatának fenti, régiesebb, ötsoros alakját a bukovinai székelyek őrizték meg, mely közel áll a *Cantus Catholici* (1651) énekeskönyvben megjelent dallamhoz (vö. *Magyarország zenetörténete I.* 509). A néphagyomány azonban zömmel négysoros, ABBC szerkezettel ismeri (több 18. századi melodiáriumban is így szerepel). Mintegy 75 adatot jegyeztek le az egész nyelvterületen (pl. MNT II. 889–892) főként vallásos, ritkábban lírai szövegekkel, gyakran névnapköszöntőként (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 164–165, II. 77).

Variáns: 137. pünkösdi, 159, 164–165. adventi ének, 179-II. szentsalád-járás éneke, 339–341. János-köszöntő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/111. **Hangzó: 044.**

164. Adventi ének

Poco parlando ♩ = 152

1. Menj el si - et - ség - gel, Ark - an - gyal Gáb - ri - el,

Jó - zsef je - gye - sé - hez É - kes kö - szön - tés - sel!

néhányan néhányan 12. vsz. 5. vsz. 8. 9. 11. vsz.
3-9. vsz. 3-9. 11. vsz. *ossia*

2. Isteni titkajim
Immár kijelentem,
Mert Szűz Márijába
Jó kedvem telt nekem.

7. Ő szabadítsa meg
Izrajelnek népét,
Neki adom atyja,
Dávid király székét.

3. Légy gyors szolgálatba
Köszöntve Máriját,
És vidd meg öneki
Ím most véle közlöm
A megváltás titkát!
Minden jónak árját.

8. A Jákob házában
Ő fog uralkodni,
S hatalmával mindent
Magához fog vonni.

4. Az emberi nemzet
Emberi nemzetség
Hogy megszabaduljon,
A régi fogságból
Új életre jusson.
Szabadságra jusson.

9. Az ő országának
Sohasem lesz vége,
Ő lesz a megváltó,
Világ üdvössége.

10. Ó, égi követség,
Ó, Isten irgalma,
Mely nagy az emberhez
Jóságod hatalma!

5. Köszöntsd meg Máriját,
Ki malaszttal teljes!
Mondd, az Úr van vele,
Mert előtte kedves.

11. Isteni megváltó,
Megtestesült Ige,
Légy atyánk s vezérünk
Örök üdvösségre!

6. Szentlélek Istentől
Fogantatik fíja.
Imádandó nevén
Őt Jézusnak hívja.

12. Ki váltságunk lettél
Itt a gyarló testben,
Koronánk s jutalmunk
Te légy a mennyekben!
Te légy majd egekben!

Völgyes, asszonyok 1–12. vsz.
asszony 1–3. vsz.

Bodor A., Németh I., 1997.
Bodor A., Lázár K., 1995.

Adventi variáns: 159, 163, 165.
Dallamtípusáról lásd a 163. ének jegyzetét.
Szövege: *Orgonahangok*, 402–403.

165. Adventi ének

♩ = cca 72

1. Menj el si - et - ség - gel, Ark - an - gyal Gáb - ri - el,
Jó - zsef je - gyes - sé - hez É - kes köszön - tés - sel!
1) 2a) 2b) 3) 4a) 4b) 4c)
4. vsz. 3. 8. 10. vsz. 4. 5. 9. vsz. 4–9. vsz. 2. 3. 5. vsz. 4. 9. vsz. *ossia*

2. vsz. = 164. sz. 2. vsz.

3. vsz. = 164. sz. 3. vsz. szövegvariánsokkal

4. Legeltetni fogja
Izraelnek nyáját,
Hogy befogadja a
Világ megváltóját.

5. vsz. = 164. sz. 4. vsz. szövegvariánsokkal

6. Áron vesszejének
Meg kell virágozni,
A prófétáknak is
Be kell teljesedni.

7. Üdvözlégy, Mária,
Malaszttal vagy teljes!
Az Úristen előtt
Kedves, kelemetes(!).

8. Szentlélek Istentől
Fogantatik fiad.
Ő szentséges nevét
Te Jézusnak híjjad!

9. Ő szabadítja meg
Izraelnek népét,
És felékesíti
Dávid király székét.

10. A Jákobnak házán
Ő fog uralkodni,
És birtoka alá
Mindent hódítani.

Bácskertes, Koleszár József (59) 1–10. vsz.

Gombos, Nemes Pálné Bacsó Rozália (51) 1–2. vsz.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1961.

Adventi variáns: 159, 163–164.

Dallamtípusáról lásd a 163. ének jegyzetét. **Hangzó: 045.**

166. Adventi ének

♩ = 56–62

1. Ó, fé - nyes - sé - ges szép haj - nal,

2) Kit így kö - szön - tött az an - gyal:

3) 4) 5) 6) Üd - vöz - légy, tel - jes ma - laszt - tal!

1a) 2. 6. vsz. 1b) 5. 7. vsz. 2) 7. vsz. 3) 7. vsz. 4) 5. 6. vsz. 5) 4.-7. vsz. 6) 3. 5.-7. vsz.

2. Dicsőséges Szűz Mária,
Atyaistennek leánya
És Szentléleknek mátkája!

3. Tehozád küldetett mennyből
Gábriel angyal követül
Istennek rendeléséből.

4. Hogy fíjat fogansz méhedben,
Isten-embert egy személyben,
És megmaradsz szüzességben.

5. Fíjad az ég dicsősége,
A bűnösök reménysége,
S a megtérők üdvössége.

6. Ó, dicsőséges Szűzanya,
Kérünk nagy méltóságodra,
Végy minket pártfogásodba!

7. Dicsőség Szentháromságnak,
Dicséret Szűz Máriának,
Üdvözítőnk szent anyjának!

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (48),
Deák Mátyásné Sebők Etelka (49).

Kiss L., 1969.

Középkor végi gregorián kanció magyar változata a *Hajnal Ének Boldog Asszonyról* (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 55, II. 25), mely a *Cantus Catholici* énekeskönyvben (1651) jelent meg (vö. *Magyarország zenetörténete I.* 469–470, *Magyarország zenetörténete II.* 320, 323). Népi változatai a nyomtatott alakhoz képest kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak, és legtöbbször hajlításokkal, díszítve énekelik őket, míg a történeti források efféle előadásmódot nem jeleznek. Sok változatban gyűjtötték a teljes nyelvterületen mint adventi énekeket, melyek távolabbi variánskörébe a hangnemileg és formailag változékony éjjeliőr-dallamok is beletartoznak.

Variáns: 167–168. adventi, 154. kisasszonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/186. **Hangzó: 046.**

167. Adventi ének

♩ = 69–72

1) _____

1. Ó, fé - nyés - sé - gës szép haj - nal,

2) _____ 3 _____

Kit így kö - szön - tött az an - gyal:

3) _____ (C)

Üd - vöz - légy, tel - jes ma - laszt - tal!

1) 2) 3a) 3b)

5. vsz. 2. vsz. 3. vsz. 5. vsz.

2–5. vsz. = 166. sz. 2–5. vsz.

Hertelendyfalva, Varga Józsefné Győrfi Anna (69),
Kerekes Samuné Győrfi Zsófia (67).

Kiss L., 1968.

Adventi variáns: 166, 168.

Dallamtípusáról lásd a 166. ének jegyzetét. **Hangzó: 047.**

168. Adventi ének

$\text{♩} = 144$

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)

1. Ó, fé - nyes - sé - ges szép háj - nál,
Kít szé - pen kő - szönt az án - gyál,
Üd - vöz - légy, tel - jes málásztál!

2. vsz. *ossia* *ossia* 2. vsz. *ossia* *ossia* Ánnak legszebb alkot-mánya.
1. vsz.

2. Dicsőséges Szűz Mārijā,
Átyáistennek leánya
És Szentléleknek mátkája!

Bácskertes, Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79).

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.
Bodor A., 1990.

Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Nagyfejűné a dallamot (rendhagyó módon) négysorossá alakította a 2. versszakban (lásd a 7.) variánst), és így a fríg hangsor dórrá értelmeződött át. Hasonló a 154. kisasszonyi ének.

Adventi variáns: 166–167.

Dallamtípusáról lásd a 166. ének jegyzetét.

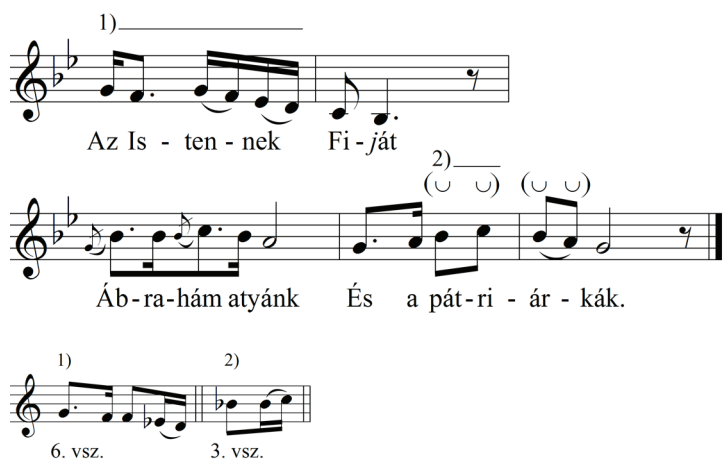
169. Adventi ének

$\text{♩} = 60$

1) 2)

1. Nagy szív-vel vár-ják Va-la ré-gen-ten

2. Mert tudják vala
A nagy Istennek
Az ő ígérését,
Ádám atyánknak
Mondott fogadásit.

4. Felséges Isten,
Ki teremtetted
Mennyet és a földet,
És mindezekben
Levő szépségüket,

3. És felemelvén
Az ő szemüket
Égbe néznek vala.
Kijáltván ötet
Ím, ezt mondják vala:

5. Tekints mirejánk,
Bocsásd el immár
A mi megváltónkat,
Melyet ígértél,
A te Szent Fijadat!

6. Szakadozzatok,
Ti magas felhők
És temérdek egek!
Bocsássátok lē,
Mert vagyunk szegények.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

16. századi egyházi népének.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 66. virágvasárnapi ének jegyzetét.

170. Adventi ének

Poco rubato ♩ = 60, ♩ = 86

Így kö-szön-té an-gyal A szép Szűz Má - ri-ját,

Krisz - tus - nak vá - lasz - tott any - ját.

1) 2) 3) 4) 5a) 5b) 6)
ossia 1. vsz. 2. vsz. ossia 1. vsz. 2. vsz. ossia 1. vsz. ossia 3. vsz. 2. vsz.

2. És mondá tovább: Úr vagyon veled.
Íme, fogansz fíjat, Akin fogsz örülni,
Ménny és a föld álmélkodni.
3. – Ó, angyal – úgymond –, Miként lehet ez?
Mert szűz leány vagyok, Férjet nem ismerek.
Bizonyáságim ebben egek.

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (49),

Deák Mátyásné Sebők Etelka (50) 1–2. vsz.

Hertelendyfalva, Varga Józsefné Györfi Anna (69) 1–3. vsz.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1968.

Német eredetű dallam, mely már a 17. században meghonosodott a magyar hagyományban (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 116–117, II. 55). Mintegy negyven népi változata ismert az egész nyelvterületen, általában ezzel az adventi szöveggel (pl. MNT II. 312, 313).

(A csókai Jasura József [55] szentcsalád-járás részeként énekelte 1998-ban: Kónya 2004, 186.)

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 16.115.0/0. **Hangzó: 048** (1–2. vsz., Szilágyi).

171. Adventi ének

Parlando, rubato $\text{♩} = 69$

1. Gáb - ri - jel in - du-la kö - vet-ség-be,

Ménny - ég - bül a föld-re Ná - zá - rët-be

2. – Leküldött egekből Szentháromság,
Nem szükséges erről több bizonyság.
Én Gábriel vagyok, az valóság.
Szüzességedből lesz nagy anyaság.

3. – Hogy te légy Gábrijel, azt elhiszem,
De hidd el, Istennek szüzességem
Örökre áldoztam, az méntségem.
Neked, ki követ vagy, kijelentém.

Hertelendyfalva, Kerekes Samuné Györfi Zsófi (67).

Kiss L., 1968.

A gazdagon díszített ének alapján egyetlen dallamsorból épül fel.
Dallamtípusáról, a variánsokról lásd az 5. újévi köszöntő jegyzetét.
Szövege: *Orgonahangok*, 403. **Hangzó: 049.**

172. Adventi ének

Parlando, rubato $\text{♩} = 112$

Szűz lē-jány-hoz, Má - ri-já-hoz csen-des-sen re-pül.

2. vsz.

2. Vedd el tőlem, Szűz Mária, e lilijomot,
Szentháromság magas mennyből ajándékozott!
Üdvöz légy, szép Szűz Mária, Úr van teveled,
Szűz méhedben szállt az Ige, ez az üzenet.

Gombos, Sótányi István (65).

Kiss L., 1969.

Moll hexachord dallam. Mindössze egy változata ismert, egy doroszlai adventőlő, mely végig az első dallamsort ismételteti (MNT II. 318 = Kiss 1982, 293).

Szövege: *Orgonahangok*, 394.

173. Adventi ének, szentcsalád-járás éneke

$\text{♩} = 70$

1. Ím a haj-nal, jön az an-gyal, li - li-jom-szál ke-zé-ben,
Fé-nyes-ség-gel, szö-vet-ség-gel ér - ke-zik Ná-zá-ret-be.

I - gen szép, nagy új-sá-got mond az Is-ten-nek ne-vé-ben,

Mind-nyá-jun-kat meg-vi-gasz-tal e si - ra-lom völ-gyé-ben.

1) 2) 3)
ossia ossia ossia 5. vsz.

2. Áve, szálve, ó, Mária, téged köszönt az angyal,
Mert az örök Atyaisten most kínál Szent Fijával.
Készíts szállást magzatjának, egy szállást Szent Fijának!
Szíz méhedben, szent szivedben fogadd be jó kedvedben!

3. – Ó, arkángyal – mond Mārijā –, vajon ez miként lehet,
Áki tisztá, eskidött szíz, vajon az miként szíllhet?
Áki sohā férjet nem tud, ásszonsāgrā nem mehet,
Szíz virāgā, lēānsāgā tehát nem gyümölcsözhet.

4. – Ne félj, ne félj, ó, Mārijā, vān Istennek hátálmā,
Mert Szentléleknek ereje beszáll te szent méhedbe,
Mert Szentháromság ákárjā, hogy te légy Isten anyjā.
Āve, szálve, ó, Mārijā, bíneseek pártfogójā!

5. – Legyen úgy, mint szāvād mondjā, ó, Istennek ángyālā,
Hā érdemem vágyon reā, legyen szent ákárátjā,
Hogy ily kisded szolgálójā legyek Szent Fijā anyjā,
Ázért legyen ákárátjā, hogy engem kívānnā.

Ammen.

Bácskertes, Koleszár József (59) 1–2. vsz.

Kiss L., 1969.

Gábor József (92) előénekes 1–5. vsz.

Bodor A., 1990.

18. századi egyházi népének változata (*Bozóki énekeskönyv*). Általában Mária-ének, a teljes magyar nyelvterületen gyűjtötték (Moldva kivételével) összesen 25 változatban. AABA formája, kis hangterjedelme más 18–19. századi egyházi énekekre is jellemző, pl. a következő adventi énekre.

Variáns: 178-VI, 187. szentsalád-járás éneke. (Hasonló felépítésű dallam: 174–175.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/411.

Szövege: *Orgonahangok*, 396–397.

Hasonló szöveg más dallammal: a 179-III. szentsalád-járás éneke. **Hangzó: 050** (1–2. vsz., Koleszár).

174. Adventi ének

Parlando ♩ = cca 100

1. Mennyből a-lá - szál-lott, mennyből a-lá - szál-lott Úr an-gya - la

Jo - a - him lá - nyá-nak, szép Szíz Má-ri - já-nak { e-képp szó - la:
ím így szó - lá:

Üd - vöz - légy, ál - dott légy, ó, Má - ri - já!

Té-ge-det{any-já-nak vá-lasz-tott ma-gá-nak Is-ten Fi - ja.
mà-gà-nàk vá-lász-tott any - já-nàk

ossia 1. vsz. ossia 2. vsz. ossia 1. vsz. ossia 2. vsz.

2. Engem azért küldött, engem azért küldött követségbe,
 Hogy neked megmondjam és tudodra adjam Názáretben,
 Az ő akarata, melyet végzek,
Áz ő ákárátját, mellyet végzett,
 Mer téged mindennél, a többi szízeknél jobban szeret.

Bácskertes, Guzsvány Imréné Urbán Verona (71).

Bodor A., Németh I.,
 Csizmadia A., Silling I., 2000.
 Kiss L., 1969.

Gábor József (71) előénekes.

Gábor József a szöveget tájnyelvi ejtéssel énekelte és Guzsványnénál jóval lassabb tempóban, a két előadó díszítésmódja azonban megegyezik.

Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 20. vízkereszi ének jegyzetét. (Hasonló felépítésű dallam: 173, 175.)

Szövege: *Orgonahangok*, 399. **Hangzó: 051** (Guzsványné).

175. Adventi ének

Poco rubato ♩ = cca 66–76

1. Ké-szülj, menj el, ó, Gáb - ri - jel, Ná - zá - ret vá - ros - szá - ban!

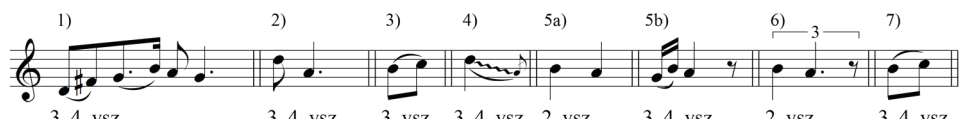
Kö-szönt-sed a Szűz Má - ri - ját Jo - a - kim-nak há - zá - ban!

Mondjad: Üdvözlégý szép Szűz Márija, Úr-tól áldott légy, kegyes, szép rózsá!

Refr.: Á - ve, légy tel - jes ma-laszt-tal, á - ve, szál-ve, Szűz - a - nya!

3. 4. vsz.

3. 4. vsz.

3. vsz.

3. 4. vsz.

2. vsz.

3. 4. vsz.

2. vsz.

3. 4. vsz.

2. Ott találod a szép szűzet buzgó imádságában.
Mondjad, vagy Istentől követ, ki lakik mennyországban.
Erre választá ötöd kedvében, fogadja Jézust tiszta méhében! *Refr.*
3. Visszafelel félelmessen: Mond' meg, angyal, hogy lehet?
Szűz életem foly csendessen, férfit nem ismerek.
Mondjad: Szentlélek téged árnyékol, az Úr malasztja rejád áldást hoz! *Refr.*
4. A kegyes szűz mond csendesen, felel fejét meghajtja:
Íme, az Úr szolgálója, legyen mint szavad mondja.
Ez a követség, mit neked adok, mondá a szűznek, mit neked mondok: *Refr.*

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes 1–2. vsz.

Gábor József (71) előénekes 3–4. vsz.

Kiss L., 1969.

Variáns: a 138. pünkösdi ének, lásd annak jegyzetét.

176. Adventi ének

Parlando ♩ = cca 108

1. Gáb-ri-jel ár-k-án-gyál le-szál-lott a föld-re,
Mint a pi-ros háj-nál, é-gi fé-nyes-ség-be.

Er-vend, ó, szent né-pe, mert a Szíz mé-hé-be

Be-száll az ég és feld nagy di-csés-sé-ge.

2. 3. vsz

2. Gábrijel odaszáll Názáret városba,
Hol egy Szent Szíz térdel buzgón imádságban.
Á Szent Szíz megijedt: mil csodá-jelenet!
– Ne félj, ó, tiszta Szíz, Isten nágyon szeret!

3. Gábrijel arkángyal mondá Mārijának:
Te lettél az anyja világ váltáságának.
Te fogod megszilni, te fogod nevelni,
Kegyes kárjajiddal te fogod elelni [ölelni].

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Bodor A., 1990.

AAb+bA_v formájú, nagy ambitusú, dúr dallam. A Dunántúlon, az Alföldön és az al-dunai széke-
lyektől gyűjtötték összesen négy változatban búcsús- és halottasének szöveggel.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.043.0/0.

177. Adventi ének

♩ = cca 108–112

1. Har - ma - toz - za - tok, É - gi ma - ga - sok!

Té - gő-det vár lel-kém, Hogy ol - tal-mat nyer-jen.

Refr.: Jöjj el, é-dős id-ve-zi-tóm!

Tégéd vár epedve
Az emberek lelke. *Refr.*

Hertelendyfalva, Szatmári Mihályné Balogh Mária (69).

Kiss L., 1968.

19. századi egyházi népének (*Zsasskovszky énektár*, 1855) énekeskönyvbeli alakjától (*Hozsanna*, 3, *Éneklő Egyház*, 3) kissé eltérő változata. Népi variánsait nem gyűjtötték.

KARÁCSONY 178–333.

A téli napfordulót, amikor az esztendő legsötétebb időszaka után ismét hosszabbodni kezdenek a nappalok, növekedni kezd a fény, már a kereszténység előtti időkben is kultusz övezte. Vidám, táncos ünnepeléssel köszöntötték a földművelés antik istenét, Szaturnuszt, és a Mithras-kultusz ekkor ünnepelte a Nap születésnapját. Az ősi pogány ünnepet a 325-ben tartott niceai zsinat kapcsolta össze Jézusnak, a világ világosságának születésével. A keresztény üdvtörténet transzcendens eseménye az idők folyamán, a bibliai történet nyomán egyre emberibb tartalmat nyert, érzelmekkel telítődött, és az egyház tanítása-liturgiája köré gazdag népi szokásrendszer épült ki.

Karácsonyhoz fűződik a legtöbb és legváltozatosabb énekes népszokás. A Vajdaságban ismert fajtái a szentcsalád-járás, bölcsőjárás, karácsonyi köszöntés, leányok megéneklése és a betlehemezés.

SZENTCSALÁD-JÁRÁS 178–196.

A szokás (más néven *szentcsalád-kilenced*, *szálláskeresés*) Szent József és Szűz Mária betlehemi szálláskeresését idézi föl, jeleníti meg bensőséges hangulatú, közös imádkozással, énekléssel. Újabb időkben, valószínűleg a 19. század végétől, a 20. század elejétől terjedt el széles körben vallásos kiadványok révén (Bálint Sándor ponyvagyűjteményében hat különböző ima- és énekfűzet található, melyek énekeket és imádságokat ajánlanak a szentcsalád tiszteletére, „amidőn a buzgó hívek a Szent Család képét egyik háztól a másikig viszik, hogy előtte végezzék ájtatosságukat” N. Szabó-Zombori 2010, 279). A Vajdaságban a szokást régi hagyománynak tartják és ma is sokfelé gyakorolják, mint a legutóbb, 2013-ban készült hangfelvétel tanúsítja (178, 181), Oromhegyesen pedig nem is népzene-gyűjtés során, hanem szentcsalád-járás alkalmával, tehát valóságos funkciójában sikerült megörökíteni (180).

December 15-étől karácsonyig, kilenc napon át más és más családnál „keres szállást a Szent Család”, más és más család fogadja be a Szent Család képét, ami mellett énekelnek-imádkoznak. Egy-egy faluban több 10–30 fős csoport is alakulhat, a résztvevők nők, férfiak, öregek, gyerekek. A szentcsalád-járás lelki felkészülés karácsony ünnepére, emellett azonban szórakozás is, főként a fiataloknak. „Vittük a szentképet, vót a Szent Család. Azért tettük, hogy a legényeket kerügettük. Elmentünk az imádságra, oszt a legények má’ kintrű várakoztak. Akkó nem vót diszkó meg ilyesmi” (az oromhegyesi szentcsalád-járás egyik résztvevője).

A szentcsalád-járást nyomtatott, gépelt vagy kézzel másolt (esetleg fénymásolt) szövegek alapján végzik egy idősebb asszony vagy férfi irányításával. Közben ismert imádságokat, többek között a szentolvasót, a lorétói litániát, az Úrangyalát is el szokták mondani. A szövegeket és az énekeket az adott közösség a maga szükséglete és ízlése szerint alkalmazza, betold vagy éppen elhagy belőlük (melyek egy része más házi ájtatosságok során esetleg előkerül: Lourdes-i kilenceden, Szent József-, Szent Anna-, Szent Antal-kilenceden, hadifoglyokért, börtönben raboskodókért, betegekért végzett kilencedeken). Ebből adódik, hogy még az azonos faluban gyűjtött szentcsalád-járások énekkészlete

is nagymértékben különbözik egymástól, így a bácskertesi Sillingné és az ugyancsak bácskertesi, de nála 15 évvel idősebb Dienes Pál repertoárjának közös darabjai inkább csak a befejező esti énekekre korlátozódnak (178–179). Mivel az énekszövegek adottak, a dallamokat azonban tetszés szerint illesztik hozzájuk (csak a szótagszámnak kell egyeznie), gyakori, hogy ugyanahhoz a szöveghez eltérő dallamokat választanak. Szívesen vesznek elő ilyenkor nyomtatásban terjesztett, hosszabb, kegyes történeteket elbeszélő énekeket, pl. a gazdag kovács nyomorék lányáról (179-VI, 181-IV, 186, 196), a rózsakeresztet készítő kis Jézusról (182, 193), a szamáriai asszonyról (180-VIII).

A szokás dallamvilágát főként 18–19. századi egyházi népénekek alkotják újabb, alkalmi szövegekkel. Az érzelmes hangvételű énekek és imádságok nemritkán kántori eredetűek. A különféle dallamok szerkezeti felépítése gyakran hasonló: az első sor zenei anyagát a második sor többnyire megismétli, és esetleg a negyedik is. A régi karácsonyi énekrepertoárból alig szerepel néhány dallam (179-II, 182), és a betlehemesek, karácsonyi köszöntők leggyakoribb éneke, a *Csordapásztorok* nem is fordul elő.

Közlésünkben az első négy adat a szokás folyamatáról ad képet (178–181), a továbbiak az egyes énekekről (182–196), először a moll, majd a dúr jellegűekről.

A szokást Botka József is megemlíti Székelykevéről, szövegét, énekeit azonban nem közli (Botka 1983, 21–22).

178. Szentcsalád-járás

Elviszik a templomba a képet, és akkor ott megszenteli a plébános és egy rövid szentbeszédet mond. Buzdít bennünket, hogy szívvel-lélekkel végezzük a szentcsaládot, készíjünk az Úr születésére. Akkó egy éneket énekélünk ottan:

178-I.

♩ = cca 60

1. Meg-nyíl-lik a meny-or-szág, né-zik a föl-det.

Ó, te áldott szent-csa-lád, hol kap-tok he-lyet?

Jé-zus, Jó-zsef, Má - ri - ja, ki szán ti - te-ket,

Ki fo-gad-ja há-zá-ba szent-ké-pe - te-ket?

3. vsz.

2. vsz.

2. Meg lesz áldva az a ház, hol ők nyugsznak,
 Oda az ő áldási bőven hullanak.
 Őrző szívvel örködnek a hajlék felett,
 Hová az ő szentképük beengedett.

3. Indulj, boldog szentcsalád, imádság között,
 Óvja, védje kezetek kis községünket!
 Jézus, József, Mária kegyes oltalma
 Védelmezzon, óvjon meg minden bajunkba!

Ott elénekélik, akkó mondjuk mink, hogy „Dicsértessék és áldassék a legméltóságosabb oltári-szentség!” Elköszönünk az oltáriszentségtől, az Úr Jézustól, és akkó megyünk.

Mink elébb kettét [kettőt] szoktunk legtöbbször [elénekelni]: „Dicsértessék Jézus, Mária szent neve” meg „Ó, szentcsalád, köszönteni jöttünk”.

178-II.

♩ = cca 60

1) 2) 3)

1. Ó, szentcsalád, kö-szön-te-ni jöt-tünk, buz-gó, hív tisz - te-lő-id.
 Nézd, mily nagy ö - röm-mel itt szemlé-lünk, a te ked - ves ven-dé-gid!

Jé-zus, Má - ri - a, Szent József, kérünk, ez é - let-ben legyetek vé - del-münk!

4) 5)

Ne hagyja - tok, velünk marad - ja - tok, Jé-zus, Má - ri - a, Jó-zsef!

1) 2) 3) 4) 5)

2-4. vsz. 3-5. vsz. 2-5. vsz. 2. 4. vsz. 2. 4. 5. vsz.

2. Ragyogjatok mindég a szívünkben, Jézus, Mária, József!
 Legyetek lelkünk kedves vendége, Jézus, Mária, József!
 Boldog lesz akkor földi életünk, szentcsalád, ha titeket szemlé-lünk.
 Örömtelve, vígan énekeljünk, Jézus, Mária, József!

3. Ó, szentcsalád három szent személye, Jézus, Mária, József,
Itt szemléljük felszentelt képetek, Jézus, Mária, József.
E hajlékban kik most összejöttünk, titeket üdvözlünk és köszöntünk.
Fogadjátok buzgó imáinkat, Jézus, Mária, József!
4. Segítetek minden szükségünkben, Jézus, Mária, József,
Bánatban vagy keserőségünkben, Jézus, Mária, József!
Siessetek a mi oltalmunkra, fogadjátok hű pártfogástokba,
Ó, szentséges, drága, szent személyek, Jézus, Mária, József!
5. Zokogva és fohászkodva kérnek, Jézus, Mária, József,
A bús árvák, bánatos ezvegyek, Jézus, Mária, József.
Vigasztald meg szomorú szívüket, áldd meg a te hív tisztelőidet!
Holtunk után veled örvendhessünk, Jézus, Mária, József!

178-III.

$\text{♩} = \text{cca } 120$

1. Di - csér - tes - sék Jé - zus, Má - ri - a szent ne - ve!
E - zen szép sza - vak - kal lép - tünk most i - de be

2) Jó ba - rá - tunk haj - lé - ká - ba a szent - csa - lád lá - tá - sá - ra,

3) Mert itt van a Jé - zus, Jó - zsef és Má - ri - a.

1) 2) 3) 3
2. 3. vsz. 2. 3. vsz. 2. vsz.

2. Köszöntsük meg tiszta szívvel és lélekkel
Drága szentcsaládot buzgó könyörgéssel!
Jézus, Mária, Szent József, három szentséges személyek,
Kérünk, buzgóságunk szívesen vegyék!

3. Halálunk órája midőn elérkezik,
Lelkünk a testünkből midőn kiköltözik,
Jézus, Mária, Szent József, kérünk, minket segítsetek,
A szép menyországba hozzátok vegyetek!
4. Engedd, ó, szentcsalád, hogy akik tisztelünk,
Egykor szent társaságokban örvendezzünk!
A szenteknek seregében a mennyei dicsőségben
Örökkön-örökké vigadhassunk! Ámmen.

Letérdetünk az asztal elé, aki hozta a szentképet, az is, meg aki fogadta, az is. S akkor elimádkoztuk a fogadó imát. Ez a beköszöntő, aki hozza képet, az mondja [olvassa]: „Ím, elhoztam hozzátok a Szűzanya szentképét és vele méhének áldott gyümölcsét, az Úr Jézust szent jegyessével, Szent Józseffel egyetemben. Az ő áldása tér be e szentképpel e házba. Reméllem, szívesen adtok szállást nekik e szent napra!” Akkor – most itt írja is, hogy – a szentképet megcsókolja és átadja. Akkó áadtuk annak, aki fogadta. Aki fogadta, elvette a szentképet, ú is megcsókolta, odaadta a családnak, a család is megcsókolta, és elhelyezték az asztalon. Mikő letették, elkezdte az imát: „Üdvöz légy, Szűz Mária! Honnan van az, hogy az én Uramnak anyja jön hozzám, szerény hajlékomba? Ó, de boldog vagyok, hogy e szentképet hajlékomba tisztelhetem és neki szállást adhatok! Ó, Szűz Mária, mi a te méltatlan fogadott gyermekeid, akik szentképed előtt itt összegyülekeztünk, mély alázattal lábad elé borulunk...”

A rózsafüzér elétt szoktunk énekéni olyan rózsafüzéres éneket, utána gyűtt a rózsafüzér, az öröndetes.

178-IV.

♩ = cca 66

1. Is-ten anyja, Szűz Má-ri-a, szent-ol-va-só királyné-ja, százszor üdvözlégy!
Hogy anyánk vagy, ne feledd el, köszöntésünket fogadd el, szűz kegyedbe végy!

Szív-vel és nyelv-vel kö-szön-tünk, meg ne vess, é-des - a-nyánk!

Bű - ne-in-kért könnyet ej - tünk, nyerj az ég-ből ál - dást ránk!

2. Olvasónak minden ága szent hitünknek bájvirága, s liljomfűzér.
Angyalodnak üdvözlésse s rokonodnak köszöntésse ebben a vezér.
Mint fogadtad örömtelve azoknak üdvözléssét,
Fogadd el most is kegytelve híveid esdeklését!
3. Olvasód dús kegyelemtár, a gyarlóknak édes mentsvár s titkos koszorú.
Lelhet ezzel kész irgalmat, keservében szent vigalmat minden szomorú.
Felemeljük hát kezünkben e virágos koszorút,
Hogy siralmas életünkben oszlasson el minden bút.

Ezután gyitt [jött] a rózsafűzér, a rózsafűzér közbe is énekétünk. Akkó énekéhattik ezt, meg ilyen Mária-énekeket, meg ádventiakat is, ami karácsonyhó' készít. Egy házná' így, másikná úgy, mikó mennyire sietett a nép vagy milyen kedve vót. Eggyik házná' énekét minden tized között, a másikná' má' nem.

Szűz Mária születése, még olyan ének is van, az olyan nagyon régi. Leírja, hogy fogantatott, meg a Szent Joahim, Szent Anna, minden...

178-V.

♩ = cca 100

1. Üd - vö-zölt légy, ó, di-cső Szent An-na,
Asz-szo-nyok - nak tün-dök-lő gyé-mánt-ja!

Ki-nek szí - vét bá - nat - tőr szag-gat - ja,

Mért nem volt né - ki szü-lött mag-zat - ja.

Szentcsaládkó Veri néni ezt énekéte, hogy a Szűz Máriát megígérte az Úr Szent Annának.

178-VI.

$\text{♩} = 112$

1) — 2) 3)

1. Bet-le-hem-nek vá-ros-ká - ja sok ven-dég-gel van te-le,

3)

El-jött Jó-zsef Má-ri - á - val, már nem fér-het-tek be-le.

4) — 4) 3)

Ke-res-vén helyt ház - ról ház-ra, de ő se-hol nem ta-lál,

3)

Ha-nem kint a vá-ros szé-lén egy rossz is - tá - ló - ba száll.

1) 2) 3) 4)

2. vsz. 3. vsz. 3. vsz. 2. 3. vsz.

2. Itt kezdődött Máriának a legelső bánata,
Elszámlálván szent napjait, Józsefhez im, így szóla:
Én Józsefem, készíts helyet itten e rossz jászolba,
Ha a keményszívűeknél nem fértünk a városba.

3. Itt az óra, egek Ura, lásd, a földön sírdogál.
Hull a könnye, égnek gyöngye szent orcáján folydogál.
Szent kezeit felemelvén, nézd, hozzám mind kéredez!
Szűz emlőmet neki adom, talán majd megelégszik.

*

[Az előző dallamra:]

1. Betlehemnek össz lakói, álmotokból keljetek,
Betlehemnek őslakójá, álmotokból keljetek,
Akit vártok, szomjúhoztok, íme, itt van köztetek.
Menny illatja Máriára, tiszta gyöngyre gyöngyözött,
Mert közétek érkezett ő, megváltónknak anyja lett.
Mert közétek érkezett ő, a megváltó anyja lett.

2. Készítsétek el a szálást, nyissátok ki kaputok!
József zörget, az üdv előtt ajtótok kizárjátok!
Hallja mind, de egy se szánja, kizárja Szűz Máriát,
Kirekesztik, tova küldik az Istennek szent anyját.
3. Egy se sajnál, egy se szán meg. Én jó anyám, ide jöjj!
Itt végy szálást a szegénynél én szívembe legbelől!
Hideg van az istállóban, itt szívembe melegebb,
Kegyes anyám, szálás gyanánt vedd ki e garló helyet!
4. Méltó ugyan nem lehet rá, mert bűnökkel van tele,
De ne vesd meg, éreztessd kegyes irgalmad vele!
Ha te betérsz gyermekeddel, nyomdokidban béke jár,
Béke, áldás, Boldogasszony, térj szívembe, szállj be már!
5. Jöjj te is, szállj a szívembe, Szent József, így kér híved,
Felajánlom a szívemet, Szent József, legyen tied!
Betlehemieket kérted, most tégedet kérlek én,
Te jöjj hozzám, ki lehetnél sokkal boldogabb, mint én.
6. Dicsértessék az Úr Jézus és a szép Szűz Mária,
Tiszteltessék Szent József is, Jézus nevelőatyja!
Üdvözölt légy, ó szentcsalád, mitőlünk is örökre,
Kinek köszöntésére most gyülekeztünk itt össze.

A kisgyerekeknek szoktuk mondani, hogy imádkozzatok egy miatyánkot a foglyoké'. Akkó elmondták a miatyánkot, akkó elimádkoztuk ezt a' imát, ami a pappiron van. Hát ugye akkó még a háborúk vótak. Szoktuk mondani, hogy imádkozzatok a békéjé' egy miatyánkot, meg szoktuk énekéni a békeéneket. Meg szoktunk imádkozni megin egy miatyánkot a szentatyá szándékára, a betegeké' j's szoktunk. Meg ha még vót gyerek, hogy mondott vóna, hát akkó mondtunk még valamit, valamilyen szándékot, hogy legyen mindenkinek. [Minden gyereknek jusson szerep.]

Szentcsalád litániája, ezt minden szentcsaládkor [imádkoztuk], még most is meg régen is. Mindent óvasni szoktunk: „Uram, irgalmazz nekünk! Krisztus, kegyelmezz nekünk! Krisztus, hallgass minket! Krisztus, hallgass meg minket! ... Szentséges Szűz Mária, könyörögj érettünk!...” Mindig a „Könyörögj érettünk”, aztat a többiek [mondták].

178-VII [178-V. dallamára].

1. Elvégeztük immár a szent imánk Te tiszteletedre, ó, szentcsalád. Ó, szentcsalád, íme, esdeklésünk, Hallgasd meg imánk és éneklésünk!	3. Áldd meg, ó szentcsalád, mindazokat, A kik befogadtak hajlékjukba! Áldd meg azokat is, ó, szentcsalád, A kik velünk zengnek buzgó imát!
2. Annak emlékére, ó, Szent József Hordozzuk mi a szentcsalád képet, Midőn te egykoron Betlehembe Szálást Máriával nem leltetek.	4. Végre, ó, szentcsalád, mindnyájunkra Szálljon mennyből áldásod harmatja! Veled örvezdeni nagy boldogság, Jézus, Mária, József, szentcsalád!

5. Hogy halálunk után az egekben
Láthassunk titeket színről színre
És ott a mennyei angyalokkal
Glóriát zenghessünk egy bokorban!

Ezt a legvégén énekélik [énekelték]:

178-VIII.

$\text{♩} = \text{cca } 116$

1. Ó, szentcsalád, kö-szön-tünk, Tisz-ta szív-ből üd-vöz-lünk,

A - kik ez áj - ta - tos-ság - ra Most ősz-sze-jöt - tünk.

2. Rózsák ékes rózsája,
Szentséges Szűz Mária,
Te vagy a szentcsalád éke,
Szép koronája.

3. Ó, tekints le mireánk
Legkedvesebb Szűzanyánk!
Jézus szent fiadtól nyerd meg
Égi koronánk!

4. Szentcsalád, téged kérünk,
Buzgó szívvel tisztelünk,
Jézus, Mária, Szent József,
Légy mi védelmünk!

5. Zengedező énekkel,
Buzgó könyörgésekkel
Téged kérünk, ó, szentcsalád,
Összetett kézzel.

6. Ide hozzád sietünk,
Szentképed hogy szemléljük.
Jézus, Mária, Szent József,
Téged tisztelünk.

7. Szentcsalád, vedd kedvessen
Imáinkat szívedben!
Mennyei szent áldásodat
Add ránk kegyesen!

8. Tündöklő szép csillagok
Mi rejánk ragyogjatok!
Jézus, Mária, Szent József,
El ne hagyjatok!

9. Vigasztaljatok minket,
Hív tisztelőiteket!
Ó, szentcsalád, szemlélhessünk
Mennyben titeket!

10. Áldástok legyen rajtunk,
Kik hozzátok sóhajtottunk.
Jézus, Mária, Szent József,
Könyörülj rajtunk!

11. Nagy dicsőség Istennek,
Fiúnak, Szentléleknek!
Tisztelet a szentcsaládnak
Örökké! Ámmen.

Németh I.: Ezeken kívül volt-e még olyan ének, amit csak szentcsaládkor énekeltek?

– Esteli énekeket.

Németh I.: De azt máskor is szokták.

– Nem nagyon, templomba nem. Lourdes-i kilenceden nem, Szent József, Szent Anna [kilenceden], ezeken nem.

178-IX.

Poco rubato ♩ = cca 116

1. Di-csér - tes - sél, Jé - zus Krisz - tus, Adj jó éj - sza - kát!

Add meg a te hí - ve - id - nek A meny - or - szág szép ál - mát!

2. Még fel - jön a pi - ros haj - nal,

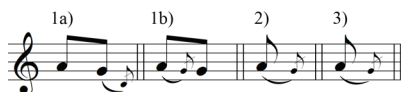
Vi - gyáz - zon rá - nk az ő - r - an - gyal é - gi ka - rok - kal!

Szűz Má - ri - a küld - je hoz - zánk ő - r - ző - an - gya - lát!

Ó, adj, Jé - zus, mind - nyá - junk - nak cse - nes, bol - dog éj - sza - kát!

3. vsz. 4. vsz. 4. vsz. 3. vsz.

3. Adjon Isten jó éjszakát
A fáradtaknak,
A mennyei szent angyalok
Hozzanak szép álmokat!

2. vsz.

4. Nyugodni tér fáradt testünk
Te szent nevedben.
Napi foglalkozásunkat,
Ó, add lelkünk üdvére!

2. vsz.

5. Végre ha a temetőbe
Vetik ágyunkat,
És a hideg sír ölébe
Alusszuk végálmunkat.

2. vsz.

Minden este egyet énekétink ebbi a négybi [négy esti énekből: Dicsértéssel, Jézus Krisztus, Este van már, késő este, Adjon Isten jó éjszakát, Hálát adunk tenéked], mikor mellik tetszett, mikó hogy.

178-X.

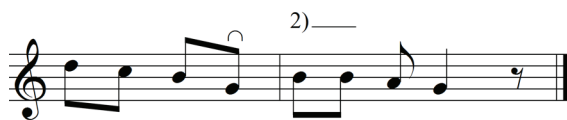
 = cca 116

1. Es - te van már, ké - ső es - te,
Ké - szül - jünk le - pi - he - nés - re!

Zeng - jen mind - nyá - junk - nak nyel - ve,

Di - csér - tes - sék Jé - zus ne - ve!

3. 5-7. vsz. 2. 5. vsz. 4. vsz.

2. Adjon Isten jó éjszakát,
Megköszöntöttük Máriát.
Küldje hozzánk szent angyalát,
Adjon Isten jó éjszakát!

3. Jöjj el velünk, Szűz Mária,
Ezen sötét éjszakába,
Hogy ne érhesen semmi kár,
Adjon Isten jó éjszakát!

4. Őrőangyalunk is velünk,
Hogy hárman együtt mehessünk.
Nem láttam ily szép utazást,
Adjon Isten jó éjszakát!

5. Majd ha házunkba juthatunk,
Szép dicséretet mondhatunk.
Megcsókoljuk a Jézuskát,
Adjon Isten jó éjszakát!

6. Majd már mostan nyugalomra
Hajtjuk fejünket álomra.
Bevégeztük a szent munkánk,
Adjon Isten jó éjszakát!

7. Hála legyen Jóistennek,
Tisztelet a drága Szűznek!
Csókoljuk meg a Jézuskát,
Adjon Isten jó éjszakát!

*

8. Adjon Isten jó éjszakát,
Küldje hozzánk szent angyalát!
Terjessze ránk szent áldását,
Bátorítsa szívünk álmát!

9. Mennyi csillag van az égen,
Mennyi fűszál van a réten,
Jézus annyiszor áldassék,
Szűz Mária tiszteltessék!

10. Jézus és kegyes Szűzanya,
Szent József, dicsőült atya,
Ez éjjel védelmezzetek,
Minket híven őrizzetek!

11. Hogy amidőn nyugszik testünk,
Jelenlétetekben lelkünk
Örvendezzen és vigadjon,
Szívünk is néktek szolgáljon!

12. Tiszták legyünk a vétektől,
Mentek minden veszélyektől!
S reggel megújult erővel
Szent nevetekben keljünk fel!

Németh I.: Végig szokták énekelni az énekeket?

– Végig, ott szentszaládkor. Megcsókoltuk a Jézuskát a rózsafüzéren, akkó szoktuk megcsókóni.

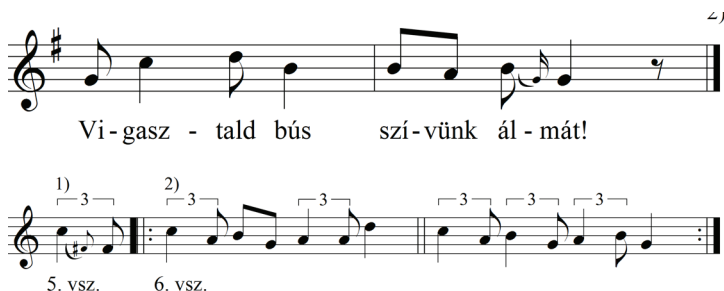
178-XI.

1. Há-lát a-dunk te-né-ked, é - des Is-te-nünk,
Szent áj - ta-tos-sá-gun-kat már be-vé-gez-tük.

Refr.: Ó, adj csen - des jó éj - sza - kát,

2. Szent nevedben híveid had nyugodjanak,
Mint az alvó kis Jézus, álmodozzanak! *Refr:*
3. Őrangyalunk az éjjel rejánk vigyázzon,
Hogy a gonosz hatalma nekünk ne ártson. *Refr:*
4. A holnapi szép napra hogy felviradjunk,
Új szívvel, Isten, téged buzgón imádjunk! *Refr:*
5. Ó, szerelmes Szűzanyánk, tárd ki karjaid,
Oltalmazd minden bajtól a te fíjaid! *Refr:*
6. Menyország szép csillaga ragyog felettünk,
Hogy fényednél tehozzád mennybe mehessünk. *Refr:*
Ó, szerelmes Szűzanyánk, ez éjjel vigyázz rejánk!
Ó, szerelmes Szűzanyánk, szent áldásod add rejánk!

Kicsike vótam, ahogy eszemet tudom, mindig jártam. Szerettem mindig énekēni meg imádkozni. Vótunk sokan, szorultunk össze [szülőkkel együtt] meg a nagyszülőkē. Hát az nagyon nagy öröm vót! Mindig versenyeztünk, hogy ki fog többet imádkozni, ki fog többet énekēni. Ezelétt három-négy csoport is vót a' utcába. Most vót az idén is, jártuk a szentcsaládot. A kisgyerekek most is szeretik, ragaszkodnak hozzá űk is.

Régen, mikó kicsike vótam, meg még a régiek, a szileink is, meg még az űk idesanyjuk is úgy énekēt, hogy elére énekēt [előre énekelt]. Akkó mink többiek utána. [Diktálás után énekelték.] De mikó má' a régiek kifogytak, elköltöztek tőlünk [tőlünk] vagy meghaltak, akkor úgy éreztem, hogy mindenki siet gyorsabban. Akkó én leírtam ezeket papirosokra vagy fizetbe, oszt akkó közösbe, egybe énekētük. Most má' egy jó ideje nem is kell [a szöveg], má' tudják többnyire.

Németh I.: Ezeket az énekeket bármikor máskor éneklik-e?

– Nem.

Németh I.: Csak karácsony előtt kilenc napon?

– Igen.

Németh I.: Mióta van szentcsalád-járás Kupuszinán?

– Ahogy tudtuk, mindig vót.

Bácskertes, Silling Mihályné Bazsantik Erzsébet (65).

Németh I., Juhász Gy., 2013.

A szentcsalád-járáshoz Sillingné a következő kiadványokat használta:

Szállást keres a szentcsalád. Decemberi családi ájtatosság. Kisnyomtatvány. Corda RT, Budapest, 1931. dec. 7. (vö. N. Szabó–Zombori 2010, 1012. sz., ebben van a beköszöntő és elbúcsúzó ima.) „Ezt olvasni szoktuk, be van jeléve, innen eddig.”

Legszebb új énekek és imafüzet a szentcsalád tiszteletére. Amidőn a buzgó hívek a szentcsalád képét egyik háztól viszik a másikhoz, hogy előtte végezzék ájtatosságukat. (Gépelte, A5-ös formátumú füzet, kisnyomtatvány másolata: N. Szabó–Zombori 2010, 1013. sz.) „Ez örökség”, nem emlékezik, hogy ki gépelte, kitől van.

Szűz Mária dicsérete. Ima- és énekeskönyv a búcsújáró katolikus hívek használatára. Összeállította dr. Takács Ferenc áldozópap. Kiadja Katolikus Hitélet könyv- és nagykegytárgy kereskedés. Stara Kaniža, Bácska, Szerb–Horvát–Szlovén Királyság. 1927, Szabadka. (Ebből énekelte az esti énekeket.)

Silling János, Sillingné fia szerint: „Este hat órára a pap megáldotta a templomban a szentcsalád-képeket, és ezekkel a képekkel mentek ki a csoportok a házakhoz. Ezt harangszókísérettel indították el, ki a templombú. A kántornak kötelező éneke volt, mikó kifele mentünk: »Szállást keres a szentcsalád«. A kántor orgonázta, mindenki énekéte.

Több csoport van, valamikor volt 20–30, most jelenleg a 2012-es évben kilenc csoport. Annak idején utcák szerint csinálták, sőt úgy vót, hogy közeztű közekig, saroktű sarokig. A fogadó családnál el vót készítve egy asztal: kép, feszület, két gyertya, és oda a feszülethez támasztották [a képet]. Szentőt viz is vót egy edénykébe, meg buza [Luca-búza], az vót a virág. [A végén] a gyerekeknek [adtak] egy kis valamit, az egy banántos csoki vagy egy narancs vagy egy alma, akármi, de mindig valami volt. Hétre vót pont vége. Körübellű egy óra hosszat még egy negyed [alatt] lē kellett mondani az egésszet.”

I. *Megnyíllik a menyország.* Kis ambitusú, moll dallam, feltehetőleg kántori szerzemény olyasfajta énekek mintájára, mint a 178-III.

Variáns: 179-VII. szentcsalád-járás, 336. István-köszöntő ugyancsak Bácskertesről.

(Ugyanígy: Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77), gy: Bodor A., 1990. Arch. 117B 12.)

Dallamtípusa nem szerepel az MTA népzenei gyűjteményében.

II. *Ó, szentcsalád, köszönteni jöttünk.* A Máriához, drága Szűzanyánkhoz tisztelettel járulunk kezdetű skapuláré-ének modern, dūr dallamára alkalmazott szöveg. Változatait nem gyűjtötték.

III. *Dicsértessék Jézus, Mária szent neve.* Szentcsalád-járás variáns: 179-VI, 181-II.

(Ugyanígy az 1. versszakkal: Guzsvány Imréné Urbán Verona, gy: Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000. MD091_0_50_32.)

Dallamtípusáról lásd az 52. lóbúcsúztató jegyzetét.

IV. *Isten anyja, Szűz Mária.* Búcsúsénekek kedvelt dallamfordulataiból szerkesztett, rendkívül hosszú sorokból felépülő, plagális dūr dallam. Szövege: *Orgonahangok*, 766.

V. *Üdvözült légy, ó, dicső Szent Anna.* 19. század végi, nemzetközi búcsúsének, szövege általában Szűz Máriához kapcsolódik. Összesen 15 változata ismert a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. Variáns: a 178-VII. és a 139. pünkösdi ének utótagja.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/497.

VI. *Bellehemnek városkája.* Szentcsalád-járás variáns: 187.

Dallamtípusáról lásd a 173. adventi ének jegyzetét.

VII. *Elvégeztük immár a szent imánk.* A 178-V. dallamára.

VIII. *Ó, szentcsalád, köszöntünk.* 18. századi dallam, szerepel a *Bozóki énekeskönyvben* (1797). Ismert szövege: *Ez nagy szentség valóban (Hozsanna, 112, Éneklő Egyház, 170).* Népi változatairól nem tudunk.

IX. *Dicsértessék, Jézus Krisztus.* A 2. versszak – mintegy refrénszerűen – mindegyik strófa után elhangzott, utójára pedig Sillingné kétszer is elénekelte.

Szentcsalád-járás variáns: 180-II, 183, dúr variáns: 180-VI.

(Ugyanígy: Gábor József és Dobó Orbánné Brúnyai Katalin, gy: Bodor A., 1990. Arch. 115B 17, Arch. 116A 13. Dienes Pál szintén tudja, mint a szentcsalád-járás egyik esti énekét: 179-XII, nem közöljük.)

Dallamtípusáról lásd a 67. nagycsütörtöki ének jegyzetét.

X. *Este van már, késő este*. 19. századi, feltehetően német eredetű dallam. A Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön gyűjtötték, ötven változatban (MNT II. 351), legtöbbször búcsúének.

Szentcsalád-járás variáns: 179-XIII, 181-I, 193.

(Ugyanezen a dallamon 6/8-os ritmusban a 9–12. versszakkal: Guzsvány Imréné Urbán Verona, gy: Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000. MD091_1_17_59. Szövege: *Orgonahangok*, 285–286. Dienes Pál is tudja, mint a szentcsalád-járás egyik esti énekét: 179-XIII, nem közöljük.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/381.

XI. *Hálát adunk tenéked*. Plagális dúr dallam. A vallásos énekek legújabb csoportjába tartozik, búcsúkon és házi ájtatosságok alkalmával szoktak énekelni, templomban nem. 15 változatát gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön, főként ezzel a szöveggel.

(Ugyanígy: Gábor József, gy: Bodor A., 1990, Arch. 116A 4. Guzsvány Imréné Urbán Verona, gy: Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000, MD091_1_22_47. Dienes Pál is tudja, mint a szentcsalád-járás egyik esti énekét: 179-XIV, nem közöljük.)

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 11.177.3/2.

Szövege: *Orgonahangok*, 286.

179. Szentcsalád-járás

179-I.

Parlando, rubato ♩ = cca 80

1. Má-ri - ja, szűz vi - rág, Je - ru - zsá-lem temp - lo - má - ban

Hány éj - sza - kát sírt át ég - be szál - ló, szent i - má - ban!

Kö-nyö-rőlj né - pe-den, kö - nyö-rőlj, Is - te-nünk,

Küldd el a me - si - jást, küldd el ne - künk!

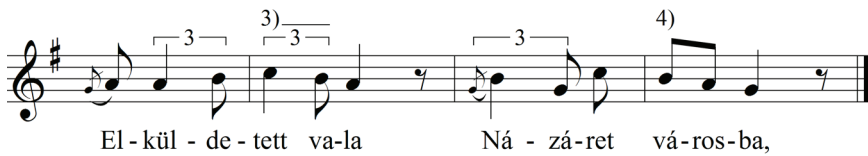
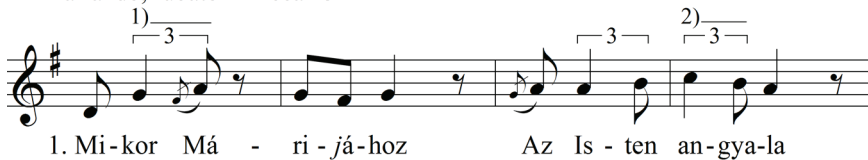
2. Hallja a bús imát a nagy Isten égi trónján,
Keresve siklik át pillantása bérceken, rónán.
Mindenitt zokogás, epedé fájdalom,
A lélek vāgya sír minden dalon.

3. A bínnek tengere elárádt az egész földön.
A szentség Istene hovā lépjen, hovā menjen?
Márijā lilijom, szeplétlen szíz-fehér,
Jen az Űr, jen a Szent, szívedbe tér.

4. Márijā szíz virāg, Isten ānyjā, lilijomszāl,
Kér egész nágy világ, értink most is imádkozzāl.
Könyörilj népeden, könyörilj, Istenink,
Küldd le Szent Fijadat, küldd el nekink!

179-II.

Parlando, rubato ♩ = cca 152

2. Kit szent imádságban
Gábrriel találá,
Ékes köszöntéssel
A szűzhöz így szóla:

3. Üdvöz légy, te kedves,
Isten szép leánnya,
Jesszétől származott
Ádám unokája!

Ezt most írtam le egy könyvbű. Válahun tálátám, s ákkor léírtam. Ezt templombā szoktāk éne -
kēni.

Németh I.: És maga berakta most a szentcsalád-járás énekei közé?

– Sokāt léírtām, hāt így kivéttem ā kēnyvekbűl, mer tudjā, āmikor vān ēgy kis idēm, vāgy nem
tudjuk ā műsort, ākkor elēveszem ā kēnyveket, mindig keresem ezt ā rēgi...

179-III.

Parlando, rubato ♩ = cca 80

1. Ím a haj-nal, jön az an-gyal, li - li-jom-szál ke-zé-ben,
Fé-nyes-ség-ben kö-vet - ség-ben ér - ke-zik Ná-zá-ret-ben.
I-gen szép hírt és új - szá - got mond az Is - ten ne-vé - ben,
Mind-nyá-jun-kat ki ví-gasz-tal e si - ra - lom völ-gyé-ben.

1) 2) 3) 3)
2. 3. vsz. 3. vsz. 3. vsz.

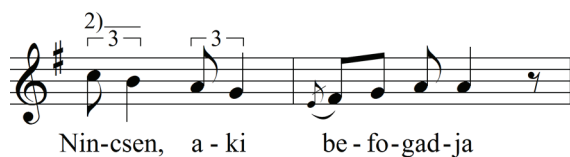
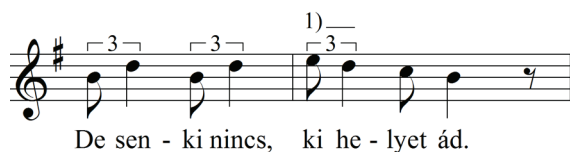
2. – Ne félj – úgymond –, drága szűz lány, van Istennek hatalma,
Anyaságod, szűz lányságod együtt léssen foglalva.
Méhedet a Szentléleknek ereje úgy megszállja,
Hogy szűz is légy, anya is légy, ó, nagyasszony, Mária!

3. – Ha úgy vagyon, amint mondod, ó, Istennek angyala,
Isten előtt s teelőtted az én szívem azt vallja,
Én vagyok a nagy Úrnak a legkisebb szolgálója,
Legyen nekem anyaságom, valamint szavad mondja.

179-IV.

Parlando, rubato ♩ = cca 60

1. Szá - lást ke-res a szent-csa-lád,

2. Az idő már későre jár,
A madár is fészkére száll,
Csak a Szent Szűz jár hijába
Betlehemnek várossába.

3. Legalább ti, jó emberek,
Fogadjátok a kisdedet!
Házatokra boldogság száll,
Ha betér az égi király.

4. Ne sírj, tovább, Szűz Mária,
Ne menjetek ma máshova!
Szálásunkat mi megosztjuk,
Kis Jézuskát befogadjuk.

Ezt is váláhun, én nem tudom, hogy hunnét szédtem. Me' nem vót ez nekem lőirvá.

179-V.

Parlando, rubato ♩ = cca 80

A - kit vár-tok, szom-jú-hoz-tok, i - me, itt van köz-te-tek!

2. Készítsétek el a szálást, nyissátok ki kaputok!
József zörget a szűd [szíved] előtt, ajtótok kizárjátok!
Hallja mind, de egy se szánja, kizárja Szűz Máriját,
Kirekesztik, továbbküldik az Istennek szent anyját.
3. Egy se sajnál, egy se szán meg. Én jó anyám, ide jőjj,
Itt végy szálást a szegénynél, én szívembe legbelől!
Hideg van az istállóba, itt szívembe melegebb.
Kegyes anyám, szálás gyanánt vedd ki e gyalrló helyet!

179-VI.

Poco parlando $\text{♩} = \text{cca } 92$

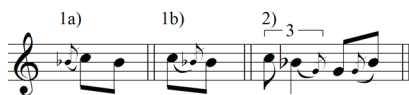
1. E-gek ki-rály-né-ja, menyor-szág csil-la-ga,
Ki a fé-nyes csil-lag, a szép Szűz Má-ri-ja.

U - ta-zik Má - ri - ja sír-va és zo-kog-va,

Ke-re-si nyug-he-lyét, se-hol nem ta-lál-ja.

3. 5. vsz. 2. vsz. ism. 3. vsz.

2. Szent József, Márija útra is indultak,
Jeruzsálemben mert szálást nem találtak.
Látják Szűz Máriját, szülő állapotát,
Mindenki azt mondja: Nem adhatok szálást.
3. Sírt a Szűz Márija szíve fájdalmába,
Hogy hol lesz szálássá a zord éjszakába.
Közel volt az idő, a szülés órája.
Hol fog megszületni világ megváltója?

4. Jó keresztény lélek, adj utasnak szálást,
Ne küld hajlékodból, hogyha kér meghálást!
Nem tudni, ha férfi, nem-e Úr Jézuska,
És hogyha pedig nő, nem-e Szűz Mária.

5. Szentháromság Isten adja és engedje,
Áldassék szent neve most és mindörökre!
Az Úr Jézus neve, áldás és szent béke
Szálljon nemzetünkre mindörökké! Ammen.

179-VII.

Parlando ♩ = cca 80

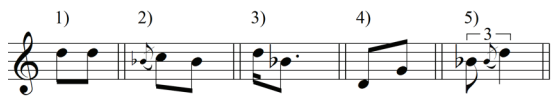
1. Egy fé-nyes csil-lag le-szállt Bet-le-hem fe-lett,
Hir-de-ti a szi-le-tett é - gi kis - de-det.

Szo-mo-rú fe-dél a-latt ál-mát a-lusz-sza

El-ha-gyott is - tá - ló-ban a menny és föld u-ra.

2. 3. vsz. *ossia* 1. vsz. 3. vsz. 3. vsz. ism. 2. 3. vsz.
ossia 1. vsz. *ossia* 1. vsz.

2. Szeret[é] [szeret[ő]] kis kez[é]t felém kitérj[é],
Ki [é]t [ő]t szív[é]ből szereti, [á]zt mindig várj[é].
Jéjjeték jászolá[é]hoz, köszönt[sé]ték [é]t,
Á mennyekr[ől] földre szállt szent idvezít[é]nk [üdvözít[é]nk]!

3. Nyitv[á] áll a mennyeknek fényes ajtáj[é],
L[é]h[á]ngzik az angyalok ékes sz[ó]zát[é].
Égi fény száll a helyre, hol [é] szilet[é]tt,
Jöjjeték köszönteni a várt kisdedet!

179-VIII.

Parlando, rubato ♩ = cca 76

1. Ör-ven-de-tes ol - va - sód-dal, Má - ri - ja, tisz-te-lünk,
Ál-dott mé-hed gyü-möl-csé-vel, Jé-zus - sal üd-vöz-lünk,

Kit szűz méhedbe fo-gad-tál és még-is szű-zen ma-rad-tál.

Üd-vöz - légy, Má - ri - ja!

2. vsz. 2. vsz. 2. vsz.
I. sor II. sor

2. Kedves rokonod, Erzsébet látogatására
Sijettél drága terheddel vigasztalására.
Ő is eképpen köszöntött: Áldott vagy az asszonyok közt,
Üdvöz légy, Mária!

179-IX.

Parlando ♩ = cca 76

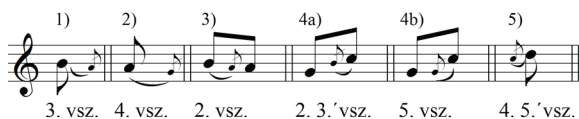
1. Megnyílt a szép menyországnak drá-ga a-rany ka-pu-ja,

Le-szállt e vi - rá-gos kert-be kö-zénk a Szűz Má - ri - ja.

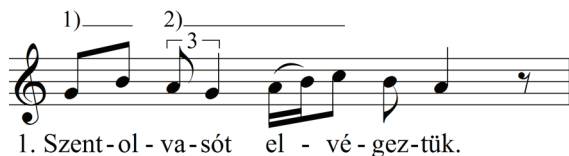
Mint a har-mat a ró-zsák-ra, szálljon fel szívünk i - má-ja,

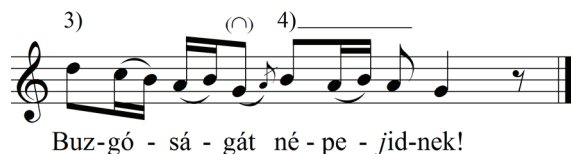

2. Szent József és Szűz Mária nagy örömmel sijetnek.
Szent Erzsébet rokonukhoz midőn odaérenék,
Örvendezve eképp szólván, az Úr Istent magasztalván:
Áldott vagy az asszonyok közt! Márijának ezt mondván.
3. Szent József és Szűz Mária halad a vándorútján.
Törvény szerint kellett menni, szálást sehol nem kapván.
De az Isten szent végzéssé, angyalok zengedezéssé,
Szűz Mária a kis Jézust Betlehembe megszülte.
4. Szűz öledbe vettéd Jézust tisztulásodnak napján,
Jeruzsálemi templomba örömmel bemutatván.
Ezzel példát adtál nekünk, hogy mi is odasijessünk,
Az Istennek hajlékába Úr Jézust felkeressük.
5. Sírva járta a nagy utat három nap Szűz Mária,
Azt az egyet csak az tudja, kinek eltűnt a fija.
Jaj de sok könnyet ejtettél, de sok utast megkérdeztél,
Amíg végre feltaláltad. Tanított a templomba.

179-X.

Parlando ♩ = cca 76

2. Midőn az olvasót mondjuk,
Rózsából koszorút fonunk.
Azzal téged, ó, Mária,
Tisztelünk, Jézus szent anyja.

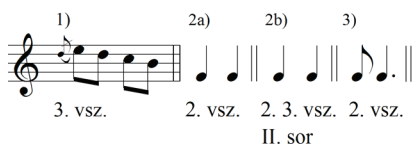
3. Legszebb rózsa vagy, Mária,
Tisztaságnak lilijoma.
Mint rózsa, nyílj a szívünkben
És Jézussal légy elménkben!

179-XI.

Poco parlando $\text{♩} = \text{cca } 92$

Meg-kő-tőt-tük Má-ri - já - nak a ko - szo - rút.

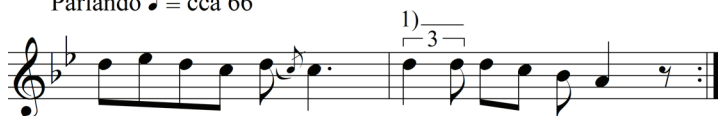
2. Örvedetes szentolvasó, dicsőséges,
Ez a kegyes Isten előtt igen kedves.
Fehér, piros, sárga és zöld a levele,
Úgy illik a Szűz Mária szent fejére.

3. Mosollyal tekint ránk a szép Szűz Mária,
A mennyei szent angyalok királynéja.
Szépen kérünk, édesanyánk, jöjj el hozzánk
Szent Fijaddal, ha majd eljön végső óránk!

179-XII-XIV. = 178-IX-XI. sz.

179-XV.

Parlando ♩ = cca 66

Áldj meg minket, Jé-zus, kik itt egy-be-gyűltünk,
A te ál-dá-sod-ban ké-rünk, legyen részünk,

A-ján - dé - ko-dat kö-zöld bő-ven ve-lünk!

Ne hagyj min - ket, hí - ve - ji - det

Szent-ség nél-kül vi-lág - ból ki - múl-ni.

ism.

Á szentcsalád, égy óra hosszá ez nekink, de akkor mëgyink, tempóba, nem hogy gondoskodjunk [gondolkodjunk], hanem egymás után... Minden este égy ádventi éneket [énekelünk] ugyë, mer ád-vent vãn [179-I-III], ákkó szentcsalád éneket [179-IV-VII], szentolvasó éneket [179-VIII-XI], ákkó esti éneket [179-XII-XIV], úghogy mindbí vãn égy kicsi áz álkálomrá.

Mikó eljøn áz az idé [idő], ákkó mëg van kérdezve mindenki, hogy be-ë fogadjá, s ákkó kezgyik sorbá. [A szentcsalád képe] ott vãn másnap estéjig, ákkó vizik [tovább].

Németh I.: Másnap este először odamennek a régi házhoz?

– Úgy vót régen, de most már nemigen. Válamelyik személy elmén [a képert], de jobban mënnek minnyãn odá á [következő] helyszínre. Válamikor régen, tudom – én vótám kisgyerëk ákkor, mëg eregápám vezette – ákkó mindnyáján odá, áhhó á [régi] házhoz [mentek], s végezték á rózsáfüzért útközbe, mëg odaérték á következéhé? Ázok várták á szentcsalád képet otthun. De gyítt [jött] á hā-borús vilāg, ákkó szétoszlott ez, minden szerteszt ment.

Bodor A.: A szentcsalád-járás nem szünetelt?

– Én úgy tudom, hogy nem. Csak azt mondom, hogy a háborús évekbe jobban zárkózott vóták, mer ugye a nép nem is mert... De azért vót végezve mindég.

Bodor A.: Mennyien voltak?

– Kilenc-tíz, tizenöten [tizenöten] is, mikor hogy. Kilenc ugye az a kilenc személy, aki fogadjá és aki beengedje, de ákkó ott vännák szomszédok, vágy rokonok, vágy nem tudom én, ákik elgyünek oda még.

A kép ott márád [az utolsó háznál] az egész innepek álátt újév vágy háromkirálokig, mikó ki hogy szereti vágy kedveli. Én mondtám, hogy itt lehet egész innepekbe a kép. Ákkó elhózzá a képet hozzám az a' illető, én eltészem egy évig, ákkó mégin viszik, újbú visszaáll.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes.

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Dienes Pál nem a szentcsalád-járás sorrendjében énekelt, hanem azt a repertoárt adta elő, amiből egyes alkalmakkor válogatnak.

I. *Mária, szűz virág*. A 2–4. versszakot Gábor József (92) énekelte. Gy: Bodor A., 1990, Arch. 115B 18.

A dallamról, variánsokról lásd a 68. nagycsütröttöki ének jegyzetét.

II. *Mikor Máriához*. Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 163. adventi ének jegyzetét.

III. *Ím a hajnal, jön az angyal*. 18. századi, feltehetően német eredetű dallam (Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*, 159). Mintegy húsz változata ismert a Kárpát-medencében mint névnapköszöntő vagy búcsús- és halottasének. Plagális dallamjárása a magyar népzeneitől idegen.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/401. Hasonló szöveg más dallammal: 173. adventi ének. A szöveget vö. *Orgonahangok*, 396–397.

IV. *Szállást keres a szentcsalád*. Kis ambitusú, dúr dallam, mely több 19. századi kottás gyűjteményben szerepel. Tíz változata ismert a Kárpát-medencében, a legtöbb a Dunántúlon.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/101. Szövege más dallammal: a 181-I. szentcsalád-járás éneke.

V. *Betlehemnek őslakói*. Nagyböjti szöveggel is énekelte: 64, lásd annak jegyzetét.

VI. *Egek királynéja*. Szentcsalád-járás variáns: 178-III, 181-II.

(Ugyanezzel a szöveggel ugyanígy: Guzsvány Antolovics Erzsébet, gy: Hodovány Attila, Kiss Endre, 1983. Silling I. 1989, 195.)

Dallamtípusáról lásd az 52. lóbúcsúztató jegyzetét.

Szövegvariáns más dallammal: 181-IV, 186. szentcsalád-járás éneke.

VII. *Egy fényes csillag leszállt*. Dienes Pál az első versszakkal énekelte, a további versszakokat a 74 éves Fontányi Jánosné (gy: Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000, MD094A_06_04), a 3. vsz. utótagját megismételve.

Szentcsalád-járás variáns: 178-I, lásd annak jegyzetét.

VIII. *Örvendetes olvasóddal*. 19. századi, szaffikus formájú, plagális dúr dallam (*Zsaskovszky énektár*, 1855), huszonöt változata ismert a Kárpát-medencében mint névnapköszöntő, rózsafüzér társulati, halottas-, búcsús- és esti ének. Szentcsalád-járás variáns: 180-III.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/369. Szövege: *Orgonahangok*, 770.

IX. *Megnyílt a szép menyországnak*. Feltehetően egy népies-vallásos dallamtípus (MTA népzenei gyűjtemény 15.022.1/1–2) mintájára készített kántori szerzemény. Szoros variánsa nem ismert, ugyanakkor motivikája, részben felépítése is az előző énekéhez hasonlít. Egy-egy versszaka az örvendetes szentolvasó titkait fogalmazza meg.

X. *Szentolvasót elvégeztük*. Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 95. Mária-siralom jegyzetét. Szövege: *Orgonahangok*, 774.

XI. *Elvégeztük, buzgó hívek.* Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 197-II. bölcsőjárás jegyzetét.
XII–XIV. lásd 178-IX–XI. sz.

XV. *Áldj meg minket, Jézus.* Dallamtípusáról, a variánsokról lásd az 54. hamvazószerdai ének jegyzetét.

Hangzó: 052–057 (II–IV, VI, X, XI. ének).

180. Szentcsalád-járás

Az Atya, Fiú és a Szentlélek Istennek nevében. Ámmen.

180-I.

♩ = 50

1. Szál-lást ke - res a szent-csa-lád,
De sen - ki sincs, ki he - lyet ád.

Nin-csen, a - ki be - fo - gad - ja

Őt, ki ég - nek s föld-nek u - ra.

2. Az idő már későre jár,
A madár is fészkére száll,
Csak a Szent Szűz jár hijába
Betlehemnek városába.

3. Legalább ti, jó emberek,
Fogadjátok a kisdedet!
Házatokra boldogság száll,
Ha betér az égi király.

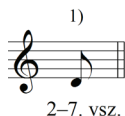
4. Ne sírj tovább, Szűz Mária,
Ne menjetek ma máshova!
Szállásunkat mi megosztjuk,
Kis Jézuskát befogadjuk.

180-II.

♩ = cca 40

1. Az Is - ten-szü - lő Szűz - a - nya Íly ké - ső éj - sza - kán

2. Szűz kezéjít összeszi
S kéri a népeket,
Hogy az Isten szent nevéjér
Adnának menhelyet.

3. Ó, de senki sem könyörül,
Telve minden hajlék.
Hová legyen a szegény Szűz,
Irgalmas Istenség!

4. Míg egy rongyos istállóban
A városon kívül
Szülé isteni gyermekét
Kín, fájdalom nélkül.

5. – Szívemnek drága szülöttje,
Sok fáradságunkra
Sem vehettél méltó szállást
Betlehem tájékán.

6. Nyugodjál szűz karjaimban
Kínoknak gyermeke,
Édes szenvedést okozott
Szűzanyám érdeme.

7. Üdvöz légy, kedves gyermekem,
Szenvedő nagy Isten!
Dicsértessék a jászolyba
Mindörökké! Ammen.

Imádságok:

Elhoztam hozzátok a szentcsalád képét, a Szűzanyát, méhének áldott gyümölcseivel, az Úr Jézussal és a Szűzanya szent jegyesét, Szent Józsefet. Áldásuk tér be e házba, remélem, szívesen adtok nekik szállást!... Miatyánk..., Üdvöz légy..., Dicsőség..., Miatyánk..., Üdvöz légy..., Dicsőség..., Miatyánk...

Elutasították mindenhol szent jegyesedet, mert nem ismertek meg téged. Pedig közeledett a perc, melyben te az egész emberiséget boldoggá teszed. Ó, ha mi akkor élhattunk volna! Ó, ha mi akkor befogadhattunk volna...

[Ezután imádság következik a gyerekekért és a betegekért. Majd elmondják az örömdalokat a következő énekből.]

180-III.

2. Kedves rokonod, Erzsébet látogatására
Sijtétél drága terheddel vigasztalására.
Ő is eképpen köszöntött: Áldott vagy az asszonyok közt!
Üdvöz légy, Mária!
3. Rongyos istállóba szülted isteni gyermeked,
Szállást egész Betlehembe nem adtak tenéked.
De az angyalok dicsértek, a pásztorok meg tiszteltek,
Üdvöz légy, Mária!
4. Öledbe vevéd Szent Fijad tisztulásod napján,
Jeruzsálemi templomban őtet bemutatván,
Az Istennek ajállottad, Simeont megvigasztaltad.
Üdvöz légy, Mária!
5. Szent Fijadat harmadnapon az orvosok között
Megtaláltad a templomban, hol kérdezősködött.
Mi is ha őt el elvesztjük minden, ó, Szent Szűz, keressük!
Üdvöz légy, Mária!

180-IV.

Rubato ♩ = cca 56

Min - den ró - zsá - ja bí - bor.

E szent ró - zsa - fü - zér Is - ten - nél ked - ves.

2-6. vsz.

2. Nem köthetünk már szebbet, Szép koszorúból többet. Összeszedtük lelkünk legszebb virágát, Gyöngykoszorút kezeinkből nyújtjuk át.	4. Jézus anyja, Mária, Menyország gyöngykapuja, Szentolvasód zsámolyához sietünk, Máskor is mi ily koszorút köthessünk.
3. Szívünk hő szerelmében Anyánk, neked küldjük el, Csillagkoronádhoz fűzzük fejedre. Ölelj minket szeplőtelen szívedre!	5. Szent erényed érdeme Koronád legszebb gyöngye. Zálogul adjuk át neked szívünket, Lássuk egykor menyben drága színedet!
6. Imádással Istennek Három személyben egynek, Tiszteletre jer a Szűz Márijának, A szent rózsafüzér királynéjának!	

180-V.

♩ = cca 56

1. Meg - kon - dul - nak a ha - ran - gok,

Én is Úr - an - gya - lát mon - dok.

A - ki tér - den áll - va mond - ja,

Szent ál - dá - sát re - ánk ad - ja.

2. Boruljunk le hát a porba,
Szálljon rejánk szent áldása!
Tiszteljük a Szűz Máriját,
Vele együtt a Szent Annát.

3. Dicsértessék, alleluja
Boldogságos Szűz Mária!
Jóakarató híveknek,
Az elesett bűnösöknek.

4. Dicsértessék Jézus neve,
Ez legyen a szónak vége,
Szűz Mária az egekbe
Most és mindörökké! jAmmen.

Imádságok: Úrangyala, Miatyánk, Üdvöz légy, Most segíts meg, Mária...

180-VI.

♩ = cca 54-60

1. Gyer-tek i - de, csó-kol-gas-suk A szent ke-resz - tet,

Me-lyet az Úr Jé - zus vé - re Pi-ros - ra fes - tett.

2. Ennek nyugszunk árnyékába
A gyászsírunkba,
Ez lesz a vezércsillagunk
A menyországba.

5. A bús özvegy, kinek nincsen
Vigasztalója,
Tekintsen az Üdvözítőnk
Keresztfájára!

3. Öleljétek kebletekre
A szent keresztet,
Hisz a pokol tűzlángjától
Minket megmentett.

2. vsz.

6. Megenyhíti fájdalmunkat
A szent keresztfa,
Mert három óráig függött
Úr Jézus rajta.

2. vsz.

4. Kinek a halál elvitte
Apját vagy anyját,
Ölelje meg fájdalmában
Ölelje meg bánatában
A szent keresztfát!

2. vsz.

7. Ha a keresztet tiszteljük
Itt az életben,
Részesüljünk az Úr Jézus
Üdvösségében!

2. vsz.

2. vsz.

180-VII [180-V. dallamára].

1. Adjon Isten jó éjszakát,
Küldje hozzánk szent angyalát!
Terjessze ránk szent áldását,
Köszöntsük a Szűz Máriját!

2. Köszöntsük a Szűz Máriját,
Vele együtt a Szent Fiját,
Jézus, Mária szent neve
Legyen nekünk örömünkre!

3. Íme, eltűnt a fényes nap.
Felkel-e még nekünk holnap?
Még számadásom nem egész,
Nem vagyok még az útra kész.

4. Íme, sötétbe maradok,
Jöjjetek elő, csillagok!
Ragyogjatok, élő tüzek,
Dicsőült mennyeyi szentek!

5. Te jís, őrző szent angyalom,
Dalold tovább csengő dalom!
Míg a testem nyugosztalom,
Légy mellettem, oltalmazóm!

180-VIII.

♩ = cca 66–72

1. Szent Já - nos - nak szép, ke-gyes ál - dá - sa
Száll - jon er - re a ke-resz-tény ház - ra,

Mint ré-gen-te Úr Jé - zu-sé szállt a-pos - to - lok - ra,

Szent Já - no-sé is úgy száll-jon re-jánk, mind-nyá-junk - ra!

4. vsz.

2. Szent Jánost Isten legjobb szerette,
Felséges karját vállára tette.
A Jordán tiszta vizében meg is keresztelte,
Az utolsó végvacsorát övéle végezte.

3. Egy asszony vizet merít a kútról,
Az Úr Jézus vizet kér asszonytól.
Nem adott az Úr Jézusnak asszony a vizéből,
Az Úr Jézus sem adott az ő üdvösségéből.
4. Mondá asszony gúnnyal a Jézusnak:
Nem kapsz vizet, hallottam, zsidó vagy.
Szamaritánusbeliek zsidóval nem beszélnek,
Azért mondom, távozz innen, nem kapsz tőlem vizet.
5. Mondá Jézus kútnál az asszonynak:
Tudnád, ki kér, vizet adnál annak.
Kitől kapnál olyan vizet, hogyha abból innál,
Soha, soha, még te élnél, soha nem szomjaznál!
6. Asszony gyorsan befut a városba,
Az edényt a kút szájánál hagyta.
Addig Jézus azt felvette, vizét megkóstolta,
Így Jézus az asszony bűnét meg is bocsájtotta.
7. Mire asszony kifut a városból,
Semmit sem látott a nagy csodából.
De kapott az Úr Jézusnak szent üdvösségéből,
Mert a Jézus Krisztus ivott az ő edényéből.
8. Azért minden fáradtságjinkban
Adjunk vizet szomjasnak az útban.
Mert nem tudjuk, hogyha asszony, nem-e Szűz Mária,
Hogyha jember, nem-e maga az egy Isten Fija.
9. Áldd meg, Jézus, e háznak családját,
Egészséggel gazdát, gazdasszonyát!
Amíg élnek, hagy éljenek erő-egészségben,
Holtuk után vezesd őket örök dicsőségben!
10. Ezen szónak legyen tehát vége,
Dicsértessék az Úr Jézus neve,
Boldogságos Szűz Mária örök boldogságban,
Engedd Jézus, hogy úgy legyen, mindörökké! Ammen.

180-IX.

♩ = cca 56

1. El - vé - gez - tük i - má - jin - kat Szűz Má - ri - ja ne - vé - ben.
Is - ten ve - lük mind - a - zok - kal, a - kik itt meg - je - len - tünk,

2. Majd ha az az álnok halál lezárja *ja* szemünket,
Fásult nyelvünk nem mozdulhat, nem tisztelhet tégedet.
Akkor is majd jöjj el hozzánk, Szűz Mária, édesanyánk!
Vidd lelkünket a mennyekbe te Szent Fjád elébe!

Ez a kép, akiné' utójjára lész, negyven napig ottan van.

Gy: Mikor csinálták utójjára ezt a kilencedet?

– Ezt mindég csináták, ez az ős-szülejinktű maradt ránk. Nem vót abbahagyva, csak nem vót mindig ilyen szabadon, mint most.

Gy: Az imádságokat honnan vették? Segített-e kántor vagy pap?

– 1898-ba született az az asszony, akihē mink jártunk. Az a Sóti Julianna Adorjánrű származott. Mindet az tudta.

Gy: Őneki le volt írva?

– Lē. Ezt a lányáná' lehetne mēgtaláni... Nyomtatva vót nála, mēg írva is... Az *Orgonahangok*, édesanyámnak is vót az a nagyon vastag [imakönyve], azok vótak akkor. A *Szent vagy, Uram!* Ezek-bű imádkoztunk.

Gy: Tudta-e a pap, hogy maguk ezt csinálják?

– Hát hogynē, igen, igen.

Gy: Nem a templomban csinálták?

– Nem. De ennek maj' ha vége lēssz, akkor mink összeszedjük a píz, akkor mi jértünk ott lész mise, a kilencedeseknek, akik jártak a kilencedre. De valamikő nem vót mise. A Lourdes-i kilencedet végezzük a templomba, de ezt a kilencedet nem, ezt csak házakná'.

Gy: 17 ének van itt legépelve. Honnan szedték ezeket az énekeket?

– Az idős asszonyok, akik vezették, azok mind olvasták [az énekszövegeket]. Mink is jártunk, kislányok vótunk, és ez ránk ragadt.

Gy: Ezeket templomban nem éneklük? Egyet sem?

– Nem.

Gy: Ki melyiket akarja, azt éneklük? Tehát csak az imádság az, amit el kell mondani?

– Amikő kezdjük az imádságot, akkor mindég az az ének: Szállást keres a szentcsalád vagy utána Az Istenszülő Szűzanya, mēg az, hogy Szentolvasót elvégeztük, ezt mindennap [énekeljük].

Oromhegyes, asszonyok Takács Ferencné Kávai Teréznél a szentcsalád-járás második napján.

Bodor A., 1995. XII. 15.

I. *Szállást keres a szentcsalád*. Szentcsalád-járás variáns: 188. (Törtelyi Mátyásné is énekelte, gy: Bodor A., 1995, Arch. 208B 11.)

Dallamtípusáról lásd a 160. adventi köszöntő jegyzetét.

II. *Az Istenszülő Szűzanya*. Szentcsalád-járás variáns: 178-IX, 183, dúr hangsorú 180-VI.

Dallamtípusáról lásd a 67. nagycsüttörtöki ének jegyzetét.

III. *Örvendetes olvasóddal, Mária, tisztelünk*. Szentcsalád-járás variáns: 179-VIII, lásd annak jegyzetét.

IV. *Készen már a koszorú*. Szentcsalád-járás variáns: 192.

Dallamtípusáról lásd a 141. aratási ének jegyzetét.

V. *Megkondulnak a harangok*. Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VI. *Gyertek ide, csókolgassuk*. A 180-II. szentcsalád-járás énekének sajátos, dúr hangsorú változata.

VII. *Adjon Isten jó éjszakát*. A 180-V. dallamára.

VIII. *Szent Jánosnak szép, kegyes áldása*. Széles körben elterjedt kanásztánc-dallam. A Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön ismert mintegy 90 változatban, többnyire ezzel, vagy a *Bárcsak régen felébredtem volna* kezdetű szöveggel (*Orgonahangok*, 471), mint betlehemes és karácsonyi ének (MNT II. 597–603). Néha újabb, vallásos szöveget húznak rá, ezekben a változatokban a dallam utolsó sora az első kettővel egyezik. Előfordul az is, hogy a negyedik sor egy-két ütemmel kibővül. Templomban nem szokták énekelni. A dallamnak morva és szlovák párhuzamai vannak.

Variáns: a 148. havi boldogasszonyi, a 152. nagyboldogasszonyi ének, a 249-III, a 265-IV* betlehemes, a 283–286. karácsonyi ének, a 351–353. Szent János áldása.

(Törtélti Mátyásné és társai is énekelték az 1–3. és 8. versszakkal, gy: Bodor A., 1995, Arch. 118B 13.)

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.018.9/0.

A 2. vsz. második felének szövege nem Szent János apostolra, hanem Keresztelő Szent Jánosra vonatkozik.

IX. *Elvégeztük imáinkat*. Újabb, visszatérő szerkezetű dallam, az egész Kárpát-medencében ismert 23 változatban. Búcsújárásakor, rózsafüzér társulati alkalmakkor és szentcsalád-járásakor szokták énekelni.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.039.2/0.

Hangzó: 058, 059 (I, IV. ének).

181. Szentcsalád-járás

181-I.

♩ = cca 66

1. Szál-lást ke-res a szent-csa-lád,
De nincs sen-ki, ki he - lyet ad.

Nin - csen, a - ki be - fo - gad - ja

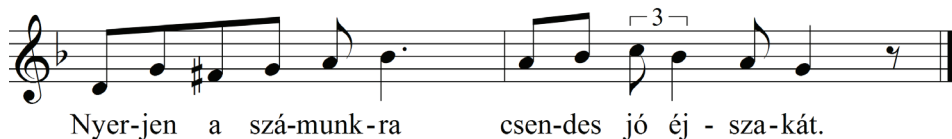
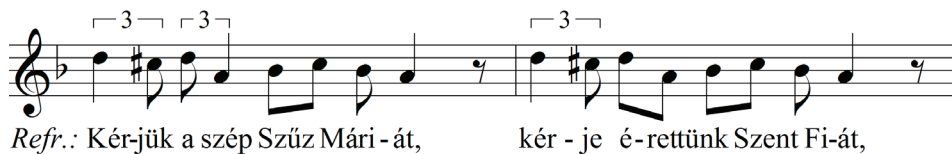
2-4. vsz. = 180-I. sz. 2-4. vsz.

Köszöntik evvő a képpel a ház urát. Mindönki tudja ezt az éneköt, van mindenkinek ilyen papírja. Ez az ima van utána, ami le van írva, az üdvözlő ima: „Elhoztam hozzátok a szentcsalád képét, a Szűzanyát, méhének áldott gyümölcsével... Remélem, szívessen adtok nekik szállást!” Utána elmondja az Üdvöz légy Máriát, aztán meg ezt: „Hunnan van ez, hogy az én uramnak anyja jön hozzám...” „Ó, de boldog vagyok, hogy a szentcsaládot hajlékomba...” Ezt mán a gazdasszony mondja. Aztán az Űrangyalát má' együtt mondják. Akkó itt van egy felajáló ima.

A litánia, a lorettoi égyik, de háromfajta van. Elsőbb a lorettoi. Itten van még egy ének:

181-II.

♩ = cca 66

2. Engedj, édesanyánk, békében aludni,
Mint az alvó Jézus, szépen álmodozni. *Refr.*

3. A holnapi napra hogy felviradhassunk,
Új szívvel s lélekkel neked szolgálhassunk.
Kérjük a szép Szűz Máriát, kérje érettünk Szent Fiát,
Nyerjen a számunkra boldog fölviradást!

Szent János áldása is utána egy ének:

181-III.

♩ = cca 96

1. Szent Já - nos ál - dá - sa Száll - jon e - zen ház - ra!
Min - den ro - kon - tok - ra, A - tyá - fi - ság - tok - ra,
Szom - széd - ja - ji - tok és Jó ba - rá - ti - tok - ra!

1) 2)
2. vsz. 2. 3. vsz.

2. Köszönjük, jó gazdánk,
Szíves gazdasszonyunk,
Hogy befogadtatok,
Gyertyát gyújtottatok.
Ezért a jó Isten
Áldjon mindnyájotok!

3. Köszönjük hát mi is,
Kedves jó testvérek,
Hogy megtiszteltetek,
Meg nem vetettetek.
Ezért a jó Isten
Áldjon minden lépten!

Ez mán a végén van. Az utolsó verset a gazda [énekli]. A Szent Jánost, meg a Köszönjük, akik érkeztek, a legvégén.

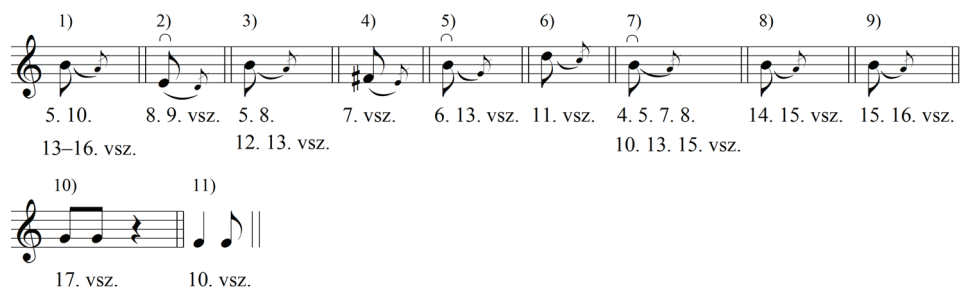
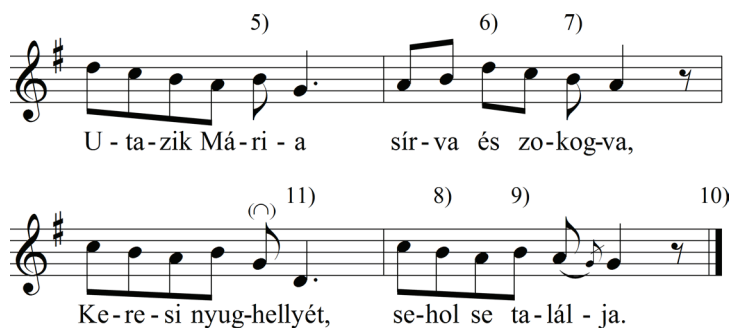
Mög ezt is aztán énekölik, A kovácsnak a lánya. Nagyon szép:

181-IV.

♩ = cca 96

1. E - gek ki - rály - né - ja, meny - or - szág csil - la - ga,
Ki a fê - nyes csil - lag, a szép Szűz Má - ri - a.

1) 2)
3) 4)

2. Szent József s Mária útnak indulának,
Jeruzsálembe már szállást nem találnak.
Látják Szűz Mária szülő álapotját,
Mindenki azt mondja: Nem adhatok szállást.

3. Sírt a Szűz Mária szive fájdalmában,
Hogy hol lesz szállása a zord éjszakában.
Közel volt az idő, a szülés órája.
Hol fog születni a világ megváltója?

4. Bemegy Mária egy kovácslakásba
Bement Szűz Márija egy kovácslakásba
Kérvén ottan szállást csak egy éjszakára:
Hallod-e, te kovács, könyörülj meg rajtam,
Adjál nekem szállást, nagyon elfáradtam!

5. – Nem adhatok szállást, mert vendégem vagyok,
– *Nem adhatok szállást, mert sok vendégem van,*
Az én szép szobáim mind foglalta vagyok.
Az én szép szobáim mind elfoglalva van.
De a kovácsnak egy vak s kezetlen lánya
Máriának mondja: Menj az istállóba!

6. Nem messze van ide a rongyos istálló,
Betlehemi úton ottan megnyughattok.
Betlehemi úton ott is megnyughatol.
Betlehemi úton ott meg is nyughatol.
A kovácsnak lánya rollad gondoskodik,
Jól tudom magamról, ápolás jólesik.
7. El is ment Mária rongyos istállóba,
Megszülte Szent Fiát szénán a jászolba.
Barmok leheltek a hideg éjszakába,
Barmok leheltek rá hideg éjszakába,
Mária könnyei hulltak Jézuskára.
8. Másnap kiment a lány, gazdag kovács lánya,
Odamegy a leány, gazdag kovács lánya,
Rongyos istállóba Máriát találta.
Mondja Szűz Mária a nyomorék lánynak:
Hajolj le, te lányom, vedd fel Szent Fiamat!
9. – Lehajolnék hozzá, fájdalom, nem látok.
Nincs kezem, Szent Fiad felvenni nem tudom.
Karjaim nincsenek, azt fel nem adhatom.
De mégis lehajolt s kinyíltak szemei,
De lehajolt a lány, kinyíltak kezei,
De lehajolt a lány, lett szeme világa,
Kinyíltak karjai Jézuskát felvenni.
Kinyíltak szemeyei, Jézuskát fölveszi.
Karjain tündöklök világ megváltója!
10. Ó, csodák csodája, a kovács vak lánya
Kinyújtván a kezét Mária szavára
Lehajolt Jézusért, lett szeme világa,
S tündöklött kezében a világ megváltója!
11. Hazatért a leány vígann, nagy örömmel.
A kis Jézust látta, s megjött szeme fénye!
Kis Jézust láthatta, megjött szeme fénye!
Így szólítja anyját és az édesatyját:
Láttam szemejimmel az Isten Szent Fiát!
Látták szemem az ártatlan Jézuskát!
12. Ugyan, kedves atyám, te nagy, gazdag kovács,
A Szűz Máriának mért nem adtál szállást?
Kénytelen volt ő az istállóba menni,
Rongyos istállóba Szent Fiát megszülni.

13. – Jaj, ha tudtam volna, a legszebb szobámba
Adtam volna szállást a Szűz Máriának!
Nem engedtem volna istállóba menni.
M megbántam tettemet, jaj, mit kell most tenni?
14. Inkább mentem volna én az istállóba,
Nem hogy Szűz Mária és ártatlan fia!
Mert a Szűz Mária tett olyan nagy csodát,
Meggyógyította ja kovácsnak leányát.
15. Ez volt az Úr Jézus első csoda tette,
Amint megszületett, malasztal volt tele.
A nagy, gazdag kovács vak s kezetlen lánya
Jézus születése napján meggyógyula.
16. Jó keresztény lélek, adj utasnak szállást,
Ne küldd hajlékodból, hogyha kérnek hálást!
Nem tudod, ha férfi, nem az Úr Jézuska,
Hogyha pediglen nő, nem-e Szűz Mária.
17. Szentháromság Isten áldja és engedje
Áldani közöttünk a drága szent nevet!
Dicsértessék töllünk az Úr Jézus neve,
Áldás és szent béke szálljon nemzetünkre! Ámen.

Ez a befejezés, mög amaz [a Szent János áldása] is, mindön alkalommal. Én vótam kétsző tavaly is, akkó éneköték mind a kétsző, mög emezt az elköszöntöt, ezt is. Nem csak egy énekkel mén, nagyon sok énekkel.

A szentsalád-járás kezdődik december 15-én és kilenc napig tart, 23-áig. Vagyis karácsony böjtjire má' el van végezve. Mögbeszélük az asszonyok, mindönnap másná' vannak. Vót mikó férfiak is mentek. Jasura József vót a vezető, a központba lakott. Nagyon szépen tudott éneköni [lásd pl. 194]. Akiné' van az imádság, anná' marad éjszakára [a kép], másnap az viszi a másikhon, és így sorba mén. Mög van beszéve, hogy hány órára mönnek oda, és akkó kezdik el, mikor mindenki ott van, bevárják egymást. Én mostanába járok. Fiatalon nem bírtunk, hát dolgoztunk, tudja.

Csóka, Tóth Sándorné Gligor Rozália (59),
Kalmár Andrásné Gligor Piroska (76),
Kovács Károlyné Ugri Piroska (71).

Németh I., Juhász Gy., 2013.

A három asszony felváltva beszél a szokásról, és közösen énekelnek.

I. *Szállást keres a szentsalád.* Szentsalád-járás variáns: 178-X, 179-XIII, 193. (Jasura József is így énekelte 1998-ban: Kónya 2004, 185.)

Dallamtípusáról lásd a 178-X. ének jegyzetét.

Szövege más dallammal: 179-IV. szentsalád-járás.

II. *Mária, Mária, eljött az éjszaka.* Szentsalád-járás variáns: 178-III, 179-VI.

Dallamtípusáról lásd az 52. lóbúcsúztató jegyzetét.

III. *Szent János áldása*. 18. századi dallam hatsoros, dúr pentachord változata. Ezzel a szöveggel különféle közösségi alkalmak búcsúzó éneke. Mintegy 30 négysoros variánsát gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön, az Alföldön és Erdélyben.

Szentcsalád-járás variáns: 190–191. (Jasura József is így énekelte 1998-ban: Kónya 2004, 188a.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/122 távolabbról.

IV. *Egek királynéja, mennyország csillaga*. Szentcsalád-járás variáns: 196.

Dallamtípusáról lásd a 157. kisasszonyi ének jegyzetét.

A szövegvariánsok a 186. és 196. szentcsalád-járás énekére vonatkoznak.

182. Szentcsalád-járás

Poco parlando ♩ = cca 100

1. Egyszer a kis Ná - zá - ret - ben

Úr Jé - zus szől - lős - kert - jé - ben
Kis

Két ró - zsa - fa zöl - dellt, vi - rult,

Mind a ket - tő ősz - sze - bo - rult.

1a) 1b) 2) 3) 4) 5a)
2. 12. 17. 18. 8. 9. 20. 25. vsz. 17. vsz. 3-5. 7. 12. 4-6. 8. vsz.
23. vsz. 13. 14. vsz. 14. 15. 18. vsz.

5b) 5c) 6) 7) 8) 9)
10. vsz. 11. 12. 20. 25. vsz. 4. 8. 10. vsz. 19. vsz. 9. 12. 13. vsz.
15-19. 22. vsz.

2. Az egyik mint a hó, fehér,
A másik piros, mint a vér.
Szűz Mária gyakorta ott
Este-reggel imádkozott.
3. Megnyillott a kert ajtaja,
Örök igazság nappala.
Tiszta hófehér köntösbe
Kis Jézuska azon lép be.
Kis Jézus azon lépett be.
4. Kis fűrészt tart kis kezébe,
Úgy lép Szűzanya jelébe.
Szűzanyának, im így szólla:
Szűzanyának, im így szólván:
Meg ne döbbenj, Szent Szűzanya!
Meg ne döbbenj, Szent Szűzanyám!
5. Két szál rózsát zöld lombjával
A fehérből és pirosból
Kis fűrésszel lefűrészelt,
Abból keresztet készített.
6. Díszessen elkészítette,
Szentséges anyjának vitte.
Örömtől sugárzó arccal
Ím, így szólt szelíd mosollyal:
Így szólt szelíd mosolygással:
7. Nézd, Szűzanyám, Jézusodat,
A té kedves magzatodat!
Tizenhárom éves vagyok,
Keresztet csinálni tudok.
8. Halványul Mária arca,
Nagy a lelke-szíve harca.
Titkos nagy fájdalmat érzett,
Szent Fijára búsán nézett.
9. Kérdi Jézust önérettel,
Szívszorongva, bús könnyekkel:
Magzatom, kérlek, mondd meg ezt,
Mit jelent e rózsakereszt.
10. – Anyám, azért készítettem,
Csókolj meg érette engem!
Szent szívem érette dobog,
Forró lángja érted lobog.
11. Szóll a kisdéd mosolyogva
Szűz anyjának csókot adva:
Ilyen lesz a kereszt-oltár,
Kin függök majd a Golgotán.
12. Te vagy rózsák királynéja,
Te vagy a rózsák királya,
Szent keresztfa fák királya.
Szűzanyám, ne sírj, ne könnyezz,
Mind a kettőnknek sorsa jez.
13. Engem példáz piros rózsá,
Lásd, még el nem jön az óra.
Fehér rózsá téged példáz,
Te majd a kereszt alatt állsz.
14. Még húsz esztendő van vissza,
Míg szent vérem a föld issza.
Szűzanyám, kérlek tégedet,
Vedd kezedbe a keresztet!
15. Vidd el Libánus hegyére,
Kis csörgő patak szélére!
Szived-lelked bánatába
Ültesd citrus árnyékába!
Ültesd cédrusfa árnyába!
16. Húsz esztendő zöld tavassza
Ezt új életre fakassza.
Árva rózsák ezen nyílnak,
Engem s téged is gyászolnak.
Engem és téged gyászolnak.
17. Teljesítvén Jézus szavát
Szent Szűz a rózsá-keresztfát
Libánus hegyére vitte,
Citrusfa alá jültette.
Cédrusfa alá ültette.
18. Azon a viruló tavasz
Zöld lombot és bimbót fakaszt.
Csipkebokor lett belőle
Szűz Mária emlékére,
19. Melynek kétszínű virága,
Piros, fehér a rózsája.
Jó keresztény, rá figyelmezz,
Jézus rózsá-keresztje jez!

20. Adjon Isten jó éjszakát,
Küldje hozzánk őrangyalát!
Terjessze ránk szent áldását,
Köszöntsük a Szűz Máriját!
Bátorítsa szívünk álmát!

21. Jézus, Márija szent neve
Légyen nekünk örömkre!
Íme, eltűnt a fényes nap,
Felkel-e még nekünk holnap?

22. Míg számadásom nem egész,
Nem vagyok még az útra kész.
Íme, sötétbe maradok,
Jöjjetek elő, csillagok!

23. Ragyogjatok, élő tüzek,
Dicsőült menyeyi szentek!
Te is, őrző szent angyalom,
Dalold tovább csengő dalom!

24. Még a testem nyugosztatom,
Légy mellettem, oltalmazóm,
Még a testem nyugosztatom,
Légy mellettem, oltalmazóm!

25. Mennyi csillag van az égen,
Mennyi fűszál van a földön,
Jézus annyiszor áldassék,
Szűz Márija tiszteltessék!

Törtelyiné az 1–19. versszakról: A kilencedeken, este, karácsony előtt [énekeltük], még eztet a „Kovács lánt” is [pl. 181-IV, 186, 196]. Mondtuk az asszonyoknak: Most ezt a „Kovács lánt” meg ezt a „fűrészeset”! Nagyon szerettük énekőni, azé is tanútuk még ezt jobban. Mink itt olyan tizenégyen-öten-hatan [vagyunk], de valamikor vótunk húsz-harmincan is. Alig fértünk bē.

A 20–25. versszakról: Mikó gyüttünk el, a kilenced végén [énekeltük].

Oromhegyes, Törtelyi Mátyásné Dávid Viktória (63) 1–24. vsz.
Rábé, Masa Rozália (64) 20, 25. vsz.

Bodor A., 1995.

Bodor A., 1997.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 199. bölcsőjárás énekének jegyzetét.

Az 1–19. vsz. más dallammal: szentcsalád-járás 193, a szövegvariánsok erre vonatkoznak. A hosszú szöveget számos nyomtatvány népszerűsítette, Bálint Sándor ponyvagyűjteményében pl. 15 kiadványban szerepel A názreti Jézuska kis rózsakeresztjének éneke (N. Szabó–Zombori 2010, 92, 98, 111, 506, 596, 800, 861. sz. stb.).

A 20–25. vsz. szövege részben: *Orgonahangok*, 285 („A nép ajkáról” megjegyzéssel).

183. Szentcsalád-járás

♩ = cca 76

1) 2) 3) ——— ↑

1. Gyer-tek i - de, csó-kol-gas-suk A szent ke-resz - tet,

4)

Me-lyet az Úr Jé - zus vé - re Pi - ros - ra fes - tett.

2. Ki - nek a ha - lál el - vit - te Ap-ját vagy any - ját,

Ö - lel - je még fáj - dal - má - ba A szent ke - reszt - fát!

5. vsz. 4. vsz. 4. 5. vsz. 3. vsz.

2. vsz.

2. vsz.

3. A bús özvegy, kinek nincsen
Vigasztalója,
Tekintszen az Úr Jézusnak
Keresztfájára!

5. Ha a földről elköltözünk,
Sírba kell szállnunk,
Jézus dicső zászlajának
Jobbján állhassunk.

2. vsz.

2. vsz.

4. Ha a keresztet tiszteljük
Itt az életbe,
Részesülünk az Úr Jézus
Dicsőségébe.

A kilenced végén [énekeltük], mikó csókolgattuk a keresztet. A köröszöt mindennap megcsókó - tuk, ahun vót a kilenced. 14-én kezdődik, oszt karácson bütyyin má' nincsen, karácsonra ezt bevé - gezzük. Úgy szerettünk menni, mikó lányok vótunk! De csinálják még mast is.

Oromhegyes, Törtelyi Mátyásné Dávid Viktória (63).

Bodor A., 1995.

Szentcsalád-járás variáns: 178-IX, 180-II.

Dallamtípusáról lásd a 67. nagycsütörtöki ének jegyzetét.

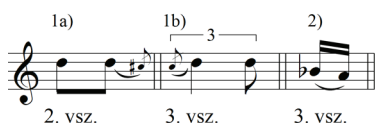
Rokon dallamtípus: a következő, hasonló szöveggel.

184. Szentcsalád-járás

♩ = cca 66

1. Gyer - tek i - de, csó - kol - gas - suk a szent ke - reszt - tet,

2. Kinek a halál elvitte apját vagy anyját,
Ölelje meg fájdalmába a szent keresztfát! *Refr.*

3. E világból ha kimúlunk, sírba kell szálnunk,
Dicső zászló Jézus jobbján, alattad áldunk. *Refr.*

Kispiac, Varbai Lajosné Kovács Matild (91).

Bodor A., Tripolsky G., 1995.

Szentcsalád-járás alkalmával, a kereszt csókolásakor éneklik.

A vallásos ponyvai szöveg a híres Tyukodi nóta kanásztánc-ritmusú dallamával kapcsolódott össze. Bácskában ezenkívül karácsonyi ének (289) és háromsoros névnapköszöntő (348). A Dunántúlról és a Felföldről is előkerült néhány változata különböző szövegekkel.

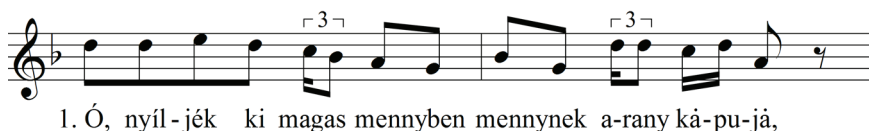
Szentcsalád-járás variáns: 185.

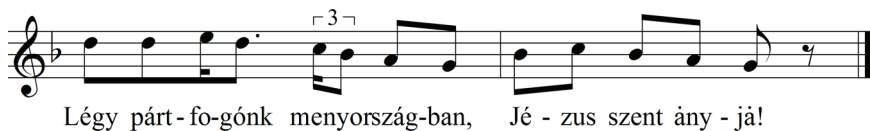
Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.096.3/0.

Rokon dallamtípus: az előző, hasonló szöveggel. **Hangzó: 060.**

185. Szentcsalád-járás

Parlando, rubato ♩ = cca 116

Szentcsalád-járaskor.

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes.

Bodor A., 1990.

Az előző dallam kibővített változata, lásd annak jegyzetét.

186. Szentcsalád-járás

Parlando ♩ = 84

Ez a fé-nyes csil-lag, a szépSzűz Má-ri - a.

2-7. vsz. = 181-IV. sz. 4-9. vsz.

8. vsz. = 181-IV. sz. 11. vsz.

9. vsz. = 181-IV. sz. 12. vsz. I-II. sor és 13. vsz. I-II. sor

10-11. vsz. = 181-IV. sz. 15-16. vsz.

17. századi eredetű dallam (Szendrey–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 210–213, II. 94–95), az egész Kárpát-medencében ismert főként vallásos szövegekkel mint halottas-, búcsús- és Mária-ének, paródia, lóbúcsúztató (MNT III/B 120), 12, 11 és 10 szótagos változatokban. A ma használatos egyházi énekeskönyvekben *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* szöveggel szerepel.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/316.

Szövegvariáns: 179-VI, 181-IV, 196.

187. Szentcsalád-járás

Parlando

1. El - in - dul-vān ā szent-csā-lād szā-lāst ke - res szí-vünk-ben.

Ki fog ne - ki āj - tót nyit-ni e zuz-mā-rās hi-deg-ben?

Ki szān-jā meg Szíz Mā - ri-jāt, Szent Jó - zsef-nek ā - rā - jāt,

Ki ér - zi ā két sze-gény-nek nincs-te - len ār - vá-sā - gāt?

2. Szíz Mārijā és Szent József, hol találtok májd helyet,
Ki fog nektek ājtót nyitni, titeket ki bevezet?
Lesz-e igaz, szerető szív, ki titeket befogád,
Vágy mint hájdán istālóbán, nyerjétek szālāstokāt.

3. Földink boldog embereji, szānjātok meg Mārijāt,
Āki āldott szíz méhében fogādja ég, föld urāt.
Zārjātok be szívetekbe, hogy boldogok legyetek!
Szíz Mārijā Szent Józseffel könyörög májd értetek.

4–9. vsz. = 178-VI. sz. *1–6. vsz.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 173. adventi ének jegyzetét.

188. Szentcsalád-járás

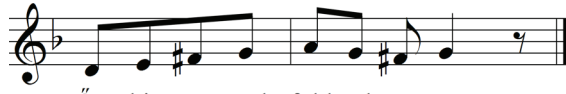
Parlando ♩ = 108

1. Szál-lást ke - res a szent-csa-lád,
De sen - ki sincs, ki he-lyet ád.

Nin-csen, a - ki be - fo - gad - ja

Őt, ki {mēnnynek, föld-nek u - ra.
ég - nek

1. 3b. 4. 5. vsz.

2. vsz. = 180-I. sz. 2. vsz.

3a Legalább ti, jó emberek,
Apák, anyák, kisgyerekek,
Apák, anyák és gyerekek,
Kis Jézuskát szeretettel
Fogadjátok szívetekbe!

4. Házatokra áldása száll,
Ha betér az égi család.
Jön, kitarva kicsi kezét,
Elnyeri a világ népét,

5. vsz. = 180-I. sz. 4. vsz.

3b Legalább ti, jó emberek,
Apák, anyák s ti, gyermekek,
Szállástokat mi megosztjuk,
Kis Jézuskát befogadjuk.

Fehérné: Evvē kezdünk, evvel köszöntünk a szentkép, vagyis a szentcsalád előtt.

Losoncné: Mēntek gyerekek, asszonyok, mindenki házról házra, a szentcsalád képét vitték. A legszēbb szobába vót földísztve erre az alkalomra. Amikor este bēfejezték a kilencedēt, mēg a rózsafüzért imádkozták mēg hát ilyeneket, akkor mindēnki lētērdelt a szentcsalád képe előtt, s úgy köszönt el a háztól. Azon az éjszakán ott aludt annál a háznál [a szentkép], aztán másnap rēggel vitték el a következōhöz. Tēhát mind a kilenc este másik házba vótak.

Magyarkanizsa, Fehér Györgyné Kis Földi Mária (64) 1, 3a, b, 4–5. vsz.
 Losonc Istvánné Körmöci Borbála (65) a szokás elbeszélése.
Tóthfalu, Dér Vilmosné Takács Kató (70) 1–2, 3a, 4–5. vsz.

Bodor A., 1993, 1994.
 Bodor A., 1994.
 Bodor A., 1995.

Losoncné születési helye Adorján.
 Dér Vilmosné Fehérnénél jóval lassabban és negyed-értékekben mozgó ritmussal énekelt.
 Szentcsalád-járás variáns: 180-I.
 Dallamtípusáról lásd a 160. adventi ének jegyzetét.

189. Szentcsalád-járás

♩ = cca 112

1)

1. Bet-le-hem-nek vā-ros-kā-jā Sok ven-dég-gel van te-le.

El-jött Jó-zsef Mā-ri-jā-vāl, Mār nem fér-het-tek be-le.

1)

2. 6. vsz.

2. Keresvén helyt házról házra,
 De é [ő] sehol nem talál,
 Hānem kint ā vāros szélén
 Egy rossz istālóbā szállt.

4. Én Józsefem, készíts helyet
 Itten ā rossz jāszoľbā,
 Hā ā keményszívjektí'
 Nem fértink ā vārosbā.

3. Itt kezdédett Mārijānak
 Ā legelsé bānātā.
 Elszāmlālvān szent nāpjājt
 Józsefhez, ím, így szōllā:

5. Itt āz órá, egek urā,
 Lásd, ā felden sírdogāl.
 Hull ā kenne, egek gyengye,
 Szent orcājān folydogāl.

6. Szent kezejit felemelvén
 Nézd, hozzām mint kéredzik!
 Szíz emlémet neki ādom,
 Tālān mājđ megelégzik.
 Ammen.

Bácskertes, Szikora Istvánné Koleszár Mária (75).

Bodor A., 1990.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

190. Szentcsalád-járás, kilenced

Poco parlando ♩ = 108–114

1) — 3) — 2) — 3) —

1. Kö-szön-jük, jó {gaz-da, Szi-ves {gazd-asz - szo-nya,
{gaz-dánk, {gazd-asz - szo-nyunk,

Hogy be - fo - gad - ta - tok, Gyer-tyát gyűj - tot - ta - tok,

3) — 4) — 5) —

{Mi-jért a jó Is - ten Ál-dást ad - jon rá - tok!
{Melyért áld-jon a jó Is - ten mind-nyá - ja - tok!

1) 3) 2a) 2b) 2c) 3) 3) 4) 5)

ossia 2a. vsz. ossia ossia ossia 2a. vsz. ossia

2a Én is, házigazda,
Köszönöm jóságtok,
Amért eljöttetek,
Még nem vetetteték.
Fizesse még a jó Isten
Mindén lépéstekét!

3a Szent János áldása
Száljon ezen házra,
Gazdaasszonyára,
Mindén családjára,
Mindén rokonára
És attyafiára!

2b Köszönjük hát mi is,
Kedves, jó testvérek,
Hogy megtiszteltetek,
És meg nem vettetek,
Mellyért áldjon a jó
Fizesse jaj Isten
Isten meg titeket!
Minden lépésteget!

3b Szent János áldása
Szálljon mindnyájtokra,
Szálljon e családra,
Minden rokontokra,
Atyafiságtokra,
Szomszédjaitok és
Jó barátitokra!

Csizsófné: Szoktak menni így kilencedre vagy pedig társulatot imádkozni. Mikor má' haza akartak menni, elvégezték az imádságokat, akkor megköszönték a házigazdának, hogy befogadták. Akkor mondták.

Kecskés Anna: Kilenced végén énekelték.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80) 3a, 1, 2a vsz.
 Zenta, Csizsóf Ivánné Surján Piroska (67) 1, 2b, 3b vsz.
 Bezdán, Kecskés Anna (66) 2b, 3b vsz.

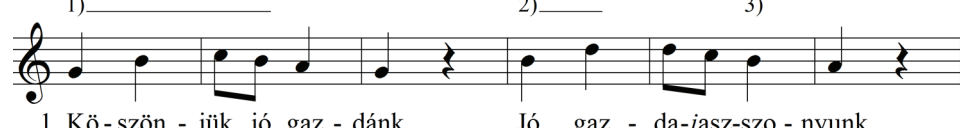
Kiss L., 1966.
 Burány B., 1978.
 Nagy F., 1973.

A vendégek és a háziak versszakonként felváltva énekelték.
 Szentcsalád-járás variáns: 181-III, 191.
 Dallamtípusáról lásd a 181-III. ének jegyzetét. **Hangzó: 061** (3a, 1, 2a vsz., Kovács Júlia).

191. Szentcsalád-járás, kilenced

$\text{♩} = 126$

1) _____ 2) _____ 3) _____

1. Kö - szön - jük, jó gaz - dánk, Jó gaz - da-jasz-szo - nyunk,

Hogy be - fo-gad-ta - tok, És hely - lyet ad - ta - tok.

4) _____ 5) _____ 6) _____

Fo - gad - ja jaz Is - ten Ér - te jó-vol-to - tok!

1) 2a) 2b) 3) 4) 5) 6a) 6b)

ossia →

1a Köszönjük, jó gazdánk,
 Szíves gazdasszonyunk,
 Hogy befogadtatok,
 Gyertyát gyújtottatok.
 Isten fizesse meg
Fizesse az Isten
 Jóakarátokat!
A ti jószágitok!

2. Köszönjük hát mi is,
 Kedves, jó testvérek,
Drága, jó testvérek,
 Hogy idejöttetek,
 Még nem vetettetek.
 Fizesse jaz Isten
Isten fizesse meg
Áldja meg az Isten
 Minden lépéseteket!
Minden lépésetek!

3a Szent János áldása
 Szálljon mindnyájunkra,
 Minden rokontokra,
 Atyafiságtokra,
 Szomszédjaitokra,
 Jó barátitokra!

3b Szent János áldása
 Szálljon ezen házra,
 Szomszédjaitokra,
 Jó barátitokra!
 Ezért a jó Isten
 Áldjon mindnyájunkat!

Törtelyiné: Házakná', kilenced.

Bankáné: Kilenc este, és mindön este evvel mēnnek szét.

Egyházaskér, Mihók Antalné Kiss Mária (79) 1, 2. vsz.

Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75) 1a, 2. vsz.

Oromhegyes, Törtelyi Mátyásné Dávid Viktória (63) 1a, 2, 3a vsz.

Csóka, Banka Mihályné Hecksó Erzsébet (58) 3b vsz.

Burány B., 1978.

Kónya S., 2002.

Bodor A., 1995.

Burány B., 1972.

Szentcsalád-járás variáns: 181-III. 190.

Dallamtípusáról lásd a 181-III. ének jegyzetét.

192. Szentcsalád-járás

Parlando, rubato ♩ = cca 63–100

1. Ó, szent-csá-lád, kö-szön-tink, Tisz-tá szív-vel id-vöz-link,

Á - kik e szent āj - tá-tos-ság-rá Most ősz-sze-jöt - tink.

4. vsz.

8. vsz.

9. vsz.

2–10. vsz.

2. Rózsák ékes rózsája,
 Szentséges Szíz Märijä,
 Te vágy ä szentcsalád ékes,
 Szép koronäjä.

3. Ó, tekintsél mirejänk,
 Legkedvesebb Szízányänk,
 Jézus Szent Fijäddäl nyerd meg
 Égi koronänk!

4. Szentcsalád, téged kérink,
 Buzgó szívvel tisztelink,
 Jézus, Märijä és Szent József,
 Légy mi védelmink!

5. Zengedezé énekkel,
 Buzgó kenyergekkel
 Téged kérink, ó, szentcsalád,
 Összetett kézzel.

6. Ide hozzád sietünk
Szent képed hogy szemléljük.
Jézus, Mária, Szent József,
Téged tisztelünk.

8. Tindeklé szép csillagok,
Mi rejtünk rágyogjátok!
Jézus, Mária és Szent József,
El ne hágyjátok!

7. Szentcsalád, vedd kedvessen
Imáinkát szívessen!
Mennyei szent áldásodat
Add ránk kegyessen!

9. Áldástok legyen rájtunk,
Kik hozzátok sóhajtunk.
Jézus, Mária és Szent József,
Könyörilj rájtunk!

10. Nagy dicsőség Istennek,
Fijúnak, Szentléleknek!
Tisztelet a szentcsaládnak
Örökké, ämmen!

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes.

Bodor A., 1990.

Szentcsalád-járás variáns: 180-IV.

Dallamtípusáról lásd a 141. aratási ének jegyzetét.

193. Szentcsalád-járás

♩ = cca 60

1. Egy-szer a kis Ná - zá - ret-ben
Kis Jé - zus szől - lős-kert-jé-ben

Két ró - zsa - fa zöl-dellt, vi - rult,

Mind a ket - tő ősz-sze - bo-rult.

3. vsz.

4-19. vsz.

2-19. vsz. = 182. sz. 2-19. vsz.

Rábé, Kiss Dezsőné Makra Ilona (53) 1–19. vsz.
Tóth Kása Jánosné Engi Mária (81) 1–4, 8, 10. vsz.

Bodor A., 1997.

Kissné nyomtatványból énekelt (A vad csipkebokor eredete vagy a kis Jézus rózsakeresztje),
Tóthné kívülről.

Szentcsalád-járás variáns: 178-X, 179-XIII, 181-I.

(Hasonló Temerinből: Csorba 1988, 257–258.)

Dallamtípusáról lásd a 178-X. ének jegyzetét.

194. Szentcsalád-járás

♩ = 92

1) 2)

1. Ó, Jé-zus, Jé - zus, Ó, ke-gyes Jé - zus, Légy ve - lünk!

3)

Kö-nyörgünk né - ked, Szent bé-kes-sé - get Adj ne - künk!

1) 2) 3)

2–4. vsz. 2. 4. vsz. 2. vsz.

2. Ha a bűn éget,
Ha ver az élet
Vihara,
Csillagunk éjben,
Segíts a vészben,
Mária!

3. Mária öre,
Hű segítője
Szent József,
A betegágyánál
És a végórán
Védelmezz!

4. Ha erőnk nincsen,
Példátok intsen,
Szentcsalád!
Ha szívünk tiszta,
Megnyílik majd a
Menyország.

Dérené: A Mennyből az angyal kottájára van ez. Búcsúzó ének.

Jasura: Szentcsalád-járáskor a litánia végén énekelik.

Tóthfalu, Dér Vilmosné Takács Kató (70).

Bella János (78) kántor.

Csóka, Jasura József (55) előénekes.

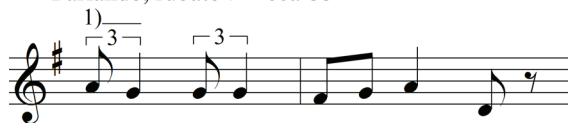
Bodor A., 1995.

Kónya S., 1998.

Bella János 53 évig kántorkodott szülőfalujában. Ezt a szöveget egy öreg nénitől kapta.
Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 062** (Dérné).

195. Szentcsalád-járás

Parlando, rubato ♩ = cca 88

1. Kö-szönt-sik a szent-csá-lā - dot,

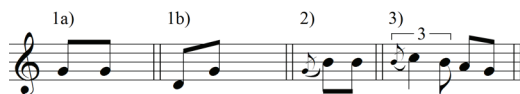
Mert meg-āld - jā ā vi - lā - got.

Refr.: Szent-csá-lād, légy ö - rö-mink,

Jó - bān, rossz-bān légy ve-link!

2-5. vsz. ossia 2-4. vsz. ossia 3) ossia
ossia 1. vsz.

2. Áldd meg minden igyeinket,
Békében óvd nemzetinket! *Refr.*

4. Jézus, Mārijā, Szent József,
Szent hitinkbe tártátok meg! *Refr.*

3. Családoknak ékessége,
Áldj meg minket, hozzānk térj be! *Refr.*

5. Hālālunknak szent órájān
Hogy ne ārtson mājđ ā sātān! *Refr.*

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes 1-5. vsz.

Bodor A., 1990.

Oromhegyes, Törtelyi Mátyásné Dávid Viktória (72) 1-4. vsz.

Bodor A., 1995.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 156. kisboldogasszonyi ének jegyzetét.

196. Szentcsalád-járás

Parlando ♩ = 72

1. E-gek ki-rály-né-ja, menyor-szág csil-la - ga,

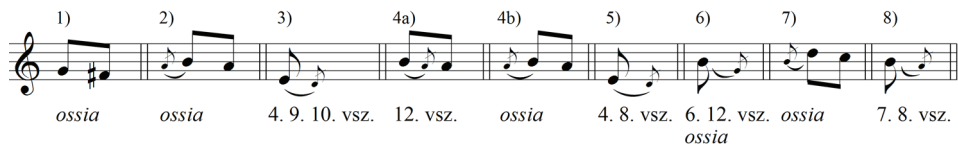
Ő a fé-nyes csil-lag, a szép Szűz Má-ri - ja.

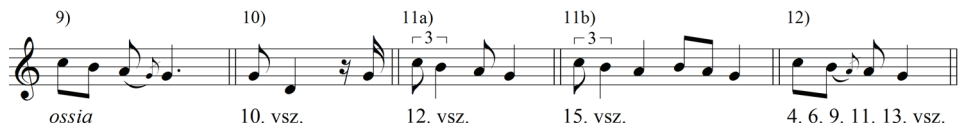
Ú - ta-zik Má-ri - ja sű - rű si - ra-lom-ban,

Ke-re - si nyug-he-lyét, se-hol sem ta-lál - ja.

ossia ossia 4. 9. 10. vsz. 12. vsz. ossia 4. 8. vsz. 6. 12. vsz. ossia 7. 8. vsz.

ossia 10. vsz. 12. vsz. 15. vsz. 4. 6. 9. 11. 13. vsz.

2–11. vsz. = 181-IV. sz. 2–11. vsz. szövegváltozatokkal.

12. – Ugyan, kedves atyám, te nagy, gazdag kovács,
Úgy van, kedves atyám, te nagy, gazdag kovács,
 A Szűz Máriának mért nem adtál szállást?
A kis Jézuskának mért nem adtál szállást?
 – Jaj, ha tudtam volna, a legszebb szobámba
 Adtam volna szállást a házamba.
Adtam volna szállást neki a házamba.
Adtam volna neki szállást a házamban.

13. Inkább én feküdtem volna istállóban,
 Nem hogy Szűz Mária és ártatlan fia!
Semhogy Szűz Márija, ártatlan Jézuska!
 Mert a Szűz Mária tett olyan nagy csodát,
Ó, a Szűz Mária tett olyan nagy csodát,
 Meggyógyította ja kovácsnak leányát.
És/Hogy meggyógyította a kovácsnak lányát.
14. Szentháromság Isten áldja és engedje,
 Áldassék vég nélkül a drága szent neve!
Áldassék közöttünk a drága szent neve!
 Dicsértessék tollunk az Úr Jézus neve,
Dicsértessék Jézus, az Úr Jézus neve,
 Áldás és szent béke szálljon nemzetünkre!
15. Ezerszer üdvöz légy, Szűzanya, Márija,
 Ajtóm is, szívem is ím, előtted nyitva.
 Tisztelni akarlak szívemből, lelkemből,
 Ne felejtkezzél meg utolsó percemről!

Tóthné: Karácsonkor kilencedőt möntünk végezni, azt a „lelki jászolépítést”. Akkó mindig ezt szoktuk énekölni. Én má’ kislán korom óta végeztem eztet. Csak ugye a némöt mögszállás ideje alatt el vót tiltva, akkó nem. De most már azóta is. A háború után is mindég végeztük.

Bella János: Egy nénitől kaptam [a szöveget], kanizsai vót. Mikor szállást keres a szentcsalád, adventba, akkor végezzük. Szálláskeresés, az a címe és utána ima van, és a legvégén szoktuk ezt énekelni.

Rábé, Tóth Kása Jánosné Engi Mária (81) 1, 4–14. vsz.

Masa Rozália (64) 1. vsz.

Tóthfalu, Bella János (78) kántor 1–14. vsz.

Oromhegyes, Nyilas Pekla Mária (80) és társa 1–14. vsz.

Magyarkanizsa, Fehér Györgyné Kiss Földi Mária (64) 1, 7. vsz.

Losonc Istvánné Körmöci Borbála (65) 15. vsz.

Bodor A., 1997.

Bodor A., 1995.

Bodor A., 1995.

Bodor A., 1993.

Bodor A., 1994.

Bella János 53 évig kántorkodott szülőfalujában.

Losoncné születési helye Adorján.

Szentcsalád-járás variáns: 181-IV.

Dallamtípusáról lásd a 157. kisasszonyi éneket.

Szövegvariáns: 179-VI, 186.

BÖLCSŐJÁRÁS 197–199.

Fehér ruhás, egészen apró kislányok feladata Gomboson, Doroszlón és Bezdánban a *bölcsőzés*, *bölcsőjárás* december 24-e délutánján. A kis Jézus bölcsőjét viszik magukkal és karácsonyi énekeket énekelnek, majd viszonzásul ajándékot kapnak. A szokás tulajdonképpen a karácsonyi kántálás némileg dramatizált, illetőleg a betlehemes játék erősen leegyszerűsített változata a bácskai Duna mentén.

197. Bölcsőzés

197-I.

$\text{♩} = 84$

1. Mos-tan ki - nyílt egy szép ró - zsa - vi - rág,
A-mit ré - gën várt az e - gész vi - lág,
1) Bét-le-hēm - be ki-bím-bó-zott zöld ág,
Ki - rály menny - ből mēl - tó - ság.
1)
ossia

2. De nem talált szállást a városon,
Maradása nincs, csak egy szálláson,
Mert lakósok inkább gazdagokon
Kaptak, mintsém Jézuson.

3. Szűz Mária így kesereg sorsán
Szent Józseffel Szent Fiját altatván.
Nyugszik vele csak egy kevés szénán,
Könnyei kicsordulván.

197-II.

$\text{♩} = 80-84$

1) 2) 1)

1. Ked-ves ál-mot hogy szé-réz-ne szü-lött-jé-nek,
Így é-ne-ke-l a Szűz-a-nya kis-de-dé-nek:

3) 4)

Száll-jon rē-ád é-des á-lom, gyöngy-vi-rá-gom,

5)

A-lud-jál el, én bál-vá-nyom, a-rany-á-gom!

1) 2) 3a) 3b) 4) 5)

ossia →

1a Kedves álmot hogy szerezzon szülöttjének,
Igy énekel a Szűzanya kisdédének:
Aludj, gyönyörű gyermekem, Isten Fija,
Aludj, aludj, én szerelmem, világ díjja!

2. Ó, fagyos tél szép virága, kis Jézuskám,
Të vagy lelkem boldogsága itt a pusztán.
Aludjál el, én reményem, gyöngyvirágom,
Magas mennyből szállt napfényem, aranyágom!

3. A pásztorok üdvözlnek térdre esve,
Az angyalok énekelnek örvendezve.
Én is szép dalt zengék nékéd, gyöngyvirágom,
Hunyd be fényes szemécskédet, aranyágom!

4. Meleg tanyán vannak mások, kis Jézuskám,
Neked barlang a szállásod künn a pusztán.
Aludj, szívem, menny királya, gyöngyvirágom,
Szüzességem koronája, aranyágom!

197-III.

$\text{♩} = 192$

1. Sír az Is - ten Bá - rá - nya. Bű - ne - in - ket si - rat - ja,
Van - ë, ki őt saj - nál - ja? Szűz Any - ja csi - tit - gat - ja:

Áj, áj, áj, Jé - zus, a - lud - jál!

2. Ne sírj, én szép alakom,
Gyenge bimbóm, harmatom,
Szűzi méhem, rajlépem,
Ég és föld édességem!
Ej, ej, ej, csók kell-ë vagy tej?

5. Ne sírj, gyönyörűségem,
Koronám, ékességem!
Szép bölcsődalt zengenek
A mennyei szellemek.
A, a, a, lelkem sugara!

3. Jaj de kemény a jászol,
Kisfiam, jaj de fázol!
Tél elején nincs bástya,
Csak Szent József palástja.
Aj, aj, aj, süvölt a szélzaj!

6. Szálljon rád édes álom,
Zokogó kis báránym!
Én szülöttem, teremtőm,
Álmodozz a jövődön!
Lá, lá, lá, jer szárnyam alá!

4. Aludjál, boldogságom,
Kinyílt egy szép virágom!
Én kisdéd mésziasom,
Nincs helyed a szálláson.
Ó, ó, ó, sorsod szánandó!

7. Verjén az én keblemben
A szív most csendesebben,
Hogy alvó kis galambom,
Fiam, fel ne riadjon.
Áj, áj, áj, Jézus, aludjál!

Laboda Jánosné: Ez a bölcsőzés, karácsony estéjén szokták jární. A bölcsőt két kis Mária-lányos ruhába öltözött kislány viszi. A kis bölcsőbe Jézuska szobra, fő' van díszítve.

Barna Mihályné: Minden versszak után megrengették a kis Jézuskát a bölcsőbe, és kapnak ajándékot a kislányok.

Gombos, Nemes Pálné Bacskó Rozália (28) I. 1. vsz.

Kiss L., 1941.

Laboda Jánosné Galambos Anna (73), Pető Mihályné Szűcs Rozália (56),

Barna Mihályné Szobonya Anna (76) I. 1–3. vsz.

Kiss L., 1969.

Murényi Ágnes (10) II. 1–4. vsz., III.

Kiss L., 1941.

Barna Mihályné Szobonya Anna (76) II. 1a, 3. vsz.

Kiss L., 1969.

A gyűjtő jegyzete: „Ádám-Éva napján 3–5 éves kislányokat fehér ruhába öltöztetve kettesével »bölcösösök«-nek küldenek. Magukkal visznek egy kis bölcst, amelyben parasztos, kikeményített párnák közt Jézuska-szobor nyugszik. Ezeket a bölcösöket már délután két óra után terített asztalokkal várják. A bölcösök a bölcst az asztalra teszik, és a dal éneklése közben meg-megringatják. A dal befejezése után ajándékot kapnak. Karjukon »slingütt« kendő lóg összekötve. Abba szedik az ajándékot (diót, almát)” (MNT II. 387).

I. *Mostan kinyílt*. Moll hexachord, tercváltó dallam, strófaformája középkori eredetű. Kedvelt karácsonyi ének (MNT II. 586–588), karácsonyi köszöntőként és betlehemesekben is szokták énekelni. Több mint félszáz változatát gyűjtötték a Dunántúlon, az Alföldön, Erdélyben és Bukovinában.

Variáns: 215. karácsonyi köszöntő, 255-IV*, 256-II*, 268-I. betlehemes, 290–292. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/159.

II. *Kedves álmod hogy szerezne szülöttjének*. 17. századi dallam, *Náray énekeskönyvében Üdvözlégy, Atyaistennek szép leánya* szöveggel szerepel (RMDT II. 133), a *Kis Sándor-kéziratban* (1839) azonban már ezzel, a néphagyományban is elterjedt szöveggel. Kevés változatát a Dél-Alföldön és Moldvában gyűjtötték, ennél bizonyára elterjedtebb.

Variáns: 179-XI. szentcsalád-járás éneke, 198. bölcsozás, távolabbi: 104. húsvéti ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény: 12.112.1/0.

Szövege: *Orgonahangok*, 463. Bölcsoadal. Szövegvariáns: a 312. karácsonyi ének.

III. *Sír az Isten báránya*. Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 10. csillagjárás jegyzetét.

Hangzó: 063 (I. ének, Labodáné, Petőné, Barnáné).

198. Bölcsozás

♩ = 104

1. Ked-ves ál-mot hogy sze-rez-ne szü-lött - jé - nek,

Így é - ne - kel a Szűz - a - nya kis - de - dé - nek:

Száll-jon re-jád é - des á - lom, gyöngy-vi - rá - gom,

A-lu - gyá' jel, szép bá - rá-nyom, a-rany - á - gom!

1)

2. Ha lehetne, a lelkembe foglalnálak,
Szerелеmmel a szívembe bezárnálak.
Kebelembе vetnék ágyat, gyöngyvirágom,
Lelkem lenne lakóházad, aranyágom!

Bézdánba még ez a szokás, hogy két kislány járják a betlehemét. Fölékesítik a bölcsőt, kis Jézust belefektetik, viszik, és ezt éneklіk.

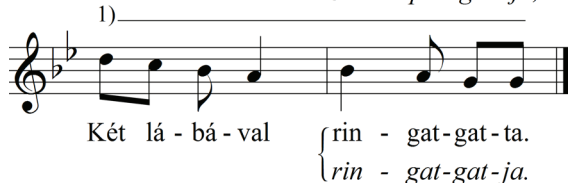
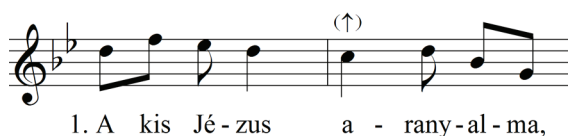
Bezdán, Bálint Lajosné Csitári Rozália (59).

Kiss L., 1969.

Az énekes a gyűjtés idején már Gomboson lakott, a felvétel ott készült.
Variáns: 197-II. bölcsőzés. Dallamtípusáról lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 064.**

199. Bölcsőjárás

Rubato ♩ = 160–166

2. – Aludj, aludj, én kisededem,
Aludj, gyönyörű gyermekem!
Gyönyörűséges gyermekem!
Nem királyné a tő anyád,
Szolgálatbul lettem dajkad.

3. Ó, tő dudás, mit szundikász?
Fényes az ég, nem köll lámpás!
Verjed, verjed a citőrá,
Jézuskának egy szép nótát!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Horváthné: Bölcsőjáraskor járák, mikor a kis Jézuskát várjuk, hogy megszületik. Előtte való nap, karácsony előtt.

Kálmánné: Édesanyám fölötöztetett szépen fehér ruhába és mentünk a rokonokhoz. Akkó ott emondtuk azt, amit köllött, azt a kis énekét. „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad-é böcsőt jární?” Azt mondták, hogy szabad. No, akkor ékezdtük. Létettük az asztalra [a böcsőt] és ringattuk. Hát ez vót az egész. Utána kaptunk egy kis ajándékot, kis almát, diját, egy kis füget, ilyen valamit. És akkor eköszöntünk, méntünk a másik rokonokhoz. Ott éppen ezt mondtuk, amit itt.

Csekéné: Méntünk a böcsőt jární. Ketten vótunk a testvérémme, fejünkre fehér kendő, nagy cipők: hun kiléptünk, hun nem, belüle. Fejkendőbű vót a tarisznya. Testvérém hozta a tarisznyát, én vittem a böcsőt. Fázott a kezünk, nem vót kesztyű.

Doroszló, Horváth Jánosné Kovács Mária (61) 1–3. vsz.

Radics Józsefné Szűcs Mária (78) 1–2. vsz.

Kálmánné Hózsa Julianna (78) 1–2. vsz.

Csekéné Pakói Ilona (72) és testvére a szokásról.

Kiss L., 1968.

Varga A., 1994.

Varga A., 1994.

Gregorián himnusz dallamból (*Vexilla regis*) származó 16. századi egyházi népének változata (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 72, II. 34). További alakítás folytán az első két sor dallama egymáshoz hasonult, és ebben a formában rendkívül népszerűvé vált mint karácsonyi ének, köszöntő, betlehemes (MNT II. 551–556, 565), a templomi használatból pedig kiszorult. Mintegy 70 változata ismert a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. A felföldi dallamok Nyitra megyéből valók, és lakodalmasok (MNT III/A 223–226). A városi közönség körében is elterjedt *Kirje, kirje, kis dedecske* szöveggel Bálint Sándor gyűjtése révén (MNT II. 551–554j.a). A karácsonyi ünnepek egyik legkedveltebb dallama a Vajdaságban.

Variáns: 182. szentcsalád-járás éneke, 200-II, 206-II, 210–212. karácsonyi köszöntő, 245-VII*, 253-III*, 258-V. betlehemes, 281–282. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/99. **Hangzó: 065** (Horváthné).

KARÁCSONYI KÖSZÖNTŐ 200–231.

Karácsony böjtjén, Ádám-Éva napján járnak a köszöntők, kóringyálók kisebb csoportokban, de egyes helyeken már karácsony hetében vagy akár egész advent folyamán. Rendkívül népszerű, széles körben gyakorolt szokás, szívesen mesélnek róla az idős énekesek, akik valaha maguk is köszöntöttek. A csókai Banka János így emlékszik: „Hát a mi gyerekkorunkban én is jártam kóringyáni. Így mondtuk ezt a karácsony esti köszöntést karácson böjtjén este. Úgy mondjuk, hogy köszöntöttük a karácson. Ez úgy kezdődött, hogy odaátunk az ablak alá, ahol égött a lámpa (persze ahol nem égött, oda nem is mentünk). Odaköszöntünk, hogy »Dicsértessék a Jézus Krisztus! Meghallgassák-é az angyali vígasságot?« Ha azt mondták, hogy igen, akkor eléneköltük azt az éneköt, ami nekünk még vót beszélve: »Mennyből az angyal« vagy »Csordapásztorok«, »A kis Jézus megszületett«. Mikor eléneköltük, akkó kiszóltak, hogy »Hányan vagytok?« Hogy mennyi diót hozzanak. Mindönki kapott kettőt-háromat, milyen jószíví vót a gazda. Na de ahol égött a lámpa és azt szóták ki, hogy »Nem hallgassuk meg!«, akkor mi egy kórusba rárantottuk, hogy »Akkó fulladjanak bele a mákos gubába!« És észaladtunk. Öten-hatan is möntünk, úgy vótunk ötözve, mint mindön nap. Csak diót kaptunk, no, aztán vót ahul apró krumplit kaptunk dió helyett. De ott megmondtuk a véleményünket, hogy »Gyüvöre az Isten ilyen diót adjon kijetéknek!«”

A kanizsamonostori juhász, Maros Péter szerint „Kóringyáni a gyerekek [szoktak]. Karácsony estéjén elindultak egy-egy harisnyaszárrá’ – mer ugyé az engedte a díjót – és möntek sorba. Mindön házhoz beszótak, hogy »Meghallgatik-é az angyali vígasságot?« A házigazda természetössen möghallgatta. Akkó a gyerekek két éneköt énekötek: »Csordapásztorok« még »Mennyből az angyal«. Na, akkó a háziasszony – ha olyan helyiség vót – közéjük gurított egy marék díjót vagy pediglen a markukba. De az vót legérdékösebb, ha közéjük gurította, mer akkor ötöt-hatot fölüktek, mire öszszeszödték.”

A magyarkanizsai Losonc Istvánné szerint: „Este felé, úgy alkonyat táján összeszödelözködtünk gyerekek, heten, nyócan, tízen, akik jó kis társak voltak. Megá’tunk az ablak alatt, bészótunk, hogy »Szabad-é kóringyáni?« Vót olyan eset, hogy nem engedtek, még az ablak alu’ ézavartak bennünket. Hát az is vót, hogy még el sē kezdtek az éneköket, má’ beinvitáltak bennünket, behívtak és díjót, almát, kalácsot kaptunk. Nemcsak égyget, hanem több karácsonyi éneköt [is énekeltünk], hát attól függött. Vót, hogy sokallták: »No, jó’ van, mēnjeték kicsinyejim, még máshova is el köll mēnnéték!« Vagy pedig nekünk vót mēhetnékünk még máshova is.”

A moholi Mészáros Józsefné szerint „Hónap elején elkezdtek, decembér elején és karácson éccakáján végeztünk. Megvót az, hogy mennyijé’ mēntünk el egisz karácsony napjáig, vagyis éccakájáig. Mindēn este elmēntünk. Ha nem mēntünk mindēn este, akkó arra az estére nem kaptunk pézt. Kint az ablak előtt elmontuk, aztán vót, mikó kijadták az ablakon a pézt, akik nem akarták, hogy bēmēnjünk. Talán feküdtek, vagy mi. De vót még, amellik: »No, gyerték bē, kislányok, maj’ bēnt elkapjátok!« Mikó bēmēntünk, kaptunk egész jó marék díjót még aztán a pézt, amire megēggyeztünk. Még vót olyan hel, ahun még többet is adtak, vót bizon! Mēntünk négyen-ötēn, olyan nyóc-kilēntü’ tizēnēgy-két évig. Aztán má’ nem mēntünk, mink is beleérkeztünk abba a kamaszkorba, öszt hát röstētük vóna.”

Bácskerteszen korcsoportok szerint járnak köszönteni. Már az egészen kicsi gyerekek, a két-három évesek is mennek, őket a szülők viszik. Az iskolás fiúk pedig „még ellemibe jár[nak], addig szokták, tíz-tizenkét évig. Állig vártuk eztet ugye, mer akkó káptunk egy kis pézt. A nágylányok is mennek a fíjúkhoz, ilyen tizenet éves [tizenöt éves] lányok, tizennégy [évesek] szintén Ádám-Éva estéjén, de csak a fíjús házákhöz. (Á fíjúk még mennek entezni húsvétkó ugyanázokát a lányokát.) Szokták kápní ájándékot, mindegyik káp egy kis csomagot, vágy bross vágy válámi ilyen kisebb dolgokát” (Dienes Pál). „Az én apám járt énekelni, idős korába jis. Karácsony után három nappá’ gyütt haza, addig énekőt. Hát szeretett inni, nagyon jó hangja vót, szép hangja, és ment a rokonokhó énekelni” (Guzsványiné).

Az éneklést általában prózai beköszönés és elköszönés keretezi, néha rigmus is tartozik hozzá. Az énekanyag csak körvonalaiiban meghatározott, ismert betlehemes és karácsonyi énekekből válogatják össze tetszés szerint. Közülük különösen kedvelt a betlehemes játékok fő éneke, a *Csordapásztorok*, mely valamennyi észak-bánáti és egy szerémségi köszöntő éneksorozatában szerepel (203–206), de a bácskai Tisza és Duna mentén is megtalálható (213). Kizárólag a karácsonyi köszöntéshez kapcsolódik a *Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik* kezdetű, ütempárossá oldódott dallam a bácskai Tisza mentén és Bánátban (200-IV, 204-II, 216–218), mely a *Ritka kertben* 17. századi és a *Pásztorok, keljünk fel* 18. századi énekből kontaminálódott.

Először azokat a köszöntőket adjuk közre, amelyeket a gyűjtők éneksorozatként rögzítettek (200–206), majd az egyes énekeket (moll jellegűek: 207–215, dúr jellegűek: 216–230), végül a kóringyálónak használt, különleges formájú katekizmusi éneket (231).

200. Angyali vigasság

200-I.

$\text{♩} = 100$

1. Mi-kor Má-ri - já-hoz az Is-ten an - gya-la
Ná-zá-ret vá - ros-ba az ég-ből le - szál-la,
Kít szent i - mád-ság-ba Gáb-ri-jel ta-lá - la,
É-kes kö-szön-tés - sel a szűz-höz így szó - la:

2. Üdvöz légy, te kegyes, Isten szép leánnya,
Jessétől származott Ádám unokája,
Az Éva asszonynak legtisztább rajzatja,
József és Mária, alle-alleluja!

200-II.

♩ = 76

1. Ka-rá-csony-nak éj - sza - ká - ján,
Jé - zus szü - le - té - se nap - ján

Ö-rül - je-tek, ör - vend - je - tek,

A kis Jé - zus meg - szü - le - tett!

2. A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.
Két kezével ápolgassa,
Két karjával ringatgassa.

3. – Aludj, aludj, én kisedem!
Nem királyné a te anyád,
Szolgálatbú lettem dajkád,
Szolgálatbú lettem dajkád.

4. Hát te, dudás, mit szundikász?
Fényes az ég, nem kell lámpás.
Verjed, verjed a citorát,
Zengj Jézusnak egy szép nótát!

200-III.

♩ = 80

1. Hej, víg ju-há - szok, csor - dá - sok,

Csör - ge - dez - nek a for - rá - sok!

Mi' gyö - nyö-rú ez az éj - jel,

Bár - csak te-kint - se - tek széj - jel!

2. Nézzétek, Betlehem felett

Lám, lám, most Betlehem felett

Micsoda nagy fényesség lett!

Egy csillag is ott leszállott,

A pajta fölött megállott.

3. Régen fűjdogál a szellő.

Bizonyyára annak jele,

Ott született a messiás,

Kit jövendőt Izrazijás [Izaiás].

4. Botra, juhász és batyura,

Eljött az Izrael Ura!

Vigyünk néki ajándékot,

Nem veti még szándékunkat.

200-IV.

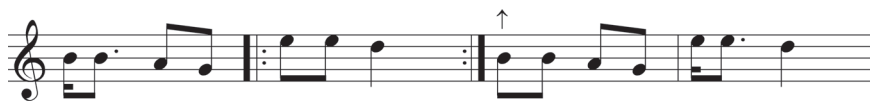
$\text{♩} = 112$

Di-csér - tes-sék a kis Jé-zus, a - ki itt fek - szik,

Szűz-a - nyá-val, Má - ri - já - val e-gyütt ví - ga - dik.

A Szent Jó-zsef aty-já-val, Jé-zus a Má - ri-já - val

ví - ga - dik. Jaj, sze-gény de fá - zik!

Nin-csen ne - ki pár - ná - ja, Juh - szé - na,
sem tor-nyos nyo - szo - lyá - ja. juh - szal - ma,

Bar-mok szá - ja me - le - gí - tő pár - ná - ja.

200-V. = 205-II. sz.

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Jó éccakát!

Mészárosné: Bészótunk, hogy Mëghallgassák-ë az angyali vígasságot? Hogyha azt mondja, hogy meg, akkó egész hónapba lehetëtt menni. Mëg vótunk fogadva. Vót, aki ki is szót, hogy gyertëk!

Mohol, Vlasity Károlyné Zélity Klára (50) I–II, III. 1–2. vsz., IV.

Burány B., 1978.

Vlasity Károlyné Zélity Klára (62) I.

Burány B., Bodor A., Németh I., 1990.

Mészáros Józsefné Dobre Etelka (42) III. 1–4. vsz., V.

Burány B., 1978.

I. *Mikor Máriához*. A szöveg eredetileg egy 17. századi dallamhoz tartozik, mely Erdélyben és Moldvában ismert (MTA népzenei gyűjtemény 12.044.0/0). Az ének a Dél-Alföldre is elkerült, a dallamot azonban félreértették vagy mással helyettesítették. Moholon fél dallamra csonkult alakban éneklük karácsonyi köszöntőként (Mészáros Józsefné Dobre Etelka: Arch. 192B 12a = AP 18.691d, Burány B. 2000, 132, Szabó Ferenc: Arch. 256A 4, Burány B. 2000, 136), vagy pedig ezzel a kétütemes motívumokból felépülő, kontaminált dallammal. (Adventölöként is előfordul Gomboson új, kis ambitusú dallammal: 161.)

Első felének dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.082.1/0 (két változat a Dél-Alföldről).

Második felének dallamtípusa: Típuskatalógus IV/362 (tíz változat a Dunántúlról és az Alföldről).

II. *Karácsonynak éjszakáján*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 206-II, 210–212.

(Mészárosné Dobre Etelka és Szabó Ferenc is énekelte kopott dallammal: Arch. 192B 12c = AP 18.691f, Burány 2000, 135, 137.)

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjás jegyzetét.

III. *Hej, víg juhászok, csordások*. A Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön elterjedt, rendkívül kedvelt, mintegy hetven változatban gyűjtött, tripodikus, tercváltó dallam. Szövege, mint Ősrégi ének szerepel az *Orgonahangok* énekeskönyvben. Legtöbbször ezzel a karácsonyi szöveggel éneklük (MNT II. 367–IV, 558, 559), de párosítóként is előfordul (MNT IV. 730–750). Bár a dallam Erdélyben ismeretlen, a székely eredetű vajdasági falvak énekanyagába bekerült, minden bizonnyal a környezet hatására.

Variáns: 180-V, VII. szentcsalád-járás éneke, 232-I (említés), 233. huszártánc, 240-I, 254–VII, 255-I*, 260-II, 266-IV*, 277-IX. betlehemes, 328. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/128.

IV. *Dicsértessék a kis Jézus*. Jellegzetes vajdasági, ütempárossá oldódott, kontaminált dallam. Az elején felismerhető a *Vígan zengjétek, citerák* kezdetű ének (307), folytatásában a *Pásztorok, keljünk fel* kezdetű ének (202-II) *Siessünk, ne késsünk* szövegű részletének dallama.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 204-II, 216–218. (Hasonló Palatinus Imre 1997-es gyűjtése a szajáni Palatinus András 83 éves zenésztől: Arch. 180A 15.)

Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

V. Kék a kabátom. Karácsonyiköszöntő-variáns: 203-I, 204-I, 205-II, 206-I, 213–214*.

Dallamtípusáról lásd a 203-I. ének jegyzetét.

Hangzó: 066–068 (I–II, III. ének 1–2. vsz., Vlasityné).

201. Karácsonyi köszöntő

201-I.

$\text{♩} = \text{cca } 76$

1. Bet-le-he - mi pusztán ör-ven-de - tes hír van,

1) Az an-gyal jel-sza-va az i - dő-ben így szó-la,

Az i - dő-ben így szó-la:

1)

2. vsz.

2. Pásztorok, keljetek és gyorsan menjetek
Betlehem városába romlott istállócskába,
Romlott istállócskába.

201-II.

$\text{♩} = 126$

Kel - je-tek, pász - to-rok, kel-tek nagy ö - röm - re,

Mert i - gen nagy ven-dég ér - ke-zett a föld - re!

201-III.

♩ = 76

1)

1)

3. vsz.

2. A pásztorok is ott vannak,
Térden állva imádkoznak.
A született kisdednek
Ajándékokat visznek.

3. Egyik tejet, másik vaját,
A harmadik sajtot hozott,
Emez egy kosár almát,
Egy kis göndör báránycát.

201-IV.

♩ = 126

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Bezdán, özv. Szilvásiné.

Nagy F., 1973.

I. *Betlehemi puszta*n. Az egész Kárpát-medencében 15 változatban ismert, plagális dúr dallam első két sorából kialakított forma.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/395.

II. *Keljetek, pásztorok*. Az *Ó, boldog Betlehem* kezdetű karácsonyi ének sajátosan variált alakja. Dallamtípusáról, a változatokról lásd a 243-IV. betlehemes jegyzetét.

III. *Menjünk mi is Betlehembe*. Második dallamfélből önálló sodott alakulat.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 271-III. betlehemes jegyzetét.

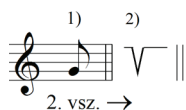
IV. *Krisztus születését angyalok hirdetik*. Kis ambitusú, AABA formájú dúr dallam. Dunántúlon és a Felföldön gyűjtötték három változatát, mindegyik névnapköszöntő (MNT II. 965).

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.112.0/0.

202. Kóringyáló

202-I.

2. Istennek Fija,
Aki született
Jászolba,
Barmok közt fekszik,
Jászolba nyugszik
Szent Fija.

202-II.

♩ = 100

Én vi-szek ěgy bá - rán - kát, A - ra-nyat nem ad - ha - tok,
Te-jet, va-jat, saj - tocs - kát.

Mer szěgěny pásztor va - gyok.

202-III.

♩ = 108

Ó, te du - dás, mit szun - gyi - kász?
Fé - nyes az ěg, nem köll lám - pás!

Ver-jed, ver-jed a ci - to - rát,

Kis Jé - zus-nak ěgy víg nó - tát!

Dicsěrtessék a Jězus!

Hároman [mentünk]. Běszótunk az ablakon, hogy měghallgatnak-ě bennünket. Ha měg, akkó běmentünk a' zudvarba. A' zó dalsó ablakot kinyitták, oszt mikó végeztünk, odahozták, amit akartak anni. Pízt, kalácsot, ilyen karácsonyi dógokat, mindönfélét.

Zenta, Nagy Mátyásné Letenai Rozália (45).

Burány B., 1972.

I. *Mennyből az angyal*. Az egyik legnépszerűbb, falun és városon egyaránt ismert, 18. századi karácsonyi ének, mely karácsonyi szentmiséken és karácsonyi népszokások keretében egyaránt használatos. Mintegy száz változatát gyűjtötték a Kárpát-medencében (MNT II. 20, 21, 44, 355-II, 356-I, 358-II, 359-I, 360-I, 365-II, 368-VI. stb.). Az énekeskönyvi alak mellett kisebb-nagyobb mértékben átalakított és más, betlehemes szövegekhez kapcsolódó formái is igen elterjedtek.

Variáns: 194. szentcsalád-járás éneke, 203-II, 230. karácsonyi köszöntő, 240-II, 241 (említés), 243-I, 244-I, 245-III*, 251-I, 252-III, 253-II*, 255-II*, 256-V*, 257-IV, 258-II*, 259 (említés), 262 (említés), 265-I*, 266-I*, 269-II*, 271 (említés), 274-VIII, 275-VI, 276-X, 277-VI. betlehemes.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/465.

II. *Pásztorok, keljünk föl.* 18. századi betlehemes ének, ezzel a szöveggel, vagy a *Jaj, szegény, be fázik* kezdettel több kéziratban megtalálható (pl. Pálóczi Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek*, 416). Mintegy 60 népi változatának elterjedése: Dunántúl, Felföld, kevesebb Alföld, Erdély, Moldva (MNT II. 356-I, 360-I, 368-VI, 370-VIII, 374-II, 378-II, 383-VI, 388-III, 699). A laza szerkezetű dallamstrófa gyakran rövid motívumokra, ütempárookra bomlik, és második része vagy utolsó sora másik dallamhoz társul: 200-IV, 203-II, 204-II, 216–217. karácsonyi köszöntő folytatásában; toldalékot kap, mint a jelen esetben és a 276-VII. betlehemesben; esetleg motivikusan variálódik: 278-VI.

További variáns: 248-II, 254-V, 261-I, 262-II, 265-V* (második fele), 269-III*, 272-II, 274-VIII/1. betlehemes, 314–315. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/345.

Szövege: *Orgonahangok*, 474.

III. *Ó, te dudás, mit szungyikász.* Gyermekdalokra jellemző ütempárok ismételtetése.

203. Karácsonyi köszöntő

Hopp, Pista, jó estét! Lám, én is itt vagyok,
Tudom, hogy engemet jó szívvel fogadtok.
Ha jó szívvel fogadtok, ismét jelen vagyok,
Csakhogy az erszényem pénzzel megrakjátok!

203-I.

♩ = 104

1) —

1. Csor - da - pász - to - rok Mi - dőn Bet - le - hem - ben

Csor - dát ő - riz - nek Éj - jel a me - ző - ben,

1)

4. vsz.

2. Isten angyala
Jövének melléjek.
Nagy félelemmel
Telik meg ő szíve.

3. – Menjetek hát el
– *Menjetök be hát*
Gyorsan a városba,
Megtaláljátok
Ott találjátok
Jézust a jászolban.

4. Nem fekszik ágyban,
 Sem kőpalotában,
Sem friss palotába,
 Hanem istálló
Hanem jászolba,
 Szegén jászolában.
Rongyos istállóba.

[Rigmus:]

Serkenj fel, kegyes nép, Sionnak leánya,
 Vesd le gyászuhatát, ötözz vigasságba!
 Mert ma jött Krisztus Urunk a világra,
 A mi szegény bűnös lelkünk szabadítására.
 Keljetez fél, keljetez fél, pásztorek,
 Mert juhainkat elviszik a farkasok!

203-II.

$\text{♩} = 108$
 1)

1. A - kol-ba van - nak A mi ju - ha - ink, Bar - ma - ink,

Ott u - gat - nak a mi lán - cos Ku - tyá - ink.

1)

2. vsz.

2. Már mitőlünk, dühös farkas,
 Távol járj,
 Máskülönben botunk vége
 Rájuk száll.

[203-I. dallamára]

Elindulának
 És is jutának.
 Szűz Máriának
 Jóccakát mondanak.

A kedves házigazdának kellemes karácsonyi ünnepeket kívánunk!

Némileg a betlehemes játékokhoz hasonló köszöntő.

I. *Csordapásztorok / Elindulának*. Az egyik legelterjedtebb, középkori, feltehetőleg magyar eredetű karácsonyi ének (*Magyarország zenei története* I. 491–492). A 17. században rögzítették írásban, a *Cantus Catholici* (1651) mint száz évnél régebbi éneket közli. A karácsonyi zenei hagyomány legkedveltebb darabja (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 101–105, II. 49–50). A magyar nyelvterület egészen többféle hangnemváltoztatban, nagy számban gyűjtötték, betlehemes játék keretében, karácsonyi kántálóként és templomi énekként egyaránt használatos (MNT II. 354-I, 407–420, 424–427. stb.).

Variáns: 13-II* háromkirály játék éneke, 200-V, 204-I, 205-II, 206-I, 213, 214 (említés) karácsonyi köszöntő, 240-VIII, 244-II, 246-I, 247 (említés), 249-I, 251-II, 253-VI*, 255-VI*, 256-I*, 257-VI, 259-IV, 260-III, 261-II, 263-I, 266-VI*, 268-IV, 270-I*, 271-I, 272-I, 273-I, 274-II, 275-VII, 277-VII, 278-I. betlehemes, 279–280. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/151.

II. *Akolba vannak*. Első fele a *Mennyből az angyal* dallama, második fele a *Pásztorok, keljünk fel* kezdetű ének (314) utolsó sora.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 202-I, 230.

Dallamtípusáról lásd a 202-I. ének jegyzetét. **Hangzó: 069.**

204. Kóringyáló

204-I.

♩ = 116

1)

1. Csor - da-pász-to-rok Mi-dőn Bet-le-hem - be

2) 3) —

Csor-dát ő-riz-nek Éj-jel a me - ző - be,

1) 2) 3) 3

3. vsz. 4. vsz. 3. vsz.

2–4. vsz. = 203-I. sz. 2–4. vsz. szövegvariánsokkal.

Dí-csér-jé - tek a kis Jé-zust, a - ki itt fek - szik,
Má - ri - já - val, Szűz - a - nyá - val egy-gyütt nyú - go - dik.

Nyú - gó - dik, Jaj, sze-gény de fá - zik,
ví - ga - dik, könnye - ji - től el - á - zik!

Nin-csen ne - ki pár - ná - ja, Juh - szé - na,
ta - ka-ród-zó dun - ná - ja. juh - szal - ma,

Bar-mok szá - ja me - le - gi - tő kály - há - ja.

Dicsértessék a Jézus!

Hódegyháza, Pégli Lajosné Urbán Anna (69).

Burány B., 1978.

A gyűjtés Nagybikácson történt, ahová egy évvel korábban költözött az énekes.

I. *Csordapásztorok*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-V, 203-I, 205-II, 206-I, 213, 214 (említés).
Dallamtípusáról lásd a 203-I. ének jegyzetét.

II. *Dicsérjétek a kis Jézust*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-IV, 216–218.
Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

205. Kóringyáló

205-I.

$\text{♩} = 104$

1)

1. A ka - rá-csony éj - sza - ká-ján,

2)

Jé - zus szü - le - té - se nap-ján

3)

ossia *ossia* *ossia*
2. 4. 5. vsz.

2. Örüljünk és örvendezzünk,
A kis Jézust mi dicsérjük!

4a Nincs a Jézus ágyán paplany,
Jaj, de fázik az ártatlan!

3. A kis Jézus aranyalma,
Szent József volt édesatyja,
(Ism.) Szűz Mária édesanyja.

4b Jézus ágyán nincsen paplan,
Fázik szegény kis ártatlan.

5. Hideg szél fúj fejceskére,
Fázik gyöngé testecskéje.
Megfázik a gyöngé teste.

205-II.

$\text{♩} = 92$

Kék a ka-bá-tom, Pi-ros a nad - rá - gom.

Hoz-zák a di - ót, Mer fá-zik a lá - bom!

Szenesné: Szaladtunk eggyik ódalrú át a másikra: „Meghallgatik-e az angyali vígasságot?” Karácsony bötje estéjén éfélig, eggy óráig [jártuk], mikó meddig.

Hódegyháza, Szenes Józsefné Krasznai Etel (45) I. 1–3, 4a, 5. vsz., II. Bodor A., Bodor G., 1975.
Sándoregyháza, három asszony I. 1–2, 4b, 5. vsz. Kiss L., 1969.
 Buvári Antal (65) I. 1–3. vsz. Kiss L., 1968.

Szenesné a gyűjtés idején már Adán lakott, a felvétel ott készült.

I. *A karácsony éjszakáján*. Feltehetően óeurópai örökségből származó, kis hangterjedelmű, kétsoros dallam. Az Alföldön, a Felföldön és Bukovinában ismert néhány változatban, mint névnapköszöntő, lakodalmas és karácsonyi ének (MNT II. 929).

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.391.0/2.

II. *Kék a kabátom*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-V, 203-I, 204-I, 206-I, 213, 214 (említés).

Dallamtípusáról lásd a 203-I. ének jegyzetét.

Hangzó: 070 (I. ének, sándoregyházi asszonyok).

206. Karácsonyi köszöntő

206-I.

♩ = 69

1. Csor - da-pász-to-rok Mi-dön Bet-le-hem - ben

1)
Csor-dát ő - riz - nek Éj-jel a me - ző - ben,

1)
7. 9. 10. vsz.

2. Isten angyala
 Lészállott melléjük.
 Nagy félelemmel
 Telék még ő szívük.

3. – Örömet mondok
 Néktek, ne féljetek,
 Mert ma született
 A ti üdvösségtük!

4. Mënjeték el hát
 Gyorsan a városba!
 Ott találjátok
 Jézust a jászolban.

5. Nem fekszik ágyban,
 Sem friss palotában,
 Szénába szalmán
 Rongyos istállóban.

6. Elindulának
 És el is jutának.
 A kised elött
 Földig borulának.

8. Ha nem utálsz még,
 Të szolgáljád vagyunk,
 És azért jöttünk,
 Hogy téged imádjunk.

7. Dicséret légyen
 Néked, Atyaisten,
 Kised Úr Jézus
 És Szentlélek Isten!

9. Kérünk tégedet,
 Mint üdvözítőnket,
 Bűnünkért el ne
 Űzz előled minket!

10. Mária, tē is
 Könyörögj érettünk,
 Hogy e világból
 Boldogan kimēnjünk!

206-II.

$\text{♩} = 160$

1)

1. Ka - rá - cso - nyi éj - sza - ká - ján
 Jé - zus szü - le - té - se nap - ján

2) 3) 4) 5)

Ö - rül - je - tek, ör - vend - je - tek,

6) 7) 8)

A kis Jé - zus ma szü - le - tett!

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8)

2-4. vsz. 4. vsz. egyik 2-4. vsz. 2. vsz. egyik 4. vsz. egyik 2. vsz. egyik 2. 4. vsz. mind 2-4. vsz.
 egyik 4. vsz. mind 3. vsz. egyik

2. A kis Jézus aranyalma,
 Boldogságos Szűz az anyja.
 Két lábával ringatgassa,
 Két kezével ápolgatja.

3. Ej, te dudás, mit szungyikász?
 Fényes az ég, nem köll lámpás.
 Verjed, verjed a citorát,
 A kis Jézus víg nótáját!

4. Jézus ágyán nincsen paplany,
Csak úgy fekszik az ártatlan.
Fázik az ő fejecskéje,
Reszket szegény testecskéje.

Karácsony estéjén a kislányok mennek, még mindig: „Még-é hallgassák az angyali vígasságot?”
Akkó a gazda kiszót, hogy meg. Ha bevállalják, akkó mondják. Díjót, almát, egypár dinárt, narancsot
[adnak nekik], kinek mi van.

Dobradó, Kollerné és Hajnalné.

Bodor A., Szemerédi M., 1992.

I. *Csordapásztorok*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-V, 203-I, 204-I, 205-II, 213, 214 (említés).
Dallamtípusáról lásd a 203-I. ének jegyzetét.

II. *Karácsonyi éjszakáján*. Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-II, 210–212.
Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjás jegyzetét.

(Ugyanezen gyűjtési alkalommal a dobradói 79 éves Németh István elmondta, hogy „Jártam a
»Csordapásztorokat«, mikor gyerek voltam. Banda fiúk, utánunk a lányok. Mink mentünk előbb, ak-
kor a lányok. Kaptunk almát, diót, néhol pár dinárt.” Arch. 141B 15. Hasonló székelykevei kántálás:
Botka 1983, 51–52, csak szöveg.)

207. Karácsonyi köszöntő

1. Sza-po-rán kel - je - tek fel, boj-tá - rok,

Az an-gyal-je - len - tést hal-lot-tá - tok!

A - mott lá - tok fé - nyes - sé - get,

Biz' is - te - ni je - len - sé - get.

2. Ne is várjunk semmit, csak induljunk,
A nyerges számárra felrakodjunk!
Jaj, mit viszünk a gyermeknek,
Kit az égből kijelentnek?

3. Amit lehet, viszek én tejeckét,
Én meg viszek sajtot, kenyereckét.
Én meg viszek egy báránykát,
Mivel jól tartjuk Szűz Anyját.

4. Üdvözlégy, kis Jézus, mi királyunk,
Akit szegénységben mink találunk.
Vedd kedvesen ajándékunk,
Légy mindenkor mi oltalmunk!

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Boldog karácsonyi ünnepeket!

Doroszló, Samu Istvánné (68).

Volly I., 1942.

A gyűjtő jegyzete: Külön a fiúk és külön a lányok, 3–5 gyerek egy bandában jártak köszönteni. Öltöztetük sipka, kabát, csizma, bot, a lányokon vastag kendő, bő szoknya. Oldalukon tarisznya, abba várják a diót, almát, süteményt, esetleg pénzt. A csapat karácsony hetében naplemente után jár köszönteni. Az udvaron, a gangon, az ablak alatt megállnak, bekiabálnak: „Szabad-e karácsonyt köszönteni?” Bentről jön a válasz: „Szabad!” Ezután kezdik az éneket.

Sírató stílusú dallam. A változatok zöme karácsonyhoz kapcsolódik: betlehemes játék és szentcsalád-járás része, karácsonyi kántáló, vagy a templomban éneklik karácsony este, illetve az éjféli mise kezdetén. A Dél-Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön gyűjtötték húsz változatban (MNT X. 263–276).

Variáns: 246-III*, 254-II, 255-III*, 266-III* betlehemes.

(A dallam a csóka*i* kéziratos kántorkönyvben is szerepel: Kónya 2004, 16.)

Dallamtípusa: MNT X. CIII.

208. *Karácsonyi köszöntő*

♩ = cca 66

1)

1. Krisz-tus U-runk-nak ál - dott szü-le-té - sén

2)

An - gya-li ver - set mondjunk szent ün-ne-pén,

Mely Bet-le-hem-nek me-ze - jé-ben ré-gen

Zen - gett e - kép - pen:

2. vsz. →

2. Dicsőség magasságban az Istennek,
Békesség legyen földön embereknek,
És jóakarát mindenféle népnek
És nemzetségnek!

[Egyikük, szóval:]

Zörgetik a kúcsot, píz akarnak adni.
Ha garaskát adnak, még fogom köszönni,
Ha darab fát adnak, el fogok szaladni.

Alsóittebe, öt asszony (35–71).

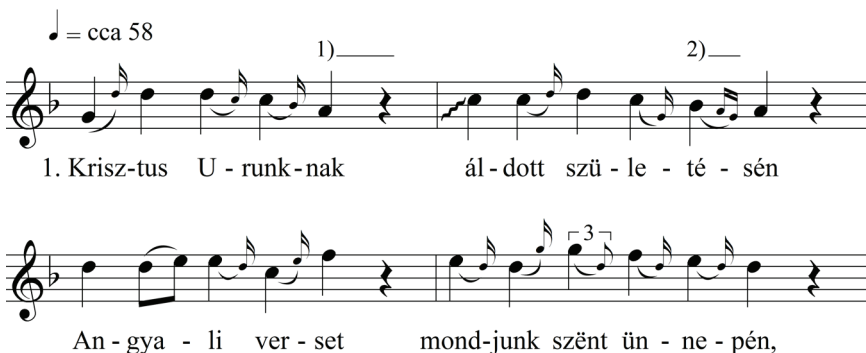
Kiss L., 1968.

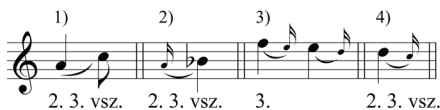
17. századi eredetű, református karácsonyi ének (*Debreceni énekeskönyv*, 1774), az egész magyar nyelvterületen ismerik Moldva kivételével (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 214, II. 95). A mintegy félszáz változat dallamilag és szöveg tekintetében is egységes, legfeljebb előadásmódban, a díszítettség mértékében vannak különbségek. Néhány nyugat-dunántúli változat újévi köszöntő.

Variáns: a következő.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 11.086.0/0. **Hangzó: 071.**

209. Karácsonyi köszöntő

2. vsz. = 208. sz. 2. vsz.

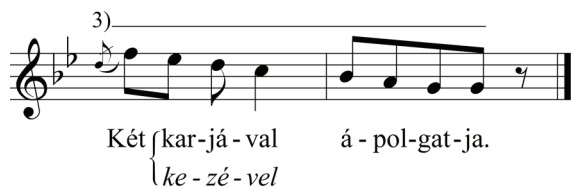
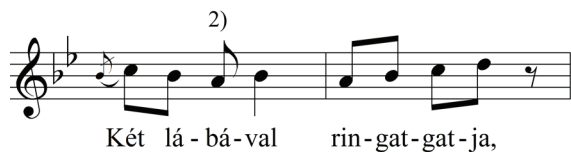
3. A nemës Bëtlehemnek várossában
Gyermék született szüztől e világra.
Örömet hozza Ádám árvájira,
Maradékira.

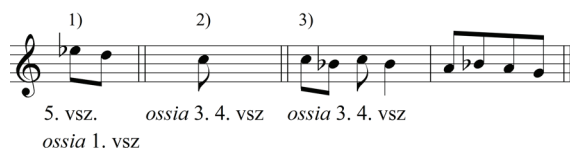
Hertelendyfalva, hét asszony (56–71 éves).

Kiss L., 1968.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 072.**

210. Karácsonyi köszöntő

2. – Aludj, aludj, én kisededem!

Nem királyné a tő anyád,
Szolgálatból lettem dajkád,
Szolgálatból lettem dajkád.

3. Nincs a Jézus ágyán paplan,

Csak úgy fekszik az ártatlan.
Fázik az ő fejcskője,
Reszket az ő testcskője.

4. Hát te, dudás, mit szundikász?

Na te, dudás, mit szundikász?
Fényes az ég, nem kell lámpás.
Verjed, verjed a citorát,
Kis Jézusnak egy szép nótát!
Úr Jézusnak egy víg nótát!

5. A karácsony éjszakáján,
Jézus születése napján,
Mikor a hold fél fog jönni,
Betlehembe fogunk jönni.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Bécsi Mihály: Ez ilyen szentestére, ilyen bemondás, amit szoktak járni az utcán.

Felsőmuzslya, Bécsi Istvánné Szabó Margit (56) 1–2, 4. vsz.

Bécsi Mihály (36) 5, 1. vsz.

Szenttamás, többen – 4, 3. vsz.

Kiss L., 1968.

Kiss L., 1968.

Bodor A., 1995.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-II, 206-II, 211–212.

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjásrész jegyzetét. **Hangzó: 073** (1–2, 4. vsz., Bécsiné).

211. Karácsonyi köszöntő

2. Nincs a Jézus ágyán paplan,
Nincsen Jézus ágyán páplány,
 Csak úgy fekszik az ártatlan.
 Fázik az ő fejecskéje,
Fázik neki fejecskéje,
 Hideg szélről testecskéje.
Hideg szél fúj testecskéje.

3. Fázik Jézuskának lábá,
 Mert nincs neki csizmácskájá.
 Adakozunk a számára,
 Húzzunk csizmácskát lábára!

4. Nosza, pajtás, menj előre,
Ó, te pájtás, menj elére,
 Te még, Andráska, utána!
Te még, András, csak utánna!
Te meg, Ándrás, menj utánná!
 Mivel már té öregebb vagy,
 Nyájod után elballagatsz!

5. A kis Jézus aranyalma,
 Boldogságos Szűz az anyja.
 Két kezével ápolgatja,
 Két lábával ringatgatja.

6. – Aludj, aludj, én kisededem,
 Aludj, gyönyörű gyermekem!
 Nem királyné a tő anyád,
 Szolgálatból lettem dajkád.

7. Ó, té dudás, mit szundikász?
Ó, te pájtás, mit szundikálsz?
 Fényes az ég, nem köll lámpás.
Derjült az ég, nem köll lámpás.
 Verjed, verjed a citőrá,
 Kis Jézusnak egy szép nótát!

8. Ragyog a szép karácsonyfa,
 A mennyből egy angyal hozta.
 Teli rakta minden jóval,
 Arany díjő, mogyoróval.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Gombos 1964: Karácsony este köszöntő. Öten-hatan [járják]. Minden ablak alatt szólnak.
 Kiss L.: Az idén is megvan?

– Még, még, megvan.

Gombos 2013: Karácsony estét méntünk köszönteni, de nem zenévé [hangszerrel]. Énekőtünk az ablakok alatt, gyerekkorunkba. Méntünk eggyik háztú a másikig.

Doroszló 1972: Karácson bűtjén, az ablak alatt. Én most tanítom az én kis onokámat éppen.

Bácskertes, Dienes Pál: Nálunk szokták így menni énekelni házakhó', rokonokhó', kisgyerekék. De még most is járnak, még a lányok is még a legények is! Ádám-Éva napján, estéjin, vacsora után mennek. Kinn az áblák állát [énekelnek]. A Karácsonyi éjszakáján, ezt a kicsinyek énekelik, mer ezt a legkényebb megtanúni, akik má' téleg picikék, no. Má' két-három évesen is méntek énekéni.

Németh I.: Énekeltek-e még valami mást is?

– Azt szokták énekéni – ki meliket –, hogy Menyből az angyal lejött hozzátok. [A nagyobbak] ilyen komolyabb, ilyen templomi énekeket: Pásztorok, pásztorok örvendezve, ezt is szokták.

Gombos, Pekány Istvánné Kálóczi Éva (79),
 Görög Ferencné Szobonya Apollónia (80),

Nemes Pálné Bacskó Rozália (54) 1–2, 4. vsz.

Lakatos János (69) primás 1–2. vsz.

Doroszló, Csekéné Pákai Rozália (72),

Dormánné Béres Katalin (73),

Rókáné Dormány Erzsébet (80) 1–2, 4. vsz.

Tancsik Lajosné Horváth Rozália (51) 5–7. vsz.

Bácskertes, Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76) 1–2, 7. vsz.,

Gábor József (92) előénekes 1–2. vsz.

Fontányi Jánosné (70) 1–2, 7. vsz.

Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79) 1–2, 4, 3. vsz.,

Dienes Pál (67) előénekes 1–2, 7, 8. vsz.

Kiss L., 1964.

Németh I., Juhász Gy., 2013.

Varga A., 1994.

Bodor A., Burány B., 1972.

Bodor A., 1990.

Silling I., 1996.

Bodor A., Németh I.,

Csizmadia A., Silling I., 2000.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-II, 206-II, 210, 212.

(Szokáskerten kívüli, hasonló gombosi változat 1–3. versszakkal: MNT II. 553 = Kiss 1982, 298.)

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjás jegyzetét.

212. Karácsonyi köszöntő

$\text{♩} = 72$

1. A kis Jé - zus a - rany - al - ma,
Bol-dog - sá - gos Szűz az any - ja.

Két ke - zé - vel á - pol - gat - ja,

1) —

Két lá - bá - val rin - gat - gat - ja.

1)

ossia

1a Kis Jézusnak aranyalma,
Boldogságos Szűz Mária.
– Csicsiss, csicsiss, én galambom,
Csicsiss, csicsiss, én galambom!

2. – Aludj, aludj, én kisedem!
Nem királynéja te anyád,
Nem királynéja te anyád,
Szolgálóbul lettem dajkád.

3. Hát te, dudás, mit szundikász?
Tiszta jaz ég, nem köll lámpás.
Verjed, verjed a citorát,
Kis Jézusnak egy szép nótát!

[Rigmus:]
Kik a kabátom,
Piros a nadrágom.
Hozzák a díjót,
Mer fázik a lábom!

Piri Pálné: Mëntünk ketten-hároman. Beszótunk az ablakon, hogy „Möghallgatják-ë az angyali vígasságot?” Mikó mondták, hogy mög, akkó jelkezdtük énekëlni.

Hódegyháza, Piri Pálné Sós Roza (62) 1–3. vsz., rigmus.
Szabó Annus (49) 1a vsz.

Burány B., 1972.

Szabó Annus bipodikus felépítésű dallammal énekelte.
Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-II, 206-II, 210–211.
(Tripodikus karácsonyiének-változatok kisebb hangeltérésekkel Oroszlámosról: Kónya 2004, 27–28.)
Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjárás jegyzetét. **Hangzó 074** (Piriné).

213. Kóringyáló

♩ = 108

1. Csor - da - pász - to - rok Mi - dőn Bet - le - hem - ben

1)
Csor - dát ő - riz - nek Éj - jel a me - ző - ben,

1a) 1b) 1c)
6a. vsz. ossia 6b. vsz. ossia

2. Isten angyala
Isten angyali
Jövének melléje.
Jövének melléjek.
Nagy félelemmel
Tellik meg ő szíve.
Tellik meg ő szívük.

3. – Mënjeték el hát
– *Gyertek el tehát*
Gyorsan a városban,
Ott találjátok
Jézust a jászolban.

4. Nem fekszik ágyban,
Sēm hūs palotában,
Sem friss palotába,
Hanem jászolban,
Rongyos istállóban.

5. Elindulának
És el is jutának.
Szűz Márijának
Jó napot mondanak.

6a Zöld a nadrágom,
Lēkopott a bársony.
Hozzák kentők a diót,
Mer fázik a lábom.

6b Zöd a kabátom,
Kék a kabátom,
Zöld a nadrágom,
Piros a nadrágom.
Bársony a kabátom.
Hozzák a dijt,
Hozzátok a dijt,
Mer fázik a lábom.

6c Kék a nadrágom,
Nem fekete bársony.
Adjának dijt,
Mer fázik a lábom.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Simon Ferenc: Egy régi szép hagyomány a falunkban [hogy] karácsony szent estéjén házról házra ment a fiatalság és beszólnak az ablakon, hogy „Még hallgatják az angyali vígasságot?” Bentről ha kiszólnak nekik, hogy még hallgatjuk, akkor a csoport vagy bémént a lakásban, vagy kint az ablak alatt [énekelt]. Régi szokás szerint diót, almát, ilyen dolgokat a Tarisznyás gyűjtötte össze, majd még hát pézt is. Azt’ mentek a legközelebbi házhoz.

A 6a vsz. előtt prózában: És erre föl a csoport eggyik tagja megint fölszólalt.

Mészárosné: [A végén] kiszótak az ablakon: „Jó’ van, gyerekek, várjatok! Mingyá’ visszük ki, vagy mingyá’ gyűhették!”

Kovácsné: Cigány gyerekek még most is [járnak], mög mönnek a magyar gyerekek is az ismerőskhön. A Csordapásztorokat [éneklik] ugyanúgy, mind ezelőtt.

Törkölyné: Jártam [kóringyálni], tudja, még Högyösre is.

Felsőmuzslya, Simon Ferenc (57) 1–4, 6a vsz.

Szaján, Törköly Imréné Sziráki Veronika (88) 1–5. vsz.

Rábé, Masa Rozália (64) 1–2. vsz.

Oroszlámos, Kovács Istvánné Ágoston Erzsébet (68) és férje – 6b vsz.

Magyarkanizsa, Fehér Györgyné Kis Földi Mária (65) 6b vsz.

Mohol, Mészáros Józsefné Dobro Etelka (42) 6b vsz.

Bácskertes, Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79) 6c vsz.

Kiss L., 1968.

Bodor A., Palatinus I., 1996.

Bodor A., 1997.

Bodor A., 1996.

Bodor A., 1994.

Burány B., 1978.

Bodor A., Németh I.,

Csizmadia A., Silling I., 2000.

Simon Ferenc a 2. és 4. vsz. utótagját megismételte.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-V, 203-I, 204-I, 205-II, 206-I, 213, 214 (említés).

Dallamtípusáról lásd a 203-I. ének jegyzetét.

214* Kóringáló

Kóringálásnak mondják a kántálással majdnem mindenben megegyező szokást. Eltér a kántálás-tól annyiban, amennyiben az ének a betlehemezőbe tartozik; megegyezik vele, amennyiben a kántá-

lás évadjában járnak házról házra a gyermekek, s a vers is kántálószerű. A Csordapásztorok énekkel kezdik, ezután a következő verset mondják:

Adják ki kigyelmetök
Amit néköm szántak,
Mer nem álok soká,
Mer mögfázik lábom!
Lássa, mijjen a nadrágom:
Nem fekete bársony,
Bundábú készített
Hetvenhetős vászon.

Törökbecse.

Kálmány L., 1879 és 1882 között.

Változata dallammal: 213.

215. Karácsonyi köszöntő

Rubato ♩ = cca 66

5) _____

1. Mostan ki-nyílt egy szép ró - zsa - vi-rág,

5) 3) _____ 1) 3) _____ 5) _____

A-kit ré - gen várt az e-gész vi-lág,

2) _____ 5) _____ (^)

Bet-le-hem-ben ki - bim-bód-zott zöld ág,

4) _____ 3) _____ 3) _____

Ki - rály - nem - ből mál - tó - ság.

1) 2) 3) 4) 5)

ossia → 8-10. vsz. 8-10. vsz.

2. De nem talált szállást a városon,
Maradása lön csak egy szálláson,
Mert lakosok inkább gazdagokon
Kaptak, mintsem Jézuson.

3. Szűz Márija itt kesereg sorsán
Szent Józseffel Szent Fiját altatván.
Nyugszik vele csak egy kevés szénán,
Könnyeji kicsordulván.

4. Szánjátok meg, ó, ti keresztények
Szűzanyát s megváltó Istenetek,
Ki életet hozott le tinektek,
S befogadja lelketek.

5. Nyolcadnapra körülmételtetett,
A kis Jézus ily hamar szenvedett.
A világnak váltságához kezdett,
Testéből vér öntetett.

6. Ó, meg ne vess, hogy későn ismertünk,
Mert most hisszük, hogy születélt értünk
Szűz méhéből, mi édes reményünk.
Vedd kedvesen énekünk!

7. Nagy hatalma van az Úristennek,
Nagy dicsőség legyen az Atyának,
Megtetesült egyszülött Fijának,
Bús lelkek szent vigasztalójának,
Áldás Szentháromságnak!

*

8. Kinyíltott a legékesebb rózsa,
A világot át-beillatozza.
Fiút szült a Szentlélek mátkája
Az elbukott világ váltságára.

9. Négyezer év boldog reménysége
Ment ezáltal szent teljesedésbe.
Kit úgy vártak jámbor, bölcs atyáink,
Most kegyének sugarából ránk hint.

10. Zendüljön hát diadalmi ének,
Reményeink valókká levének.
Vigadozzunk, s örömkönnünk árja
Folyjon a kis Jézus jászolyára!

Ammen. Dicsértessék a Jézus Krisztus!

[*Rigmus:*]
Áldja még az Isten a háznak gazdáját,
Családjával együtt kedves gazdasszonyát!
Szép karácsonfákval rakja be udvarát
És úgy várja be a kised Jézuskát!
Boldog karácsonyi ünnepeket!

Szőcs Boldizsár: Csak karácsonykor. Elméntek vele jó üsmerősökhöz.

Székekykeve, Szőcs Boldizsár (82) és felesége 1–7. vsz., rigmus.
Feketető, Kéri István (60) 1–4, 6–7. vsz.
Egyházaskér, Pópitay Péterné Losoncz Erzsébet (75) 8–10. vsz.

Bodor A., 1993.
Kónya S., 2001.
Kónya S., 2002.

Pópitayné visszatérő szerkezettel énekelte, lásd a 4.) variánst.
(A moholi Mészáros Józsefné egy versszakkal, kopott dallammal tudta: Arch. 192B 12b = AP 18.691e, Burány 2000, 133.)
Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 197-I. bölcsőjárás jegyzetét.

216. Kóringyáló

♩ = 104–122

Di-csér-tes-sék a kis Jé-zus, a - ki itt fek - szik,
Szűz any - já - val, Má - ri - já - val e - gyütt vi - ga - dik.

A Szent Jó-zsef a-tyá - val, Jé - zus a Má - ri-já - val

ví - ga - dik. Ó, sze-gény Jé - zus de fá - zik!

{ Nincsen ne - ki pár - ná - ja, sem tornyos nyo-szo - lyá - ja.
{ Nincsen me-leg dun - ná - ja, sem é - kes nyo-szo - lá - ja.

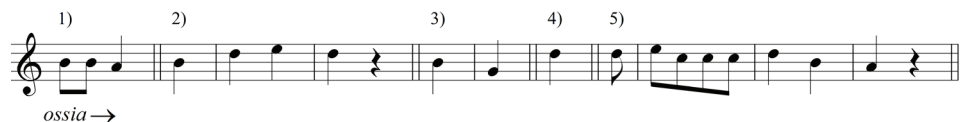
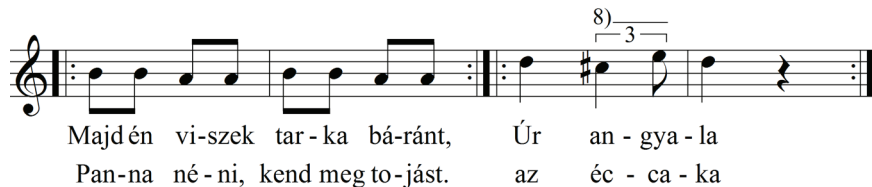
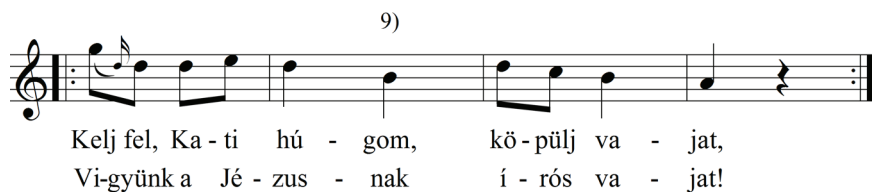
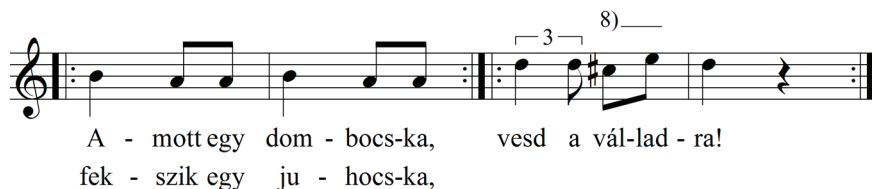
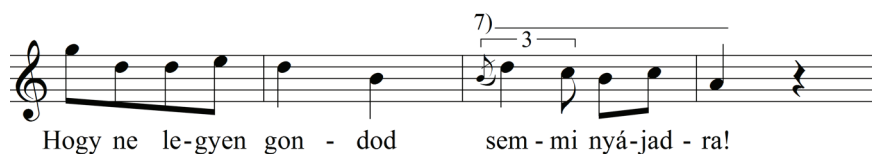
{ Juh - szé - na, juh - szal - ma,
{ Jó szal - ma, jó szé - na,

Bar-mok szá-ja me - le - gí - tő pár - ná - ja.

Uc-cu, te ju - hász, u-gorj tal-pad - ra,

Vörösné: Karácsony estéjén méntünk, karácson bűtje estéjén. Bészótunk: „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Tetszik-é ja' zangyali vígasság?” Ha kiszótak, hogy tetszik, akkó mondtuk az énekét. Vót úgy, hogy azt kérdezték: „Hányan vattok?” – Négyen. „Ötfelé szaladjatok!” Egy fél krajcárt kaptunk érte. Öröm vót, mit mondjak? Kaptunk diót, szaloncukrot.

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).
Benák Margit (74).

Burány B., 1978.
Huszár G., 1975., Kónya S.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-IV, 204-II, 217–218.
Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

217. Karácsonyi köszöntő

♩ = 92–100

Di-csér-tes-sék a kis Jé-zus, a - ki itt fek - szik,
Szűz any - já - val, Má - ri - já - val e - gyütt ví - ga - dik.

Szent József az A-tyá-val, Jé - zus a Má - ri-já-val ví - ga - dik.

Nin-csen ne-ki pár - ná - ja, sem jó me-leg dun - ná - ja.

Jaj, szé - na, Bar-mokszá-ja me-le-gít-ő kál - há - ja.
jaj, szal - ma,

Ic - ca, te ju - há - szok, u - gorj tal-pad - ra,
Hogy ne le-gyen gon - dod sem-mi nyá-jad - ra!

A - mott egy dom - bocs-ka, vesd a vál-lad - ra!
fek - szik egy ju - hocs-ka,

Pász-tor tár - sak, jó hírt mon-dok,
Gyer-tek vé - lem, cso-dát lát - tok!

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad-é karácsonat köszönteni? Ha mondták, hogy „Gyerték bē!”, akkó bēméntek, ha nem mondták, akkó kint az ablakná éneküték. Ha kaptak valamit, kaptak, ha nem kaptak, úgy is jó vót.

Kispiac, Varbai Lajosné Kovács Matild (91).

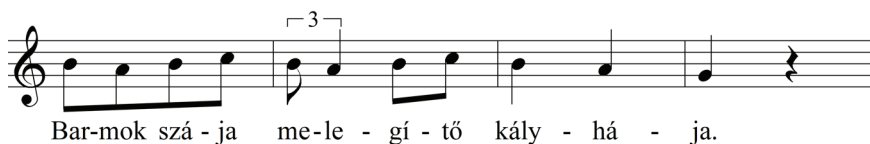
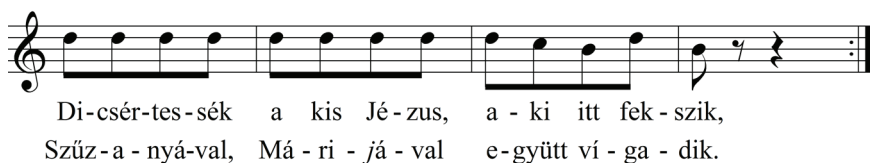
Bodor A., Tripolsky G., 1995.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-IV, 204-II, 216, 218.

Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

218. Karácsonyi köszöntő

♩ = 120

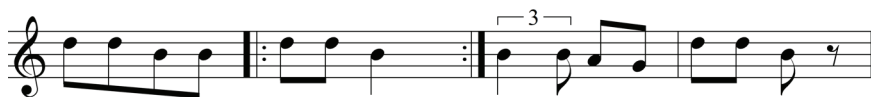
Ic - ca, te ju - há - szok, u-gorj tal - pad - ra,
Hogy ne le-gyen gon - dod sem-mi nyá - jad - ra!

A - mott egy dom - bocs-ka, vesd a vál-lad - ra!
fek - szik egy ju - hocs-ka,

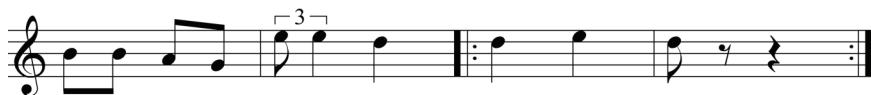
Jó hírt mon-dok, pász-tor tár-sim,
jer - tek vé - lem, cso-dát lát - tok!

Es - té - től az éj - sza - ka gyer-me-ke-t szült szé - ná - ra.

Úr an - gya-la Bet-le-hem-nek le-szál-lott va - la.
pusz-tá - já - ra

A csil - la - gok ra-gyog-nak é - kes - sen,
fé - nyes - sen,

Jöjj be, Jé - zus, ke - gyes - sen!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ketten-hároman [jártuk], karácson bútyyin este, csak egy nap. „Még hallgatik-é az angyali vígas-ságot?” – ezt kérdztük. Ha azt mondták, hogy még, vagy „gyerték bē”, akkor bēmēntünk. Ha nem, akkó az ablak alatt ēmondtuk.

Kispiac, Böröcz Szilveszter (72).

Bodor A., Tripolsky G., 1995.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 200-IV, 204-II, 216–217.
Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét. **Hangzó: 075.**

219. Karácsonyi köszöntő

$\text{♩} = 126$

1)

1. Fújd, Gyur-ká, á du-dā-dát, te is, Már-ci, a síp-kā-dát!

2)

Bet - le - hem - be e - lé áll - junk,

Is - te - ne - sen mu - zsi - kāl - junk!

Ez le-gyen a mi nó-tánk, á-ludj, é-des Jé-zus-kánk!

1) 2)

2. vsz. →

2. Fújd, Gyurká á dudádát, te is, Márci, á sípkádát!
Hámár én ázt elkészítém,
Betlehembem el is viszém
Ánnák á szíp kisdednek, á drágá, szíp gyermeknek.

Ezt dánóták.

Bácskertes, Péter Pálné Szurap Ilona (81).

Bodor A., Bodor G., 1972.

A dudazenére jellemző, a betlehemesek világában kedvelt, rövid motívumokból építkező dallam (vö. MNT II. 363-VI). Különlegessége a heteropódia: első és negyedik sora tetrapodikus, középső sorai tripodikusak.

Variáns: 220. karácsonyi köszöntő, 265-VI*, 266-V*: betlehemes.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/141, távolabbról. **Hangzó: 076.**

220. Karácsonyi köszöntő

$\text{♩} = 76-88$

1. Fújd, Gyur-ka, a du-dá-dát, te is, Mar-ci, a sí-po-dát!

Bet - le - hem-be e - lé áll - junk,

Is - te - nes-sen mu - zsi - kál - junk!

Á-ludj, é-des Jé-zuskánk, ez lëgyën á mi nó-tánk!

2. vsz. másodszor másodszor 2. vsz. másodszor 2. vsz. másodszor

2. Én egy kis mézet viszek, egy kis vaját mellétészék.
Majd én eztet elkészítem,
Betlehembe el is viszem
Ánnak a szép kisdednek, drágalátos gyermeknek.

Valamikor a kisgyerekek ezt énekéték, mikor olyan kicsikéket még vittek énekéni.

Bácskertes, Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79).

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

Ugyanazon alkalommal kétszer énekelté, kisebb eltérésekkel.
Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

221. Karácsonyi köszöntő

♩ = 132

1. Bet - le - hem - nek pusz - tá - já - ban,
Pász - to - rok vi - gyá - za - tá - ban

Nagy ö - rö - met hír - de - tek,

Mert a bar - mok já - szo - lyá - ban,
E - ker, sza - már paj - tá - já - ban

Nagy ö - rö - met hír - de - tek.

2. vsz.

2. Ó, te József, mit gondoltál,
Hogy istállót választottál
Il nagy, kemény hidegben?
Szállj be hozzánk Márijával,
Született kis Jézuskával,
Lakjatok mi szívinkben!

Karácsonkor templomban is [énekeltük] tálán, meg uccábá, házakhó [mentünk]. Tíz-tizen-egy vágy tizenet [éves] vótám. Fiúk is mentek, meg lányok is. „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad énekéni?” Monták, hogy szabad. Ákkó elkezdtek. Áblákon. Káptunk mindig – tudom is én – díjót, ámi vót, ná! Mindég kárácsón este.

Bácskertes, Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Bodor A., 1990.

18. századi népének, *Bozóki énekeskönyvében* (1797) ugyanezzel a szöveggel szerepel. Mintegy száz változata ismert Moldva kivételével az egész nyelvterületen. Legtöbbször betlehemes játék része vagy kántáló, karácsonyi ének (MNT II. 384-III. 520, 539–543). Az előadásmód gyakran táncos

lűktetésű, aszimmetrikus ritmusokkal, de lehet erősen díszített, szabad ritmusú is. A forma variálódik, a hatsoros alakok mellett refrénese is vannak, továbbá négysorosak. A Vajdaságban szintén megtalálhatók e formaváltozatok. Hatsoros: 263-II. betlehemes, 294–295. karácsonyi ének; refrénes: 268-II, 271-II. betlehemes; négysoros: 155. kisasszonyi ének, 189. szentcsalád-járás éneke, 222. karácsonyi köszöntő, 296. karácsonyi ének. Távolabbi variáns: 223. karácsonyi köszöntő.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.115.0/1–4.

Szövege: *Orgonahangok*, 473.

222. Kóringyáló

$\text{♩} = 168$

1. Men-jünk mi is Bet-le-hem-be,

1) Részt ven-ni ja nagy ö-röm-be,

Mel-let Meny-nye - ji A - tyánk

1) Á-rasz-tott ez éj - jel ránk.

1) 2–4. vsz.

2. Ím, itt van az istállóba,
Fekszik Jézus a jászolba
Egy kis mécs világánál,
Ő is szebb az angyalnál.

3. Gyermekek is örömtelve
Sijetnek ma Betlehembe.
Ma született kisdednek
Ajándékot vigyenek.

4. Egyik tejet, másik vaját,
A harmadik sajtot hozott.
Emez egy kosár almát,
Egy koszorús báránykát.

Ammen. Dicsértessék a Jézus!

Az utolsó versszak második felét az énekes megismételte.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 077.**

223. Legények kántálója

♩ = cca 48

1. Szí-vünk víg - ság - gal ma bé - tött,
Az í - gaz - ság fé - nyes nap - ja,

Mert í - gé - ret sze - rint fel - kött
Új Tes - ta - men - tom - nak pap - ja

Is - ten - fé - lők szá - má - ra
El - jött, kit sok szent vá - ra.

Csil - lag vil - log, ra - gyog már rám,

Me - lyet Bá - lám lá - ta ré - gen,

Fény - lik, mind szép nap az é - gen.

1. vsz. ism.

2. vsz. ism.

1. vsz. ism.

1. vsz. ism.

2. vsz.

2. vsz.

2. vsz.

2. Megszáná az Úr estünket,
 Felöltöze Úr testünket,
 Szént kegyelme mily drága!
 Győzelmei már megszűnnek
 A kárhozatszerő bűnnek,
 Törvénynek nem sújt átka.
 Mérge, férge a pokolnak
 Mëgromolnak ma végképpen,
 Nem árthatnak sëmmiképpen.

Hertelendyfalva, Eröss Istvánné Kovács Teréz (56),
 Biszák Andrásné Kovács Anna (64),
 Varga Józsefné Gyórfi Anna (69),
 Lőcsei Lajosné Bréti Erzsébet (55).

Kiss L., 1968.

Az 1. versszakot Erössné egyedül énekelte.

16. századi, református egyházi ének, dallamforrása Philipp Nicolai, Frankfurt am Main, 1599 (*Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*, 325). A magyar karácsonyi hagyományban a 18. századi *Betlehemnek pusztájában* dallamtípus tágabb variánskörébe illeszkedik (vö. 221. karácsonyi köszöntő jegyzete).

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.115.0/5. **Hangzó: 078.**

224. Kóringyáló

♩ = 104

1. Pász-tor - tár - sim, jó hírt mon - dok,
 Jer - tek ve - lem, cso - dát lát - tok!

Ëgy szép szűz az éj-sza-kán szép fi-jat szült egy szé-nán.

Hej, hej, hej, lesz szűz em-lő - jé - ben tej!

2. Íme, a jászolba fekszik,
 Barmok között szegény nyugszik.
 Vannak ott sok angyalok, melegítik a barmok.
 Ó, ó, ó, boldog az az istálló!

3. Az angyalok azt hirdették,
Pásztorokat elvezették.
Nosza, mi is menjünk fel, Betlehembe menjünk el!
Haj, haj, haj, úgy repüljünk, mint a raj!

4. Üdvöz légy, szép gyermekecske,
Betlehemi hercegecske!
Ez élet után, kérünk, légy menyégbe vezérünk.
Úgy, úgy, úgy, áldott kis Jézus, aludj!

Ammen.

Volt két-három gyerekek, azt' mentünk az utcán. Beszótunk az ablakon, hogy „Dicsértessék a Jézus! Tetszik-é az angyali vígasság?” Akkó kiszótak, hogy tetszik. Akkó kezdtük mondani az éneket az ablaknál.

Tripolsky G.: Amikor befejezték az éneket?

– Akkó: „Ammen. Dicsértessék a Jézus Krisztus! Hozzák a díjót!” Oszt kész.

Egyházaskér, Karácsonyi Pálné Horváth Ilona (70).

Tripolsky G., Juhász A., 1971.

Feltehetőleg 18. századi, a tri- és tetrapodiát váltogató, dúr dallam. Az egész Kárpát-medencében ismert, mintegy húsz változatban. A karácsonyi időszak éneke, betlehemes játék része, mendika, néha névnapköszöntő (MNT II. 362-I, 384-IV, 532–534). Ez a változat a 222. kóringyáló dallamának hatását mutatja, melyet ugyancsak Karácsonyiné énekelt.

Variáns: 265-VII* betlehemes, 304. karácsonyi ének. Vö. még 321. karácsonyi ének, távolabbról.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény: 18.551.2/0

225. Karácsonyi köszöntő

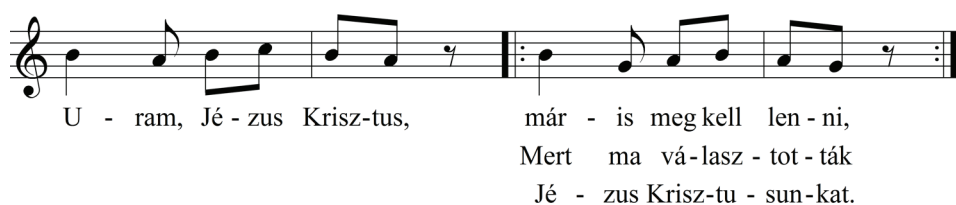
$\text{♩} = 160$

Ör-vend-jen az e-gész vi-lág, Meg-jött mennye - ji szép vi-lág!

Oly szép fé-nyes haj-nal-csil-lag, Kinn pász-to-rok, kö-jel vi-lág.
Áll-ha-ta-tos - ság-ban ra-gyog, Ki-vel szí-ve-m több-ször bu-zog.

En-gedd né-kem ke-gyes-sen, El-ment ö-rök di-cső-ség-ben.

[Rigmus:]

Adj, Isten, bort, búzát, barackot,
Szekeünknek kereket,
Poharunknak feneket,
Hagy ihassunk élvezet!
Boldog ünnepeket kívánunk!

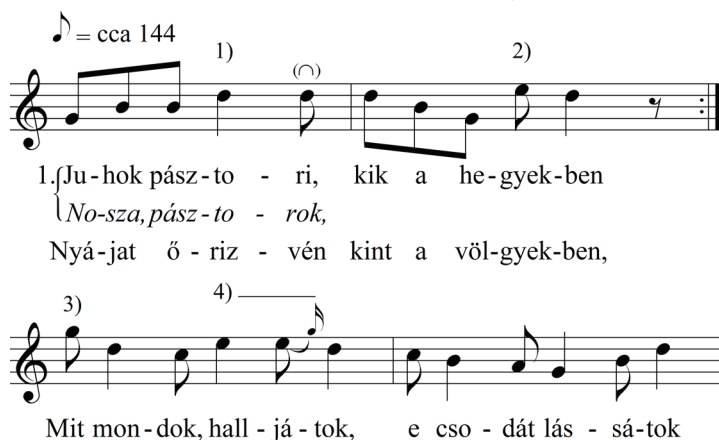
Hát én a cigányoktól tanultam valamiké. Apámnak nagyon nagy istállója vót, vót olyan esztendő, miké húsz cigány aludt benne. Gyűttek karácsonat köszönteni. Nem vót nekik hun alunni, s akkor ott aludtak.

Kispiac, Böröcz Szilveszter (72).

Bodor A., Tripolsky G., 1995.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 21. vízkereszt ének jegyzetét.

226. Karácsonyi köszöntő

Bet - le - hem - ben!

2. A csillag fénye feltint szemembe,
Angyali szózat zengett fülembé,
Hogy Jézus született, jászolyba tétetett
Úr Jézus sziletett, jászolyba tétetett
Betlehemben.
3. Nosza, pajtásim, csak siessetek,
Hogy velem együtt ott lehessetek!
Majd én is elmegyek az útra veletek,
Kövessetek!
4. Hallod, te bojtár, állj lábaidra,
Ne legyen semmi gondod nyájadra!
Amott a dombocskán fekszik a báránykám,
Vedd válladra!
5. Született Jézus jászolyban reszket,
Az é [ő] Szent Anyja így énekelget:
Csak aludj, fíjacskám, gyenge harmatocskám,
Kis Jézuskám!
6. Már a pásztorok íme, eljöttek,
Imádására ideérkeztek.
Áldd meg, hogy szegények boldogok legyenek
Mindenekben.
7. Mi is kövessük a pásztorokat,
Boruljunk arcra, kérjük urunkat,
Mondván: Ó, kis Jézus, mitőlünk el ne fuss,
Maradj velünk!

Buják Mihály: Énekelni szokták karácsony szent estéjén az udvari ablakon többes csoportban gyermekek, asszonyok. Ezért ajándékot kapnak, diót, almát, kis pénzt. Az asszonyok pedig kandliba kápnák bort.

Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekesek 1–7. vsz.
Pető Györgyné Asztalos Erzsébet (77) 1–2. vsz.

Kiss L., 1969.
Bodor A., 1990.

18. századi, szaffikus formájú, dūr hexachord dallam (*Nagyszombati magyar táncok*, Domokos P. P. 1978, 65). Mintegy ötven változata ismert a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön, legtöbb betlehemes szöveggel (MNT II. 48-I, 576, 578, 593). Variánsköre szerteágazó, a sorvégző hangok tekintetében is többféle.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/253.

227. Karácsonyi köszöntő

$\text{♪} = 168, \text{♩} = 144$

1) 2) 3)

1. Bet - le - hem-nek szép há - tá - rán nagy fű-nyes-ség tá - má-dott,

4) 5) 6)

{Án-gyá-li szó - zát hál-lát-szott: Ne fél - je - tek, pász - to-rok!
{Ez é - gi szó - zat

7) 8) 9) 10)

Föl-esz-mél-tek e - zen szó - rá, mon-do-gát-ták: Üt az ó - rá!

11)

In - dul-junk, hogy o - da - ér-jink hol-náp - rá vir - rá - dó - rá!

1) 2) 3) 4) 5) 6)

2. 4. vsz. 2. 4. vsz. *ossia* *ossia* 1-3. vsz. 4. vsz. 4. vsz. *ossia*
ossia 4. vsz. *ossia*

7) 8) 9) 10) 11)

4. vsz. *ossia* 1. vsz. *ossia* 2. vsz. *ossia* 1. 2. vsz. *ossia* 1. vsz.

2. Ujul szivem, nem várhatom, hogy az ide virádjon,
Áddig inkább sereg nyájam, mondák, itt ne marádjon.
Csak elmegyek, fölkeresem hol született én Isteném.
Reméllem, hogy meg nem útál régén várt szerelmesem!

3. Ajándékot én is viszek vállajimon számára,
Jó jемlékezetbe lészék a próféták szavára.
Palotába nincsen, tudom, mert az Írás után mondom.
Szálássán miként köszöntsem, most arról gondolkodom.

4. Odájérvén megcsókolom ártatlán kis kezejít,
Melyről eltirili én szivemnek vétkejít.
Mellyel eltörölte rólam én szivemnek vétkeit.
Jaj, hát mit mondjak anyjának, menyország királynéjának?
Jáj, hát mit szólják anyjának, mennyország királynéjának?
Idvözletet, áldást mondok a szép Szíz Márijának.

Fontányiné: Szép ének ez. Áblak alatt [énekeltük]. Beköszöntöttünk, hogy „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad a Krisztus Urunk születése napját köszönteni?” „– Szabad.” Akkó mondtuk. Az én kis unokáim mind tudják, mind a négy dárab, mind tudják.

Sillingné: Ezt énekéték, mikor mentek énekőni [karácsonyt köszönteni]. A többiek énekéték az Egy fényes csillagot, mink meg ezt.

Bácskertes, Fontányi Jánosné Kiss Mária (70).

Silling I., 1996.

Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000.

Silling Mihályné Bazsantik Erzsébet (65).

Németh I., Juhász Gy., 2013.

Fontányiné 1996-ban megismételte a 4. vsz. III–IV. sorát, 2000-ben pedig a IV. sorát.

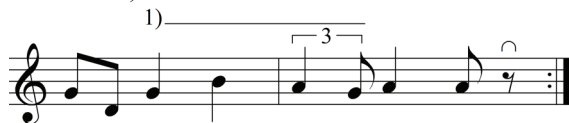
18. századi, kis ambitusú, dúr dallam, melyet melodiáriumokba és Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményébe is följegyeztek. A néphagyomány 30 változatát ismeri a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön. Többnyire mulató- és ivónóta (MNT III/B 102. távolabbról).

Variáns: 326. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/371.

228. Kóringyáló

♩ = 104, ♩ = 80

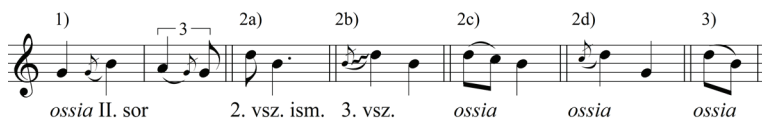
1. Ka-rá-csony-nak éj - sza-ká - ja
Jé-zus szü - le - té - se nap - ja.

Ö - rül-jünk és ör - ven-dez - zünk,

A kis Jé - zust meg - di - csér - jük!

ossia II. sor

2. vsz. ism. 3. vsz.

ossia

ossia

ossia

1a Karácsonnak étszakáján,
Jézus születése napján
Örüljetök, örvendjetök,
A kis Jézus ma születött!

2. A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.
Szent József az édesatyja,
Ki jászolban ápolgatja.
Ki az ólban ápolgatja.
(Ism.) Csicis, csicis, én kisedem,
Drága Szűz Mária nevel.

3. Tizenkettőt üt az óra,
Most született Isten Fija.
Mos 'szület az Isten Fija.
Örülünk és örvendezzünk,
A kis Jézust megdicsérjük!

4a Nincs Jézusnak kis subája,
Sem aranyos kis csizmája.
Sem aranyos báránkája.
Miből volna kis subája,
Hisz elveszett báránykája.
Ha elveszett báránkája.

4b Nincs a Jézusnak bundája,
Sem sarkantyús csizmacskája.
Bőrből lőtt volna bundája,
De jelszaladt báránkája.
Dicsértessék a Jézus!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Sósné: Karácsony бүтje estéjén mindön házhoz [elmentünk], mer Talljánmajorba mindön házná' magyarok laktak és mindönütt mögengedték, hogy kóringyáljunk. Beszótunk az ablakon, hogy „Tet-szik-ë az anyali vígasság?”, és ha mondták, hogy tetszik, akkor ëkezdтünk éneköni. Kaptunk diót, almát, cukrot, aszalt szilvát, mikor mit. Diót többnyire. Ott, ahol mink voltunk, ott mindönki ismert, és annyira szerették ezt az éneköt, hogy aki énelem volt – hároman, négyen ëggyütt mëntünk – azoknak mindëg mög vót engedve a kóringyálás. Ёn ëkezdtem má' nyócéves koromba kóringyáni és тizënkét éves koromig mindön évbe mëntem. Míg csak nem szégyötem.

Komlósiné: Hogy hányan mëntünk? Mikó hogy összegyüttünk, ketten-hároman. Oszt ahun vilá-gos vót az ablak, mondtuk.

Bálóné: Mikó kislán vótam, elmöntünk kántáni. Mindön ablakná beszótunk, hogy „Möghallga-tik-ë az anyali vígasságot?” Ha kiszótak, hogy mög, akkó ráкезdtük mondani.

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (59) 1–4a vsz.

Burány B., Gubás J., 1977.
Bodor A., 1991.

Magyarmajdány, Komlósi Jánosné Kostyán Ilona (60) 4a, 3, 2. vsz. ismétlés nélkül,
utolsó vsz. = a 2. vsz. ismétlésének szövege kétszer.

Burány B., 1972.

Bácsgyulafalva, Báló Ferencné Tóth Ágnes (83) 1a, 4b vsz.

Székely M., 1973.

Kis ambitusú, mazurka ritmusú, népszerű karácsonyi ének vagy köszöntő a Dunántúlon, a Felföl-dön és az Alföldön. 30 változata ismert (MNT II. 561), köztük az első és negyedik sorból összevont, kétsoros formák (MNT II. 563). A Vajdaságban is előfordul mind a kétféle alak.

Variáns: a következő és a 333. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/303.

229. Kóringyáló

♩ = 88

1. {Ka - rá - cson - nak éc - ca - ká - ján,
Nagyka - rá - csony

1) {A kis Jé - zus ne - ve - nap - ján
{Az Úr Jé - zus

1) ossia

2. Örülünk és örvendezzünk,
Mikor a hold fel fog jönni.
Mikor a nap fel fog jönni.

3. Mikor a nap fel fog jönni,
Betlehembe fogunk menni.

4. Betlehembe fogunk menni,
A kis Jézust köszönteni.
Az Úr Jézust köszönteni.

5. Az kis Jézus aranyalma,
Az Úr Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.
Szűz Mária édesanyja.

6. Két kezével ápolgatja,
Két lábával ringatgatja.

7. – Aludj, aludj, én kisedekém,
Nem királyné a te anyád,

8. Szolgálóbúl lettem dajkád.
Hát te, dudás, mit szundikálsz?

9. Fényes a hold, nem kell lámpás!
Zengj Jézusnak egy szép nótát,
(Ism.) Verjed, verjed a citorát!

10. Szent József a nevelője,
Dicsértessék Jézus neve!

Karácsonyiné és Rúzsáné a végén: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Holló: A kóringyálás a gyerekekre vonatkozott. Legtöbbször a Csordapásztorok, aztán a Karácsonnak éccakáján.

Gligorné: „Möghallgatják-é az angyali vígasságot?” Vót ahun mondták: „Nem kő’, vótak mán!”

Egyházaskér, Karácsonyi Pálné Horváth Ilona (70),

Rúzs Balázsné Varga Mária (60) 1–2, 4–9. vsz.

Oroszlámos, Holló János (75) 1–5. vsz.

Csóka, Gligor Jánosné Zsifkó Magdolna (67) 1–2, 4–5, 10. vsz.

Tripolsky G., Juhász A., 1971.

Burány B., 1978.

Kónya S., 1977.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

230. Kóringyáló

$\text{♩} = 108$

1)

1. Ka - rá-csony es - te, éc - ca - ka
Mít lát-tál, paj - tás, ál - mod - ba?

Ö - röm-telt szí - vem fűj - do - gált,

1)

Mert egy an-gyal szól - lott hoz - zánk.

1)

2. vsz. I. sor,
IV. sor

2. Amoda látszik egy fényesség,
Úgy látszik, mind egy tűzesség.
Éccörre nagyot villámlott,
Élepte az egész világot!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Kóringyáló vót ez is.

Csóka, Banka Mihályné Hecskó Erzsébet (57).

Burány B., 1972.

A *Mennyből az angyal* közismert karácsonyi ének erősen átformált változata.

Karácsonyiköszöntő-variáns: 202-I, 203-II.

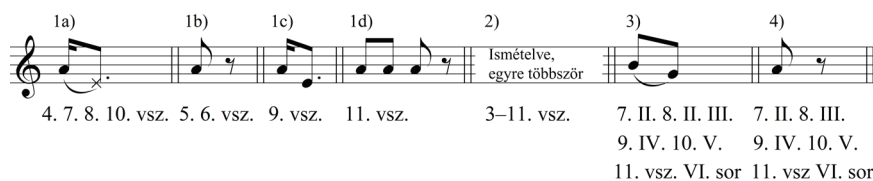
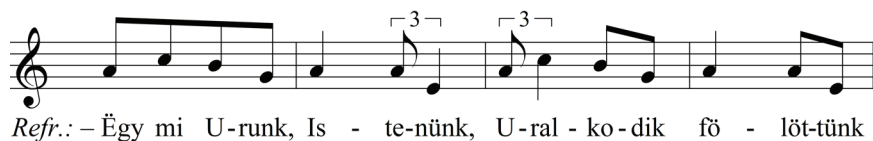
Dallamtípusáról lásd a 202-I. ének jegyzetét.

(A *Mennyből az angyal* az énekeskönyvi alakkal megegyezően is éneklék kóringyálónak Bácsföldváron: Arch. 158A 19 = AP 15.754j)

231. Katekizmusi ének kóringyáláskor

$\text{♩} = 132$

1. – Gyer-mek, gyer-mek, mondd meg né - kem, mi jaz egy?

3. – Gyermekek, gyermekek, mondd meg nekem, mi ja három?
– Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, Refr.

4. – Gyermekek, gyermekek, mondd meg nekem, mi ja négy?
– Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, Refr.

5. – Gyermekek, gyermekek, mondd meg nekem, mi jaz öt?
– Öt Krisztusnak sebei,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, Refr.

6. – Gyermek, gyermek, mondd meg, nékem, mi *ja* hat?
– Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*
7. – Gyermek, gyermek, mondd meg nékem, mi *ja* hét?
– Hét a hét szentség,
Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*
8. – Gyermek, gyermek, mondd meg nékem, mi *ja* nyóc?
– Nyóc a nyóc boldogság,
Hét a hét szentség,
Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*
9. – Gyermek, gyermek, mondd meg nékem, mi *ja* kilenc?
– Kilenc az angyali kar,
Nyóc az örök boldogság,
Hét a hét szentség,
Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*
10. – Gyermek, gyermek, mondd meg nékem, mi *ja* tíz?
– Tíz a tízparancsolat,
Kilenc az angyali kar,
Nyóc az örök boldogság,
Hét a hét szentség,
Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*

11. – Gyer-mek, gyer-mek, mondd meg nékem, mi ja ti-zen-egy?

– Ti-zen-egy a szű-zecske,
Tíz a tíz-parancsolat,
Kilenc az angyali kar,
Nyóc az örök boldogság,
Hét a hét szentség,
Hat legyőzi Gólijátot,
Öt Krisztusnak sebeji,
Négy az evangélista,
Három a Szentháromság,
Kettő Mózes táblája, *Refr.*

12. – Gyer-mek, gyer-mek, mondd meg né-kem, mi ja ti-zen - ket-tő?

– Ti-zen - ket-tő a ti-zen - két a - pos - tol,

Ti-zen-egy a szű - zecs-ke, Ki-lenc az an - gya - li kar,
Tíz a tíz - pa - ran - cso-lat, Nyóc az ö - rök bol - dog-ság,

Hét a hét szent - ség, Hat le - győ - zi Gó - li - já - tot,

Öt Krisz-tus-nak se - be - ji, Há-rom a Szent-há - rom-ság,
Négy az e - van - gé - lis-ta, Ket-tő Mó-zes táb - lá - ja,

Égy mi U-runk, Is - te-nünk, Ö - rök-kön, ö - rök-kön. Am-men.
U-ral-ko-dik fö - löt-tünk

Csinátuk kóringyáláskor. Fölváltva hun ezt, hun a Mikor Márijáhol, hun a Hej, víg juhászok vagy Csordapásztoroj. Ezéket változtattuk mink is.

Mohol, Gyarmat György (65).

Burány B., 1978.

A „visszaszámláló” ősi, világszerte ismert műfajába tartozó ún. „katekizmusi ének”, mely a valósi alapismereteket számokhoz utalva sorolja fel kérdés és felelet formájában úgy, hogy a kérdésre adott felelet során az előbbi válaszokat is megismétlik. A korábbi évszázadokban a hitoktatás egyik eszköze volt, a magyar néphagyományban pedig társas együttlétek szórakoztató énekévé változott (*Magyarország zenetörténete I.* 539–540). Legtöbbször lakodalomban hangzik el (VMND III. 81) különféle dallamokhoz társulva (MNT III/ A 492–517). Karácsonyi köszöntőként csak a Vajdaságban fordul elő.

A dallam a deklamált szöveg stilizációja, hang- és motívumismétlésekkel. Közlésünkben az 1–2. és az utolsó versszakot adjuk kottával. A hangeltérések kottái alatt a versszakszám utáni római szám jelzi, hogy a strófa hányadik dallamsorára vonatkozik.

(Hasonló változatot tudott Adán Szerdáné Kaszás Amália, az éneklés alkalmának megnevezése nélkül: Burány 2000, 141–144. A moholi Szabó Ferenc viszont a kóringyálással összefüggésben említi: Burány 2000, 137.) **Hangzó: 079** (1–5. vsz.).

LEÁNYOK MEGÉNEKLÉSE 232–239.

A *huszárijátéknak* (232–236) vagy *serkenyezésnek* (237–239) nevezett *leányok megéneklése* az általánosan elterjedt karácsonyi köszöntés sajátos, dramatikus jellegű, a betlehemes játékhöz némileg hasonló, bukovinai székely formája. A szokás a huszár szereplőkről, illetőleg a kezdőének szövegéről (*Serkenj, lellem, mély álmodból*) kapta nevét. Karácsony estéjén és éjjelén legények csoportja köszönti az eladó lányokat házról házra járva zenész kíséretében, aki a köszöntést lezáró tánchoz muzsikál. Az ilyen esemény egyúttal a leányok nagykorúsodását jelzi, kisleányokat ugyanis nem énekelnek meg.

„A legények a lányos házakhoz mentek karácson estéjén. Van két csobán, Jenő és Tati, és van egy Előfutó. Az megy az ablakhoz, megkopogtatja: »Beeresztik-é az énekéséket?« Ha be, akkor megáll abba a kapuba, a lámpával intéget, hogy ide gyerték, mē' itt lehet énekelni. A Könyvesek má' az első lánynál kéri a szallagot, tesz ki a kalapjukra körül, amennyi szallagot kapnak, mind. Úgy fölszallagozzák magukat, hogy csuda! A Huszárok még szép huszár ruhába vannak öltözve, keresztül széles szallag a vállukon és hosszú kard a kezükbe. Bemennek mind, verselnek. Leülnek, még vannak kínálva kalácsval, borral, ki mit iszik” (Bogos Antalné, vö. 236).

A szokás két részből épül föl: az eleje komolyabb, vallásos tartalmú, a második fele vidám, játékos. Néha fiatal házások, volt „huszárok” is szerepelnek a feleségükkel, ezek csak az első, vallásos részt adják elő (Botka 1983, 86–87). A második részben két Huszár tréfás szópárbajt vív hetvenkedő nagyotmondással, egymás ócsárlásával, a Csobánok pedig bele-beleszólnak, mókáznak (vö. Zsók 1993). A betanult szöveg mellett rögtönzésre is sor kerül.

Kiss Lajos népzene gyűjtése során megfigyelte, hogy a serkenyezés a *Serkenj, lellem, mély álmodból* kezdetű ének után *A szűz egy fiat szült* és az *Im, midőn mindeneket* kezdetű énekekkel folytatódik (Kiss–Bodor 1984, 16). Mindhárom ének a magyar nyelvterület keleti részén, Székelyföldön és Bukovinában (a harmadik ének Moldvában is) ismert mint betlehemes vagy kántáló. Innét vitték magukkal a Vajdaságba az áttelepült székelyek.

A leányok megéneklésének szokásához tartozó karácsonyi énekek a székely eredetű falvak betlehemes játékaiban is előfordulnak. *A Szűz egy fiat szült* – a huszárijáték és a serkenyezés közös éneke (232-II, 234, 238) – a székelykevei és a hertelendyfalvi betlehemesekben szerepel (276-III, 278-II). Az *Im, midőn mindeneket* (239) a székelykevei betlehemes beköszöntő éneke (276-I), Hertelendyfalván prózai függeléke (278). A *Hej, víg juhászok, csordások* (232-I, 233) elterjedtebb, és nemcsak a sándoregyházi betlehemesnek (277-IX), hanem a bácskai Duna és Tisza mentén, továbbá a Bánátban gyűjtött betlehemeseknek is része.

232. *Huszárijáték, huszárok köszöntője*

Szereplők: Előfutár, ünneplő öltözetben, kalapján piros, széles szalag. Néha ketten vannak. Könyvesek: kalapjukon különböző színű szalag, a szalag színe megegyezik a mellén kereszt alakban kötött szalagével. Rendszerint az 1. és a 2. könyves fehér szalagot visel, a 3. és 4. kéket, az 5. és 6. pirosat. Huszárok: ráncos csizmát, szűk szabású katonanadrágot, sötétkék, felszínórozott atillát

viselnek. Fejükön piros csákó, mellüket szalag keresztezi. Jobb felől piros, lila és nemzetiszín szalag, bal felől piros, zöld és kék szalagok lógnak le a térdükig. A csizma szarát is nemzetiszín szalag díszíti. Oldalukon kard, annak markolatán szintén nemzetiszín szalag. Csobánok: csizmát és esőköpenyt viselnek, mivel sokat szaladgálnak esőben-sárban, hóban és lében az incselkedő gyermekek és kutyák után. Csobán lehetett szám szerint hat is. Az 1. csobánnak, Jenőnek fekete bundás álarca és cilinderes süvege van. Oldalára csengőket kötnek. Egy hosszú nyelű söprűvel mókásan söpri az utat az énekesek előtt. Görbe botjával adott pillanatban magához húz egy-egy lányt vagy menyecskét. A 2. csobánnak, Tátinak hasonló az öltözete, de az ő álarca fehér bundából készült.

ELŐFUTÁR *(beköszön a házba, kalapját illedelmesen leveszi és maga előtt a botján tartja):*

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Béengedik-e a huszárokat?

HÁZIGAZDA: Igen.

Az Előfutár ismét köszön, kalapját felteszi és távozik. Az utcán zseblámpával jelez a többieknek, hogy hová térjenek be.

KÖNYVESEK, HUSZÁROK *(az utcán mennek sorszám szerint. Este hét órától éjfélig éneklük):*

232-I.

Hej, víg juhászok, csordások...

(Éjfél után hajnalig:)

232-II.

A szűz egy fiat szült...

232-III.

1. Kel-je-tek fel, jó boj-tá - rok,

Az an-gyal szól, hall-gas-sá - tok!

A mes-si - ás szü-le-tett, ki meg-jö-ven-döl-te-tett.

Ez hát nem haj-nal, in-kább né-künk szép nap-pal.

2. Hever a nyáj, feküdhettek,

Csendes a táj, leülhettek.

De mely csoda-tünemény az a naphoz vágó fény!

Jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, félek ettől, érhet baj!

3. – Ne féljetek, jó emberek,
Angyal vagyok, jót hirdetek,
Hogy egy szűznek ölében, ápoló kebelében,
Ott, ott, ott, ott, ott messiás testet váltott.
4. Menjete be Betlehembe
Víg örömben, vidám kedvben!
Találtok egy kisdedit, ki ott szüztől született,
Hol, hol, hol, hol, hol nyugodalmat ad jászoly.
5. – Induljunk hát jó szándékkal,
Tisztelegjünk ajándékkal!
Mert az, kiről e hang szól, nyugodalmat ad jászoly,
Más, más, más, más, más nem lehet, mint messiás.
6. Kelj fel, pajtás, hát siessünk,
Ajándékot hogy vihessünk.
Te fogsz majd egy gidácskát, én meg viszek báránykát.
Úgy, úgy, induljunk, muzsikával ballagjunk!
7. Üdvöz légy, ó, kis Jézusunk,
Vedd kedvesen ajándékunk!
Neked adjuk szívünket, szeretettel lelkünket.
Haj, haj, haj, haj, haj, öröm nekünk e hajnal.
8. Üdvöz légy, ó, dicső magzat,
Mennyből ígért igehangzat!
Adj jót nekünk nyájunkra, Jézusunk, mindnyájunkra!
Egyedül csak ez, miért néped esedez.

A harmonikás segíteni szokott az éneklésben harmonikaszóval és hangadással. Amikor odaértek a házhoz, az ajtó előtt:

232-IV.

1. Serkenj, lelkem, mély álmodból, Vigyázz magadra, Mert ma urad jő ez világra Szép váltságidra. Drága kincset hoz magával Orvoslásidra. 2. Teljes szívvel s víg örömmel Ma az angyalok Pásztoroknak ím, megjelentik, Hogy az ő uruk E világra születék Égi királyuk.	3. Örülj, ha voltál bánatban, Immár, én lelkem! Ne irtózzál tőle, én szívem, Mert égi kincsed Elérkezett ma tehozzád Erős kegyelem. 4. Pásztorokkal egyetemben Menj Betlehembe Alázatos, víg éneklésben, Zengedezésben! Alleluját néki mondván Ő eljöttiben.

5. Hegyen-völgyön s erdőn-mezőn
Lakozó vadak,
Égben játszadozó madarak,
Minden állatok,
Született édes uratok!
Jer, mind áldjátok!

6. Áronnak szép vesszőszála
Ma megvirágzott.
Angyaloknak szépséges raja
Akire szállott,
Kiről minden édességet
Magára rázott.

7. Szállj be, kérlek, én szívembe,
Édes Jézusom!
Rengő bölcsőd tedd bé lelkembe,
Édes Krisztusom!
Hadd gyulladjon szent tűz[ed]től
Én óhajtasom!

8. Áldott légy, te mennyországnak
Fényes csillaga,
Szűz Mária édes magzatja,
Világnak ura,
Én szívemnek és lelkemnek
Nagy vígassága!

9. Áronnak szépen zöldellő
Kedves virága,
Mennyországnak királyné asszonya,
Szép Szűz Mária,
Imádj értünk mindörökké,
Jézus szent anyja!

10. Dicsértessél mindörökké
Édes fiaddal,
Mennyországnak gyöngyvirágával,
Jó illatjával!
Adjad nekünk szent országod
Minden javával!

Amen.

1. KÖNYVES *(belép a szobába és katonásan megáll hátul, az ajtónál. Katonás hangon szavalja):*
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ó, emberi nemzet, indulj vígasságra,
Mert eljött az Úr Jézus szegény szállásidra.
Tisztítsd ki házad, s úgy fogadd be őt,
Mert úgy leszen részed a boldog mennyországban. Amen.

(Megkopogtatja az ajtót, jelt ad a következő Könyvesnek, hogy jöhet. Ezután előre megy az asztalig és odaáll jobb felől az első helyre, majd balra átfordulattal megkezd a sort. A páratlan számú Könyvesek melléje fognak sorakozni.)

2. KÖNYVES *(belép):*
Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Másfelől az angyal serényen előáll,
Az ott levő pásztoroknak hamarosan hírt ad:
Gyertek, pásztorok, gyorsan a városba,
Mert ott fekszik Jézus a kórós szénában. Amen.

(Megkopogtatja öklével az ajtót, majd előre lép és elfoglalja balról az első helyet. Jobbra átfordulattal megkezd a sort a páros számú Könyveseknek. Most az 1. és 2. könyves egymással szemben áll.)

3. KÖNYVES:
Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Pásztorok, pásztorok örvendezve
Sietnek Jézushoz Betlehembe.
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek.
(Megkoppantja az ajtót és az 1. könyves balján foglal helyet.)

4. KÖNYVES:
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív!
A kisdéd Jézuskát mi is áldjuk,
Mint a hű pásztorok, magasztaljuk. Amen.
(Megüti az ajtót és a 2. könyves jobbán foglal helyet.)

5. KÖNYVES:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Dicsőség, imádás az Atyának,
Érettünk született Szent Fiának
És a vigasztaló Szentléleknek,
Szentháromságban az egy Istennek!
(Az ajtóra üt és jobb felől foglal helyet harmadikként a sorban.)

6. KÖNYVES:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Széles nagyvilágnak ma üdvözítője,
Bűnnek és halálnak ki megrettentője,
Az Atyaistennek megjelent Igéje,
A Szentháromságnak második személye!
Örömet mondok nektek, ne féljeteK,
Mert ma született a ti üdvösségetek.
Ti, kik Ádám-tól vétkeztetek,
Legyen örök üdvösségetek! Amen.
(Odaáll bal felől a sor végére. Így a Könyvesek két sorban egymással szembe néznek.)
KÉT HUSZÁR (kívül az ajtó előtt harmonikakísérettel):

232-V.

1. Szól-ja-tok, ó, pász-to-rok, mi dol-got lel - te - tek,
Hogy az éj-jel Bet-le-hem-be úgy si - et - te - tek!

KÖNYVESEK (egészen halkán):

Bet-le-hem-ben szü-le-tett.

HUSZÁROK:

2. És ki mondta néktek azt, hogy odamenjete?
Mi is kész örömmel mentünk volna veletek.

KÖNYVESEK *(egészen halkan)*:

Angyalének minket intett,
(teli torokkal) Hogy Krisztus megszületett.

HUSZÁROK:

3. Szóljatok, hogy és miképpen feltaláltátok
Az egekből várva esdett, kegyes alkotót!

KÖNYVESEK *(halkan)*:

Istállóban, szűk jászolyban,
(erősen) Betakarva pólyába.

Ha csak az énekesek adják elő a játékot, akkor most bejönnek, leülnek. Egy kis pihenés, kalács és bor elfogyasztása után a Pásztorok, nyájastól [VI.] énekkel távoznak.

1. HUSZÁR *(katonás testtartással bejön a szobába. Mozdulata gépies, mintha parancsszóra végezne mindent. Kihúzza a kardját és maga előtt tartja a levegőben, keresztet ír le vele, majd keményen kiabálva)*:

Jó estét, gazda! Tölts bort asztalodra,
Mert itt fogunk maradni jó, zsíros fánkodra!

(Előre megy három lépést, hátra arc fordulatot végez, és éppen szembe találja magát a 2. huszárral, aki ekkor lépett be.)

2. HUSZÁR *(megáll az ajtó előtt és mindent úgy tesz, mint az 1. huszár)*:

Jó estét, vitézek! Ide hallgassatok,
Jó, tormás csuszával engem jóltartsatok!
Sárgarépat mostan mind nékem hántsátok!
Szűröm gallérjába mind néktek pakolom.

A két huszár ekkor megcseréli a helyét. Útközben kihúzott kardjuk összeér és csörren.

1. HUSZÁR:

Beköszön a Táti szürke szakállával,

(Beugrik Táti, a 2. csobán, fogakat vicsorítva, félelmetes hangokat adva. Az 1. huszár folytatja:)

Húzom a csizmám[at], nem győzöm kapcával.

Adjatok egy tákot meg egy rossz petákot,

Hadd verjem a Tátit a csizmám sarkához!

Táti méltatlankodó hangot ad, afféle kutyamorgást utánozva. Közben a Huszárok ismét megcserélik a helyüket. A kard újra csörren. Tovább verselnek, de a Csobán minduntalan beleszól a beszédjükbe, hogy nevetségesebbé tegye a szócsatát. A Huszárok a további versszakok végén is helyet cserélnek.

2. HUSZÁR:

A múltkorában egy vén bábát láttam,

Mely imitt-amott hullatta rezit(?).

Ha nem hiszed, Táti, lépj utána

És nézz fel a pufájába!

1. HUSZÁR:

Állj félre előlem, hadd szóljak én egyet,
Helyén van az eszem, nem ettem vadmeggyet!
Bort is ittam, kupát, három-négyet,
De ha volna, innék három huszonnégyet.
De ha volna, most meginnék három huszonnégyet.

2. HUSZÁR:

Állj félre előlem, te meszes üstökű,
Olyan a [te] fejed, mint egy lapostetű,
Szeder módra termett s göröngyös tetejű.

1. HUSZÁR:

Mikor a Duna jegén jártam, egy szúnyogot láttam,
Melynek az árnyékában hatvan-hetven falu nyugodott.
Azt a hatvan-hetven falut felvette egyik szárnyára,
S kitette a Duna partjára.

2. HUSZÁR:

Dunai szilva karácsonykor érik,
Téged pedig, kökényszemű kislány, igazán szeretlek.
(A Csobán ott lábatlankodik.)

Téged pedig, alamuszta pajtás, kiteszlek a síkra,
Sáskával és kecskebékákkal legeltetlek.

1. HUSZÁR:

Ismertem apádat, szőrös bocskorban járt,
Sóval kente [meg a] fogát és bajuszát,
Mégis olyan hetykén hordozta magát.

2. HUSZÁR:

Ismertem bátyádat, melynek kicsi esze volt,
Azt a kicsi eszét is zacskóban hordta [volt].
A zacskó zsíros volt, a macska megette,
Ezért a szegény bácsidnak nem volt elég esze.

1. HUSZÁR:

A szomszédban sütik a malacot, érzem a szagát.
Ugye pajtás, megennéd két hátulsó combját?

2. HUSZÁR:

Sutuba laska, beleesett a macska.
Vájd ki, Jenő!

1. HUSZÁR:

Mikor én a hadban főkapitány voltam,
Két hordó aranyat egy zacskóba raktam.
Mikor a lovamra feltenni akartam,
Két hordó bort elém hozattam.

2. HUSZÁR:

Mikor én a hadban csákós huszár voltam,
A feketelevest sapkámban hordoztam.
Húspecsenye helyett fejszefokot nyeltem.

1. HUSZÁR:

Hej, te komám, be megnőttél!
Talán napkeletről jöttél?

Káposztalevélből süveg illene fejedre,
Hétfityinges füccfakard állna a kezvedbe.

2. HUSZÁR:

Hegyen-völgyön veszedelem,
Te, vén, kopac fejedelem!

Hányd el, vesd el a kereket,
Mint bikkfanadrág a feneket.

(A Csobánhoz:)

Szagold, pajtás, a bimbót, én a rozmaringot!

(Valahányszor a Csobánhoz szól vagy rá céloz, az valamit visszavág.)

1. HUSZÁR:

Lyukas a kend háza sarka,

Piros a kend lánya arca.

Adja nekem legszebb lányát,

Béfoldom a háza sarkát.

2. HUSZÁR:

Vékony cérna, keménymag,

Ej de büszke legény vagy!

A falunak adósa vagy,

Egy krajcárnak ura nem vagy.

1. HUSZÁR:

Tizenhárom récetójás,

Enyém vagy, te, kékrokolyás.

Húzd rá, cigány mozsikás!

Felcsendül a nóta. A harmonikás két csárdást kezd. Az egyik Huszár is meg a másik is hüvelyébe teszi a kardját és elkap egy-egy lányt, akik alig várják már a szócsata végét, hogy táncolhassanak. Mások is belekapcsolódnak a táncba.

1. CSOBÁN (egy idő múlva beugrik, és leállítja a muzsikát):

Halt [állj] mozi! Jenő mozi!

Teszisz mejne, teszisz gút! [Enyém vagy, jó vagy!]

(Ezután valami frissebbet járnak. Az 1. csobán, Jenő, addig szökdösik, táncol, míg a 2. csobánt, az öreg Tátit kilöki a szobából.)

2. CSOBÁN (visszajön, most ő állítja le a zenét):

Hopp, mozi! Táti mozi!

(Kilöki Jenőt. Végül megunja és visszahívja.)

Gyere be, pajtás, gyere!

(Elkezdi egymást tetvészni, majd botjuknak a végén öldösi a tetveket.)

1. CSOBÁN:

Imaš vaške! [Tetveid vannak!] Ha?

(Szedegeti az öreg Tátiról a tetveket, az pedig vakarózik.)

Közben egy kis pihenéshez jutva az 1. huszár az 1. könyves mellé, a 2. huszár pedig a 2. könyves mellé ül.

Egyik CSOBÁN (odamegy a házigazdához és a nézőkhöz. Bolondozva kéri a fizetését):

Cén [tíz] dinár! Cén dinár!

(Mindegyiknél dobbant egyet és odatartja a kalapját, hogy pénzt dobjanak bele.)

A házbeliek megkínálják őket kaláccsal és borral. Amikor már indulni kell a másik házhoz, a két Huszár kardcsörrenéssel jelez.

MINDNYÁJAN (egyszerre ugranak fel, katonásan sorba állnak egymással szemben):

232-VI.

1. Pásztorok, nyájastól keljetek fel,
Betlehembe hamar menjetek el!
Ott találjátok valóban a kis Jézust bepólyázva
A jászolyban, a jászolyban.

2. Hogyha pedig majdan odaértek,
Jézus nevét mindenütt hirdessétek!

(Egyszerre mind az ajtó felé fordulnak és kettős sorban menetelve kivonulnak, közben befejezik az éneket.)

Furulyátok megfújjátok, a kis Jézust úgy áldjátok
A jászolyban, a jászolyban.

Székelykeve.

Botka J., 1980-as évek eleje.

„Este hét órakor kezdték meg az előadást. Először elmentek a falu bírójához. Ezután egész éjjel járták a falut, javarészt lányos házakat látogattak. Másnap délelőtt pihenés nélkül megjelentek a tíz-órai nagymisén. Megálltak a padok között egészen elől. Ha több csoport volt, akkor ahogyan érkeztek, úgy sorakoztak egymás mögé” (Botka 1983, 86–87). A gyűjtő szerint a Bukovinából magukkal hozott játékok Székelykeven, néhány második világháborús évet kivéve, csaknem a 80-as évekig előadták. Lényegében ugyanígy írta le a szokást 2009-ben Nagy Izabella díjnyertes középiskolai pályamunkájában. Ő úgy tudja, hogy a huszársjáték 1966-ban abbamaradt, amikor azonban Botka József plébános atya a szöveget lejegyezte és 1983-ban megjelentette, ismét felelevenítették. Azóta is folyamatosan él. Eleinte Szatmári Mihály vezetésével játszották, aki korábban maga is résztvevője volt a játéknak, majd 1990-től fia, Szatmári János vette át a helyét.

I. *Hej, víg juhászok, csordások.* Változata dallammal: 233.

II. *A szűz egy fiat szült.* Változata dallammal: 234, 238.

III. *Keljetek fel, jó bojtárok.* Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 248-III. betlehemes jegyzetét.

IV. *Serkenj, lelkem, mély álmodból.* Kottája hibás, nem közöljük. Változata dallammal: 237. serkenyezés. A szöveg Gáspár Izaiás füzetéből való (Botka 1983, 92).

V. *Szóljátok, ó, pásztorok, mi dolgot leltetek.* Huszársjáték-variáns: 235. Dallamtípusáról lásd annak jegyzetét.

VI. *Pásztorok, nyájastól keljetek fel.* Változata dallammal: 236.

A huszársjátékba ismert énekszövegeket is beemeltek. A *Pásztorok, pásztorok örvendezve* kezdetű karácsonyi ének (*Hozsanna*, 32, *Éneklő Egyház*, 44) szövegét szavalja a 3. könyves, majd a következő versszakokat a 4. és 5. könyves. Erdélyi, bukovinai lírai dalok szövegét mondja a 2. és az 1. huszár: *Vékony cérna, keménymag* (vö. VMND V. 192b 6. vsz.), *Tizenhárom récetójás*.

Az álarcos csobánok különlegességét jelzi, hogy néha idegen nyelven – németül, szerbül – szólanak meg (hibásan). Hasonlóak a székely betlehemesek pásztoraihoz, akik románul beszélnek.

233. Huszárijáték

♩ = cca 63–66

1. Hej, víg ju - há - szok, csor - dá - sok,

Csőr - ge - dez - nek a fő - rá - sok!

De győ - nyő - rű ez az éj - jel,

Bár - csak te - kint - se - tek száj - jel!

2. Nézzétek, Betlehem felett
Micsoda nagy fényesség lett!
Egy szép csillag amint szállott,
A pajta fölött megállott.

3. Amint mostan felserkentem,
Egy csillagot láttam, s féltem,
Mert nem tudtam mire vélni,
Erre láttam közeledni.

4. Itt ülünk a tűz melegén.
Az a szép fényességi lény
Glóriát hirdet, s örömet.
Ó, nem találom helyemet!

Székekykeve, Hompot János (69) 1, 3–4. vsz.
Sándoregyháza, Buvári Antal (65) 1–2. vsz.

Kiss L., 1968.
Kiss L., 1968.

A huszárijáték első éneke (vö. 232-I). A gyűjtő jegyzete szerint karácsonyi éjféli misén is éneklik, és a betlehemesek az utcán.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

234. Huszárijáték

♩ = cca 96

1. A szűz égy fi - jat szült,

Kit még - jö - ven - dől - tek.

Refr.: Pász - to-rok, ö - rül - je - tek,

Sza - ba - dí - tó föld - re szál - lott,

Ör - vend - je - tek!

2. vsz.

2. Elhatta országát,
Ő nagy gazdagságát. Refr.

Székelykeve, Gejzer Konrádné Keresztes Erzsébet (84).

Kiss L., 1968.

A huszárijáték második éneke (vö. 232-II).

A dallam eredete feltehetően a középkorra nyúlik vissza. Szövege szerepel a *Kájoni Cantionale*-ban, a 17. században tehát még templomban énekelték, ahonnan később kikerült, és népszokásokban kapott helyet (Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, I. 122–123, II. 60–61). Székelyföld és Bukovina népi ének hagyományának egyik legfontosabb, legelterjedtebb karácsonyi darabja (MNT II. 456–458, 615), más tájakon nem ismerik.

Variáns: 232-II. (említés) huszárijáték, 238. serkenyezés, 276-III, 278-II. betlehemes.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/133.

235. Huszárijáték

$\text{♩} = 76$

– Szól-ja-tok, ó, pász-to-rok, mi dol-got lel - te - tek,
Hogy az éj - jel Bet - le-hem-be úgy si - jet - te - tek!

– Lát - tuk az é - gi mēs - si - jást,

Bet - le-hem-be szü - le - tett.

Székelykeve, Hompot Jánosné Bíró Erzsébet (68),
Szofrán Jánosné Kovács Róza (67).

Kiss L., 1968.

Huszárijáték éneke (vö. 232-V). A gyűjtő jegyzete szerint közismert betlehemes, azelőtt templomban is énekelték, bár az énekeskönyvekben nem szerepel.

Szaflikus formájú, dúr hexachord dallam, zenei jegyei 18. századi eredetre vallanak. A Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön gyűjtötték, mindössze hét változatban, valamennyit karácsonyi szöveggel. A bukovinai székelyek közül csak a Vajdaságba települtek ismerik.

Variáns: 232-V. huszárijáték, 322. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/250, távolabbról. **Hangzó: 080.**

236. Huszárijáték

$\text{♩} = 96$

1. Pász-to-rok, nyá - jas - tól kel - je-tek fel,
Bet - le-hem-be ha - mar men - je-ték el!

Ott ta - lál - já - tok va - ló - ban a kis Jé-zust be-pó - lyáz-va

2. vsz. = 232-VI. sz. 2. vsz.

Bogosné: Huszár énekéséssel van.

Székelyleve, Bogos Antalné Cseke Veronika (81).
Hompot János (69).

Bodor A., 1991.
Kiss L., 1968.

Hompot János rendkívül lassú tempóban énekelt, egyébként azonban ugyanúgy, mint Bogosné. A huszárjáték záróéneke (vö. 232-VI).

Az egész Kárpát-medencében ismert, 18. századi, dúr hexachord dallam (22 *Originelle Ungarische Nationaltänze*) szekvenciázó harmadik sorral. Mintegy húsz változata jellemzően a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódik, legtöbbször betlehemes játék része vagy karácsonyi köszöntő (MNT II. 610, 611), néha ivónóta, iskolai tandal.

Variáns: 232-VI. huszárjáték, 242-II, 276-IX. betlehemes, 317–318. karácsonyi ének.
Dallamtípusa: Típuskatalógus III/144.

237. Serkenyezés

Rubato ♩ = 63

5) ————— 6)

{Szép vált - sá - gid - ra.
Meg - vál - tá - sod - ra.

3)

Drá - ga kin - cset hoz ma - gá - val

3)

{Or - vos - lá - sid - ra.
Szép vált - sá - gid - ra.

1) 2) 3) 4) 5) 6)

ossia →

2. Örülj, ha voltál bánatban
Imár, én lelkem!
Ne irtózzál tőlem, én szívem,
Mert égi kincsed
Elérkezett ma tehozzád
Erős kégyelem.

Székelykeve, Hompot János (69) 1–2. vsz.,
Borsos Antal (65) 1. vsz.
Péter (Volák) Anna (72) 1. vsz.
Sándoregyháza, Géber István (74) 1. vsz.

Kiss L., 1968.
Kiss L., 1969.
Kiss L., 1969.

A serkenyezés első éneke, melyről a szokást elnevezték.

Feltehetően késő középkori eredetű dallam (*Magyarország zenetörténete* I. 491), szerepel a 17. századi *Cantus Catholici* énekeskönyvben (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 46–47, II. 20–21). Bukovinában és a Székelyföldön ismert negyven változatban, kizárólag ezzel a szöveggel templomi énekként és kántálóként. Jellemzője a díszített előadás, köszöntőként hangszeren is játsszák.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/169. **Hangzó: 081** (Hompot).

238. Serkenyezés

♩ = 60

1. A szűz egy fi - jat szült,

{ Menny-ben nagy ö - röm gyűlt.
{ *Kin menny - ben*

♩ = 56

Refr.: Pász - to - rok, ö - rül - je - tek,

Sza - ba - dí - tónk föld - re szál - lott,

Ör - vend - je - tek!

2. vsz.

2. Örvend a nagy ég is,
Limbus, sötétség is.
Vidul sötétség is. Refr.

4. Ádám vét két váltja,
Fennszóval kijáltja: *Refr.*

3. Poklot megrontotta,
S hatalmát elvonta. *Refr.*

5. Elhagyta jországát,
Ő nagy gazdagságát. *Refr*

Sándoregyháza, négy asszony (40–48) 1–2. vsz.

Székelykeve, három férfi, két asszony (68–75) 1–2. vsz.

Péter Volák Anna (72) 1, 3. vsz.

Daradics Ambrusné Sztás Zsuzsanna (77) 2, 4–5. vsz.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1968.

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1968.

Valamennyien azonos főhangokat énekelnek, csupán a díszítés mértékében vannak különbségek.
Variáns: a 234. huszárajáték, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 082** (1–2. vsz., sándoregyháziak).

239. Serkenyezés

$\text{♩} = \text{cca } 180$

1) _____ 2) _____

 1. I' mi - dőn min - dē - nē-ket

3) _____

 Bír-ság - gal hi - vat-nak,

4) _____ 5) _____

 Au-gusz - tus na-győ könyvé - ből

6) _____

 Szám sze - rint { i - rat-nak.
   { hi - vat-nak.

1a) 1b)+2b) 3) 2a) 3) 4) 5) 6)

 Midőn
 ossia 1. vsz. ossia 3. vsz. 2. vsz. ossia ossia 1. vsz. ossia 3. vsz. ossia

2. Cirinjus elküldötte
 Betlehen városba,
 Hogy az egész tartományt
 Venné jegy summába.

3. József is elindula
József is elindul
 A Szűz Márijával,
 Istennek erejéből
Szentlélek erejéből
 Terhes mátkájával.

Székelyleve, Váradi Pál (46) 1–3. vsz.,
 Hompot János (69) 1, 3. vsz.

Kiss L., 1968.

Váradi Pál az első két ütemet alacsonyabban intonálta, a lejegyzésben nincs jelölve. Hompot János rendkívül lassú tempóban énekelte.

17. századi dallam (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 244, II. 110), mely népzsenénk sirató stílusával is rokonságot tart. Szövege szerepel a *Kájoni Cationale* 2. kiadásában (1719), népi változatait is legtöbbször ezzel a szöveggel éneklik (MNT II. 480, 481). Főként a bukovinai székelyek ismerik, továbbá Erdélyben és Moldvában, összesen 35 változatban. Általában karácsonyi kántáló vagy betlehemes.

Variáns: a 276-I. betlehemes, vö. még a 278. prózai függelékével.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/31. **Hangzó: 083** (Váradi).

BETLEHEMES JÁTÉK 240–278.

A népi betlehemezés ősi napfordulós alakoskodó szokásokból-hiedelmekből, középkori misztériumjátékokból, 18. századi iskoladramákból formálódott ki olyanná, amilyennek a 19–20. századi gyűjtésekből ismerjük. A betlehemesek a Lukács evangéliumban olvasható történetet jelenítik meg, egészítik ki és öltöztetik költői ruhába. Az evangéliumi elbeszélés pedig minden csodájával együtt is közel áll a falusi néphez: a szent szülőpár szegénysége, otthontalansága, a jászolban fekvő kised kiszolgáltatottsága, a pásztorok nyáj körüli tevékenysége, riadalma egybecseng saját világuk tapasztalataival.

A betlehemes játékokat az egykori szereplők elbeszélései nyomán örökölték meg a gyűjtők, vagy olyanoktól, akik sokszor jelen voltak a szokás gyakorlásánál. Emlékeiket szívesen, szeretettel idézték föl. „Nagyon jó, szép élmény vót [részt venni a játékban]. Nagyon szerették, és a kisgyerék végett jobban bēngedtek. Még hát a fölnök is szívesen fogadtak bennünket. Én vótam hatvannyócba utoljára [betlehemezni a tanyavilágban]. Falun nem vót szokás má’ akkor” (244). „Ez egy nagyon nagy emlék” (257). Bár a betlehemezéshez hozzátartozik a sok móka, tréfálkozás, azért „ez nagyon komoly, szent dologba számított. Nagyon szép volt ez a betlehem, és maig is, csak most már más formában... Úgyhogy most már nem olyan szép, mint akkor volt, hogy menjen el velük [az ember], hogy százzsor is végighallgassa. Hát én annyiszor hallottam, hogy szóról szóra el tudom mondani” (278).

A betlehemezést tanulás és próbák előzik meg. „Nahát maj’ mink elményünk betlehemezni. Akkó néztünk juhászokat [választottunk szereplőket], eméntünk. De az öreg még is tanított bennünket. Odajártunk mindēn este, eggyik este is, másik este is. Diákok vótunk, egy-kettő áttanútuk mink. Akkó néztünk öreg juhászokat, azok is egy-kettő áttanúták ezt a betlehemezést” (253*). Istenesen „valaki, aki jól ismeri a játékot, megszervezi az előadást, összetoborozza a szereplőket. Az előadások végeztével a közösség föl bomlik, a következő évre másokból tevődik össze. A jelmezeket, kellékeket alkalmasszerűen csinálják meg, csak az álarcok régiek. A próbák helye és ideje sincsen pontosan meg rögzítve: három-négy hétig gyakorolnak annál a háznál, ahol épp a legalkalmasabb” (Benedek–Vargyas 1943, 161, vö. 274). Hertelendyfalván „Jóval karácsony előtt, hetekkel, sőt hónappal korábban megkezdtek a felkészülést. Valamelyik szereplő házában gyűltek össze esténként és gyakorolták a játékot, az énekeket... Nagyon komolyan vették a próbákat. Rendkívül ügyeltek arra, hogy minden pontosan, folyamatosan, gördülékenyen menjen. Csak minden tekintetben megfelelő szereplő vehetett részt a játékban. Igen gyakran évekig ugyanaz a személy játszott egy szerepet” (278).

Nem lehetett könnyű a hosszú szövegeket és a cselekmény koreográfiáját megjegyezni, ennek ellenére kevés vajdasági adatunk van arra, hogy írott szöveget használtak volna a betanuláshoz. „Nem írtam én le. Én ezt megtanultam az idősebbektől, mer vótak idősebbek. Hát hallja az embēr, hogy ki mit mond. Megtanútam én az egészet” (252). Egy moholi visszaemlékező szerint viszont: „Ezt mink egy öregtű szērēztük. Ő adta nekünk, mer mink az ő fiával kezdtük elsőb. Cēruzával lē vót írva, úgy kaptuk mink is tőle” (254). Az oroslámosi Holló János az utókornak, továbbörökítés szándékával írta le a betlehemes szövegét: „mégis maradjon itten valami az én emlékemből” (257). A magyarkaniszi Losonc Istvánné pedig a gyűjtő, Bodor Anikó kérésére tette ezt, két betlehemesének szövegét ennek alapján közöljük (263–264).

A betlehemezés időpontja többnyire adventra esik. Oromhegyesen már november 25-étől járják a környező településeket (247), Moholon 3-4 héttel karácsony előtt kezdik (254), Zentán december hatodikán-hetedikén indulnak és karácsony böjtjén fejezik be (250). A bánáti Oroszlámoson december elsejétől karácsony napjának hajnaláig járják: „a pásztorok miséjére hajnalba űk a kis templommá’ bementek szépen, és végig ott á’tak a templomba úgy, abba a ruhába” (257). A szerémségi Satrincán „karácsony előtt pár nappá’, Ádám-Éva előtt [betlehemeznek]. Úgyhogy mire együn a karácsony, akkor [a betlehemmél] bēmēntek az éféli misére” (271). A bácskai Duna mentén, Gomboson a felnőttek karácsony éjszakáján járnak (240). A székely lakosságú falvakban viszont a betlehemezés csak karácsonykor kezdődik és újévig tart. Hertelendyfalván még ezen túl, az újév utáni vasárnapon is betlehemeznek (278.) Az istenesi betlehemezők az éjféli misén vonulnak föl, ahol a szentély körül csoportosulva vesznek részt a szertartáson. Magára a betlehemezésre a nagymise után kerül sor, először a plébánoshoz mennek (274). Hadikligeten is karácsony napján, ebéd után kezdenek a plébánosnál, a szomszéd községekbe újesztendő napján látogatnak el (275). A karácsonyt követő Szent István, Szent János és Aprószentek napján az illető ünnepnek megfelelő ének kerül be a betlehemes dalok közé (274-II/1, 2).

Egy-egy faluban több betlehemes csoport alakulhat. Gomboson karácsony éjszakáján felnőttek betlehemeznek, akiknek ruhája különbözik a fehérbe öltözött gyerekekéitől (240). Oromhegyesen is külön csoportot alkotnak a kisgyerekek és a nagyobbak (249). Horgoson az 1950-es években sok banda ment, „minden utcába igencsak jutott két banda”. Megtörtént, hogy össze is vesztek, összeverekedtek (244). Zentán is „rengetegen vótak ilyen betlehemezők, akik aztán »támadást intéztek egymás ellen«, mert mindannyian pénzt akartak keresni” (250). Adán „vót több csoport. Oszt mikó összetalálkoztunk az utcán – mer megvót, hogy kinek a réonja mellik, és ha émēntünk a másik réonba –, képesek vótunk veszekedni. Lēütték a tornyot, vagy mink az övékét, hogy nē mēnjēn āra mifelénk” (252). Istenesen régen két rendben betlehemezték, külön a legények és külön a házasságban lévők (Benedekek–Vargyas 1943, 160–161, vö. 274).

A betlehemezők több faluba is ellátogatnak. A betlehemezés általános szokás Gomboson, de nemcsak ott fogadják szívesen a betlehemes csoportokat, hanem a szomszédos sváb falvakban is (240). Horgosról „oda vótunk három-négy napig is. A tanyavilágban istállóba aludtunk. Például horgosiak kimēntek Galambosra, Kispiacra, Szalatornyára, Ustorkára, arra ugye tartották még ezt a betlehemezést” (244). Az idősebb oromhegyesi betlehemezők átmentek Bánátba akár egy hétre is (249). „Ez egy bējāratott dolog vót, mer hosszabb ideig évenként mēntek. Már szinte ősmerték űket, mēg űk is ismerték azokat a helyeket, ahun »maj mink mēghālunk« vagy tudjuk, hogy mēgebédōtetnek bennünket, vagy vacsorát adnak. Kapcsolatuk vót az embērēkkē’, és sokan elvārták, hogy űhozzájuk elmēnjenek” (Bogár István, Oromhegyes, Arch. 162B 23). Az oromhegyesiek „bejārták Oromhegyest, Tótfalut, Völgyest, Oromot, Kishomokot, Kispiacot, Csantavért, Bácsszöllōst, Hajdújārást, Palicsot, néha még Szabadkát is. Ez után hazajōttek, majd ismét űtra keltek: Adorjān, Kevi, Tornyos, Zenta, majd át Csókára, Jāzovára, Feketetōra, Verbicára, Padéra, Szajānba, Podlokanj (szerbek), majd Oroszlāmos, Majdān, Rābé, utoljāra Tōrōkkanizsa [következett]. Innen tērték haza dec. 24-re” (247). A törökfalusi betlehemezők eljārtak Tornyosra. „Akkō űgy csinātuk az űtat, hogy onnan Tōrōkfaluból fōl Tornyosra. Vót olyan paraszt hely, ahun mindēn hētēn ēgyszēr, szombatn vagy vasārnāp este [betlehemeztünk], mikor a cselédēk is [rāérték meghallgatni]” (253*). Egyházaskéri betlehemezōket emlīt Urbān Pēter Hōdegyhāzān, hogy oda a „vērēbicaia” is ātjārtak (260). A szerémségi Satrincáról a közeli Dobradōba mentek át, utoljāra 1927-ben (271).

Helyi hagyomány határozza meg a szereplők életkorát, nemét. Felnőtt férfiak, legények betlehemeznek a székely lakosságú falvakban (ahol régi színjátszási szokások maradványaként általában fiatal fiú személyesíti meg Szűz Máriát). Bogos Antalnē székelykevei asszony szerint „a betlehemesēk embērēk, fōlnōtt, olyan jō, fēlidōs embērēk, harminctōl nēgyvenig-ōtvenig” (Arch. 167B 5). Bácskában, Kispiacon „legēnyēk vótak, nem gyērēkēk, embērēk vótak azok” (Arch. 208A 12),

de másutt is előfordul ez a gyakorlat, pl. Gomboson, Oromhegyesen, Oroszlámoson. Leggyakrabban mégis iskoláskorú fiúk betlehemeznek, Horgoson pl. tizenhárom éves kortól tizenhat-tizenhét éves korukig. Újabb, nem tipikus fejlemény, hogy asszonyok és férfiak együtt járnak betlehemezni (261), sőt csupán asszonyokból álló csoport is alakult (249).

Mind a szereplők tekintetében, mind a cselekmény tartalmában-megfogalmazásában különböznek a székely betlehemesek (274–278) a Vajdaság többi tájáról való játékoktól. A legnagyobb eltérés az, hogy ezekben Szent József és Szűz Mária is aktív résztvevő, míg másutt a templom alakú „betlehemben” elhelyezett szentkép vagy apró figurák jelképezik a szentcsaládot (ami egyébként a székely betlehemesnek is elmaradhatatlan kelléke). Itt a legnépesebb a szereplő gárda, fontos feladat jut a Királynak, Király-szolgának is. Valamennyi vajdasági betlehemes játékban megszólalnak, énekelnek az örömhírt vivő angyalok és a kis Jézust köszöntő pásztorok. Számuk változó. A pásztorok öltöztetése suba, bunda, bocskor vagy klumpa, kezükben csörgős/láncos bot, gamó, de vannak „gyócsinges”, lajbis, csizmás pásztorok is (csikós, gulyás, juhász), akik közül egy ostort pattogtat (259–260). A székely betlehemesek pásztorai (a csobánok) különlegesek: álarcot hordanak, fejüket szabatlan egész bőr borítja. Megjelenésük titokzatos, nem egészen emberi, ami – feltételezések szerint – ősi, a téli napforduló idejére eső állatalakoskodás szokásának maradványa lehet (Benedek–Vargyas 1943, 155–156, Dömötör 1964, 28). Álarcszerű az oroszlámosi pásztorok birkabőr sapkája is (257). Egészen más, újabb történeti réteget képviselnek a 18. századi iskoladramák antik hőseire utaló olyan pásztornevek, mint Koridon, Makszus, Titere.

A játék lényege, Jézus születésének elbeszélése-megjelenítése, természetesen mindegyik betlehemesben azonos. A Bukovinából áttelepült székelyeknél azonban a történet korábbiól indul: József és Mária szálláskeresésével, és ezekben Mária az, aki elküldi az angyalt a pásztorokhoz, hogy vigye el nekik a megváltó születésének örömhírét. Innét kezdve aztán hasonlóan folynak az események az összes betlehemesben, bár nem egészen egyformán. Az angyali szóra felébrednek a heverő, alvó pásztorok, tréfás beszélgetést folytatnak, beszámolnak adományra célzó álmaikról, elindulnak Betlehembe, köszöntik a kis Jézust és ajándékot adnak át neki, táncolnak a tiszteletére, mókáznak, elköszönnek. Természetesen gyűjtöttek olyan hiányos vagy töredékes betlehemeseket is, melyekben az elmondottaknak csak egy-két színlánkjuk bukkan fel. Ha azonban csak egyes elemek „hiányoznak”, pl. nem esik szó a pásztorok ajándékának átadásáról, a pásztorok nem táncolnak, vagy legalábbis nincs említés a táncukról, attól még a játék kerek egésznek tekinthető. Előfordul viszont a cselekmény sorrendjének felcserélése: a pásztorok előbb köszöntik a Jézuskát, adják át ajándékaikat, és csak utána fekszenek le aludni, hogy angyali híradás ébressze őket (243, 244, 257, 271). Valamennyi betlehemes kötelező tartozéka a pásztorok mókázása, a szórakozást szolgáló, jóízű humor. A vidámságot csak a szakrális és a profán mereven szétválasztó legújabb szemlélet rekeszti ki a játékból (264).

A betlehemes játék elengedhetetlen befejező része az adományozás, amire a pásztorok különféle tréfás szövegekkel szólítják fel a háziakat. Általában egy erre kijelölt szereplő szedi be az ajándékot, a Zsákos, Kasszás, Panusás. Az ajándékozás mértéke eltér aszerint, hogy gyerekek vagy idősebbek kapják. A bevételt természetesen az is befolyásolja, hogy mekkora körzetet jártak be, milyen hosszú időn át voltak úton. „Röggő indúntunk Horgosról és két nap alatt ötezer dinárt [kerestünk] fejenként. Régebben is úgy, abba az értékbe. Kosztot, azt kaptunk legtöbbször, hajába krumplit, szalonnát. Ha nem adtak, akkó kértünk, de legtöbbször szívesen adtak tej-hasznót, a tanyaiaknak ugye vót túrú, tej-fél. Azé’ főtt ételt nem kaptunk sēhol sē, de kibírtuk” (244). Az oromhegyesi idősebb betlehemezők bánáti körútjuk után a sok alamizsnát szekéren vitték haza (249). Az oromhegyesi asszonyok egyenesen az adomány kedvéért kezdtek betlehemezni: „Szegényék vótunk, oszt akkó így gondótuk, hogy hát emőnyünk, aztán mit kaptunk, mit nem kaptunk: lisztet, szalonnát...” (249). Satrincán „mindig valaki valamit odagurított... vagy egy darab szalonna vagy kóbász, oszt raktuk a zsákba” (271). A zentai Bene Károly szerint: „Pézt akartunk keresni. Hát nem sokat [kaptunk]. Abba az időbe fél dinárt öten kerestünk egy este. Jobb nap is vót, mikor mondjuk rá tíz dinárt vagy nyócat kerestünk” (250).

Hódegyházán a betlehemezők leginkább a dohánynak örültek: „Fiatalok vótak, nem vót dohány, azt’ nem vállalták [fogadták] el az önnivalót. Kérdezték: »Hogy birik évvinni?« (Akkó tilos vót.) – »Nem kő’ törödni, a templom-pallás tele lössz«!” (260). Az istenesi betlehemezők pénzt, italt, ételt kapnak. Az összeszedett holmiból aztán utolsó nap, Aprószentek napján „kőttő-táncot” rendeznek (Benedek–Vargyas 1943, 161, vö. 274). Hertelendyfalván amikor az újévet követő vasárnap a betlehemezést befejezik, 30–40 liter pálinka gyülik össze. Közös mulatságot tartanak, és a megmaradt pálinkára egészen tavaszig rájárnak a játékból résztvevők (Ujváry 1968, 68, vö. 278).

A betlehemezés a leginkább elterjedt, legnépszerűbb dramatikus énekes népszokás. A Vajdaságból 39 betlehemes játékot ismerünk, beszámítva a csonka, töredékes és romlott változatokat is. Teteemes mennyiség ez (meghaladja az MNT II. kötetében a teljes magyar nyelvterületről közölt betlehemesek számát), annak ellenére, hogy vajdasági hagyományozódását nehezítette, olykor akadályozta a 20. század viharos történelme. Az 1920-as évek elején, az impériumváltás után a hatóságok jó ideig nem engedélyezték a betlehemes játékot magyarsága miatt (240). Egy csókai asszony szerint „mikor ez az újkori Jugoszlávia begyűtt, nem engedték. Az egyház aszonta, hogy kűdulás, az is tiltotta utoljára” (262). A szocializmus éveiben „vallásos, klerikális” jellege miatt üldözték vagy legalábbis nem nézték jó szemmel. „A főutcán mentünk Horgoson. A milicista meglátott bennünket, és lécavarta ja betlehemnek a tornyát és kihajította az útra. És akkó ězavart bennünket haza. Szerintem az nem lĕtt vóna szabad. Ötvennyőcba lĕhetĕtt” (244). Esetleg egyszerűen csak rendbontásnak minősült a betlehemezés, a hagyományok hanyatlásával pedig egyesek már szőgyellni való koldulásnak tartották, és így a legtöbb helyen visszaszorult vagy meg is szűnt.

Vajdasági betlehemes szővegek először a 19. század utolsó harmadában jelentek meg nyomtatásban. A *Magyar népköltési gyűjtemény* I. kötetében horgosi és nagyikikindai betlehemes (245*, 265*), a *Magyar Nyelvőr* folyóiratban két rövidebb nagybecskereki betlehemes olvasható (269*, 270*), Kálmány Lajos pedig, aki az egyik legjelentősebb vajdasági gyűjtő volt, *Szeged népe* című könyvének II. kötetében törökbecsei, III. kötetében egyházaskéri betlehemeset tett közzé (266*, 256*). Sajnos, a hozzájuk tartozó énekeket nem kottázták le, ezek a dallam nélküli följegyzések mégis nagyon fontosak, hiszen összehasonlíthatjuk őket későbbi gyűjtésekkel, és így a tradíció időbeli változásáról szerezhetünk ismereteket. A régebbi szővegek olyan részleteket is tartalmaznak, amelyek a 20. századra már kihulltak a hagyományból, ugyanakkor a később hangfelvételen rögzített dallamok segítségével a pusztán szőveges adatok énekeinek valószínű dallama általában megállapítható. Az 1940-es években két betlehemeset gyűjtöttek, mindkettőt bukovinai székely telepeseiktől, akik később továbbköltöztek Magyarországra (274–275). Az 1960–70-es években vált általánossá a hangfelvételek készítése, ez az az időszak, amikor a legtöbbet gyűjtötték: Kiss Lajos, Kónya Sándor és főként Burány Béla, továbbá Papp György, Botka József, majd az 1990-es években Bodor Anikó. Legújabb adatunk 2001-ből való: Tényi Tóth Erika tanítónő jegyezte föl Moholon (255).

Valamennyi vajdasági betlehemeset közzétesszük, függetlenül attól, hogy teljes játék-e vagy hosszabb-rövidebb töredék. Közlésükhöz a földrajzi sorrendet választottuk, mely rávilágíthat a helyi jellemzőkre, ugyanakkor nem feltétlenül hozza össze a legközelebbi változatokat. Mint erre már utaltunk, egy faluban gyakran több csoport jár betlehemezni, sőt ezek más helységekre is átmennek, így a hatások összekeverednek. Ez lehet az oka, hogy akár ugyanabban a faluban is, pl. Oromhegyesen, különböző betlehemes játékok vannak szokásban (246–249). Hódegyházán is kétféle – „győcsinges és subás” – betlehemezők járnak (260). A székely lakosságú falvak betlehemesei viszont nagyon hasonlóak. Előfordul, hogy a betlehemezők illetőségi helye kideríthetetlen, csupán azt tudjuk, hogy az adatközlő melyik faluban látta valamikor őket, de hogy hova valósiak voltak, azt nem (263–264).

Vajdasági betlehemesről, sajnos, nem készült mozgófilm, pedig csak az tudná visszaadni a játékot a maga teljességében. A rendelkezésre álló írásos dokumentumokban a gesztusok, történések jelzése sokszor szűkszavú vagy értelmezhetetlen, sőt hiányzik. Voltaképpen szinte lehetetlen is írott formában kifejezni a szővegeknek a játékra jellemző erősen karakteres és változó hanglejtését, into-

nációját. Némi tájékoztatást ad ebből a szempontból a királyhalmi és zentai felvétel (243, 251). Az istenesi betlehemezés gyűjtői ritkított betűkkel jelzik azokat a szövegeket, szavakat, amelyeket a pásztorok „vontatott torokhangon” mondtak, a harsányan megnyomott szavak elé pedig felkiáltójelet tesznek. Azt is olvashatjuk, hogy Szent József „még vontatottabban, siránkozó hangon” énekel. De a dallam megörökítése is problematikus. Különféle módon oldották meg pl. a lejegyzők a betlehemes recitációs szakaszainak kottába foglalását a székelykevei, a hadikligeti és az istenesi betlehemesben, holott alapjában ugyanarról a dallamról és énekmodról van szó (274–276). A hangfelvételeken rögzített folyamatos elbeszéléseket lehetőség szerint dramatikus formában adjuk közre. Ahol a szereplők személye nem egyértelmű, ott gondolatjeleket használunk a párbeszédeknel.

A betlehemes játékokhoz különböző korú és stílusú énekek tartoznak. Dallamaik között szerepelnek ütempáros és recitatív kötetlen szerkezetűek, középkori és 16. századi, jelentős számban 17. századi, legnagyobb mennyiségben 18. századi típusok, de előfordulnak 19. és 20. századiak, sőt népies műdal néhány típusa is. Közülük emblematikusan emelkedik ki a *Csordapásztorok* kezdetű, középkori, feltehetően magyar eredetű ének, mely a legnagyobb arányban, a 39 vajdasági betlehemesből 25-ben szerepel – általában kiemelt helyen, a játék elején vagy végén. Erős hagyományörzés jele, hogy a Vajdaságban éppen ez a betlehemesek legjellemzőbb éneke. Dallama a bácskai Duna és Tisza mentén, Bánátban, a Szerémségben fríg hangsorú, a székely lakosságú falvakban dór.

A második leggyakoribb ének a *Mennyből az angyal*, mely 22 betlehemesben szerepel. A városban és falun, polgári és paraszti körökben egyaránt népszerű, 18. századi karácsonyi ének a Vajdaság valamennyi régiójában megtalálható az énekeskönyvi alakkal egyező vagy attól némileg eltérő, variált alakban; esetleg erősen átformálva, néha toldalékkal ellátva.

Valamivel kevesebb – 16 – betlehemesben fordul elő a *Keljetek fel / Ne féljetek, pásztorok, pásztorok* kezdetű, ütempárokból és azok ismételtetéséből építkező dallam. Az ütempárok gyakran négyütemes sorokba rendeződnek, és négysoros strófát alkotnak. Az ilyen négyütemes első sort olykor megismétlik, akár többször is, melyet aztán szabad ütempárok sorozata követhet. Templomban nem szokták énekelni, míg a *Csordapásztorok* és a *Mennyből az angyal* karácsonyi időszakban szentmisén is hallható.

A betlehemes szokáskeret közrejátszhat régi egyházi és világi énekek fenntartásában főként a székely falvakban és Bánátban. A székely betlehemesek nagy múltú közös éneke a *Dicsőség mennyben Istennek*, mely középkori eredetű, német népénekből vált magyarrá a 17. században (275-III, 276-V, 277-III, 278-IV). A többi vajdasági betlehemesben a hasonló tartalmú szöveg másik, újabb dallamhoz társul.

Bánáti betlehemes játék része *Nyissátok meg ajtótokat, jó keresztények* szöveggel (257-I, 258-I, 259-I) a 17. századi Vietórisz kéziratban feljegyzett *Ritka kertben...* kezdetű ének, melynek előzménye középkori, vágánsritmusú táncmuzsika lehetett. Ez a dallam a 19. században még a bácskai betlehemes játékokban is szerepelt *Vigan zengjetek, citerák, Jézus született* szöveggel (245-I*, 256-IV*).

16. századi táncdivat emléke őrződött meg a *Jobb ez a gazda* kezdetű, hármasszövegű volta-dallamban, melynek melodikus kapcsolatai szintén a középkorig nyúlnak vissza. Három bánáti betlehemesben fordul elő (256-VI*, 257-V, 258-III). (Máskor ugyanez a szöveg ütempáros dallammal vagy ritmikusan mondott prózában használatos.)

A betlehemes játékok derűs, oldott hangulatához jól illenek a gyermekjátékdalokhoz hasonló, ütempáros dallamok. Főként Bácskában kedvelik őket (242-I, 247-IV, 250-II, III, VI, 252-II, 258-IV. eleje), de Bánátban és a Szerémségben is megtalálhatók (262-I, 267). Strofikus dalok is kontaminálódhatnak ütempárokkal (250-IV, VII, 251-III).

A hagyományhoz való ragaszkodás és az újítási hajlam kettőssége a betlehemes játékok zenei anyagában és cselekményében egyaránt megfigyelhető. A szokástól nem idegen a rögtönzés, mely ha jól sikerül és elnyeri a közönség tetszését, állandó elemmé szilárdul. Valószínűleg így került be Ráda Ignác román doktor/bakter neve az istenesi és a sándoregyházi betlehemesbe (274, 277). A betlehe-

mes előadásához hozzátartozik a változtatás lehetősége. Az istenesi betlehemesben a Betlehem felé közeledő pásztorok *választhatnak*, azt az éneket énekelhetik, amelyiket jobban tudják (274-VIII vagy 274-VIII/1). Újításként pedig a játékvezető két karénekből tanult, alkalmasnak vélt éneket is beemelt a szokások közé, amiket az Őreg pásztor, a Fejőpásztor és a Meddúpásztor szájába adott (274-VI, VII). A gombosi betlehemes fő dallama a 19–20. század fordulója táján még a *Betlehemi pásztorok* kezdetű ének volt (319), amit később kihagytak a játékból. 1925 körül viszont egy, a magyar zenei tradíciótól idegen, indulószerű ének került be a betlehemes dallamok közé (240-V). A királyhalmi betlehemes búcsúéneke a gyűjtő szerint valószínűleg alkalmi, tanítói vagy kántor szerzemény (243-V). A közösség mindenesetre elfogadta, hiszen a horgosi betlehemesben is szerepel (244-VII). A záróének *Adjon Isten jó éjszakát* kezdetű szövegét népies műdal – a *Debrecenbe kéne menni* – dallamára húzták rá (243-VI, 244-VIII). A gyűjtő szerint első jelentkezésének évszáma Királyhalmon 1969. A betlehemes játék bizonyos fokú kötetlensége tehát megkönnyíti újabb részletek, divatok integrálását, miközben az előkészület, a próbák célja évről évre a hagyomány felelevenítése és megtartása.

*

Az 1990-es évek elejétől egyre erősödő igény támadt az egykor olyannyira kedvelt betlehemezés felújítására és különféle regionális vagy Kárpát-medencei résztvevők számára szervezett betlehemes találkozókra való szereplésre. Bodor Anikó a szokás visszatanolását a helyi hagyományra alapozva segítette (dokumentumai a Bodor-hagyatékban találhatók). Egy betlehemes találkozóra vonatkozó levelében így írt 1994. szept. 29-én: „Itt Zentán már négy éve készítik a gyerekekkel karácsonyi népszokásokat és betlehemes játékot. Minden évben bővítjük a repertoárt. Mivel a Zentán gyűjtött betlehemesek már csak töredékek, Horgosról, Királyhalmáról stb. »kölcsonzunk«. Ezek főleg a dunántúli típusra jellemző pásztorjátékok (subások, süket öreg, lefekvés stb.), de tőlünk pár kilométerre, Észak-Bánátban nemrég még élt a felső-tiszai és alföldi típus is (juhász, gulyás, csikós és kardos vezér), amit természeténél fogva már inkább felnőttek (sihederek) játszottak. Az idén ilyet is készítik a Kecelen járt csoport férfi-tagjaival. Ezen kívül az al-dunai székelyeknél máig élő szokás a huszárok karácsonyi játéka (a betlehemes mellett). A székelykevei csoportvezetőt rá is uszítottam a jelentkezésre. Azért mondom mindezt, mert nem csak egy betlehemes játék létezik, ami újra éledt, vagy kis se halt... Úgy tudom, a dunatáji Gomboson és Doroszlón ma is több betlehemes csoport jár köszönteni...”

Bodor Anikó hagyományápoló munkájáról tanúskodik, hogy a Papp György által kotta nélkül lejegyzett oromhegyesi betlehemes előadhatóvá tette úgy, hogy kiegészítette az énekek teljes szövegével és azok valószínű kottaival (247). A gépirásos oldal végén figyelmeztet: „Vigyázat! Beszédben is, énekben is »parasztosan« beszélni; hallgatni, ahogyan az idősebb oromhegyesiek jóízűen, »oromhegyesiül« beszélnek!” Szintén ismeretterjesztési céllal gépelte le az egyházaskéri betlehemes, Kálmány Lajos gyűjtését (256*). A régies írásmódot és helyesírást némileg leegyszerűsítette, a variánsok alapján azonosítható dallamokat szolmizációs jelekkel leírta, megjegyezve, hogy „Az énekek dallamait későbbi gyűjtésekből tudjuk.”

Megemlíti még, hogy Papp György könyvet adott ki a betlehemes játékok újjáélesztése céljából 1994-ben.

240. Betlehemjárás

Karácsony éjszakáján a felnőttek [járják], két Angyal és három Pásztor [Öreg pásztor, azaz Kari-don, Makszus és Simon bojtár]. A két Angyal ünneplőbe, akik viszik a betlehemét, a három Pásztor subába és maszkírozva. A gyermekek, akik járják, azok még fehérbe mind, és papiros süveggel – s a többi – vannak ellátva, és úgy járják a betlehemét. Az üdössek, amikor mennek a betlehemmel, odaérnek az utca elé, és a házhöz énekszóval mennek:

240-I.

$\text{♩} = 108-116$

He - jő, ví - gő ju - há - szok, cso-rő - dá - sok,

Se - rő-ke - - dőz - nek a for - rá - sok!

De győ - nyő - rű ez az éj - jel,

Bá - rő te - - kint - se-tők csak széj - jel!

Beköszöntő:

Jó estét, gazda és gazdasszony!
Készítsd asztalodat,
Mert szakállas emberek szállják meg házádat.
Örül s örvend Ádám unokája,
Mert kivirágzott három vessző szála,
Született Jézus, Isten Fija.
Glória!

240-II.

♩ = 138, ♩ = 144-160

1. Menny - ből az an - gyal Le - jött hoz - zá - tok,

Pász - to - rok, pász - to - rok,

Hogy Bet - le - hem - ben Si - jet - ve mën - vén

Lás - szá - tok, lás - szá - tok.

2. vsz. 2. vsz.

Glória!

ÖREG PÁSZTOR (*bemegy és beköszönt*):

Bátor jövetelemért engedelmet kérek,
Nagy messziről jöttem, tudom, nem ismernek.
De azt is tudom, hogy itt jámbor hívek laknak,
Hóban, zivatarban engem ki nem csapnak.
Karidon a nevem, társajim keresem,
Jó estét kívánok, mind közönségessen.

ANGYALOK [240-II. dallamára]:

2. Istennek Fija,
Aki született
Jászolyban, jászolyban,
Ő leszen néktek
Üdvözítőtök
Valóban, valóban.

Glória!

MAKSZUS:

Jó estét, Karidon apám!

Én is itt vagyok a tanyán.

ÖREG PÁSZTOR:

Látom, Makszus bojtár, hogy itt vagy, de a kis bojtárom hová hagyta, azon csodálkozom.

MAKSZUS:

Az olajfa-kútnál még ott volt mellettem,

Ha épp úgy akarod, ide is fűttem!

ÖREG PÁSZTOR:

Kutyának való a fűttestés, bojtárom,

Ha bojtárom hívom, nevét kijáltom.

MAKSZUS:

Hej, tő Simon bojtár, jössz tő ide hozzám!

SIMON BOJTÁR:

Jó estét, gazduram, parancsoljon vélem!

ÖREG PÁSZTOR:

Heverj ide mellém, édes kis cselédem!

Hol jártál, mit láttál, mibe fáradoztál?

Pacsirta szavajiddal meséld el csak nekem!

SIMON BOJTÁR:

Pillangót kergettem virágról virágra,

Tenyeremre szállott éggy aranyos bogárka.

A juhorfák alatt egy kis báránka bégetve az anyjától elmaradt. Az égén egy nagy fekete madár.

A báránka felkijált, hogy: Végem!

Nosza, dolgom hagytam,

Fürge lábajim nyakamba kaptam.

A kányát elűztem,

A kis bárányt az ölembe vettem

És az anyjához vittem.

ANGYALOK:

240-III.

♩ = 80–90

1. Pász - to-rok, pász - to-rok ör-ven-de - ző - ve

Si - jet-nek Jé - zus-ho - ző Bet - le-hem - ben.

Kö-szöntést mon - da-nak a kis - ded - nek,

Ki vált - szá - got ho-zott az em - ber - nek.

MAKSZUS:

Öregapám, szózatot hallottam!

ÖREG:

Hallgass, fiam, hallgass! Még el sem szunnyadtam.

PÁSZTOROK [240-III. dallamára]:

2. Angyalok szózata minket is hív,
Értse még ezt tehát minden hű szív.
A kisdéd Jézuskát mi is áldjuk,
S mint a hű pásztorok, magasztaljuk.

SIMON BOJTÁR:

Öregapám, szózatot hallottam!

ÖREG PÁSZTOR:

Hallgass, fiam, hallgass! Talán az egerek a padláson a kukoricát ropogtassák.

PÁSZTOROK:

240-IV.

$\text{♩} = \text{cca } 90$

Ki jaz, a - ki ná - lunk - nál i - lyen ké - sön jár?

Mit ret - ten - tek ben - nün - ket, és mit ki - ja - bál?

Mi sze - gény pász - to - rok vagyunk, S ne - ked mit ad - junk?

♩ = cca 100

Pász-to - rok, ne a - lud - ja - tok, éb - red - je - tek gyors-san fel!

Menny-ből jö - vök, jó hírt ho-zok. Néz-ze - tek fel, itt a jel!

E szép csil - lag majd el - ve - zet, men-je-tek csak u - tá - na!

Bar-mok kö - zött is - tál - ló - ba van az Is - ten Bá - rá - nya.

ÖREG (*köszöntője*):

Királyi fölséged, köszöntelek szépen!

Mivelhogy idejutottam,

Neked csak egy kerek sajtot hoztam.

Ezt átnyújtom szívessen,

Fogadd el kegyessen!

Üdvöz légy, drágalátos kis Jézuska, ühü, ü!

MAKSZUS:

Királyi fölséged, köszöntelek szépen!

Mivelhogy idejutottam,

Neked csak egy kis göndör szőrű báránycát hoztam.

Átnyújtom szívessen,

Fogadd el kegyessen!

Üdvöz légy, drágalátos kis Jézuska, ühü, ü!

SIMON BOJTÁR:

Szegény bojtárlegény vagyok.

Mivelhogy idejutottam,

Neked csak a szívemet hoztam.

Ezt átnyújtom szívessen,

Fogadd el kegyessen!

Üdvöz légy, drágalátos kis Jézuska, ühü, ü!

PÁSZTOROK:

240-VI.

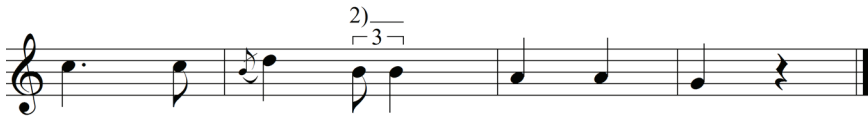
♩ = cca 116–132

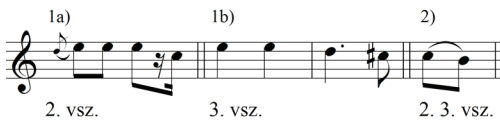
1. Pis - ta fűj - ja ja dud-dá-ját, a dud - dá - ját,

Fé - re - ve - ti ja bun - dá - ját,

Fé - re - ve - ti ja bun - dá - ját.

2. vsz.

3. vsz.

2. 3. vsz.

2. Máté fűjja ja rejtőjét, a rejtőjét,
Szénvonó hegedűjét,
Szénvonó hegedűjét.

3. Így dicsérjük az urunkat, az urunkat,
Ménnyei királyunkat,
Ménnyei királyunkat.

240-VII.

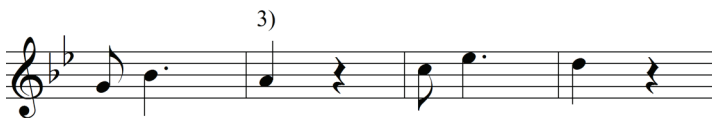
Rubato ♩ = 166

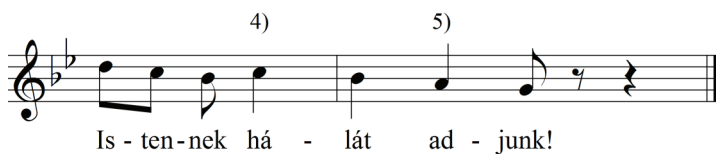
1. Ó, sze-ren - csés ö-röm-ü - dő,

Mely - ben az Úr e - lə - jő-ven-dő!

Ö - rül - jünk s vi-gad - junk,

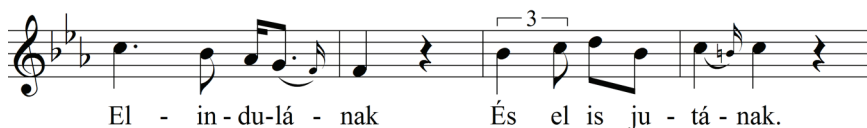
2. Ennek minden napjába
Kérjük Istent leborulva.
Haj, haj, haj, haj, haj, haj,
Repülünk el, mint a raj!

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

Búcsúének:

240-VIII.

Poco rubato ♩ = 148

Gombos, Borbás István (50).

Kiss L., 1961.

A gyűjtő jegyzete: A betlehemezés általános szokás volt Gomboson. De nemcsak ott fogadták szívesen a betlehemes csoportokat, hanem a szomszédos sváb falvakban is. Az 1920-as évek elején a hatóságok jó ideig nem engedélyezték a betlehemes játékot. Nemes Gáspár (1876) így emlékezett a fiatal-korabeli játék sorrendjére: „A betlehemezők az utcán éneklük az »Ej, víg juhászok, csordások« kezdetű éneket [vö. I]. Ezután bemennek a házba, és szóbelileg felköszöntik a háziakat. Bënn eléneklük a »Mennyből az angyal« két versszakát [vö. II]. Utána következik a »Dicsőség, dicsőség...« [330. karácsonyi ének]. 1925 körül a betlehemes dallamok közé bekeveredett egy német eredetű ének: »Angyali glória zeng Betlehem felett« [vö. V]. Ezután jött a »Kösd föl, Örzse, ködmönkédet« kezdetű »pásztortánc« két versszaka [305–306. karácsonyi ének], amelyre a pásztorok toporognak (egy helyben). Végül az »Ó, szerencsés örömidő« [vö. VII] – erre elmennek...» (Kiss 1982, 286–287). Az említett hat dal közül négyet Kiss Lajos 1941-ben Délvidéki gyermekjáték dalainkról című tanulmá-

nyában publikált, megjegyezve, hogy „A fenti dallamok egyike sem templomi ének, hanem kizárólag a betlehemezés célját szolgálják.”

I. *Hej, vig juhászok, csordások.* Betlehemes variáns: 254-VII, 255-I*, 260-II, 266-IV*, 277-IX.

Dallamtípusáról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Mennyből az angyal.* A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Pásztorok, pásztorok örvendezve.* Műzenei eredetű, dúr hármashangzat-indítású, nagy ambitusú, 19. századi dallam (*Zsaskovszky énektár*), melynek formai felépítése és kupolás dallamvonala az új stílusú népdalokéhoz hasonlít. Az egész Kárpát-medencében elterjedt, 25 változatát gyűjtötték mint karácsonyi éneket, kántálót vagy betlehemes játék részét, legtöbbször ezzel a szöveggel és változatlan dallammal (MNT II. 595).

Betlehemes variáns: 242-IV*, 254-I*.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 2131-68.

IV. *Ki az, aki nálunknál ilyen későn jár.* Műzenei eredetű, dúr hármashangzat-indítású, kis ambitusú dallam. Formája a szaffikus dalokéhoz hasonlít, bár harmadik sora azokénál rövidebb. Összesen nyolc változatát gyűjtötték a Dunántúlon, Felföldön és az Alföldön mint betlehemes, karácsonyi éneket és ponyvai szövegű Mária-éneket.

Dallamtípusa: Tipuskatalógus IV/250.

V. *Angyali glória zeng Betlehem felett.* A hagyománytól idegen, német eredetű, indulószerű ének, mely 1925 körül került be a betlehemes játékbba.

VI. *Pista fújja ja dudáját, a dudáját.* 18. századi betlehemes dallam szokatlan ritmikájú, augmentált változata.

Betlehemes variáns: 242-III, 245-V*, 253-IV*, 271-III; az 5. ütemtől: 247-II, 272-III, 273-II, a 11. ütemtől 258-IV; távolabbi: 274-IV.

Dallamtípusáról lásd a 271-III. ének jegyzetét.

VII. *Ó, szerencsés örömdű.* A 2. vsz. második felét az énekes megismételte. A gyűjtő szerint: Nem templomi ének, hanem erre a „búcsúénekekre” távoznak el a betlehemesek.

(Variáns ugyancsak Gombosról: MNT II. 516 = Kiss 1982, 297.)

Dallamtípusáról lásd a 97. Mária-síralom jegyzetét.

VIII. *Elindulának.* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

(Variáns ugyancsak Gombosról: MNT II. 416 = Kiss 1982, 1.)

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

A betlehemes játékot Papp György is megjelentette (Papp 1994, 131–139).

241* Betlehemes játék

Az Angyal és a három Pásztor (subában, láncos bottal) megállnak a kiválasztott ház előtt. Egy-más után mennek be.

ANGYAL (*beköszön*):

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad a Krisztus Urunk születését, összeleink, Ádám és Éva neve napját köszönteni? (*Ha a háziak megengedik, elénekli a Mennyből az angyal kezdetű éneket, majd csenget.*)

KISBOJTÁR (*bejön*):

Jó estét kívánok a házigazdának, de még jobbat a padkán ülő, hajadonfő kócos leányának! De nem bánám, ha nekem is jobb gazdát szereznének, ahol több nyugovást lelhetnék! Gyere be, te Makszus pajtás! (*Egyet csenget.*)

MAKSZUS (*bejön*):

Jó estét kívánok a házigazdának meg az egész családjának! Gyere be, te öreg Korédon!
(Az Angyal csenget egyet. Korédon bejön, közben megbotlik a küszöbben. A pásztorok lefeksze-
nek a padlóra, alvást színlelnek.)

ANGYAL (énekel):

241-I.

Keljetek fel, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek!
Mert ma néktek született, ki megjövendőltetett,
Egy szűznek méhéből, szűzen szült véréből
Megváltó Istenünk, ale-aleluja!

(Egyet csenget és mondja:) Glória!

(A pásztorok mozgolódnak, de fekvé maradnak.)

ANGYAL (ismét csenget és mondja): Glória!

KISBOJTÁR (Makszusnak mondja):

Hallod, pajtás, mit mond az Angyal? Holnap megyünk komlókórót kaszálni.

MAKSZUS:

Hogy mennénk mi holnap komlókórót kaszálni, mikor holnap van Krisztus Urunk születése nap-
ja! Menjen komlókórót kaszálni az ő édes öregapja!

ANGYAL (háromszor csenget és kiáltva mondja): Glória!

(Kisbojtár és Makszus felkelnek, Korédon fekvé marad.)

KISBOJTÁR, MAKSZUS (láncos botjukkal megsuhintják az öreg Korédon hátát, és együtt mondják):

Kelj fel, te öreg Korédon,

Mert hatost ütök a farodon!

(Korédon föltápáskodik.)

ANGYAL:

Mit álmodtatok e hosszú idő alatt?

KISBOJTÁR (botjával a földre toppant):

Azt álmodtam, hogy én hoztam a legszebb ajándékot a kis Jézusnak: tirmát-tormát, fokhagymát.

Ha a kis Jézuska ezt megeszi, kitömi a gyenge kis hasát.

MAKSZUS (botjával a földre toppant):

Azt álmodtam, hogy én hoztam a legszebb ajándékot a kis Jézusnak: egy tökbe darát. Édesanyja
megfőzi kásával, tudom, hogy kitömi a gyenge kis hasát.

KORÉDON (botjával a földre toppant):

Azt álmodtam, hogy én hoztam a kis Jézuskának a legszebb ajándékot: egy báránynak a bőrét,
bolyhosnak a szőrét. Édesanyja ráadja, hogy könnyebben viselje el a zord telet.

PÁSZTOROK (összedállnak, körbe kapaszkodnak, botjukkal a földet verdesik és énekelnek):

241-II.

Á, á, á, kolbász, oldal szalonna,

Ha a gazda jó volna, pásztoroknak azt adna.

Á, á, á, kolbász, oldal szalonna.

Zsé, zsé, zsé, egy kancsó bor ez mellé,

Ki torkunkat megkenné, nem kellene jobb ennél.

Zsé, zsé, zsé, egy kancsó bor ez mellé.

A tánc befejeztével várják az ajándékot. Régen, ha nem kaptak, a következőt mondták:
„Adjon az Isten száz ólat, egy malacot! Az is sánta, púpos, görbe legyen! Egyik ólból a másikba szaladjon!” Ha kaptak, szépen megköszönték és elmentek.

I. *Keljete fel, pásztorok, pásztorok.* Változata dallammal: 243-II.

II. *Á, á, á, kolbász, oldal szalonna.* Változata dallammal: 273-II. második fele.

Húsz évvel később Guzsvány Imréné Urbán Verona (71) a bácskertes betlehemezésnek már csak végsőkéig leegyszerűsített (a bölcsőjáráshoz némileg hasonló) formájára emlékezett: „Mágyár idő alatt, mikó mink vótunk lányok, jártunk betlehemet köszönteni, csak mink ketten. Egy kis betlehemét [vittünk]. Ugye ződág körü vót díszítve, a közepére valami kis bábácskát táláták, rätették, körülötte kis bāránykāk, megétte a Szűz Mária... Fel vótunk öltözve tisztā fehérbe. Nálunk kemény szoknyā vót, rāncos, kemény szoknyā, fehér blúz, ēre meg vót kék másni, szālág, és vót kosárunk is. Ákkó: »Dicsértessék ā Jēzus Krisztus! Szābād-ē betlehemet köszönteni? – Szābād.« Ákkó: »Ó, boldog Betlehem, āldások városa«. Ezt mindig én énekeltem, mer ā másik āz nem úgy tudott. Ąz tārtoťt ā betlehemēt. Ąbbā beledobātāk ēgy-kēt dinārt vāgy ādtāk ālmāt, dijót. Ezt csinātuk, mēntink hāzrū hāzrā. Nāp kōzbe mēntünk, nem ēccākā. Ą plēbānos persze tudta, ő intēzte is, ā plēbānosunk.”

Bodor A.: Olyan betlehemesek erre nem voltak, olyanok, akik pásztorok...

– Subābā? Nem. Tālān még āz én öregányām idejibe lehet, hogy vótāk, de mā’ mikó én vótām, ākkó nem. Ąn is nem most születtem, de mā’ ākkó nem vót” (gy: Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000).

242. Betlehemes játék töredéke

Bēmēntek, bēköszöntek: Dicsértessék ā Jēzus! Mēgērkeztünk, nagy örōmet hozunk, mer ā Jēzus-ka mēg születētt Betlehembe ā’ zistālōba.

Angyal jelenti ā pásztoroknak:

242-I.

Parlando

Gló - ri - ja in ex - cel - zisz De - ó!

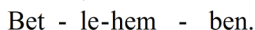
$\text{♩} = 120$

Ēn mennye - ji an - gyal vagyok, nēk - tek nagy ő - rō - met mon - dok,

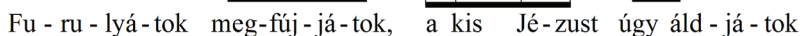

Mert ma nēk - tek szü - le - tett, ā - ki jō - ven - dōl - te - tett

242-II.

Pász-to - rok, pász - to   -   rok,   kel - je - tek   fel,
Gyor-san a   vá - ros   -   ba   men - je - tek   el!

Amikor elindultak a pásztorok, mikor fölébresztette *jaz* Öreg pásztor őket, akkor mondta az
 öggyiknek:

242-III.

♩ = 112

1. Vedd rád, paj - tás, a bun - dát, a bun - dát,

Fog-jál gön-dör bá-ránykát, Fog-jál gön-dör báránykát!

A másodiknak mondta:

2. Kosaradba szép almát,
Köszöntsük az ég urát,
Köszöntsük az ég urát!

Harmadik pásztor:

3. Mindégyikték mézecsét,
Áldjuk a kisdedecsét,
Áldjuk a kisdedecsét!

242-IV.

Pásztorok, pásztorok, örvendezve...

Most én nem tudom, hogy itt milyen mondókák voltak.

Mikor el akartunk köszönni, azt énekeltük, hogy „Ó, boldog Betlehem” [vö. 243-IV].

Gy: Maga ment betlehemezni?

– Nem, én csak láttam őket.

Gy: És hogy jegyezte meg a szöveget?

– Hát ugye hogyha kéccé’ a fülembe cséng, akkó én aztat má’ jó’ megtanulom.

Hát most hogy melyiket vesszük? Mer nem egyformán vótak azok, ahogy össze vótak á’va. Ki tudott ennyit, tudott a másik amazt, akkó megvitaták. Nem olyan vót ez, mint a hajszál pontos.

Csantavér, Huszár Ferenc (84) és egy asszony.

Beszédes V., 1997.

Glória in excelsis Deó! Gregorián ordinárium Glória tételének intonációja.

I. *Én mennyei angyal vagyok.* Ütempáros dallam.

II. *Pásztorok, pásztorok, keljete fel!* Betlehemes variáns: 276-IX.

Dallamtípusáról lásd a 236. huszárfjáték jegyzetét.

III. *Vedd rád, pajtás, a bundát.* Betlehemes variáns: 240-VI, 245-V*, 253-IV*, 271-III; az 5. ütemtől: 247-II, 272-III, 273-II; a 11. ütemtől: 258-IV; távolabbi: 274-IV.

Dallamtípusáról lásd a 271-III. jegyzetét.

IV. *Pásztorok, pásztorok, örvendezve.* Énekeskönyvi alak két versszakkal.

Betlehemes variáns: 240-III, 254-I*.

Dallamtípusáról lásd a 240-III. ének jegyzetét.

243. Betlehemes kántálás

Szereplők: Angyalok, 1. pásztor, 2. pásztor, 3. pásztor [Öreg].

Mennek a betlehemesek az utcán házról házra. Ahol világítást látnak, békopogtatnak s megkérdőzik: „Gazduram, be szabad-é vinni a kis Jézus házát, a betlehemet?” A gazda felel: „Igen”.

ANGYALOK (*béviszik a házba a betlehemet és éneklik*):

243-I. = 240-II. sz. 1–2. vsz.

1. PÁSZTOR (*bekopogtat, belép a házba*):

Adjon Isten kóbászos jó estét!

Túll a Tiszán nevelkedtem titokban,

Csikós voltam már tízéves koromban.

Ha felülök szilaj csikóm hátára,

Úgy vágatok el a ménés utánna.

Íjvár, bűvár, gyere be, te király!

2. PÁSZTOR (*kívülről*):

Miféle agár?

1. PÁSZTOR:

Nem mondom én, hogy agár, csak gyere be, te király!

2. PÁSZTOR (*belép*):

243-II.

♩ = 88

1. Ad-jon Is-ten szeren-csés jó es-tét! Bol-dog ez az ó - ra,
Mel-ben Jé-zus szü - le-tett, ki meg-jö-ven - döl - te-tett,
Egy szűz - nek mé - hé - ből,
szű - zen szült vé - ré - ből

Még-vál - tó Is - ten - nek, al - le, hal - le - lu - ja.

2. vsz.

Gazduram, adja ide a baltát,
Hagy faragom lē kendnek a küszöbje sarkát,
Mert gyün az Öreg, azt bejesik.

Gyere be, te Öreg!

3. PÁSZTOR (*kívülről felel*):

Miféle pálinkás üveg?

2. PÁSZTOR:

Nem mondom én, hogy pálinkás üveg,

Csak gyere be, te Öreg!

3. PÁSZTOR (*beesik a küszöbön*):

Eeej de magos a kentők küszöbjük sarka!

Maj' bejestem rajta.

Högyekön, völgyekén csúszkáltam, mászkáltam,

Mire ére a kis betlehemre rátaláltam.

Itt vattok, fíjajim?

2. PÁSZTOR:

Itt.

3. PÁSZTOR:

Juhajimba, nyájajimba semmi károm nincsen?

Kericék [gerlicék] és a galambok az akólba szépen turbékolnak?

2. PÁSZTOR:

Há' vóltak-ē farkasok?

3. PÁSZTOR (*rámutat az Angyalokra*):

De nem is ilyen angyalok.

2. PÁSZTOR:

Hallod-e, te Öreg, köszöntsük fel a kis Jézuskát!

3. PÁSZTOR:

Hát köszöntsük.

1. PÁSZTOR (*odalép, létérdépül*):

Dicsértessék a kis Jézus! Született mészias!

Hoztam a számodra egy kanta tejecskét.

A tej etörött, a kanta kidűt,

tehát bocsáss még, így nem hozhattam el (*elmegy*).

2. PÁSZTOR (*odamegy, létérdépül*):

Dicsértessék a kis Jézuska! Született a mészijáska!

Hoztam a számodra egy kerek sajtocskát.

Gyüttem az úton, nagyon sijettem, fölbuktam, a sajt egurút,

bocsáss még nekém, hát így nem hozhattam el.

3. PÁSZTOR (*odalép, létérdépöl ő is nagy nehezen*):

Dicsértessék a kis Jézus! Hát született a kis mészias!

Hoztam a számodra egy göndör szőrű báránykát.

Szöre irhának, bőre bundának

Maaaj jó léssz ez a kis Jézuskának,

Ha nagy hidegök járnak.

2. PÁSZTOR:

Hallod-e, te Öreg, táncójunk!

3. PÁSZTOR:

Láncójunk?

2. PÁSZTOR:

Nem, hanem táncójunk!

3. PÁSZTOR:

Hát akkó táncójunk!

MINDHÁROM PÁSZTOR (*körbe állnak és táncolnak, énekelnek*):

243-III.

♩ = 84–100

Ug - rál-junk, tán - cój-juk a Bet-le-hem mel - lett,

Ör - vend-jünk, ví - gad-junk a kis Jé-zus mel - lett!

♩ = 108

Oly-lya - no - kat ug - ra-nánk, csak úgy ro - pog - ta - tő-nánk,

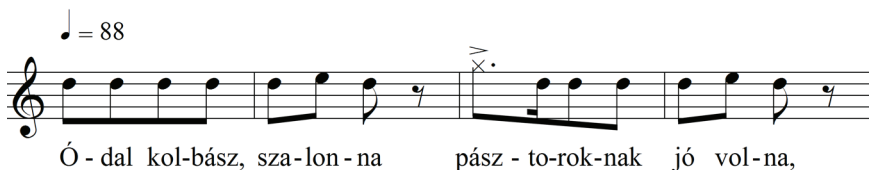
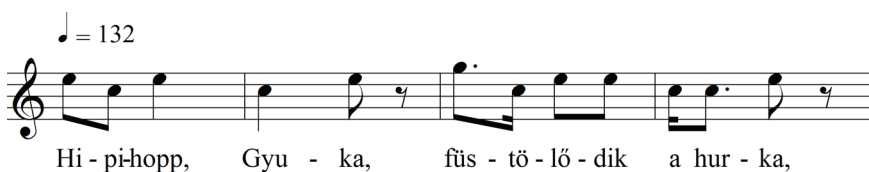
Még a sző-rös bocs-ko-ra-jin-kat széj-jel nem szag-gat - nánk.

♩ = 88–94

Te még, paj - tás, té - rítsd visz - sza a ju - ho - kat,

Hogy a far - kas el ne lop - ja leg - job - bi - kat!

[*Kiáltva:*] Eeegy itce bor mellé lécsúszna, ha vóna!

2. PÁSZTOR:

Hallod-e, te Öreg?

3. PÁSZTOR:

Nu má, emmán mégén mi?

2. PÁSZTOR:

Hát feküdjünk le!

3. PÁSZTOR:

Hát hová?

2. PÁSZTOR:

Hát az ágy alá.

3. PÁSZTOR:

Hát fekküdjünk, no.

2. PÁSZTOR:

Heeej, ha én macska vólnék,

Az ágy alá bújnék,

Jó, süt kanpulykacombbal

Jó' békapacólnék!

(*Léfekszenek a pásztorok s ékezenek horkóni.*)

No, nē horkój mán, mē' fölébred a kis Jézuska!

ANGYALOK (*ébresztik a pásztorokat és éneklük*):

[243-II. dallamára]

2. Kéjtek föl, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetnek,
Mert ma néktek szület, ki megjövendöltete,
Égy szűznek méhéből, szűzen szült véréből,
Mégváltó Istentől, alle, halleluja!

(Hát ez időbe főkének a pásztorok.)

3. PÁSZTOR:

Eeej de megtörtem a dörékamat! Ajan kemény vót a botom, mer az vót a párnám.

2. PÁSZTOR:

Hallod-e, te Öreg, hát énekőjünk egy szép éneket a kis Jézuskának!

3. PÁSZTOR:

Hát akkó énekőjünk.

243-IV.

$\text{♩} = 80$

1. Ó, bol-dog Bet-le-hem, ál-dá-sok vá-ros-sa,
Ott sír a véd-te-len, bús ár-vák tá-masz-sza.
Föl-di-jek ö-rö-me, é-gi-jek szent győ-nyö-re,
Ne sírj, kis Jé-zus-kám, a-ludj, kis Jé-zus-kám!
1)
2. vsz.

2. Még a vész fergeteg nem zúg fejed felett,
Ölelő szeretet dajkál, enyelg veled.
Védnek az angyalok, őrt állnak a pásztorok,
Ne sírj, kis Jézuskám, aludj kis Jézuskám!

MINDHÁROM PÁSZTOR (*leveszi sapkáját*):

Gazdum, vessen má' kend a fogunkra valamit, vagy egy darab hurkát vagy egy kis kolbászt, hogy legyen a szegén pásztornak is!

1. PÁSZTOR:

Nem úgy, hanem térjünk haza, mënjunk, máshová is vigyük be a kis Jézus házát!

MINDHÁROM PÁSZTOR (*elindul, mënnek kifelé a házból*):

243-V.

$\text{♩} = 82$

Is - ten áld - ja meg bő - ség - gel e - zen há - zi - gaz - dát,
A - ki be - jen - ged - te hoz - ni a kis Jé - zus há - zát.

Szál - lon rē - já ég ál - dá - sa e - zen szép haj - lék - ra,

Le - gyen ál - dott menyör - szág - ba az Is - te - nő bá - rány - ká - ja!

MINDNYÁJAN (*kifelé menet*):

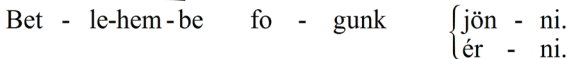
243-VI.

$\text{♩} = 76$

Ad - jon Is - ten jó jēj - sza - kát,

Mind - nyá - junk - nak ha - za - tá - ját!

Mi - re a hold fel fog jön - ni,

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.034.0/0.

Szövege: *Orgonahangok*, 446–447.

V. *Isten áldja meg bőséggel*. Dúr dallam, valószínűleg kántori vagy tanítói szerzemény. Variáns: 244-VII. betlehemes.

VI. *Adjon Isten jó éjszakát*. A *Debrecenbe kéne menni* kezdetű népies műdal (Kerényi 1961, 86) változata. Kárpát-medence-szerte ismert falun és városon egyaránt. Több mint száz variánsát gyűjtötték különféle szövegekkel, általában párosító, de lehet lakodalmas, summás, betlehemes ének és gyermekjáték is.

Betlehemes variáns: 244-VIII.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.524.0/0.

A betlehemes játékot Papp György is megjelentette (Papp 1994, 43–46).

Hangzó: 084 (a teljes játék).

244. Betlehemes játék

Szereplők: két Angyal hosszú, fehér ingben, fejükön kartonpapírból készült hegyes süveg. Két oldalról fogják a betlehemet. Három Makszus: Öreg, 1. és 2. pásztor, akik saját öltözkükre (hajdanán bő fehér gaty) kifordított subát, ritkábban szűrt vettek. Fejükön kucsma, lábukon csizma, bajszuk, szakálluk subából ragasztva, kezükben csörgős bot.

ANGYAL (*csenget*): Bëeresztik-ë a betlehemësëket?

KÉT ANGYAL (*beviszi a betlehemet, az asztalra teszi, meggyújtják a benne lévő gyertyát. Az asztal sarkánál a félig nyitva hagyott ajtó felé fordulva megállnak és énekelnek*):

244-I. = 240-II. sz. 1–2. vsz.

3. Mellette vagyon

Az édesanyja,

Mária, Mária.

Barmok közt fekszik,

Jászolba nyugszik

Szent Fia, Szent Fia.

ANGYAL (*csenget, kiszól*):

Glória!

1. PÁSZTOR (*füléhez teszi kezét, mint aki nagyothall*):

Miféle székulórija?

ANGYAL (*bosszúsan*):

Nem mondom, miféle székulórija, hanem gyere be, te! Glória!

1. PÁSZTOR (*botját földhöz csapja, beesik az ajtón*):

Adj' Isten kóbászos jó estét! (*Felkel, megáll az asztallal szemben, és a háziakhoz fordul.*)

Tull a Tiszán nevelkedtem titokban,

Csikót loptam már tízéves koromban.

Ha felülök szilaj csikóm hátára,

Csak úgy vágatok a ménesek utánna.

Nem vótam én se kanász, se juhász, még a dödöregapámnak a dödöregapja sē ű't öt-hatfűlű szá-máron. (*Megáll a betlehem mellett, botjára támaszkodik.*)

ANGYAL:

Évár-búvár, gyere bē, te agár!

2. PÁSZTOR *(kintről)*:

Miféle kanárimadár? *(Füléhez teszi kezét, mint aki nagyothall.)*

ANGYAL:

Nem mondom én, miféle kanárimadár, csak gyere bē, tē agár!

2. PÁSZTOR:

Hopp, Isten, kóbászós jó estét! *(Bebukik a küszöbön, csörgős botját földhöz vágja, sopánkodik.)*

Jaj de magos a kenték küszöbjük sarka,

Maj' bēestem rajta!

Ha gyün az Öreg, biztos bēesik rajta.

(Felkel, az 1. pásztor mellé áll.) Bějártam má' fē' világot, Ázsiát és Itáliát, átkeltem a Fekete-tengeren, mégpihentem egy fekete kotlós tyúk árnyékába, mire a kis Jézusra rátaláltam.

ANGYAL:

Hévár-búvár, gyere bē, tē Öreg!

ÖREG *(fülénél a keze)*:

Miféle sörösüveg?

ANGYAL:

Nem mondom, hogy miféle sörösüveg, hanem gyere bē, tē Öreg!

ÖREG *(nagy zajjal bebukik, csörgős botját földhöz vágja)*:

Hopp, Isten, kóbászós jó estét! *(Méltatlankodva)*

Jaj de magos a kenték küszöbjük sarka,

Bēestem ám rajta!

Adjanak egy csákán-baltát, hagy faragjak rajta,

Mēg egy háromágú vasvillát, hogy a szēmembü a csipát kipiszkájam. Mēglássam a kemince tetején a zsíros pogácsát, mellette a penészēs száz dinárt. *(Szétnéz.)* Itt vattok, fiaim?

PÁSZTOROK:

Itt.

ÖREG:

Nyájimba, májimba sēmmi károm nincs?

PÁSZTOROK:

Nincs.

ÖREG:

Vótak-ē farkasok?

PÁSZTOROK *(csúfondárosan, becsmérelve az angyalokra böknék)*:

Nem is angyalok.

ÖREG:

Ugatták-ē a kutyák?

PÁSZTOROK:

Nem is nevették!

(Az Angyal csenget, mindannyian énekelnek:)

244-II.

$\text{♩} = 100$

1. Csor - da-pász - to-rok   Mi-dön Bet - le - hem - be

Csor-dát ő - riz-nek   Éj - jel a me - ző - be,

2. Isten angyali
Jövének melléjek.
Lészállott melléjük.
Nagy félelemmel
Telik még ő szívek.

3. – Örömet mondok,
Nagy örömet mondok,
Nektek, ne féljete,
Mert ma született
A tő üdvösségték.

4. Mënjeték csak el
Gyorsann a városba,
Ott találjátok
Jézust a jászolba.

5. El is indulák(!)
Elindulának
És el is jutának.
Szűz Máriának
Jó napot mondának.

1. PÁSZTOR:

Hallod, Öreg? Baj van!

ÖREG *(szótagolva)*:

Mi-csu-di?

2. PÁSZTOR:

Köszöntsük a kis Jézust!

ÖREG:

Kis Ilust?

1. PÁSZTOR:

Nem, Öreg, a kis Jézust.

ÖREG:

Kis négust?

2. PÁSZTOR *(emelt hangon)*:

Nem, Öreg, a kis Jézust.

ÖREG *(szokatlanul hosszan ejti ki)*:

Nóóó, köszöntsük.

1. PÁSZTOR *(letérdel a betlehem elé)*:

Üdvöz légy, kis Jézus, született mészias! Hoztam a számodra egy kancsó tejecskét. Amint jöttem a jégen, elcsúsztam. Összetört a tej, kidűt a kancsó. Így hát nem hozhattam öfelségednek sémmit.

(Emeltebb hangon.) Dicsérjük a kis Jézust! *(Fölkel, helyére megy.)*

2. PÁSZTOR *(térden)*:

Üdvöz légy, kis Jézus, születött mészias! Hoztam a számodra egy kerek sajtocskát. Ahogyan jöttem a jégen, elcsúsztam. Őgurult a sajt. Így hát őfelségit nem tudtam megnyugtatni. (*Hangosabban:*) Dicsérjük a kis Jézust! (*Helyére megy.*)

ÖREG (*nehézkösen letérdel:*)

Üdvöz légy, kis Jézus, születött mészias! Hoztam a számodra egy göndör szőrű báránkát. Amint vüttem a jégen, gondótam, hű de jó lesz irhának, az írha még maj' bundának. (*Figyelmeztetően:*) Maj' jó lesz az, ha nagy hidegök járnak. (*Hangosabban:*) Dicsérjük a kis Jézust!

(*Az Angyal cseppet, mindannyian énekelnek:*)

244-III.

♩ = cca 96

1. Ó, bol-dog Bet-le-hem, ál - dá - sok vá - ros - sa,
Ott sír a véd-te-len, bús ár-vák tá - masz - sza.

Föl - di - jek ö - rö-me, é - gi-ek szent győ-nyő-re,

Refr.: Ne sírj, kis Jé - zus - kám, a-ludj, kis Jé - zus - kám!

2. Még a vész fergeteg nem zúg fejed felett,
Ölelő szeretet dajkál fejed felett.
Védnek az angyalok, őrt állnak a pásztorok. Refr.

1. PÁSZTOR:

Hallod, Öreg? Baj van!

ÖREG:

Mi-csu-di?

2. PÁSZTOR:

Fekküdjünk lē az ágy alá!

ÖREG (*süketet tetetve*):

Kis szék lába alá?

1. PÁSZTOR:

Nem, Öreg, az ágy alá.

ÖREG:

Lány alá?

2. PÁSZTOR (*emelt hangon, dühösen*):

Nem, Öreg, az ágy alá!

ÖREG:

Feküdjünk.

(A betlehem körül lefekszenek, horkolnak, kivált az Öreg.)

ANGYALOK (állva maradnak, egyik csenget, énekelni kezd, a másik is bekapcsolódik):

244-IV.

$\text{♩} = 104$

Kel-je-tek föl, pász - to-rok, ö - rő-met hir - de - tek!

Mert ma nék-tek szü - le-tett, Egy szűz-nek mé - hé-ből,
ki meg-jö-ven - döl - te-tett, szü - zen szült mé - hé-ből

Meg-vál - tó Is - ten - nek, al - lë - al - lë - lu - ja.

1. PÁSZTOR (felkel, törölgeti a szemét, az Öreg mellett veri a botját a földhöz):

Kelj föl, öreg Karidon,

Mer nagyot ütök a farodon.

(Megböki a bottal.) Frissebb lesz náladnál egy háromszázhatvanhat éves kis csikó.

ÖREG (próbál felkelni, visszaesik, szemét törölgeti):

Fökelnék, de a szakállam béragadt a macskaszarba. (Nagy nyögve felkel. Az Öreg és az 1. pásztor együtt felemeli a botján fekvő 2. pásztor a bot két végével. Az kapálózik, majd felébred.)

ANGYAL (csenget, énekelni kezd, a többiek is bekapcsolódnak):

244-V.

$\text{♩} = 104-112$

1. Di - cső - ség mēnny-ben az Is - ten - nek!

Az an-gya - li se - re - gek ví-gann így é - ne - kel-nek:

2. Békesség földön az embernek!

[a sorismétlés elmarad]

Kit az igaz szeretet a kis Jézushoz vezet,

Békesség embernek!

1. PÁSZTOR:

ÖREG:

Hallod, Öreg? Baj van!

ÖREG:

Mi-csu-di?

1. PÁSZTOR:

Táncójjunk!

ÖREG:

Láncójjunk?

2. PÁSZTOR *(kiabálva)*:

Nem, Öreg, táncójjunk!

ÖREG *(elnyújtva ejti ki)*:

Nóóó, táncójjunk!

PÁSZTOROK *(ha lehet, körbetáncolják az asztalt, ha kicsi a hely, kört képeznek. Otromba nagy táncleányokkal lépkednek, tulajdonképpen ugrálnak, csörgős botjaikkal ütemesen verik a földet)*:

244-VI.

$\text{♩} = \text{cca } 120$

Ör - vend-jünk, ví - gad-junk a kis Jé-zus mel - lett!

Hi-pi-hopp, Gyur-ka, füs-tö-lő-dik a hur-ka, u-gorj a nya-kam-ba!

Hur - ka, kó-bász, sza-lon - na pász - to-rok-nak jó vol-na,

Ha ja gazd-asz-szony an-na, ęgy ic - ce bor lę-csúsz-na.

Kap' föl, Ka-ti, ködmönkét, Tę męg, Jóska, vigyázzál a nyá - jad-ra,
má - jad-ra,

Hogy a ka-kas el ne lop-ja! Hi - pi-hopp, Gyur - ka,

füs - tö-lő-dik a hur - ka, u - gorj a nya - kam - ba!

1. PÁSZTOR (*a gazdasszonyra mutat*):

Látom a gazdaasszont, szalad a pincébe, hozza a bort az iccébe.

2. PÁSZTOR:

Látom, a gazdaembęr męg sę moccan.

ÖREG (*csörgeti a botját*):

Üres erszényemet kilęte a hideg, tehát halálos beteg. Elmęntem a Szekęr doktor úrhoz, azt mondta, hogy nem segíthet rajta. Ennek csak a házi gazdaasszony az orvossa. Kis bankó, nagy bankó had' csörögjön benne!

PÁSZTOROK (*az ajtó felę haladva botjukat csörgetik*):

244-VII.

♩ = 92–100

1. Há - zi - gaz - da, gazd - asz - szo - nyunk, kö - szön - jük jó - sá - gát,
Hogy be - en - ged - te hoz - ni ja kis Jé - zus - ka há - zát.

Ad - ja az ég bő ál - dá - sát er - re a csa - lád - ra,

Sze - re - tet - tel gon - dol - ja - nak a szent ka - rá - csony - ra!

2. vsz.

2. Isten áldja mindnyájukat, immár most elmegyünk.
Azt az utat, melyen járunk, áldja még Istenünk!
Őrizze még az utunkat az Isten angyala,
Szeretettel térjünk haza mi kicsiny házukba.

(Kimennek, de botjukat továbbra is ütemesen csörgetik. Mindannyian énekelnek.)

244-VIII. = 243-VI. sz.

Varga Zoltán: Falun este, a tanyavilágba nappal mentünk. Égött a villany a szobába, és az ablak alatt megzörgettük a botokat, és kérdeztük: „Bé szabad-é vünni a betlehemet?” Vót olyan hely, hogy azt mondták, nem. Akkó elkezdtek éneköni [a II. dallamra]: „Csupa lik, lik, lik, Zöld a mi nadrágunk. Eresszének bé, Mert lőfagy a lábunk.” Na, azzal húztuk is a csíkot a másik házhoz. Mikor bēengedtek, a két angyal bēmēnt, lēvetették szépen a sapkájukat, lētették az asztára ja betlehemēt. Kis gyērtya vót benne.

A tanyavilágban istállókba aludtunk mindig, tehenekné’. Vót, hogy a tejet megléptettük éjjel... Nagyon jó, szép élmény vót. Oda vótunk három-négy napig is. Például horgosiak kimēntek Galambosra, Kispiacra, Szalatornyára, Ustorkára, arra ugyē tartották még a betlehemēzést. Nagyon szereték, és a kisgyerek végett jobban bēengedtek. Még hát a fölñöttek is szívesen fogadtak bennünket. Én vótam hatvannyócba utoljára, akkor egy nagy csöngőt vittünk. Falun nem vót szokás má’ akkor.

Tizenhárom éves kortól tizenhat-tizenhét évig [jártunk]. Én szerettem nagyon mēnni. Huszonhat éves voltam, összeszedtem egy kis bandát, és kimēntünk a tanyavilágba. Ez vót az utolsó betle-

hemézésém hatvannyócba. [Egy másik közbeszól: Ő alacsonyabb volt, ő még később is méhetett.] Én vótam az Öreg még a Kasszás is. Röggē indútunk Horgosról, és két nap alatt ötezer dinárt [kerestünk] fejenként. Régebben is úgy, abba az értékbe. Kosztot, azt kaptunk legtöbbször, hajába krumplit, szalonnát. Ha nem adtak, akkó kértünk, de legtöbbször szívesen adtak tej-hasznót, a tanyaiaknak ugyē vót tūrú, tejfēl. „– No, fíjaim, ösztök-ē? – Hogyne énnénk, éhések vagyunk má’.” Azé’ főtt ételt nem kaptunk sēhol sē, de kibírtuk.

Abba jaz ötvenötös években nagyon sok banda mēnt itt Horgoson. Úgyhogy mindēn utcába igen-csak jutott két banda. És akkó összevesztek, legtöbb részük. Persze hát: „Elvettēd az én helyemet!” Akkó add neki, azt’ ēgymást botokká verték. Vót, hogy má’ a milicisták is segítōttek. Nagy lármává’ mēntek kilenc-tíz órákkó este. Még ēgy szomorú helyzet vót, azt is most mēgmondom. A főutcán mēntünk Horgoson. A milicista mēglátott bennünket és lēcsavarta ja betlehemnek a tornyát és kihajította az útra. És akkó ēzavart bennünket haza. Szerintem az nem lētt vóna szabad. Ötvennyócba lēhetētt.

Horgos, Varga Zoltán (29) fizikai melós,
Kenyeres András (32) munkás,
Koncz Ernő (31) földműves.

Burány B., 1972.

A szereplők mozgására, gesztusaira, beszédmódjára való utalásokat Bodor Anikó – Burány Béla 1972-es és Papp György 1971-es gyűjtése alapján készített – jegyzetét felhasználva illesztettük be a szövegbe.

I. *Mennyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Csordapásztorok*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a karácsonyi köszöntő 203-I. jegyzetét.

III. *Ó, boldog Betlehem*. Betlehemes variáns: 242 (említés), 243-IV, 253-VII*.

Dallamtípusáról lásd a 243-IV. ének jegyzetét.

IV. *Keljetek fēl, pásztorok, pásztorok!* A VI. ének változata.

Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 245-II, IV*, 246-II, 247-I*, 252-I, 253-I*, 255-V*, 256-III*, 257-III, 264-II, 269-IV*, 274-III, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

V. *Dicsőség mennyben az Istennek*. 19. századi egyházi népének, szerepel *Zsasskovszky énektárában* (1855) és az azóta megjelent egyházi énekeskönyvekben. A karácsonyi időszak szentmiséinek egyik szinte kötelezően elhangzó éneke, innét került át a néphagyományba. 25 változatát gyűjtötték a teljes magyar nyelvterületen, az adatok mennyisége azonban nem tükrözi a valóságos, ennél nagyobb elterjedtséget. A népi használatban többnyire betlehemes játék része ezzel vagy más karácsonyi szöveggel, ezenkívül újévi, karácsonyi köszöntő, továbbá pünkösdi ének, és olykor a hivatalos alaktól eltérve variálódik.

Variáns: 250-I, 264-IV. betlehemes, 329–330. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 19.030.1/0.

VI. *Ugráljunk, táncoljunk a Betlehem mellett*. A IV. ének változata. Eredetileg hiányosan hangzott el. Pótlólag Koncz Ernő egyedül is elénekelte, ezt a teljesebb alakot közöljük.

(A gyűjtő a horgosi Magócsi Andrásné Varga Eteltől is felvette: Arch. 135B 6 = AP 15.052e, Arch. 135B 30 = AP 15.054a, vö. Burány 2000, 65.)

VII. *Házigazda, gazdasszonyunk*. Betlehemes variáns: 243-V, lásd annak jegyzetét.

VIII. *Adjon, Isten, jó éjszakát*. Csörgős bottal negyedenként kopognak az énekhez.

Betlehemes variáns: 243-VI, lásd annak jegyzetét.

A betlehemes játékot másik gyűjtési alkalomkor rögzített alakban Papp György is megjelentette (Papp 1975, 101–107; 1994, 29–41, a játékról lásd még Papp 1994, 46–59).

245* Karácsonyi misztérium

Szereplők: Angyal, 1. pásztor, 2. pásztor, Öreg pásztor [Titire vagy Vintere, Mokszus, Koridon].

ANGYAL *(bejő, a betlehemet az asztalra helyezi s a gyertyát benne meggyújtja, miközben mondja):*

Dicsérjük a Jézust bejövetelünkben,
Legyünk szerencsések ezen esztendőben!
Bor, búza, áldás szálljon a fejünkre,
Isten malasztja magyar nemzetünkre!
(Énekelve:)

245-I.

Vígan zengjete, citerák, Jézus született,
Harsogjatok, dob s trombiták, Isten ember lett!
Ti pásztorok, szegények, [néki] örvendeztetek,
Közöttetek a kis Jézus, vígan legyetek!

PÁSZTOROK *(kinn a konyhában énekelik):*

245-IIa)

Titire, Titire, te menj be előre!
Térdet, fejet hajtunk, néked áldást mondunk.
Áldást adjon nyájunkra, malasztját házunkra,
József és Mária, alle-alleluja!

1. PÁSZTOR *(jő):*

Hegyeken, völgyeken csuszkáltam, mászkáltam,
Legelőkön legeltettem bikkfa zöld árnyékon.
Gyere be, te vén Koridon!

2. PÁSZTOR *(jő):*

Ákom, bákóm,
Mindaddig járom,
Míg a Mokszus pajtásom
Elő nem találom.
Talán ha majd egyet fűttenek, bejön.
Gyere be, te Pista pajtás,
Az angyaltól új híradás!
Az angyaltól hirdettetett,
Hogy messiás született.
Megállj, angyal, egy kevéssé!
Juhászbotom is elesett,
Hogy vegyem rám a szűrömet,
Hogy fogom meg a legszebbik ürömet?
Jere be, te vén Koridon!
ÖREG PÁSZTOR *(jő):*

Szalonnás jó estét, kedves gyermekeim! Juhaim mind akolban vannak, egy csepp károm sincsen.
Gilice és Baktyu mind akolban vannak,
Szép göndör gyapjai vállára hajlanak.

Ti itt esztek, isztok,

S öregapátokról nem is gondolkodtok?

2. PÁSZTOR:

Ó, öregapám, csak a csontocskát szopogatjuk,

Kulacs száját nyalogatjuk.

Feküdjünk le, Öreg, az ágy alá!

ÖREG PÁSZTOR:

A lány alá?

2. PÁSZTOR:

Oda, Öreg, oda!

(A Pásztorok lefeküsznek s hortyognak.)

ANGYAL *(énekel)*:

245-III.

1. Mennyből az angyal

Lejött hozzátok,

Pásztorok, pásztorok,

Kik Betlehembe

Sietve menvén

Lássátok, lássátok.

2. Istennek Fia

Aki született

Jászolban, jászolban,

Jászolban fekszik,

Barmok közt nyugszik

Pólyában, pólyában.

3. Mellette vagyon

Az édesanyja,

Mária, Mária.

Ő leszen néktek

Üdvözítőök

Valóba, valóba.

(Szóval mondja:) Glória!

1. PÁSZTOR:

Hallod, pajtás? Gomolya!

ANGYAL:

Glória!

2. PÁSZTOR:

Hallod, pajtás? Csirke csipog az ágy alatt, pedig még ki sem kelt.

ANGYAL:

Glória!

ÖREG PÁSZTOR:

Hallod, pajtás? A tarka tehén a fiát riakolja a kóróban.

ANGYAL:

245-IIb)

Keljetek föl, pásztorok, örömet hirdetek!
Mert ma nektek született, ki megjövendőltetett,
Egy szűznek méhéből, szüzen szült véréből
Megváltó Jézusunk, megváltó Jézusunk,
Alle-alleluja!

1. PÁSZTOR *(felkelése közben)*:

Ejnye, de elaludtam! A macska seggébe ragadt a bajuszom.

2. PÁSZTOR *(felkelése közben)*:

Ejnye, de elaludtam! A gazdasszony lyánya seggébe ragadt a bajuszom.

ÖREG PÁSZTOR *(felkelése közben vissza-visszaesik)*:

Ejnye, de elaludtam! A gazdasszony seggébe ragadt a bajuszom.

PÁSZTOROK *(mind elkezdenek otrombául ugrálni; félig énekelve, félig mondva)*:

245-IV.

Ugráljunk, táncoljunk a Betlehem mellett,
Örvendjünk, vígadjunk kis Jézusunk mellett!
Ha még a gazdasszony egyszer jó' innunk adna,
Majd eszünkbe jutna a szép asszony dala.
Hipit-hap, Gyurka!

245-V.

1. Betlehembe menj, pajtás, menj, pajtás,
Ottan vagyon jó lakás, jó lakás.

2. Szőlőt sem kell kapálni, kapálni,
Mégis lehet bort inni, bort inni.

(Kurjongatva:)

Ha! Pista, vígadjunk,
Hosszú hálákat adjunk!

(Ismét énekelve:)

3. Vedd rád, Kató, ködmönkéd, ködmönkéd,
Kösd be bolyhos fejecskéd, fejecskéd!

4. Maradj itten a nyájnál, a nyájnál,
Visszajöväünk mindnyájan, mindnyájan.

245-VI.

Te is, Pista, térítsd vissza a juhokat,
Hogy a farkas el ne lopja legjobbjakat.

(Ismét kurjongatva:)

Hipit-hap, Gyurka!
Oldal kolbász, szalonna
Pásztoroknak jó volna,
Ha a gazdasszony adna.
Egy icce bor amellé,
Annál jobban se tenné,
Ha torkunkat megkenné.

(Énekelve:)

245-VII.

1. Jézus ágyán nincsen paplan, Jaj de fázik az ártatlan! Vigadj, József, Máriával Barmok között istállóban.	2. Mi is vigadjunk e házban, Gazdasszonyunk jóvoltában! Jerünk ki már a pusztába, Jerünk ki már a pusztába!
3. Mikor a hold föl fog jönni, Betlehemben fogunk lenni, Kis Jézusnak új hírt vinni, Kis Jézusnak új hírt vinni.	

Mit vigyünk mi ajándékot a kis Jézusnak?

Írós vaját, gyenge sajtot, egy szép báránkát. Induljunk hát!

1. PÁSZTOR *(a betlehem elébe megy):*

Üdvöz légy, kis Jézus, született messiás!

Hoztam felségednek egy kerek sajtocskát,

Majd jó lesz sovány böjtre.

(E sor helyett újabban ezt mondják: De nem eszel belőle.)

2. PÁSZTOR *(a betlehem elé megy):*

Üdvöz légy, kis Jézus, született messiás!

Hoztam fölségednek egy kanta vajacskát,

Majd jó lesz a sovány böjtre.

ÖREG PÁSZTOR *(a betlehem elé megy):*

Üdvöz légy, kis Jézus, született messiás!

Hoztam fölségednek egy göndör báránkát,

Jó lesz a bőre bundának, a szőre botosnak a télre.

PÁSZTOROK *(mind):*

245-VIII.

1. El - ér - ke - zett a sze - ren - csés éjt - sza - ka,
Me - lyen drá - ga gyer - me - ket szült Má - ri - a,

2. Az angyal is vigassággal jelenti,
Csordásoknak, pásztoroknak hirdeti,
Betlehemi szép pusztába vezeti,
Hogy született a kis Jézus, jelenti.

3. Ha látnátok, ó, mely gyorsan szolgálnek
Szent József és Szűz Mária Jézusnak!
Mind a ketten rázogatják szalmáját,
Kemény kóró meg ne sértse Jézuskát.

1. PÁSZTOR:

Látom, a gazdasszony szalad a kamrába,
Leránt egy szál kolbászt, veti a nyakamba.

ÖREG PÁSZTOR:

Hozd be, te Vintere azt a háromágú vasvillát,
Hogy feszigessem föl a szemem pilláját,
Majd meglátom a gerenda alatt a tepsi rétest!

1. PÁSZTOR:

Ura, ura, Gyura,
Pityereg a pulyka.
Eredj, te szolgáló, üssed azt a pulykát,
Meg ne harapja a mentikásék tyúkját.
Mentikáskoromban ültem a kuckóban,
Egy nagy fejű tetűt fogtam a gatyám párkányában.
Megfogtam a lábát, kihúztam a hóra,
Odament a tarkabarka,
Úgy megveszekedett rajta,
Mint tizenkét erős bika.

2. PÁSZTOR:

Nem szeretem a szalonnát sülvé,
Mert megdagad az oldalam tőle,
János bátyám is megbomlott tőle.

ÖREG PÁSZTOR:

Ákombákom,
Mindaddig járom,
Míg a Mokszus pajtásom
Elő nem találom.

1. PÁSZTOR:

Ákombákom,
Kiesett a mákom,
Szedd föl, te Koridon pajtásom!

Horgos.

Pereg, Gránicz Péter (42) – VIII. ének dallama.

Csaplár B., 1870 körül.

Volly I., 1930.

I. *Vígan zengjetelek, citerák.* Változata dallammal: 308. karácsonyi ének.

II. *Titire, Titire, te menj be előre / Keljetek föl, pásztorok!* Változata dallammal: 244-IV.

III. *Mennyből az angyal.* Változata dallammal: 244-I.

IV. *Ugráljunk, táncoljunk.* Változata dallammal: 244-VI.

V. *Betlehembe menj, pajtás.* Változata dallammal: 242-III.

VI. *Te is, Pista, térítsd vissza!* Változata dallammal: 243-III. V–VI. sora.

VII. *Jézus ágyán nincsen paplan.* Változata dallammal: 210. karácsonyi köszöntő.

VIII. *Elérkezett a szerencsés éjszaka.* Vajdasági változat híján kivételesen egy Pest megyei variáns dallamát közöljük kottával. Szövege hasonló: „Ó, szerencsés, elérkezett éjszaka, Melyben drága kisedet szült Mária...”

18. századi karácsonyi ének (*Gyöngyösi pásztormise* Glória tétele), ismertebb szövege: *A kis Jézus megszületett, örvendjünk.* Összesen tíz változatát gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/307.

Csaplár Benedek 19. századi gyűjtését Kiss Lajos összevetette saját, 20. századi magnetofonos gyűjtésével (Kiss 1974, 297–298).

246. Betlehemes játék

Mink ötven vótunk betlehemezni. Kettő vót az Angyal, fejér [ruha] vót rajtuk, három még vót a Pásztor, subába. Minálunk nem vót [láncos bot], csak egyszerű bot. Vót egy csengetyűs a Pásztorok közt, aki mēnt előre. Csēngētēt az ablakokná', ablakrú ablakra, hogy bēeresztik-ē a betlehemesēket. Ahol azt mondták, hogy nem, mēnt tovább. Ahun azt mondták, hogy bē, akkor ott mēgvárt bennünket, mink mēg mēntünk utánna. Mēnt a két Angyal bēfelé, és elkezdte:

246-I. = 244-II. sz. 1–2. vsz. szövegvariánssal.

ANGYALOK (*akik mēntek bēfelé, a két Angyal, aki vitte a betlehemet*):

246-II.

♩ = 108

Nē fél - je - tők, pász - to - rok, nagy ő - rő - met hir - de - tek,

Mert ma nek - tők szü - le - tett, ki mēg - jő - ven - dől - te - tett,

Ėgy szűz - nek mé - hé - ből,
szü - zen szült vé - ré - ből.

Gyer-me-ket ta-lál - tok, al - le - al - le - lu - ja.

(Mikor eztet elénekôték a zAngyalok, akkó gyüttek a Pásztorok befelé. Bëgyütt az 1. pástor.)

1. PÁSZTOR (hadarva):

Hipp-hopp, kis bocskorkám, hun szëdted-vëtted magad össze ebben a nagy tartománban? Erre még öregapám së járt.

(Akkó gyün be a másík.)

2. PÁSZTOR:

Eredj má' bëjebb, pajtás! Hát engëmet maj' kifelejtettél ebbe a hideg, ködös időbe?

(Gyün be a legöregebb pástor.)

ÖREG:

Tik, fíjajim, mi' csinátok ittendënt? Isztok-ëszték, az Öregrü' nem is gondókoztok? Csak a rodálra hajtjátok a fejetéket, fíjajim? Hát akkó feküdjünk lë, oszt aludjunk!

(Lëfeküdték, aludtak. No, mikó ëggyik fölébred, köti a másikat.)

1. PÁSZTOR:

Kelj fö', Karidon,

Mer nagyot ütök a farodon!

(De az nem akar fökelni. Még ëgyszër szól:)

Kelj fö', Karidon!

(2. pástor valahogy fökel, közbe a szëmit dörgöli.)

Mit álmodtál, të pajtás?

2. PÁSZTOR:

Hát azt álmodtam, hogy a gazdasszon sirgelödött-forgolódott,

Oszt ëgy szál kolbászt a nyakamba akasztott.

Hát të, pajtás, mit álmodtál?

1. PÁSZTOR:

Ën még azt álmodtam, hogy a kis Jézuska máma született.

1. és 2. PÁSZTOR (kötik az Öregët):

Kelj fö', Öreg!

(De az nem akar fökelni. Akkor botokkal két ódalrul emelgették, hát ú is keljen föl. Mikor fökelt:)

Öreg, te mit álmodtál?

ÖREG:

Ën azt álmodtam, hogy a gazdasszony ëgy ódal szalonnát a hátamra akasztott.

PÁSZTOROK (akkó ëkezdték ëneköni):

246-III.

Amoda látok fényességët,
Bizonyos isteni jelenséget.
Nézd mëg, Bandi, ott vagy-on-ë,
hogy Bízvást odamehessünk-ë.

EGYIK PÁSZTOR (odamënt mëgnézni [a betlehemet]):

Immár ën mëgnéztem. (Ënekel:)

246-IV.

$\text{♩} = 112$

Bē is nēz - tem, bē is te-kin - tet - tem.

Jaj, ott va-gyon a já-szol - ba, bē van ta-kar - va pó-lyá - ba.

3. PÁSZTOR:

246-V.

Királyok királya,
Im, itt vagy közöttünk.
Ó, isteni gyermek,
Szívünkben köszöntünk.

(A betlehem az asztalon vót. A szobába járkátak úgy hátú' [az asztal körül]. Csörgették a botot, zuhogtatták.)

[246-II. dallamára]

Nosza, tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt Betlehem várossát!
Dudaszóval ballagjunk, nagy örömmel vígadjunk!
Vedd, Andris, dudádat, te, Pista, sípodat,
Én is furulyámat, alle-alleluja.

(Ezzel mentek el.)

Vót egy Kasszás, annak vót egy kis kassza. A kúcs nem únála vót, nehogy kinyissa, kivégyön belülle valamit. Az egy másíkná' vót.

Gy: Pénzt kaptak?

– Kaptunk még szalonnát is még kolbászt is még sonkát, csirkét is.

Oromhegyes, Bálint György (58), Fehér Borbála (67).

Burány B., 1972.

Bálint György ízes elbeszélő, éneklése azonban bizonytalan, ezért tőle a dalok szövegét közöljük. A lekottázott dallamokat ugyanezen alkalommal Fehér Borbála énekelte.

I. *Csordapásztorok*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a karácsonyi köszöntő 203-I. jegyzetét.

II. *Nē féljeték, pásztorok, pásztorok* / *Nosza, tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt.*

Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 244-IV, VI, 245-II, IV*, 247-I*, 252-I, 253-I*, 255-V*, 256-III*, 257-III, 264-II, 269-IV*, 274-III, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

III. *Amoda látok fényességét.* Változata dallammal: 254-II.

IV. *Bē is néztem, bē is tekintettem.* Dallamtöredék, típusát nem sikerült megtalálni.

V. *Királyok királya.* Azonosítatlan dallam.

247. Betlehemes játék

Szereplők: két Angyal, három Pásztor. Az Angyalok hosszú, fehér vászoninget viseltek, amelyet külön erre a célra csináltattak. Vállukon kék szalag volt, fejükre pedig kék kereszttel díszített fehér sapka került. A Juhászok öltözete kifordított suba és kucsma, kezükben gamós juhászbótot vittek, oldalukon ládika lógott a pénzadományok számára.

ANGYALOK:

Beeresztik-e a betlehemeseket?

(*Ha be, háromat csengetnek. Ének: Csordapásztorok, utána pedig Dicsőség mennyben az Istennek.*)

1. PÁSZTOR:

Hipp-hopp, kis bocskorkám, hol szedted-vetted magadat, hogy ilyen sáros vagy?

2. PÁSZTOR (*meglöki társát*):

Húzódj má' beljebb, hogy én is elférhessek! (*Bejön és megáll az 1. pásztor mellett.*)

3. PÁSZTOR [másként Öreg, Karidon] (*beesik az ajtón, feltápáskodik*):

Dicsértessék a Jézus! Tik, fiaim, mit csinátok? Isztok, észtek, az Öregrű' meg nem is gondoskodtok?

1. és 2. PÁSZTOR:

Ó, öregapánk, csak a csontocskát szopogatjuk,

Kulacs száját nyalogatjuk.

ÖREG PÁSZTOR:

Jaj de messzirű gyüttem, elfáradtam, elálmosodtam. Feküdjünk le, fíjajim! (*Lefekszenek.*)

ANGYALOK (*kis idő múlva énekelnek*):

247-I.

Keljetek föl, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek!

Mert ma itten született, ki megjövendöltetett,

Egy szűznek méhébül, szűznek szent vérébül

Megváltó Istennek, alle-alleluja!

1. PÁSZTOR (*a másodikat szólítja*):

Hallod, pajtás, a szózatot: Glórija?

2. PÁSZTOR (*felkel, az Öreg pásztorhoz megy, és ráemeli a botját*):

Kelj föl, Karidon,

Mert nagyot ütök a faridon!

ÖREG PÁSZTOR (*lassan felkel*):

Eridj, pajtás, hozd el azt a háromszázhatvan ágú vasvellt,

Hogy kipiszkáljam a szemembül a csipát,

Oszt főfeszigessem a szemem pilláját!

(*A pásztorok álmoságot tetteve, ásítózva járkálnak.*)

1. PÁSZTOR:

Mit álmodtá', pajtás?

2. PÁSZTOR:

Azt álmodtam, hogy a kis Jézus megszületett. Hát tē mit álmodtá', pajtás?

1. PÁSZTOR:

Azt álmodtam, hogy gazduram egy szál kóbászt akasztott a nyakamba. (*Az Őreg pásztorhoz fordul.*) Hát tē, pajtás, mit álmodtá'?

ÖREG PÁSZTOR:

Én azt álmodtam, hogy a gazdasszony sürgelődött-forgalódzott, oszt egy peniszes százdinárost a zsebembe nyomott.

MINDANNYIAN (*énekelnek*):

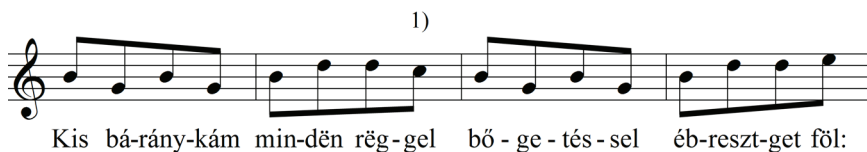
247-II.

(*Táncolni kezdenek.*)

247-III.

♩ = 100

2. Delelőkor elnyugszom cifra kis subámra,
Nincs nálamnál nagyobb úr az egész határba.
Kis furulyám tullu-lulu, tullu-tullu, tullu-lulu,
Csingilingi lánlja.

(Megállnak, a háziak felé fordulnak, ismét énekelnek:)

247-IV.

Ó - dal kó-bász, sza-lon - na Pász-to - rok-nak jó vó - na,
Ha a gazd-asz-szony ad - na, Egy po - hár bor le-csúsz-na!

(Átveszik az ajándékot, elköszönnek és elmennek.)

Oromhegyes, Cérna Jánosné Cselédes Ilona (80),
Horváth Lajos (70), Bognár Lajos (62) és Pósa Etel (74) tóthfalusi lakos.
Völgyes, Tóth Gézané Mélykúti Anna (66) III. ének.

Papp Gy., 1975.
Varga A., 1992.

Papp György szerint „Oromhegyesen a betlehemezést mindenki ismeri, több csoport működött, de aktív kultuszának privilégiuma legtartósabban mégis a Cérna családé volt, amelynek több generációján keresztül apát a fia követte egy-egy szerep kialakításában... A csoport legaktívabb korszaka [...] körülbelül 1931-től 1940–41-ig tartott. A szereplők közül a gyűjtéskor már mindössze ketten éltek, a 70 éves Horváth Lajos és a 62 éves Bognár Lajos. Viszont elfogadhatjuk adatközlőként Cérna János feleségét, a 80 éves Cselédes Ilonát..., ő ugyanis férje mellett a fiatalok betanításával foglalkozott... Az oromhegyesi betlehemezés egy vonatkozásban egyedülálló a környéken, abban, hogy szereplőik kizárólag felnőtt férfiak lehettek, és az angyalok szerepét játszó fiúk legalább 17-18 évesek voltak. A pásztorok között megvolt a megfelelő korkülönbség, és az öreg pásztort alakító személy valóban idős ember volt. A csoport vezetője, Cérna Mihály a betlehem tulajdonosa volt. A [...] betlehem mintegy egy méter magas és ugyanilyen széles építmény volt, olyan toronnyal, mint az oromhegyesi templomé. (Az építményt asztalossal csináltatták.) Az ő nevére szólt a kanizsai rendőrkapitányság engedélye, a betlehemezésre ugyanis külön engedélyt kellett kérni, mivel felnőttek voltak...

A csoport november 25-én indult útnak... Ezt a szereposztás és a próbák előzték meg, amelyek Cérna Jánosné felügyeletével folytak. Oromhegyesen kevés házhoz jártak, mivel felnőtt létükre szégyelltek a házról házra járást. Inkább más településekre mentek el, ahol nem ismerték őket... Első útkon bejárták Tóthfalut, Völgyest, Oromot, Kishomokot, Kispiacot, Csantavért, Bácsszöllőst, Hajdújárást, Palicsot, sőt néha még Szabadkára is bemerészkedtek. Ezután hazatértek és újra elindultak ellátogatva Adorjánra, Kevibe, Tornyosra, Zentára, innen át Csókára, és egy-egy faluban megszállva eljutottak Jázovára, Cérnabarára (Feketető), Verbicára, Padéra, Szajánba, sőt Podlokanj szerb lakosága is befogadta őket. Erről a területről északnak indultak és bemutatták játéukat Oroszlámason, Majdánon, Rábén és Törökkanizsán, innen pedig Kanizsán keresztül hazatértek december 24-re, és itt fejezték be a betlehemezést” (Papp 1994, 186–188).

A Bodor-hagyatékban található, jelzet nélküli, gépelt lap a dallamtalan gyűjtés szövegét tartalmazza; a második lap énekszövegeket, két további kéziratos lap pedig az énekek kottáit. Ezek feltehetően Bodor Anikó rekonstrukciói, melyeket népszerűsítési szándékkal, felújítás céljára állított össze a környékbeli repertoárból. Közülük két kevésbé ismert éneket közlünk kottával (II, IV), továbbá egyet egy völgyesi asszony előadásában (III). Néhány énekről Papp György megjegyzi, hogy a horgosi betlehemes játékkal megegyező szöveg és dallam: *Csordapásztorok* (lásd 244-II), *Dicsőség mennyben az Istennek* (lásd 244-V). (Vö. még Papp 1975, 118–121.)

I. *Keljetek föl, pásztorok, pásztorok!* Változata dallammal: 243-II.

II. *Vedd rád, Kató, ködmenkédet.* Betlehemes variáns: 240-VI, 242-III, 245-V*, 253-IV*, 258-IV, 271-III, 272-III, 273-II, távolabbi: 274-IV.

Dallamtípusáról lásd a 271-III. ének jegyzetét.

III. *Bojtár volt a nagyapám.* 18. századi, hangszeres eredetű, dúr hexachord típus, melynek izometrikus, négyütemes darabjai mellett ilyen heteropodikus, szaffikus formájúak is előfordulnak. 25 változata ismert a Kárpát-medencében, többségük a Dunántúlon és a Felföldön. Néha karácsonyi köszöntő vagy betlehemes játék része. Ezzel a szöveggel iskolában is tanították.

(Oromhegyesen Törtelyi Mátyásné és Bajzák Mihályné is énekelte: Arch. 169A 3, Tóthfaluban Dér Vilmosné: Arch. 169B 5, gy: Bodor A. 1995.)

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.045.0/0.

IV. *Ódal kóbasz, szalonna.* Ütempáros dallam.

248. Betlehemes játék

Betlehemesek is jártak. Bézörgettek, bécsöngettek cséngettyűvel az ablakon, hogy beéresztik-é a betlehemeseket. Kiszótunk: „Hogyné, bē hát!” Akkó bē is gyűttek. Szépen léfeküdtek a szalmára a fődre. A betlehemet lētették, mink körűá’tuk, kisgyerekék, ők meg elkezdték énekőni:

248 -I.

$\text{♩} = 108$

1. Ti - zen - ket - tő az ó - ra, Vi-gyázz a szó - ra!

An- gyal - é - nek hal - lat - szik, Ó, mi ö - röm ez!
Kis Jé - zus - ka szü - le - tik,

1)

2. vsz.

2. Mil nagy csillag az amott,
 Ol szépen ragyog!
 Jelenti a mesijást,
 Próféták amint írták.
 Kövessük tehát!

3. Keljetek fel, pásztorok,
 Mert nagy fényt látok.
 Álmomból felserkentem,
 Angyalka szól mellettem.
 Mil nagy csoda jez!

4. Dicsőség az Istennek,
 Béke embernek!
 Angyalka szól: Glória!
 Kit szüzen szült Márija,
 Dicsőség neked!

Akkor léfeküdtek a betlehemésék. Egyszer az egyik pásztor azt mondja:
 Karidon, kelj föl! Ráütött, hogy Karidon, kelj föl!
 Akkó avval kezdték, hogy:

248-II.

♩ = 108

Pász-to-rok, kel-jünk fel, Me - si-jás szü - le - tett!

Itt van je - le fé-nyé-nek, Pó - lyá - ban
 He-lye szü - le - té - sé - nek. paj - tá - ban

Be va-gyon ő ta - kar - va posz - tócs - ká - ban.

Ál-dott gyer-mek szen-ved már kis - ko - rá - ban.

No, akkor énekőték tovább a pásztorok:

248-III.

♩ = 88

1. Pász-tor - tár - sim, új hírt mon-dok,
Jer - tek ve - lem, cso - dát lát - tok!

Egy szép szűz az éj - sza - kán
Kis fi - jat szült a szal-mán.

1)

Haj, haj, haj, haj, haj,

Úgy re - pül-jünk, mind a raj!

1)

3. vsz.

2. Ime, a jászolba fekszik,
A barmok közt szendén nyugszik.
Vannak ott sok angyalok,
Melegítik a barmok.
Ó, ó, ó, ó, ó,
Ó, de boldog istálló!

3. Szívünket tesszük elébed,
Leborulva áldunk téged.
Kis Jézus, maradj velünk,
Légy örökös vendégünk!
Légy, légy, légy, légy, légy,
Mesijásunk, üdvöz légy!

Oromhegyes, Bicskei Mihályné Balázs Ida (51).

Tripolsky G., 1977.

I. *Tizenkettő az óra*. Rövid sorokból felépülő, plagális dúr dallam, zenei tulajdonságai 18. századi eredetre vallanak. Népi variánsai nem ismeretesek.

II. *Pásztorok, keljünk fel!* Betlehemes variáns: 254-V, 261-I, 262-II, 265-V* második fele, 269-III*, 272-II, 274-VIII/1, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Pásztorársim, új hírt mondok*. Kárpát-medencében és Bukovinában mintegy húsz változatban elterjedt dallam (MNT II. 362-I, 384-IV, 532-534). Főként betlehemes, néha névnapköszöntő.

Variáns: 232-III. huszárvjáték, 265-VII* betlehemes, 304. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.551.2/0.

249. Betlehemes játék

Széll testvérek: Négyen mēntünk betlehemezni. [Kettő volt a Pásztor,] kettő mēg az Agyal. Legelsőbb is a gazdát mēgkērdēztük, mēgengedik-ē, hogy a betlehemesek bēszálljanak a házhoz. Mēgengedték, akkó ēkezdtük a' zēneket.

Széll István né: Vót négy asszon. Én vótam az Angyal, én éneköttem mindönt. Hát a másik három is ének[elt], égygyik vót Zsákos, aki hordta *ja'* zalamizsnát, a másik kettő mēg mēnt kérdőzni, hogy bejeresztik-ē a betlehemesöket. Nem vótunk fölötözve, csak így, asszonyosan.

249-I.

♩ = cca 58

Two staves of music in 3/4 time. The first staff contains the lyrics 'Csor-da-pász - to-rok' and 'Mi-dőn Bet - le - hem - be'. The second staff contains the lyrics 'Csor-dát ő - riz-nek' and 'Éj - jel a me - ző - ben.'.

Csor-da-pász - to-rok   Mi-dőn Bet - le - hem - be

Csor-dát ő - riz-nek   Éj - jel a me - ző - ben.

Akkó itten l t tt k a templomot a' zasz ra, aztán kezd t k el a másik  nek t. A Pásztorok  gy kicsit boh ckodtak: az  gy k l fek dt, a másik k t gette f l.  n vótam leginkább, aki aludt. [Gy: Maga volt a  reg.] Vót olyan rossz suba, l hemp r dtem. Az Angyalok  nek tek elsőbb, addig az  reg ott hemp rg tt.

ANGYALOK:

249-II.

Poco rubato ♩ = cca 66

1) _____ 2) _____

1. Az Is - ten Szent Szü-lő-any-ja Il ké - ső jéj - sza-kán

3) _____ 4) _____ 5) _____

Szent Józseffel ke-res szál-lást Bet - le - hem tá - jé - kán.

1a) 1b) 2) 3) 4) 5)

4. vsz. 5. vsz. 2-5. vsz. 5. vsz. 2. vsz. 2. 4. vsz.

2. Szűz kezéjít összeszeszi,
Kéri ja népeket,
Hogy az Isten szent nevéjér
Adnának menyhelyet.

4. Még egy rongyos istállóban
A városon kívül
Szüli isteni gyermekét
Kín, fájdalom nélkül.

3. Ó, de sënki sem könyörül,
Telve minden hajlék.
Hová legyen a szegény Szűz,
Irgalmas istenség!

5. – Aludj hát szűz karjaimon,
Kínoknak gyermeke!
Édes szenvedést okozó
Szűz Anyád védelme.

A másik koléga odaszólt:

Kēj fő', Karidó,

Mē' nagyot ütök a faradon!

Akkó jén főkētem. Akkó kérdēzi:

Mit álmodtá', pajtás?

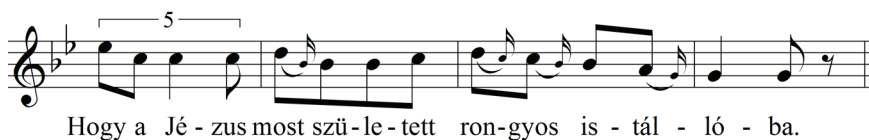
– Azt álmodtam, hogy a gazdasszon sirgelődzött-forgalódzott,

Ėccē' csak egy nagy peniszēs szál kóbászt a nyakamba akasztott.

Na, akkó oszt főkētem.

249-III.

♩ = cca 76

Ke-gye-lem-nek szent for-rá-sán mēg-it - tat - tam vol - na!

Ott ēdiliskēdtünk ēgy kicsit. Akkó mēgindūtunk mēgint. Rárántottunk mind a négyen ēggy énekre:

[249-I. dallamára]

Elindulának
És el is jutának.
Szűz Máriának
Jó napot mondanak.

Szēll testvérek: Akkó mēgkōszōntūk, hogy bēengedtek bennūnket, mēg amit adtak, a' zalamizs-nát. Mink leginkább pénzt kaptunk. Ugyē gyērēkēk vótunk, italt el sē fogadtuk. Vót, ahun azt is akartak adni, de hát...

Hány éves lēhettem? [Egyik:] Nyōc-tíz éves. [Māsik:] Vótá' tizenkettő is, én két ēvvē' fījatalabb, tiz. Ősszegyūttūk, gyērēkēk. Ezēk az énekēk nagyon tetszēttek...

Tanūtuk ezt az énekēket mind úgy mink. Nyilván mink sē mondtuk mindet, amit űk mondtak, mē' mēg egész gyērēkēk vótunk. [Az idősebbek] vótak hatan, mikō mēntek. Ők mēntek át Bánát részre, mindēnfelé, úgyhogy egész hetet oda vótak betlehemēzni. Az alamizsnát hozták, úgy fogadtak kocsit, hogy hazahozzák.

Mink nekünk nem olyan nagy templomunk [betlehemünk] vót. Kōrūbelū' ekkora, mind ez az asztal. Elég vinni! Néha el is ágaskodott, amikō sár vót, oszt cipētūk. Úgy káromkodtunk, hogy!

Szēll Istvānné: Szegényēk vótunk, oszt így gondótuk, hogy hát ēmōnyūnk, aztán mit kaptunk, mit nem kaptunk: lisztēt, szalonnát... Hát nem most vót má', én nem tom, hány éves vótam.

Oromhegyes, Szēll Péter (48), Szēll Antal (46).
Szēll Istvānné Szabó Julianna (74).

Burány B., 1978.
Burány B., 1972.

I. *Csordapásztorok / Elindulának*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi kōszōntő jegyzetét.

II. *Az Isten Szent Szūlőanyja*. Szēll Istvānné augmentált ritmussal énekelte, ami a kottában nincs jelölve.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 67. nagycsütörtōki ének jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 448–449.

III. *Látod, pajtás, most állottam talpra*. Csak Szēll Istvānné énekelte. Rendhagyó, a második vagy a harmadik dallamsor kihagyásával háromsorossá alakított változat, formája ABBv és AAB.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 180-VIII. szentesalád-járás jegyzetét.

250. Betlehemes játék

Öten voltunk, volt három Pásztor, egy Angyal és egy úgynevezett Testőr. A betlehemet fölváltva vittük, ott nem vót az, hogy ki vót szabva, hogy hát tē most ezt viszēd. Maksus is vót, de azt nem tudom pontosan. [Öltöztünk] rosszabb kabát, esetleg kifordítva vagy rossz sapka kifordítva stb. Bottal vótunk főszerélve.

Mikő bēmēntünk egy házhoz, ahol bēengedtek úgyē, legelőször a betlehemēt vittük előre, azt' mindjárt kezdtünk énekelni. Mind énekszám ez tulajdonképpen, mēg oan beszéd mēg stb. Bēmēntünk, letēttük a betlehemēt, és így kezdtük el:

250-I.

♩ = 112

Di - cső - ség   menny-ben az Is - ten - nek,
Bé - kes - ség   föl - dön az em - bér - nek!

Az an-gya - li se - re - gek   vi - gan így é - ne - kel-nek:

Di - cső - ség,   di - cső - ség   Is - ten - nek.

250-II.

A pász-to-rok, pász - to-rok   Bet - le-hem-be jár - tok,

Si - es - se - tek   mēn - ni,   lás - sa - tok!

Ó, mily szé-rēn - csé - sen   im-már mēg-ér - kez - tem.
Ál-mom sza-ka - dá - sát   mind bol-dog-gá   tēt - tem,

ANGYAL:

Glória in ekszelszisz Deo!

PÁSZTOROK [*egymás után*]:

Ki vagy, ki szépen száll le mennyben, ki hozzánk való?

– Hozzál, Jóska, ĕgy kis kecskét, amely mondja: me-e-e.

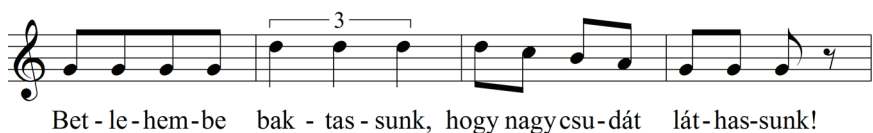
– Te is, Gáspár bácsi, nótát készíts, furulyázd ki néki:

Me-e-e, me-e-e,

Beteg ez a kis kecske.

250-III.

♩ = 112

250-IV.

♩ = 144

Közbe egy kis táncmulatság lesz. Összekapaszkodnak a betlehemésék.
Akkor három elvetődik. Az Angyal éneklí nekik, hogy keljenek fő', a három pásztor.
ANGYAL:

250-V.

♩ = cca 100

Na, akkor ezek fölkelnek, kettő. A harmadik fekszik.
Azt mondja [az egyik Pásztor]:
Kelj fő', pálcás Karidon,
Mert nagyot ütök faridon!
Mit álmodtá', pajtás?
KARIDON:
Én éjjel azt álmodtam, [hadarva] hogy a kemence szélén volt egy nagy tál pampuska.
MAKSUS (egy kis bottal ráüt):

Kelj fő', pajtás... [*érthetetlenül hadar*].

KARIDON (*főlkelt, mintha aludt volna*):

Hó, mit akarsz?

MAKSUS:

Mit álmodtál, te pajtás? Te aludtá'.

KARIDON:

Szóval akkor én álmodtam, ide hallgass:

A kemence szélén vót egy nagy tál pampuska.

Mikó megnéztem, egy nagy fene kanmacska!

De van erre egy másik, egy harmadik dolog, amit nem tudok, de van biztosan.

Tóthorgosiné kiegészítése a betlehemeshez:

Ėggy áll és keltĖgeti a többit, hogy:

– Hát te, pajtás, mit álmodtál?

– Ėn az ějjel azt álmodtam, hogy a gazdasszony tĕszi a kemĕnce vállára a nagy tál pampuskát.

Hát mikor jobban megnéztem, egy nagy fene kanmacska!

A másik, hogy:

– Hát tĕ, pajtás, mit álmodtál?

– Ėn az ějjel azt álmodtam, hogy a gazdasszony akassza a betlehem tornyára a szál penĕszĕs kolbászt.

A másik mĕg, hogy:

Kĕszíti a penĕszĕs százast a betlehemĕsĕknek. (Ugyĕ mĕ' pĕnzt is akartak kapni.)

Az utolsó Pásztor, ahogy főlkelti az Ėregĕt, a Maksust:

– Hát te, pajtás, mit álmodtál? (*Mĕgverĕgeti a bottal, hogy főlĕbredjen:*)

– Kelj fő' pajtás, Karidon,

Nagyot űtök faridon!

Mit heversz itt, mint egy vén ló?

Frissebb náladnál a ma szűletett kiscsikó.

Mi lelt, ipám, mi lelt? Talán űrgĕt fogtá'?

Nincs itt farkas, kire kiáltozzá'.

(*Akkor mĕgszólal mĕgin:*)

Szilinció! Szózat hallatszott fülembĕ,

Gyerűnk, Ėreg, Betlehembe!

(*Erre föl már mind föláll és rákezednek az ěnekre:*)

250-VI.

1. In - dul-junk, bal - lag-junk, du - da - szó - val har - sog-junk!

Fuj-jad, And-rás, sí - po-dat, én is fu-jom fu - ru - lyá-mat!

Al - le - al - le - lu - ja, ma van gló - ri - a.

250-VII.

♩ = 108-116

Öltsd föl, Ör - zsi, köd - mőn - ké - det,
Kösd bé bog - lyas fe - jecs - ké - det!

Ma-radj itt-hon a nyáj-nál, visz-sza - té-rünk mind-nyá-jan.

Ó, ó, ó, Száz-esz - ten - dős a tok - lyu,

a bog - rács - ba i - gen jó, jó, jó, jó.

Ha mi - ne-künk a gazd-asz-szony in - ni, ěn - ni an - na,

Sző-rős bocs-kor a lá - bunk-rul mind-járt lē - top - pan - na.

Na most itt? Azt hiszem, odaérnek Betlehembe, és akkor békőszönnék:
 Di-di-di-dicsértessék! Hoztam a kis Jézusnak egy kanta vajacskát.
 A másik:
 Di-di-di-dicsértessék! Hoztam a kis Jézusnak egy tarka báránykát.
 (Akkor megint elkezdi az éneket:)

[250-VI. dallamára]

2. Feje jó lesz kocsonnyának, farka pedig furulyának.
 Fujjad, András, sípodat, én is fujom furulyámat!
 Alle-alleluja, ma van glória.

Mikor mennek el [*prózában*]:
 Hurka, kóbász, szalonna
 Pásztoroknak jó vóna,
 Ha a gazdasszony adna.

Hézagos... Mikor odaérnek, hogy ki mit hozott, az sém teljes. Mert mindössze kettőt tudok, viszont hát több van.

Bene Károly: Decembér hatodikán-hetedikén indultunk meg, és ez létezett karácson böjtjéig kb. Persze minél hamarabb elkezdjük, annál több pézt kerestünk...

Volt olyan dolog is, hogy rēngetegen vótak ilyen betlehemezők. Na most támadást intéztek egymás ellen, mink is találkoztunk ilyenekkel, tizēnvalahány évesek vótunk. Mikor találkozott ilyen személy a személyekkel, akkor: mi van most? Csēngettek ott is, itt is. Hát bē köllene lépni. Talán az is csōngetett vagy bēsőzt az ablakba. Világos, hogy aki előbb bēsőzt, akit előbb bēsőzlítottak, az mēnt előbb bē... Pézt akartunk keresni. Hát nem sokat [kaptunk]. Abba az időbe fél dinárt öten kerestünk egy este. Jobb nap is vót, mikor mondjuk rá, tíz dinárt vagy nyócat kerestünk.

Zenta, Bene Károly (46).

Kelemen András (83) népi kántor – V. ének.

Tóthorgosiné Reszler Klára (37) VI. ének.

Rózsáné Kőrösi Teréz (63) VII. ének.

Burány B., 1972.

Burány B., 1978.

Burány B., 1972.

Burány B., 1972.

A gyengülő emlékezet a zentai betlehemezést már csak részleteiben őrizte meg, felidézéséhez több énekes járult hozzá.

I. *Dicsőség mennyben az Istennek*. Betlehemes variáns: 244-V, 264-IV.

Dallamtípusáról lásd a 244-V ének jegyzetét.

II. *A pásztorok, pásztorok*. Ütempáros dallam.

III. *Istók, Bértók, János, Elek*. Ütempáros dallam.

IV. *Kösd föl, Őrzi, ködmönkédet. Az Erdő mellett nem jó lakni* kezdetű népies mődal (Kerényi 1961, 52) változata, mely az egész Kárpát-medencében ismert.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.549.0/1–3.

V. *Pásztorok, ne aludjatok!* Bene Károly töredékes, bizonytalan formában énekelte, ezért helyette Kelemen András változatát közöljük.

Újabb, plagális dúr dallam, talán kántori szerzemény, népi változatai nem ismeretesek. Hajlításokkal ékesített előadásmódja figyelemre méltó.

VI. *Induljunk, ballagjunk.* Ütempáros betlehemes dallam. (A gyűjtő a zenta-felsőhegyi 56 éves Gergely Illésné Kanász Margittól is felvette: AP 16.211m.)

VII. *Öltsd föl, Őrzi, ködmönkédet.* Tóthorgosiné kiegészítésében hibás végződéssel énekelte, ezért Rózsáné változatát közöljük.

Eleje az *Erdő mellett estvéledtem* népies műdal első sorának dallama megismételve, folytatása ütempáros.

Betlehemes variáns: 251-III, 273-II. A zentai betlehemezés jellegzetes éneke lehetett, amelyre többen is emlékeztek, olyanok, akik magát a játékot már nem tudták elmondani (Gyetvai Simonné Mura Erzsébet: Arch. 115A 6 = AP 16.226h, AP 17.248k, Arch. 115A 6, Kalmár Jánosné Gere Julianna: AP 16.212a, Kőrösi Gergelyné Masinás Franciska: Arch. 132A 22 = AP 16.212k, Burány 2000, 34–35.)

251. Betlehemes játék

Méntünk négyen-öten. Kettő Angyal, aki vitte a betlehemet, a két Pásztor, még a Makszussal mentek. Bot vót a kezükbe, fő' vótak maszkírozva idős embérnek, még subából bajuszt csináltak nekik. Cséngetyű vót náluk.

Akkor a cséngetyűvel az ablakba bécséngettek: „Még hallgatják-é a betleheméséket?” Mikor mondták, hogy igen, akkor elkezdték énekelni:

251-I.

♩ = 100

Meny-ből az an-gyal Le-jött hoz-zá-tok, Pász-to-rok,

Hogy Bet-le-hem-be Si-jet-ve men-vén Lás-sá-tok.

Akkor aztán békőszöttek és az asztalra tették a betlehemet. Ahun vót kisgyerek, mutatták neki, hogy ott a kis Jézus. Ez a kettő [Pásztor] pedig len arccal borulva nekifordultak az ajtónak, lefeküdtek. Akkor azt mondja az egygyik:

Mit álmodtá', pajtás?

[*Mély hangon:*] – Én azt álmodtam, hogy a gazdasszony a kemence tetejére tett egy nagy tál pampuskát. Hát mikor megnéztem, egy nagy fene kanmacska! Hát te mit álmodtá', pajtás?

– Én azt álmodtam, hogy a gazdasszony a nyakamba akasztott egy nagy szál kolbászt. Hát te mit álmodtá'?

– Én azt álmodtam, hogy messziről gyöttünk, a gazdasszony pedig len fogadott bennünket.

Aztán főkeltek. Nagyot ütött a Makszus, persze puffant, mer suba még ilyesmi vót rájölve. Azt mondja:

Kelj föl, Karidon,

Nagyot ütök a faridon!

Akkor fölkeltek.

No, aztán mikor megnézték a betlehemet, akkor elindultak. Mэгint énekölték:

251-II.

$\text{♩} = 80-88$

El - in - du - lá - nak, Kó-bászt nem ka - pá - nak.

Sze-gény pász-to-rok É - hen ma - ra - dá - nak.

Aztán mentek tovább, mэгint cséngetyűztek, és mэгint tovább folytatták ugyaneztet, amit előzőleg.

251-III.

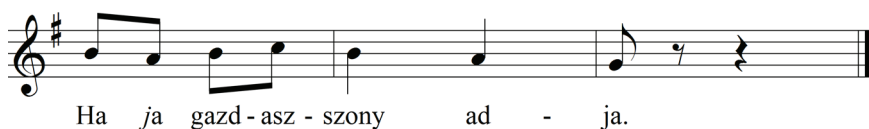
$\text{♩} = 116$

Öltsd föl, Ör - zsi, köd - mön - ké - det,
Kösd bę bag - lyas fe - jecs - ké - det!

Ma-radj itt a nyáj - nál, visz-sza-gyű-jünk mind-nyá-jan.

Ó, ó, ó, Há-rom-esz-ten - dős tok-lyu

a bog-rács-ba i - gen jó, jó vó - na,

[A dalról nem derül ki, hogy a betlehemes játék melyik mozzanatához kapcsolódott.]

Még mikor vót az! Ezelőtt, nē mondjak többet, legalább hetvenkét-három éve.

Gy: Akkor is a csendőrök zavarták magukat?

– Hognē.

Gy: Nem volt szabad betlehemezni?

– Nem vót szabad. Na, vótak aztán Kishégyesrű, azok má' fölnöttek voltak. De hát hogy azoknak még volt-ē engedve, nem volt-ē, azt nem tudom. Csak mint gyerekek, mink... Még aztán előfordult ám még olyan komédia is, hogyha nem vették észre, kint maradt egy, mer abba az üdőbe vót szabad-kémény, s akkor a kéményből elemeltek valamit.

Zenta, Kelemen András (83) népi kántor.

Burány B., 1978.

I. *Menyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Elindulának*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

(*Csordapásztorok* szöveggel szokáskerettől függetlenül is énekelte: AP 17.260j, és Sóti Mihályné Beszédes Etelka zentai lakos is így tudta: AP 17.264c.)

III. *Öltsd föl, Őrszi, ködmönkédet*. Betlehemes variáns: 250-VII, 273-II.

Dallamtípusáról lásd a 250-VII. jegyzetét.

Egy zentai betlehemes játék szövegkönyvét közli Papp György, melyet szerinte az 1945 utáni időkben használtak (Papp 1994, 227–231). Műköltői, népies fogalmazása a hagyománytól eltér.

Hangzó: 085 (a teljes játék).

252. Betlehemes játék

Elő' mēnt a Káplár, az a vezető, utánna a két Angyal, utánna az Őreg, Jakab, Darida. Tehát hatnak kő' lenni. Oszt vót egy idősebb velünk, aki kísérte, nehogy bántsanak bennünket. Mer ezt este járják.

A Káplár normálisan vót fölötözve, de őnála egy fakard van, avval parancsót. A' z Őreg, a Darida, a Jakab bundába vót, kifordítottuk a bundát még fejükön is a sapkát, subasapka, persze. Vót [nálunk] egy-egy bot. A lányoknak vót ilyen fehér ruha, de nem vót szárnya még ez, még az. Olyan papsapka valami vót a két angyalon. Fiúk is vótak angyalok, nem muszaj vót, hogy lány légyen.

KÁPLÁR (*bēmēnt*):

Szērēncsēs,ēncsēs-bēncsēs jó estét kívánok ennek a nemes házigazdának!

Mi nem azért jöttünk, hogy figurázzunk,

Hanem Krisztus születése napjára egy szép példát bēmutassunk.

(*Akkó kiszól:*) Glórija!

ANGYALOK (*mēggyútották a gyertyát má' kint. Jönnek bē, lētészik a betlehemēt az asztāra. Ēggyik ērű áll, másik ārű áll. Akkó énekölük*):

252-Ia)

♩ = cca 120

Ó, sze-ren-csés jó es-tét! Bol-dog ez az ó - ra,

Mert ma nék-tek szü - le-tett, ki meg-jö - ven - döl - te-tett

Egy szűz-nek mé - hé-be, Meg-vál - tó Is - ten - nek,
szűz - nek szűz vé - ré - be

a - le - a - le - lu - ja, Jé - zus és Má - ri - ja!

ossia

KÁPLÁR (kiszól):

Gyere bē, te Darida,

Gurulj bē, mind a négykerekű taliga!

(Akkó az bēnyissa az ajtót. Nem muszaj ott gurúni, de igencsak bēgurútunk.)

DARIDA:

Eó, beó, idebē ám a jó!

A'ssē tudtam, miféleképen nyílik ez az ajtó!

(Föhláll, oszt jó 'van.)

KÁPLÁR (kiszól):

Gyere bē, te Jakab,

Törjön ki a nyakad

Még a két hátsó zápfogad!

JAKAB (bējön):

Hopp, adj' Isten! Lám, már én is mēgérkeztem.

Az éjjel az ősz [bösz] farkasokkal vesződtem.

A bundámat kipkēdték-kapkodták, majd szétszaggatták.

De mivel én bátor juhászlegény vótam,

Fütykösömmel közéjük vágtam.

Még ma früstököm sē láttam.

KÁPLÁR (*kiszól*):

Gyere bē, te Öreg,

Maj' földörzsöllek!

ÖREG (*bējön*):

Szikszum-szakszum-szilalajszum,

Száz szerēncsēs, ēncsēs-bēncsēs, szalonnás jó estét kívánok ennek a nemes házigazdának!

Tisza, Duna, jó a bunda,

Nem köll nekēm sör, pálinka,

Van a gazdámnak két szép lánya.

Hat kazal szalma dőljön az udvarába,

Tudom, mēg sēm bánja!

Tik, fíjajim, idebēnt isztok-ēszték?

Öregapátok túrús-tejfölös bajuszára rá sē nézték?

De ha fölfogom a fűtykösömet,

Jó' eltraktállak benneteket!

KÁPLÁR:

Feküdjetek lē, pásztorajim! Szívessen mēgőrzöm nyájitokat, még az ősz [bősz] farkasok tőleték messze járnak.

252-II.

♩ = cca 116

Én bun-dá-mat lē - tē-szēm, én su-bá-mat föl-ve-szem.

Én ju-hász nem le-szek, in-kább i-de le-fek-szek.

ANGYALOK:

252-III.

♩ = 112

1. Meny - ből az an - gyal Le - jött hoz - zá - tok,

Pász - to - rok, pász - to - rok,

Hogy Bet-le - hem - ben Si - jet - ve menny - ben

Lás - szá - tok, lás - szá - tok.

1) 2) 3)
ossia 2. vsz. ossia

2. Istennek Fija
Aki született
Jászolban, jászolban,
Ő lesz ténékték
Üdvözítők
Valóban, valóban.

KÁPLÁR:

Kēj fő, tē Darida! Tē mit álmodtá'?

DARIDA:

Én azt álmodtam, hogy gazdasszonyom sürgelődözött-forgalódzott,

Égy peniszēs szál kóbászt a nyakamba akasztott.

KÁPLÁR:

Kēj fő', te Jakab! Te mit álmodtál?

JAKAB:

Én azt álmodtam, hogy 'zenyém lett az ezeréves Göncölszekér hátsó kerekének az agya. Kēj fő',
te Öreg! Te mit álmodtál?

ÖREG:

Én azt álmodtam, hogy kis Jézus hideg jászolba született.

ANGYALOK:

252-IV.

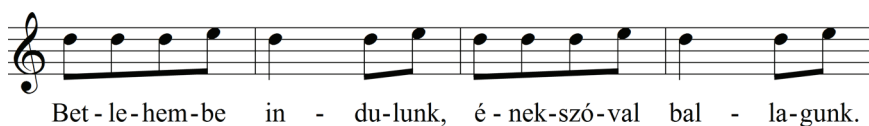
♩ = 112

Ó, te Jé-zus, mit gon-dol-tál, hogy is - tál - lót vá-lasz-tot-tál?

ÖREG, JAKAB, DARIDA (*térbetyülve mennek a betlehemhez*):

252-Ib)

[*Prózában:*] Hale-haleluja, Jézus és Mária.

KÁPLÁR:

Öreg, vess magadra keresztet!

ÖREG:

Rám vessem a nagy kocsikereket?

KÁPLÁR:

Nem mondtam, hogy vedd rád a nagy kocsikereket,

Vess magadra keresztet!

ÖREG:

Tyúkhús, lúdhús,

Meleg cipó, éggycsőr

A hasamba csússz!

KÁPLÁR:

Öreg, imádd még a kis Jézuskát!

ÖREG:

Mégcsókoljam a kis Mariskát?

KÁPLÁR:

Nem mondtam, hogy csókolj még a kis Mariskát,

Imádd még a kis Jézuskát!

ÖREG:

Ó, édes Istenem, nem hoztam számodra csak egy kanta vajacskát még egy göndör báránycsőr.

Azt is a pásztorkok sovány böttyire. (*Akkor az Öreg a bottal meglökte a Káplárt.*) Hopp, Káplár úr, nem maga nyerte még az aranyat!

KÁPLÁR:

Távozz tüllem, te lúdtermetű, kecskeszakállú! Még csak még sē réttensz tüllem? Vezessétek öregapátokat a pontos órára! (*De ott van. Így a bottal rátész, mer' azon [a betlehem] van óra.*)

ÖREG:

Pont tizenkettő.

ANGYALOK:

Tizenkettőt ütött már az óra,

Mégszületett Isten Fija

A mi lelkünk váltáságára

Ez karácsony éjszakára.

Víg napokkal énekeljünk

Krisztus születése napján!

Krisztus születése napjára!

KÁPLÁR:

Hát akkó táncójatok az öröm ünnepére! (*Mind a medvék, úgy jártuk a táncot körbe, vertük a füttyköst.*)

ÖREG, JAKAB, DARIDA:

252-Ic)

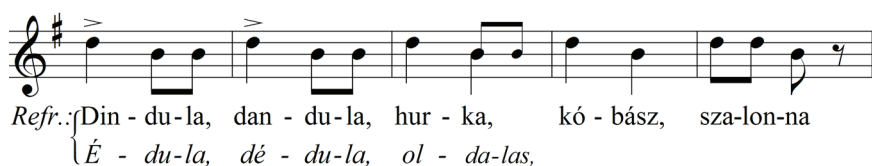
1)

1. Jár-jad, lá-bam a tán-cot a gaz-da ked - vé - re!

Ha ja gaz-da saj - nál - ja egy pár {ic - ce bor - ját,
li - tyi
Po-cok só-gor fűr - ja ki a bo-ros-hor - dó - ját,
Ró-ka ko-ma hord-ja jel az ap - ró - jó - szág - ját!

Refr.: Din - du-la, dan - du-la, hur - ka, kó - bász, sza-lon-na
É - du-la, dé - du-la, ol - da-las,

pász - to-rok-nak jó vol - na, ha ja gazd-asz-szonyan-na!

1)
V ||
2. vsz

KÁPLÁR:

Én kicsiny vagyok,
Nagyot nem sóhajtok,
Jézus Krisztus születése napjára
Én is vígadozok.
Látom gazdasszonyom sűrű mosolygását,
Zsebébe forgassa erszénnye kúcsát.
Hát adjon, amennyit akar!
(*No, akkor mennek kifelé.*)

[252-Ic) dallamára]

2. Elindút a keménce teli pogácsával,
Utánna ja gazdasszony hosszú piszkafával. *Refr.*

Molnár Antal: Akkó má' kiértünk a szobábú, konyhábú, kiméntünk a gangra vagy az utcára.
Ennyi az egész.

Bodor A.: Hány évesek voltak, mikor ezt a betlehemest járták?

– Hét-nyóc.

Bodor A.: Hány éves korukig csinálták?

– Hát olyan tizenhat éves korig. Osztán emaradt.

Bodor A.: Volt-e, aki betanította a betlehemest?

– Hát a sógorom vót, az csinálta a betlehemet is, ő is tanította bē. Ő idősebb tíz-tizenkét évvel.

Jártunk házrú házra. Mēgzőrgettük az ablakot, hogy „Bēengedik-ē a betlehemeseket?” Ha kiszótak, hogy nem, akkó mēgyünk tovább, de ha aszonták, bē, akkó bēmēntünk. Jártunk mi kocsmákba mēg korzón, ējártuk akárhul. A legényök sétátak a korzón: „Gyerēkēk, járjátok el!” Mēgát a korzó, s mink ējártuk ott az utcán.

A Káplár szēdte a pēzt. Mēg volt, hogy kolbászt is kaptunk, de azon összevesztünk má' az utcán, mer azt mindjār mēgēttük. Azt nem köllött raktározni, mer annyi nem vót.

Vót itt több csoport. Oszt mikó összetalálkoztunk az utcán – mer mēgvót, hogy kinek a rēonja mellik, és ha emēntünk a másik rēonba –, képesek vótunk veszekedni. Lēütték a tornyot, vagy mink az övékét, hogy nē mēnjēn āra mifelénk.

Bodor A.: A paphoz nem kellett elmenni?

– Nem, mi papná' nem vótunk. Hallottam, hogy a papnak vót ēgy másik csoportja, de az egísszen más vót, azt én nem tudom. Ezt én a sógoromtú tanútam, én csak ezt az ēggyet tudom. Vótam, mondom, Őreg, Jakab, Angyal, mindēn vótam, azē' köllött mēgtanúnom.

Bodor A.: Szóval nem írta le?

– Nem írtam én le. Én ezt mēgtanultam az időssebbektől. Hát hallja az embēr, hogy ki mit mond. Mēgtanútam én az egésszet.

Uram Márton: Mēgkezdük úgy hat héttel karácsony előtt és karácson böjtjin ért véget. 1935-be, 34-be.

Ada, Molnár Antal (63).

Bodor A., 1997.

Molnár Antal (62).

adaiak, 1996.

Uram Márton (50).

Kónya S., 1974.

Uram Márton csak az utolsó éneket tudta és kevesebb, de hasonló szövegre emlékezett. Nála az adományra célzó álom: „Azt álmodtam, hogy a háziasszony akkora szál kolbászt akasztott a nya-

kamba, hogy a Tiszán a révészek dolgoztak a derekával. Egyik felit Bánátba a kutyák rágták, a másik vége mög a számba vót.”

I. *Ó, szerencsés jó estét / Betlehembe indulunk / Járjad, lábom, a táncot.* Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 244-IV, VI, 245-II, IV*, 246-II, 247-I*, 253-I*, 255-V*, 256-III*, 257-III, 264-II, 269-IV*, 274-III, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

II. *En bundámat lētészēm.* Ütempáros dallam.

III. *Mennyből az angyal.* A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

IV. *Ó, te József, mit gondoltál.* Ütempáros dallam, második fele az *Erdő mellett nem jó lakni* (Kerényi 1961, 52) népies műdalhoz hasonlít.

253* Betlehemes játék

Vótunk hatan. Én vótam az első [Angyal], aki mēnt bē megkérdezni, hogy bē szabad-ē vinni a betlehemēt. Kettő [Angyal] hozta a betlehemēt, mög vót három Juhász, úgy vótak fölötözve. Eggy embēr, egy öregembēr, az valóságos juhász vót, úgy hiták, Füstös Lajos bácsi, az vót az Öreg juhász. Én vótam a fő, mer a betlehembe nekem vót a legtöbb részem. Mirajtunk vót olyan ruha, éppen mind mostand a ministránsokon. A Pásztorokon mēg suba vót rēndesen, saját subájuk. Mindēggyiknek vót juhász-gamója és a gamónak lēnt a végin lánc, hogy mikó mēntek, csörögjön.

Odaértünk a tanyára. Legközelebb vagy a gazdasszon szokott kigyünni, vagy a gazda, vagy a szógáló. Megkérdeztük, bēengedik-ē a betlehemesēket. Ez vót az első. Ha azt mondták, hogy bē, akkó én bēmēntem előre a szobába. Ęmondtam ott ēgy verset.

1. ANGYAL:

Jó estét, nēmēs, nemzetēs uraim!

Kint állnak társajim.

Szép betlehemēt hoztunk

Ěs szép éneket tudunk.

Nem azért jöttünk, hogy valami csúfságos figurát üzzünk, hanem a kis Jézust imádjuk. Tēhát szabad-ē bējönni vagy nem?

Azt mondták: Szabad. Akkó én csőngettem.

2–3. ANGYAL (*hozta bē ja betlehemēt. Ahogy hozták bē, mindjá' énekőtek*):

253-I.

Jőjjetek be, pásztorok, pásztorok,

Örömet hirdetek,

Mert ma született

A te üdvözítőtök.

Idáig vót. Akkó bēgyüttek a pásztorok, akkó én mondtam nekik:

1. ANGYAL:

Feküdjetek lē, én pásztorajim, csőndessen!

Mēgőrizem nyájakokat szívesen,

Mert mitőlünk dühös farkas messze jár,
Bototoknak suhos vége rőjá száll.

JUHÁSZOK (*mēntek körbe, azt' verték a földet* [ritmikusan szótagolva]):

Én szűrömet lētészēm, lētészēm,

Én subámat fölvészēm.

Többé juhász nem lészék,

Inkább ide lēfekszék.

Úk lēfeküdtek, akkó jén mondtam aztán nekik:

1. ANGYAL:

Juhászim, bojtárim, de elaludtatok!

Midőn itt alszatok, megszállván nyájakot.

Keljeték fēl, Betlehembe mēnjetek,

Mert a kis Jézus jászolba

Sírdogál a pólyába.

JUHÁSZOK (*fekve énekelnek*):

253-II.

Kicsoda, ki jaz

Aludni nem hagy

Ilyenkor éfélkor?

Álmunkat rontja,

Nyugvásunkat bontja

Ilyenkor, éfélkor. (*Akkó aztán főkētek, gyűttek bē.*)

1. ANGYAL:

No, imádd még a kis Jézuskát!

1. JUHÁSZ (*odamēnt, imádkozott valami imádságot, akkó mondta*):

Maj' adok én a kis Jézuskának húsvétra egy kanta vajacskát. (*Az ēmēnt.*)

2. JUHÁSZ (*bēgyütt. Az is imádkozott egy darabig, aztán*):

Maj' hozok én a kis Jézuskának húsvétra egy báránkát. (*Kimēnt.*)

1. ANGYAL:

No, nézd még, hány óra, Öreg!

3. JUHÁSZ (*addig nézte – vót toronyóra, vót csēngetyű a toromba – nézte*):

Tizēnkettő.

1. ANGYAL (*akkó húzta a csēngetyűt és az csēngētt*):

253-III.

1. Tizenkettőt üt az óra,
Most született Isten Fija,
Kinek anyja Szűz Mária,
Kinek anyja Szűz Mária.

2. Ó, te József, mit gondoltál,
Hogy istállót választottál
Ilyen kemény időben,
Ilyen kemény időben!

3. Szállj be hozzánk Márijával,
Született kis Jézuskával!
Lessz a Jézusnak helye,
Lessz a Jézusnak helye.

JUHÁSZOK *(mögön mentek körbe, verték a földet. Csörgött a lánc a boton):*

253-IV.

Ménysországba jer, pajtás, jer, pajtás,
Ott lesz nekünk jó lakás, jó lakás.
Nem köll ottan szántani, szántani,
Csak a kis Jézust imádni.

253-V.

Jobb ez a gazda,
Mind az a másik,
Mert az a másik
Ajtó mégé szorított,
Onnan is kítaszított.

Mikor ezt emondtuk, akkó énekőtük:

253-VI. = 244-II. sz. 1–5. vsz. szövegváltozatokkal.

6. Elindulának
És el is jutának.
Házigazdának
Jó éjszakát mondának.

Aztán mēg mikor mēntünk ki, akkor mondtuk:

253-VII.

Ó, boldog Betlehem, áldásod várossa,
Ott sír a védtelen bús árvák támassza.
Égijek, földijek ily szent gyönyöre,
Ne sírj, kis Jézus!
Védnek az angyalok, örvendnek a pásztorok,
Ne sírj, kis Jézus!

Kiegészítés a pásztorok keltegetéséről, adománykérésről:

Gy: Hogy volt az a keltés? Egyszerre ébredtek?

– Nem, égyenkint. Támaszkodtak a botokra, emēték egymást. Érdekes vóna aztat, tudja, lejátszani.

Gy: Mit mondtak a juhászok? Azt a szöveget tudja-e: Kelj föl, Karidon, mer nagyot ütök a faridon.

– Nekünk eztet nem szabad vót, mer azt mondta a Feri bácsi, hogy ez akkor má’ úgy néz ki, mindha kúdúnánk. Mer tanútuk mink ezt ottan únála:

Mit álmodtá’, pajtás?

– Én azt álmodtam, hogy a gazdasszon kúccsal sürgelődik, egy aranyat és egy nem tudom mit a zsebömbe vagy a kezembe akar nyomni.

A másik még:

Mit álmodtál, té pajtás?

– Én még azt álmodtam, hogy a gazduram egy szál kóbászt akasztott a nyakamba.

A harmadik, az még nem mondott semmit, hogy mit álmodott, hanem csak:

Eredj, té csámpás szógáló, lé a pincébe!

Hozz egy üveg bort,

Nyomd az Öregünk kezébe!

Gy: Hol tanulta a betlehemezést?

– Törökfaluba, gyerekkoromba.

A készülődésről, fogadtatásról:

Nahát maj mink elményünk betlehemezni. Akkó néztünk juhászokat [választottunk szereplőket], eméntünk. De az öreg még is tanított bennünket. Odajártunk minden este, eggyik este is, másik este is. Diákok vótunk, egy-kettő áttanútuk mink. Akkó néztünk – két-három embër vót – öreg juhászokat, azok is egy-kettő áttanúták ezt a betlehemezést, azt’ méntünk. Ez az embër, aki minket tanított, ez a Feri bácsi megmondta, hogy hát sèhun szèmtelenségèt nè csináljunk. Mindènütt a legnagyobb rëndbe. No és hát mink úgy is csinátuk. Vót olyan hely, ahun mindèn hétèn èccër még köllött jelènni az ádvintba karácsonyig. A tornyosi paphó’ mindèn hétèn ègyszè’ bè köllött mënni. Akkó úgy csinátuk az útát, hogy onnan Törökfalubó föl Tornyosra. Még vót olyan paraszt hely, ahon mindèn hétèn ègyszèr, szombaton vagy vasárnap este, mikor a cselédék is [ráérték meghallgatni]. Ottan nekünk köllött nagyon szépen betlehemözni.

Oromhegyes, Jeromozovics János (62) juhász.

Burány B., 1972.

Törökfalusi betlehemes. Az előadó éneklése bizonytalan, csak a dallam körvonalait, valamint a ritmust sejteti. Ezt a Burány és Papp kiadványában megjelent kották is mutatják (Burány 2000, 78–85, Papp 1994, 161–165). Közlésünkben a hozzátvetőleges, megtévesztő kották helyett ép dallamokra, valószínű változatokra hivatkozunk.

I. *Jöjjetek be, pásztorok, pásztorok.* Valószínűleg a *Keljetek fel, pásztorok, pásztorok* kezdetű dalra akarta énekelni, valamilyen nem azonosítható formában. Változata dallammal: 243-II. 2. vsz.

II. *Kicsoda, ki jaz.* Változata dallammal: 252-III.

III. *Tizenkettőt üt az óra.* Változata dallammal: 258-V.

IV. *Ményországba jer, pajtás, jer, pajtás.* Változata dallammal: 271-III. eleje.

V. *Jobb ez a gazda.* Változata dallammal: 254-VIb) eleje.

VI. *Csordapásztorok.* Változata dallammal: 244-II.

VII. *Ó, boldog Betlehem.* Változata dallammal: 243-IV.

Később Papp György is gyűjtötte, majd publikálta a betlehemest (Papp 1975, 112–114; 1994, 161–166). Az adatközlő neve nála „Joromozovics” alakban szerepel. Szerinte a betlehemes játék Martonosról került Ada vidékére.

254. Betlehemes játék

Öten méntünk, két Angyal még három Bojtár. A betlehemet két Angyal vitte, két ódalán füle vót bőrbü csináva. Bujtárok méntek elő’, elsőbb a Kicsi, aztán a Középső, az Öreg mán a betlehem előtt. Méntünk házrú házra, az Angyalok az eggyik ódalon a betlehemmē, a Pásztorok még a[z utca] másik felin. Fogtuk mind a két ódalt, nehogy eggy utcát kéccő kölljön jární. Az Angyalok csak közönségēs

ruhába vótak, nem vót nekik ilyen fejrevaló. Csēnetyű vót náluk, avvā híták bē a Pásztorokat, mikó gyűttek bē. A Pásztorok, azok fő' vótak ötözve, ilyen rossz bundák kifordítva még bōrsapka még bajús, szakáll. Még botok vótak lánccā', hogy jobban csörögjön, mikó verik a szobába a földet. A végin nem vót szög, annyiba mán nem mēntünk, hogy főverjük a földet, hanem láncsal, oszt csak csörgött. (Mer valamikor csináták ezt szöges bottal is, oszt fölverték a földet.)

Az utcán kérdeztük: „Bēengedik-ē a betlehemésēket?” Az Angyalok, mikó mēntek az udvaron, akkó mán énekőtek, a Pásztorok is még az Angyalok is.

MINDNYÁJAN:

254-I.

Pásztorok, pásztorok Betlehembe
Sietnek Jézushoz örvendezve.
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek.

Amikó bēértünk, az Angyalok bēvítették a betlehemēt, lētették az asztalra. Vót mikó gyertyát gyútotunk, vót mikó batrilámpát. Mikó a két fiatalabb Pásztor mēnt bē, azt mán nem tudom, mit mondtak.

ÖREG (*mikó mén bē, azt mondja*):

Hopp, édēs Istenem, én is itt vagyok!

A lukak a bundámon igen nagyok,

Azt is az éjjel tették ezek az átkozott farkasok,

De ēngēm nem bántottak, mer igen jó bojtár vagyok.

(*Mikó elmondta, lēfeküdték mindnyájan sorba a földre. Aludtak ēgy kicsit. Má' úgy tettek, horkó-
tak ottan.*)

ANGYAL (*jó hangossan*):

Glória!

KÖZÉPSŐ PÁSZTOR (*főkel, oszt aszondja a Kicsinek*):

Hallod, pajtás, ugorj talpra!

Nem hallod, hogy Angyal mondja: Glória?!

(*Akkó neszőnek, nem hallanak sēmmi, visszafekszének mind.*)

ANGYAL:

254-II.

Parlando ♩ = cca 132

1. Szaporán keljetek fel, jó boj - tá - rok!

Tempo giusto

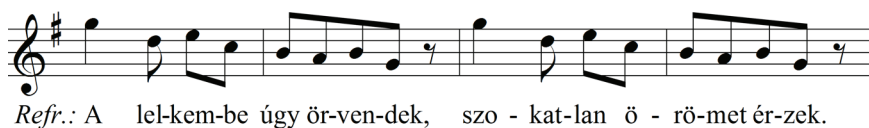
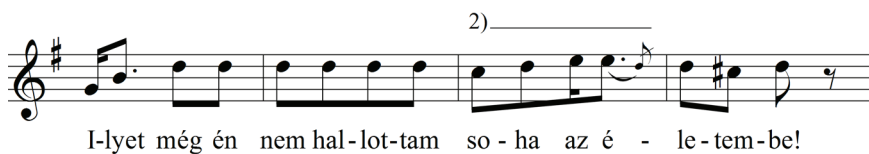

Az an - gyal azt mond - ja, hal - lot - tá - tok,

ÉGYIK PÁSZTOR:

254-III.

2. Tán az angyal azt jelenti, hogy messiás született,
Aki Izaiás által régen jövendöltetett. *Refr.*
Aki Ézsaiás által régen jövendöltetett. *Refr.*

KÖZÉPSŐ PÁSZTOR [254-II. dallamára]:

2. Én amoda látok egy fényességet,
Isteni bizonyos jelenségét.
Eredj, pajtás, nézd meg, ott vagy-on-e!
Bízást odamehetünk-e?

KISBOJTÁR (*odamén, megnézi, hogy valóban ott van-e, létérbetyűl a betlehem elé. Akkó ű
bénézett, oszt fordút vissza. Visszamént a pásztorokhó, mer azok úgy árébb á'tak, nem közē a betle-
hemhő, úgy az ajtó fele. Osztt akkó mondja*):

Ott vótam, bizonyára, mind benéztem.

Ott fekszik jászolba,

Pólyába takarva!

PÁSZTOROK (*mind verik a láncos bottā'a taktust*):

254-IV.

♩ = 104

1. Hírt, paj-tás, ha mond ne-künk az an-gyal, hogy ne fél-jünk,
A mes-si - jás ér - ke-zett, ki meg-jő - ven - döl - te - tett.

Refr.: Fog-jad a-zért a du - dá-dat, fújd el ne-ki víg nó - tá - dat,

Hogy ked - vé - re e na - pon a kis Jé - zus ví - gad - jon!

2. Vigadnak az angyalok, őrt állnak a pásztorok.
Ajándékot küldenek édes megváltójuknak. Refr.

3. Széna, szalma párnája, jászol a nyoszolyája.
Kit az ég meg nem foghat, most a pólya takargat. Refr.

KÖZÉPSŐ BOJTÁR:

De mit viszünk a gyermeknek,

A mi kedves teremőnknek?

ÉGYIK PÁSZTOR:

Majd én viszék sajtot és kényeret.

KISBOJTÁR:

Én mēg viszék savót, mert aranyat nem adhatok,

Én ēgy szēgény bojtár vagyok.

ÖREG:
 Én még viszek mézet, báránt, tejet.
 PÁSZTOROK:

254-V.

♩ = 116

Pász-to-rok, kel-jünk fel! Bet-le-hem vá-ros-sá-ba,
 Ha-mar in-dul-junk el Ron-gyos is-tál-lócs-ká-ba!

Si-es-sünk, Hogy még e-zen éj-jel o-da-ér-hes-sünk,
 ne kés-sünk,

Mi u-runk-nak tisz-té-le-tét tē-hes-sünk.

(Akkó megindultak mind a hárman. Odaméntek a betlehem elé, lőtérgettek, oszt mondják közösen:)
 Üdvöz légy, szent királyunk,
 Kit nagy szegénységbe földaláltunk!
 Vedd kedvessen ajándékunk,
 Légy mindenkor a mi oltalmunk!
 (Amikó elmondták, főkētek, mēntek körű a betlehemēn, csörgették a botot taktusra:)

254-VIa)

♩ = 108

Bet-le-hem-be jer, paj-tás, ott lesz ne-künk jó la-kás!

Nem kell ot-tan szán-ta-ni, csak az Is-tent i-mád-ni.

(Akkó ěgy kicsikét mēgá'nak.)

KISBOJTÁR:

Hallod-ě, tē füstös szógáló! Eridj a kéménbe, hozz ěgy szál kóbászt, akaszd az Őregünk nyakába!

KÖZÉPSŐ PÁSZTOR:

Hallod-ě, tē csámpás bérés! Eredj lē a pincébe, hozz ěgy litēr bort, akaszd az Őregünk nyakába!

ŐREG:

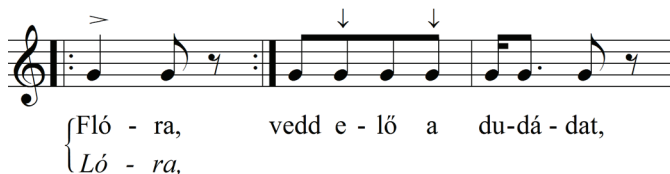
Látom, ez a gazdasszon kúccsal forgolódik,

Szekrétnt akar nyitni,

Ěgy pár dinárt akar a zsebembe nyomni.

PÁSZTOROK (indútak mēgint, verték a láncos bottal a földet, oszt mondták):

254-VIb)

(Mēntek körbe a betlehem vagy az asztal körül, oszt bottā' verték a földet. Csörgött a lánc, taktus - ra. Mikó vége lett, kaptunk ott mikó mit.)

ANGYALOK (akkó fogták a betlehemēt. Elindúntunk énekőve kijelē):

254-VII.

♩ = cca 76

1. Hej, víg ju-há - szok, csor - dá - sok,

Csör - ge - dez-nek a for - rá - sok!

Mily gyö - nyö - rű ez az éj - jel,

Bár - csak te - kint - se - tek széj - jel!

2. Nézzétek, Betlehem felett
Micsoda nagy fényesség lett!
Egy csillag is ott leszállott,
A pajta fölött megállott.

Dicsértessék a Jézus Krisztus, jó éjszakát! (*Oszt mēntünk tovább.*)

Vlasity Károly: Nem szédünk mink olyan mit tudom én mit, csak éppen pénzt. Mást nem vettünk mink el. No, karácsony böjtje estéjén evettünk kalácsfélit még díjót még ilyeneket.

Vót, mikó má' három héttē előbb ēkeztük, vót mikó négygē. Attú függött, milyen kedvünk vót. Vótunk olyan 13-14 évesek. Az 1935-36-os évekbe négy évēn köröszű [jártuk]. Aztán má' gyűtt a másik gēnēráció.

Ezt mink ēgy őregtű szērēztük. Az most ha mēgvóna, lehetne oan kilencvenvalahány éves. Ő adta nekünk, mer mink az ő fiával kezdtük elsőb. Unokatestvérēk vótunk ővele. Őnála mēgvót, cēruzával lē vót írva, úgy kaptuk mink is tőle.

Mohol, Gyarmat György (65) II-IV, VI. ének.

Vlasity Károlyné Zélity Klára (50) III. ének.

Vlasity Károly (54) I, V. ének.

Burány B., 1978, 1979.

A szokást Vlasity Károly mondta el társai kiegészítéseivel. A VII. ének csak publikációban szerepel (Burány 2000, 46).

I. *Pásztorok, pásztorok, Betlehembe*. Intonációja bizonytalan. Változata dallammal: 240-III.

II. *Szaporán keljetek fel, jó bojtárok*. Betlehemes variáns: 246-III*, 255-III*, 266-III*.

Dallamtípusáról lásd a 207. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Hallod, pajtás, angyali szó*. Feltehetően egy 17. századi eredetű, az egész magyar nyelvterületen ismert egyházi népének (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 124–125, II. 60–61) változata, mely ebben a kibővített, négysorosú alakított és szótagszámban is megnövelt formában egyedi.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.063.0/0.

IV. *Hírt, pajtás, ha mond nekünk*. Középkori eredetű, a felső oktávval kiegészült dúr pentachord táncdallam (*Magyarország zenetörténete* I. 567, 569), mely 17. és 18. századi magyarországi forrásokban szerepel (*Stark-féle virginálkönyv*, *Szirmay-Keczer gyűjtemény*). Az egész magyar nyelvterületen ismert mintegy háromszáz változatban.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.235.0/1–7.

V. *Pásztorok, keljünk fel*. Betlehemes variáns: 248-II, 261-I, 262-II, 265-V* (második fele), 269-III*, 272-II, 274-VIII/1, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VI. *Betlehembe jer, pajtás*. Ritmikus szövegrecitálás.

VII. *Hej, víg juhászok, csordások*. Betlehemes variáns: 240-I, 255-I*, 260-II, 266-IV*, 277-IX.

Dallamtípusáról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

(A betlehemes játék rövid töredékét a moholi Szabó Ferencről is gyűjtötte Burány 1981-ben. Ebben két ének szerepel: Arch. 256A 8–9, Burány 2000, 51; hasonló: 263-II. első fele és 254-VI.)

255* *Betlehemes játék*

Szereplők: két Angyal, három Bujtár.

Megállnak a kapuban és mondják: „Béengedik-é a betlehemésüket? – Bë!” Akkó bëmënnëk [énekelve].

255-I.

1. Sej, víg juhászok, csordások,
Serjedéznek a források!
Mily gyönyörű ez az éjjel,
Bárcsak tekintseték széjjel!

2. Lám, lám, hogy Betlehem fölött
Micsoda nagy békesség lett!
Égy csillag is ott lészállott,
A pajta fölött megállott.

1. ANGYAL (*jön, csönget*):

Glória!

1. BUJTÁR (*aki az ajtó mögött áll, bëjön*):

Álom-é vagy látás? De mit ér az én szívem, ha én azt mëg nem mondom,

Míg két pajtásimmal bë nem bizonyítom! (*Akkó oszt lëfekszik alunni.*)

ANGYAL (*csönget*):

Glória!

2. BUJTÁR (*bëjön*):

Vadfarkasbőrű bundámon a lukak igën nagyok,

Ezt az éjjel rágták ki azok az átkozott farkasok,

De ëngëm nem bántottak, mert igën jó bujtár vagyok. (*Lëfekszik.*)

1. ANGYAL (*csönget*):

Glória!

3. BUJTÁR, az ÖREG (*bějön*):

A szamaram igën jó' meg vót pakóva,

De azok az átkozott farkasok mindënt lëttek rulla! (*Lëfekszik alunni.*)

ANGYALOK (*összetett kézzel állnak a betlehëm mellett, oszt énekőnek*):

255-II.

1. Mënnyből az angyal

Lëjött hozzátok,

Pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehëmben

Sietve mënvën

Lássátok, lássátok.

2. Istennek Fija,

Aki születëtt

Jászolba, jászolba,

Ő lëszën néktëk

Üdvözítőtök

Valóban, valóban.

255-III.

1. Szaporán keljetëk föl, bujtárok,

Szól az angyal, hallgassátok!

Velünk ëggyütt imádjátok,

Üdvözítőt ime láttok.

3. BUJTÁR, az ÖREG (*főkel, énekli*):

2. Én amoda látok ëgy fényëssëgët,

Bizonyos isteni jelënsëgët.

Nëzd mëg, Bandi, ott vagy-on-ë,

Bízást odamëhetünk-ë?

(*Az 1. bujtárnak szól ez a nóta.*)

3. Bízást odamëhetünk, én már mëgnéztem,

El is mëntem és bënéztem.

Jaj, ott fekszik a jászolba,

Bëtakarva posztócskával.

MINDHÁROM BUJTÁR (*kórusban*):

4. Në is këssünk sëmmit, hát induljunk,

A nyergës számár-ra főpakoljunk!

De mit vigyünk a gyermeknek,

A mi këgyes teremtőnknek?

1. BUJTÁR:

Majd én viszëk sajtot mëg kënyeret.

2. BUJTÁR:

Én mëg viszëk tejet, amit lëhet.

3. BUJTÁR:

Majd én viszëk ëgy báránkát,

Mellyel jól tartuk Szüz Anyát.

ANGYALOK:

255-IV.

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Kit már régén várt az egész világ,
Betlehëmben kibimbódzott zöd ág,
Királyné nagy méltóság,
Királyné nagy méltóság.

255-V.

1. Városon kint nem messze, nem messze van egy istállócska,
Barmok között ott fekszik, száraz szalmán nyugoszik.
Jászolba fektetve kisedet találtok,
Alle-alleluja.
2. Hogyha pedig egy csodát, egy csodát látni akarnátok,
Betlehembe mënjetek, ott lesz néktek jeleték.
Jászolba fektetve kisedet találtok,
Alle-alleluja.

BUJTÁROK *(skandálva)*:

Mënnysországba jer, pajtás, jer, pajtás,
Ott lesz nekünk jó lakás, jó lakás.
Nem köll ottan szántani,
Csak az Istent imádni.

Jobb ez a gazda, mint az a másik,
Mert az a másik ajtó mögé taszított,
Onnan is kitaszított.

Hurka, kóbász, szalonna
Pásztoroknak jó vóna!
Egy kulacs bor azmellé,
Ki torkunkat mëgkenné!

1. BUJTÁR *(rámutat egy gyerekre a botjával)*:

Hallod-ë, te füstös szógáló, eridj a kímínybe! Ránts lë egy szál kóbászt, oszt nyomd az öregünk tarisznyájába!

2. BUJTÁR:

Hallod-ë, te csámpás bërës, eridj a pincébe! Hozzál egy kulacs bort, oszt nyomd az öregünk tarisznyájába!

3. BUJTÁR:

Látom, a gazdasszony kúccsa' forgolódik. Ládát akar nyitni,
Egy aranyat és egy pëtákot a zsebëmbë akar gyugni!

ANGYALOK *(mikor vége van, éneklük)*:

255-VI.

1. Isten áldja mēg
E háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát,
És mindēn jószágát!

(Felvészik a betlehemēt és vezetik ki a többieket.)

MINDNYÁJAN:

2. Elindulának
És el is jutának.
Szent hajlékának
Jóccakát mondának.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ezt a betlehemest négy-öt éves koromban tanultam idősebb társaimtól, akik járták a falut. Újfaluban mondtuk ezt a betlehemest, Mohol legrégebbi részén. Ezt újfalusi betlehemesnek is nevezzük.

Mohol, Mac Lajos (66) nyugdíjas traktorista.

Tényi Tóth E., 2001.

- I. *Sej, víg juhászok, csordások.* Változata dallammal: 254-VII.
- II. *Mēnnyből az angyal.* Változata dallammal: 251-I.
- III. *Szaporán keljeték föl, bujtárok.* Változata dallammal: 254-II.
- IV. *Mostan kinyílt egy szép rózsavirág.* Változata dallammal: 257-II.
- V. *Városon kint nem messze, nem messze.* Változata dallammal: 316. karácsonyi ének.
- VI. *Isten áldja mēg.* Változata dallammal: 259-IV.

256* Betlehemező

Négyen vannak: Angyal, Makszus [Öreg], Titöre [1. pásztor], Koridon [2. pásztor].

ANGYAL *(az udvaron énekl):*

256-I.

1. Csordapásztorok
Midőn Bötlöhembe
Csordát őriznek
Éjjel a mezőbe,

2. Isten angyali
Gyüvének melljük.
Nagy félelommē
Telik mög ű szívük.

(Mikor a szobaajtóba érnek, szavalja:)

Nyiss ajtót, jó gazdám! Tán elsompolyodtál?

Hidd el, a kis Jézus a házadba beszáll!

Egy angyal által tégöd mögvígasztal,

Aztán az áldása, hidd el, hogy rējádszál!

(Belép az ajtón, és míg az asztalig elmegy, énekl):

Mostan kinyílt egy szép rúzsavirág,
Akit régön várt az egész világ,
Bötlehömbe kibimbódzott zöld ág,
Királi nemből való méltóság.

(Ezután leteszi a betlehemet az asztalra és csenget, mire belép)

TITÖRE:

Álom-é vagy látás? Azt mög nem foghatom.
Mit éröz a szívem? Azt mög nem mondhatom,
Még két pajtásimmal be nem bizonyítom.

(Angyal csenget, mire belép)

KORIDON:

Adjon Isten! Álmom be nē teljesödjön!
Mert amiként álmodtam, ha beteljesödik,
Juhajjinknak árát mind nyakunkba vetik!

TITÖRE:

Dínom-dánom, redves guba,
Nem köll neköm a pálinka,
Köll neköm csak jó borocska.

MAKSZUS *(bejön)*:

Szalonnás jó estét, szerelmes fíjajim!
Juhajjink mögvannak, egy csöpp kárunk sincsen.
Gilice és Baksa mind egy akolba van,
Szép, göndör gyapjaji vállára hajlanak.

TITÖRE:

No mán, apó, no mán! Mivel ide érkeztél, igyunk, ögyünk, ha van mit. *(Egy üveget kivesz a suba alól, azt fenékkal lefelé fordítva úgy tesz, mintha innék, csakhogynem bír a fenekén inni.)*

KORIDON:

Igyál, öcsém, igyál a magad hasznájért,
Majd én is iszok a gazda szép lányájért!
(Kezébe veszi az üveget, s ő is az üveg fenekén akar inni.)

MAKSZUS:

Vesszön mög a géged! Tán nem váraozhatsz?
Abbiz, a botombul még végöt is kaphatsz.
Jobb azért, hogy hallgass, még öleget ihatsz,
Mögőszült Koridon atyádnak is hagyhatsz!

KORIDON:

Adjon Isten, apa, több búzát, mind rozst!

MAKSZUS:

Adjon Isten, fíjam, több juhot, mind kost!
(A pásztorok lefekszenek.)

ANGYAL *(énekel)*:

256-III.

Keljetök föl, pásztorok, pásztorok, örömet hirdetők!
Mert ma nektök születött, ki mögjövendőltetött,
Egy szűznek méhibül, szűzen szült véribül
Mögváltó királyunk, alle-allellúja!

ANGYAL *(csenget)*:

Glória!

TITÖRE:

Gomolya.

ANGYAL *(csenget)*:

Glória!

KORIDON:

Vén gólya.

ANGYAL *(csenget)*:

Glória inek szelszűz deja!

MAKSZUS:

Hallod, pajtás? Tarka tehén ugati a fiját a kóréba!

TITÖRE:

Valami szót hallék,

Ugyan fölujedék.

(Fölkel, odamegy Koridonhoz.)

Kēj föl, Koridon,

Mert nagyot ütök a farodon!

KORIDON:

Én mög a mély álombul ugyan fölrötnének!

(Fölkel, Makszushoz megy s mondja:)

Nosza, Maksi, kēj föl, nē légy süket füllel,

Mert majd rád ütök ezönnel!

(Makszus iparkodik felkelni, de nem bír, mire odaszól neki:)

Hó, hó! Mit heversz, mind a vén ló?

Frisseb' nálad a csikó ló!

MAKSZUS *(ekkor felkel)*:

Mit feddesz tē, golyhó,

Nem vagy talán toklyú?

Tudod, az álom jó!

KORIDON:

Tudom, az álom jó.

De valami szót hallék, nem t'om, jó.

TITÖRE:

Szömmömmel hallottam, füleimmel láttam,

De csak angyalnak alítottam.

MAKSZUS *(Titőréhez)*:

Bizony te, Titöre, rossznak válsz te szívedbe,

Mert szömlátomást füllentő'!

TITÖRE:

Ámbár ha hazudok,

Igazat nem mondok,

Bárki möglássa!

ANGYAL:

Mönjetök el-bé Bötlehöm várossába,

Ott tanáljátok Jézust a jászolba,

Ökör, szamár között nagy bágyadozásba,

Takarván pólyába.

MAKSZUS:

Gyerünk Bötlehömbe, higgyünk az angyalnak!

Lássuk, hogy mit adott Isten *fijának*!

Én viszők egy báránkát. Mit hozol tē annak?

(Eközben Koridonhoz hajol.)

KORIDON:

Magam sē akarok üressen elmönni,

Étel mellé immán italt is köl' vinni.

Egy edény írócskát bé fogok mutatni,

Tudom, hogy szívessen fogja túlem vönni.

MAKSZUS *(kérdézi Titörét)*:

Hát tē, jó Titöre,

Mit felelsz ezökre?

Hozol-ē valamit

Szögény értésire?

TITÖRE:

Úgy gondoltam, hogy a bundát adom rája

(megrázza a bundáját),

Jó lösz a szeleknek möggátolására!

MAKSZUS:

Étel, ital, álom,

Szükségös e három,

Mit magunkkal viszünk.

A kis Jézuskának

Kedvesködjünk ezökkal!

KORIDON:

Öreg pátriárka, ha majd odaérünk, tē szólj elébb, én közbe, utóbb a bujtárka.

TITÖRE:

Gyerünk Bötlehömbe!

MAKSZUS:

Vén tehénbe?

KORIDON:

Bötlehömbe!

(Elindulnak a betlehem-templom felé, de mikor odaérnek, Makszus megijed és visszahátrál.)

TITÖRE:

Nē fēj, Öreg! Jézus!

MAKSZUS:

Ilus?

KORIDON:

Jézuska.

MAKSZUS:

Tudom, tudom, a Jézuska.

TITÖRE:

Vesd rád, Öreg, a köröszöt!

MAKSZUS:

Tyúkhús, lúdhús,

Meleg cipő, egy icce bor, *(hasára üt)* idecsússz!

(A betlehem felé hajolva folytatja mondókáját:)

Üdvöz légy, kis Jézus, mi kegyes királyunk,

Kit szent angyalid által köszönteni gyöttünk.

Mögbocsáss, édes Jézuskám, hogy több báránkám nem vót, de ha ellenek, szent fölségödnék még párját is hozhatunk.

Irhának a büre,

Botosnak a szőre

Majd jó lösz neköd

A kemény té're.

KORIDON:

Én hoztam italkát,

Egy edény írócskát,

Mert mást nem hozhatok.

Ha lész szomjúságod,

Izét mögkóstolod,

Maj' bor gyanánt iszod!

TITÖRE:

Én egy bundát adok,

Mer mást nem adhatok.

Ha véle használod,

Véle takaródzol,

Maj' édösebben nyugszol!

ANGYAL *(énekli):*

256-IV.

1. Vigan zöngjetök, citorák, Jézus születött,
Harsogjatok, dob, trombiták, Isten embör lött!
Ez midőn üfölsége ocsmán kevélységünket
Mögalázzván a világi kényösségtöket.
2. Cifra, pompás palotákat immán mögvetött,
Az istálót választotta, abba születött.
Ű udvarló szolgálja juhok, barmok pásztori,
Nem is tündér e világnak földesuráji.
3. Hát ti, pásztorok, szögényök, örvendőzhettök,
Közöttetök a kis Jézus, dicseködhettök.
Titületök nem kincsöt kíván, csak tiszta szívet,
Ha ezt néki mögadjátok, nyertök életöt!

TITÖRE:

Mondjunk a kis Jézuskának egy éneköt!

KORIDON:

Hogy szent országába vigye fő' lelkünköt!

MAKSZUS:

Nem bánom, *fiyajim!* Magam is ráállok,

Amint tülem telik, majd én is kontravizálok.

PÁSZTOROK (*a betlehem előtt énekelnek mind*):

256-V.

1. Üdvöz légy, Jézus,

Mesijás, Krisztus!

Pásztorok,

Kik ez nyájátul,

Szent angyalidtul

Küldettünk,

(*Ism.*) Köszöntésödre,

Szemlélésödre

Elgyüttünk.

2. Téged urunknak,

Messijásunknak

Ismerünk.

Térdünk möghajtván,

Födre borulván

Imádunk,

(*Ism.*) Kik ez nyájátul,

Szent angyalidtul

Küldettünk.

ANGYAL (*szavalja*):

Áldjon mög a Jézus, szerelmes jó gazdánk,

Hogy többször is érhesd a karácsony napját!

Adjon Isten egészségöt, hatvan veröm búzát,

A mi tarsolyunkba vess egy marék pótrát!

Borod annyi lögyön, mind a Tisza vize,

Lencse, borsó, kása kasodat mögtöccse,

Gyerökid a kemöncét kilenc sorjává körülülhesse,

Möghült gyomrát tűztül enyhíthesse!

TITÖRE:

Mondjunk a gazdánk kedvijért egy éneköt!

KORIDON:

Maj' talán a háziasszony is mögszán egy új forinttal!

MAKSZUS:

Köszörüljük hát neki a gégenket!

PÁSZTOROK (*énekelnek s táncolnak*):

256-VI.

1. Jobb ez a gazda, mind a másik vót,

Ki csak savóvā, málévā tartott,

Ajtaja mögé minket szorított,

Onnan pediglen ki is taszított.

2. De ez a gazda asztalt terített,

Ára pediglen húst, bort készített,

Hogy szükségébe öleget tögön.

3. Igyál, Titöre, itt mög nem ázol,

Igyál, Koridon, itt mög nem fázol,

Mert a szárazon sēnki sē gázol.

4. Mán az úccába sokat fáradtunk,

De még ily házra sosē tanátunk,

Mert itt borral is maj jólakhatunk.

5. A gazdasszony is készül mán āra,

Jó gondja vagyon a pásztorokra,

Ėgy vagy két kóbászt készít számunkra!

TITÖRE:

Ēmondánk mi eztet bármi nehezen is!

KORIDON:

Nem tudom, jutalma lészön-ē vagy nem is.

MAKSZUS:

Maj' talán a gazdasszony is mögszán bennünket ēgy fél szalonnával is!

Eredj, apa, elő', tē tudod az útját! (*Mennek kifelé.*)

ANGYAL [256-I. dallamára]:

Elindulának

Ēs el-bejutának.

Szűz Máriának

Jó napot mondának.

Egyházaskér.

Kálmány L., 1879 és 1891 között.

Közlésünkben figyelembe vettük Kálmány Lajos gyűjtésének a Bodor Anikó hagyatékából való gépelt másolatát. A gépirat végén: „Az énekek dallamait későbbi gyűjtésekből tudjuk.” Valóban, a közeli Oroszlámoson mintegy száz évvel később gyűjtött betlehemes (257) énekanyaga nagyon hasonló. (A cselekménye azonban némileg összekeveredett: a pásztorok mindjárt az elején átadják ajándékaikat, majd utána fekszenek le és hallják meg az angyali híradást Jézus születéséről.)

I. *Csordapásztorok / Elindulának.* Változata dallammal: 257-VI.

II. *Mostan kinyílt ēgy szép rűzsavirág.* Változata dallammal: 257-II.

III. *Keljetők föl, pásztorok!* Változata dallammal: 257-III.

IV. *Vígan zöngjetők, citorák.* Változata dallammal: 257-Ib).

V. *Üdvöz légy, Jézus.* Változata dallammal: 257-IV.

VI. *Jobb ez a gazda.* Változata dallammal: 257-V.

Egyházaskéri betlehemezőket említ Urbán Péter 1972-ben Hódegyházán (260), ahová a „vərbicaiai” is átjártak: A „bundások”, azt is tudom valamennyire. Mikó beköszöntek, begyűttek ének-szövé. Mind begyűtt, azt' léfeküdtek a ház közepire. Mindjá' hortyogtak is. Akkó a Pap verte űket:

Mit álmodtá', pajtás?

– Kelj fő', Karidon,

Mer nagyot ütök a farodon.

– Micsoda? Birka bömböl a hóréba? [kóréba]

– Az. Kelj föl, nē aludjál!

– Micsoda?

– Azt álmodtam, hogy a gazdasszony ēgy nagy ódal szalonnát a nyakamba akasztott.

– Há' jót álmodtá', pajtás!

Akkó aztán kötötte a másikat ugyanezen a módon. Mind így kē't fő'.

Főkelt nagy álmosan. Kérdözi:

Mit álmodtá', pajtás?

– Ēn azt álmodtam, hogy ēgy bödön zsirt mög ēgy szál kóbászt a gazdasszony a nyakamba akasztott.

– Jót álmodtá', pajtás. Akkó kötötte a harmadikat. Akkó a jis fölérzött:

Mit akarnak? Talán verni akarnak?

– Há' mit álmodtá', pajtás?

– Azt álmodtam, hogy ēgy nagy hordó bort mög ēgy nagy szalonnát a nyakamba akasztottak.

– Jót álmodtá', pajtás.

Akkó ēkezdték ezt a Csordapásztorokat énekőni.

257. Betlehemes játék

Égy Angyal vitte [a betlehemet], egy fiatal férfi fehér, hosszú karingbe, magas, rózsaszín süveg-
gel, papírból. Utánna ment három Pásztor, azt úgy nevezték, Makszus [Titöre, Karidon/Koridon,
Öreg]. Mind a három subába, a fejükön bőr sapka birkabőrből [ami az arcukat is eltakarta], és a szem,
orr, száj [előtt] luk volt. Láncos bot vót mind a háromnál, egy kis darab lánc vót rászegezve és az
csörgött. Utánna egy Zsákos, aki az ajándékokat vitte.

Amikor a házhoz mentek, az Angyal csemetett, azzal adta tudtára a ház urának a jövőbeli-jeket.

ANGYAL:

257-Ia)

$\text{♩} = 108$

Nyis-sá - tok meg aj - tó - to - kat, jó ke - resz - té - nyek,

Hogy kis Jé - zust há - za - tok - ba be - e - resz - szé - tek.

A - ki ő - tet i - má - dá és szí - vé - be fo - ga - dá,

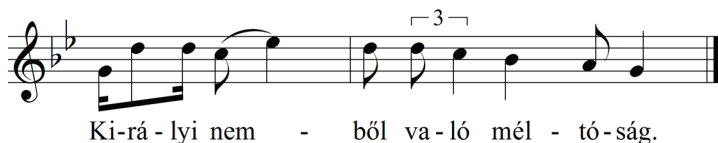
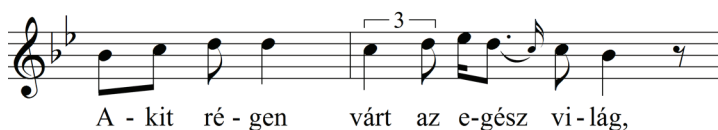
Azt Gáb - ri - el szent ark - an - gyal ál - dott - nak mon - dá.

(Leteszi a kis templomot az asztalra és tovább énekel egyedül, bent egy verset az énekből.)

257-II.

Parlando $\text{♩} = 200$

Mos - tan ki - nyílt egy szép ró - zsa - vi - rág,

(Ezalatt csenget.)

1. MAKSZUS (botjára támaszkodva belép, a boton láncok vótak, csörgöttek. Ennek a neve Títore, Titöre. Odahajolt a templom ajtaja elé):

Üdvöz légy, kis Jézus, született mesijás! Hoztam fölségednek egy kis vajacskát. Maj' jó lessz a hosszú, téli napokra. (Ezzel jobbról lefekszik.)

ANGYAL (újra csenget).

2. MAKSZUS (beballag görbülten, botra támaszkodva. Karidon ennek a neve. Ő is a templom ajtajához hajol):

Kis Jézuskám, nem hozhattam egyebet, csak egy kis sajtocskát. Maj' jó lössz a böjti napokon.

(Ezzel ő is bal felől lefekszik úgy, hogy köztük a harmadik beférjen.)

ANGYAL (csenget).

3. MAKSZUS (indul láncos botjára támaszkodva, köhécselve a templomajtóhoz, meg ezeket mondja vastag hangon):

Dicsértessél, kis Jézus, született mesijás! Hoztam fölségednek báránykát. Szőre potosnak, bőre irhának majd jó lessz ezen hideg, téli napokon. (Ő is lefekszik, és váltva reszketnek úgy valahogy, és egy kis horkolással.)

ANGYAL (csenget):

Glória!

TITÖRE:

Hallod, pajtás? Angyalszót hallottam!

ANGYAL (ismét):

Glória!

KARIDON:

Gomolya?

ANGYAL (harmadszor csenget):

Glória!

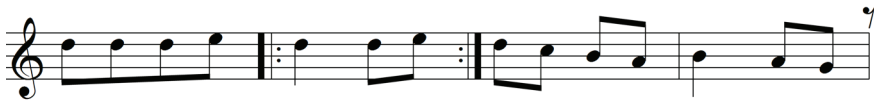
KARIDON:

Tarka tehén bögi a fáját a pajtában.

ANGYAL:

257-III.

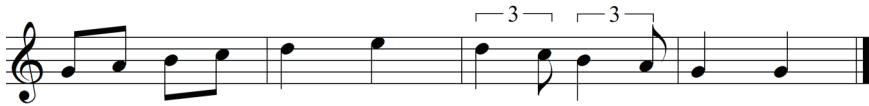
♩ = 96

Kel - je - tek föl, pász - to - rok, ö - rö - met hir - det - te - tek!

Mert ma nék - tek szü - le - tett, Egy szűz - nek mé - hé - ből,
ki meg - jö - ven - del - te - tett, szü - zen szült vé - ré - ből

Meg - vál - tó Jé - zu - sunk, al - le - al - le - lu - ja!

TITÖRE *(felkel):*

Pajtásaim, angyalszót hallottam! *(Közelebb lép a templom felé.)*

Mély álmomból ugyan felserkentem. *(Botjával Karidont meglöki.)*

Kelj föl, pajtás, Karidon,

Nagyot ütök a faridon!

KARIDON *(felkel):*

Úgy elaludtam, mind egy éves toklyú. *(És ásítzik. Ekkor ő kelti fel az Öreget.)*

Kelj föl, Öreg,

Bográcsba a fejed!

(Az föltápáskodik, ásítzik.)

TITÖRE:

Mit álmodtál, Öreg?

ÖREG:

Én azt álmodtam, hogy a gazdaasszonynak van egy szép, bécéros lánya, és nekem adta. Hát te, Titöre, mit álmodtál?

TITÖRE:

Én mög azt álmodtam, hogy a gazdaasszony egy szál kolbászt galáris gyanánt nyakamba akasztott.

TITÖRE:

Gyerünk, Öreg, Betlehembe!

ÖREG:

Micsoda? Vén tehénbe?

TITÖRE:

Betlehembe, Öreg.

ÖREG:

Hmm, tudom, Betlehembe. *(Ezzel közelebb lép a templomhoz, a fénycső felé, és öregesen visszaugrik.)*

TITÖRE:

Ne félj, Öreg, Jézus!

ÖREG:
 Micsoda? Ilus?
 TITÖRE:
 Öreg, Jézus!
 ÖREG:
 Hmm, tudom, Jézus.
 TITÖRE:
 Vesd rád, Öreg, a köröszöt!
 ÖREG:
 Kapjam be a peregőt?
 TITÖRE:
 Keresztet.
 ÖREG:
 Hmm, tudom, a keresztet. *(Ezt kétszer mondja.)*
(Keresztet vet:) Tyúkhús, lúdhús,
 Meleg cipó, éggy icce bor idecsússz!
 TITÖRE:
 Mondjunk, Öreg, a kis Jézusnak éggy éneket!
 ÖREG:
 Nem bánom, fíjajim, magam is ráállok,
 Ami töllem tellik, én is kontravizálok.
 MAKSZUSOK *(a templom előtt állnak, éneklik):*

257-IV.

♩ = 100

Menny-ből az an - gyal Le - jött hoz - zá - tok, Pász - to - rok,
 Hogy Bet-le-hem - be Si-jet - ve men-vén Lás - sa - tok.

(Utána énekli a három állva körbe, egy kis mozgással:)

257-Ib)

♩ = cca 84

1. Ví - gan zeng - je - tek, ci-to-rák, Jé - zus szü - le - tett,

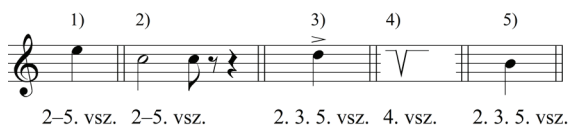

2. Cifra, fényes palotákat imár megvete,
Hogy istállót választott, az abban születe.
Aki őtet imádja és szívébe fogadja,
Azt Szent Gábor arkangyal áldottnak mondja.

Énekeljünk a gazdának, gazdasszonynak, családjának egy szép éneköt!

257-V.

2. Igyál, Titöre, itt meg nem ázol,
Igyál, Karidon, itt meg nem fázol,
Igyál, Titöre, itt meg nem ázol,
Igyál, Karidon, itt meg nem fázol!

3. De az a másik málével tartott,
Italul pedig csak savót hozott,
Italul pedig csak savót hozott,
Italul pedig csak savót hozott.

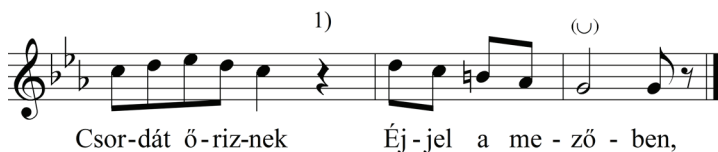
4. Igyál hát, Öreg, itt meg nem ázol,
Igyál, Karidon, itt meg nem fázol.

5. A gazdasszony is készül már arra,
Jó gondja vagyon a pásztorokra.
Egy vagy két kolbászt készít számunkra,
Egy vagy két kolbászt készít számunkra.

(S akkor evvel végeznek mind a hároman. Akkor énekölik:)

257-VI.

♩ = cca 120

2. Isten anyala
Lőszállott melléjük.
Nagy félelemmel
Telik meg ő szívök.

3. Elindulának,
Jézushoz jutának.
A kised előtt
Földig borulának.
(Ism.) A kised Jézusnak
Jó napot mondának.

(Az angyal fogja a templomot és indulnak. A gazdának köszönetét mondanak.)

MINDNYÁJAN:

Áldásos, boldog karácsonyi ünnepeket!

Több búzát, mind rozst,

Több báránt, mind kost!

Ekkor a gazda, gazdasszony a Zsákosnak ajándékot ad, kolbászt, szalonnát vagy pénzt. Ezzel elmennek tovább [ahhoz], aki hívja a házához. Mert gyerekek előre csoportostul kísérik és hívják. Kisgyerök vótam, há' hogyne, késértük.

A' jis megtörtént, mé' ezök [a betlehemezők] legényök vótak, mind legényök, aztán nagylányok is vótak, minden. Bizony aztán a subába be... kicsit megölelték őket.

Ekezdődött december elsejin, és karácsonyig [tartott]. Na, akkó aztán a pásztorok miséjére hajnalba ők a kis templommá' bementek szépen. Ezt az énekeket elénekölték, nem minnyájit, csak a Csordapásztorokat, és végig ott á'tak a templomba úgy, abba a ruhába. Ez egy nagyon nagy emlék.

Nállunk ez a betlehemezés nagyon szépen elő vót adva. Régi jugoszláv időbe is mentek [a második világháború előtt], nem volt tiltva. Mőntek más falukba, városokba, úgyhogy hát mindenütt sokat kaptak.

Oroszlámos, Holló János (75).

Burány B., 1978.

A hangfelvétel végén Holló János elmondja, hogy a betlehemes szövegét megörökítés és továbbadás szándékával leírta: Ezt én magam csináltam, én állítottam [össze]. Hát talán majd eljön az én időm is, hogy möghalok, mondom, mégis maradjon itten valami az én emlékeimből. Gyerököknek megmondtam én, persze önekik nincsen zenehallásuk olyan. De mindamellett ezt ők tiszteletbe tartották vóna, ez nem maradt vóna el akkor se. Misivel beszélgettünk itten, aztán mondom: Majd én ezt előkészítöm. Van itten több ilyen dógok, de hát erre üdö köll, mé' hát nem olyan gyorsan mén. Például akkor Karidon, Titöre és az Öreg külön [különféle] hangon beszéltek. Így képzeltem, hogy előállítom, ha má' erre megy [ti. a gyűjtő], akkor ugye...

Az előadó az Ib) ének alatt részben, az V. alatt végig kopogja a dallamritmust. Tájnyelvi ejtése nem következetes, de a felvétel során, ahogyan egyre inkább felszabadul, erősödik.

Sok a közös vonás az egyházaskéri, mintegy száz évvel korábban, dallam nélkül gyűjtött betlehemes (256*) és a magyarmajdányi betlehemes töredékkel (258).

I. Nyissátok meg ajtótokat / Vigan zengjete, citorák. Betlehemes variáns: 245-I*, 256-IV*, 258-I, 259-I.

Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

II. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág. Betlehemes variáns: 255-IV*, 256-II*, 258 (említés), 268-I.

Dallamtípusáról lásd a 197-I. bölcsőjárás jegyzetét.

III. Keljete, föl, pásztorok. Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 244-IV, VI, 245-II, IV*, 246-II, 247-I*, 252-I, 253-I*, 255-V*, 256-III*, 264-II, 269-IV*, 274-III, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

IV. Mennyből az angyal. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

V. Jobb ez a gazda. 16. századi volta táncdallam, melynek eredetét a kutatás a középkorra vezeti vissza (Magyarország zenetörténete I. 550–553). Elterjedése: Dunántúl, Felföld és Bukovina 23 válatzatban, általában lakodalmas szöveggel (MNT III/A 443–452). Az Alföldön csak Bánátból került elő betlehemesként: 256-VI*, 258-III.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/59.

VI. Csordapásztorok. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

Hangzó: 086, 087, 088 (Ib), V, VI. ének).

258. Betlehemes játék töredéke

Mikó bēengedték űket, evvel mōntek bē:

258-I.

♩ = 104

Nyis-sá - tok meg aj - tó - to - kat, jó ke-resz-té - nyek,
A kis Jé-zust há - za - tok - ba be - e - resz-szé - tek!
Mert tő - le - tek nem kin-cset, tiszt - a szí - vet és lel - ket,
Ha ezt ne - ki meg-ad - já - tok, nyer-tek é - le - tet.

Bēérnek erre, ha bēengedik, oszt akkó lētőszik a betlehemöt ugyē az asztalra. Akkó két Angyal énekōli oan szépen, lassan, hogy: „Mostan kinyilt egy szép rózsavirág” [vő. 257-II]. De én nem tun-nám azt ēmondani, hallja! Akkó utána énekōlik, hogyhát:

258-II.

1. Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Kik Betlehembe
Sietve menve
Lássátok, lássátok.

2. Istennek Fija,
Akki születet
Jászolba, jászolba,
Jászolba fekszik,
Barmok közt nyugszik
Szent Fija.

Van ez még, de nem mondják tovább ugyē akkó...

Én nem tudom, hogy mikó fekszik lē az Őreg. De mos' kōtik fő', bottā.

– Kēj fő', Őreg!

– Minek?

– Hogy gyerünk Betlehembe!

– Minek?

– A kis Jézust köszönteni.

Aszondja az Öreg: Hova? Zöd erdőbe? A kisbicskát köszörűni?
 Oszt akkó főkel, má' főtápszkodik.
 Aszondja neki emez: Nem, hanem Betlehembe, a kis Jézust köszönteni.
 Akkó ez odamén, oszt úgy megtántorodik a fényösségtű.
 Oszt akkó mondják neki: Vessé rá köröszőt!
 Aszondja zÖreg: Ögyem mög a perecöt?
 Akkó nagy erőttetve ékezdni mondani:
 Tyúkhús, libahús,
 Meleg cipó, egy icce bor idecsússz!
 Ahogy a köröszőt vetette, a végin így a hasára ütve. Erre is emlékszök.
 Akkó még mondták, hogy:

258-III.

$\text{♩} = 152$

1. Már ez a gaz - da jobb, mint a má - sik,

Mer ez a gaz - da asz - talt te - rí - tött,

2. Az asztalára húst, bort készítött,
 Az asztalára húst, bort készítött.

3. Egyél ebbű jó', itt mög nem ázó',
 Igyál ebbű jó', itt mög nem fázó'!

Evvel mönnek haza:

258-IV.

$\text{♩} = 116$

Már mi in - nen el - me - he - tünk, Maj ha ész - re - ves - szük,
 A far - ka - sok - tól nem fê - lünk.

Ju - hunk bun - kós bot - ját maj rá - e - resz - ges - sük.

Kös' föl, Ka-ta, köd-mön-ké-det, Itt ma-radsz a nyá-junk-nál!
Kös' be bag-lyas fe-jecs-ké-det!

Két-kraj-cá-ros kis bics-ka, Av-val ö-szünk sza-lon-nát,
I - de ve-le, Pis-ti-ka! Ha ja gazd-asz-szon-ka ád.

Haj, haj, haj, haj, haj, úgy re-pül-jünk, mind a raj!

ism.

Mög avval, hogy:

258-V.

$\text{♩} = 96$

1. Ad - jon Is - ten jó éj - sza - kát,
Küld - je hoz-zánk szent an - gya - lát!

Ter-jesz-sze ránk szent ál - dá - sát,

Bá - to - rít - sa szí - vünk ál - mát!

2. Mennyi csillag van az égen,
Annyi fűszál van a földön,
Jézus annyiszor áldassék,
Szűz Mária tiszteltessék!

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Magyarmajdány, Pióker Illésné Gyémánt Viktória (74).

Burány B., 1977.

I. Nyissátok meg ajtótokat. Betlehemes variáns: 245-I*, 256-IV*, 257-I, 259-I.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

II. Mennyből az angyal. Változata dallammal: 257-IV.

III. Már ez a gazda jobb, mint a másik. Betlehemes variáns: 256-VI*, 257-V.

Dallamtípusáról lásd a 257-V. ének jegyzetét.

IV. Már mi innen elmehetünk. Ütempáros dallam. Betlehemes variáns a 11. ütemtől: 240-VI, 242-III, 245-V*, 247-II, 253-IV*, 271-III, 272-III, 273-II. Utolsó négy üteme megegyezik a 248-III. végével.

Dallamtípusáról lásd a 271-III. ének jegyzetét.

V. Adjon Isten jó éjszakát. Betlehemes variáns: 245-VII*, 253-III*.

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjárás jegyzetét.

259. Betlehemi köszöntés

Komlósi János: Mink heten vótunk. Gatyába vótunk, fehér ingbe, szallagos kallappā. Nagy bot még a kezünkbe.

Szabó János: A ruhánk fejr gatyá, fejr ing, fekete kalap, nemzetiszín szalag körül. A Csikósnak kancsikája, fokossa, Juhásznak gamója, a Gulyásnak éggy botja vót. Az Angyalon mög sisak papírbú csináva, körösz vót rajta elő'. Éggy öregembér, a Zsákos gyüttöte a pézt, kaptunk kóbászt, szalonnát is.

Béköszöntünk:

259-I.

Nyis-sá - tok mög aj - tó - to - kat, jó ke - resz - té - nyek!

Bet - le - hem - mel jön - nek i - de szent jö - ve - vé - nyek.

Ál - dást ké - rünk re - já - tok, Ben - nün - ket!

bo - csás - sa - tok hoz - zá - tok

zElső avvá kezdte, hogy „Tetszik-é a betlehemi köszöntés?” Vót nála kard, kihúzta, ott tartotta a betlehem fölött. Mink még kint vótunk, éggyénkint gyüttünk bē. Elsőbb az Angyalok mēntek. Azok is ingbe, gatyába, nagy sipka vót a fejükbe. És akkó éneköték, hogy „Mennyből az angyal”.

Ketten vitték a betlehemēt, két Angyal. Akkó létették. Akkó bēmēnt előszó' a Csikós, emondta az ű versit.

CSIKÓS:

Csikós vagyok, tágas puszták királya,
Birodalmam az Alföldnek rónája.
Sík a puszta, amerre csak szemem lát,
Ostoromon csengő-rengő délibáb.
Bugát kötök szép ostorom végébe,
Úgy vágatok szilaj ménem elébe.
Amely csikót a ménesből megkapom,
Mind a villám, a hátára pattanom.
Bevágatok jó bort inni Egerbe.
Bevágatok jó bort inni Versecré.
Kocsmárosné, bort hozzon az iccébe,
Kocsmárosné, hozzon bort a kupába,
Hagy igyon a szegény csikós kedvére!
Hagy igyon a szegény csikós legén bújába!
Kocsmárosné, írja föl a rézfokosom nyelére,
Hány icce bort ittam nála hitelbe.
Ámde juhász nem lennék én semmiféle áron,
Az öregapám sē járt nagy fülű számaron.
Dicsértessék a Jézus! (*Akkó féréá't. Megén csöngetnek, akkó bëgyüütt a Juhász.*)

JUHÁSZ:

Juhász vagyok, annak tartom magamat,
Furulyámmal vígasztalom magamat.
Hazahajtom nyájamat az akolba,
Jókedvemből fölülök a csacsimra,
Bevágatok jó bort inni a fáluba.
Kocsmárosné, bort hozzon a kupába,
Hagy igyon a szegény juhász bujába!
Hagy igyon a szegény juhászlegén bújába!
Írja föl a rézgamómnak nyelére,
Hány icce bort ittam nála hitelbe.
Ámde csikós nem lennék én semmiféle áron,
Az öregapám sē járt paripa-lóháton.
Dicsértessék a Jézus! (*Megén csöngetnek. Akkó én gyüttem, a Gulyás.*)

GULYÁS:

Gulyás vagyok, annak tartom magamat,
Barna kislán viseli a gondomat.
Van bujtárom kettő, három,
A gulyámat rájuk zárom.
Tejem, vajam van elég,
A konyhába ja tűz vígan ég.
Amőre csak járok-kelek,
Barna kislánt ölelek.
Dicsértessék a Jézus! (*Mindnyájan benn vótunk má' akkor.*)

259-II.

Hej, víg juhászok, csordások,
Cserjedenek a főrások!
De gyönyörű ez az éjjel,
Bárcsak tekintetek széjjel!

(Beátunk, a Csikós a közepibe, verte a sarkantyút. Akkó mondtuk:)

259-III.

1) _____

1. Csi-kós va-gyok, csi-kós - nak szü-let - tem,

2) _____

Ha meg - ha-lok, nem sír - nak fő-lőt - tem.

3) _____ 4) _____

Nem mond-ják el Szent Dá - vid zsol - tá - rát,

Nem kon - gat - ják a fa - lu ha-rang - ját.

1) _____ 2) _____ 3) _____ 4) _____

ossia → nem sír sen-ki a Szent Dá-vid

2. Én már eztán éccaka nem járok,
Mer megfognak a lovas zsandárok.
Letesznek a tömlöc fenekére.
Betesznek a tömlöc fenekére,
Ugyan, rózsám, jutok-e eszedbe?
Kis angyalom, ne sirass engemet!

Dicsértessék a Jézus!

Komlósi János: Hát akkó egy énekét ěmondunk még karikába, a Mennyből az angyalt-ě? Nem t'om má'. A betlehem körű nem táncótunk, azt azok csináták, akik subába vótak.

Szabó János: Akkor még ének gyün hozzá: Csordapásztorok. Nem tudom én mindet.

Komlósi János: Akkó a végin montuk:

259-IV.

Komlósi János: Akkó möntünk tovább. Luca-napkó indútunk, oszt karácson búttye estéjin értünk haza. Körűmöntünk: Bocvár, āra mindőnfelē, gyalog. Vittük a betlehemöt. Nem ěccörre möntünk mink oda, [hanem] házrű házra, faluról falura, oszt akkó ěccēr csak odaértünk. Visszafelē mög ěgyütünk a vonattā'. 1928-ba, 29-be. Őt ěvbe vótam. Tizēnnyőc, tizēnkilenc ěves vótam, legēnyembēr.

Magyarmajdány, Komlósi János (68).

Egyházaskēr, Szabó János (61).

Burány B., 1977.

Kónya S., 1975.

I. *Nyissátok meg ajtótokat.* Csak Komlósi János tudta. Betlehemes variāns: 245-I*, 256-IV*, 257-I, 258-I.

Dallamtípusáról lásd a 307. karácsonyi ének jegyzetét.

II. *Hej, víg juhászok, csordások.* Csak Szabó János tudta, bizonytalan intonációval. Változata dallammal: 260-II.

III. *Csikós vagyok, csikósna szűlettem.* Űj stílusű népdal, összesen őt változata ismert a Dunán-tűlon, a Felföldön és az Alföldön.

Betlehemes részeként a csőkai Mészáros Lajos is ěnekelte 1975-ben Kónya Sándor gyűjtőnek (az eltérēsek variānsként föl vannak tűntetve). Szerinte 1954-ben járták Csőkán.

Betlehemes variāns: 260-I. (Ugyanezt a dalt a moholi Zělity Sándor gyerekkorában magyarmajdányi betlehemezőktől hallotta: Burány 2000, 108.)

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 2111-84/0.

IV. *Isten áldja meg.* A betlehemes játékok leggyakoribb ěneke.

Dallamtípusáról, a variānsokról lásd a karácsonyi köszöntő 203-I. jegyzetét.

260. Betlehemes játék

Vót ěgy Pap, két Angyal, aki vitte a templomot, mög ěgy Zsākos, Csikós, Gulyās, Juhász; több nem. Győcsing, lajbi rajtuk, csizma, győcsgatya. A Papon barna hosszú kabāt, nem papruhāba, hanem sűtētbarna, arra ěmlēkszők jól. Kardja vót. Űgy ā'tak a ház elēbe, azt' durrogtak az utcān kint. Csak a Csikósna [volt ostora].

Gy: A māsik kettőnek mije volt?

– Bot. A Gulyásnak vót láncos bot, [a Juhásznak] gamó.

PAP (a durrogás után mönt be, de azt nem tudom pontosan, egészen szóig mögmondani. Csak úgy köszönt be):

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Először az Atyaistent, azután a Fiúistent, akkor a Szűz Máriát, aztán teljes Szentháromságot,

Aki elnevezte szép Magyarországot,

És azuta fölszentüte a hazánkat. (Égypár szó vóna még hozzá, ezt nem tudom, a beköszöntőjöt.

Másadszor együtt be a Csikós.)

CSIKÓS:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Csikós vagyok, tágas puszták királya,

Birodalmam az Alföldnek rónája.

Sík a pusztá, amőre a szömöm lát,

Ustoromba csengő-rengő délibáb.

Súgárt kötök szép ustorom végébe,

Úgy vágatok szilaj ménem elébe.

Amék lovat a ménembü' mögkapom,

Mint a villám, a hátára pattanok.

Kecskemétön mögszomjajtam kedvemre,

Bevágatok jó bort inni Egerbe.

Kocsmárosné, bort hozzon az iccébe,

Had igyon a szögény csikós kedvére!

Ámde én juhász nem lönnék sēmmiféle áron,

Mert még édosapám sē járt nagy fülű számaron,

Hanem cigántú' cserélt paripa-lóháton.

260-I.

♩ = 116

Csi-kós va-gyok, csi-kós - nak szü-let - tem,

Ma-gyar nó - tát da-lol - nak fö-löt - tem.

Már én töb - bet éj - sza - ka nem já - rok,

GULYÁS:

Dícsértessék a Jézus Krisztus!
Gulyás vagyok, annak tartom magamat,
Barna kislán viseli a gondomat.
Van énneköm tejem, vajam a konyhámon elég,
A konyhámon a tűz vígann ég.
Van bujtárom kettő-három,
A gulyámat rájuk zárom.
Amőre én járok-kelők,
Mindēnütt barna kisleánt ölelők.

JUHÁSZ:

Dícsértessék a Jézus Krisztus!
Juhász vagyok, annak tartom magamat,
Furulyával vigasztalom magamat.
A nyájamat behajtom az akolba,
Jókedvemből rápattanok csacsimra.
Füle közé vágok ezen gamómmá',
Úgy vágtatok jó bort inni faluba.
Kocsmárosné, bort hozzon a kupába,
Had igyon a szögény juhász bujába!
Kocsmárosné, írja föl a rézfokosom nyelére,
Hán kupa bort ittam nála hitelbe.
Ámde jén csikós nem lönnék sēmmiféle áron,
Mer az apám sē járt cigántú' cserélt paripa-lóháton,
Hanēm csak nagy fülű számaron.

MINDNYÁJAN:

260-II.

$\text{♩} = 84$

1. Hej, víg ju - há - szok, csor - dá - sok,
Csör - ge - döz - nek a fő - rá - sok!
A - mő - re ¹⁾ja csil - lag szál - lott,
A paj - ta fő - lött mög - ál - lott.

¹⁾

2. vsz. ism.

2. Hej, víg juhászok, csordások,
Csörgedőznek a főráások!
Mil gyönyörű, jez az éjjel,
Bárcsak tekintsetök széjjel!

260-III.

$\text{♩} = 80$

1. Csor - da-pász-to-rok Min-dőn Bet - le - hem-be
Csordát ő - riz - nek Éj - jel a me - ző - be,

2. Isten anyyala
Jövének melléje.
Jövének melléjük.
Nagy félelemmel
Telik meg ő szíve.
Tellik meg ő szívük.

3. – Örömet mondok
Néktek, ne féljeteK,
Mert ma született
A ti üdvösségtek.

(Azután: „Elindulának, jónapot mondanak”. Akkó búcsúztak, emöntenek.)

4. Elindulának
És el is jutának.
Szűz Máriának
Jó napot mondanak.

5. Üdvöz légy Jézus,
Pásztorok pásztora...

Gy: Akkor adtak nekik nyilván.

– Legjobban dohányér. Fiatalok vótak, nem vót dohány, azt’ nem vállalták [fogadták] el az önnivalót. Kérdezték: „Hogy birik évinni?” (Akkó tilos vót.) „– Nem kő’ törödni, a templom-pallás tele lössz!”

Jázován [Hódegyházán láttam] kisgyerekkoromban, azóta soha. Ezök nem subások vótak, ezök gyócsingbe vótak. Azokat én nem figyém, akik úgy bundába, csak annyi tudok, hogy rávágott: Kēj fő, Karidon, nagyot ütök a farodon. [Egy asszony közbeszól:] Azok másíkaK vótak, a bundások. Urbán: VėrbicaiaK.

Hódegyháza, Urbán Péter (57), asszonyok.

Burány B., 1972.

I. *Csikós vagyok, csikósnak születtem.* Betlehemes variáns: 259-III, lásd annak jegyzetét.

II. *Hej, víg juhászok, csordások.* Betlehemes variáns: 240-I, 254-VII, 255-I*, 266-IV*, 277-IX. Dallamtípusáról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Csordapásztorok.* A 2. versszakról a jelen lévő asszonyok is Urbán Péterrel énekelnek, mert ő csak félig-meddig emlékszik a szövegre. A 4. versszakot Urbán Péter kezdi, az asszonyok folytatják. Az 5. versszak töredékét már csak egy asszony tudta.

A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

A szövegváltozatok a 263-I-re vonatkoznak.

(A magyarmajdányi Pap Andrásról hasonló betlehemes gyűjtött Papp György 1975-ben: Papp 1975, 115–117; 1994, 157–160. A 69 éves hódegyházi Pégli Lajosné Urbán Anna a Csikós, a Gulyás és a Juhász prózai szövegének részleteire emlékezett: AP 15.796h, Burány 2000, 107.)

Hangzó: 089 (I. ének).

261. Betlehemes játék

Vótunk heten, négy embőR mög három asszon. Én vótam egy, a legelső – hogy őszinte mondjam – akkó még vót két asszon mellettem, akik éneköltünk. Két embőR vitte ja betlehent, még egy vót Zsákos, amit kaptunk, hát azt zsákba tette. Az embőRök, akik vitték a betlehemet, subába, mink csak úgy vótunk [asszonyok]. Három Juhász vót, még mink vótunk három. Ennyien.

Mikor odaértünk valami házhon, kérdőztük, hogy bëeresztik-é a betlehemesseket. Ha azt mondták, hogy bëeresztik, akkó bëmentünk. Az ajtóba (még bë nem mentünk) énekeltük: „Krisztus Jézus született Betlehembe” [vő. 263-III]. Akkó bëmentünk: „Dicsértessék a Jézus Krisztus!”

261-I.

♩ = cca 92

Pász - to-rok, kel - jünk föl! Bet - le-hem vá - ros - szá - ba,
 Ha - mar si - es - sünk el Ron-gyos is - tál - lócs - ká - ba!

Si - es - sünk, Hogy még ha-mar in-nen o-da - ér - hes - sünk,
 ne kés - sünk, Szűz any - já - nak di-csé-re-tet te - hes - sünk.

Akkó megnézték a Jézuskát, megnézték a betlehent. No, akkó:

Feküdjünk lē! Akkó lēfeküdtek.

– Mit álmodtál, pajtás?

– Én álmodtam, a kús Jézust láttam, mikor megszületett. Szent József, Mária mellette á't. Hállát adjunk neki!

– No, mostan mi' csináljunk, emberek? [Az Öreg mondta, az öreg juhász.]

– Énekeljünk. (Akkó feküdtek, mikó' elénekelték azt, hogy Pásztorok, pásztorok Betlehembe [vö. 240-III].)

– Hát tē, pajtás, mit álmodtál?

– Én álmodtam, hogy a gazdasszonnak vót egy nagy macskája. El akarta vönni a kóbászt, de én megfogtam, azt' akkó ideadta minekünk.

– Hát tē, pajtás, mit álmodtál?

– Én még azt álmodtam, hogy vót a gazdának egy ekkora nagy kése, s azt' emēnt a pallásra, lēvágott egy darab szalonnát, ēhozta nekünk. [Tudja, az nevetség vót.]

– Hát tē, pajtás, mit álmodtál?

– Én még azt álmodtam, hogy emēnyünk most, ha főkelünk ebből a fekvésből. Nagy örömmē' megkeressük a kis Jézusnak a születése helységit. Akkó: „Pásztorok, keljünk föl”.

261-II.

♩ = 96

El - in - du-lá-nak És el is ju - tá - nak.

Szűz Má-ri-á - nak Jó na-pot mon-dá - nak.

Akkor megköszöntük ottan, hogy beesztettek bennünket. Ęgyik helyēn adtak ezt, a másik helyēn azt. Pézt adtak összevissza, hát mindēnt. Vót ēgy Zsákos, annak a zsákjába tették. Aszondja: „Pajtás, nagyon vigyázzá’, hogy mēg ne ēdd az úton!”

Hódegyháza, Szabóné Süli Őrzse (80).

Burány B., 1972.

I. *Pásztorok, keljünk fel!* Betlehemes variáns: 248-II, 254-V, 262-II, 265-V* második fele, 269-III*, 272-II, 274-VIII/1, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Elindulának.* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

262. Betlehemes játék

Szemmiklósiak vótak. Bű ujjú ing, fehér, hosszú aljú, ez fölött vót a kabát, högyös sapkájuk papírbú, olyan hosszú, azon köröszet elő’. Ezők vótak az Angyalok, vitték azt a kis betlehent. Mást nem csinátak, mint elénekōték, hogy Mennyből az angyal lejött hozzátok. Három Pásztor, mind a három subába vót, ki vót a suba fordítva, sapkává’, nagy gamós botok mind a három[nál].

Mōnt ēgy Őreg elő’, kérdōzte, hogy beengedik-ē a betlehemōsōket. Mikō begyűttek az Angyalok, dícsértek, lētōtték az asztalra a betlehent. Így kezdōdōtt. Akkō ēmondták, hogy Mennyből az angyal... Akkō ez a három, akik pászturnak vótak ötōzve, fekűdtek lē a földre, mēg az Angyalok énekōtek. Mikō az Angyalok elénekōték, az Őreg, aki csōngetōtt, möglōki az elsőt.

ŐREG:

Kelj fō’, pajtás! Mit álmodtá’?

1. PÁSZTOR:

Ēn azt álmodtam, hogy a gazdasszony ēgy szál kōbászt a nyakamba akasztott.

ŐREG (*kōtōtte a 2. pásztor*):

Kelj fō’, pajtás! Mit álmodtá’?

2. PÁSZTOR:

Ēn azt álmodtam, hogy a gazdasszony a pēzōs erszēnyt csōrgette, pēzt akar anni.

ŐREG (*mikō a harmadikhon ért*):

Kelj fō’, Karidon,

Mē’ nagyot ütōk a faridon!

(*Tápászkodik fō’. Akkō összeátak, a három pásztor.*)

PÁSZTOROK (*a bottā’ dobogtak, kōrű-kōrű*):

262-I.

♩ = 120

Jobb ez a gaz - da, mind az a má - sik,
Mer az a má - sik má - lé - vā tar - tott,

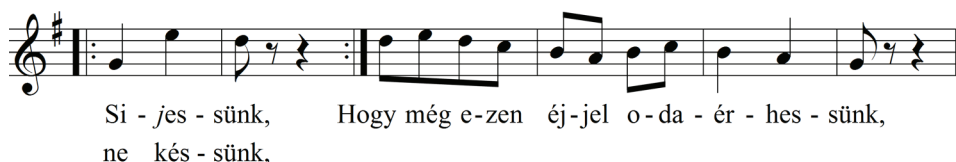

Táncoltak.

No, akkó indúni akartak (vót, mikó gyerökök möntek velük, egész fiatal, suttyó gyerökök).

262-II.

♩ = 120

Akkó mán battyogtak kifelé. A pézt az Angyaloknak adták, kóbászt, szalonnát a Tarisznásnak. A Tarisznásná' vót egy ki csöngő, mán az utcán csöngetött. Akkó szaladtunk, mink gyerökök, utánuk.

Gy: Az utcán nem daloltak?

– Nem. Nem szabad vót ekkó mán, ugye. Hát hogy azelőtt? Ekkor mikor ez az újkori Jugoszlávia begyütt, nem engedték. Az egyház aszonta, hogy kúdulás, az is tiltotta utoljára. Má' mikor én nagyocská vótam, tíz-tizenhárom [éves], mán akkor nem möntek, aztán má' nem vót.

A kis betlehem dëszkábú vót, úgy nézött ki, mind egy istálló, kicsike. Két füle vót, azt fogta két Angyal kétfelü'. Belürü' vót egy kis jászol, abba feküdt a kis Jézus, mög három kis gyertya, oan színös gyertya. Ezöket möggyújtották, mē' villany akkó még nem vót. Mink mög kukucskátunk, hogy mi van ottan. Kis szentképek vótak körü benne. Mikó mán nagyobb, surbankó lány vótam, má' ez be vót tiltva, nem vót divatos.

Csóka, Miklós Mátyásné Orovec Vera (55).

Kónya S., 1975.

Tizsaszentmiklósi betlehemes, az énekes gyermekkorában szülőfalujában, Törökkanizsán látta. Később, 19 éves korában költözött Csókára, a gyűjtés ott történt.

I. *Jobb ez a gazda, mind az a másik.* Gyermekdalszerű, ütempáros dallam.

II. *Pásztorok, keljünk fel!* Betlehemes variáns: 248-II, 254-V, 261-I, 265-V* második fele, 269-III*, 272-II, 274-VIII/1, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

263. Betlehemes játék

Szereplők: Mária fehér ruhában, kék palást rajta, mely fejét is takarja, fején glória. József barnás, hosszú ruhában, bordó palásttal. Két Angyal fehér ruhában, szárnyakkal, fejükön glória, bal vállukon kék szalag, a deréknál átkötve. Három Pásztor: öltözetük kifordított báránybőr sapka, suba vagy kifordított bekecs, kankó, vagy presnyák, vagy báránybéléses kabát, a lábon klumpa, kezükben gamós bot.

A két Angyal viszi a betlehemet, Mária és József megy utánuk, majd a Pásztorok. Csengetnek és énekelnek az ablak alatt. Bekopognak és megkérdezik: „Befogadják-e a betlehemeseket? – Igen.” Köszönnek: „Dicsérjük a Jézust!” Az Angyalok beviszik a betlehemet, elhelyezik. Mária és József mellé állnak és az angyalok is. A Pásztorok bejönnek, lepihennek, alszanak. Még horkol is némelyik, a másik álmában morog rá valamit.

ANGYALOK (*csengetnek és énekelnek, gyertyát gyújtanak*):

263-I. = 260-III. sz. 1–2. vsz. szövegváltozatokkal.

1. PÁSZTOR (*felijed*):

Jaj, mi ez a fényesség, mi ez a szép dal? (*Rázza a másikat.*)

Kelj fel, te hétalvó, tőled az egész nyáját ellophatnák!

2. PÁSZTOR:

Mért szaggatod meg ezt a szép álmomat? Éppen azt álmodtam, hogy a gazdasszony egy egész szál kolbásszal kínált, a gazduram meg egy nagy kupa bort adott hozzá. (*Rendesen felébred.*) Jaj, mi ez a fényesség, ez a szép ének?

3. PÁSZTOR (*morogva a másik oldalára fordul*):

Ne zavard az álom! Éppen most adta hozzám a gazduram a legszebbik lányát [személyes élmény: Boriska néninek volt egy szép nővére, az erre irult-pirult]. (*Felijed a fényre.*) Mi ez a csodálatos fényesség és szépség?

ANGYALOK:

263-II.

♩ = cca 80

The musical notation is written on a single staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as 'cca 80'. The melody consists of eighth and quarter notes, with some measures containing rests. The lyrics are written below the staff, aligned with the notes.

Bet-le-hem-nek pus-tá-já-ba, Pász-to-rok vi-gyá-zá-sá-ba

Nagy ö-röm hir-det-te-tik,

Mert a bar-mok paj-tá-já-ba Ö-kör, sza-már já-szo-lá-ba

Üd-vö - zí - tő szü - le - tik.

PÁSZTOROK *(főlocsúdnak és a betlehem elé térdelnek, együtt mondják):*

Ó, kicsi Jézus, mily nagy vagy te,

Oh, nagy Isten, mily kicsi vagy te!

MIND:

263-III.

♩ = cca 80

Krisz-tus Jé - zus szü - le - tett, ör - ven-dez - zünk,

Ne-ki ör - öm - é - ne - ket zen - ge - dez - zünk!

{ Zeng-jük an - gya - lok - kal, a hív pász-to - rok - kal,
Dá - vid-nak vé - ré - ből, szü-zen szült mé - hé - ből

Szü - le - tett Krisz-tus ne - künk.

Dicsértessék a megváltó mindörökké!

39-be jöttek be hozzánk [a betlehemesek]. Majorba laktunk, a Rétmajorba Csókán. Hát az csak egy olyan házsor volt, de minden házhoz, ahova bēengedték, bementek.

Bējöttek a szobába, a pásztorok léfeküdték, ki hova tudott és ott alvást színleltek. Szűz Mária mēg Szent József odaá'tak mindjá' a betlehem mellé ahová tették az asztalra, mēg mellé á't a két angyal és mindēgyik mondta ja mondókáját. A pásztorok, az ēgyik horkót, a másik beszét álmába, mindēgyik csináta a magájét, mēg énekōtek. És aztán mikō bēfejezték, akkor elmēntek. Ezek, akik nálunk vōtak, nem fogadtak el ēgygāltalán sēmmit, sēmmi ajándékot. No, úgy ēgy-két kalácsot mēgēttek, hogy mēgkināltuk, pár falatot ēttek, de italt nem fogadtak el.

Magyarkanizsa, Losonc Istvánné Körmöczi Borbála (66).

Bodor A., 1995.

Losoncné születési helye Adorján. Ottani betlehemes játékokra gyermekkorából nem emlékszik. Csókán, Rétimajorban látott betlehemezőket tízéves korában, akik másik helységről jöttek, de ma már kideríthetetlen, hogy honnét. (Csókára Oromhegyesről és Tiszaszentmiklósról is átjártak, lásd 247, 262.) Mivel nagyon érdekelte a betlehemezés, megjegyezte, bár szerinte lehet, hogy maradt ki belőle valami. A gyűjtő kérésére a teljes szöveget leírta, ezt közöljük az 1995-ben lakóhelyén, Magyarokánizsán készített hangfelvétel énekeivel kiegészítve.

I. *Csordapásztorok*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Betlehemnek pusztájába*. Betlehemes variáns: 268-II, 271-II.

Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Krisztus Jézus született, örvendezzünk*. 17. századi eredetű dallam (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979 I. 122–123, II. 59–60), mely karácsonyi népszokás részeként vagy mint karácsonyi ének megtalálható az egész magyar nyelvterületen, mintegy 25 változatban. A mai egyházi énekeskönyvekben is szerepel.

Betlehemes variáns: 264-III, 274-IX.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/132.

Szövegváltozat a 264-III-ra vonatkozik.

Az adatközlő egy évvel később, 1940-ben egy másik betlehemes is látott Csóka-Rétimajorban: 264.

264. Betlehemes játék

Szereplők: három Angyal fehérben, glóriával a fejük felett, bal vállukon átvetve kék, széles szalag deréktájon megkötve. 1. pásztor, 2. pásztor, Öreg számadó, fejükön kucsma, kifordított sapka. Suba vagy báránybéléses kabát van rajtuk, a lábukon faklumpa, kezükben gamós bot.

1. ANGYAL (*belép a házba és hangosan köszön*): Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! Szabad-e betlehemezni?

(*Ha szabad, az Angyal meggyűjtja a betlehemben a gyertyát, közben a pásztorok is bejönnek, lefekszenek, nyugvást színlelnek. Az Angyal énekel.*)

264-I.

♩ = 60

Fel, nagy öröm-re, meg-szü-le-tett, A - ki u-tán a föld e-pe-dett!

Má-ri-ja kar-ján é - gi a lény, Is - te-ni kis-ded szűz-nek ö-lén.

(Közben a másik két Angyal is bekapcsolódik és megismétlik újra.)

1. PÁSZTOR:

Pásztor pajtás, mi zajt hallok? Mi az a nagy fény Betlehem felett?

2. PÁSZTOR:

Nem tudom én, talán ellenség tört ránk.

1. PÁSZTOR:

Meneküljünk, rejtjük el bárányainkat, nehogy elvigyék!

2. PÁSZTOR:

Keltsük fel a számadót, majd megmondja, hogy mit tegyünk.

1. PÁSZTOR:

Édes gazdánk, keljen fel! Hű szolgálai szólítják, segítségül hívják. Mit tegyünk?

2. PÁSZTOR:

Édes gazdánk, keljen fel! Ellenség tört az országra, lángban áll Betlehem várossa.

ÖREG SZÁMADÓ (*nagy nehezen ébred, felkel*):

Mért zavartok meg álmomban,

Mért vagytok riadalomban?

1. PÁSZTOR:

Jaj, gazduram, Betlehem ég,

Ellenség pusztít, itt van a vég!

ÖREG SZÁMADÓ:

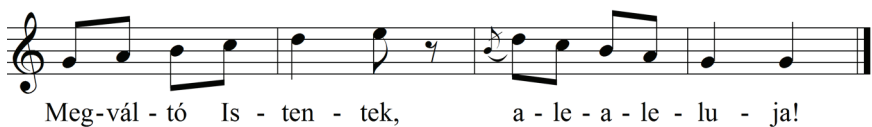
Az Úr legyen irgalmas árva életünknek!

Menjünk gyorsan, fussunk a nagy erdőnek!

ANGYALOK:

264-II.

ÖREG SZÁMADÓ:

Pásztorok, halljátok az örömhírt?

A megváltó megszületett,

Ne féljete, örüljete!

1. PÁSZTOR:

Az, akiről gazduram esténként a nyáj mellett beszélgetett?

2. PÁSZTOR:

Nagy az ég kegyelme,

Hogy ezt megérni engedte.

ÖREG:

Legények, talpra fel!

Gyorsan induljunk el

Imádni a kisedet,

Aki megszületett.

PÁSZTOROK:

Jó gazduram, hová menjünk,

A megváltót hol keressük?

ANGYALOK [264-II. dallamára]:

2. Hogyha pedig e csodát látni akarjátok,
Menjete Betlehembe, és ez lesz a jeletek:
Fogtok ott jászolba takarva pólyába
Kisedet találni, ale-aleluja!

ÖREG SZÁMADÓ:

Gyerünk, fiúk, Betlehembe vigyünk ajándékot!

Hódolattal köszöntsük a született megváltót!

MIND:

264-III. = 263-III. sz. szövegváltozattal.

ÖREG:

Énekelnek az angyalok,
Jászol felett csillag ragyog,
Megszületett a messiás.

PÁSZTOROK:

És ez mind, mind oly csodás!

ÖREG (*letérdel a betlehem előtt*):

Édes Jézuskám,
Minden kincsem, bárányom
Ajándékul felajánlom.

PÁSZTOROK (*letérdelnek*):

Nincs egyebünk, mint a szívünk,
Neked adjuk ezt a kincsünk.

PÁSZTOROK:

264-IV.

♩ = cca 66

Kis Jé - zus, ne vess meg ben - nün - ket,
Hall - gasd meg buz - gó ké - ré - sün - ket!

Já - szo-lod-nál fo-gad-juk, hogy a vét-ket el-hagy-juk.

Kis Jé - zus, ne vess meg, hall - gass meg!

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk a ház népének!

(Az 1. angyal eloltja a gyertyát, a másik kettő felemeli a betlehemet, és az 1. angyal után menve elhagyják mindnyájan a házat énekelve.)

Ezéknek volt egy tarisznyájuk, de mondták, hogy Elég lesz, még máshova is émegyünk. – tehát nem úgy kéregettek. Nem is vót mán a szövegbe sē ilyen.

Magyarkanizsa, Losonc Istvánné Körömczi Borbála (66).

Bodor A., 1995.

Az adorjáni születésű Losoncné ezt a betlehemes játékot gyermekkorában, 1940-ben látta Csóka-Rétimajorban. A gyűjtésről lásd a 263. ének jegyzetét.

A hagyományostól eltérő, újabb szövegben nem szerepel az adományra való célzás és a pásztorok mókázása sem. A játékhoz tartozó négy ének közül hármat a templomban is szokták énekelni.

I. *Fel, nagy örömré, most született.* A dallam és szöveg Gárdonyi Géza szerzeménye (*Éneklő Egyház*, 45), mely templomi használatból került a betlehemes játékbá. Népi változatait nem gyűjtötték.

II. *Ne féljétek, pásztorok, pásztorok!* Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 244-IV, VI, 245-II, IV*, 246-II, 247-I*, 252-I, 253-I*, 255-V*, 256-III*, 257-III, 269-IV*, 274-III, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

III. *Krisztus Jézus született, örvendezzünk* (*Éneklő Egyház*, 34). Betlehemes variáns: 263-III, 274-IX.

Dallamtípusáról lásd a 263-III. ének jegyzetét.

IV. *Kis Jézus, ne vess meg bennünket* (*Éneklő Egyház*, 26). Betlehemes variáns: 244-V, 250-I.

Dallamtípusáról lásd a 244-V. ének jegyzetét.

Losoncné édesapja holmijai között talált leírva egy további betlehemes játékot, melyről úgy hiszi, az 1920-as évekből származik. Kikindán járták apja és társai. (Édesapja, az adorjáni Körmöci Miklós – született 1897-ben – híres vőfély volt.) Ez újabb, műköltői alkotás, szereplői: Csapatvezető és pásztorai: Gazdagság, Szegénység, Szenvedés, Csüggedés. A kézirat énekeket nem jelez (Bodor-hagyaték).

265* Karácsonyi misztérium

Szereplők: Angyal, Katona, 1. pásztor, 2. pásztor, Vén pásztor.

ANGYAL (*bejön, a betlehemet az asztalra téve csenget, s énekel*):

265-I.

1. Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok.

2. Mert Isten Fia,
Aki született
Jászolba, jászolba.
Jászolba fekszik,
Barmok közt nyugszik
Szent Fia, Szent Fia.

3. Mellette vagyon
Az édesanyja,
Mária, Mária.
Ő onnan lészen
Idvezítőnknek
Szent anyja, szent anyja.

KATONA (*jön*):

A mennyei angyal küldött engem,
Hogy a Betlehemet megőrizzem.
Mindjárt jönnek utánam a pásztorok,
A kik nekünk majd jó hírt mondanak.

1. PÁSZTOR (*jön*):

Adj Isten, jó napot! Lám, én is itt vagyok,
Toprongyos bocskorom ámbár igen szuszog.
Két pajtásom is volt, de azok elvesztek,
Ha egyet fűttenek, mindjárt előjönnek (*iszik*).

2. PÁSZTOR *(jön):*

Adj Isten, jó napot! Lám, én is itt vagyok.

Pajtás, a torkomat már szárazon hagyod?

Add errébb hát hamar aztat a kulacsot *(iszik)!*

KATONA és a két PÁSZTOR *(énekelnek):*

265-II.

1. Szűz Mária e világra nékünk Szent Fiát hozá.

A jászolba helyezettvén őtet, imígyen szóla:

Aludjál, magzatom, nyugodjál, virágom!

Így énekelvén és örvendezvén.

2. Örör, számár öreá lehelvén mintha mondanák:

Úr és Isten most közöttünk fekszik, együtt vigadjunk!

Már az égi madarak és erdei vadak

Őtet imádják és magasztalják!

2. PÁSZTOR *(ásít):*

Ejnye, pajtás, már kilenc-tíz óra felé jár az idő, jó volna magunkat eltenni holnapra!

(Erre a két Pásztor lefekszik a földre és nagy horkolás közt alusznak.)

ANGYAL *(énekel):*

265-III.

Gloria, gloria in excelsis Deo!

Miként pásztorok alusznak és nyugosznak.

Keljetek fel, pásztorok,

Tinéktek jó hirt mondok,

Mert született Jézus, Jézus,

Alleluja, alleluja!

(Ekkor pálcájával ráüt az 1. pásztor subájára.)

1. PÁSZTOR *(felkél s énekel):*

265-IV.

Ó, mely jóízű[e]t elaludtam!

Álmomban nagy zendülést hallottam,

Mert az égi madarak is örvendeztek,

Az angyalok is [a] mennyben énekeltek.

ANGYAL *(a 2. pásztorhoz):*

Kelj fel, Peti, Bandi! A juhok Belgrádon is túl járnak a kóróba!

2. PÁSZTOR *(álmosan):*

Micsoda kóróba jár az eszed Belgrádba?

ANGYAL *(pálcájával ráüt a 2. pásztor subájára):*

Kelj fel, Peti, Bandi, kelj! Megfogom a lábadat, húzlak a kúckóba, mindjárt úgy bánok veled,
mint tímár a bőrrel! *(2. pásztor fölkel.)*

KATONA *(énekel):*

265-V.

Keljetek föl, pásztorok, pásztorok,
Íme nagy csodát láttok!
Hol angyalok énekelnek,
Betlehembe siessünk,
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen az éjtszakán ott lehessünk!

1. és 2. PÁSZTOR *(énekel)*:

[Ism.] Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen az éjtszakán ott lehessünk,
Ott urunkat, Jézusunkat tisztelhessük!

KATONA:

Álom-e vagy látás, azt meg nem foghatom,
Csakhogy ezen, pajtás, nagyon csodálkozom.

VÉN PÁSZTOR *(kívülről)*:

Merre menjek? Erre még,
Hátha rájok találnék.
Pásztortársim, hol vagytok,
Merre legel nyájatok?

1. és 2. PÁSZTOR:

Erre jöjj, te vén csont, itt vagyunk!

VÉN PÁSZTOR *(kívül énekel)*:

265-VI.

Halljátok, új hírt mondok,
Pásztortársim, nagy dolgok
A jászolnál történének,
Hol angyalok énekelnek,
Glóriákat kiáltanak.
Tán fő pásztor született,
Isten Bárányává lett.

1. és 2. PÁSZTOR:

[Ism.] A bűn és a szeretet
Ilyeneket elkövet!

VÉN PÁSZTOR *(kinyitja az ajtót s a küszöbön beesik)*:

Ejnye, a fikását, hát itt is felbuktam! Hát tik, pajtásaim, hol a manóba jártok itt? Olyan régen
kódorgok utánatok, hogy még! Alighogy rátok talállok!

KATONA:

Hát te, vén csont, hova bödörögsz? Talán az Angyal téged is megintett? Most Betlehembe velünk
akarsz jönni? Hanem mondd meg előbb, tudsz-e imádkozni?

VÉN PÁSZTOR:

Tudok hát perecet porcogtatni, két-három kulacs bort elmorzsolgatni. Hanem mondjunk csak a
házigazdánknak egy szép nótát!

265-VII.

1. Pásztortársak, új hírt mondok,
Jertek velem, csodát láttok!
Egy szép szűz az éjtszakán
Fiaskát szült a szénán.
Hej, hej, hej, hej, hej,
Hogy lesz szűz emlőmben tej?
2. Az angyal is im, hirdeti,
Hogy szűz Szent Fia születik.
Azért tehát keljünk fel,
Betlehembe menjünk el!
Haj, haj, haj, haj, haj,
Úgy repüljünk, mint a raj!
3. Íme, a jászolban fekszik,
A barmok között melegszik.
Állván a sok angyal is,
Az ő szép szűz anyja is.
Ó, ó, ó, ó, ó,
Boldog az az istálló!
4. Üdvöz légy, szép kis gyermekeske,
Betlehemi hercegecske!
Ez élet után, kérünk,
Légy egekbe vezérünk!
Az lesz, az, az az,
Mivel jó vagy és igaz.

Nagykikinda.

Török K., 1872 előtt.

- I. *Mennyből az angyal.* Változata dallammal: 257-IV.
II. *Szűz Mária e világra nékünk Szent Fiát hozá.* Változata dallammal: 323. karácsonyi ének.
III. *Gloria, gloria.* Változata dallammal: MNT II. 354-II.
IV. *Ó, mely jóízűet elaludtam.* Változata dallammal: 285. karácsonyi ének, utótagjában másféle szótagelrendezéssel.
V. *Keljetek föl, pásztorok, pásztorok!* Dallama azonosítatlan. Utolsó két sora (*Siessünk, ne kés-sünk*) 254-V. betlehemes második felének variánsa.
VI. *Halljátok, új hírt mondok.* Változata dallammal: 219. karácsonyi köszöntő, MNT II. 363-VI.
VII. *Pásztortársak, új hírt mondok.* Változata dallammal: 248-III. betlehemes.
A betlehemes játékot Papp György is megjelentette (Papp 1994, 147–152).

266* *Betlehemező*

Öten vannak: két Angyal, az egyik fején piros, a másik fején pedig zöld csákó van, fehérbe öltözve, oldalukon fakard; három Juhász ingben, gatyában és subában.

A Juhászok kint maradnak a konyhában és lefekszenek.
ANGYALOK *(beviszik a betlehemet a szobába és éneklik):*

266-I.

1. Mönybül az angyal
Lëgyütt hozzátok
Pásztorok, pásztorok,
Kik Bötlehembe
Sijetve mönnyünk,
Lássátok, lássátok!

2. Az Isten Fija,
Ki ma születött
Jászolba, jászolba.
A' lészön néktök
Üdvözítőtök
Valóba, valóba.

(Hangosan mondják:)

Glória, glória!

ÖREG JUHÁSZ:

Hallod, pajtás? Gomolya!

ANGYALOK:

Glória in ekszelzűjő!

2. JUHÁSZ:

Hallod, pajtás? Baktër türköl a toromba!

ANGYALOK:

Glória in ekszelzűő!

3. JUHÁSZ:

Hallod, pajtás? Angyalszólás!

ANGYALOK *(éneklik):*

266-II.

Pásztorok, pásztorok, keljetök föl!
Örömet, örömet mondok néktök,
Mert született az messijás,
Kit megjövendölt az Írás.

ÖREG JUHÁSZ *(fölkel s éneкли):*

266-III.

1. Szaporán keljetök föl, bujtárok!
Az angyal azt mondta, hallottátok:
Üdvözítőt, ím, maj' láttok,
Vélem együtt imádjátok!

2. JUHÁSZ *(fölkel s éneкли):*

2. A' sëm tudja gazdánk, mőre mönnyünk!
Azér csak sürgesse, hogy sijessünk.
Angyal szavát úgy értötte:
Született kis Jëzus Bötlehömbe.

3. JUHÁSZ *(énekli)*:

3. Íme, amott látok fényösségöt,
Bizonyos angyali jelenséget!

ÖREG JUHÁSZ *([tovább] énekli)*:

Erigy, Bandi, nézd mög, ott vagy-on-é?
Bízást odamöhetünk-é?

1. JUHÁSZ *(odamén a betlehem elé, letérdepel, benéz)*:

4. Ott vagyon bizonynal, már mögnéztem,
Hogy odaértem, betekintöttem.
Jaj, ott fekszik a jászolba,
Be vagyon takarva posztócskába.

MINDNYÁJAN *(éneklik)*:

266-IV.

1. Hej, víg juhászok, csordások,
Sörkendőznek a főrások!
De gyönyörű ez az éjjel,
Bárcsak tekintsetök széjel!

2. Nézzetek Bötlehöm felé,
Micsoda nagy fényesség lőtt!
Égy szép csillag amint szállott,
A pajta fölött mögállott.

3. Égy csillag támadt Jákobbul.
Föl is sörkentem álmombul,
Mer álmomba láttam tüzet,
Mely jelentött anyát, szüzet.

4. De régön is fűj már szele,
Ez tehát annak a jele,
Hol születött a messijás,
Kit mögjövendölt az Írás.

ÖREG JUHÁSZ:

Ó, tē álmos Rebike,
Mit szunnyadsz a padkán?
Jobb vóna, ha a farod
Riszálnád a rokkán!
Az anyád is ott halt mög
A száraz patkácskán.
Kiridom, karidom,
Nagyot ütök a farodon!

(A három Juhász táncol.)

ANGYALOK *(éneklik)*:

266-V.

Fújjad, Istók, a dudát,
Të mög, Pëtri, furulyát,
Húzz rá, Makszus, egy nótát,
Pöngesd hegedüd húrját!
Aki nevet bennünket,
Szívből imádjuk ütet.

Dicsértessék a Jézus!

(*Mikor kifelé mennek:*)

266-VI.

Elindulának
És el is jutának.
Szűz Máriának
Jó napot mondának.

Törökbecse.

Kálmány L., 1879 és 1882 között.

I. *Mönnybűl az angyal.* Változata dallammal: 257-IV.

II. *Pásztorok, pásztorok, keljetek föl!* Változata dallammal: 317. karácsonyi ének (III. sora 3–4. ütemének kihagyásával).

III. *Szaporán keljetek föl, bujtárok!* Változata dallammal: 254-II.

IV. *Hej, víg juhászok, csordások.* Változata dallammal: 260-II.

V. *Fújjad, Istók, a dudát!* Változata dallammal: 218–219. karácsonyi köszöntő (II–III. sorának kihagyásával).

VI. *Elindulának.* Változata dallammal: 261-II.

267. Betlehemes játék töredéke

– Kelj fő', Kis juhász, me' akkorát rád vágok, hogy kismacska ugrik ki belülled!

KIS JUHÁSZ (*mélyebb hangon*):

Addig nem kelek fő', még a gazdasszonnak látom a szíve szándékát.

Nyútózkodik a pócra, vöszli lë nagy szál kóbászát.

Tödd el, Öreg!

ÖREG:

Eltöttem má'.

Kelj fő', Kisebb juhász!

KISEBB JUHÁSZ:

Addig nem kelek fő', látom, a szelelő dombon jártam,

Égyszerre csak a nagy, fényes csillagot láttam.

Úgy megjíjedtem, vót egy nagy tajtékipám, még azt is otffelejíttem.

Kelj fő', Öreg pajtás, mer kilencvenkilenc kiskutya kiugrik belülled! Addig a fenekedre vágok.

ÖREG:

Nem kelök fő'!

Nem tudom tovább.

Gy: Mikor táncoltak, hogy csinálták?

$\text{♩} = 100$

Bé, bé, bé, bé-les, ré-tes jó vó-na,
Ha a gazd-asz - szony an - na.

Dicsérjük a Jézust!

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).

Burány B., 1975.

Ütem páros, gyermekjátékdalokra emlékeztető dallam.

268. Betlehemi játék

Hat szereplő van, egy Király, két Angyal, három Makszussal [Kis juhász, Gyurka, Öreg].

KIRÁLY (*bemegy egy házhoz*):

Jó napot, jó urak, kik e házban laktok!

Társaim kint vannak, vélem betlehemet járnak,

Behívnam őket is, mert igen nagyon fáznak.

Mit szóltok e szép szóhoz, szabad-e vagy nem?

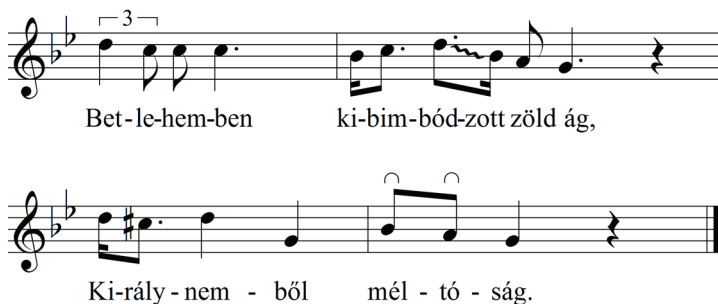
(*A gazda azt mondja, hogy szabad. Akkor bemegyünk, a két Angyal a Királlyal. A Makszusok kint maradnak.*)

KÉT ANGYAL, KIRÁLY:

268-I.

Rubato $\text{♩} = 76$

1. Mos-tan ki-nyílt egy szép ró - zsa-vi-rág,
Kit ré-gen várt már az e-gész vi-lág,

2. De nem talált szállást a városon.
Maradása lőn csak egy szálláson,
Mert lakosok inkább gazdagokon
Kaptak, mintsem Jézuson.

KIRÁLY *(fölkéri a Kis juhászt):*

Én vagyok az a hírös betlehemi kis Király, ki két anygallal két ördög keziből megmentettelek.
Kis juhászom, gyere be!

KIS JUHÁSZ *(kopog és bejön):*

Én vagyok a csicsiriborsónak a legkedvesebb kisleánya, ki két anygallal két ördög keziből megmentettelek. Két anyám a kéményen ki-begyugott és vélem a többieket ijesztgette.

De ne csudálkozzanak rajtam,
Hogy a lábam, mint az ekeszarva,
Mert erre illik ám a hortobágyi lagosszárú, piros csizma.
De én azt addig be nem bizonyíthatom,
Még a Gyurka komámat be nem hívom.

Gyere be, Gyurka, gyere be!

GYURKA *(na most bejön):*

Adj Isten, jó napot! Már én is idebe vagyok. Kárász földjén jártam, a gatyám korbában egy nagy pécikulust tanátam. De attól úgy möggyedtem, hogy melülem még az Őreg Makszus zapámat is elvesztöttem. De sőbaj, egyet-kettőt fűtgyentők.

Piszkafa, pemete,

Te vén mocskos, gyere be!

ŐREG *(a' zajtón kívül azt mondja):*

Nem mék, me' árok van előttem.

GYURKA *(mégén mondja neki):*

Gyere be, Őreg, gyere be!

ŐREG MAKSZUS *(mégén azt mondja):*

Nem mék, me' attu féllek, hogy a jó háziasszon teleönti a jó csizmám szárát jó pálinkává', borrá', karácsonyi pálinkává'.

GYURKA *(azé' csak azt mondja neki):*

Gyere be, Őreg, gyere be!

Piszkafa, pemete,

Te vén Őreg, gyere be!

ŐREG *(bejön, rátámad a Gyurkára még a Kis juhászra):*

Hát tik, Rákóczi fene fickók, tik idebe zisztok, zőstők, a' zőreg Makszus zapátokról még nem is gondoszkodtok?

GYURKA még a KIS JUHÁSZ:
Innánk, Öreg, de nincs mit.
KIRÁLY és a KÉT ANGYAL:

268-II.

♩ = 144

1. He-ver a nyáj, le-ül - het-tek, Csen-des a táj, le-fek-het-tek.

A mes-si - ás szü - le - tett, Kit meg-jö - ven - del - te-tek.

Ez hát nem haj - nal, Né-künk in-kább szép nap-pal.

1)
ism.

KIS JUHÁSZ:
Hallod, pajtás? Gömölye!
GYURKA (*beleszól*):
Jó vóna, kettő-három a subám alá pördüne!
ÖREG MAKSZUS (*is beleszól*):
Azt még az öreg Makszus zapátok is mögönné, ha úgy vóna.
KIS JUHÁSZ (*mégint közbeszól*):
Hallod, pajtás? Tarka bikaborju börjegyzik [borjadzik] a jászolba, kilencvenkilenc csicskora a farkába. Mikó bontsuk azt ki?
GYURKA (*mégén beleszól*):
Hónap dé're.
ÖREG MAKSZUS (*még mégén*):
Há'estére.
KIRÁLY és a két ANGYAL (*eléneklik a fölkelésre a' zéneket*):

[268-II. dallamára]

(Fölkel Gyurka és a Kis Juhász, a'zÖreg Makszus fekvé marad. Mögütik a láncos bottal, mint a juhászoknak van, ódalba verik. A'zÖreg alszik.)

Táncójunk eggyet körbe-körbe!

464

Vi-gyük el szent a-nyánk-nak, Főz - ze meg kis fi - já - nak.

Két-kraj - cá - ros kis bics-ka, I - de ve - le, Pis - ti-ka!

Av - val ö-szünk sza-lon-nát, A-mit a há - zi gaz-da-asszony ad.

KIRÁLY:

Gyere, Kis juhász, csókold még a Jézuskát!

KIS JUHÁSZ (*odamégy*):

Édös kis Jézuskám, hoztam egy kis írócskás vajacskát,

De azé' csókolom a Jézuskát.

GYURKA (*is odamégy*):

Édös kis Jézuskám, hoztam egy kis báránykát,

De azé' csókolom a Jézuskát.

KIRÁLY (*a' zÖregnek azt mondja*):

Gyere, Öreg, csókold még a Jézuskát!

ÖREG MAKSZUS:

A Mariskát?

KIRÁLY:

Nem az, Öreg, a Mariskát, hanem a Jézuskát.

ÖREG MAKSZUS (*mégént mondja*):

A Juliskát?

KIRÁLY:

Nem az, Öreg, a Juliskát, hanem a Jézuskát.

Ejnye, Öreg, de sok baj van veled! Jártá' tē már iskolába?

ÖREG MAKSZUS:

Jártam istállóba.

KIRÁLY:

Üsmeröd a bötüt?

ÖREG MAKSZUS:

Üsmeröm a söprüt.

KIRÁLY (*most már egy kicsit ugye... Azt mondja neki*):

Hát vess magadra köröszött!

ÖREG MAKSZUS:

Mögögyem a peregöt?

KIRÁLY:

Nem az, Öreg, nem a peregöt. Hanem gyere, Öreg, csókold még a Jézuskát!

ÖREG MAKSZUS (*odamégy, leborul szépen a kis templom elébe és azt mondja*):

Édös kis Jézuskám, hoztam volna egy kis írőcskát, vajacskát, de a kutyák rám szaladtak, mikor a határba ott kint jártam. A bögre szétfolyt, a téföl összetört. Így hát, édös kis Jézuskám, nem hozhatom semmiféle ajándékot, de azé' dicséröm mindég a Jézuskát.

(Most elindulnak kifelé.)

MINDNYÁJAN:

268-IV. = 261-II. sz.

Ezt, amit előadtam, ezzel én is voltam sok évig betlehemes, és a templomba is mentünk, vittük a templomba azt a betlehemet.

Felsőmuzslya, Bécsi Mihály (36).

Kiss L., 1968.

Bécsi Mihály szövegmondása ízes, éneklése nótás színezetű.

I. *Mostan kinyílt egy szép rózsavirág.* Betlehemes variáns: 255-IV*, 256-II*, 258 (említés).

Dallamtípusáról lásd a 197-I. bölcsőjásrész jegyzetét.

II. *Hever a nyáj, leülhettek.* Betlehemes variáns: 263-II, 271-II.

Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Vödd rád, pajtás, a bundát!* Ritmikus szövegmondás.

IV. *Elindulának.* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

269* Karácsonyi misztérium

Szereplők: Angyal, 1. pásztor, 2. pásztor, Kolédo.

ANGYAL *(mikor a kápolnát letették):*

Glória in excelsis!

1. PÁSZTOR *(bejön):*

Adjon Isten, jó estét! Angyal jelenését láttam, szavát is hallottam, azért betértem, hogy lássam, mit adott az ur. *(Botjával megüti az ajtót s kiált:) Hej!*

2. PÁSZTOR *(bejön):*

Szalonnás jó estét adjon Isten a házigazdának és gazdasszonnak! Az Angyal hirdeti, hogy Jézus született. *(Úgy tesz, mint az előbbi.)*

KOLÉDO *(öreg ember, bejön):*

Zsódéros jó estét kívánok!

Látom, szerelmes fíjaim, hogy ti itt benn esztek-isztok,

A ti vén Kolédo apátokról nem is gondoltok.

2. PÁSZTOR:

Hallgass, te vén Kolédo, mert úgy jó' tartunk ecetes tökmaggá', hogy a füled is kétféle áll!

KOLÉDO:

Nem, aszondom én, szerelmes fiaim. Hanem fekügyünk le a földre és lógassuk le a lábunkat! *(Lefeküsznek.)*

ANGYAL *(énekel):*

Glória!

1. PÁSZTOR:

Hallod, pajtás, hínak bürköt kaszányi.

ANGYAL *(énekel)*:

269-I.

Nagykarácson napján...

ANGYAL *(ismét énekel)*:

269-II.

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok.
Mer kis Jézus született,
Nekünk üdvözítőnk lett.
Imádjuk őtet, imádjuk őtet!

PÁSZTOROK *(fölkelve, együtt)*:

269-III.

Pásztorok, kējünk fel!
Gyorsan indújunk el
Betlehem városába,
Rongyos istálócskába!
Siessünk, ne késsünk,
Hogy mi még ma éjjel odaérhessünk.

269-IV.

Nosza, tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt nyáját és a gulyát!
Betlehembe siessünk, a kis Jézust keressük!
Fogd, Miska, sípodat, te is, Jancsi, dudádat,
Én is fogom furulyámat:
Dir-dur dalala, dicem, dicem dalalala.

ANGYAL:

Csib, bende-bunda, vajon mit osztottok ezen a szent estén, mér nem vigadoztok? Látjátok, fráter-nak mily nagy tarisznyája? Mér nem vettek bele hurkát vagy kóbászt vagy a disznónak legnagyobb combját?

Lám, megmondtam, fráter, hogy jobban siessünk,
Elejtettük késünk, csak koppan a szemünk.
Amott gyün a nagy tél borzas szakálával,
Fenyeget már minket tüzes korbácsával.
Aki el nem készült tágas bocskorával,
Nem győzi a házát tüzelni szalmával.

I. *Nagykarácsony napján.* Azonosítatlan ének.

II. *Mennyből az angyal.* Változata dallammal: 257-IV. Az ismert karácsonyi ének valószínűleg ütempáros függelékkal folytatódott, melynek dallama azonosítatlan.

III. *Pásztorok, kéjünk fel!* Változata dallammal: 254-V.

IV. *Nosza tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt.* Változata dallammal: 264-II (MNT II. 365-X).

270* *Karácsonyi misztérium töredéke*

Szereplők: Angyal, Öreg juhász, Kis juhász, 2. juhász.

270-I.

1. Csordapásztorok
Midőn Betlehemben
Csordát őrizének
Éjjel a mezőben,

2. Isten angyali
Jövének melléjük.
Nagy félelemmel
Telék meg ő szívük.

ANGYAL (*első vers*):

Pásztorok, miért féltek?
Örömet mondok néktek.
Eljött már a várt messiás,
Kit megjövendőlt az Irás.
Pásztorok, miért féltek?

(*második vers*:)

Készüljetek, utra jertek
Betlehembe, ahol néktek
Lészen nagy örömetek.
Tireátok Jézus vár ott,
Aki mennyből alászállott.
Pásztorok, hát jöjjetek!

ÖREG JUHÁSZ:

Pásztorok, fiaim, hamar keljetek föl!
Angyalok jöttek örömekekkel.
Azok hozták hírül: messiás született,
Ki megváltja az emberi nemet.

KIS JUHÁSZ:

Ó, édes Jézuskám! Szegény bojtár vagyok,
Nincsen arany pénzem, amit lábaidhoz tegyem,
De amim van, azt szívesen lábaidhoz teszem.

2. JUHÁSZ:

Ó, édes Jézuskám! Szegény bojtár vagyok,
Úgy hiszem, az is maradok,
Míg csak meg nem halok.
Meguntam a gazdát, más gazdához megyek.

I. Csordapásztorok. Változata dallammal: 271-I.

271. Betlehemes játék

Vót az Angyal, én vótam az 1. pásztor, akkor a 2. pásztor, a 3. pásztor, az Öreg. Vót oan kis templomunk, mégvan még most is. Osztrand mikor odajértünk a házhó, ahova be akartunk menni, akkor elkezdtek danúni elsőbb is a Csordapásztorokat.

271-I.

♩ = 104

Csor - da-pász-to-rok Mi-dön Bet-le-hem - be

Csor-dát ő-riz-nek Éj-jel a me-ző - be.

No, akkor bégýittünk, lètöttük a templomot az asztára. Égött benne gyertya, vótak benne szép képek, ez a Krisztus születési képek. Akkor elkezdett az Angyal – fehér, magas sipkája vót nekije –, hogy Mënybül az angyal. Édanút egy verset. Akkor gyütt be az 1. pásztor, például én: bunda rajtam, szakáll, nagy, csörgös bottá'. Lánc vót, oan darab lánc, két-három rét.

Gy: Szög volt-e a végében?

– Természetessen. Azé, hogy mikó mëntünk kifelé... [felesége közbeszól:] Ahol vót lányos ház, hogy jó' főtörjék a ház főtjét. Lëgyën dóga a nagylánnak.

[Birinyi András:] No, akkor bégýütt az 1. pásztor.

1. PÁSZTOR:

Jó estét kívánok!

Én hoztam a Jézuskának legszëbb ajándékot, egy göndör szörü báránkát.

(Akkor bënëzett abba a templomba. Ugyë ott vót kicsináva sárbú olyan kis birka vagy bárány. Be vót ragisztva gyapjúval, majdnëm úgy nézett ki, mind a bárány. Akkor ëkezdtek a másik verset danóni az Angyalkával: Mënybül az angyal. Mikor egy verset ëdanótunk, gyütt bé a Közëpső pásztor.)

2. PÁSZTOR (bëköszönt, bëhajút a templomba, oszt mondja):

Én hoztam a Jézuskának legszëbb ajándékot, ëggy irhát, mirhát, subát, mit tudom én.

(No, akkor a' jis segítëtt ënekóni. Édanótuk mëgënt csak a Mënybül az angyalt, csak mindig más-sik verset. Utoljára gyütt bé ja' zÖreg, öregëssen.)

ÖREG (bëgyütt a' zajtón, ű is bëköszönt, odahajút [a templomhoz]):

Én hoztam a Jézuskának legszëbb ajándékot... Nem tudom, mondott valamit, sajtot-ë, mit tudom én.

(No, akkó ahogy á' tunk a templom körül:)

Hát tik, juhászok, itten korhëlkodtok?

Ēngēm magamat a birkákná' hattatok!

A farkasok rējám rohantak, igēn mēgijedtem.

(*Akkó egy valamēllik oda:*)

Sēbaj, Öreg, csakhogy mēgmēneküté! Kifáradtá? No, akkó feküdjünk lē!

(*Akkor a botot körösztü l tettük, egynek a botját. Elsőbb lēfeküdt az Öreg, akkó mink ketten, egyik az ēgyik felü', másik a másik felü'. Beszēgettünk:*)

Hallod, pajtás? Gomolya!

– Ej, de jó vóna egy tányér túrús csuta(!), ha vóna!

– Áj, akkor még a' zÖregnek is annánk belőle.

ANGYAL (*elsőbb, mikor akartunk lēfeküdni, akkor énekőte*):

271-II.

♩ = 152

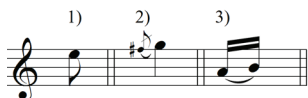
1. He-ver a nyáj, lē-fek-het-ték, Csēn-dēs a táj, pi-hen-het-ték.

Refr.: A mē - si - jás szü - le - tett, Kít mēg - jō - ven - dō - te - tēk.

Ez hát nem haj-nal, Ne-künk in-kább szép nap-pal.

2. vsz. 2. vsz. 2. vsz. ism.

2. Keljeték föl, jó pajtások,
Az angyalszót hallgassátok! Refr.

(*Mikó ezt elénekőte, akkor köllött főkēni. Emelgettük ott ēgymást. Elsőbb főkēt az 1. pásztor, akkor főkēt a másik is, de a bot körösztü vót téve a' zÖregnek. Emētük föl az Öregēt. Mikó ēgy kicsit fōlemētük, visszajettünk. Kéccē' is visszajettünk.*)

ÖREG (*főkelt. Aszondja*): Áú!

1. PÁSZTOR:

Áj, de jót aludtam, de még jobbat álmodtam!

2. PÁSZTOR:

Mit álmodtá', pajtás?

1. PÁSZTOR:

Én azt álmodtam, hogy a gazdasszonyunk akkora szál kóbászt adott, hogy háromszor körücsavartam a dörékamon, oszt még a kutyák a falu végén húzták a végit, oan hosszi vót a kóbász. Hát tē, pajtás, mit álmodtá?

2. PÁSZTOR:

Én mēg azt álmodtam, hogy a gazdurunknak kedve szottyant, főkapta a kancsút, lészaladt a pin-cébe. Olyan kancsú bort hozott, hogy mindnyán ittunk belüle, még az Angyalkának is adtunk. Hát tē, Öreg, mit álmodtá'?

ÖREG:

Hát én mēg azt álmodtam, hogy a gazdurunknak olyan kedve lētt, hogy kivētte a' zerszényt a szalmazsák alú' és annyi pízot adott, hogy alig bírtam belegyűrni a zsebembe.

(Akkor kezdtük azt a kört: Betlehembe gyer, pajtás, aztán vertük [a botokat].)

PÁSZTOROK:

271-III.

$\text{♩} = 100$
1) —

Bet - le - hem - be gyer, paj - tás, Ott lész majd a jó la - kás,

Nem köll majd ott szán - ta - ni, Csak az Is - ten i - mád - ni.

2) →

Ott, ott, ott, ott, ott mē - si - jás tes - tēt vá - tott.

(variáns)

1) 2)

ossia → Í, í, í, a ka-lács min-den-na-pi, va - la - ki. Vedd föl, Ka-ta,
Hogy-ha an-na va-la-ki, Kösd be bag-lyas

köd-mön-ké-det, Ma - radj itt! Ma-radj itt a nyá-junk-ná', Mind já' visz-sza -
fe-jecs-ké-det!

gyü-vünk má'. É, é, é, egy kor-só bor am-mel-lé, Mi tor-kun-kat
Mi le-het-ne

mëg - ken - né, Né - zi gaz-da az er-szé-nyét, hogy egy már-jást ránt - son,
jobb en - né? Sü-rög - fo - rog a gazd-asszony, né - zi, hogy mit ad - jon.

(Mikor mēntünk kifelé, akkor danótuk:)

[271-I. dallamára]

1. Elindulának
És el is jutának.
Szűz Márijának
Jó napot mondanak.

3. – Nē féljetek hát,
Mert örömet mondok,
Mer ma született
A tē üdvösségték.

2. Isten angyala
Lészállott melléjek,
Nagy félelémmel
Teltt mëg ök szívek.

4. Mēnjetek el hát
Gyorsan a városba,
Ott találjátok
Jézust a jászolba.

5. Nem fekszik ágyba,
Sēm friss palotába,
Hanēm jászolba,
Romlott istálóba

Gy: Akkor mit kaptak, kolbászt vagy pénzt?

– Ki mit, hát. [Birinyiné:] Vót ahun sēmmit. [Birinyi András:] Bár mindig valaki valamit odagurított. Vót egy pajtás, aki gyütt velünk, annak vót ëggy zsák a hátán, osztán vagy ëgy darab szalonna vagy kőbász, oszt raktuk a zsákba.

Gy: Ugye itt [Satrincán] jártak betlehemezni?

– Itt, mëg vótunk Dobredóba. Máshova nēm is mēntünk.

Gy: Mikor jártak betlehemezni?

– Karácsony előtt pár nappā', Ádám-Éva előtt. Úgyhogy mire ëgyün a karácsony, akkor... Előtünk akik vótak, azok úgy csináták, hogy végezték, mire vót a' zéféli mise. Akkor avval [Birinyiné: a templommal] bēmēntek az éféli misére. De mink fiatalok vótunk, mire oda köllött vóna mēnni az éféli misére, akkó má' ëggyēnkint mēntünk, mer bē... [nevetnek.]

Gy: Eláztak. Bort is adtak néha?

– Hú!

Gy: Mikor volt utoljára betlehemezni?

– Hánba is lēhettem? Hánba nősültünk mink össze? Huszonnyócba. Akkó ëggy évvē' előbb vótunk.

Gy: Akkor mint legény járt.

– Olyan sūdölégény. Sē legény, sē gyerek, oan közepes.

Satrinca, Birinyi András (68),
Birinyi Andrásné Német Anna (67).

Burány B., 1977.

Az énekek szövegét Birinyi András nehezen tudta felidézni. Felesége, Német Anna segítette ki, majd el is énekelték őket, ezek vannak leköttázva.

A harmadik ének hosszabb variánsát a 81 éves temerini Mosó Józsefné Varga Teréz énekelt (os-sia), gyűjtötte Burány B., 1975. Ő magából a betlehemes játékból mindössze kétmondatnyi töredékre emlékezett (Arch. 207B 13–14, Burány 2000, 85–87).

I. *Csordapásztorok / Elindulának.* Az utolsó versszak vége megismételve. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Hever a nyáj, lefekhetek.* A 2. vsz. utolsó sora megismételve. Betlehemes variáns: 263-II, 268-II. Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Betlehembe gyer, pajtás.* A temerini Mosó Józsefné is énekelt az 1–2) variánssal.

Nemzetközileg elterjedt, valószínűleg francia eredetű dallam, mely számos 18. századi magyar forrásban megtalálható hangszeres és énekelt alakban, köztük betlehemes szövegekkel is (Melegh Dániel kéziratában: *Ha valaki vígan él*, Koncz Gábor gyűjteményében: *Nosza, lelkem, siessünk*). Hetven változata ismert a Kárpát-medencében (MNT II. 359-III, 363-VII, 383-VII, 385-I, 464-479, 486, 660, 661). Az AAb+bA formák mellett gyakoriak a laza szerkezetű strófák (a Vajdaságban csak ilyenekkel találkozunk), az első és második dallamfél különválása, az ütempáros szerkesztés, illetőleg az ütempáros toldalék. Ez a változat egyetlen dallamsor ismételéséből épül fel. Betlehemes variáns: 240-VI, 242-III, 245-V*, 253-IV*; az 5. ütemtől: 247-II, 272-III, 273-II; a 11. ütemtől: 258-IV; távolabbi: 274-IV.

A 201-III. karácsonyköszöntő-variáns az utótagból alakult ki.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 17.139.1/0.

(A II–III. éneket 1992-ben Bodor Anikó ismét felvette: Arch. 120A 12–13.)

Hangzó: 090 (II. ének).

272. Betlehemes játék

Förtelmes juhászok, kit korheltok?

Engem, szegény öreget a nyájánál hagyatok!

Farkasok körükaptak, hadarázni kezdtem,

A végén mégis csak ide bejöttem. [*Kettőt koppant.*]

Akkó énekőjük:

272-I. = 271-I. sz.

2. Isten anyyala

Leszállott melléjük.

Nagy félelémmel

Tellik még ő szívük.

Akkó csöngeték.

Akkor: Të, pajtás, mit álmodtál?

– Én azt álmodtam, hogy a gazduram megétt egy nagy tál túrús csuszát. Úgy beétem, hogy a kolégámnak nem is hagytam. Mëglöki a másikat:

Hát të, pajtás, mit álmodtál?

– Hát én azt álmodtam, hogy a gazduram adott egy liter nagy pálinkát. Mire észhő tértem, hogy a kollegát mëgkináljam, mind mëgittam.

Akkó bökdösik az Öregét:

Hát tē, vén, mit álmodtá'?

Akkor ű dörmög:

Hə, hə, hn, mit álmodtam? Én azt álmodtam, hogy a gazduram vett egy olyan hosszú szál kóbászt, egész kijutott a falu végire. Háromszor a dēřekam körű csavartam, aztán a többit a kutyáknak mind ēvámúták.

Akkor úgy meęcsőndesēdētt.

272-II.

♩ = 104

Pász - to - rok, kel - jünk föl!

Bet - le - hem is - tál - ló - ba,

Ha - mar in - dul - junk el

Kis Jé - zus is - tál - ló - ba!

Kel - jünk föl, Hogy még ma es - te o - da - jér - het - hes - sünk.

si - jes - sünk,

Akkor űk ēgymást emelik háromszor. Főkēnek, énekelik:

272-III.

♩ = 104

Vēdd rád, Kat - kám, kōd - mōn - ké - det, Kōsd be boly - hos fe - jecs - ké - det!

Ma - radj itt a nyá - jak - nál,

Mink el - mē - gyünk mind - nyá - jan.

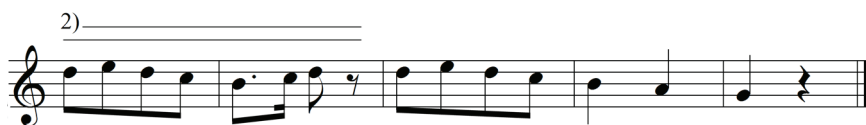
Ó, ó, ó,

há - rom - esz - ten - dős tok - lyó

É, é, é,

ēgy csu - to - ra bor mel - lé,

A bog-rács-ba vol-na jó, Ott vó-na a haj - ma, só.
 Ki tor-kun-kat meg - ken - né.
 vál-jon e - gés - sé - günk - re!

1)

2)

Második ismétléskor Első ismétléskor

Akkó most innen indulunk. Énekeljük, hogy Elindulának [271-I. dallamára]:

Elindulának
 És el is jutának.
 A kisedel előtt
 Földig borulának.

No, de ez tovább nem énekölődött, az miatt, hogy mēntünk a másik házhó' mingyá'. Akkó nem lehetett tőteni az egész estét. Mer az utcára kiérünk és énekelünk, akkor mire indulunk bē, mēgint énekelünk.

272-IV.

♩ = 108

Bet-le-hem-be gyer, paj-tás, Ott lesz majd a jó la-kás!

Nem köll ot-tan szán-ta-ni, Csak a Jé-zust i-mád-ni.

Gy: Mikor volt az, hogy táncoltak és verték föl a földes szobát?
 – Ez a Vedd rád, Katka no, akkor a Garidonok [Koridonok, pásztorok táncoltak].
 Mondom, az vóna a legszebb, hogy ezt mind originálba lejátszanánk.

Dobradó, Németh István (79) és még egy férfi.

Bodor A., Szemerédi M., 1992.

I. *Csordapásztorok*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Pásztorok, keljünk fel!* Betlehemes variáns: 248-II, 254-V, 261-I, 262-II, 265-V* második fele, 269-III*, 274-VIII/1, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

III. *Védd rád, Katkám, ködmönkédet.* Ütempáros dallam. 5. ütemétől betlehemes variáns: 242-III, 245-V*, 247-II, 253-IV*, 271-III, 273-II; 9. ütemétől: 258-IV.

Dallamtípusáról lásd a 271-III. ének jegyzetét.

IV. *Betlehembe gyere, pajtás!* Az előző ének variánsa.

(Dobradón még egy rövid betlehemes töredéket gyűjtött Burány Béla a 82 éves Terebesi Józsefné Ózvald Juliannától 1978-ban: Arch. 231B 19–20, Burány 2000, 119–120.)

273. *Betlehemes játék töredéke*

Vót a két Angyal még a három Garidós. Azok subába vótak, nagy bajszuk, szakálluk vót. Nagy, láncos botok vótak [náluk], éggvik felibe szög. Ha nagylány vót ére, akkó ezek főkaparták a földet, aztán a nagylánynak köllött azt simítani.

Az első ének, mikor mëgyünk az utcán és indulunk bē a házba:

273-I. = 271-I. sz.

Ezt énekötkük a bējáratra. Mikó elénekeltük ezt az énekēt, csöngettünk. Akkó jött bē az első, elmondta az övét.

– Gyere bē, tē pajtás!

Akkó jön a második pajtás:

– Gyere bē, tē vén Öreg!

Mikor ő is elmondta az övét, mēnnek aludni. A három Garidó lēfekszik.

Ėgymástól kérdezik:

Hát tē, pajtás, mit álmodtá’?

– Ėn azt álmodtam, hogy a gazduram adott ėgy olyan hosszú szál kóbászt, hogy a’ zutcán még a kutyák is húzgáták.

Akkor a másik:

A gazda adott ėgy tál tūrús csuszát, oszt abbul mindnyájan ėttünk.

A Garidósok táncolnak, énekre hároman mennek körbe:

273-II.

♩ = cca 80

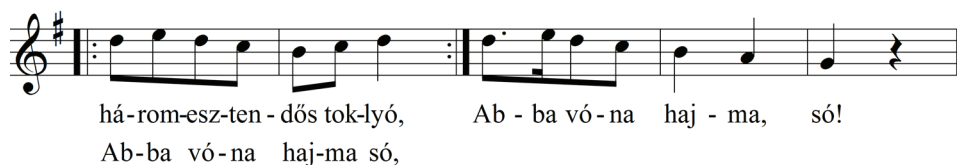

Kösd föl, Kat-ka, köd-mön-ké-det, Ma-radj itt a nyá-já-nál,
Kösd bē bog-lyos fe-jecs-ké-det!

♩ = 132

Mink el-megyünk mindnyá-jan, mindnyá-jan. Ó, ó, ó,

1)

 ism.

[271-I. dallamára]

Elindulának
 És el is jutának.
 A kised előtt
 Földig borulának.

Ilyen tizenhét-tizennyóc éves legények [járták]. Karácson bűtjin végeledött bē. Sok helyen bēmēntünk a református házakhoz is, mē' vártak bennünket, kijöttek az utcára. Egy évbe vót pásztortori mise, akkó mink pásztorok bēmēntünk, oszt énekötünk a pásztortori misén. Csak egyszerű vót, a Styapáná'. Az [a pap] tudott magyarul is még németül is. Horvát vót.

Pézt adtak nekünk, tojást is, kolbászt is. Akkor aztat, amit kaptunk, annak a főtételire karácsony első napjára vettünk a templomba gyertyákat.

Maradék, Berger András (57), Varga János (37),
 Varga Jánosné Molnár Terus (56).

Bodor A., Szemerédi M., 1992.

I. *Csordapásztorok / Elindulának*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *Kösd föl, Katka, ködmönkédet*. Eleje az *Erdő mellett estvéledtem* népies műdal első sorának dallama megismételve. Betlehemes variáns: 250-VII, 251-III. Folytatása az 5. ütemtől a *Betlehembe jer, pajtás!* dallamának változata (242-III, 245-V*, 253-IV*, 271-III, 272-III, IV).

Dallamtípusáról lásd a 271-III. ének jegyzetét.

274. Betlehemes játék

Szereplők:

Gazda vagy Szálláskereső, egyszerű ünneplő ruhát visel. Király aransujtásos, fekete huszár-atillát hord. Bal válláról derekáig három ujj széles nemzetiszín szalag fogja át, derekán öv karddal. Jobb kezében kb. félméteres faragott pálca, amelyen fölül egy fehér zsebkendő van nemzetiszín szalaggal úgy megkötve, hogy a kendő széle szabadon omlik a botra. Fejében három rétegből varrott,

keménypapír korona, alsó része 10 cm magas abroncs, amelyet alsó peremén koporsóstól vett arany papírmásé dísz fut körül, följebb sarlóforma ezüst díszítés, a felső perem pedig zöld. Elölről hátra és jobbról balra keresztformán összefutó, 2 cm széles, fehér keménypapír pánt zárja a koronát, amelynek búbjába kis fakereszt van ütve. A pántokat még egy körbefutó papírkantár is rögzíti: erre s a fakeresztre erősítik a lecsüngő színes szalagokat, csokrokat s a körbefutó, fehér üveggyöngyöt. Nadrag és csizma mint a Király-szolgán. Király-szolga kucsmát, kurta bundát, sárga vitézkötéses, fekete nadragot, sarkantyús csizmát, kesztyűt visel. Ő viszi az úton fején a betlehemet, amely fenyőfából készült, bekerített egytornyú templomocska, a toronyban csengővel, s ez útközben folyvást cseng. A templom előtt, a kerítés jobb sarkában istálló, benne viaszból kiformálva a Szent Család, a jászol, az ökör és a szamár alakja. Szűz Mária ruhája fehér, derekán egy háromujjnyi széles, égszínkék és egy nemzetiszín szalag. Ezek jobb felől földig érnek. Kezében fehér zsebkendő és kesztyű. Lábán fehér harisnya. Fején, mint egy apáca, fehér kendőt hord, lehúzza a szeméig, afölött fehér fátylat visel. Szent József letúrt szélű, nyúlász kalapot hord s behúzza a szeméig. Torzonborz, fehér szakálla és bajusza van egy darab juhbőrből, amelyen a száj nyílása ki van vágva. Hosszú kabátja vagy szüre van. Az Angyal a Királyéhoz hasonló koronát hord, de a korona kupolájába, a fakereszt talpára csengettyű van kötve: járás közben, fejhajtásnál csöngtet. Haja két vállára előre s a hátára omlik kibontva, fehér és arany fonalak vannak befonva, két füle fölött nemzetiszín csokor. Ruhája fehér, baloldalt piros és nemzetiszín szalag övezi. Kezén fehér kesztyű, de ez többnyire nem látszik: beburkolja és összefogja egy térdig leomló, kétrét hajtott, piros delén-kendő. Csobányok vagy pásztorok: Monyator vagy Fehér pásztor kifordított, hosszú szőrű, rövid fehér bundát visel, amely fölött nyakából elől és hátul egy-egy fehér juhbőr csüng le. Fejét egy fehér juhbőr „csuknya” borítja, ez is kiszabatlan, egész bőr, amely a homloknál be van tűrve s hátrafelé lelóg szabadon. Az arcon vászonnal bélelt, fekete, bőrből készült álarc, amelyre báránybőr szemöldök, bajusz és hosszú szakáll van erősítve. A szem és a száj nyílása ki van vágva, az előbbi vörös, az utóbbi szürke vászonnal van beszegve. A szájba babszemeket illesztenek fogakként. Ugyancsak bőrből készült a kb. 10 cm hosszú, hegyes, csőrszerű orr, amelynek hegyébe kis, vörös pamutbojt van akasztva. A bunda alól csak a hosszú fehér gatyka és a bocskor látszik ki. A jelmezt tarisznya egészíti ki és egy hengeres, 1,32 m hosszú, 4 cm átmérőjű, rúdforma pásztorbot, amely fölül bádoggal van leszögezve, a bádog alatt 12,5 cm befúrás, s abban kavics zörög. A többi pásztor botjában csak alul van zörögő. Meddű vagy Fekete pásztor jelmeze hasonló, de öltözete, bajusza, szakállja tiszta fekete. Öreg vagy Szürke pásztor jelmeze hasonló, de öltözete, bajusza, szakállja tiszta szürke. Fejőpásztor vagy Tarka szemöldöke, bajusza fehér, szakállja fekete. Fején a „csuknya” fehér. Elöl fehér, hátul fekete bőr lóg le a nyakából, s a bunda ujjja is lehetőleg az egyik fehér, a másik fekete. Furulyás pásztor viselete szintén tarkabarka, de nem ilyen szabályosan. Álarc nyúlóbőrből készül, orra kurta és vörös. Fején a „csuknya” kecskebőr. Bot helyett kétaraszos fábaltát visel, másik kezében furulya. Panusás vagy Tarka pásztor vagy Szamár viselete szintén tarkabarka. Derekan „csuhéjból” sodort öv van.

GAZDA *(belép a házba):*

Dicsértessék! Lesznek szívesek a karácsonyi szent betlehemet befogadni?

KIRÁLY-SZOLGA *(belép utána, az ajtót nyitva hagyja):* Dicsértessék!

(A betlehemet az asztalra teszi és balra félreáll, majd amikor a Király belépett, beteszi utána az ajtót s ismét félreáll.)

KIRÁLY *(belép s lassan a betlehem felé sétál. Attól kb. egyméternyire fordul és sétál vissza az ajtó felé. Föl s alá jártában énekel, arra ügyelve, hogy amikor Isten, Mária vagy Jézus nevét mondja, arccal a betlehem felé legyen. Olyankor fejét hajt.)*

274-Ia)

Dicsértessék Krisz - tus az magos mennyégben,
 Ki kegyelme - ket hagy - ta ez élet - ben,
 Tart - sa és ma-raj-sza víg níkül mennyég-ben!

274-Ib)

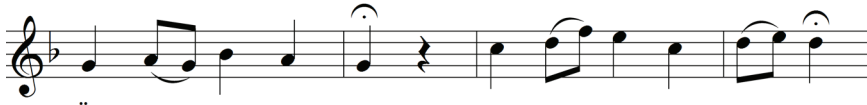
1. Ez nemes gazdának jet - tünk hajlíkába,
 Nem lennink házának nagy terhelésé - re,
 Nem lennénk urának nagy nehézségé - re.
 Kír-jük igen szípen a nagy Úristenre,
 Hogy fi-gyel-me-te-sen hall - gat-ná-nak er - re
 (meghajol).

2. Mi nem azír jöttünk, hogy itt istorjazzunk,
 Vagy valamely trífás játékot indítjunk,
 Hanem Betlehemről egy-két-hármot szóljunk,
 Úr Jézus születésérül mi példát mutassunk,
 Ha meghallgatnának, gazdánk, gazdasszonyunk.
 (Meghajtja magát és félreáll, a betlehemnek háttal.)

JÓZSEF, MÁRIA, ANGYAL (kívülről éneklük karácsony napján):

274-II.

Lassan, nyújtva

1. Üd - vöz - légy, Jé - zus, Pász - to - rok pász - to - ra,

Menny - nek és föld - nek Te - rem - tő szent u - ra,

Te - rem - tő szent u - ra!

2. Ha nem utálsz meg, Te szolgálid vagyunk,
 És azír jöttünk, Hogy téged imádjunk,
 Hogy téged imádjunk.

(Szent István napján ehelyett ezt éneklik:)

274-II/1

Lassan, nyújtva

I - mé, egy - kor Szent Ist - ván Is - ten - ben fel - áll - va,
 Bá - tor - ság - gal zsi - dók - nak, hogy ő pré - di - kál - na,

És pe - ni - ten - ci - á - ra mindent fel - in - dí - ta,

A - mit a Szent - í - rás azt nyil - ván bi - zo - nyít - ja.

(Szent János napján pedig ezt éneklik:)

Rubato

1. Di-cső Szent Já-nos-nak ün - ne - pét szen-tel-jük,

Ma - i szent é - le - tét ví - gan é - ne-kel-jük.

Kit a Krisz-tus Jé-zus leg - in-kább sze - re-tett,

Azt mi is tisztel - jük.

2. Szent Jánost a Krisztus annyira szerette,
 Hogy a végvacsorán melléje ültette,
 Ki fejét mellére, áldott szent testére
 Tenni megengedte.

(Aprószentek napján szintén az Üdvöz légy, Jézust éneklik.)

JÓZSEF (kopogtat és énekli [274-Ib) dallamára]):

Egíssíggel, gazda, nyisd meg az ajtódat,
 Ereszd bé megszűkült, szegény jóakaródat!
 Ez világ urának dajkáló dajkája
 Nagyon megbágyadott ez nagy utazásba.

(Király-szolga az utolsó sor éneklése alatt az ajtóhoz lépett, ott a betlehem felé fordul. Amikor József éneke befejeződik, vigyázzba kapja magát a Királlyal együtt.)

KIRÁLY (harsányan szaval. Egyes szavakat erősen megnyom, ezt itt a szó vagy szótag elé irt felkiáltójel jelzi):

Egy !szózatot hallék én mostan ajtómon,
 De nem tudom, mi lészen az oka.
 Parancsolom, szolgám, sietséggel
 !Lásd, ki zörget ajtónkon ily nagy, bátor szívvel!

KIRÁLY-SZOLGA (megfordul, kinyitja az ajtót, kiszól):

Mit akarsz, barátom? Mondd meg, honnan jöttél!
 Ajtónkon zergetni ily bátran !hogy mertél?

Feleletet e szóról minnyá!rást adj nekem! *(Beteszi az ajtót.)*

JÓZSEF *(énekel, az előbbinél vontatottabban és magasabban, „siratólag mindig jobban könyörög” [274-Ib) dallamára]):*

Tibélius császár parancsolatára
Jöttünk Názáretből az beíratásra.
Hogyha befogadná ez egy éjszakára,
Bizony megfizetne az egek szent ura.

KIRÁLY-SZOLGA *(vigyázzba kapja magát, kiszól):*

Várj egy kevést, minnyárast jelentem.

(Az ajtót ismét beteszi, megsirül, a Király felé fordulva ismét vigyázzba pattan, a Király is.)

Felséges királyom, oly emberekre találtam,

Melyet országunkba bejönni éppen nem ismerek.

KIRÁLY:

Nohát szolgám, adj tanácsot nékem!

KIRÁLY-SZOLGA:

Felséges királyom, a' llészen a tanácsom,

Hogyha befogadjuk,

Ez ékes városból éppen kipirulunk.

KIRÁLY:

No, ha így van, szolgám, eredj hamar gyorsan,

!Ajtót, kaput bezárj, !éppen bé se bocsásd!

(Kardját félig kihúzza s visszataszítja a hüvelyébe.)

KIRÁLY-SZOLGA *(megsirül, kinyitja az ajtót, kiszól):*

Mit, barátom? Hogy én néked szállást adjak,

Abba nálam nem kapsz,

Ámbár a város utcáján kívül meg is fagysz! *(Becsapja az ajtót.)*

JÓZSEF és MÁRIA *(még vontatottabban, siránkozó hangon énekelnek. Mária halkán, mintegy kíséri József énekét [274-Ib) dallamára]):*

Ó, kemény kösziklához hasonló nemzetség,
Hogy lehetsz uradhoz ily szernyű dühösség!
Ám a pogánynál is van engedelmesség,
Hát hogy tenálad nincs uradhoz kegyesség?

KIRÁLY *(vigyázzba kapja magát):*

Ereszd bé hát, szolgám, fűtözni, nem bánom,

Mert karácsony erejének nagy dereje vagyon,

Azt magam es jól tudom.

KIRÁLY-SZOLGA *(ajtót nyit):*

Jer bé hát, barátom, fűtözz egy kevést!

(Belép József, jobbján Mária, balján az Angyal s a Királyhoz lép. Mögöttük jönnek a pásztorok:

Monytor, Öreg, Meddű, Fejő; az ajtó mellett lovagló ülésben botjukra kuporodnak.)

PÁSZTOROK *(a küszöbön egyszerre):*

Hobcu, bade [ember, szökjél], rajta, nyugodjunk e háznál,

Míg a fényes csillag feltetszik az égre. *(Beteszi az ajtót.)*

JÓZSEF *(a Királlyal szembe áll):*

Áldjon meg az Isten, kedves jóakaróm!

KIRÁLY:

Hozott a szerencse, szerelmes barátom.

JÓZSEF:

Kedves jóakaróm,

Az egész városban szállást nem kaphatunk.

Hogyha befogadnál ez egy éjszakára,

Bizony megfizetne az egek szent ura.

KIRÁLY:

Szerelmes barátom, szállást nem adhatok,

Mivelhogy estére sok vendéget várok.

Hanem a városon kül van egy istálló

És oda szokott szállni a jövevény szálló.

JÓZSEF (*Mária felé sirül*):

Jaj, szerelmes jegyesem, már mire jutottunk,

Az egész városon szállást nem kaphatunk!

Hanem a városon kívül mutatnak egy istállót (*mutatja*),

És oda szokott szállni a jövevény szálló.

MÁRIA:

274-Ic)

Vivo

1. Nem bá-nom, sze - rel-mem, men-jünk hát el in - nen,

Csak száll-junk be o - da, csak szálljunk be o - da.

(*Letérdel a betlehem elé, József félresirül.*)

2. Ó, egek szent ura, világ megváltója,
Tekints alá mennyből szegény szolgádra,
És ne hagyj el minket ez bujdosásunkban!

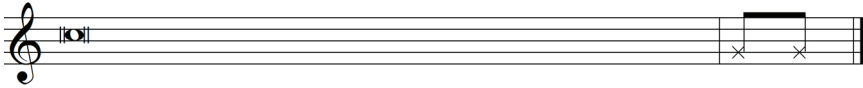
(*Fölkel, odaáll József mellé.*)

ANGYAL (*szembefordul Máriával, fejet hajt neki, Mária viszont, és énekel*):

3. Ó, Istennek Anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj most nékem, tehozzád küldettem.

MÁRIA:

274-Id)

Eredj sietséggel, adj hírt a nyáj mellett lévő pásztoroknak,
 hogy jöjjenek a Krisztus imádá - sá - ra!

(Ismét fejet hajtanak egymásnak.)

ANGYAL (a pásztorokhoz megy, énekel):

274-III.

Ne fél - je - tek, pász - to - rok, ö - rő - met hir - de - tek,

Mert ma nék - tek szü - le - tett, Egy szűz - nek mé - ji - bül,
 a - kit jö - ven - dől - te - tek, szű - zen szült vé - ré - bül,

Meg - vál - tó Is - ten - tek, al - le - al - le - lu - ja.
 al - le - al - le - lu - ja,

(Félresirül balra.)

FEJŐPÁSZTOR (az Öreghez. A pásztorok természetellenes, vontatott torokhangon beszélnek, néhol síró hangon kántálnak. Az ilyen részek *r i t k í t v a* vannak):

H a l l o d - e, K u r i d o m, valaki szólíta,
 Pásztort kiálta, hallám, de nem tudom, kicsoda.

ÖREG (siránkozó hangon):

J a j a j a j! Én mit hallék s én álmomban mit láték?

N é k e m a z Isten angyala megjelenék.

D e n e m tudom, hogy ördög-e vaj angyal, én azon csak kételkedem,

De hogy Krisztus született volna, épen nem hihetem.

Hanem én azon n e m töröm elmémet,

Letszem e puszikra a fejemet. (Monyator vállára hajtja fejét.)

Álomnak adom a két szemem, s testem nyugvásnak.

ANGYAL (ismét a pásztorokhoz lép, lábával megérinti egyikük lábát):

Pásztorok!

PÁSZTOROK:

Ki vagy?

ANGYAL:
Pásztorok!
PÁSZTOROK:
Mi vagy?
ANGYAL:

274-IV.

Vivo

Pász - to - rok, kel - je - tek, kel - tek nagy ö - röm - re,
Egy i - gen nagy ven - dég ér - ke - zett e föld - re!

Bet - le - hem - nek vá - ro - sa - ban, is - tál - ló - ban,

A já - szolyban a - lu - szik te - remtőnk, él - des üd - vő - zi - tőnk.

274-V.

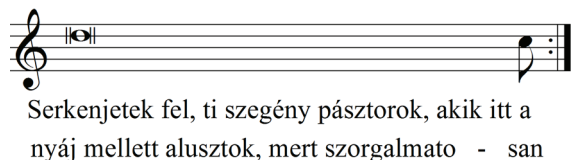
Lassan

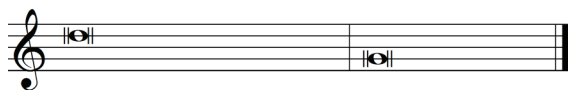
Pász - to - rok, i - gen jó hírt hoz - tam ti - hoz - zá - tok.
Azt a fé - nyes csil - la - got ti ne csu - dál - já - tok,

Ha - nem sza - po - rán talp - ra, in - dul - ja - tok az út - ra!

274-Ie)

Szerkenjete fel, ti szegény pásztorok, akik itt a
nyáj mellett alusztok, mert szorgalmato - san

vár a ti asszonyotok, a ti asszonyotok!

(Kendőjével integet, aztán visszaáll József mellé.)

ÖREG:

274-VI.

Lassan

Pász-tor-tár-sim, mit je-lent Az a fê-nyes - sêg ott fent?

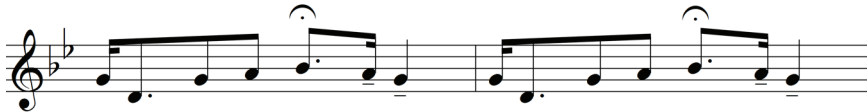

Én még o-lyat nem lá-ték, Bár sok i - dôt szám-lá - lék.

FEJŐPÁSZTOR:

274-VII.

Lassan

1. Ma-gam sem va-gyok gye-rek, Még-sem lát-tam ily re-mek

Tün-dök-lő, szép csil - la-got, Mely itt fô-lôt - tünk ra-gyog.

MEDDŰPÁSZTOR:

2. Én viszek egy báránycát,
Tejet, vaját, sajtocskát.
Aranyat nem adhatok,
Mert szegény pásztor vagyok.

PÁSZTOROK (botjukba kapaszkodva a beszéd ütemére emelkednek föl):

Menjünk el hát – nem bánom, – de ne üres kézzel, –

Vigyünk néki – ajándékot – sietséggel, –

Kitől mit lehet.

(Fözlálltak, s most az ének ütemére lépve haladnak lassan, együtt a betlehem felé, ütemenként botjukat is a földhöz ütik.)

274-VIII.

Menny-ből az an - gyal Le-jött hoz - zá - tok, Pász - to - rok,

Gyorsabb

Hogy Bet - le - hem - be Si - et - ve men-jünk, Lás - sa - tok.

(Amelyiket jobban tudták a pásztorok.)

274-VIII/1

Pász - to-rok, kel - jünk fel! Csak-ha-mar in - dul-junk el!

Ta-lán még az éj - jel is fel - ta - lál - juk.

Bet - le-hem vá - ro - sa-ba, Si - es - sünk,
Ron-gyos is - tál - lócs-ká-ba ne kés - sünk,

Hogy még e - zen éj - jel ot - tan le - hes - sünk,
Mi u-runk-nak tisz - te - le - tet te - hes - sünk!

ÖREG (előlép, letérdel a betlehem elé. Mögé térdel a Monyator, amöge a Fejőpásztor, ettől jobbra a Meddűpásztor):

Jó napot, Mária, Istennek szent anyja!

S e r k e s z d fel fiadot minékünk, a Jézust,

Mert szent angyalidtól tehozzád küldettek.

JÓZSEF, MÁRIA, ANGYAL [274-II. dallamára]:

Serkenj fel, fiam,

Pásztorok eljöttek,

Kik szent angyalidtól

Tehozzád küldettek,
Tehozzád küldettek.

ÖREG (*marad térden állva, a többi föláll*):

Hát !ezt érdemletted meg (*az asztalra üt*) m e n n y é s f ö l d teremője,

Hogy az egész városon hely nem adatott nékie?

(*Botjával megfenyegeti a Királyt.*)

V á r j a t o k csak, ti sok cifrafejűek!

Megfizettek ti erre vala!hára!

(*Fölkel és elrejtőzik valamelyik sarokban.*)

MEDDŰPÁSZTOR (*társai felé fordul, kaszázó mozdulattal üti meg azok botját*):

Nem kéne minekünk itt históriáznunk!

Aki milyen ajándékot hozott a kis Jézuskának, be kéne mondani.

FEJŐPÁSZTOR, MONYATOR:

Eredj hát, mondd, te rongyos fecskefiú (*mert feketébe van öltözve*)!

MEDDŰPÁSZTOR (*a betlehem elé térdel*):

Ó, édes, kicsi Jézuskám, é n a t ö b b i p á s z t o r o k k ö z t meddűpásztor vagyok,

Hanem én azért im, t ú r ó t, ordát nem adhatok,

Hanem, de ha !nem, egy b á r á n y k á t ugyan szépet adok.

V e g y e d el jó néven, melyet most adhatok.

Holnap, holnapután még többet es adok,

Ha kapok. (*Ajándékát odaadja, visszaveszi, felkel, hátralép.*)

FEJŐPÁSZTOR (*előlép, leterdel*):

Ó, é n édes, kicsi Jézuskám, é n a t ö b b i p á s z t o r o k k ö z t csak fejőpásztor vagyok,

Hanem azért neked egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem, de ha !nem, e g y s a j t o c s k á t ugyan de szépet adok.

V e g y e d el jó nevé, melyet most adhatok.

Holnap, holnapután még többet es adok,

Ha kapok. (*Ajándékát odaadja, visszaveszi, felkel, hátralép.*)

MONYATOR (*ezalatt valamivel hátrébb húzódott, most nekiszalad a betlehemnek, közben ket-tőt-hármat ugrik. Ott térdre roskad. Keményebben és szaporábban beszél a többinél*):

Ó, é n édes, kicsi Jézuskám, é n a t ö b b i p á s z t o r o k k ö z t csak monyator vagyok,

Hanem azért neked t ú r ó t, ordát nem adhatok,

Met az a vén öreg mind elhúzta nyáron a mi bérünköt.

Ha !nem, de ha nem, e g y n y u l a c s k á t ugyan szépet adok.

V e g y e d el jó nevé, amelyet most adhatok.

Holnap, holnapután még többet es adok,

Ha fogok. (*Felkel, odaadja és visszaveszi ajándékát, társaihoz fordul.*)

A Jézuskának ajándékot adatok-e?

MEDDŰPÁSZTOR, FEJŐPÁSZTOR:

Adtunk hát, csak az Öreg nem adott.

MONYATOR:

Hát hol van? Keressük meg?

MEDDŰPÁSZTOR, FEJŐPÁSZTOR:

Eredj hát, keresd meg! Jó nagy vagy, ugorj egyet!

(*Most elindulnak mind a hárman keresni az Öregt. A közönség közt keresik. Csipkedik, piszkálják, torz pofájukkal ijesztgetik a fehérnépet és a gyerekeket. Ha azok ijesztgetik, nagyot ugorva elijednek.*)

MONYATOR *(megtalálja a sarokban):*

Itt vagy-e, te vén Öreg? Aluszol-e?

(Az Öreg horkan egyet, a Monyator megugrik, aztán újra odalép.)

Aluszol-e?

ÖREG:

M i, t e ?

MONYATOR:

A J é z u s k á n a k a j á n d é k o t a d t á l - e ?

ÖREG:

H á t t á n t i a d t a t o k e s ?

TÖBBI PÁSZTOR:

Adtunk hát, gyere, adj tés es!

ÖREG:

V á r j a t o k h á t, a d j a k é n e s.

Csakhogy elé juthatok, de én tudom-e?

Fogjátok meg, mert nagyon gyöngé vagyok.

(A többi három most bottal emelgeti, de közben buktatja is. Végre föláll valahogy, támolyogva.)

MONYATOR:

Fogjátok meg, met elesik! *(A játék folytatódik, az Öreg csetlik-botlik, elvágódik, el is nyúlik.)*

Orvosír!

FURULYÁS *(beszalad, megvizsgálja, majd a pásztorokhoz fenyegetőleg):*

Te métt ütted meg?

(Feltámogatják az Öreg fejét s a Furulyás úgy tesz, mintha baltája nyelvél hőmérőzné, majd itatná. Közben kiabál.)

Te métt ütted meg? Fogjátok meg!

(Ismét föltámogatják, az Öreg ismét elvágódik.)

Nem megmondtam, hogy fogjátok meg?

[Ez a jelenet rögtönzésszerű: hogy hányszor és milyen mozdulatokkal ismétlik meg, az a sikertől, játékos kedvtől függ.]

ÖREG *(végre feltápáskodik, botjával elkergeti a Furulyást, a betlehemhez megy, letérdel):*

Ó, én édes, kicsi Jézuskám, én a többi pásztorok közt a legöregebb vagyok.

A nagy számadásban még a hajam is mind elhullott.

A sok ordafőzésben még a füst is megfogta a szakálomot.

Hanem én azért neked t ú r ó t, ordát nem adhatok,

Mert az a sok *(az asztalra üt)* sinter kezébe való mind elhordta, valahány, annyi felé.

Hanem, de ha !nem, e gy bogláros szíjjacskát ugyan szépet adok.

V e g y e d e l j ó n e v é n, melyet most adhatok.

Holnap, holnapután még többet es adok,

Ha kapok. *(Fölkel.)*

MÁRIA [274-Ic) dallamára]:

Köszönöm, fiaim, mindnyájan tinétek,

Kívánom, hogy mennyben koronát nyerjetek!

JÓZSEF, MÁRIA, ANGYAL és a négy PÁSZTOR:

274-IX.

Lassan

(Az ének ütemére a pásztorok körbejárnak bal felé. Botjuk vége a kör közepén éppen csak hogy a földhöz koppan. Minden két lépés után megállnak, a kör közepe felé párosával szembefordulnak és meghajtják magukat.)

FEJÖPÁSZTOR:

Happa, Tódor, vén Untyiás, hamó hallod-e, mit mondok?

A kis Jézuska kedvéért járnánk egy pár táncot.

Ráda Ignác, román bakter es ezt mondja: nem bánnánk,

Ha valahol egy rongyos muzsikást kaphatnánk.

ÖREG:

Hiszen az jó volna! Öreg létemre ugyan raknám! (Ugrál.)

Ezt a zörgős, bánatos utómat bezzeg meghordoznám.

MONYATOR (odaugrik):

Hallom, pásztorok, muzsikásra szükségetek volna,

Kivált es máj nap vigadni akartok.

Minnyá!rást aztán indulok,

Higgyétek, bajotokban majd híven szolgállok. (Elindul.)

A TÖBBI:

Majd meglátjuk, milyen legény leszél.

(Furulyás belép ismét, és fabaltájával nagy figyelemmel kezdi kopogtatni az ajtót, ajtófélfát, falat, mintha ott valami dolga lenne vagy vizsgálna valamit.)

MONYATOR (hozzálép):

Itt vagy-e, Zórius?

FURULYÁS (dühösen):

Itt vagyok hát. Velem mi bajod van?

MONYATOR (*meghőköl, majd visszalép*):

Hallottam, barátom, a múlt esztendőben a többi pásztorok közt főfurulyás voltál.

FURULYÁS (*dühösen*):

Te ugyan sokat hallasz! Voltam hán, mi voltam. De téged nem is tudlak.

MONYATOR:

Hanem azért vedd elé m u z s i k á d o t, zengesd meg lukjait hangokkal!

FURULYÁS:

Elé, ha megfizetsz.

A TÖBBI PÁSZTOR:

Bottal!

MONYATOR:

Még a zergőssel! (*Botját fenyegetőleg rázza, ugrál. Furulyás sípjába fúj. Monyator visszalép a többihez.*)

Itt a muzsikás, elhoztam, pásztorok.

A kis Jézuska kedviért lehet hát vigadni,

S vigadságunkat önéki felajánlani,

Melyet ő jó néven vészen, azt mű es jól tudjuk.

ÖREG (*járkál*):

No szudáre Mosule, sze zasukám undzse, ame kápre zóre se de moriáse pentru pe de Krisztosz!

Fácse t dráge, nosza zidáre, sze zusakámo odáte zidáre! [Értelme a betlehemesek szerint: No, táncolj, öregem, egy zszakát, kecskés formát, a halhatatlan Krisztusnak! Csináljuk kedvvel, nosza, táncoljunk, egyszerre táncoljunk! Húzzad hát!]

FURULYÁS (*táncnótát fúj, a pásztorok pedig, mint az imént, egymással keresztbe-szembe körben táncolnak. Tulajdonképpen alig mozdulnak el, inkább csak helyben topognak, jobbra-balra ringatóznak*):

274-X.

The musical score is written for a single melodic line on a treble clef staff. It begins with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The first measure is a whole note, followed by a series of eighth and sixteenth notes. A first ending bracket labeled '1)' spans the final two measures of the first system. The second system continues with eighth and sixteenth notes. The third system features a repeat sign followed by a key change to two sharps (F# and C#). The fourth system is marked 'Rubato' and contains a series of eighth notes. The fifth system ends with a first ending bracket labeled '1)' and a triplets sign '3' over three eighth notes.

Kurra maj Mosule csakhamar egyaránt, mert künn a fekete kecske mekeg.
(A pásztorok fölemelt bottal rárontanak, s erre ő ijedtében ismét furulyázni kezd. Azok egymás vállára tett kézzel körbe táncolnak a furulyaszóra.)

ÖREG (tánc közben kiált):

Ma nem ettem, csak gombát,

Fekete retket, fokhagymát.

MEDDŰPÁSZTOR (a tánc végén):

Induljunk útnak, kedves atyafiak,

Mert más háznál is jó emberek várnak.

ÖREG:

Hogy gondolod útnak ily szorgos járását?

Nem gondoljátok meg, hogy öreg vagyok, testnek nyugovását?

FEJŐPÁSZTOR:

Ó, te vén bohó, bajbatag vén Untyias!

Nem gondolod meg te, mit példáz ő azzal?

Alázatosságát azzal jelentgeti.

ÖREG:

Én vagyok Johánesz, a Véni Lajos fia,

K u r i d ó bátyának kedves atyafia.

Hisz már én es jól tudom e napoknak számát,

Mégis más mondta meg szent karácsony napját.

(Más napokon: Szent Istvánnak, Szent Jánosnak, Aprószentek napját.)

MONYÁTOR (a házigazdához):

E n n e k a gazdának tavaly es én voltam báccsa.

H e j, de jó gazdám volt ő nekem akkor es,

Százszor kértem, de nem adott egyszer es!

De most! bezzeg adnae, de nem kell.

PANUSÁS (bejön, a négy másik a háziasszony felé tuszkolja):

Látom gazdasszonyomnak sűrű mosolygását,

Előveszi a kúccsát, kinyiccsaládáját,

Eléveszi számunkra hat ezüst garasát,

Még amellet felfont, háromrét, szép, piros kolbászát.

KIRÁLY (csenget a betlehem csengettyűjével, a pásztorok kimennek. Ő előbbi útján sétálva az ajtó és a betlehem közt énekel [274-Ib) dallamára]):

1. Egész kereszténység mondhatja áldottnak,
Pestis ellen levők itten pátrinusnak,
Szent Betlehem versét hallaná az angyalnak,
Szent imádságával ellentáll-e annak.
2. Mert nyolcvanezeret egy órában megölt,
Szűz Anyánk képével nagy diadalmat tett,
Mert Betlem minékünk nagy közbenjárónk volt,
Azután Istennél a kegyelem megvolt.

3. Haragos fegyverét az angyal letevé,
Az régi nácélét [Regina Caeli] énekelni kezdé.
Ki hiszi Szent Gergét, ez szót hozzátévé:
Könyörülj, Istenünk, ezt utána tevé.

4. Ti pedig, jó gazdák, kik itt hallgatátok,
Alacsony munkánkat meg sem utáltátok,
Úr Jézus áldása szálljon tireátok!
Mi immár elményünk, vígan maradjatok!

(Mondja:)

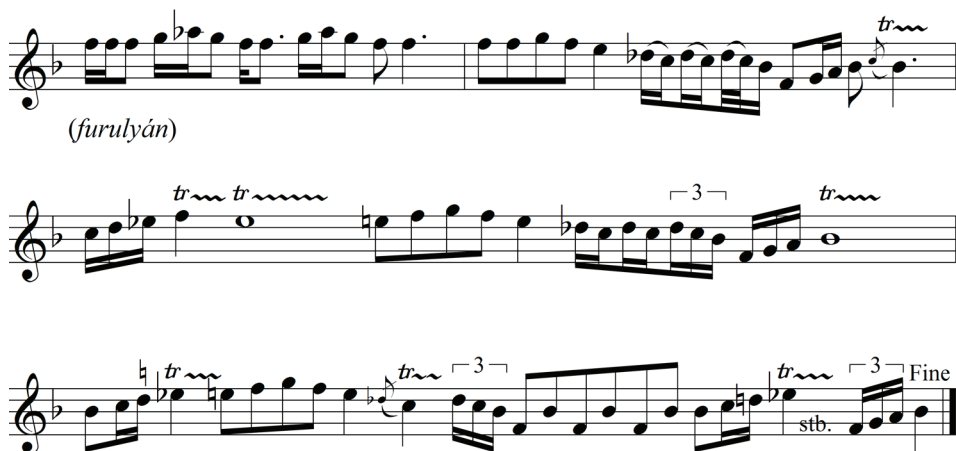
Áldás, békesség a következő újesztendőben!

(Pénzzel, téstával, itallal megajándékozzák őket, ezt a Panusás teszi el. Indulnak tovább egy házzal.)

FURULYÁS (míg egyik háztól a másikig vonulnak, útimarsot fúj):

274-XI.

Rubato

Istenes, Gazda vagy Szálláskereső: Tusa Lázár (24),

Király: Lovász Márton (24), Király-szolga: Kajtár Vilmos (17),

Szűz Mária: Böjte Mária (16), Szent József: László Ferenc (18),

Angyal: Lőrinc Mária (15), Monyator vagy Fehér pásztor: László Jenő (18),

Fejő pásztor: Böjte Gáspár (20), Meddű- vagy Fekete pásztor: Lovász Lázár (17),

Öreg vagy Szürke pásztor: Turbuk Boldizsár (19), Furulyás pásztor: Papp Ferenc (26),

Panusás vagy Tarka pásztor (Szamar): György Gergő (16).

Benedek A., Vargyas L., 1943.

A betlehemezők az éjféli misére „jelmezbe öltözve vonulnak fel, s a szentély körül csoportosulnak: József, Mária és az Angyal az oltártól jobbra, a Király s a Királyszolga balra. A pásztorok a szentély előtt, bal felől. József a szentélyig kalapban megy, ott veszi csak le fejéről. A pásztorok már a templom előtt levetik a csuklyát s az álarcot. A Király úrfelmutatás előtt leveszi a koronáját, utána ismét fölteszi. Az éjféli mise után mindenki hazatér, a nagymise után kezdik a játékot a plébánosnál. Onnét mennek a bíróhoz, jegyzőhöz, tanítóhoz, s úgy a falu népéhez” (Benedek–Vargyas 1943, 161).

A VI. és VII. éneket, melyet a játék vezetője templomi karénekekben tanult, csak legújabbban illesztette a betlehemesbe.

I. *Dicsértessék, Krisztus*. A betlehemes játék recitációs szakaszainak mintája egyrészt a szentmise lektió tónusa lehetett, másrészt a középkori és kora újkor iskolák vers-recitációs gyakorlata, amihez hozzátartozhatott az éneklő oda-vissza sétálása (*Magyarország zenei története* I. 498).

Betlehemes variáns: 275-I, 276-II, 277-I és vö. a 278. prózai bevezetőjével.

II. *Üdvöz légy, Jézus*. A betlehemes játékok leggyakoribb éneke. Variánsai a székely betlehemesekben mind dór hangsorúak.

Dallamtípusáról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II/1. *Imé, egykor Szent István*. 17. századi dallam (*Turóczi Cantionale*), melyet az udvarhelyi, csíki és bukovinai székely, valamint a moldvai hagyomány őrzött meg mintegy húsz változatban (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979. I. 160–161, II. 76). Vallásos szöveggel szokták énekelni, többnyire ezzel a Szent Istvánhoz kapcsolódóval, névnapköszöntő funkcióban.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/339.

II/2. *Dicső Szent Jánosnak ünnepét tiszteljük*. Az első versszakot romlott dallammal énekeltek, ezért a második versszak dallamával közöljük.

17. századi, Szent Istvánhoz kapcsolódó ének (*Cantus Catholici*) folklorizációja (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979. I. 62, II. 30). Tizenöt népi változatát főként bukovinai székelyektől gyűjtötték (MNT II. 955), melyek legtöbbször István-köszöntők.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 12.052.0/0.

III. *Ne féljetek, pásztorok, pásztorok!* Betlehemes variáns: 241-I*, 243-II, III, 244-IV, VI, 245-II, IV*, 246-II, 247-I*, 252-I, 253-I*, 254-V*, 256-III*, 257-III, 264-II, 269-IV*, 276-VI, 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

IV. *Pásztorok, keljetek, keltek nagy öröme*. Kanásztánc ritmusú dúr dallam, távoli betlehemes variáns: 271-III, lásd annak jegyzetét.

V. *Pásztorok, igen jó hírt hoztam tihozzátok*. Valószínűleg kántori szerzemény, mely a kézdipolyáni betlehemesben is előfordul (Kövári 2009, 425., 8. kotta). Dallamtípusa nem szerepel az MTA népzenei gyűjteményében.

VI. *Pásztortársim, mit jelent*. Újabb időkben keletkezett, alacsony járású, moll dallam. 13 változatban gyűjtötték a Kárpát-medencében, többnyire mint betlehemes (MNT II. 359-II, 361-IV, 382-I). Plagális variánsa a következő ének.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/419.

VII. *Magam se vagyok gyerek*. Variáns: az előző ének.

VIII. *Mennyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VIII/1. *Pásztorok, keljünk fel!* A dallam második fele terccel felcsúszott.

Betlehemes variáns: 248-II, 254-V, 261-I, 262-II, 265-V* második fele, 269-III*, 272-II, 276-VII, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

IX. *A szűz szülé Szent Fiát*. Betlehemes variáns: 263-III, 264-III.

Dallamtípusáról lásd a 263-III. ének jegyzetét.

X. *furulyán*. A dudaaprája zenére emlékeztető, ütempáros dallam.

XI. *furulyán*. Szabad ritmusú motívumokat kötetlenül variáló dallam.

275. Betlehemes játék

Szereplők:

Király, rövid, derékig érő, fekete dolmány van rajta sárga zsinórokkal, magas állógallérral. Nadrája szintén fekete, sárga zsinórokkal. Lábán fekete, huszáros csizma, a szár felső végén sárga zsinórsegéllyel, elől rózsával és gombbal. Vállán széles, fehér vagy piros szalag, rajta kis táska lóg. Derekán kard, a kard mellett három szíjon egy kis táblácska lóg KF (Károly Ferdinánd) [Habsburg főherceg, lovassági tábornok, 1818–1874] felírással. Jobb kezében pálcát tart, melynek a végére egy piros zsebkendő van borítva és lekötve. Kezén fehér kesztyű. Bal kezével a kardot, jobb kezével a pálcát fogja. Fején Szent István koronája papírból, gyöngyökkel díszítve, állszíjjal. A korona belsejében egy kis csengő van, amely halkán cseng. Király-szóga fején Kossuth-kalap. Zsinóros, magas galléros mellény, „lajbi” és bő ujjú ing, fekete nadrág és csizma van rajta, sárga zsinórokkal. A mellény fölött rövid, fehér bunda. Oldalán kard, csizmáján sarkantyú, kezén fehér kesztyű. Kezében kis kápolnát visz. A kápolna előtt kerítés, ezen belül vannak az alakok: Mária, József, pásztorok, háromkirályok, jászol és állatok. A kápolnát az utcán a fején viszi. Szent József arcán fehér bajusz és szakáll, fején feltűrt kalap. [Viselete] hosszú, birkagyapjú köpeny (nem szőrös, hanem szöttes), lábán csizma és fehér nadrág, „harisnya”, kezén fehér kesztyű, kezében hosszú bot. Szűz Mária 9-10 éves fiúgyermek. Tiszta fehér ruha, fehér vagy piros, selymes lajbi van rajta. Vállán nagy, fehér kendő, kezén fehér kesztyű, jobb kezén fehér zsebkendő. Lábán fehér harisnya és cipő. Fején fehér fejkendő, az áll alatt összeakasztva. Angyal 9-10 éves fiúgyermek. Fehér-tarka (piros pettyes) ruhában van. Hátán két piros kendő utánozza a szárnyakat, melyek piros lajbira vannak kötve. Fején királyi korona, mint a királyé. Nyakában fehér vagy rózsás kendő, a kendő elől van összetűzve. Kezén fehér kesztyű, piros zsebkendővel. Öreg csobán: birkagyapjas bunda van rajta, melynek a szőre kívül van. Fején álarc, nagy orral, fogai babból vannak. Az egész álarc egy hosszú birkabőr darabból készült, mely a fejről hátul lóg le, mint a fark. A fark végén szalmacsomó. Lábán szőrös bocskor, zsákból rongy-harisnya, szíjjal, madzaggal bekötözve. Kezében vastag bot. Dereka szíjjal van megkötve, a szíjon felakasztva egy nagy pipa, balta nyéllel, egy kb. 20–30 cm hosszú fafésű, amellyel a bundáját fésüli. Oldalán nagy bőrtarisznya. Szürke úgy van öltözve, mint az Öreg csobán, azzal a különbséggel, hogy míg az Öreg bundája, álarca stb. fehér színű, az övé szürke. Harisnyája birkabőrből van, hogy hasonlítson a bundához. Fekete szintén úgy van öltözve, mint az Öreg, csak fekete színű birkabőrből van a bundája, álarca, harisnyája stb. Nyulaskis öltözete mint az előbbie, de nyúl bőrből. Fején, az álarc előtt két nagy nyúlfül. Orra tompa. Pungás vagy Panusos: ez velük megy, hogyha valamelyik megbetegszik, legyen aki helyettesíti. Bármelyik szerepét tudja. Ruhája mint a pásztoroké, de tarka. Hátán egy zsákot visz, abban hordó, oldalán pedig tölcser. A Pungás zavarja a gyermekeket. A pásztorok oldalán még színes zsebkendők vannak felkötve és kolompok. Az Öreg csobánnak furulyája is van. Velük jár egy legény vagy fiatal házasember, a Gazda, aki előre megy és megkérdezi, hogy ki engedi be a betlehemeseket. Ő aztán megmondja a Nyulasnak, az pedig a többieknek. (Ahol kicsi a szoba vagy nagyon szegények, ott megmondják, hogy ne jöjjenek a betlehemesek.) A Gazda közönséges ruhában van.

A szereplők megállnak a konyhában, a Szolga megy be előre.

KIRÁLY-SZÓGA *(belép és köszön):*

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

(Leteszi az asztalra a betlehemet és az ajtóhoz áll. Egyik kezével a kilincset, másikkal kardját fogja, nyitva tartja az ajtót.)

KIRÁLY *(palcájával koppant néhányat az ajtófélfán, majd belép. Mereven lépked, jobb lábával együtt üti le botját a földre. Mikor belép, a Szolga kihúzza kardját és úgy áll az ajtónyílásban. Átlépve a küszöböt, a Király köszön):*

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

(Ezután énekelve, merev léptekkel járja a szobát az ajtó és asztal között. Lépteit úgy osztja be, hogy minden sorra lép egyet, és a befejező sornál, amikor a hangja leszáll, megfordul.)

275-Ia)

Di-csér-tes-sék Jé-zus az magos mennyég-be,
Ki ke-gyel-me-te - ket hat-ta e-gész-ség - be.

Kévánom, tartsa meg végig az életbe,
Örvendezhessenek vég nélkül menyégbé!
A nemes gazdának az nehézségire
Nem lennénk házának nagy terhelésére.
Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,
Vagy valami tréfát, játékot indítsunk,

[275-Ia) folytatása]

Ha-nem egy fer-tály-net mu-lat - ni ké-ván-nók,

(Itt nem megy végig a szobán, hanem megfordul félúton és közben tovább énekel.)

Míglén a Krisztusról mi példát mutatunk.
Mivel a kisdédnek születése napját
(a templomra mutat és megfordul az ajtó felé)
Példázni kívánnók szigorú szállását,

[275-Ia) folytatása]

Hogy miként szü-le-tett, an-nak min-den vol - tát.

(Most nem fordul vissza, hanem tovább énekel:)

[275-Ia) folytatása]

Má-ri - a Jó-zsep-pel

(megzörgeti kardjával az ajtót, és botjával az ajtóra mutat.)

Ház-ról ház-ra jár-ván szá-lást ke-res-ni - e.

Az i - dő kö-zel-get, nem le-het kés-ni - e.

(Az utóbbi sorok éneklése közben a Király ismét az asztalhoz ért, ahol megfordul és állva marad szemben az ajtóval. Ekkor a Szolga beteszi kardját hüvelyébe.)

SZENT JÓZSEF (kint a konyhában kopog és énekel):

275-Ib)

E-gész-ség-gel, gaz-da, nyisd meg az aj - tó-dat,

E-reszd bé meg-szü-kült te jó - a - ka - ró-dat,

E vi-lág u - rá-nak él - te - tő daj-ká-ját,

Mert az u - ta - zás-ban i - gen el - fá - rad-tunk.

KIRÁLY:

Egy szózatot hallék mostan az ajtónkon,

(Közben a Szolga a Király elé lép és tiszteleg.)

Mi legyen az oka, bizonynyal nem tudom.

Parancsolom, szolgálám, néked sietséggel,

Ki dörget ajtónkon il nagy, bátor szívvel?

SZOLGA (szalutál, majd megfordul és kinyitja az ajtót félig, aztán kiszól):

Ki vagy, honnan jöttél, miféle ember vagy?

Feleletet nékem mindnyárest erre adj! (Becsukja az ajtót és visszaáll a sarokba oldalt.)

SZENT JÓZSEF *(kint énekel [275-Ib] dallamára):*

Ibérius császár parancsolatára
Jöttünk Názáretből az beiratásra.
Hogyha befogadnál ez egy éccakára,
Bizony megfizetné az egeknek ura.

SZOLGA *(félíg kinyitja az ajtót és kiszól):*

Várkozz egy kevesnét, mindjár megjelentem.
(Becsukja az ajtót és tisztelegve a Király elé lép.)
Felséges királlom, oly emberekre találtam,
Nem hinném, ajtónkon jönnének a mi országunkba.

KIRÁLY:

Tanácsosom, adj nekem tanácsot!

SZOLGA:

Felséges királom, néked a tanácsom:
Ha befogadjuk ez íkes városba,
Hidd meg, király, elvesz a hatalmunk,
És az íkes városból *(a betlehemre mutat)* éppen kipirulunk.
(Bal lábával toppant és kardját a földre üti.)

KIRÁLY:

No, ha így van, szolgám, eredj, gyorsan siess,
Ajtónkat is zárd bé, éppen bé se ereszd!
(Erre a Király is toppant.)

SZOLGA *(tiszteleg, megfordul, kinyitja az ajtót félíg és kiszól):*

Mit, hogy befogadjalak? Abban ugyan nem kapsz,
Az város utcán kívül ámbár ha meg is fagysz!
(Becsukja az ajtót és a sarokba áll.)

SZENT JÓZSEF *(kint énekel [275-Ib] dallamára):*

Kemény kősziklához hasonló nemzetség,
Hogy lehet uradhoz ill szörnyű dühösség!
Még a pogánynál is van engedelmesség,
Hát nálad uradnál mér nincsen kegyesség?

SZOLGA *(az ajtóhoz lép, dühösen kicsapja és kikiált):*

Ám gyere be, barátom, fűtőzz egy kevesnét!

(József, Mária, az Angyal és a Pásztorok bejönnek a szobába. A Király egyet lép eléjük és velük szemben megáll. Mária középre, az Angyal az oldalára, Szent József pedig jobb oldalára áll. A Pásztorok az ajtónál leülnek a földre és hátukat a falnak támasztják.)

JÓZSEF:

Áldjon meg az Isten, főséges királyom!

KIRÁLY:

Áldjon meg az Isten téged is, barátom!

JÓZSEF:

Főséges királyom, fogadj be házadba!
Fizetést nem szának ez egy éccakára,
Mert az utazásban igen elfáradtunk,
S a nagy hideg miatt bizony meg kell fagynunk.

KIRÁLY:

Szerelmes barátom, bé nem fogadhatlak,
Mivel én az éjre sok vendéget várok.
Ingem a vendégek méltán meg is szólnak,
Hanem egy kis hellet mindnyárest mutatok.
Az városon kívül *(negyed fordulattal a betlehem felé mutat)* vagyon egy istálló,
Oda szokott szállni a jövevény szálló. *(A Szolga bal oldalára áll.)*
SZENT JÓZSEF *(Mária felé fordul. [275-Ib) dallamára énekel])*:

Szerelmes jegyesem, már mire jutottunk,
Az egész városon szállást nem kaphattunk!
Az városon kívül vagyon egy istálló,
Oda szokott szállni a jövevény szálló.

(A végszóra Mária, Szent József és az Angyal letérdelnek a betlehem elé, majd Mária énekelni kezd ugyanerre a dallamra.)

MÁRIA:

Egeknek szent ura, világ megváltója,
Tekints alá menyből szerelmes anyádra!
Íme, Betlehemből vettetem pajtába,
Azért kérlek, ne hagyj szomorúságomba!

SZENT JÓZSEF *(ugyanerre a dallamra)*:

Ne sírj, ne keseregj, szerelmes jegyesem,
Mer minket se hagy el a felséges Isten.
Hanem csak szálljunk bé az egy istállóba *(a betlehem felé mutat)*,
Inkább is lesz módunk a szent imádságra.

(Most egymással szemben oldalt állnak fel: a betlehemtől jobbra a Király, oldalán a Szolga, a betlehemtől balra József, mellette Mária és az Angyal.)

ANGYAL *(Mária elé lépve énekel [275-Ib) dallamára])*:

Ó, Istennek anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj menyégből, mert hozzád küldtettem.

(Visszamegy a helyére, Mária bal oldalára.)

MÁRIA:

275-Ic)

E-redj, si - et - ség-gel, szol-gálj szent u - rad-nak,
Adj hírt a nyáj mel-lett le - vő pász-to-rok-nak!
(A pásztorok felé mutat.)

Szol-gálj szent u - rad-nak *(a betlehem felé mutat)*,

(A Pásztorok közben nagyokat nyögnek. Az Öreg gyakran mondogatja: Bune vátre, bune soáre. Fésűikkel egymást fésülgetik.)

ANGYAL (a Pásztorokhoz megy, az Öreg botját lábával meglöki kissé. Kezét az állánál haránt-tartásban tartja):

275-II.

MIND:

275-III.

(Az Angyal közben a helyére megy.)

ÖREG CSOBÁN (morogva):

Jaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj,

Mit hallék, mit láték álmomban?

Nékem az Isten angyala megjelenék.

PÁSZTOROK:

Éppen neked, te vén bagoly?

ÖREG CSOBÁN:

Ördög-e vagy angyal, én csak kételkedem,

De hogy Jézus született vóna, éppen nem hihetem.

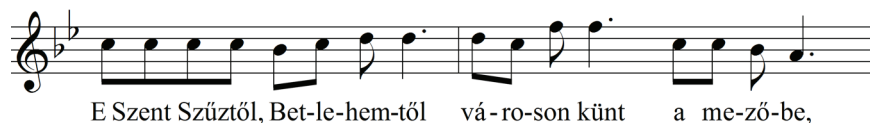
(Közben botjával betlehem felé mutat.)

Ezen már én többé elmémet nem töröm,

Hanem a pucékra fejemet leteszem (fejét ráhajtja valamire).

ANGYAL (a Pásztorokhoz megy, ott lábával meglöki a Szürke botját, majd énekel):

275-IV.

(Ezután a helyére megy.)

SZÜRKE (morogva):

Szkola fertátyi (botjával rávág a Fekete botjára), csákó derettátyi.

(Rávág az Öreg botjára.)

Mert hallék egy nótát, kinek soha többé nem hallom mását.

Megmondjam-e, dáré? (Rávág a Fekete botjára.)

FEKETE:

Zida [mondjad]!

SZÜRKE:

Született a Jézus (a betlehem felé mutat, majd rácsap a Nyulas botjára).

Kraz maj fertátyi [hiszed te, negyedest?]

NYULAS:

Kredem, kredem, kum szenu [hisszük, hisszük].

ANGYAL (az Öreg lábához megy. [275-Ib) dallamára énekel]):

Gyertek sietséggel, menjünk a városba,

Mert ott fekszik Jézus az kóró szénába. (A helyére megy.)

ÖREG:

Édes, kicsi angyalkám (*fejét hajtogatja*), dé mult nám hodenit de tire [rég nem nyugodhattam tőled]. Menjünk el hát, nem bánom, de ne üres kézzel!

TÖBBIEK:

Van-e, mit vigyél? Van-e, mivel? Van-e, mit adj?

ÖREG:

Vigyünk ajándékot neki, jó társak, sietséggel,

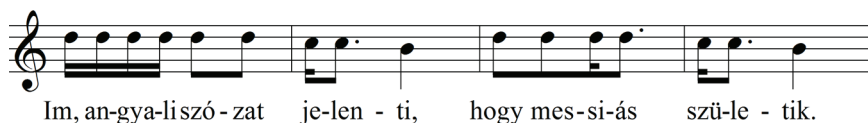
Adjuk nagy, jó szívvel,

Hogy megbékélhessünk mi Jóistenünkkel.

(*Erre a három pásztor felugrik és az Öreget – aki a botján keresztbe teszi lábait – két oldalról botjaikkal mozgatják, ringatják, Nyulas jobbról, Szürke és Fekete balról.*)

PÁSZTOROK:

275-V.

(*Ének közben is ringatják az Öreget, majd az ének végén botjánál fogva felemelik, aztán sorba állnak a betlehem előtt, miközben tovább énekelnek.*)

275-VI.

ÖREG (*a botjára könyökölve*):

Jó estét, Mária, Istennek szent anyja!
Serkentsd fel Szent Fiadat, Jézust, minékünk,
Mert pásztorok eljöttek,
Kik szent angyalidtól tehozzád küldettek.

MÁRIA:

275-VII.

ÖREG:

Há' ezt érdemelt meg, menny, föld teremője?
Néked a városon nem adatott helet,
Hogy kényszerítettél szállni mező szé'be.
Meglássátok, megfizettek valamikor erre!

(*Megfényegeti a három Pásztort.*)

SZÜRKE (*az Öreg felé mérgesen, a többiek megijednek és mintha futni akarnának*):

Ó, balgatag baó, vén urityás Samu,
Nem gondolod el, hogy mit példázó'?

(*A betlehem felé mutat.*)

Alázatosságát ezennel jelenti.

Dutye a kásze la verego kati.

(*Meglöki az Öreget és hátra tántorog. A többiek melléje állnak sorban és a betlehem felé néznek.*)

A Fekete rázkódik.)

FEKETE (*kiugrik a sorból és szembe áll a többiekkel*):

Nem kellene nekünk itt komédiáznunk,
Hanem amit hoztunk, oda kéne adjuk!

MIND:

Oda is adjuk.

(Fekete beáll a sorba.)

SZÜRKE:

Curent, current. *(A betlehem felé csoszog, majd megáll előtte, botját az asztal alá támasztja, rá-támaszkodik.)*

Édes kicsi Jézus, a nagy havasokban

Fejőpásztor voltam,

Jövedelmem nékem semmi se vót ottan.

Most néked egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem egy sajtocskát ugyan szépet adok.

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

(Egy gvolcsból készített, zsemlyeszerű sajtot tesz a betlehem elé.)

Pirítva apránként a zödfarsangra elég lesz.

(Oldalt ugrálva visszamegy a helyére, majd botjával megkoppantja Fekete botját.)

Ausz ráde le [hallod, Fekete]?

FEKETE *(ijedten feltekint):*

Cse cibre [mi az, te]?

SZÜRKE:

Nu ti dormi asa táre [elaludtál].

FEKETE:

Nám dormit [nem aludtam].

SZÜRKE:

Dese tu cseva domnu Krisztusz [vigyél te is ajándékot Jézusnak]!

FEKETE *(nagyokat ugrik, odamegy a betlehem elé):*

Édes kicsi Jézus, a nagy havasokban

Meddüpásztor voltam,

Jövedelmem nekem semmi se vót ottan.

Most neked túrót, ordát nem adhatok,

Hanem egy báránycskát ugyan szépet adok.

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

(Egy kicsi báránycskát tesz a betlehem elé, majd táncolva, ugrálva visszamegy a helyére. Ott Nyulas botját megüti.)

Auz mityityel [hallod, kicsike]?

NYULAS:

Cse ci.

FEKETE:

Dese tu cseva domnu Krisztusz [vigyél te is ajándékot a Krisztusnak]!

NYULAS *(mint a nyúl, ugrál a betlehem felé):*

Édes kicsi Jézus, a legkisebb én vagyok.

Most néked egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem egy nyulacskát ugyan szépet adok.

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

(Egy nyúlformát tesz a betlehem elé, majd visszamegy a helyére.)

SZÜRKE *(megkerüli az Öreget, megkoppantja a botját):*

Auz cintyas [hallod, Öreg]?

ÖREG:

Cse ci.

SZÜRKE:

Nu ti dormi asa táre [elaludtál].

ÖREG:

Nám dormit [nem aludtam].

SZÜRKE:

Dese tu cseva la domnu Krisztusz [vigyél te is ajándékot Krisztusnak]!

ÖREG *(nem tudja, merre menjen, hol az ajtónak, hol a kályhának akar menni. A többiek taszigálják a betlehem felé, ahol mondja):*

Édes kicsi Jézus, öregebb én vagyok.

Most néked egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem egy bogláros szíjacskát ugyan szépet adok.

Nekem immár nem kell, mer én öreg vagyok,

A juhok után is alig ballaghatok,

Eddig maj' mind elhordták aztat is a farkasok.

Emellett egy nótát ugyan szépet fuvok,

Halljad te is, Mária, amellett fúhatok.

(Leteszi a keskeny bocskorsziját a betlehem elé.)

MÁRIA:

Köszönöm, pásztorok, mindnyájan tinéktek.

(A Pásztorok hátra mennek, botjaikkal Mária szavának ütemére kopognak.)

Kévánom, hogy menyben örvendezhessetek,

Mindnyájan mennyei koronát nyerjete

És a végtelen örömben legyetek!

FEKETE *(kiugrik a sorból):*

Happe, Tódor, vén nutyas! Hallod-e, mit mondok?

Kis Jézus kedvéért járnánk egy pár táncot!

TÖBBIEK:

Hej, dé mult nám dzsukat [hej, már régen nem mulattunk]!

FEKETE:

Ha valahol egy rongyos pikulát találánk...

SZÜRKE *(keresve):*

Mit, pikulát? Kapok én.

Hohohoho, hohohó, édes pikulásom *(az Öreget ölelgeti)*, hol voltál? Be rég kerestelek!

ÖREG:

Padláson korpát takarítottak bennem.

SZÜRKE:

Mivel az új királyt nagy örömben lássuk,

Kis Jézus kedvéért egy szép nótát szufle jó fertáti.

(A Király feláll, utána mindnyájan felállnak. Az Öreg pikulázik egy csárdást, a három Pásztor pedig tánclelésben körbe indul, elől a Szürke, utána a Fekete, végül a Nyulas. Tánc közben beszélnek.)

Haj, dese tu fertáti.

FEKETE:

Jare odáte.

NYULAS:

Pentru kópé Krisztusz. Fácse szi tu dráge.

SZÜRKE:

Kure maj moszule. Csak hamar egyaránt,

Még a fekete kecske mekegését hallanám *(gyorsabban mennek)*.

NYULAS:

Orinke szí porinke nu te dore penticse.

SZÜRKE:

Nosza, jó bojtárok, többé ne mulassunk!

(Botjával megveri a mestergerendát. Az Őreg abbahagyja a furulyázást és megállnak.)

Félős, a nyájba kárt vallunk.

Lássátok, most sincs túrónk, sem ordánk.

NYULAS *(botját vállára teszi):*

Jó volna, fertátyink, ha elindulnánk,

Lássátok mindnyájan, üres tarisznyánk.

Próbáld, e gazdától ha valami útravalót kapnánk!

FEKETE *(ráüt a Nyulas botjára):*

Auz mityityel? Hová sietsz, kérlek?

NYULAS:

A ká szebre.

FEKETE:

Még e gazdától valami útravalót kérünk.

NYULAS:

Próbáld meg!

FEKETE:

E gazdának báccsa én vótam tavaly is,

Hej de jó gazdám vót ő nekem akkor is! *(A Gazda felé ugrik.)*

Százsor kértem, nem adott egyszer is,

De most megtöti még a gulugánkat is.

NYULAS *(keresi a gazdasszonyt):*

Látom gazdasszonynak sűrű mosolygását,

Hozzánk jó szándékát. Keresi záros ládának kulcsát,

Onnan kivegye hat ezüst garassát, azmellett Szent János kulacsát,

Haszonrészen felfont, szép, piros kolbászát.

Nem sajnálna tollunk száraztott sonkáját,

Üszkös kocorbuját. *(Megüti botjával a mestergerendát.)*

ŐREG:

De ti magatoknak mindenütt csak kaptok,

Hogy ifjabbak vagytok. De hogy én öreg vagyok,

Ha kénáltok es, azt gondolom, hogy szídtok.

Ezzel kifele fordulok.

SZÜRKE *(az Őreg fülébe súgja):*

Kérlek, vén mutyásom, ne panaszkodjál,

Én se ettem egyebet ma egy pirított puliszkánál.

(Most mindnyájan két sorba állnak: a betlehem előtt balra József, Mária, Angyal, Szürke és az Őreg, jobbra pedig a Király, Szolga, Fekete és Nyulas. Ezután néhány verset énekelnek a Betlehemnek pusztájában... vagy a Pásztorok, keljünk fel... kezdetű karácsonyi énekből. Amikor az éneken Jézus nevét mondják, mindnyájan a betlehemre mutatnak. Az ének utolsó szavánál a Király a két sor közé áll, háttal a betlehemnek.)

KIRÁLY *[a gyűjtő nem jelezte, hogy milyen dallamra énekel, de feltehetően így]:*

275-Id)

1. Köszönöm s há-lá-lom, kik itt hall-gat-tá-tok,
A-lacsony munkánkat meg sem u - tál - tá-tok,

(Közben apró lépésekkel az ajtóhoz ér, majd visszafordul és tovább énekel.)

Ki-ért az e-gek-ben le-gyen ko-ro-ná - tok!

2. Ti pedig, jó gazdák, kik szállást adtatok,
(megfordul és az ajtó felé indul)
Semmiféle átok ne férjen hozzátok,
(a betlehem felé:)
Kis Jézus áldása szálljon tireátok!

(Beszédhangon:)

Mi már elmegyünk, vígan maradjatok,
Áldást, békességet kívánok a következő újesztendőre!

Hadikliget.

Manga J., 1941.

I. *Dicsértessék, Jézus*. Betlehemes variáns: 274-I, 276-II, 277-I, és vö. 278. prózai bevezetője. A dallamról lásd a 274-I. ének jegyzetét.

II. *Glória inexcelsis Deo*. A dallam dúr hármashangzat felbontása.

III. *Dicsőség menyben Istennek*. 17. századi népének (*Eperjesi Graduál*) változata. Nemzetközileg elterjedt, középkori dallamtípusból – *Krisztus a mennybe fölme* / *Vom Himmel hoch da komm ich her* – különválva saját variánsköre bontakozott ki (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 58, II. 28). Karácsonyi szövegekkel szokták énekelni (*Az Istennek szent anyala, Paradicsom mezejében*) mint betlehemes játék része vagy karácsonyi kántáló, ritkábban újévi köszöntő, disznótoros és farsangi kántáló (MNT II. 26, 548, 549). Az egész nyelvterületen elterjedt, Moldvát leszámítva. 65 változata ismert, legtöbb Erdélyből és Bukovinából.

Variáns: 276-V, 277-III, 278-IV. betlehemes, 293. karácsonyi ének.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.117.0/1–2.

IV. *Serkenjete, pásztorok!* Recitativ és ütempáros dallamelemek esetleges összeillesztéséből keletkezett ének, ami a bukovinai székelyek gyakorlatában megszilárdult. A dallam a harmadik sor közepén elcsúszott, kiigazítva közöljük.

Variáns: 277-IV.

V. *Pásztorok, keljünk fel!* A karácsonyi dallamhagyományban Európa-szerte kimutatható ősi „kiáltásformula” (lehajló kisterc) recitativ tétellé formált továbbfejlesztése. Eredete feltehetőleg a középkorra nyúlik vissza (*Magyarország zenei története* I. 497).

Variáns: 277-V.

VI. *Mennyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VII. *Serkenj fel, fiam!* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke. A székely változatokról lásd a 274-II. ének jegyzetét.

A román szövegek zárójeles magyarázata az adatközlőktől származik.

276. Betlehemes játék

Szereplők:

Király arany sujtással díszített, fekete nadrágban, sarkantyús csizmában. Derekán aranyozott szíjon kard, annak markolatán bojt. Fején korona. Király-szolga aranyzsinóros lovaglónadrágban, sarkantyús csizmában, melynek szárában nád vessző. Kabátja közönséges, fekete. Fején keskeny karimájú, pörge kalap. Szent József fehér szűrben, fehér szakállal. Fején széles karimájú, pörge kalap. Mária fiatal, gyermekhangú fiú fehér ruhában és kendőben. Kezében fehér keszkenő, melyet állandóan ajkához emel. Angyal fehér ruhában. Bokrétával és pántlikával díszített koronát visel. A koronán elöl kereszt, alatta csengettyű. Öreg pásztor fehér gatyában, melynek alját kitömték. Kifordított bundája térdig ér. A lábán bocskor, fején kucsma. Arcát fekete birkabőrre varrt álarc fedi, fehér szakáll övezi. Kezében bot, oldalán pásztor fapipa lóg. Báránkás pásztor öltözete olyan, mint az Öreg pásztoré, csak a szakálla fekete. Bogláros pásztor oldalán fából faragott fejsze lóg, kezében nagy pásztorbotot tart. Keckepásztor és Furulyás öltözete hasonló, de az utóbbi nyúlőr álarcot visel nagy, hosszú nyúlfüllel, melynek végére kis csengettyűt varrtak. Hamubotos oldalán csutora lóg, kezében két méter hosszú botot tart, a bot végén fűrészpóros zacskó. Ezzel inti csendre a rendbontókat, evvel buzdítja éneklésre a hallgatagokat.

A konyhaajtóban mind megállnak. A Király és a Szolga belépnek, az ajtót félig nyitva hagyják. A Szolga viszi a szíjjal felkötött betlehemet (kézzel faragott templomocska). Kint elkezdik:

276-I.

♩ = cca 40

1) _____

2. Cirilius küldettetik
Betlen várossába,
Hogy az egész tartományt
Venné egy summába.

4. Betlehembe hogy juta
Fáradt állapottal,
Szállásról kérdeztetik
Minden emberfia.

3a József is elindult
A Szűz Máriával,
Hogy az egész tartományban
Vennék egy summában.

5. De a sok vendég mijatt
Nincs senki barátja.
Látván mind eltávozik
S ajtaját bezárja.

3b József is elindula
A Szűz Márijával,
Istennek erejétől
Terhes mátkájával.

6. Szállni kényszerítették
Egy rongyos pajtába
Városon kül, elhagyott
Vadak barlangjába.

(Kopogás.)

KIRÁLY (*le s föl sétál*):

276-IIa)

Parlando ♩ = cca 72

Di-csér-tessék Krisztus	a ma-gas e-gek-ben,
Ki kegyelme-te-ket	hagy-ta egészségben,
Tart-sa és ma-rasz-sza	vég nél-kül ö-römben!
Mi nem a-zért jöt-tünk,	hogy itt istóri-áz-zunk,
Vagy va-la-mi tré-fát,	já - té-kot in-dítsunk,

[Prózában:] Hanem a Krisztusról egy példát mutassunk!

[Énekelve:] Hogy miként született, jászolba tétetett,

Három pásztoroktól [prózában:] ajándék vitetett,

Melynek Krisztus anyja igen örvendezett.

SZENT JÓZSEF:

276-IIb)

E-gész-ség-gel, gaz-da,	nyisd meg az aj - tó-dot,
E-reszd bé megszűkölt	te jó - a - ka - ró-dot,
Ez vi-lág u - rá-nak	él - te - tő daj-ká-ját,

KIRÁLY *(az ajtó felé néz):*

Egy szózatot hallék az ajtómon,
Ki légyen az oka, bizonynal nem tudom.

Jelen vagy-e, szolgám?

SZOLGA *(a Király felé fordulva vigyázzállásban):*

Jelen vagyok, uram, parancsolatára.

KIRÁLY:

Parancsolom, szolgám, lásd meg sietséggel,
Ki zörget ajtónkon ily nagy, bátor szívvel!

SZOLGA *(kiszól):*

Ki vagy, honnan jöttél, miféle ember vagy?

Feleletet nekem mindjárt erre adj!

SZENT JÓZSEF [276-IIb) dallamára]:

Ciriliusz császár parancsolatából
Jöttünk Názáretből a beiratásra.
Hogyha befogadnál ezen éjszakára,
Bizony megfizetné az egeknek ura.

SZOLGA:

Várjál egy kevéssé, mindjárt jelentem.

(Becsukja az ajtót és a Király felé fordul.)

KIRÁLY:

Mi hírek vannak mostan a városban,
Mondd meg hát, hív szolgám, nekem bizonyosan!

SZOLGA:

Felséges királyom, oly emberekre találtam,
Nem hinném, jönnének országunkból.
Ha befogadjuk őket, elvesz a hatalmunk,
Ez ékes városból éppen kipirulunk.

KIRÁLY:

No, ha így van, szolgám, ajtót, kaput lezárj,
Éppen be se bocsásd!

SZOLGA *(megnyitja egy kicsit az ajtót):*

Hogy én befogadjalak, abban nálam nem kapsz,
A város utcáin kívül ámbár ha meg is fagsz.

Királyi házamtól ezzel már indulhatsz!

SZENT JÓZSEF [276-IIb) dallamára]:

Kemény kősziklához hasonló nemzetség,
Még a pogánynál is van engedelmesség,
Hát hogy tenálad nincs uradhoz kegyesség!

KIRÁLY:

Jer be hát, barátom, füttőzz egy kevéssé!

(Szent József, Mária és az Angyal belépnek és odaállnak a Király elé.)

SZENT JÓZSEF:

Felséges királyom, fogadj bé házádba!

Fizetést nem szántunk ezen éjszakára,

De hogyha befogadsz ezen éjszakára,

Bizony megfizetné az egeknek ura.

KIRÁLY:

Szerelmes barátom, szállást nem adhatok,

Mivelhogy estére sok vendéget várok,

Hanem egy kis helyet mindjárt mutatok

(a betlehemre mutat).

A városon kívül vagyon egy istálló,

Oda szokott szállni a jövevény szálló *(leül).*

MÁRIA:

Szerelmes jegyészem, már mire jutottunk,

Ez ékes városban házról házra jártunk,

Szállást nem találtunk!

Talán ez éccaka hideggel meghalunk.

SZENT JÓZSEF:

Szerelmes jegyesem, ne sírj, s ne bánkódjál,

Mert így sem hagy az Úr, hogy ártson az halál.

Krisztus személy szerint miközünk ha leszáll,

Itt semmi dér és hideg helyet nem talál.

Azért csak szálljunk be, szálljunk be ezen istállóba,

Inkább is lesz részünk a szent imádságba.

SZENT JÓZSEF, MÁRIA:

Azért csak szálljunk be, szálljunk be ezen istállóba,

Inkább is lesz részünk a szent imádságba.

(Kint zörgetnek a Pásztorok, majd bejönnek. Elöl az Öreg pásztor, utána a többiek. Az Öreg keresztet húz botjával a földre. A Furulyás is utánuk jön és megáll az ajtó sarkánál.)

ÖREG PÁSZTOR:

Habzu [Hobcu, bade = Ember, szökjél], nyugodjunk le e helyre,

Míg a hajnalcsillag feltetszik az égre! *(Lefekszenek.)*

ANGYAL, SZENT JÓZSEF, majd a többiek is:

276-III.

♩ = cca 63

♩ = cca 44

Pász - to - rok, ö - rül - je - tek, Sza - ba - dí - tónk föld - re szál - lott,

Ör - vend - je - tek!

ANGYAL (odaáll az Öreg pásztor lábához):

276-IV.

♩ = 72

Gló - ri - ja in ek - szel - szisz di - ja!

MIND:

276-V.

♩ = 42

Di - cső - ség menny - ben Is - ten - nek,

Bé - kes - ség föl - di né - pek - nek,

Jó - a - ka - ra - tú hí - vek - nek,

Kik Is - ten - ben ör - ven - dez - nek.

ÖREG PÁSZTOR *(felemeli a fejét, hol ide-, hol odahajolva két társának jajgatva mondja):*

Ó, jaj, mit hallék, mit láték?

TÖBBI PÁSZTOR:

Mit te?

ÖREG PÁSZTOR:

Ördög-ë vagy angyal nekëm mëgjelenék!

Azt csak nem hihetem, hogy Jézuska született volna,

Hanem inkább ráhajtom e pucékra a fejem.

Nyúúúgszom, míg a hajnalcsillag feltetszik az égre.

(Megfordul, igazgatja a feje alját.)

TÖBBI PÁSZTOR:

Azt mi is jól hallók,

De mivelhogy sötét volt, tovább nem láthattuk.

ÖREG PÁSZTOR:

Úgy hát! *(Hátára fekszik, lába közé fogja a botját.)*

ANGYAL *(az Öreg pásztor lábánál):*

276-VI.

♩ = cca 96

Ser - ken - je - tek, pász - to - rok,

Kik nyáj mel - lett a - lusz - tok, a - lusz - tok,

Mert szü - le - tett u - ra - tok,

Nék - tek kis Jé - zu - so - tok!

Gyerték, pásztorok, gyorsan a városba,

Mert ott fekszik Jézus a kórós szénába.

(Megrúgja az Öreg pásztor lábát. A két pásztor felugrik, botjukkal emelgetik az Öreget, aki nehezen tápáskodik fel.)

ÖREG PÁSZTOR:

Keljünk fël és menjünk el!

A kis Jézuskának vigyünk valami ajándékot, ki s kitől mit lehet.

TÖBBI PÁSZTOR:

Menjünk hát!

PÁSZTOROK MIND:

276-VII.

♩ = cca 50

♩ = cca 40

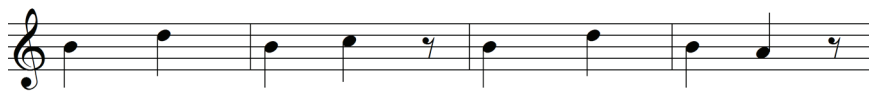
Pász - to - rok, kel - jünk fel, Bet - le - hem vá - ro - sá - ba,
Ha - mar in - dul - junk el Rom - lott is - tál - ló - já - ban.

Pó - lyá - val be van ta - kar - gat - va.

Ó, mily fá - zik, köny - nye - i - től á - zik,

Mert nincs né - ki gyolcs ru - há - ja,

Sem é - kes nyo - szo - lya á - gya,

Csak szé - na pár - ná - ja.

Ö - kör, sza - már le - hel már ő - re - á - ja.

Si - es - sünk, Hogy még e - zen éj - jel o - da - ér - hes - sünk,
ne kés - sünk, Mi u - runk - nak tisz - te - le - tet te - hes - sünk.

276-VIII.

♩ = cca 50

1. A pász - to - rok hal - lot - ták már sza - vun - kat,

O - da - hagy - ják ap - ró, gön - dör nyá - ju - kat.

♩ = cca 46

In - du - ló - ra ké - szül - nek, van fi - gyel - mük a fény - re,

Bet - le - hem - be most szü - le - tett kis - ded - re,

A fény - re, kis - ded - re.

2. Lám, mily örömmel veszi fel bundáját,

(*Igazgatják bundájukat.*)

Vén Koridon mint kötözi saruját.

(*Kötözik cipőjüket.*)

Indulnak már előre, van figyelmük a fényre,

Betlehembe most született kisdrede,

A fényre, kisdrede.

276-IX.

$\text{♩} = \text{cca } 42$

1) _____

1. Pász-to-rok, nyá-jas - tól kel-je-tek fel,
Bet-le-hem-be ha-mar men-je-tek el!

Ott ta-lál-já-tok va-ló-ban a kis Jé-zust be-pó-lyáz-va

2)

Va-ló-ban a já-szoly-ban.

1) 2)

2. vsz. II. sor 2. vsz.

2. Hogyha pedig majdan odaértek,
Jézus nevét mindenütt hirdessétek!
Furulyátok megfűjjátok, a kis Jézust úgy áldjátok
A jászolyban, a jászolyban.

(Közben felállnak, elkészültek. Libasorban a betlehem felé mennek.)

276-X.

$\text{♩} = \text{cca } 69$

Menny-ből az an-gyal Le-jött hoz-zá-tok,

Hogy Bet-le-hem-ben Si-et-ve men-vén lás-sá-tok.

(Letérdelnek a jászol elé. A Keckepásztor közben tetvezi az Öreg pásztort.)

ÖREG PÁSZTOR:

Jó napot, Mária, Istennek szent anyja!
Serkentsd föl fíjadot! Pásztorok eljöttek,
Kik szent angyalidtól tehozzád küldettek,
Hogy köszöntést mondjanak az Istennek.
Ó, édes, kicsi Jézuskám, hát én, mint Öreg pásztor létemre
Mi szép ajándékval kedveskedjem?
Én neked egyebet nem adhatok,
Hanem egy saajtocskát (*odanyújtja*), nézd csak, be szépet adok!
Kérlek, vedd jó néven, melyet most adhatok,
Mert hónap, hónapután még többeket es adok.

Adjál te es, pajtás! (*Meglöki a Báránkás pásztort.*)

BÁRÁNKÁS PÁSZTOR (*kopog*):

Ó, édes, kicsi Jézuskám, én mint második pásztor létemre
Mi szép ajándékval kedveskedjem?
Én neked egyebet nem adhatok,
Hanem egy báránkát (*odanyújtja*), nééézd csak, de szépet adok!
Kérlek, vedd jó néven, melyet most adhatok,
Mert hónap, hónapután többeket es adhatok.

Adjál te es, pajtás! (*Meglöki a Bogláros pásztort.*)

BOGLÁROS PÁSZTOR (*kopog*):

Ó, édes, kicsi Jézuskám, én mint harmadik pásztor létemre
Mi szép ajándékval kedveskedjem?
Én neked egyebet nem adhatok,
Hanem egy bogláros szíjjacskát (*odanyújtja*), nééézd csak, de szépet adok!
Kérlek, vedd jó néven, melyet most adhatok,
Mert hónap, hónapután még többeket es adok.

(*A Kecskepásztor kimegy.*)

ÖREG PÁSZTOR (*ráhajlik a jászolra, síró, reszkető hangon mondja*):

Drága messiásom, megértem hát végre,
Hálásan nézek a kegyes, jó égre.
Öreg napjaimra vigasztalást hoztál,
Szívemnek mily édes örömet okoztál.
Leborulván eléd könnyet ejt a szemem,
Örömkönnyet hajt rá az édes érzélem.
Egész életemnek lettél édessége,
Nem bánom hát, légyen életemnek vége. Ammen.

Jusson Vaszilije, Estéfán, Ligóre,
Mind álljatok elő, Tódor paracsutái!

KÉT PÁSZTOR:

Itt vagyunk mind. (*Kopognak. A Kecskepásztor befut.*)

ÖREG PÁSZTOR

A kicsi Jézuskának a kedvijé' járjunk egy szép zsukát!
Ausz, pakulárok, kedves furulyásom!

(*Felemeli a botját, szinte a gerendát érinti vele.*)

Kedves furulyásom,
Mivel az új királyt talpon állva olvasni látom,
Azért egy szép nótát fujjad hát, barátom!

Víg muzsika megér három pótrázst.
 Ki s ki bocskorának talpát fődől ne sajnálja!
 (Furulyás rákezdi.)

PÁSZTOROK (körbeállnak, botjaikkal döngötte táncolnak. A Kecskepásztor külön, egymagában táncol):

276-XI.

♩ = 69

Haj - ja set - te bu - ko - re, sej o - da té

kopogás: x x x x x x x

Pent-rum ko-pott ki - ris-tyó, fã - cse to - do - rá - tye.

x x x x x x x x

De de le le le le le le le le le.

x x x x x x x x x x

(A Kecskepásztor kifut.)

BÁRÁNKÁS PÁSZTOR (botjával megfenyegeti a házigazdát):

E gazdának báccsa én vótam tavaly es,
 Hej de jó gazdám vót ő nékem akkor es!
 Háromszázszor kértem, s nem adott egyszer sem,
 De most azt mondja, hogy megtölti még a gulugánkat es.

ÖREG PÁSZTOR (háta fordít a többi pásztornak):

Halljátok, jó cimborák, ne panaszkodjatok! Jó?

TÖBBI PÁSZTOR:

Jó.

ÖREG PÁSZTOR:

Mivelhogy öreg es vagyok, süket es vagyok,
 Jól tudjátok, hogy nem es igen jól látok.
 Ha a gazdasszonka kicsi jócskával kínál,
 Azt gondoltam, hogy szid.

Neki fogok, s kifelé fartolok.

KECSKEPÁSZTOR *(bejön):*

Fére, jó cimborák! Én es a kecskéket őrztem,

De a gazdát magát *(botjával rámutat)* meg se említettem,

De a gazdasszonkával nagyon jól egyetértettem.

(Hozzásimul és megöleli.)

Hurkát, kolbászt, sonkát, egyéb efféléket

Eleget es ettem, ha pénzemvel vettem.

(Az Öreg pásztorhoz fordul:)

Kérlek, vén Unciás, ne panaszkodjál,

Mert én sem ettem ma egyebet egy cipócskánál,

Azt es tova elébb másik háznál kaptam.

ÖREG PÁSZTOR:

Hazudsz, ma oda se jártál!

KECSKEPÁSZTOR:

Most mennyék. *(Kiugrik az udvarra, kergeti a gyerekeket. Az Öreg pásztor utána vág a botjával, de nem üti meg.)*

KIRÁLY *(le s föl sétál):*

276-IIc)

Parlando ♩ = cca 72

Köszönöm, s há-lá-lom,

kik itt hall-ga-tá-tok,

A-lacsony munkánkat

meg nem u - tál - tá-tok.

[Prózában:]

Ti pedig, jó gazdák, kik befogadátok,

Kiért a menyégben légyen koronátok,

Kis Jézus áldása szálljon tireátok,

Semmiféle átok ne férjen hozzátok!

Mi pedig elmegyünk, vígan maradjanak,

Áldás-békességet kívánunk az egész családnak

Az újesztendőre! Ámen.

(Király-szolga felveszi a betlehemet és mindannyian eltávoznak.)

HAMUBOTOS *(bejön és beköszön):*

Jó napot, gazda!

Látom gazdasszonnak sűrű mosolygását,

Zergeti ládájának kulcsát,

Hogy kivegye belőle hat ezüst garasát,

Tízrőfös kolbászát.

(Vár egy kicsit, és ha kap valamit, beleteszi a zsákjába. Aztán siet a többi után.)

„December 25-én, karácsony napján nagymise után indulnak útra a betlehemesek. Karácsony másnapján hasonlóképpen. A következő napokban mindig kismise után indulnak, reggeli nyolc órától járják a falut sokszor este tíz, tizenegy óráig. Néha újesztendő másnapjáig is látogatják a házakat, mert mindenkinél megjelennek. A betlehemesek még az utcán elkezdik és addig énekelnek, míg a házba nem érkeznek: »Hej, víg juhászok, csordások...«» [pl. 277-IX.] (Botka–Matijevics–Penavin 1970, 108).

Botka József helyi plébános hangfelvételét Kiss Lajos játszotta át 1968-ban és juttatta el az MTA Zenetudományi Intézetébe. Erről készült Paksa Katalin kottás lejegyzése (Kiss–Bodor 1984, Függelék, 431–439), amit a jelen kiadvány részére csekély mértékben revideált. Botka József dallam nélküli lejegyzése (Botka–Matijevics–Penavin 1970, 107–120) a hangfelvételhez képest további információkat is tartalmaz, amit közlésünkbe beépítettünk. (Vö. Még Botka 1983, Papp 1994, 203–226.)

I. *Midőn mindeneket*. Hompot János az 1. és 3a versszakkal, majd Bogos Antalné Cseke Veronika (81) az 1–6. versszakkal és hajlítások nélkül énekelt Bodor Anikónak 1991-ben (Arch. 67B 6), megjegyezve, hogy „betlehemesek szokták”.

Betlehemes variáns: a 278. prózai függeléke.

Dallamtípusáról lásd a 239. serkenyezés jegyzetét.

II. *Dicsértessék Krisztus*. Betlehemes variáns: 274-I, 275-I, 277-I és vö. a 278. prózai bevezetőjével.

A dallamról lásd a 274-I. ének jegyzetét.

III. *A szűz egy fiat szült*. Betlehemes variáns: 278-II.

Dallamtípusáról lásd a 234. huszárláték jegyzetét.

IV. *Glória in exelszis Dejó*. A III. Gregorián mise Glóriájának egyszerűsített változata. Variáns: 278-III.

V. *Dicsőség mennyben Istennek*. Betlehemes variáns: 275-III, 277-III, 278-IV.

Dallamtípusáról lásd a 275-III. ének jegyzetét.

VI. *Serkenjete, pásztorok!* Tancos hangvételű betlehemes ének oldottabb, hajlékonyabb ritmusú változata. Közele betlehemes variáns: 278-V.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

VII. *Pásztorok, keljünk fel!* Énekeskönyvi alak variálva és toldalékkal. Betlehemes variáns: 248-II, 254-V, 261-I, 262-II, 265-V* második fele, 269-III*, 272-II, 274-VIII/1, 278-VI.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VIII. *A pásztorok hallották már szavunkat*. Modern, plagális dūr, második felében szekvenciázó dallam. Népi változatai nem ismertek.

IX. *Pásztorok, nyájastól keljete fel!* Betlehemes variáns: 242-II.

Dallamtípusáról lásd a 236. huszárláték jegyzetét.

X. *Mennyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

XI. *Hajja sette bukore, sej oda té*. Az egész nyelvterületen, mintegy 170 változatban elterjedt kánasztánc-dallam háromsoros formája. Gyakran ugrós típusú táncok kísérője hangszeres előadásban.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/114.

Hangzó: 091 (részlet, a játék első fele).

277. Betlehemes játék

Szereplők: Király, Király-szolga, Szent József, Mária, Angyal, csobányok: Öreg pásztor, Nyulas pásztor, Sajtos pásztor, Báránkás.

KIRÁLY:
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

277-Ia)

Parlando ♩ = cca 104

Di-csér-tes-sék Krisztus az magas mennyekben,
Ki kő-gyel-me-tő-két hagy-ta e-gészségben.

Kévánom, s tart-sa még még az é - let-ben,

Ör-ven-dőz-hes-se-nek vég nélkül mennyekben!

Mi nem a - zér jőt-tünk, hogy ko-mé-di - áz-zunk
Ha-nem egy főr-tály-nét mu-lat - ni kí-vá-nunk,

Vagy va-la-mi tré-fás já - té-kot in-dít-sunk,
Míg-len a kis-ded-ről mi pél-dát mu-tas-sunk.

Mi-vel a kis-ded-nek szü-le - tés-se nap-ját

Pél-dáz-ni ké-vá-nunk an-nak minden voltját.

Má-ri - ja Jó-zseppel ház-ról ház-ra jár-ván
szál-lást ke-res-ni - e,
Az i - dő kö-zel-gett, nem le-het kés-ni - e.

(Kopogás.)
SZENT JÓZSEF:

277-Ib)

Parlando ♩ = cca 96

1) 2)
E-gész-ség-gel, gaz-da, nyisd még az aj - tó - dat,
E-reszd be mēgszűkült te jó - ja - ka - ró - dat,
E vi-lág u - rá-nak él - te - tő daj-ká-ját,
3)
(^)
Mert az u - ta - zás-ban i - gen el - fá-rad-tunk!
1) 2) 3)
4. vsz. III. sor 4. vsz. III. sor 2. 4. 5. vsz.

KIRÁLY:

Égy szózatot hallék az ajtónkon,
Mi légyen oka, bizonyára nem tudom.
Parancsolom, szolgál, néked sījetséggel,
Hogy nézd még, ki zērget ajtónkon ily nagy bátor szívvel!

KIRÁLY-SZOLGA:

Ki vagy, honnan jöttél, miféle embēr vagy?

Feleletét nekēm mindjārást erre adj!

SZENT JÓZSEF [277-Ib) dallamára]:

2. Ciriliusz császár parancsolatára
Jöttünk Názárētből az beiratásra.
Hogyha befogadnál ezēn éjszakára,
Bizony mēgfizetné az egeknek ura.

KIRÁLY-SZOLGA:

Várkojz egy kevéssé, mindjárt megjellentem. (*A Királyhoz:*)

Fölségös királyom, oly emberekre találtam ajtónkon,

Kik nem hinném, hogy jönnek a mi országunkból.

KIRÁLY:

Tanácsosom, adj nekém tanácsot!

KIRÁLY-SZOLGA:

Fölségös királyom, én nekéd azt tanácslom,

Ha befogadjuk ez ékös városban,

Hidd még, királyom, elvesz a hatalmunk,

Ez ékös városból éppen kipirulunk.

KIRÁLY:

Na, ha így van, szolgám, eridj, gyorsan sijess,

Ajtót, kaput zárd be, éppen be sē ereszd! (*Szent Józsefhez:*)

Mint hogy befogadjalak, abbul ugyan nem kapsz,

Nem bánom, város utcán ha még is fagysz!

SZENT JÓZSEF [277-Ib) dallamára]:

3. Kemén kösziklához hasonló nemzetség,

Még a pogánynál is van engedelmesség.

Hát nálad uradnál mért nincsen kégyesség?

KIRÁLY:

Jer be hát, barátom, füttőzz egy kevéssé!

SZENT JÓZSEF:

Áldjon még az Isten, fölségös királyom!

KIRÁLY:

Áldjon még téged és, kívánom, barátom.

SZENT JÓZSEF:

Fölségös királyom, fogadj be házádban!

Fizetést nem szánunk ez egy éjszakára,

Mert az utazásban igen elfáradtunk,

A nagy hideg mijatt bizony meg kell halnunk.

KIRÁLY:

Szerelmes barátom, én téged be nem fogadhatlak,

Mivel én estére sok vendégét várok,

Éngem a vendégek méltán is megszólhatnak.

Hanem a városon kívül van égygy istálló,

Oda szokott szállni a jövevén szálló.

SZENT JÓZSEF [277-Ib) dallamára]:

4. Szerelmes jegyészem, már mire jutottunk,

Ez ékös városban szállást nem kaphatunk.

Hanem a városon kívül van égygy istálló,

Oda szokott szállni a jövevén szálló.

MÁRIA:

Ó, egeknek ura, világ megváltója,

Tekints alá mēnyből szerelmes anyádra!

Ime, Betlehembe vettettem pajtába,

Azért kérlek, hogy ne hagyj szomorúságomba.

SZENT JÓZSEF [277-Ib) dallamára]:

5. Ne sírj, ne keserëgj, szerelmes jegyësëm,
Mert minkët sëm hagy el a fõlséges Isten.
Hanem csak szálljunk be ez ëggy istálóba,
Inkább is lësz módunk a szent imádságba.

(Kopogás, jönnek a pásztorok.)

– Jó napot, jó gazda, fogadd jó szívvel!

Pásztorok jöttek hozzád sijetséggel.

– Marci bácsi, rajta hát, nyugodjunk el erre,

Még a hajnalsillag feltetszik féldélre.

– Nyugodjunk hát. (Lefeküsznek.)

MÁRIA (az Angyalnak):

Eridj, sijetséggel, szolgálj szent uradnak,

Adj hírt a nyáj mellett lévő pásztoroknak,

Hogy imádsására jöjjenek Krisztusnak!

ANGYAL:

277-II.

MIND:

277-III. = 276-V. sz.

PÁSZTOROK (egyenként):

– Jaj, jaj!

– Tán fáj a hasad?

– Mit láték, mit hallék, mëgmondjam-ë, Dáré?

– Mëg hát.

– Az Isten angyala nekëm mëgjelënék,

Krisztus születése attól hirdetteték.

– Ördög-ë vagy angyal?

– Elëg ördög vagy.

– Ezën én kételgëk, ezt én nem hihetëm.

Minthogy elhiggyem,

Inkább e pucékra fejemët letëszëm.

– Ó, te hitetlen Tamás!

ANGYAL (kezdi, majd) MIND:

277-IV.

♩ = cca 92

♩ = 80

Ser-ken-je-tek, pász-to-rok, kik nyáj mel-lett a-lusz - tok,

Mert szü-le-tett az éj - sza-ka ti sza - ba-dí - tó - tok

Égy Szént Szűztől Bőt-le-hemben, vá-ro-son kint, az me-ző-ben,

Ki barmok közt szegénység-ben va - gyon nagy hi-deg - ben.

ANGYAL:

Gyertek síjetséggel, mēnjünk az városba,

Mert ott fekszik Jézus a kórós szénában.

PÁSZTOROK:

277-V.

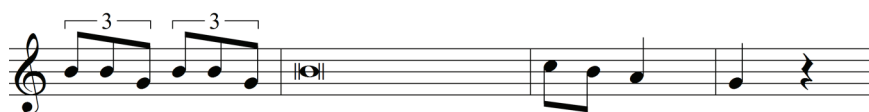
♩ = cca 72

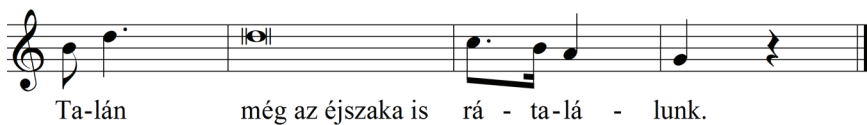
Pász - to-rok, kel-jünk fel, ha - mar in - dul - junk el!

An-gya-li szó - zat je-len - ti, hogy mes-si - jás szü - le - tik.

Si-jessünk, ne késsünk, fáradságunkat érette ne saj-nál - juk!

MIND:

277-VI.

♩ = cca 72

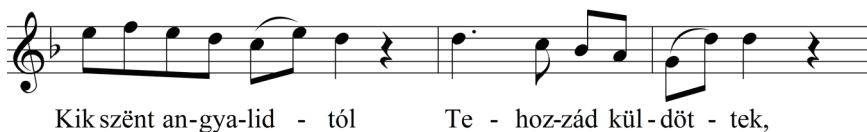
EGYIK PÁSZTOR:

Jó napot, Mária, Istennek Szént Anyja!
Sérkentsd fél Szént Fijad, Jézust minékünk,
Mert szént angyalidtól tehozzád küldöttünk.

MÁRIA (*kezdi, majd*) MIND:

277-VII.

♩ = cca 72

ÖREG PÁSZTOR:

Hát ezt érdemletted, mennyi, föld teremtetője?

Néked a városon nem adatott helyed?

Meglássátok, valamikor megfűzették ezt!

PÁSZTOROK *(egyenként):*

– Még hát.

– Nosza, pajtás, sokat ne komédiázzunk,

Met hoztunk ajándékot a kis Jézusnak,

Oda kéne adjuk.

PÁSZTOROK *(együtt):*

Adjuk.

SAJTOS PÁSZTOR:

Édes, kicsi Jézus, a nagy havasokba fejőpásztor vagyok.

Én nekéd olyan ajándékot nem adhatok,

Hanem egy sajtot ilyen szépet adok.

Kérlek, vedd jó nevén, amelyet adhatok,

Me' lehet, hónap, hónapután még ilyet sém adok.

Eridj, te pajtás, adj te is valami ajándékot a kis Jézusnak!

BÁRÁNKÁS PÁSZTOR:

Édes, kicsi Jézus, a nagy havasokban meddőpásztor vótam.

Én nekéd egyéb ajándékot nem adhatok,

Égy fekete báránkát igen szépét adok.

Kérlek, vedd jó nevén, amelyet adhatok,

Mert hónap, hónapután még ilyent sém adok.

Eridj te, készülj, s adjál te is valami ajándékot a kis Jézusnak!

NYULAS PÁSZTOR:

Ééédes, kicsi Jééézus, a többi pásztorok közt a legkissebb én vagyok.

EGYIK PÁSZTOR:

A legbutább.

NYULAS PÁSZTOR:

Ééén nekéd egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem egy nyulacskát igen szépét adok.

Kérlek, vedd jó nevén, amilyent adhatok,

Mert hónap, hónapután még ilyent sém adok.

Eridj, te Öreg pásztor, adjál te is valami ajándékot a kis Jézusnak, ha hoztál.

PÁSZTOROK *(egyenként):*

– Mozdulj még mán, te! Akkora körme van!

– Nem baj, majd én hónap megnyírom.

– El ne hagyd a cickorámat!

ÖREG PÁSZTOR:

Édes, kicsi Jézus, a többi pásztorok közt a legöregebb én vagyok.

Én nekéd egyéb ajándékot nem adhatok,

Hanem egy bogláros szíjacskát igen szépét adok.

Kééérlek, vedd jó nevén, amelyet adhatok.

Nekem imár nem kell, mer én öreg vagyok,

A juhok után is alig ballogok.

Hanem egy nótát igen szépét fujok,

Halljad, Márja, tej sis, amelyet fújhatok!

MÁRIA:

Köszönöm, pásztorok, mindnyájan tinéktek,
Hogy mindnyájan mennyeyi koronát nyerjete
És a véghetetlen örömben legyetek!

PÁSZTOROK *(egyenként)*:

– Úgy hát.

– Nosza, pajtás, sokat ne komédiázzunk,

A kis Jézus kedvijért jó vóna, eljárjunk egy táncot!

– Rááááá Ignác román doktor, még azok is azt mondják.

– Mit, te?

– Keressünk egy rongyos furulyást!

PÁSZTOROK *(együtt)*:

Keressünk.

EGYIK PÁSZTOR:

Mégvan.

277-VIII.

PÁSZTOROK *(egyenként)*:

– Ëëëgy gazdának vótam juhássza tavalý is,

Jóóó gazdám vót ü nékem akkor is.

A pézt háromszázszor kértem, nem adta egyszerű is,

De azt mondta, most megtöti még a csizmám szárát is.

– Az biztos.

– Lááátod gazdasszonnak hozzánk jószándékát?

Keeeresi záros ládájának kulcsát,

Azt' kivége hatvan ezüst garassát. [*Közbeszólás*: Mégvan.]

Neeem sajnálja tőlünk [*Közbeszólás*: Nem bizon.] a kéménbe fölakasztott kolbásszát.

ÖREG PÁSZTOR:

De ti magatoknak igencsak kaptok [*Közbeszólás*: Mind a hátunkra],

Mer ifjacskábbak vattok,

De én ilyen öreg vagyok,

Fülejim is rosszul hallok [*Közbeszólás*: Kár, hogy annyit is hallasz],

Ha kínáltok és, asziszēm, hogy szídtok.

Mindég csak kifele farolok.

MIND:

277-IX.

♩ = cca 40

1. Ej, víg ju-há - szok, csor - dá - sok,

Csör - ge - dez-nek a fő - rá - sok!

De gyö - nyö - rű jez az éj - jel,

Bár - csak te - kint - se - tek száj - jel!

2. Nézzetek Betlehem felé,
Micsoda nagy fényesség van!
Égy szép csillag amint szállott,
A pajta fölött megállott.

3. Azért mostan fölsérkentem,
Égy csillagot láttam, s féltem,
Mert nem tudtam mire vélni,
Erre láttam közeledni.

4. Lassan fűjdogál a szellő.
Bizonyára annak jele,
Hogy született a mészias,
Kit jövendelt a Szentírás.

KIRÁLY:

277-Ic)

Parlando ♩ = cca 104

Kö-szönöm s há-lá-lom, kik itt hall-ga-tá-tok,

Mi szerény munkánkat még sēm u - tál - lá-tok,

[Prózában:]

A kis Jézus áldása száljon tirőjatók!

Mi mán elmegyünk, vígan maradjatok

Az újesztendőbe!

Sándoregyháza, Király: Buvári György (született: 1941),

Király szolga: Rózsa Mihály, Szent József: Kovács Károly,

Mária: Balogh Mihály, Angyal: Szitás Ferike,

Öreg pásztor: Pék János (született: 1931), Nyulas pásztor: Berta Sándor,

Sajtos pásztor: Virág Franz, Báránkás: Dobosos Józsi.

Dudás J., 1968 előtt.

Dudás János hangfelvételét Kiss Lajos játszotta át és juttatta el az MTA Zenetudományi Intézetébe. Erről készült Paksa Katalin lejegyzése. Dudás János felvételének időpontja ismeretlen. A felvétel célja a helyi hagyomány megbecsülése és megőrkítésének szándéka lehetett. A játék végén ez hallható: Összeállította a 64 éves Buvári Antal bácsi... Van egy kis falu, úgy hívják, hogy Ivánová, onnat eredett ez a kis játék. Ezt a kis játékot úgy hívják, hogy betlehem, a Jézus születése példája. Nagyon szépen kérnénk, akit csak érdekelne, hallgassa meg, me' evvel rosszat nem tanul.

A furulyaszó lejegyzése hiányos (VIII. kotta). Hasonló motívumok hangzanak el még néhány-szor, negyedenként botütés hallatszik. Közben a pásztorok tréfás beszélgetést folytatnak, román szavakat, mondatokat is belekeverve. Sem a zene, sem a szöveg nem érthető, legfeljebb foszlányaiban: „...Hogy a fekete kecskének mekegését hallám. Nosza, pajtasok, ne mulassunk többé hát, Mert félős, a nyájunkban kárt vallunk...”

I. *Dicsértessék Krisztus*. Betlehemes variáns: 274-I, 275-I, 276-II, 278. prózai bevezetése.

A dallamról lásd a 274-I. ének jegyzetét.

II. *Glória inek szent szűz díjő!* Középkori eredetű, rövid szöveget recitáló karácsonyi örömkial-tás (Magyarország zenetörténete I. 495–497).

III. *Dicsőség ményben Istennek*. Betlehemes variáns: 275-III, 276-V, 278-IV.

Dallamtípusáról lásd a 275-III. ének jegyzetét.

IV. *Serkenjete, pásztorok!* Az első két ütem intonációja bizonytalan, kiigazítva közöljük. Betle-hemes variáns: 275-IV, lásd annak jegyzetét.

V. *Pásztorok, keljünk fel!* Betlehemes variáns: 275-V, lásd annak jegyzetét.

VI. *Mennyből az angyal*. A betlehemes játékok egyik leggyakoribb éneke.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 202-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

(Buvári György külön, a szokáskerettől függetlenül is elénekelte: AP 7090i.)

VII. *Serkenj fel, fiam!* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke. A székely változatokról lásd a 274-II. ének jegyzetét, dallamtípusáról a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

(Négy sándoregyházi asszony 1969-ben fríg dallamváltozatát énekelte *Csordapásztorok* szöveg-gel: AP 7102h = Kiss–Bodor 1984, 355.)

VIII. *Furulyán.* Hangszeres motívumok ismételve.

IX. *Ej, víg juhászok, csordások.* Betlehemes variáns: 240-I, 254-VII, 255-I*, 260-II, 266-IV*.

Dallamtípusáról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

Hangzó: 092 (részlet a játék második feléből, a IV. énektől).

278. Betlehemes játék

Szereplők: Király huszáruhában, kard a kezében, korona a fején. Királyi szolga, fején viszi a betlehemet. Ebben egy istállót ábrázolnak: faragott jászol, abban a kis Jézus, körötte a többi figura. Szent József, Szűz Mária, Angyal. Pásztorok: Öreg csobán, Báránkás, Bogláros, Kecskepásztor, Pakulár (vagy Furulyás), Tódor (vagy Szamár). Bundában vannak, fejükön bőrből álarc, kezükben hosszú bot, a Kecskepásztornál hamubotóka, ezzel ijesztgeti, ütögeti a kíséző gyerekeket. Gazda, ünneplő ruhában.

Elsőnek a Gazda lép be a házba. Mindenütt megkérdezi, hogy szabad-e bevinni a betlehemet. Ez lényegében csak formáság, mert többnyire az utcán várják a betlehemezőket.

KIRÁLY (*belép a házba, beköszön*):

Dicsértessék Jézus a magas egekben,

Ki kegyelmeteket hagyta egészségben.

Árasszon és marasszon vég nélkül örömben!

Mink nem azért jöttünk, hogy itt históriázzunk

Vagy valami tréfás játékot indítsunk,

Hanem egy fertályig mulatni akarunk,

Midőn a Krisztusról egy példát mutassunk:

Hogy miként született, jászolba tétetett,

Három pásztoroktól ajándék vitetett,

Melyben Krisztus anyja igen örvendezett.

278-I.

♩ = 69

1. Csor-da-pász-to - rok

Mi-dőn Bet - le - hem - ben

Csor-dát ő - ri - zé - nek

Éj - jel a me - ző-ben,

Éj - jel a me - ző - ben,

2. Isten angyali
Jövének melléjük.
Óh, nagy sietséggel
Tellék meg ő szívök,
Tellék meg ő szívök.

KIRÁLY:

Egy szózatot hallék mostan az ajtómon,
Ki légyen az oka, bizonytal nem tudom.
(Parancsolólag:) Jelen vagy-e, szolgám?

KIRÁLYI SZOLGA:

Jelen vagyok, uram, parancsolatjára!
SZENT JÓZSEF (könyörögve):
Egészséggel, gazda, nyisd meg az ajtódat,
Ereszd bé megszűkülte jóakaródat,
E világ urának éltető dajkáját,
Mert az utazásban igen elfáradott.

KIRÁLY (parancsolólag):

Parancsolom, szolgám, lásd meg sietséggel,
Ki dörget ajtónkon ily nagy, bátor szívvel.

KIRÁLYI SZOLGA (sietve az ajtóhoz):

Ki vagy, honnét jöttél, miféle ember vagy?
Feleletet nekem mindjárt erre adj!

SZENT JÓZSEF (kintről könyörögve):

Tibérius császár parancsolatára
Jöttünk Názáretből a béiratásra.
Hogyha befogadna egy éjszakára,
Bizony megfizeti az egeknek ura.

KIRÁLYI SZOLGA:

Várák egy kevésé, mindjárt jelentem.
(A Királyhoz:) Felséges királyom!
Oly emberekre találtam ajtónkon,
Akiket nem hiszem, lennének országunkból.
Hogyha befogadjuk, elvesz a hatalmunk,
S ez ékes városból épen kipirulunk.

KIRÁLY:

No, ha úgy van, szolgám, zárd meg az ajtónkat,
S éppen bé ne ereszd!

Szent Józsefnek itten szállás nem adatik,
Sehol e városban bé nem fogadtatik,
Hanem a királytól most elébb küldetik.

KIRÁLYI SZOLGA (sietve az ajtóhoz, kiáltja):

Hogy én befogadjalak, abból nálam nem kapsz,

A városon kívül ámbár ha meg is fagysz!
(Szembe vágja az ajtót Szent Józseffel.)
 SZENT JÓZSEF *(sírva mondja)*:
 Kemény kősziklához hasonló nemzetség,
 Még a pogánynál is van engedelmesség,
 Hát hogy tenálad nincs uradhoz kegyesség!
 KIRÁLYI SZOLGA:
 Jer be hát, barátom, fűtőzz egy kevéssé!
 SZENT JÓZSEF *(a Királyhoz)*:
 Áldjon meg az Isten, szerelmes királyom!
 KIRÁLY:
 Áldjon meg, barátom, néked is kívánom!
 SZENT JÓZSEF:
 Szerelmes királyom, fogadj bé házadba,
 Fizetést nem szánunk ez egy éjszakára,
 Bizony megfizeti az egeknek ura.
 KIRÁLY:
 Hogy én befogadjalak, abban nálam nem kapsz,
 Királyi házamtól ezzel már indulhatsz!
 SZENT JÓZSEF:
 Óh, elfordult itten törvénynek tartása,
 Nincsen Betlehemben Isten imádása,
 Nem adatik itten szegénynek szállása.
 KIRÁLY *(engesztelőleg)*:
 Szerelmes barátom, szállást nem adhatok,
 Mivelhogy estére sok vendéget várok,
 Hanem egy kis helyet mindjárást mutatok.
 A városon kívül van egy istálló *(odamutat az istállóra)*,
 Oda szokott szállni a jövevény szálló.
 SZENT JÓZSEF *(Máriához)*:
 Szerelmes jegyesem, már mire jutottunk,
 Ez ékes városban házról házra jártunk,
 Szállást nem találtunk!
 Talán az éjszaka hideggel elhalunk.
 MÁRIA *(sírva)*:
 Óh, egeknek ura, világ megváltója,
 Tekints alá mennyből szegény szolgáládra,
 Ne hagy el minket es bujdosásunkba!
 SZENT JÓZSEF *(vigasztalólag)*:
 Szerelmes jegyesem, ne sírj, ne bánkódjál,
 Mert nem hagyja az úr, hogy bántson a halál.
 Ha személye szerint Krisztus közénk beszáll,
 Semmi dér és hideg ott helyet nem talál.
 Hanem csak szálljunk bé ezen istállóba,
 Inkább es lesz módunk a szent imádságba.
 MÁRIA:
 Nohát, csak szálljunk bé, szálljunk bé!

SZENT JÓZSEF, MÁRIA:

Inkább es lesz módunk a szent imádságba.

SZENT JÓZSEF *(énekel, a többiek is bekapcsolódnak)*:

278-II.

♩ = 69

1. A szűz egy fi - at szült, Kin mennyben ö - röm gyült.

Refr.: Pász-to-rok, ö-rül-je - tek, Sza-ba-dí-tónk föld-re szál - lott,

Ör - vend - je - tek!

2. Elhagyta országát,
Ő nagy gazdagságát. Refr.

3. Poklot vett magára,
Bűnünk váltságára. Refr.

(Az ének alatt a Pásztorok betérnek.)

ÖREG CSOBÁN:

Haj, zupp, feküdjünk le e helyre!

(Mind a három Csobán lefekszik a kinézett helyre, a Kecsepásztor megigazítja őket. Mikor az énekel Szent József készen van, akkor szól az Angyal.)

ANGYAL *(Máriához)*:

Óh, Istennek anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj, mert mennyből tehozzád küldtettem.

MÁRIA:

Óh, Isten angyala, szolgálj szent uradnak,
Adj hírt a nyáj mellett levő pásztoroknak,
Hogy imádsására jöjjenek Krisztusnak!

ANGYAL *(sietve el a Pásztorokhoz)*:

278-III.

♩ = 126

Gló - ri - a, gló - ri - a in eksz-celsz szűz - ze - a!

278-IV.

$\text{♩} = 126$

Di - cső-ség meny-ben Is - ten-nek,

Bé - kes-ség föl - di né - pek-nek,

Jó - a - ka - ra - tú hí - vek-nek,

Kik Is - ten-ben ör - ven - dez-nek.

(A Pásztorokhoz fordul:)

278-V.

$\text{♩} = 63$

Ser - ken - je-tek, pász - to-rok, pász - to-rok,

Kik nyáj mel - lett a - lusz-tok, a - lusz-tok,

Mert szü-le-tett u - ra-tok, Nék-tek kis Jé - zu-so-tok.

ÖREG CSOBÁN:

Ó, majd mit láték, mit hallék!

Nem tudom, ördög-e vagy angyal nekem megjelenik.
 Hanem azt már csak nem hihetem, hogy a kis Jézuska született volna.
 Inkább leteszem a fejemet erre a pucikra,
 S nyugszom, míg a hajnalcsillag feltetszik az égre.
 BÁRÁNKÁS:

Azt én es igen jól hallám,
 De mivelhogy setét vala, tovább nem láthatám.

BOGLÁROS:

Aludj, aludj vén untyiás, mert meglapogatlak evvel a szalmaszállal!

(A botját felemelve fenyegeti.)

ANGYAL (ismét szembefordul velük, és parancsolólag mondja):

Gyertek sietséggel gyorsan a városba,
 Mert ott fekszik Jézus a korhadt szénába.

(Az Öreg csobán lábát megrúgja, aztán visszasiet Máriához.)

MIND:

278-VI.

♩ = 54

Pász - to - rok, kel - jünk fel, ha - mar in - dul - junk el!

3 3

I - mé, an - gyal je - len - te, hogy mes - si - ás szü - le - te,

♩ = 63

3

I - mé, már nem messze fé - nyes - ség je - le - ne.

3 3

Bet - le - hem vá - ro - sá - ba, rom - lott is - tá - lócs - ká - ba

♩ = 58

Pó - lyá - ba bé van ta - kar - gat - va.

Jaj, mint fá - zik, köny - nye-i - től á - zik,
 ♩ = 54
 Mert nincs ne - ki duny - há - ja, sem é - kes nyo - szo - lyá - ja.
 Csak szé - na pár - ná - ja,
 Bar - mok szá - ja me - le - gi - tő kály - há - ja,
 Ö - kör, sza - már le - he - le már ő - re - á - ja.

(Közben a Pásztorok ajándékmondásra készülnek.)

ÖREG CSOBÁN:

Gyertek, vigyünk ajándékot a kis Jézuskának!

(Eközben előre lökik. A Báránkás, a Bogláros és a Kecskepásztor segítségével a földről felsegítik. A Kecskepásztor hátulról a botjával támasztgatja. Mire az éneknek vége van, odaérnek a betlehemhez.)

ÖREG CSOBÁN (Máriának):

Jó estét, Mária, Istennek Szent Fia!

Serkentsd fel Fiadat! Pásztorok eljöttek,

Kik szent angyalidtól tehozzád küldettek.

MÁRIA (énekel [278- I. dallamára], az Angyal mutatja):

Serkenj fel, fiam,

Pásztorok eljöttek,

Kik szent angyalidtól

Tehozzád küldettek,

Tehozzád küldettek.

(Ez idő alatt a Királyi szolga a betlehem mellett áll. Az asztal mellett belül a Király, Szent József és Mária az ellenkező oldalán az asztalnak, Mária mellett az Angyal.)

ÖREG CSOBÁN *(Jézuskának):*

Én édes, szerelmes, kicsi Jézuskám, hát én neked miféle ajándékot adjak?

Én neked sonkát, kolbászt, efféléket nem adhatok, mert nekem sincsen.

Hanem egy sajtocskát, nézd csak, be szépet adok!

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

(Báránkáshoz:) Adj te is valamit, Vaszili!

BÁRÁNKÁS:

Ó, én szerelmes, kicsi Jézuskám, hát én neked miféle ajándékot adjak?

Én neked sonkát, sajtot, efféléket nem adhatok, mert nekem sincsen.

Hanem egy báránkát, nézd, azt be szépet adok!

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

(A Boglároshoz:) Adj te is valamit, Estefán!

BOGLÁROS:

Ó, én édes, szerelmes, kicsi Jézuskám, hát én neked miféle ajándékot adjak?

Én neked sajtot, báránkát, efféléket nem adhatok,

Hanem egy bogláros szíjacskát, nézd csak, be szépet adok!

Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

MÁRIA:

Köszönöm, pásztorok, mindhárom tinektek.

Kívánom, hogy mennyben koronát nyerjete

És a véghetetlen örömben éljete!

BÁRÁNKÁS:

Ó, bajbatag bahu! *(Botjával az arcuk alatt körülkap.)*

Te vén untyiás, vaj nem gondolod meg te, hogy mit példáz ezzel? *(Máriára mutat a botjával.)*

ÖREG CSOBÁN:

Mit, te? Alázatosságát ezzel jelentgeti!

Nohát jó-je? Vaszilje, Estefán, Gligoral

Mind álljatok elé, Pakulár, Tódorék!

KECSKEPÁSZTOR:

Serkenj fel, hogy ennek a kis Jézuskának a kedviért járjunk egy víg táncot!

Hallod, pakulárom, kedves furulyásom,

Mivel az új királyt víg örömben látom,

Azért egy pár nótát cincogj csak, barátom!

(A Furulyás megjátssza a furulyát.)

BOGLÁROS:

Mert egy víg muzsika megér három potrást.

Kik-ki bocskorának talpát fődől ne sajnálja!

PÁSZTOROK *(egyszerre mind leütik a botjukat, és kezdik a táncot):*

A kutyának tarka lába,

Azon megyünk Móduvába,

Onnét hozunk oláh fátát.

278-VII.

♩ = 104

O - láh fá - ta, fáj a há - ta,

Majd meg - jár - ja já - rom - pál - ca.

Boja seta Bukurest,
Sejajodeta pentra kopacs
Kristof hátrafordulása.

(Amikor a táncnak vége van, a Királyi szolga csenget.)

BÁRÁNKÁS:

Korána, mojsule, a fekete koprét mekegni hallám!

ÖREG CSOBÁN:

Hiszen jó volna fertálye, hogyha elindulnánk,

De látjátok mindnyájan, hogy üres a csuklyánk

(a tarisznyára mutat).

Hanem próbáld meg előbb a jó gazdától,

Ha valami útravalót kapnánk *(a házigazdára mutat).*

BÁRÁNKÁS *(botjával fenyegetve a házigazdának ugrik):*

Ez gazdának bácsa voltam én tavaly es.

(Odaszalad a többi csobánhoz, megint vissza a házigazdához, még dühösebben.)

Igen jó gazdám volt ő nekem akkor es,

Hogyha százszor kértem, nem adott egyszer es!

(Nekiugrik a házigazdának olyan dühvel, hogy a gazda orra előtt felüt a botjával a levegőbe.)

A gazdát magát sose emlegetném,

Hanem avval a drága asszonykával én egyetértettem.

Hurkát, kolbászt eleget es ettem, hogyha vettem.

Azt mondta, most megtölti a gulyámat es.

ÖREG CSOBÁN:

Hiszen ti csak kapogattok,

Mivel hogy mind fiatalok vagytok.

De mivel hogy én ilyen öreg vagyok,

Nem es látok, nem es hallok,

Meg egy kicsit siket es vagyok,

(A gazdasszonynak:)

Ha ez a gazdaasszonyka valami jócskával kínálgatna es, kedves gyermekeim, én azt gondolnám, hogy szid. Én akkor nekifogok, kifelé fartolok. *(Bánatosan, vigyázkodva kiindul.)*

KECSKEPÁSZTOR:

Kérlek, vén untyiás, ne panaszkodjál!

Én se ettem egyebet egy cipócskánál,
Azt es itt adták előbb a másik háznál.

ÖREG CSOBÁN:

Hazudsz, te! Hiszen még hogy oda se es jártál!

KECSKEPÁSZTOR:

De most megyek!

(A Csobánok kimennek az utcára. Szórakoztatják az utca népét. Levesznek egy kis kaput, táncolnak stb. Közben a Király elköszön a házbeliectől.)

KIRÁLY:

Hallátok rend szerint e rövid példában,
Midőn Krisztus Jézus romlott istállóban
Született s tétetett a hideg jászolba,
Midőn a pásztorok angyalnak szavára
Jövének Krisztusnak látogatására.
Köszönöm s hálálom, kik itt hallgattatok,
Alacsony munkámat meg nem utáltatok.
Ti pedig, jó gazdák, ki befogadtok,
Miért a mennyekben legyen koronátok,
Kis Jézus áldása szálljon tireátok,
Semmiféle átok ne férjen hozzátok!
Mi pedig elmegyünk, vígan maradjanak,
Áldást és békességet kívánunk az újesztendőben!

TÓDOR *(a Király szavai után lép be. Kis hordó a hátán. Teendője az ajándékgyűjtés. Hogy hiába nem jártak, mosolyogva mondja a gazdaasszonynak):*

Lesz hús, hurka, kolbász, sonka,
Ha majd disznót vágunk, lesz bor, pálinka.

(A csobolyóba pálinkát töltenek. Akadt olyan gazda, aki egy liter pálinkát adott a betlehemezőknek. Tódor meghajlik, elköszön és elmegy.)

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Ujváry Z., 1966.

„Kovács Júlia a betlehemes játék szövegét és dallamát magnetofonszalagra mondta, ill. énekelte. A szöveg megtalálható kéziratos füzetében is... Közvetlenül a betlehemes játékot követően *Régi karácsonyi énekek* cím alatt olvasható a következő szöveg... Valószínűleg Kovács Júlia megfelejtkezett róla. Lehetséges azonban az is, hogy ez az ének a betlehemezésből már kimaradt és csak a kéziratos füzet őrzi egykori előfordulását” (Ujváry 1968, 81, vö. 276-I).

1. S midőn mindeneket
Bírsággal hivatnak,
Augusztus könyveiből
Szám szerint iratnak,

2. Círus elküldetik
Betlehem városba,
Hogy az egész tartományt
Vennék egy summába.

3. Elindula József is
A Szűz Máriával,
Istennek erejéből
Terhes mátkájával.

4. Betlehembe hogy juta
Fáradt állapotba,
Szállásról kérdezkedvén
Minden embert úrral.

5. De a sok vendég miatt
Nincs senki barátja.
Aki távol meglátja,
Ajtaját bezárja.

6. Szállni kényszerítették
Egy rongyos pajtába,
Városon kül, [el]hagyatott
Vadak barlangjába.

7. Az ökör és a számár
Táplálja meleggel,
Nem hagyják a kisdedet
Meghalni hideggel.

8. Óh, kegyetlen tigrisek
Betlehem városba,
Hogy lehet tinálatok
Jézusnak ily sorsa!

9. Jézus, József, Mária,
Hogyha méltóztattok,
Jöjjetek be, itt leszen
Szívembe szállástok.

„A pásztorok a jelenlevőket nem csak táncaikkal, hanem másképpen is szórakoztatták. Így pl. kendermagot hintettek a tűzhelyre, az sercegett, pattogott, szagot adott. Tánc közben a nagylányokat, fiatal menyecskéket ijesztgették, megérintették. Különösen az Öreg csobánnal tréfáltak. Amikorra az új évet követő vasárnap a betlehemezést befejezték, 30–40 liter pálinka gyűlt össze az erre a célra magukkal vitt csobolyóban. Közös mulatságot tartottak. A pálinka egyszerre nem fogyott el, egészen tavaszig rájártak a játékokban résztvevők” (Ujváry 1968, 68).

„Emberemlékezet óta minden karácsonykor, karácsony estétől újévig és az újévet követő vasárnap jártak betlehemmel. A legidősebbek szüleiktől úgy hallották, hogy előző hazájukban, Bukovinában már ezt a betlehemet adták elő és azóta megszokták nélkül, új otthonukban is. Általában felnőtt férfiak, legények vettek részt a játékokban. Jóval karácsony előtt, hetekkel, sőt hónappal korábban megkezdtek a felkészülést. Valamelyik szereplő házában gyűltek össze esténként és gyakorolták a játékot, az énekeket... Nagyon komolyan vették a próbákat. Rendkívül ügyeltek arra, hogy minden pontosan, folyamatosan, gördülékenyen menjen. Csak minden tekintetben megfelelő szereplő vehetett részt a játékokban. Igen gyakran évekig ugyanaz a személy játszott egy szerepet. Különösen a király szerepét tartották nehéznek. Pontosan ki kellett tudni számolni, hogy amikor belép a szobába, az ajtótól az asztalig elmondja a mondókáját” (Ujváry 1968, 67–68).

„Erős Terézia 53 éves asszony mondotta ezeket, akinek a szavaiból a szokás átalakulására, módosulására következtethetünk: »Nem csak a szomszédok, hanem az egész falu kísérte a betlehemezőket, a gyermekhad az aztán igazán kísérte. Azok szerettek volna minden házba bemenni. A Kecsepásztor a hamubotókéval üzte a gyereksereget, hogy ne menjenek be velük minden házba, mert nem fértek. Mindamellet ez nagyon komoly, szent dologba számított. Nagyon szép volt ez a betlehem, és maig is, csak most már más formában. Ahogy a kor halad, másképpen folytassák. Megjöttek ide ezek a bevándoroltak. Az egyik így tudja, a másik úgy, hát összekeverik. Úgyhogy most már nem olyan szép, mint akkor volt, hogy menjen el velük, hogy százszor is végighallgassa. Hát én annyiszor hallottam, hogy szóról-szóra el tudom mondani«” (Ujváry 1968, 82).

Dicsértessék Jézus. Prózában hangzik el az I. ének előtt. Változata dallammal: betlehemes 274-I.

I. *Csordapásztorok.* A betlehemes játékok leggyakoribb éneke. A székely változatokról lásd a 274-II. ének jegyzetét.

(Kovács Júliától 1966-ban Kiss L. is gyűjtötte: AP 6024b = Kiss-Bodor 1984, 354, továbbá hertelendyfalvi csoporttól 1968-ban: AP 7088b = Kiss-Bodor 1984, 371.)

Dallamtípusáról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

II. *A szűz egy fiat szült.* Betlehemes variáns: 276-III.

Dallamtípusáról lásd a 234. huszárijáték jegyzetét.

III. *Glória, glória*. A III. Gregorián mise Glóriájának egyszerűsített változata. Variáns: 276-IV.

IV. *Dicsőség mennyben Istennek*. Betlehemes variáns: 275-III, 276-V, 277-III.

Dallamtípusáról lásd a 275-III. ének jegyzetét.

V. *Serkenjete, pásztorok, pásztorok!* Táncos hangvételű betlehemes ének oldottabb, hajlékonyabb ritmusú változata. Közeli betlehemes variáns: 276-VI.

Dallamtípusáról lásd a 243-II. ének jegyzetét.

VI. *Pásztorok, keljünk fel, hamar induljunk el*. A strofikus ének motivikus szerkezetűvé oldott változata. Közelebbi betlehemes variáns: 276-VII.

(Kiss L. 1968-ban asszonyok csoportos, díszített éneklésében vette magnetofonra: AP 7088b = Kiss-Bodor 1984, 371.)

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

VII. *Oláh fáta, fáj a lába*. Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 45. farsangi vornyiktánc jegyzetét.

S midőn mindeneket. Változata dallammal: betlehemes 276-I.

KARÁCSONYI ÉNEK 279–333.

Karácsonyi időszakban gyakran hangzik fel énekszó a családi otthonokban vagy a templomban szentmise előtt, illetőleg egyházi szertartások alatt. Ezeknek az énekeknek egy része karácsonyi köszöntőkben, betlehemesekben is szerepel, erről a jegyzetekben adunk tájékoztatást.

A dallamok mind történeti, mind zenei szempontból különfélék. Először a moll jellegűeket adjuk közre (279–292), majd a dúr jellegűeket a következő csoportosításban: oktávról indulók (293–306), kvintről indulók (307–315), alapról indulók (316–330) és plagális dallamok (331–333).

279. Karácsonyi ének

Poco rubato ♩ = 80

1. Csor - da-pász - to-rok Mi-dön Bet-le - hem - be

Csor-dát ő-riz-nek Éj-jel a me - ző - be,

1) 2) 3)

ossia ossia 1. 2a. 4. vsz.

2a Isten angyali
Jövének melléje,
Mert ma született
A te üdvösségetek

2b Isten angyala
Isten angyali
Leszállott melléjük.
Jövének melléjük.
Nagy félelemmel
Tellik meg ő szívük.
Tellék meg a szívük.

3. – Örömet mondok
Nektek, ne féljetek,
Mert ma született
A ti üdvösségetek.
4. Mënjeték el csak
Menjetek tehát
Gyorsan a városba!
Mëgtaláljátok
Ott találjátok
Jézust a jászolba.
- 5a Elindulának
És el is jutának
Szent hajlékához,
Az ég s föld urához.
Az ég s föld urának.
- 5b Elindulának,
Jézushoz jutának.
A kised elött
Földig borulának.
6. Nem találták őt
Fényes palotában,
Hanem istálló
Szegény jászoljában.
7. – Üdvöz légy, Jézus,
Pásztorok pásztora,
Mennynek és földnek
Teremtő szent ura!
8. Ha nem útálsz meg,
Te szolgáljád vagyunk,
És azért jöttünk,
Hogy téged imádjunk.
9. Kérünk tégedet,
Mint üdvözítőnket,
Bűnünkért el ne
Űzz előled minket!
10. Márija, te is
Könyörögj érettünk,
Hogy e világból
Boldogul kimenjünk.
11. Dicséret legyen
Néked, Atyaisten,
Kised Űr Jézus,
És Szentlélek Isten!

Bácsföldvár, Bálizs Erzsébet (45) 1, 2a, 4, 5a vsz.

Völgyes, Csipak Jánosné Törteli Erzsébet (69) 1, 2b, 3–4, 5b, 7–11. vsz.

Burány B., 1974.

Bodor A.,

Németh I., 1997.

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (48),

Deák Mátyásné Sebők Etelka (49) 1, 2b, 3–4, 5a, 6. vsz.

Bácskertes, Gábor József (92) előénekes 1, 2b, 3–4. vsz.

Martonos, Sóti Mihályné Beszédes Etelka (65) 1. vsz., a IV. sor ism.

Kiss L., 1969.

Bodor A., 1990.

Bodor A.,

Németh I., Burány B., 1990.

Sóti Mihályné 34 éves korában Zentára költözött, a felvétel ott készült.

Baloghné és Deákné igen lassú tempóban és feszes ritmussal énekelt. Gábor József tájnyelvi ejtéssel énekelt.

Karácsonyiének-variáns a következő.

(Főhangokban azonos változat Csókáról és Hódegyházáról: Kónya 2004, 38.)

Dallamtípusáról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 093** (1–6. vsz., szilágyi asszonyok).

280. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 54$

1. Csor-da - pász - to - rok   Mi-dön   Bet - le - hem - be

Csor-dát   ő - ri - zé - nek   1) Éj - je-lø a me - ző - be,

Éj - jel   a me - ző - be.

1)
2. vsz.

2. Isten angyali
Leszállott mellékük,
És nagy félelém
Telék még ő szívük,
Telék még ő szívük.

Hertelendyfalva, Szatmári Mihályné Balogh Mária (69).

Kiss L., 1968.

Variáns: az előző.

Dallamtípusáról lásd a 203-I. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 094.**

281. Karácsonyi ének

$\text{♩} = \text{cca } 56$

1. Menny-ből jö-vők   most   hoz - zá - tok,
Sza - va - ji-mat   hall - gas - szá - tok!

2. Szíztől a gyermek sziletett, Ki az Atyától kildetett. Életében tökéletes, Mennyben, földön kelemetes.	6. Ó, én szerelmes Jézusom, Ó, én megváltó Krisztusom, Talán nincs, ki befogadjon És neked jobb szálást adjon!
3. E szép kisdéd bizonyára Világ váltságának ára. Az Istennek örök Fijá, Kit nekünk szílt Szíz Márijá.	7. Ámbár hátalmás király vágy, Mégis itten szíkséged nágy. Látom, nincs meleg házacska, Sem tisztességes ágyácska.
4. Jertek hát az angyalokkal Dicsérjék a pásztorokkal, Mert az ég s föld teremője, Mindnyájunk idvözitéje.	8. Kedveld meg én hajlékomat, Egyéb több ajándékomat! Jöjj el, lákjál én szívemben, Légy velem teljes éltemben!
5. A jászolyban helyezteték, Éles szalmára fekteték. Szenved a hideg pajtában, Bármoknak istálójában.	9. Áldunk téged, gyermekecske, Áldott Jézus, kisdedecske. E földön magasztaljának, Mennyben örökké áldjának!

Énekelni szoktuk szentmise előtt.

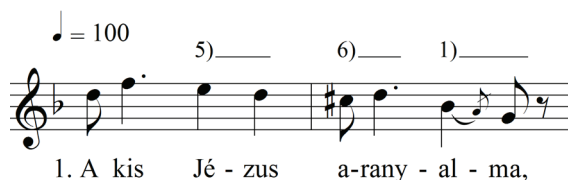
Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekesek.

Kiss L., 1969.

Karácsonyiének-variáns: a következő.

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjás jegyzetét. **Hangzó: 095.**

282. Karácsonyi ének

5) _____ 2) _____ 1) _____

Bol-dog - sá - gos Szűz az any - ja.

3) _____ 5) _____ 5) _____

Két ke-zi-vel á - pol - gat - ja,

4) _____

Két lá - bá - val rin - gat - gat - ja.

1) 2) 3) 4)

2. vsz. →

5) 6)

2. – Aludj, aludj, én kisededem,
Aludj, aludj, én kisededem!
Nem királyné a te anyád,
Szolgálatba lettem dajkád.

Zenta, Kelemen András (95) népi kántor.

Bodor A., 1990.

Tripodikus dallam modern ritmikájú, nagy-bipodikus változata.

Variáns: az előző.

Dallamtípusáról lásd a 199. bölcsőjárás jegyzetét.

283. Karácsonyi ének

♩ = 108

Bár - csak e - löbb föl - éb - red - tem vol - na,
Lá - tod, paj - tás, most ál - lot - tam talp - ra!

Már-is csén-dül a fü-lem-ben an-gya-lok szól - lá - sa,

Mon-dá, Jé-zus most szü-le-tött, ta-kar-va pó - lá - ba.

Gombos, Szűcs Zsófi (69).

Kiss L., 1941.

Karácsonyiének-variáns: 284–286.

Dallamtípusáról, szövegéről lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

284. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 78-88$

Bár - csak e - löbb föl-éb - red-tem vol - na,

Lá - tod, paj - tás, most ál - lot-tam talp - ra!

Már-is csén-dül a fü-lem-be an-gya-lok szól - lá - sa:

Kis-ded Jé-zus szü-le-tött a ron-gyos is - tál - ló - ba, egy

Ron-gyos is - tál - ló - ba.

Gombos, Görög Ferencné Szobonya Apollónia (80).

Kiss L., 1964.

Karácsonyiének-variáns: 283, 285–286.

Dallamtípusáról, szövegéről lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

285. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 96$

1) 3)

1. Bár - csak e - löbb fel - éb - red - tem vol - na,

2) 3)

Lá - tod, paj - tás, most ál - lot - tam talp - ra!

3)

Már - is csen - dül a fű - lem - be an - gya - lok szól - lá - sa,

4) 3) 4) 5)

{ Mond - ja, Jé - zus most szü - letett, ta - kar - va poj - já - ba.
Mon - dá,

1) 2) 3) 4) 5)

ossia 2. vsz. 3. 4. vsz. ossia 2-4. vsz.

2. Odamenni lesz majd bátorságom,
Reméllem, a kis Jézust meglátom!
Jer el te jís, jó barátom, légy majd utitársam,
Velem léssz a furulyás is, a régi bojtárom!

3. Romlott istálló mellett maradjunk,
A Miklóssal addig dudálgassunk!
Míg a bárány elérkezik, addig is vigadjunk,
Jézus, Mária, Józsefnek éneküket mondjunk!

4. Nem adhatunk elegendő hálát,
Hogy az Atyaisten ő Szent Fiját
Mennyből küldé pásztorokhoz váltságunknak díjját,
Ki felnyitja mindnyájunknak a mennyek ajtaját.

Gombos, Barna Mihályné Szobonya Anna (68) 1–4. vsz.
Andrásics Antalné Papp Maris (55) 1. vsz.

Kiss L., 1961.
Kiss L., 1941.

Karácsonyiének-variáns: 283–284, 286.

Dallamtípusáról, szövegéről lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

286. Karácsonyi ének

♩ = cca 88

1. Bár - csak ré - gen föl - éb - red - tem vol - na,
Ju - ha - ji - mat le - gel - tet - tem vol - na,
Ke - gye - lem - nek kút - for - rá - sán meg - i - tat - tam vol - na,
Üd - vö - ség - nek ten - ge - ré - ben mög - úsz - tat - tam vol - na!
2. vsz. →

2. Juhocskájim, legeljetök szépen,
Szűz Mária ma örvendez néktek.
Ott is a magos egekbe, örök dicsőségbe
Örvendez szent angyalokkal, mindörökkén, ammen, *h̄* mindörökkén, ammen.

Bezdan, Ágoston Ferencné (85).

Nagy F., 1973.

Karácsonyiének-variáns: 283–285. Ugyanő Szent János áldásának is énekelte: 353.

Dallamtípusáról, szövegéről lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

287. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 66$

1) —

1. Szü - le - tett szű - ző lő - ány - tól Kis Jé - zus, Má - ri - já - tól

2)

Bűt - le - hem vá - ros - sá - ba, Ron - gyos is - tál - lócs - ká - ba

3) —

Ez éj - jel, éj - fél - ben.

1) — 3 — 2) 3) —

3. vsz. 3. 4. vsz. 2. vsz.

2. Mely szívesen szolgálnak
A kisdéd Jézuskának
Márija, a Szűzanya,
S József, nevelőatyja,
Hogy szűnjék fájdalma.

3. De csak sír a Jézuska,
Kisdéd tagjait bántja
A kemény széna, szalma,
A hideg szél fuvalma.
S keserű Szűzanya.

4. Ti, mennyeyi angyalok,
Jertek, mennyeyi karok!
Bennünket segítsetek,
A hidegtől mentsetek,
Védjétek és jertek!

Hertelendyfalva, Kerekes Samuné Györfi Zsófia (57).

Kiss L., 1968.

A dallamnak összesen négy változata ismeretes a Felföldről, a Dél-Alföldről és Bukovinából, köztük három ugyanezzel a szöveggel.

Variáns: a következő.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 17.080.0/0. **Hangzó: 096.**

288. Karácsonyi ének

Rubato ♩ = cca 46

1) 3) 2) 3)

1. Szü - le - tett szűz le-ánytól Kis Jézus - ka, Má - ri - já - tól

4)

Bet - le - hem vá - ro - sá - ban, Rongyos is - tál - lócs - ká - ba

Ez éj - jel, éj - fél - be.

1) 2) 3) 4)

2-4. vsz. 3. vsz. 3. vsz. 2-4. vsz.

2. Ó, mely szívesen szolgálnak
Most született Jézuskának
Mária, a Szűzanya,
József, nevelőatyja,
Hogy szűnjék fájdalma.

3. De csak sír a kis Jézuska,
Kicsiny kezéjít hogy bántja
A kemény széna, szalma,
A hideg szél fuvalma.
Kesereg Szűzanyja.

4. Ti, mennyeyi szent angyalok,
Jerték ide, égi karok!
Bennünket segítsetek,
A hidegtől mentsetek,
Óh, jertek, védjétek!

Gombos, Nemes Pálné Bacsók Rozália (28).

Kiss L., 1939, 1961.

A gyűjtő 1939-ben egy versszakkal írta le, megjegyezve, hogy templomi ének. 1961-ben négy versszakkal vette magnetofonra és publikálta. A publikáció jegyzete szerint „a betlehemezés dallama, de éneklük az éjféli misén is” (Kiss 1982, 285).

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

289. Karácsonyi ének

Rubato ♩ = 72

1. Szűz Má - ri - a a kis Jé - zust ö - lé - ben tart - ja,

Ké - ri tü - le a Szent Jó - zsef, de ű nem ad - ja.

– Add i - de hát, ke - gyes a - nya, szép Szűz Má - ri - a,

Hadd vëgyëm a kar - ja - im - ra, drá - ga Szűz - a - nya!

5. vsz.

2. Szűz Mária a Szent Fiját tévén pólábo,
Mellette jált a Szent József nagy szomorúan.
Mer az angyal mēgüzente: Fuss Egyiptomba,
Mer Hērödēs kereszteti a katonákkal.
3. Elütötte tizēnkettőt a nagy étszakán,
Rajta is vót mindēnfēle a szamár hátán.
De nem tudták, mēre mēnnek a nagy ítszakán,
De jaz angyal átvezette jegész Galgotán.
4. Amin' mēntek, nagyon féltek a nagy pusztábo,
Még csak bē nem érkēzhettek Galilijábo.
De a Szent Szűz vígasztalta a Szent Józsefēt:
Ne félj, kedves Szent Józsefēm, itt az Istenēm!
5. Elhatták a hazájukat, rokonnyaikat,
De a Szent Szűz vígasztalta mindig azokat.
De még jobban siratgatta a kis Jézuskát,
Mer a nagy hidegség miatt nem védhette a fiját.

6. – Nē siránkozz, nē szomorkodj, szép Szűz Mária,
Mer az Isten nem hagy minket a nagy utunkba!
Mer velünk az Isten Fija, a kis Jézuska,
Aki segít és oltalmaz a nagy utunkba.

7. – Gyerünk, gyerünk, mégis mēnjünk, óh Szent Józsefēm,
Mer a kiseded ugy sírdogál az én keblemēn!
Nē ríjj, nē ríjj, szent magzatom, kiseded Jézuskám,
Maj' bēerünk Égyiptomba, csak tē nyugodjál!

Gombos, Varga Mihályné Szűcs Róza (85).

Kiss L., 1940.

A ponyvai szöveg Szűz Mária és Szent József Egyiptomba meneküléséről szól.
Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 184. szentcsalád-járás jegyzetét.

290. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 116$

1) Mos-tán ki-nyílt egy szép ró - zsá - vi-rág,

2) 3) Bet-le-hem-ben ki-bim - bó-zott zöld ág,

4) Kit ré-gen-ten vár az e - gész vi-lág,

5) 6) Ki - rály - nem - böl mál - tó - ság.

1) 2) 3) 4) 5) 6)
3. vsz. 2. vsz. 2. 3. vsz. 3. vsz. ossia 2. vsz.
ossia ossia 2. vsz.

2. Mégsem kaphát szálást a városban,
Mert lákássá nincs, csak istállóban.
Mert lákosok inkább az urakban
Gyönyörködnek, mintsem kis Jézusban.

3. – Bölcsém volná, kiben ringatnálák,
Á hidegnek csípni nem hágnálák!
Betákárvá úgy ápolgátnálák,
Szolgálnék, urálnálák!

4. Ó, Jézuskám, gyöngé violácskám,
Nemrég kinyílt, szép, piros rózsácskám,
Mennyből szállott, szép kis harmatocskám,
Refr.: Aludj, Jézuskám, aludj!

5. Elhidd, kincsem, hogy már ringatnálák,
Meleg párnácskával takarnálák,
És a dértől megoltalmaználák! *Refr.*

6. Mivel tehát bölcsöm, párnám sincsen,
Sem pedig cifra nyoszolyám sincsen,
Azért szívemhez szorítlak, kincsem. *Refr.*

7. Mái napon kinyílt szép rózsaszál,
Betlehembe kibimbózott zöld ág,
Kit régente vár az egész világ,
Királynemből méltóság.

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes 1–3. vsz.

Kiss L., 1969.

Buják Mihály (75) előénekes 4–7. vsz.

Kiss L., 1969.

Karácsonyiének-variáns: 291–292.

Dallamtípusáról lásd a 197-I. bölcsőjárás jegyzetét. **Hangzó: 097** (1–3. vsz.).

291. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 176$

1. Mos-tan ki-nyílt egy szép ró - zsa - vi - rág,

A - kit ré - gen várt az e - gész vi - lág,

1) 2) $\text{♩} = 176$
Bet - le - hem - ben ki - bim - bód - zott zöld ág,

Ki - rá - lyi nem - ből va - ló mál - tó - ság.

1) 2)
2. vsz. 2. vsz.

2. Szűz Mária így kesereg sorsán,
Szent Józseffel agódik Szent Fiján.
Űl vala csak egy kis szénán,
Szeméből könny bőven kicsordulván.

3. – Bölcsőm volna, csak úgy ringatnálak,
Dunnám volna, be is takarnálak...

Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1978.

Karácsonyiének-variáns: 290, 292.

(Tóthfaluából *rubato* előadású variáns műdalfordulattal: Mg 5109B/20, Burány 2000, 26.)

Dallamtípusáról lásd a 197-I. bölcsőjásról jegyzetét.

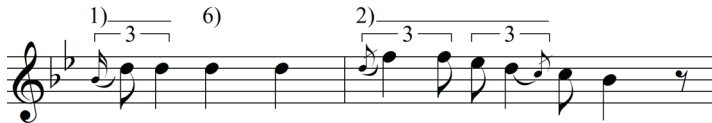
292. Karácsonyi ének

Parlando ♩ = cca 80

6)

1. Mos-tan ki - nyílt ég szép ró - zsa - vi - rág,

A-kit ré - gën várt az e-gész vi-lág,

Bet-le-hem - ben ki-bim-bódzott zöld ág,

Ki - rály - nem - ből mál - tó - ság.

ossia ossia 3. 6. vsz. ossia ossia ossia

2. De nem talált szállást a városon,
De nem talált szállást a városban,
 Maradása lett csak egy szálláson,
Maradása lőn csak egy szálláson,
 Mert lakosok inkább gazdagokon
Mert lakóssa inkább gazdagokon
 Kaptak, mintsem Jézuson.

3. – Szánjátok meg, ó, ti keresztények
 Szüzanyátok s megváltó Istentek,
 Ki életet hozott le tinektek,
 S befogadja lelketek!

4. Ó, meg ne vess, hogy későn ismertünk,
 Mert most hisszük, hogy születél értünk
 Betlehembe, mi édes reményünk.
 Vedd kedvessen énekünk!

5. Nyolcadnapra körülmételtetett,
 A kis Jézus ily hamar szenvedett.
 E világnak váltásához kezdett,
 S befogadja lelketek.

6. Nagy dicsőség légyen az Atyának
 S megtestesült egyszülött Fijának,
 Bús lelkek Szent Vigasztalójának,
 Áldás Szentháromságnak!

Székelykeve, Bogos Antalné Cseke Veronika (81) 1–6. vsz.

Bodor A., 1991.

Hertelendyfalva, Szatmári Mihályné Balogh Mária (69) 1–2. vsz.

Kiss L., 1968.

A hertelendyfalvi dallam előadásmódja *quasi giusto*, és ritmusa a 290–291. karácsonyi ének ritmusához hasonló.

Karácsonyiének-variáns: 290–291.

Dallamtípusáról lásd a 197-I. bölcsőjázás jegyzetét.

293. Karácsonyi ének

♩ = cca 46

1. Az Is - ten - nek szent an - gya - la

Mén - nyek - ből hogy a - lá - szál - la,

És a pász - to - rok - hoz ju - ta,

Né - ki - jek e - kép - pen szól - la:

2. Mennyből jövök most hozzátok,
 És imé, nagy, jó hírt mondok.
 Nagy örömet majd hirdetek,
 Melyen örvend ti szívetek.

Hertelendyfalva, Gejzer Antalné Györfi Zsuzsanna (71).

Kiss L., 1968.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 275-III. betlehemes jegyzetét. **Hangzó: 098.**

294. Karácsonyi ének

$\text{♩} = \text{cca } 126$

1. Bet-le-hem-nek pusz-tá-já-ban,
 Pász-to-rok vi-gyá-za-tá-ban

2) Nagy ö-rö-met { hir-det-tek,
 { hir-det-nek,

Mert a bar-mok paj-tá-já-ban,
 Ö-kör, sza-már já-szo-lyá-ban

Üd-vö-zí-tőnk szü-le-tett.

1) 2a) 2b) 2c) 3)
 2. vsz. 2. vsz. 3. vsz. *ossia* *ossia*
 II. sor 2. vsz. 1. 2. vsz.

2. Eljött, úgymond, a mesijás,
 Kit jövendölt a Szentírás.
 Sír a kemény hidegben.
Ilj nagy, kemény hidegben.
 Szálást nem talál magának,
 Inkább rendelték azt másnak
Született kis Jézuskának
 Az egész Betlehemben.

3. A paloták főrendekkel
 Megteltek nagy emberekkel.
 Nincs maradás mesiasnák.
 Megszálták a főházakat
 És a vendégfogadókat,
 Nincs helye a Jézusnak.

4. Ó, te József, mit gondoltál,
 Hogy istállót választottál
 Ilj nágy, kemény hidegben?
 Szállj be hozzánk Márijával,
 Született kis Jézuskával,
 Lákjátok mi szívünkben!

Énekelni szoktuk szentmise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75), Gábor József (71) előénekesek 1–3. vsz.
 Janovics Jánosné Nagy Erzsébet (75) 1–2, 4. vsz.

Kiss L., 1969.

Karácsonyiének-variáns: 295–296.

Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 099** (1–3. vsz.).

295. Karácsonyi ének

♩ = 100

1. Bet-le-hem-nek pusz-tá - já-ban,

Pász-to-rok vi - gyá-zá - sá-ban

Nagy ö-röm hir-det - te - tett,

Mert a bar-mok paj - tá - já-ban,
Jó-szá-gok-nak já - szo - lá - ban

Üd-vö - zít-ónk szü - le - tett.

2. Ó, Szent József, mit gondoltál,
Hogy istállót választottál
Ama puszta térségben?
Szállj be hozzánk Máriával,
Született kis Jézuskával,
Lakjatok mi szívünkben!

Feketető, Kéri István (60).

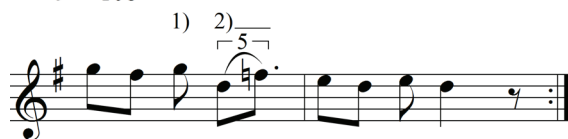
Kónya S., 2001.

Karácsonyiének-variáns: 294, 296.

Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

296. Karácsonyi ének

♩ = 108

1. Bet-le-hem-nek pusz-tá - já-ban,
Pász-to-rok vi - gyá-zá - sá-ban

Nagy ö - röm hír - det - te - tik,

Nagy ö - röm hír - det - te - tik,

3. vsz. II. sor *ossia* *ossia* 2. vsz. 3. vsz. 2. 3. vsz.
ossia

2. Mert a barmok pajtájában,
Betlehemnek pusztájában,
 Ökör, szamár jászolában
 Üdvözítő születik,
Üdvözítőnk született,
 Üdvözítő születik.
Üdvözítőnk született.

3. Ó, Szent József, mit gondoltál,
 Hogy istállót választottál
 Ama puszta térségben,
A nagy puszta térségben,
 Ama puszta térségben?
A nagy puszta térségben?

4. Szállj be hozzánk Máriával,
 Született kis Jézuskával,
 Lakjatok mi szívünkben!
(Nincs ismétlés.)

*Sándoregyháza, Szabó Lászlóné Cerbiszlói Petronella (68),
 Ambrus Katalin (46), Basa Boldizsárné Magyar Rozália (40),
 Vámos Józsefné Basa Viktória (48), Balog Istvánné Monoki Zsuzsanna (48),
 Cseke Józsefné Szabó Anna (42) 1–3. vsz.
 Buvári Antal (65) 2–4. vsz.*

Kiss L., 1969.

Kiss L., 1968.

Buvári gyorsabb tempóban énekelt, mint az asszonyok.

Karácsonyiének-variáns: 294–295.

Dallamtípusáról lásd a 221. karácsonyi köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 100** (1–3. vsz.).

297. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 76$

1. El - ér - ke - zett a - ma bol - dog és sze - ren - csés ó - ra,

Melyben Má - ri - a meg - vál - tót szült ne - künk vi - lát - ra.

Nagy ö - röm - mel vit - te a hírt a pász - tor - ta - nyá - ra

Az an - gyal az A - tyá - is - ten pa - ran - cso - lat - já - ra.

2. Pásztorok a fényes angyalt amidőn meglátták,
Dicsőséges, békességes szavát hogy hallották,
A megváltó születése helyét tudakolták.
Betlehemben lenni hallván, ott fel is találták.
3. Pásztori ajándékikat elejibe tették,
Összetéven kezeiket úgy dicsőítették.
Jézust az ő Szent Anyjával leborulva kérték,
Adjon áldást mindnyájukra, tőle meg is nyerték.
4. Leborulva kérünk mi is, Úr Jézus, tégedet,
Segéld ezen téged kérő, ájtatos népedet!
Örömjajra fakadozva szent születésedet
Tiszteljük, engedd majd végre szemlélni színedet!

Feketető, Kéri István (60).

Kónya S., 2001.

Az európai vágáns dallamok zenei világában gyökerező, kanásztánc ritmusú dallam (*Magyarország zenei története* I. 562–563) kései leszármazottja. A magyar hagyományban általánosan ismert világi és vallásos szövegekkel egyaránt (MNT II. 617–670, MNT IV. 644–652) és hangszeren is szokták játszani ugrós jellegű táncokhoz.

A feketetői változat dúr hangsorral kibővített hangkészlete és az eredendően nyolcadolós ritmus augmentációja újabb fejlemény.

Variáns: 310. karácsonyi ének távolabbról.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.040.0/1–4.

298. Karácsonyi ének

1. Sö - tét éj - jel Bet - le - hem tá - já - ra

An - gyal szál - lott a pász - tor - ta - nyá - ra.

Meny - nye - i fény ter - jedt széj - jel,

El - oszt - lott a ső - tét éj - jel.

Föld - re szállt az e - gek nagy ki - rá - lya!

2. Ott a tanyán pásztorok valának,
Kik virrasztva őrizék a nyáját.
Láttára e csodás fénynek
Szivökben megfélemlének,
De az angyal így szólt ékes ajkkal:

4. Keljetek fel, induljatok gyorsan,
Föllelitek pusztá istállóban!
Nem palota a lakása,
Barmok között a szállása.
Ő hoz néktek örök üdvösséget.

3. Dicsőség fenn, mennyben az Istennek,
Szent békesség földön az embernek!
Jó pásztorok, miért féltek?
Nagy örömet hoztam néktek,
Ím, halljátok, eljött messiástok!

5. A pásztorok sietve elmentek,
A jászolyban szép kisdedet leltek.
Adtak néki ajándékot,
Tiszta szívet, jó szándékot
És amellet, ami tőlük tellett.

6. Óh, bűnösök, mi is örvendezzünk,
Betlehembe mi is elsiessünk!
Ott az Atya Egyszülötte,
Boruljunk le hát előtte!
Áldjuk őtet, az egeből jöttet!

Doroszló, Samu Istvánné (68) előénekes.

Volly I., 1942.

Összesen tíz változata ismert a Dunántúlon és az Alföldön. Mindenütt ezzel az énekeskönyvben megjelent szöveggel énekelték (*Orgonahangok*, 445–446).

Karácsonyiének-variáns: a következő.

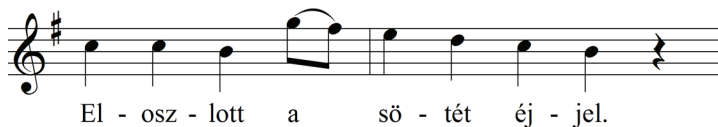
Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.020.2/0.

299. Karácsonyi ének

♩ = 120

1. Ső - tét éj - jel Bet - le - hem tá - já - ra

2. vsz. = 298. sz. 3. vsz.

Csóka, Jasura József (54) előénekes.

Kónya S., 1998.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

300. Karácsonyi ének

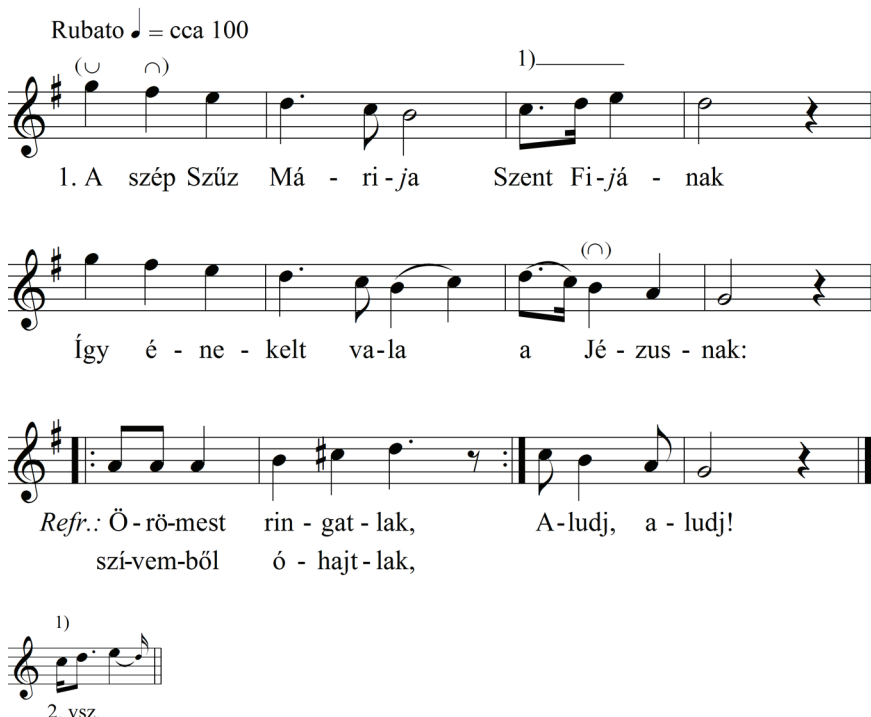

Karácsonyiének-variáns: az előző. (Hasonló Csókáról: Kónya 2004, 46.)
Dallamtípusáról lásd a 243-IV. betlehemes jegyzetét.

302. Karácsonyi ének

Rubato ♩ = cca 100

1. A szép Szűz Má - ri - ja Szent Fi - já - nak
Így é - ne - kelt va - la a Jé - zus - nak:
Refr.: Ö - rö - mest rin - gat - lak, A - ludj, a - ludj!
szí - vem - ből ó - hajt - lak,
2. vsz.

2. Aludj el, magzatom, napom fénye,
Az én életemnek egy reménye! Refr.

Énekeljék a szentmise előtt.

18. századi egyházi ének, Mária altatója (*Bozóki énekeskönyv*). Tíz változatban gyűjtötték a Kárpát-medencében, valamennyit ezzel a szöveggel. A kishangterjedelmű, az alaphang alatti vezetőhangot érintő, történeti dallamot a Vajdaságban átalakították. A dallam íve szélesebbé vált oly módon, hogy a jellemzően kvintről ereszkedő, megismételt első sort oktáv indításúra transzponálták, és a sorzáró hangok variálásával periódussá változtatták. (Hangzásvilága így a 300–301. karácsonyi énekekéhez közelít.)

Karácsonyiének-variáns: a következő.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.075.1/0.

303. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 60$

1. A szép Szűz Má - ri - a Szent Fi - á - nak

Így é - ne - kel va - la a Jé - zus - nak:

Refr.: Ö - rö - mest rin - gat - lak, A - ludj, a - ludj!
szí - vem - ből ó - hajt - lak,

2. Aludj el, magzatom, napom fénye,
Szegény életemnek egy reménye! *Refr.*

3. Nem tudom, mit tegyek örömömben,
Hogy itt ringathatlak az ölemben. *Refr.*

Egyházaskér, Pópity Péterné Losonczi Erzsébet (75).

Kónya S., 2002.

Karácsonyiének-variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

304. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 76$

1. Kel - je - tek fel, jó boj - tá - rok,
{ Az an - gyal szól, hall - gas - sa - tok!
{ Az an - gyal - szót

A mes - si - jás szü - le - tett, ki meg - jö - ven - döl - te - tett.
{ Mert egy szűz - nek szü - le - tett, kit mēg - jö - ven - döl - te - tēk.

2. Ne féljeteK, jó jemberek,
 Angyal vagyok, jót hirdetek,
 Hogy egy szűznek ölében, ápoló kebelében
 Ott, ott, ott, ott mesijás testet váltott.

Sándoregyháza, tizenegy asszony (39–68) 1–2. vsz.
 Székelykeve, Gejzer Konrádné Keresztes Erzsébet (84),
 Hompot Jánosné Bíró Erzsébet (68),
 Szofrán Jánosné Kovács Róza (67) 1. vsz.

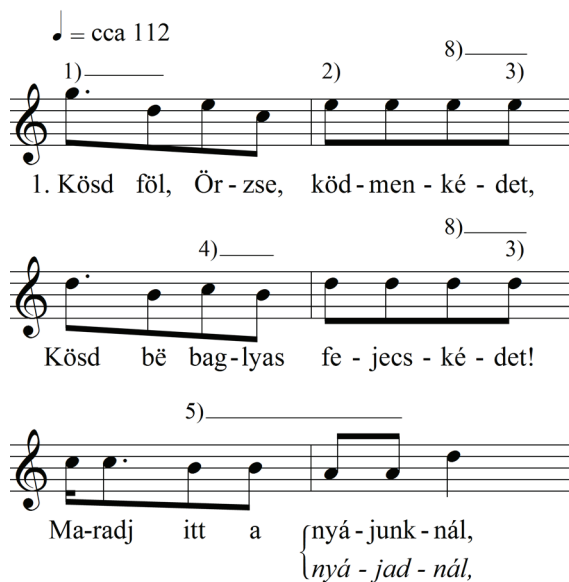
Kiss L., 1969.

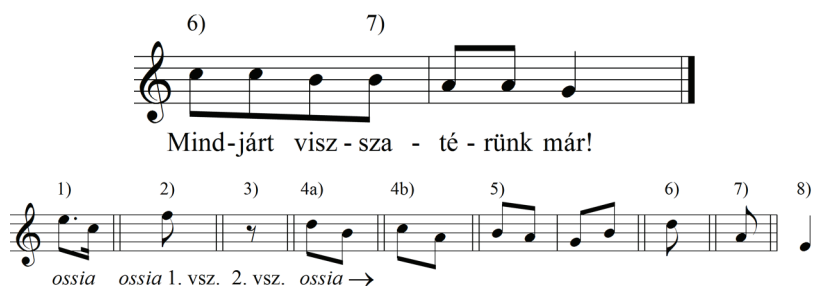
Kiss L., 1968.

A székelykevei asszonyok díszítés nélkül és gyorsabb tempóban énekelték.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 248-III. betlehemes jegyzetét. Vö. még 321. karácsonyi ének, távolabbról. **Hangzó: 101** (sándoregyházi asszonyok).

305. Karácsonyi ének

2. Hurka, kolbász, szalonna
Pásztoroknak jó volna,
Ha ja gazdasszony adna,
Ha ja gazdasszony adna.

Gombos, Nemes Pál (30), Nemes Pálné Bacskó Rozália (28) 1. vsz.

Kiss L., 1939.

Nemes Pálné Bacskó Rozália (51), Suhajda József (72),

Schmidt Józsefné Nemes Kató (42) 1–2. vsz.

Kiss L., 1961.

Karácsonyi Mihály (36) 1–2. vsz.

Kiss L., 1941.

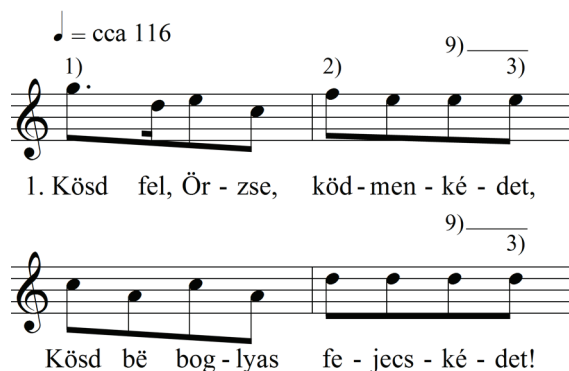
Hangszeres eredetű, szekvenciázó dallam, melyet számos 18. századi forrásban följegyeztek „magyar” táncként vagy pedig a Közép-Európa-szerte elterjedt „kalamajka” táncként. Mintegy 40 népi változata ismert a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön mint tánc- és mulatónóta. Karácsonyi pástorszöveggel csak Gomboson éneklük, és a dallam közkedveltségére, elevenségére vall, hogy egyes hangjait szívesen variálják. Ennek ellenére betlehemes játék keretén belül már nem sikerült megörökíteni (vö. a 240. betlehemes jegyzetével).

Karácsonyiének-variáns: a következő.

(További rendhagyó és kopott vajdasági változatok: MNT II. 529, 530, Kiss 1982, 302, AP 4107c.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/46.

306. Karácsonyi ének

4) _____ 5) _____

Ma-radj itt a { nyá - jad - nál,
nyá - junk - nál,

6) _____ 7) _____ 8) _____

Mind-járt visz - sza - té - rünk már!

1) 2) 3) 4) 5) 6a) 6b) 7) 8) 9)

ossia ossia 3. vsz. ossia ossia 3. vsz. ossia →

2. Istók, Pistók, Gráci, Elek,
Elállottak már a szelek.
Betlehembe baktassunk,
Ott szép csodát láthassunk!
Hogy ott csodát láthassunk!

3. vsz. = 305. sz. 2. vsz.

Gombos, Loboda Jánosné Galambos Anna (65) 1, 3. vsz.

Szűcs Zsófi (69) 1–2. vsz.

Andrásics Antalné Papp Maris (55) 1. vsz.

Kiss L., 1961.

Kiss L., 1941.

Kiss L., 1941.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

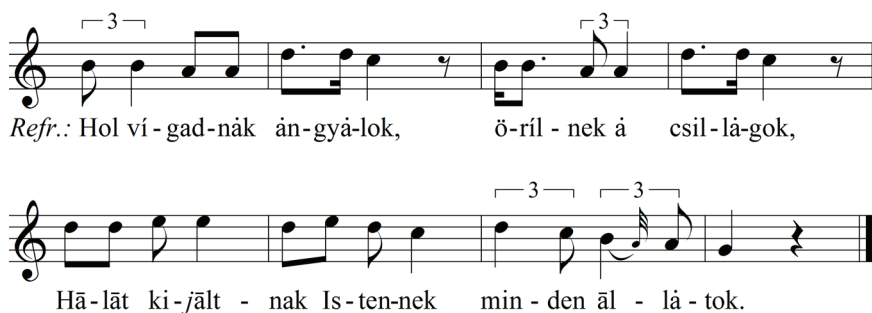
307. Karácsonyi ének

Poco rubato ♩ = 138

1. Ví-gan zeng-je - tek, ci-tē-rāk, éj - fél i - de - jén,

Krisz-tus szi - le - té - se nap-já el - ső kez - de - tén!

2. Fényes ángyal megjelenté a pásztoroknak
Betlehemben születését a kis Jézusnak. *Refr.*

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes 1–2. vsz.
Gábor József (92) előénekes 1. vsz.

Kiss L., 1969.
Bodor A., 1990.

Éjféli mise előtt a templomban énekelték.

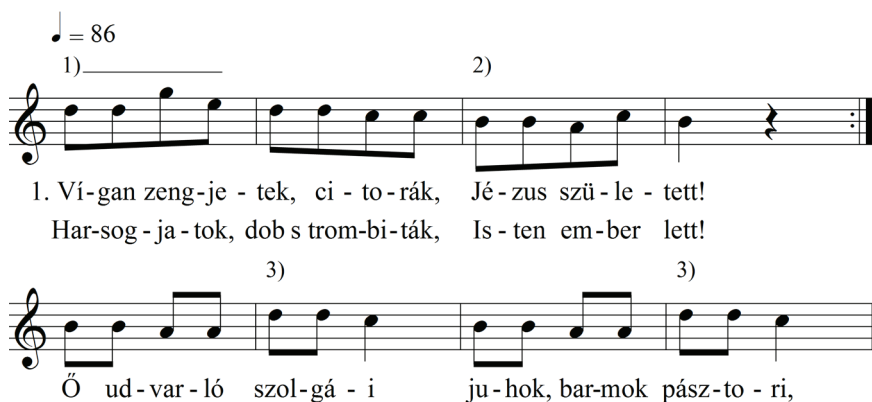
17. századi, hangszeres jellegű dallam (*Vietórisz kézirat*, cca 1680), mely rendkívül népszerű a Kárpát-medence népi hagyományában (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 158–159, II. 75). Közel száz változatát gyűjtötték mint karácsonyi éneket vagy betlehemes, névnapköszöntőt, újévi köszöntőt, lakodalmast, gyermekjátékot (MNT II. 637–646, MNT III/A 437, MNT I. 1044, 1014). A szomszéd népek – szlovákok, lengyelek, románok – szintén ismerik. A vajdasági dalok mind a karácsonyi ünnepkörhöz tartoznak.

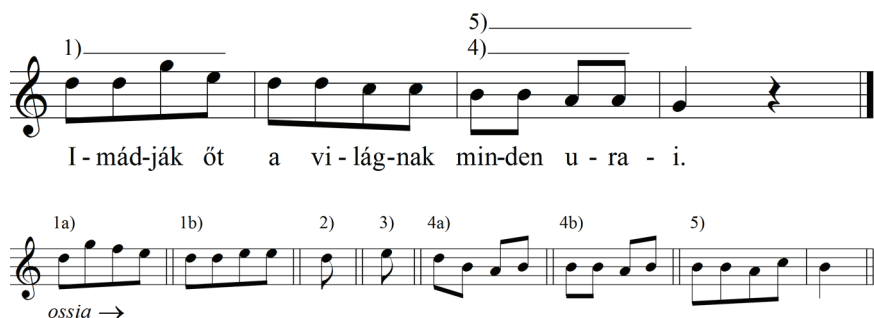
Variáns: 308–309. karácsonyi ének, 245-I*, 256-IV*, 257-I, 258-I, 259-I. betlehemes, ezek meg lehetőségen egyöntetűek. A karácsonyi köszöntőkben viszont a strófászerkezet fellazul, motivikus jelleget ölt: ütempáros folytatás csatlakozik hozzá, illetve a *Pásztorok, keljünk fel* kezdetű karácsonyi énekkel (annak *Siessünk, ne késsünk...* részével) kontaminálódik: 200-IV, 204-II, 216–218. eleje.

Dallamtípusa: Tipuskatalógus IV/234.

Szövegét a 18. században jegyezték föl (vö. 308. jegyzete). **Hangzó: 102.**

308. Karácsonyi ének

1a Vígán zengjetez, citerák, Jézus született!
Harsogjatok, dob s trombiták, Isten ember lett!
Egy szép szűz, ki őt hozá, ki méhében hordozá,
Egy szép szűz jött ma hozzánk, ki méhébe hordozá,
Őtet Gábríel arkangyal áldottnak mondá.
Eztet Gábrijel arkangyal áldottnak mondá.

2. De az egek teremője jászolba fekszik,
De az egek teremője jászolba nyugszik,
Mindenek hatalmas ura barmok közt nyugszik,
Mindenek hatalmas ura barmok közt fekszik,
Hogy mi kevélységünket, nagyravágyó lelkünket
Hogy mi szegénységünket, nagyravágyó lelkünket
Megalázza, megalázza kevélységünket.
Megalázza, megalázza büszkeségünket.

3a Cifrás, pompás palotákat ő nem keresett,
Az istállót választotta, abban született.
A szűz, ki őt hordozá és méhébe fogadá,
Őtet Gábríel arkangyal áldottnak mondá.

3b Cifra, pompás palotákat íme, megvetett,
Az istállót választotta, ottan született.
Az udvarló szolgáló juhok, barmok pásztori,
Nem mint e gyarló világnak büszke urai.

4. Tehát pásztorok, szegények, örvendezhettek,
Közöttetek a kis Jézust dicsérhetitek.
Ki tőletek nem kincset, csak tiszta szívet, lelket,
Azt kívánja édes Jézus, őt dicsérjétek!

Kelemen András: Templomban, mise alatt énekelték. Régi misekönyvben nem volt benne.

Csóka, Jasura József (54) előénekes 1, 3a vsz.

Egyházaskér, Benák Margit (74) 1–2, 3b, 4. vsz.

Zenta, Kelemen András (95) népi kántor 1–2. vsz.

Kónya S., 1998.

Kónya S., 1975.

Bodor A., Burány B., Németh I., 1990.

Kelemen András az utolsó sort az 5) variánssal énekelte, majd megismételte.
 Karácsonyiének-variáns: 307, 309.
 Dallamtípusáról lásd a 307. ének jegyzetét.
 Négy versszaknyi szövege megtalálható egy 18. századi forrásban (*Szárnyai Márton-énekes-könyv*, 1772).

309. Karácsonyi ének

♩ = cca 76

1. Ví-gan zëng-je - tök, ci - tu-rák, Jé - zus szü - le - tett!
 Har-sog - ja - tok, dob s trom-bi-ták, Is - ten em - ber lett!

Ju-hok, bar-mok pász - to-ri ő ud - var - ló szol-gá - i,

I-mád - ják őt a vi - lát - nak min-den u - ra - i.

2. Cifrás, pompás palotákat ő nem keresett,
 Egy istállót választott és abba született.
 A szűz világra hozá és méhébe fogadá,
 Őtet Gábriel arkangyal áldottnak mondá.

Csóka, Banka János (53).

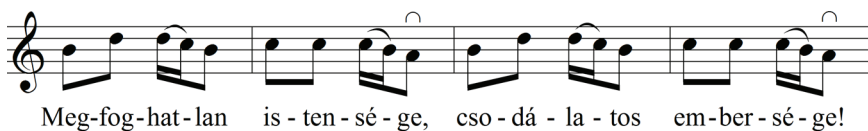
Burány B., 1972.

A gyűjtő szerint kóringyálaskor énekelték.
 Karácsonyiének-variáns: 307–308.
 Dallamtípusáról lásd a 307. ének jegyzetét.

310. Karácsonyi ének

♩ = cca 48

1. Ö-röm-na-pot a - dott ne-künk az e - gek jó - sá - ga,
 Szü - le - tett egy kis-ded ne-künk Dá - vid vá - ro - sá - ba.

2. Egy szűz ma szép fiat rajzott, ki az égnek ura,
Fehér liljom rózsát hajtott, az elme bámulja.
A világok teremője egy szűznek lön csecsemője,
Ez vigyáz, mint őre, a gondviselőre.

3. Legyen e nap, bűnös ember, örömdnek napja,
Habár vétke, mint a tenger, itt a menny rajzatja!
Teéretted jött a földre, bánatkönnyed, ó, töröld le,
Még bocsát ő néked, csak hagyd el a vétke!

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (48),

Deák Mátyásné Sebők Etelka (49) 1–2. vsz.

Csóka, Jasura József (54) előénekes 1, 3. vsz.

Kiss L., 1969.

Kónya S., 1998.

Középkori eredetű, kanásztánc ritmusú, szerteágazó dallamtípus egyik sajátos, mintegy harminc adatból álló altípusába tartozik. A szövegek között karácsonyiak is akadnak, de jellemzően inkább párosítók, csúfolók. A fenti dallam szövegét vö. *Orgonahangok*, 467–468.

Karácsonyiének-variáns: 297, távolabbról.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.040.0/9–10.

311. Karácsonyi ének

É - des Jé - zus, ki meny - nyek -ből e föld-re le - jöt - tél,

Hogy ben - nün - ket üd - vö - zít - hess,

Bet - le - he - mi is - tál - ló - ba Szënt Szűz-től szü - let - tél.

Éjféli misén.

Hertelendyfalva, Lócsei Lajosné Bréti Erzsébet (56).

Kiss L., 1968.

Kanásztánc dallamsorokból és ütempáros motivikából kialakított újabb típus (ismertebb szövege: *Fenyőgallyas kis Jézuska, jöjj, siess a földre*). Mindössze néhány változatát gyűjtötték a Felföldön és az Alföldön mint karácsonyi és betlehemes éneket. Az adatok mennyisége valószínűleg nem tükrözi a valóságos ismertséget.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.024.1/0.

312. Karácsonyi ének

♩ = cca 66

1) _____

1. Hogy ked-ves ál - mot sze-rez-ne szent-sé-ges kis-fi- /ā - nāk,

2) _____

2) Szent Szíz e - ké - pen é - ne-ke! szép kis-ded Jézus-kā-nāk:

3) _____

3) Á - ludj, ā-ludj, én gálambom, hājnalocskām, vi-rā-gom,
Pi - ros rózsām, szép vi-jo-lām, gyönyörű roz-maringom!

2. Áludj, áludj szíz méhemen, Jézuskám, kis méhecském,
 Ádám fíjájít gyógyító, gyönyörű kisdededcském!
 Az angyalok zengedeznek, ó, én édes gyermekském,
 Áludj, áludj, szívem kincse, áludj, kis gerlicécske!

Ezt az éneket szentmise előtt énekeljik.

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes.

Kiss L., 1969.

Az egész nyelvterületen mintegy harminc változatban ismert dallam. Vallásos ponyvai és más Mária-ének szövegekkel, továbbá karácsonyi és halottas szövegekkel jár együtt. Ennek az éneknek a szövegét vő. 197-II, 198.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 15.022.1/1–2.

313. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 84$

1)

1. Ez ic-ca-ka Úr angyala Betlehem pusz-tá-já-ban leszállott va-la,

Hol pásztorok a nyá-ja-kat me-ző-ben le-gel-tet-vén ő-ri-zék va-la.

2)

An-gyal-fé-nyes-ség - től, így rit-ka tör - té - net - től

3)

Meg-i-jed-tek, meg-rettentek, de an-gyaltól bá-to-rí-tást s hír-let(!) vettek.

1) 2a) 2b) 3)

2. vsz. 2. vsz. 3. vsz. 3. vsz.

2. – Angyal vagyok, jó pásztorok, ne féljete, sőt mostan vigadozzatok,
mer Ez éjszaka, ez éjszaka született üdvözítő, drága uratok!
 Fekszik már a pólyában egy rongyos istállóban,
 Hol Szent Anyja, Szűz Mária Szent Józseffel nagy örömmel udvarolja.

3. Hallván a szép, jó újságot, a pásztorok igen-igen megörültek.
 (A második sor kimarad.)
 Vittek sajtot, gedácskát, tejet, vaját, báránkát
 Jézuskának, mesijásnak pásztori muzsikákkal köszöntést mondanak.

Kint a tanyavilágban ezzel köszöntöttek be a betlehemesek.

Tóthfalva, Cseh Ilona (76).

Burány B., 1972.

Népies kuplédallam kibővített, hosszúsoros változata. A kibővítés az azonos tartalmú I–II. és IV. sor harmadik ütemének betoldásával történt. Ebben a formában egyedi.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.101.0/0.

314. Karácsonyi ének

♩ = cca 96

1) 2) 3)

1. Pász-to-rok, kel-jünk fel! Bet-le-hem vá-ro-sá-ba,
 Ha-mar in-dul-junk el Rongyos is-tál-lócs-ká-ba!

4) 5) 6)

Si-es-sünk, Hogy még e-zen éj-jel fot-tan le-hes-sünk,
 ne kés-sünk, o-da-ér-hes-sünk,
 S mi fu-runknak tisz-te-le-tet te-hes-sünk.
 u-runknál

1) 2) 3a) 3b) 3c) 4a) 3

ossia →

4b) 5) 6) 1. 2.

2. Angyalok hirdették,
 Messiás születék.
 Itt van jele fényének,
 Helye születésének.
 Pajtában, pólyában
 Be vagy on ő takarva posztócskában.
 Áldott gyermek, szenved már kiskorában.

3. Jézus, a szent kisdéd
 Mily szükségét szenved!
 Nincsen meleg szobája,
 Sem ékes palotája.
 Szükségben, hidegben
 Melegíti őt a barmok párája.
 Ő, isteni szeretetnek csodája!

Egyházaskér, Benák Margit (74) 1–3. vsz.

Jasura József (54) előénekes 1–3. vsz.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes 1. vsz.

Kónya S., 1975.

Kónya S., 1998.

Bodor A., Németh I.,

Csizmadia A., Silling I., 2000.

Bodor A., 1993.

Magyarkanizsa, Fehér Györgyné Kiss Földi Mária (64) 1. vsz.

Karácsonyiének-variáns: a következő, távolabbról.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

315. Karácsonyi ének

♩ = 60–63

Pász - to-rok, keljünk fel! Ha-mar in-dul - junk el

Bet-le-hem vá - ros - sá - ba, Si-es-sünk, ne kés-sünk,
 Rongyos is-tál-lócs-ká - ba!

Fá-rad - sá-gun-kat é - ret - te ne saj - nál - juk!

I - lyen sze-gény pász-to-rok-tól e - lég lesz.

Sándoregyháza, Forrai Tamás (71).

Kiss L., 1968.

Variáns: az előző, távolabbról.

Dallamtípusáról lásd a 202-II. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

316. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 62$

1. Ne fél - je - tek, pász - to - rok, ö - rö - met hir - de - tek,

Mert ma nek - tek szü - le - tett, a - ki jö - ven - döl - te - tett,

Egy szűz - nek mé - hé - ből, szű - zen szült vé - ré - ből,

Meg - vál - tó Is - ten - tek, al - le - al - le - lu - ja!

2. Hogyha pedig e csodát látni akarjátok,
Betlehembe menjetek, és ez lesz a jeletek:
Fogtok ott jászolban, takarva pólyában
Kisdedet találni, alle-alleluja!
3. Városon kül, nem messze van egy istállócska,
Barmok között ott fekszik, száraz szalmán nyugszik.
Mellette Szűz Anyja és az ő vélt apja,
József és Mária, alle-alleluja!
4. Ó, szerencsés éjszaka, boldog ez az óra,
Mely minden kincsek felett e mennyei kisdedet,
A legszebb virágot, legdrágább gyémántot
Hozta e világra, alle-alleluja!

Egyházaskér, Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75).

Kónya S., 2002.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 243-II. betlehemes jegyzetét.
Szövege: *Orgonahangok*, 474–475.

317. Karácsonyi ének

♩ = cca 72

1. Pász - to - rok, pász - to - rok, kel - je - tek fel,

Bet - le - hem - be si - jet - ve men - je - tek el!

Refr.: Most szü - le - tett Is - ten Fi - ja, kis - ded Jé - zus, vi - lát u - ra

A já - szol - ban, a já - szol - ban.

2. Hogyha pedig majdán odaértek,
Jézus nevét mindenütt hirdessétek! *Refr.*

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Karácsonyiének-variáns: a következő.

Dallamtípusáról lásd a 236. huszárjáték éneke jegyzetét.

318. Karácsonyi ének

♩ = 96

1. Pász - to - rok, nyá - jak - tól kel - je - tek fel,

Bet - le - hem - be gyor - san men - je - tek el!

Refr.: Fu - ru - lyá - tok meg - fűj - já - tok, a kis Jé - zust úgy áld - já - tok

A já - szol - ba, a já - szol - ba.

2. vsz. 2a) 2b) 3)
II. sor I. sor II. sor

1a Pásztorok, nyájastól keljete fel,
Betlehembe, de hamar menjete el!
Ott találjátok valóban a kis Jézust bepólyázva
A jászolyba, a jászolyba.

2. Hogyha pedig majdan odaértek,
Jézus nevét mindenütt hirdessétek! Refr.

3. Tehát pajtás, mondá ma az angyal,
Betlehembe menjünk pásztorokkal! Refr.

4. Ajándékot neki bemutassunk,
Szívünket, lelkünket feláldozzuk! Refr.

5. Köszöntsük mi ötet buzgósággal,
Énekeljünk együtt angyalokká! Refr.

Csóka, Jasura József (54) előénekes 1–5. vsz.
Sándoregyháza, Buvári Antal (65) 1a–2. vsz.

Kónya S., 1999.
Kiss L., 1968.

Variáns: az előző.

Dallamtípusáról lásd a 236. huszárzjáték éneke jegyzetét.

319. Karácsonyi ének

♩ = 98

1. Bet - le - hē - mi pász - to - rok, Van - ě me - leg bun - dá - tok?

2. Mennyből leszállt az angyal,
Veleték szólni akar.
Ujságot hoz mennyekből,
Örök Atyaistentől.

6. Keljetek föl, s mēnjetek,
Még ma odaérhettek!
Köszöntések Szent Anyját,
József nevelőatyját!

3. Városunk túlsó végén
Van egy rozzant építmény,
Istállója barmoknak,
Juhoknak, szamaraknak.

7. Üdvöz légy, kis rózsaszál,
Ményországi nagy király,
Ki eljöveteleddel
Mindēnt megaranyoztál!

4. Itt születék egy kisded,
Majd megvőszí a hideg.
Ott fekszik a jászolban,
Pedig nagyon hideg van.

8. Halljátok még, pásztorok,
Értsétek még, mit mondok!
Máma van a karácsony,
Most mindenki vígadjon!

5. Fia ő az Istennek,
Teremtője mindēnnek.
Ő lésszēn a megváltó,
Hozzá nincs sēmmi méltó.

9. Már most tovább indulunk,
Mert sietős a dolgunk,
De előbb a kulacsból
Égy jó ital bort iszunk.

Gombos, Nemes Gáspár (63).

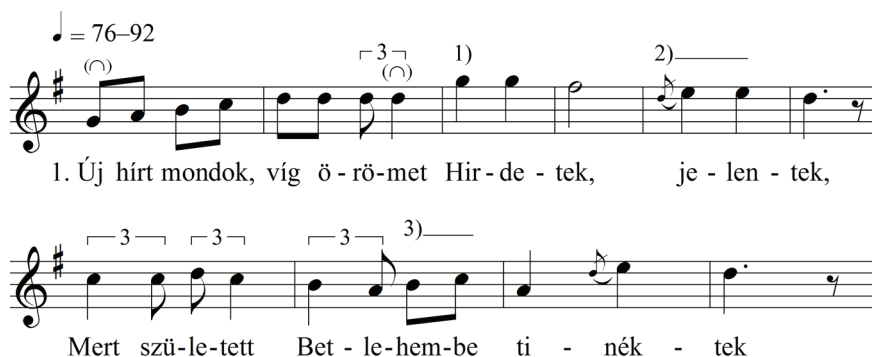
Kiss L., 1939.

A gyűjtő jegyzete: Gomboson a betlehemezés fő dallama volt, a dalos állítása szerint. Az egyes versszakok szövege szerint van a játék.

Számos 19. századi gyűjteményben szereplő népies műdal (Kerényi 1961, 12), melyet az egész nyelvtérületen ismernek. 45 változatát gyűjtötték párosító, gyermekjáték, ivónóta, szerelmi és tandal szöveggel. Karácsonyi szöveggel ez az egyetlen.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 17.151.0/0.

320. Karácsonyi ének

2. A barmok közt hideg fagyon Jaj, ázik, jaj, fázik. A pólyában, rongyos ágyban ott fekszik, Lehelettel melegítik, úgy nyugszik. 3. Mellette van édesanyja, Márija, dajkája. Gyermecskéjét, szűz Szent Fiját ingatja, Kézre veszi, meg leteszi, ringatja. 4. Így énekel Szent Fijának: Csicsíjj el, bubájj el! Szép aranyom, gyöngyvirágom, aludj el, Posztócskába bétakarva nyugodj el! 5. Pásztorok is elérkeznek, Szólítják, hogy látják. Pásztoroknak főpásztorát óhajtják, Hogy szemejit rájuk vesse, kívánják.	6. Mondván, kelj fel, hozzád jöttünk, Pásztorkánk, Jézuskánk. Köszöntisünk meg ne vessed, nézz rejánk! Bárányt, tejet, gyenge sajtot mink hozánk. 7. Mert hallottuk angyalidnak Szavajit, igéjit, Muzsikáló gyenge szava pengésit, Ékes nótá, szép muzsika zengésit. 8. Így, így fűjták az Istennek: Dicsőség, tisztesség! Földi embereknek pedig békesség, Tiszta szívvel mindenenek közt egyezés. 9. Kérink, immár esedezzél, Nagy anya, Márija, Hogy mi szívünk Szent Fijadnak pólyája Legyen, örökkön-örökké hajléka!

Énekelni szoktuk szentmise előtt.

Bácskertes, Buják Mihály (75) előénekes.

Kiss L., 1969.

Idegen, talán cseh eredetű dallam, melyet az egész Kárpát-medencében sok változatban ismernek mint betyárnótát vagy párosítót (*Zúg az erdő, zúg a mező*). A bácskertes karácsonyi ének a többségtől karácsonyi szövegével és néhány sajátos dallamfordulatával különül el (MNT II. 506, 507). Az ilyen változatok száma 25, és 18. századi forrásokban is szerepel.

(Töredékét énekelte Csókán Banka Mihályné Hecskó Erzsébet: Arch. 136B 2 = AP 15.056p, Burány 2000, 163.)

Vö. még a 110. húsvéthétfői énekkel.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 18.317.0/9.

321. Karácsonyi ének

♩ = 96

1. Pász-tor - tár - sim, új hírt mon - dok,
Gyer-ték ve - lem, cso-dát lát - tok!

Égy szép szűz az éj - sza-kán, éj - sza-kán

Gyer-mé-két szült a szé-nán, a szé - nán.

2. Üdvöz légy, te kisededcske,
Bétlehemi hercegécske!
Légy az éjjel mivelünk, mivelünk,
Ményországba vezérünk, vezérünk!

Hertelendyfalva, Eröss Istvánné Kovács Terézia (56).

Kiss L., 1968.

Erdélyi és moldvai, 18. századi eredetű dallam, legtöbbször István- vagy János-köszöntő (MNT II. 936–938). Ötven változata ismert.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/231. Vö. még a 304. karácsonyi énekkel.

322. Karácsonyi ének

♩ = 84

1. – Szól-ja-tok, ó pász-to-rok, mi dol - got lel - te - tek,
Hogy az éj - jel Bet - le-hem-be úgy si-jet - te - tek?

2. – És ki mondta néktek azt, hogy oda menjeteK?
Mi is kész örömmel mentünk volna veleteK.
– Angyal-ének minket intett,
Hogy a Krisztus született.

3. – Mondjátok meg, hogy miképpen megtalálható
Az egekből várva, esdve égi megváltó!
– Istállóba, szűk jászolba,
Betakarva pólyába.

4. – Ki a kisdéd édesanyja, pászto**r**emberek,
Az istállót választotta, ottan született.
Hogy istállót választotta, ottan született.
– Szűz Márija oda szálla,
Helyt nem lelve Betlehembe.

Én úgy átörököltém eztet valahogyan. Lēhetētt ez még a háború előtt, legény vótam, tízbe, kilencbe, az első háború előtt. Rozi néni, a Mária-lányok anyja, ez tanította a lányokat erre az énekekre. Éngem nem tanított, hanem én figyeltem mindég űket. Fogalmam nekēm akkora volt, hogy megtanultam.

Zenta, Kelemen András (83) népi kántor.

Burány B., 1978.
Bodor A., Németh I., 1990.

Variáns: 235. huszárjáték éneke, lásd annak jegyzetét. **Hangzó: 103.**

323. Karácsonyi ének

Mely vég - te-len ke - gye-lem tő - led, ó Is - te - nem,

Hogy így sze - re - ted az em - be - re - ket!

1a) 1b)
ossia →

1a Szűz Mária e világra nekünk Szent Fiát hozá.
A jászolyba helyeztetvén őtet, imígyen szóla:
Aludjál, én magzatom, nyugodjál, virágom!
Így énekelvén és örvendezvén.

2. Az angyalok Jézus születésén áldva zengenek,
A pásztorok a mennyei fényre hozzá sietnek.
Örömré ébredének minden teremtmények,
Őtet imádják és magasztalják.
Mind őt imádják és magasztalják.

Szilágyi, Balogh Andrásné Illés Julianna (48),

Deák Mátyásné Sebők Etelka (49) 1–2. vsz.

Doroszló, Samu Istvánné (68) előénekes 1a vsz.

Oromhegyes, Kovács Gyurica Illésné Remete Márcel (93) 1–2. vsz.

Kiss L., 1969.

Volly I., 1942.

Bodor A., 1994.

Samuné énekének lejegyzése díszítőhangokat nem jelöl.

Karácsonyiének-variáns: 324–325.

Dallamáról lásd a 7. újrú ének jegyzetét.

324. Karácsonyi ének

♩ = 104

1. Szűz Má - ri - a e vi - lág-ra né - künk Szent Fi - át hoz - za.
A já - szoly-ban he - lyez - tet - vén é - tet, i - mígyen szó - la:

A - lud - jál, én mag - za - tom, nyu - god - jál, vi - rá - gom!

Így é - ne - kel - vén és ör - ven - dez - vén.

1a) 3) 1b) 3) 2) 3) 4) 5) 6)

3. 4. vsz. 4. vsz. 4. vsz. 4. vsz. 4. vsz. ossia ossia

I. sor II. sor

2. Ökör, számár reája lehelvén, mintha mondaná:
Úr és Isten most közöttünk fekszik, együtt vigadjunk!
Már az égi madarak és erdeji vadak
Őtet imádják és magasztalják.
3. Azért mi is, halandó emberek, őtet dicsérjük!
Dicsőséges születése napját vígan szenteljük!
Az Atya Úristennek, nekünk kegyelmesnek
Hálákat adjunk, szívből vigadjunk!
4. Ó, te kegyes asszonyunk, Márija, Istennek anyja,
E világnak te vagy esedező oltalmazója!
Ne felejtkezzél rólunk, ó, édes gyámolunk,
Te légy oltalmunk, erős pajizsunk!

Bácskertes, Guzsivány Imréné Urbán Verona (71).

Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.
Bodor A., 1990.

Pethő Györgyné Asztalos Erzsébet (77).

Karácsonyiének-variáns: 323, 325.

Dallamáról lásd a 7. újévi ének jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 477–478. **Hangzó: 104** (Guzsványné).

325. Karácsonyi ének

♩ = 116–120

1. Ör - ven - dez - zink, Bet - lehembe menjink a - ján - dé - kok - kal

Is - tál - ló - hoz, rom-lott paj-tá - hoz, a pász-to-rok-kal.

Ott szi - le - tett Is - ten Fi - ja, egy kis gyer-mecs-ke,

A-tyá - ink-től rég-től fog-va várt kis - de-decs-ke.

1) 2) 3)
2-5. vsz. 2. 4. 5. vsz.

2. Kemény ágyban, hideg jászolyban sír mi örömin,
Kiskorában, első órában már szenved értink.
Mezítelen testecskéje hóvál bétellék,
Hideg széltől fejecskéje, jaj, mint sérteték!
3. Ámint fázik, orcája ázik síri [sűrű] cseppekkel,
Szemejinek, drága gyöngyének sok könnyejével.
Mennyi csöppek, annyi gyöngyök értink hullának,
Ezek a mennybéli vizek lelkinke folynak.
4. Ezt látjátok, mégsem szánjátok, bínös emberek!
Kemény szívvel és száraz szemmel hogy tírhetitek,
Világ vidámságá, Jézus, hogy siránkozik,
Ángyaloknak vígasságá hogy szomorkodik!
5. Ó, vétettink, bint [bünt] cselekedtink, édes Jézusunk.
Ázt ígérjik és megismérjik, vagy szent orvosunk.
Téged, áldott megváltónkát, befogádunk már,
Jöjj el, édes Jézus, jöjj el, lelkinke készen vár.

Ezt az éneket kárácsenyi időszakban énekeljük a szentmise előtt.

Bácskertes, Gábor József (71) előénekes.

Kiss L., 1969.

A dallam utótagja a tipikustól némileg eltér.

Karácsonyiének-variáns: 323–324.

Dallamáról lásd a 7. újévi ének jegyzetét. **Hangzó: 105.**

326. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 100$

Bet-le-hem-nek szép ha-tá-rán nagy fé-nyes-ség tá-ma-dott,
Ez é-gi szó-zat hal-lat-szott: Ne fél-je-tek, pász-to-rok!

Föl-esz-mél - tek e-zen szó - ra,

Mon-do-gat - ták: Itt az ó - ra!

In-dul-junk, hogy o-da - ér-jünk hol-nap-ra vir - ra-dó - ra!

Bezdán, Bosnyák Borbála.

Nagy F., 1973.

Variáns: 227. karácsonyi köszöntő, lásd annak jegyzetét.

327. Karácsonyi ének

Poco rubato $\text{♩} = 60$

1. Pász-to - rok fel, éj - fél van, nem il - lik már szunnyad-ni!
A jó pász-tor éb - ren van, már nyá-ját le - gel - te - ti.

Refr.: Má - ri - a já-szo-lá-hoz fussa-tok, É-gi szülöttjé - nek hó-dol-ja-tok!

2. Az égen angyalsereg vonul át dicső fényben,
Glóriát zengve lebeg és siet örömében. *Refr.*
3. Pásztorok, ne féljete, nagy öröm vár reátok!
Az Úr eljött hozzátok, megszűnt a régi átok. *Refr.*
4. Betlehemben épp most lett Dávidnak unokája,
Istenember született a világ váltságára. *Refr.*
5. S ím, az angyalt angyalok sok ezrei környezik,
A boldog égi lakók az Úr művét hirdetik. *Refr.*

Feketető, Kéri István (60).

Kónya S., 2001.

Egyházaskér, Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75).

Kónya S., 2002.

Dúr hexachord dallam, melyet Moldva kivételével mindenütt ismernek különféle szövegekkel: katekizmusi ének, vénlánycsúfoló, takácstánc, névnapköszöntő, karácsonyi ének (a fenti szöveggel is, *Orgonahangok*, 473). A ritmust a többi népi változat alapján némileg kiigazítottuk.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 13.102.1/0.

328. Karácsonyi ének

$\text{♩} = 65, \text{♩} = 104$

1) — 2) 9) —

1. Hej, víg ju - há-szok, csor - dá - sok,
Ej,

3) 4) 5) —

{ Míg csör - ged-nek a for - rá - sok,
Mint csör - ge - nek
Cser - ge - dez-nek

6) 7) 10) —

{ Mily gyö - nyö - rű ez az éj - jel,
De

8)

{ Bár te - kint - se - tők csak szél - jel!
Bár - csak te - kint - se - tek

1) 2) 3) 4a) 4b) 5a) 5b) 6) 7)

ossia →

8a) 8b) 8c) 9) 10)

ossia 3a. 10. vsz.
ossia 4a. vsz.

2. Amott fekszik egy kis vályú,
Ahová ez út elvezet,
Azon túl van egy istálló,
Ott találjuk azt a helyet,
Hol a szűz szülé magzatját,
Fiát és egyszersmind atyját.
- 3a Nézd, amott Betlehem felett
Látok egy nagy fényességet!
Ott egy csillag is lészállott,
Egy rongy pajtánál megállott.
Egy nagy pajtánál lészállott.
- 3b Nézzétek, Betlehem felett
Micsoda nagy fényesség lett!
Egy szép csillag amint szállott,
A pajta felett megállott.
- 4a Mint felébredtem álmomból,
Én felébredtem álmomból,
Láttam csillagot Jákobból.
Láttam csillagot jászolból.
Hogy felkeltem, láttam tüzet,
Mely jelentett egyszülöttet.
Mely jelentett nagy szülöttet.
- 4b Amint mostan felserkentem,
Egy csillagot láttam s féltem,
Mert nem tudtam mire vélni,
Erre láttam közeledni.
5. Itt ülünk a tűz melegén.
Az a szép, fényes, égi lény
Glóriát hirdet s örömet.
Ó, nem találok helyemet!
6. Rég is fűjdogál már szele.
Bizonyára annak jele,
Hogy született a messiás,
Kit jövendőlt a Szentírás.
7. Hallgassatok csak reám jól,
Az angyal is éppen így szól.
Isten Fiával dicsekszik
És hogy a jászolban fekszik.
8. Ott van, bizonynyal megláttam,
Néztem, hogy odajutottam.
Jaj, ott fekszik a szénába,
Betakarva pólyácskába.
9. Üdvöz légy, áldott pásztorunk!
Bárányt hoztunk neked, urunk,
Sajtot, mézet, túró, tejet,
Ezzel hajtunk térdet s fejet.
10. Üdvöz légy, áldott pásztorunk,
Kit szegénységben imádunk!
Vedd kedvessen sziveinket,
Vele együtt mindenünket!

11. Téged dicsér szívünk, ajkunk,
 Áldd meg, Jézus, minden nyájunk!
 Áldj meg minket, s minden határt,
 Vedd el a testi s lelki kárt!

Szilágyi, Balog Andrásné Illés Julianna (49),

Deák Mátyásné Sebők Etelka (49) 1, 3a, 4a, 8, 10. vsz.

Doroszló, Samu Antalné Batos Rozália (65) 1, 3a, 4a, 8, 10. vsz.

Róka Erzsébet és társai 1, 3a, 4a, 8, 10. vsz.

Gombos, Nemes Pál (30) 1–2. vsz.

Bácskertes, Guzsvány Imréné Urbán Verona (71) 1, 3a, 4a, 8, 10. vsz.

Egyházaskér, Benák Margit (74) 1, 3b, 4b, 5–7, 2, 9, 11. vsz.

Csóka, Jasura József (54) előénekes 1, 3b, 4b, 5–7, 2, 10–11. vsz.

Martonos, Sóti Mihályné Beszédes Etelka (65) 1, 3b vsz.

Kiss L., 1969.

Varga A., 1994.

Varga A., 1994.

Kiss L., 1941.

Bodor A., Németh I.,

Csizmadia A., Silling I., 2000.

Kónya S., 1975.

Kónya S., 1998.

Bodor A., Burány B.,

Németh I., 1990.

Sóti Mihályné 34 éves korában Zentára költözött, a felvétel ott készült.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 200-III. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

329. Karácsonyi ének

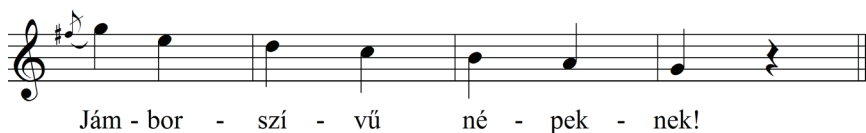
♩ = 88

Di - cső - ség menny-ben az Is - ten - nek!

Az an - gya - li se - re - gek ví - gann így é - ne - kel - nek:

Di - cső - ség, di - cső - ség!
 Em - ber - nek

És nek - tek is bé - kes - ség,

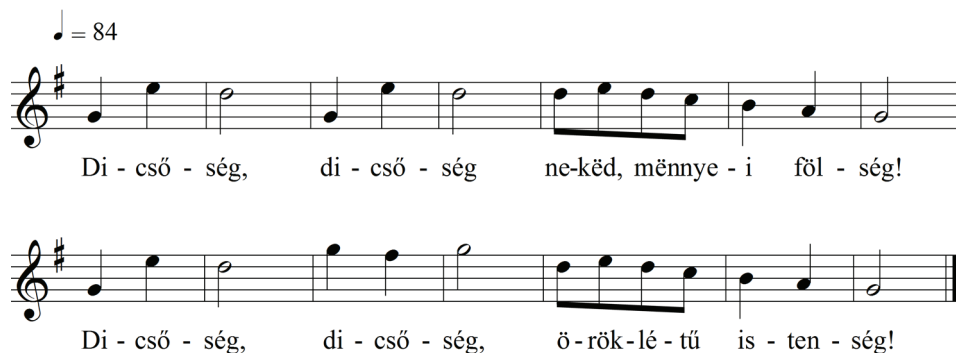
Zenta, Kelemen András (83) népi kántor.

Burány B., 1978.

Karácsonyiének-variáns: a következő.

Dallamtípusáról lásd a 244-V. betlehemes jegyzetét.

330. Karácsonyi ének

Gombos, Nemes Gáspár (63).

Kiss L., 1939.

Az ének szerepe bizonytalan. A gyűjtő egyik publikációja szerint a betlehemi pásztortánc éneke, „amelyre a pásztorok toporognak” (MNT II. 463), a másik szerint karácsonyi kántáló (Kiss 1982, 294).

Karácsonyiének-variáns: az előző.

Dallamtípusáról lásd a 244-V. betlehemes jegyzetét.

331. Karácsonyi ének

Doroszló, Samu Istvánné (68) előénekes.

Volly I., 1942.

Középkori eredetű karácsonyi ének, mely a 17–18. században már a magyar egyházi énekeskönyvekben is szerepel. Mintegy negyven népi változata ismert a Kárpát-medencében (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 44–45, II. 20). Többségük „Mária altatója” (MNT II. 497–499), mely az eredeti dallam második feléből önállósodott (332). Samuné még egy olyan leegyszerűsített, kopott változatot is énekelt, amely a fenti dallamnak csupán a legutolsó sorából alakult (Lsz 43.481), szövege a következő karácsonyi énekével egyezik.

Karácsonyiének-variáns: a következő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/366.

332. Karácsonyi ének

2. Ne sírj, én szép alakom,
Gyenge bimbóm, harmatom,
Szüzi méhem rajlépe,
Ég és föld ékessége!
Ej, ej, ej, csók kell-e vagy tej?

3. Jaj de kemény a jászol,
Kisfiam, jaj de fázol!
Tél ellen itt nincs bátya,
Csak Szent József palástja.
Aj, aj, aj, süvölt a szélzaj.

4. Ne sírj, gyönyörűségem,
Koronám, ékességem!
Szép bölcsődalt zengenek
A mennyei seregek.
A, a, a, lelkem sugara.

5. Verjen az én keblemben
A szív most csendesebben,
Hogy alvó kis galambom,
Fiam fel ne riadjon!
Áj, áj, áj, Jézus aludjál!

Feketető, Kéri István (60).

Egyházaskér, Pópity Péterné Losoncz Erzsébet (75).

Kónya S., 2001.

Kónya S., 2002.

Karácsonyiének-variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

Szövege: *Orgonahangok*, 468–469.

333. Karácsonyi ének

♩ = 104

1. – Kis-ka - rá - csony, nagy-ka - rá - csony,
Ki-süt - ë mán a ka - lá - csom?

– Mind-já', mind - já', kis - an-gya - lom,

1)

Csak a tep - si - ket va - ja - zom.

2. vsz.

2. Kiskarácsony, nagykarácsony,
Kisűt-ë mán a kalácsom?
Ha kisűt, hát ide vele,
Hagy észëm mëg melegébe!

Zenta, Károly Jánosné Döme Klára (52).

Burány B., 1974.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 227. karácsonyi köszöntő jegyzetét.

SZENT ISTVÁN NAPJA (DECEMBER 26.) 334–337.

Karácsony másnapján a kereszténység első vértanúját, Szent Istvánt ünnepli. Róla kapta nevét első királyunk, és még a közelmúltban is nagyon sok gyereket kereszteltek Istvánnak. A névadás hathatós mennyei pártfogót biztosít a név viselőjének, akinek a névnapköszöntők egészséget, bőséget és üdvösséget kívánnak.

A szerémségi Birinyi András szerint: „Majdnem egyformán ment a köszöntés, például névnap. (Ugyan születésnapot még akkor nem nagyon [tartottunk], hanem névnapot.) Úgyhogy ebbe a karácsonyi ünnepébe elsőbb is gyűttek a Szent Istványok, akkó Szent Jánosok, no akkó suprikálás [aprószentekelés], nagyon ment. Vagy pediglen eggy a zenészek közü’ főköszöntötte a’ zújévet vagy a névnapot. Akkó valami táncnótát vagy valamit elzenéztek. Akkó mentünk tovább.”

A bánáti Vörös Frigyesné szerint „Istvánkor evvel gyűttek köszönteni: »Hála Isten, hogy mögértük Szent István napját! / Adja Isten, hogy több számos esztendőbe is megérjük / Erővel, egészséggel, léleküdvösséggel! / Amelyönket kiszólít az Isten az árnyékvilágból, / Adja még neki az örök nyugodalmat!« Egy kis pálinkává megkínátuk, vagy kalács, vagy ehhez hasolló. Apósom vót István.”

A Vajdaságba települt bukovinai székelyek a betlehemes játék keretén belül tisztelegnek Szent István (és Szent János) előtt, emléknapijukon a róluk szóló ének hangzik el betlehemesük második éneke helyett (274-II/1, 274-II/2).

Az István-köszöntés énekkel, hangszeres muzsikával és verssel történik. A dallamok közt van, amelyik egyházi népének átalakításából származik (334), de alkalomhoz nem kötött, lírai szövegű népdal is elhangzik ilyenkor zenekísérettel (337). A következő napon hasonlóképpen, sőt nemritkán ugyanazokkal a dallamokkal köszöntik a Jánosokat is (335 és 342-I, 343-I, 344–346).

334. István-köszöntő

334-I.

Poco parlando ♩ = 84

1. Mo-soly-gó, szép es - té - je Ist-ván, ne - ve-dő nap - já - nak,

I-lyen-kép-pen kö-szönt-lek: Él-jél szá-mos é - ve - ket!
 Él-jën, él - jën az Ist-vány, Él-jën ve - le hú pár - ja!

2. A jó Isten éltesse,
 Kezéből ki nē vessen,
 Kormányozza éltedet,
 Éljl boldog éveket!

3. Erő jés egészséggel
 És szeretet békével
 Éljen, éljen az Istvány,
 Éljen vele családja!

4. Szentháromság áldása
 Szálljon ezen hajlékba!
 Éljen benne jaz Istvány,
 Éljen vele családja!
 (Ism.) Éljen, éljen az Istvány,
 Éljen vele családja!

Utána beméntünk a szobába, és a szobába köszöntöttük még megint, szóval:

Mosolygó jestéje Szent Istvány estjének,
 Mindnyájan örülünk ő boldogságának.
 Kivánjuk az Istentől, hogy sokáig éltesse,
 Kegyres kezeiből soha ki nē vesse!
 Mosollyal virad rád a szép, piros hajnal,
 Amelyben megéréd tē jis drága névnapodat.
 Örömmel áldhatod tē jis ezért Jézusodat,
 Hogy megengedte érni drága névnapodat.
 Szívünkől köszöntünk mink is, mindnyájan, ezen köszöntéssel:
 Éltesse a jó Isten több, számos években,
 Éltesse erő, egészségben, áldás és békességben!
 Éltesse a jó Isten a kedves pároddal és a kedves családjaiddal!
 Ha 'zÚr Isten kiszóllit az árnyékvilágból,
 Adja még az örök nyugodalmat!
 De amég élsz, mindég légyen benned éllő, magyar virtus!
 Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

334-II.

Poco parlando ♩ = 80–84

1. Ó, szűr-sza - bó, rongyos csizsmadi - ja, gorom-ba var-ga,

Héty - ke szücsök, nyal - ka sza-bók, ré - szé - ges csa-pó,

Ár - tat - la-nok a kis - de-dék, mind az an - gya-lok.

2. Örvendezzünk, a kocsmába mēnjünk jó pálinkára!

Ott vagy on a jó pálinka, jó sligovica,

Ėgy dinár annak vērdungja, szivem, Pistika,

(Ism.) Ėgy dinár annak vērdungja, neved, Pistika.

Doroszló, Horváth Jánosné Kovács Mária (75) I-II. ének,

Radics Józsefné Szűcs Mária (78) rigmus, II. ének.

Kiss L., 1968, XII.

I. *Mosolygó szép estéje*. Horváthné a 2-3. versszakban az ismétlést elhagyta.

A *Jöjj, Szentlélek Űristen* kezdetű, 19. századi egyházi népének előtagjának változata.

Dallamtípusáról, variánsokról lásd a 141. aratóünnepi ének jegyzetét.

II. *Ó, szűrszabó*. 17. századi egyházi népének dallamára énekelt mesterember-csúfoló (a 325. karácsonyi ének paródiája). Az 1. vsz. utolsó sorának szövege az aprószentekre utal, akiket december 28-án ünnepelnek.

János-köszöntő variáns: 342-II.

Dallamtípusáról lásd a 7. újévi ének jegyzetét. **Hangzó: 106, 107.**

335. István-köszöntő

♩ = 88

1. Ör-vend az ég vi-gas - sá - ga { di-csé - re-ted - del,

{ di-csé - re-ted - re,

vi-gás - sá - gál, di-csé - re-tek - kel,

Ra-gyo-gó năp su-gá - ri jă tiszt-ta { fē-nyé - ben.

{ fē-nyé - vel.

Csil-la-gok { föl - de-ril-nek,

on-nan mesz-sze ke-ril-nek,

{ fel - me-rül-nek,

2. Ama híres Apolló is pengeti húrát,
Édesdeden veregeti kedves nótáját.
Végre fordítsd sorsodát, szenteltessed napodát,
Szent István pátronusodát, bölcses párodát.
(Ism.) Szent Istvánnak érdeme vezéreljen mennyekbe,
S mirőlunk sem felejtkezvén kinn a hidegbe!
Mirőlunk sem felejtkezvén a dicsőségbe!
Szent Istvánnak érdeme hozzon bort nagy ivergbe,
Mirőlunk sem felejtkezvén a dicsőségbe!
S mirőlunk sem felejtkezzél a dicsőségbe!

Bácskertes, Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65) – a 2. versszakot kétszer ismételte,
Nagyfejű Istvánné Balogh Erzsébet (79) – a 2. versszakot egyszer ismételte.

Bodor A., Németh I., Csizmadia A., Silling I., 2000.

Dobó Orbánné Brúnyai Katalin (76) – a 2. versszakot kétszer ismételte.

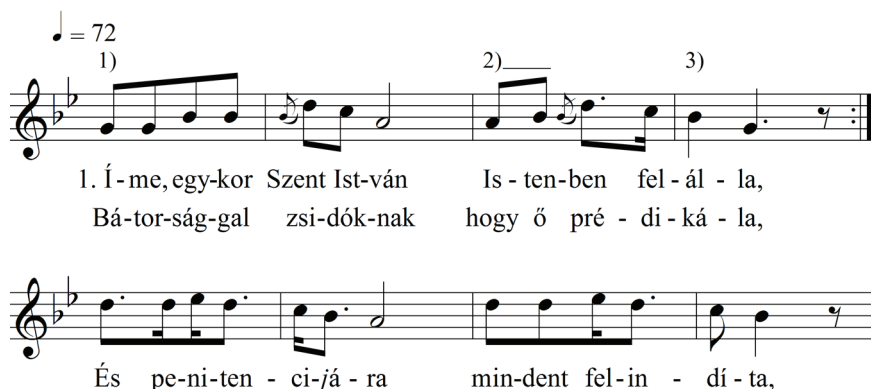
Bodor A., 1990.

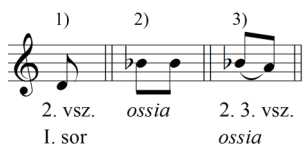
Dúr pentachord dallam, mely érinti az alsó kvintet. Formája: AAb+bA. A műköltői szöveg antik istenre való utalása a 18. századi diákság rekordáló, kántáló gyakorlatára vezethető vissza, melynek nagy szerepe volt a névnapköszöntés széles körű elterjedésében. Hetven változatát gyűjtötték a Dunántúlon, a Felföldön és az Alföldön névnapköszöntőként és disznótoros kántálóként.

Variáns: 342-I, 343-I, 344–346. János-köszöntő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/336.

336. Ének téli Szent Istvánról

1a Ime, egykor Szent István mennyekben felállva
Bátorsággal zsidóknak emígy prédikálva,
És penitenciáját egekre fordítja,
Ámint ázt a Szentírás nyilván bizonyítja.

2. A Krisztus személy szerint néki megjelenék,
Szent István szíve akkor megbátorítaték.
Mint szép gyémánt, Istenben felékesíteték,
Szerelméből szép Jézus hozzá mutatódék.

3. Gyorsasággal mennyégből angyal lekildetik,
És Isten akaratja akkor megjelenik.
Hogy ne félne haláltól, néki izentetik,
Mártírságra Istentől mert fölszenteltetik.

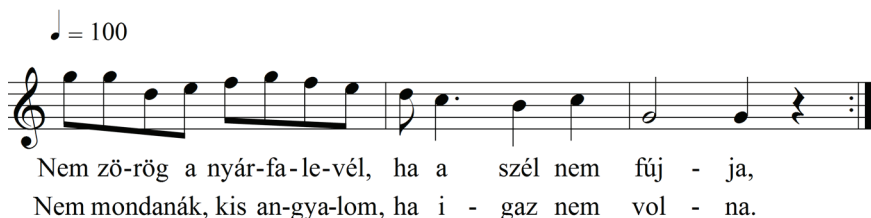
Bácskertes, Buják Mihály (75) 1–3. vsz.
Guzsvány Mihályné Jánosi Verona (65) 1a vsz.

Kiss L., 1969.
Bodor A., Németh I.,
Csizmadia A., Silling I., 2000.

A dallamról lásd a 178-I. szentcsalád-járás jegyzetét. **Hangzó: 108** (Buják).

337. István-köszöntés

Az öreg Sarnyai Pista – Kakas Pistának csúfotuk – hát oszt meghítt. Akkorában kezdtem én tanú-
ni zenéni. No, meghítt bennünket, hogy mēnjünk el főköszönteni. Ez karácson másnapján vót, „téli
István”. El is mēntünk, vótunk oan öt kocazenész. Csinágattuk is mink ottan, rēggē’ ēkezdtük, oszt
estélig. Utoljára má’ el kellett kísérjük űket, vótak ott többen vendēgek. Mēntünk az úton. A’ zōreg
aszondja: Gyerēkēk, „Nem zōrōg a nyárfalevél”! Húzzátok!

Ti - los a sze - re - lem, fé - lek a drá - ga, jó a - nyád - túl.

Azt be - szé - lik a fa - lu - ba, vál - junk el egy - más - tul.

De jó' fizetett érte, mē' ahánszor parancsót – még akkó vótak ezek a lovas ötszáz dinárosok –
 egy ötszázast odanyomott a primásnak. No, oszt ballagunk az egygyik faluvégrű a másikra. Elég
 hideg vót. Mondom a gyerekeknek: Nem lesz má' elég ebbű a „Nem zörög a nyárfalevélbű?” Én má'
 kezdem megútáni. – Nem baj, csak csináljuk – aszondja. Hát ěkísértük a' zöregēt oda, nem tudom,
 hogy rokonja vót az nēki vagy... A jis István vót. Ott is á't a dárídó, mikó odaértünk, oszt ott foly-
 tattuk tovább, csinátuk. Mikó vége lett, akkó újra kezdtük, úgyhogy teljesen bētanútuk. Ott mēgint
 a' zöreg aszondja: Gyerekek, kísírjeték vissza! Van – aszondja – süttők, mēgvacsorázunk, mēg egy
 kis szalonna. Jó' van, visszakísírtük. Visszafelé má' nem csinátuk annyira neki, hogy hamarabb oda-
 érjünk. No, de nem lett ott a süttőkbű sēmmi, hanem ebbű a száraz sonkábű szeletőt fő', oszt abbű
 észēgettünk mink ottan.

Oromhegyes, Széll Antal (46).

Burány B., 1978.

István-köszöntéskor a zenészek bármilyen nótát húzhattak, ami alkalmas volt a mulatásra, így
 Oromhegyesen pl. ezt a széles körben elterjedt, új stílusú népdalt.

A mixolid dal 90 változata közül a legtöbb a Felföldről és az Alföldről való. Szövege általában:
Széles a Balaton vize, keskeny a híd rajta. (A vajdasági Kispiacon azonban nem ezzel, hanem a fenti
 szöveggel gyűjtötte közeli változatát Bodor Anikó: Bodor 1978, 141.)

Dallamtípusa: Járdányi 1961, II. 141.

SZENT JÁNOS NAPJA (DECEMBER 27.) 338–353.

Szent János apostol és evangélista Jézus legkedvesebb, legfiatalabb tanítványa volt. Ő az, akit mestere az utolsó vacsorán maga mellé ültetett, és aki Jézus mellett maradt szenvedése idején, a keresztfá tövében is. Szent Jánost karácsony harmadnapján ünneplik, ekkor köszöntik a nevére keresztelt Jánosokat (338–348, 351).

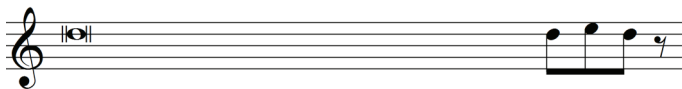
Karácsony közelségével függ össze, hogy az István- és János-köszöntés jelentősége messze meghaladja a többi névnapét. A köszöntőket azonban – a benne szereplő nevek kicserélésével – különféle névnapokon énekelhetik (344, 348). Ebből a megfontolásból közlünk itt más nevekhez kapcsolódó köszöntőket is (349–350). Sőt, a köszöntéshez nem is szükséges feltétlenül alkalomhoz kötött ének, valami jó nóta is megteszi, amire lehet táncolni (350).

A köszöntődallamok eredete eltérő. Bizonyos csoportjuk 18. századi forrásokkal, illetőleg azok stílusos jellemzőivel hozható kapcsolatba. Többségük kis hangterjedelmű, dúr jellegű, és gyakori, hogy a strófa első és második sora azonos (342-I, 343-I, 344–347). A sorismétléses forma moll jellegű dalokban is megtalálható (348, 351–353).

János-naphoz kapcsolódik a borszentelés, mely a pogány italáldozat kultuszának keresztény átértelmezése. A templomban a pap megáldja a bort, amit a hívek szentelményként használnak, meghintik vele otthonuk, birtokuk négy sarkát, isznak belőle, hogy egészségesek legyenek, és betegségben orvosságként veszik elő. A középkorban szentelt borral kínálták meg azokat, akik hosszú, veszélyes útra indultak, hogy Szent János áldása oltalmazza őket. Később népies gyakorlattá vált, hogy különböző társas összejövetelek végén megisszák Szent János áldását, távozás előtt elfogyasztják Szent János poharát (351–353). Szent János áldását éneklék hagyományosan lakodalom és halotti tor végén, legújabbban pedig ezzel zárulnak a házi ájtatosságok, kilencedek és a szentcsalád-járás (181-III, 190, 191).

338. János-köszöntő

Parlando

Mivel hónap János napja	va - la - ha,
Annak földerült	su - ga - ra.
Mennysország pjjaccán van egy szép arany	- al - ma fa,
Annak az ágán van egy szép a	- - rany-al-ma.

Tempo giusto ♩ = 116

Ki vót le - sze - dő - je? Szent Já - nos egy - gyet - len pár - já - val,
 Szü - lőt - te mag - zat - já - val. Él - tes - se az Is - ten sokszá - mos é - vek - be,
 Úgy vi - gye lel - kün - ket ö - rök di - cső - ség - be!

Persze, hogy kaptunk [valamit]. Gyerőkkorunkba, hát. Mikor má' főnyöttünk, eztán nem mön - tünk, csak még gyerőkök vótunk.

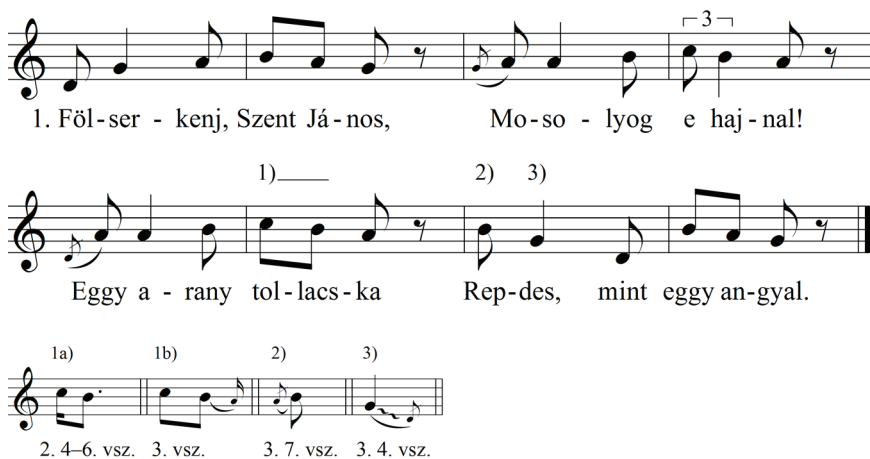
Egyházaskér, Mihók Antalné Kiss Mária (79).

Burány B., 1978.

Recitatív dallam, motivikusan szerkesztett folytatással. **Hangzó: 109.**

339. János-köszöntő

♩ = cca 58–69

1. Föl - ser - kenj, Szent Já - nos, Mo - so - lyog e haj - nal!
 1) ————— 2) 3)
 Egyg a - rany tol - lacs - ka Rep - des, mint eggy an - gyal.
 1a) 1b) 2) 3)
 2. 4–6. vsz. 3. vsz. 3. 7. vsz. 3. 4. vsz.

2. Ingó-bingó fűszál
 Szépen felöltözve,
 Lilijom levéllel
 Meg is türlőközve.

3. Én felmék a hegyre,
 Kimenék a hegyre,
 Hegynek tetejére,
 Ott látom Szent Jánost
 Fehérbe öltözve.

4. Ha meghal Szent János,
Mennyekbe vitessék,
Az arany koronát
Fejére tetessék.

5. Az égnek pijacca
A mennynek pijacca
Gyémántból van rakva,
Gyémánttal van rakva,
Annak tetejébe
Annak a közepén
Van egy nagy almafa.
Van egy aranyalma.

6. Pirossat virágzik,
Zöldet leveledzik,
Annak a szagával
Menyország eltellik,
Levelével pedig
Menyországot söprik.

7. Az Isten éltesen
A kedves pároddal,
(*A harmadik sor kimarad.*)
Kedves családdal!

Doroszló, Babos János (62), Novák István (66),
Kocsis Pál (60).

Kiss L., 1968.

A 6. vsz. V–VI. sorát a dallam I. és IV. sorára énekelték. Novák István egyedül is előadta.

Variáns: 340–341.

Dallamtípusáról lásd a 163. adventi ének jegyzetét. **Hangzó: 110.**

340. János-köszöntő

♩ = cca 104

1) 3) 2) 3)

1. Föl-ser - kenj, szent haj - nal, Mo - so - lyog e haj-nal!

4) 5) 6) 3)

Eggy a - rany tol-lacs-ka Rep-des, mint eggy an-gyal.

1a) 1b) 2) 3) 4a) 4b) 5) 6)

3. 5. vsz. 6. vsz. 2. 3. 5. vsz. 6. vsz. 2. 3. 5. vsz. 6. vsz. ism. 2. 3. vsz. 6. vsz.

2–3. vsz. = 339. sz. 2–3. vsz. szövegvariánssal.
4–5. vsz. = 339. sz. 5–6. vsz. szövegvariánsokkal.

Doroszló, Babos Jánosné Szabó Rozi (63),
Zámbóné Zabos Julianna (40),
Szabóné Zabos Rozália (42) és egy férfi.

Bodor A., Burány B., 1972.

Az utolsó vsz. V–VI. sorát a dallam utótagjára énekelték.
Variáns: 339, 341.
Dallamtípusáról lásd a 163. adventi ének jegyzetét.

341. János-köszöntő

Poco parlando ♩ = 144

Fő - mën - tem a hëgy-re, Hëgy-nek te - te-jé - be,
Ott lá - tom Szent Já - nost Fe-hér - be öl - töz - ve.

Gombos, Lakatos János (69) primás.

Németh I., Juhász Gy., 2013.

Doroszlai János-köszöntő. A gombosi primás énekelté, aki zenekarával átjárt Doroszlóra: „Ott mást húztunk [mint Gomboson, vö. 343]. Csak nem tudom végig a szöveget.”

Variáns: 339–340.

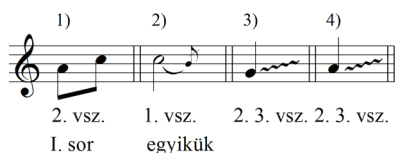
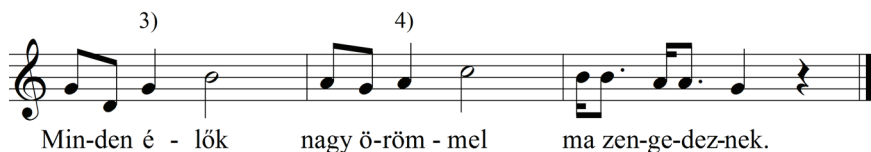
Dallamtípusáról lásd a 163. adventi ének jegyzetét.

342. János-köszöntő

342-I.

♩ = 60

1) 2)
1. Ör-vend az ég vi-gas-ság - gal, di-csé-re-tek-ke-l,
Ra-gyog a nap su-gá-ri - val, tisz-ta fé-nyé-vel.

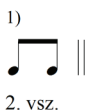

2. Mi is a tē tiszteletedre ide járulunk,
Mivel méltó ajándékkal nem szolgálhatunk.
Azt kívánjuk szívesen, hogy az Isten éltesse,
Testi-lelki áldásával szerencséltesse!

3. Ama híres Apolló is pengeti húrját,
Édesdeden verőgeti kedves nótáját.
De nem azért mindenek tégedet köszöntenek,
Ó, Szent János, pátronáddal élj, s a pároddal!

342-II.

2. Örvendezzünk, a nagy kocsmába mēnjünk jó pálinkára!
 Ott vagy on a jó pálinka, jó sligavica,
 Száz dinár annak vērdungja, szivem, Jánoska.

A II. ének előtt az egyik asszony: Utána, de nem kő' egyberagasztani.

Doroszló, Babos Jánosné Szabó Rozi (63),
 Zámboné Zabos Julianna (40),
 Szabóné Zabos Rozália (42) és egy férfi.

Bodor A., Burány B., 1972.

I. *Örvend az ég vigasággal, dicséretekkel.* János-köszöntő variáns: 343-I, 344–346.
 Dallamtípusáról lásd a 335. István-köszöntő jegyzetét.
 II. *Ó, szűrszabó, rongyos csizmadija.* István-köszöntő variáns: 334-II.
 Dallamtípusáról lásd a 7. újévi köszöntő jegyzetét.

343. János-köszöntő

343-I.

Poco rubato ♩ = 120

Ör-vend az ég vi-gas-ság - gal, di-csé-re-tek-kel,
 Ó, Szent Já - nos pát-ro-nád - dal, él-jen pár-já-val!

Ho-má-lyok el - me-rül-nek, csil-la-gok föl - de-rül-nek,

Ó, Szent Já - nos pát-ro-nád - dal, él-jen pár-já-val!

343-II.

$\text{♩} = 132$

Száz-esz-ten-dős kan-ve-réb-nek há - tul van a far - ka.

Hát ma-gát mēg, Já - nos bá-tyám, a jó Is - ten tart - sa!

Ej, haj, i-gyunk rá - ja, úgy - is el - nyel a sír szá-ja,

Sej, haj, i-gyunk rá - ja, úgy - is el - nyel a sír szá-ja.

Gomboson ez vót a köszöntő. Utána: „Isten éltesse erővő, egésséggē!” Be is hittak bennünket. Muzsikátunk pár nótát, kijöttünk. Még vótunk három éve vagy négy éve. Többet nem mēntünk, hát nincs is.

Gombos, Lakatos János (69) primás.

Németh I., Juhász Gy., 2013.

I. *Örvend az ég vigassággal, dicséretekkel.* János-köszöntő variáns: 342-I, 344–346.

Dallamtípusáról lásd a 335. István-köszöntő jegyzetét.

II. *Százesztendőš kanverébnek hátul van a farka.* Az *Elment Szent Péter Rómába* kezdetű, 18. századi előzményekből kiformalódott népies műdal (Kerényi 1961, 123) változata. Különlegessége, hogy itt a második sor nem azonos az elsővel, hanem terccel magasabban ismétli azt. Lakodalmi ivónótaként (MNT III/B 102) és párosítóként is előfordul (MNT IV. 729).

344. János/Mihály-köszöntő

Poco rubato $\text{♩} = 180$

1) _____

1. Örvend az ég vi-gas-ság - gal, di-csé - re-tek - kel,
Ragyog a nap su-gá - ri - val, tisz-ta fé-nyé-vel.

1a Örvend az ég vigassággal, dicséretékkal,
Örvend az ég vigassága dicséretekkal,
 Ragyogó nap sugárral, tiszta fénnnyivel.
Ragyogóznak sugárral, tiszta fényével.
Ragyogó nap sugári a tiszta fényével.
 Csillagok elterülnek, homályok bémerülnek,
Csillagok földerülnek, homályok bémerülnek,
Csillagok földerülnek, onnan messze kerülnek,
 Mindén állatok örömmel ma zengedéznek.
Minden állatok örülnek, ma zengedeznek.

2. Mi is a te tiszteletedre ide járulunk,
 Minthogy méltó ajándékkal nem szolgálhatunk.
 Azt kívánjuk szivessen, hogy az Isten éltesen,
 Testi-lelki áldásokkal szerencséltesen!

3a Ama híres Apolló is pengeti húrját,
 Édesdedén verégeti kedves nótáját.
 De nem azért mindenek tégedet köszöntenek,
Végre fordítsd sorsodat, szenteltessed napodat,
 Ó, Szent János, pátronáddal, élj a pároddal!
Szent János, pátronusodat, bölcses párodat!
(Ism.) Szent Jánosnak érdeme hozzon bort az üvegbe,
 Mi Urunk se felejtkezvén a dicsőségbe!

3b A nagy, híres Apolló is pēngeti húrját,
Ama híres Apolló is pengeti húrát,
 Édesdedén verégeti kedves nótáját.
 Belenézvén mindenék tégedet üdvözlenek,
Végre fordul soridat szentölhessed napodat,
 Minthogy napját ma szenteljük nevezetēssen.
Minthogy napod ma szentēljük nevezetēssen.

4. Hagyjad élni s eltölteni több esztendőben
(*A második sor kimarad.*)
Víg fordult sorsodat, szentelhess napodat,
Ó, Szent Mihály, pátronáddal, éljed pároddal!

Doroszló, Babos János (62) 1–2, 3a vsz., ism. nélkül.

Kiss L., 1968.

Gombos, Suhajda József (72), Ujj Józsefné Mészáros Anna (47),

Pekány Istvánné Kálóczi Éva (76), Loboda Jánosné Galambos Anna (65),

Nemes Pálné Bacskó Rozália (51) 1a, 2, 3b, 4. vsz.

Kiss L., 1961.

Nemes Gáspárné Vincze Katalin (59) 1–2, 3b vsz.

Kiss L., 1939.

Bácskertes, Dienes Pál (67) előénekes 1a, 3a vsz., ism.

Bodor A., Németh I.,

Csizmadia A., Silling I., 2000.

Doroszlón aszimmetrikus lüktetéssel énekelték, Gomboson és Bácskerteszen pedig simább ritmusban, 3/4-es (és 2/4-es) ütemben. A ritmus eltéréseit a kottában nem jelöltük.

Variáns: 342-I, 343-I, 345–346.

Dallamtípusáról lásd a 335. István-köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 111** (1–3a vsz., Babos).

345. János-köszöntő

Parlando ♩ = 180–186

1. Víg ö-röm-mel, nagy ö-röm-mel té - géd kö-szön-tünk,
Szo - mo - ru - ság, nagy bú, agg-ság tá - voz-zék tő - lünk!

Mert Szent Já-nos fel - de-rül, szé-me könnybe nēm me-rül.

Víg ó - rá - ra, úgy mint má-ra fris - sen föl - ké - szül.

2. Mennyi hajsza!l fejedēnn áll, annyi áldások
Szálljanak rád, találjanak víg áldomások!
Vagy mint tēgēr cseppjei, sík mezőnek füveji,
Oly nagy bőven szálljanak rád égnek áldási!

Doroszló, Kocsis Pál (60).

Kiss L., 1968.

János-köszöntő variáns: 342-I, 343-I, 344, 346.

Dallamtípusáról lásd a 335. István-köszöntő jegyzetét. **Hangzó: 112.**

346. János-köszöntő

♩ = 116

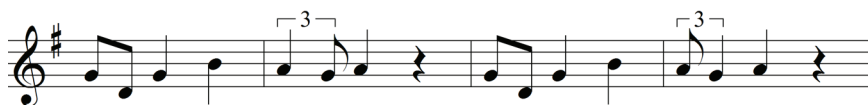
A Szent Já - nos ér - de-me ve-zé-rel - jen mennyég-be,

Tes-ti-lel - ki ál-dá-sok - kal szērēn-csél - tes - sen!

A-ma hí - res A-pol-ló is ve-szi hár - fá - ját,
É-des-de - den ve-re-ge - ti az ő nó - tá - ját.

A Szent Já - nos ér - de-me ve-zé-rel - jen mennyég-be,

Tes-ti-lel - ki ál-dá-sok - kal Is - ten él - tes - se!

Mink evvel köszöntöttünk, ez vót a zenekarnak egy ilyen köszöntő nótája. Amikó névnap vót, mondjuk rá a vendéglőbe is köszöntöttünk, akkó evvē köszöntöttük mindig a vendégēt. Bēkezdttük, elmuzsikátuk, aztán folytattuk nótával. Az ő nótáival.

Mohol, Lajkó Szilveszter (74) zenész.

Burány B., 1977, 1980.

Az éneklést következetesen a dallam második felével kezdte. 1980-ban a két utolsó ütemet megismételte Soká éltesse! szöveggel.

János-köszöntő variáns: 342-I, 343-I, 344-345.

Dallamtípusáról lásd a 335. István-köszöntő jegyzetét.

347. János-köszöntő

Poco rubato ♩ = 112

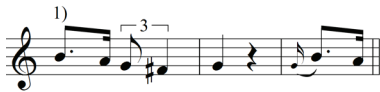
1. Ser-kenj fel, mú - zsa - m, pen - dítsd ci - tē - rá - dat,
Ö - röm - mel ér - jed fel - de-rült ó - rá - dat,

Mert Já - nos nap - já - ra, kí - vánt haj - na - lá - ra

Ö - röm - mel ér - jed, ö - röm - mel ér - jed!

2. Hogyha megfutod életed pályáját,
Az Úr fejedre tegye koronáját!
A szent angyalokkal, dicsőült karokkal
Szent seregében, szent seregében.

Alsóittebe, Varga Ferencné Árvai Katalin (83).

Kiss L., 1968.

18. századi névnapköszöntő (Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979, I. 150–151, II. 72), Pálóczi Horváth Ádám is feljegyezte gyűjteményébe (*Ötödfélszáz énekek*, 198). A néphagyományban is meghonosodott. Két dunántúli és négy alföldi változatát gyűjtötték (MNT II. 952, 967).

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/306.

348. János/Mihály-köszöntő

♩ = 166–168

1. Ó, mi ke-gyes, jó ba - rá-tunk, té - ged köszön - tünk
Má - i na-pon, és sok jó - kat né - ked ki-vá - nunk.

1a Ó, mi kegyes, jó barátunk, téged köszöntünk
 Ó, mi kedves, jó barátunk, téged köszöntünk
 Máji napon, és sok jókat neked kívánunk.
 Refr.: Éljen, éljen, soká éljen, éljen Szent Mihály!
 Éljen, éljen, vígan éljen, éljen Szent Mihály!
 Éljen, éljen, vígan éljen, éljen Szent János!

2. Áldott óra és minuta, melyben születél,
 Hogy Szent Jánosnak nevére kereszteltetél. Refr.

3a Midőn pedig elvégezvén gyarló éltedet,
 Az egekben és mennyekben áldd Istenedet! Refr.

3b Mikor pedig bevégezted gyarló éltedet,
 Hogyha pedig bevégezted gyarló éltedet,
 Az egekben és mennyekben lásd Istenedet! Refr.

Doroszló, Babos János (62), Novák István (66) 1–2, 3a vsz.

Kiss L., 1968.

Gombos, Suhajda József (72), Ujj Józsefné Mészáros Anna (47),

Pekány Istvánné Kálóczi Éva (76), Loboda Jánosné Galambos Anna (65),

Nemes Pálné Bacskó Rozália (51) 1a, 3b vsz.

Kiss L., 1961.

Bacskó Antalné Dinnyési Anna (57), Nemes Gáspár (63) 1a, 3b vsz.

Kiss L., 1939.

A híres Tyukodi nóta háromsoros, kis hangterjedelmű változata.

Dallamtípusáról, a variánsokról lásd a 184. szentszalád-járás jegyzetét. **Hangzó: 113** (Babos, Novák).

349. *Lajos-köszöntő*

Poco rubato $\text{♩} = 86$

1. Most ér-kéz-tem e hely-re, La-jos kö-szön - té - sé-re.

A ver - sē-met,   é - ne-kē-met   Mondom kedvem-re.

2. Áldás szálljon e házra,
E háznak gazdájára!
Én eljöttem köszöntenyi
Neve napjára.

3. Máskor is eljövök még,
Ha az Isten éltet még.
Hiszëm is, hogy soká éltet,
Mert szeret az ég.

Gombos, Pekány Istvánné Kálóczi Éva (76).

Kiss L., 1961.

A dallam 15 változatának többségét Erdélyben gyűjtötték. Általában névnapköszöntő (István-köszöntő: MNT II. 897, 898) vagy pedig betlehemes játék befejező éneke (MNT II. 358-VII).

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/300.

350. Juliánna-köszöntő

1. Csir - ke   csi-pog   az ágy   a-latt,

Jaj de ré - gen nem lát - ta-lak!

Gye - re be, de gye-re, gye-re be,

Hadd ka-csin-tok a két szemed-be!

2. Van már küssék, csak lába kék,
 Van már három, csak még egy kék.
 Gyere be, de gyere, gyere be,
 Hadd kacsintsak a két szemedbe!

[*Rigmus:*]

E mai szép névnapodra
 Azt kívánom tenéked,
 Legyen boldog, igen drága
 A te kedves életed!

Az erőd el ne hagyjon,
 Egészséged viruljon,
 Öröm, jólét és szerencse
 Nálad mindig használjon!

Folyjon élted mindég
 Édes órák között,
 Békesség virágja
 Nyíljon fejed fölött!

Régi, szép szokás ez
 A jó embereknél,
 Hogy tiszteljék egymást,
 Mikor a nap felkél.

Én is helyben hagyom
 És tisztemet tészem,
 Gyorsíró pennámat
 Jobb kezembe veszem.

Hogy tenéked, Juliánna,
 Tegyek tisztességet,
 Kívánok a fejedre
 Áldást, békességet!

Bort, búzát, barackot,
 Kurta farkú malacot,
 A pohárnak fenekét,
 Hogy ihassunk eleget!

Elmondtam a rigmusom,
 Adják meg a garasom!
 Ha egy garast adnak,
 Nem fogom elvenni,
 Ha ezer dinárt adnak,
 Meg fogom köszönni.

Gyerekkorunkban jártunk névnapot köszönteni. Kora reggel csapatosan mentünk, néha öt-tizen együtt, körülbelül egykorú iskolás gyerekek. Beköszöntünk az ablakon vagy az ajtón, és ha beengedtek, akkor a szobában mondtunk el egy rigmust. Előtte és utána daloltunk valami jó nótát. Felnőttkorban is köszöntöttünk, akkor ment a trombitabanda, és köszöntés után egyikünk megtáncoltatta a ház nagyobb lányát, a gazda meg a feleségét.

Pacsér, Czindrák József (40),
 Czindrák Mátyás (69) paraszttzenész.

Volly I., 1961.

A gyűjtő jegyzete: A ház gazdája vagy asszonya pénzt adott a köszöntésért. Néhol leültették a köszöntőket, megkínálták süteménnyel, itallal őket. Kivált ahol nagyobbacska leány is volt a háznál. Távozáskor rendszerint még egy nótát eldaloltak.

A 2. versszakot a köszöntés végén, távozáskor énekelték.

Népszerű csárdás dallam. Mintegy száz változatának elterjedése: Dunántúl, Felföld, Alföld; Erdélyben szórványos.

(Doroszlón Kiss Lajos ugyanezzel a szöveggel gyűjtötte, felcserélt versszakokkal: Kiss 1982, 70.)

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/263.

351. János-köszöntő, Szent János áldása

$\text{♩} = 104$

1) 2) 3)

1. Szent Já - nos - nak szép, ke-gyes ál - dá - sa
 Száll - jon { e - zen tiszt - tes - sé - ges ház - ra!
                   { er - re

4) 5)

Mint ré-gen-te { Úr Jé - zu - sé szállt a-pos-to - lok - ra,
                           { Úr Jé-zus-nak szállt a-pos-to - li - ra,

6) 7)

{ Szent Já - no - sé is úgy száll-jon re-ánk, mind-nyá-junk - ra!
   { Szent ál - dá - sa

1a) 1b) 2) 3) 4) 5) 6) 7)

3. vsz. I. sor   *ossia* 3. vsz.   *ossia* →
 I. sor

2. Szent János Jézust legjobb szerette,
 Már anyja méhében megszentelte.
 Isten bárányának János Jézust így nevezte,
 A Jordán tiszta vizébe meg is keresztelte.
3. Szamaritánus asszony vizet visz a kútról,
 Az Úr Jézus vizet kér asszonytól.
 Nem adott az Úr Jézusnak asszony a vízből,
 Az Úr Jézus sem adott az ő üdvösségéből.
4. Asszony mondja gúnnyal a Jézusnak:
 Nem kapsz vizet, hallom, hogy zsidó vagy.
 Szamaritánusok a zsidókkal nem beszélnek,
 Azért mondom, távozz innen, nem kapsz töllem vizet.
5. Jézus mondá kútnál az asszonynak:
 Tudnád, ki kér, adnál a Jézusnak!
 Mijért kapnál olyan vizet, hogyha jabból innál,
 Soha, soha, még csak élnél, meg nem szomjuhoznál.

6. Asszony gyorsan befut a konyhába,
Az edényét a kút száján hagyja.
Mijért kapnál olyan vizet, hogyha jabból innál,
Így az asszony bűnét Jézus meg is bocsájtaná.
7. Már az asszony kijött a városból,
Semmit sem látott a nagy csodából.
De kapott az Úr Jézusnak szent üdvösségéből,
Mert a Jézus Krisztus ivott az ő edényéből.
8. Azért minden fáradtságjinkban
Adjunk vizet szomjasnak az útban.
Mert nem tudjuk, hogyha asszony, nem-e Szűz Mária,
És ha ember, nem-e maga az egy Isten Fija.
9. Áldd meg, Jézus, e háznak családját,
Egészséggel gazdát, gazdasszonyát!
Amíg élnek, hogy éljenek friss, jó egészségbe,
Hogy míg élnek, hogy éljenek friss, jó egészségbe,
Holtuk után vezesd őket örök dicsőségbe!
10. Jézus Krisztus drága, szent keresztje
Legyen ezen háznak a teteje!
És a három nagy vasszöge az ajtókilincse,
Hogy a sátán gonoszképpen ne mehessen bele!
11. Jézus Krisztus töviskoronája
Legyen e ház ajtaja závarja!
És a négy evangélista álljon négy sarkára,
Ezen házak őrizője legyen Szűz Mária!
12. Dicsértessék Jézus Krisztus neve,
Legyen lelkünk s házunknak védője!
Végre *ja* szép Szűz Mária, Szent János szerelme
Halálunkkor kísérjenek minket a nagy égbe!

Bodóné: Szülémmē möntünk köszönteni a névnapot. Jánosok vótak a szomszédba. S akkó ékezd-tük énekēni. Ennek tizenvalahány szakasza van, de megvan nállam.

Bodor A.: És azt mind elénekelték, mikor mentek Jánost köszönteni?

– Elénekőtük, mer ez a szomszéd vót, oszt űk szerették hallgatni.

Bodor A.: Karácsonyi kilenceden nem énekelték?

– Ott nem énekőték. Az lelki jászolépítés vót. Nekünk megvan az a könyv.

Magyarmajdány, Bodó Jánosné Ágoston Katalin (60) 1–2. vsz.

Ágoston Mihályné Gyémánt Katalin (65) 1–2. vsz.

Oroszlámos, Pető László (64) 1, 11, 10, 9. vsz.

Rábé, Kis Dezsőné Makra Ilona (53) 1–12. vsz.

Masa Rozália (64) 1–4, 6, 10, 9. vsz.

Bodor A., 1997.

Burány B., 1977.

Kónya S., 2002.

Bodor A., 1997.

Bodor A., 1997.

Kis Dezsőné könyvből énekelte: „Karácsonyi énekek. Krisztus Urunk születése. Legszebb és legújabb”. (Engel Adolf, ezelőtt Burger műintézete Szegeden – é. n.)

Szent János áldása variáns: 352–353.

Dallamtípusáról lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

352. Szent János áldása

Poco rubato ♩ = cca 90

1. Szent János - nak szép, ke-gyes ál - dá - sa

Száll - jon mos - tan é - des mind-nyá-junk - ra!

A - mint egy - kor Úr Jé - zu - sé az a - pos - to - lok - ra,

Úgy száll - jon most é - des mind-nyá-junk - ra!

6. 7. vsz. 6. vsz. 3–11. vsz. 5. vsz. 8. vsz. 2–11. vsz.

2. Szent Jánost Jézus nagyon szerette,
Két karját a vállajira tette.
A Jordán tiszta vizében meg is keresztelte,
Az utolsó végvacsorát övele szerezte.

3. Szamarija asszony vizet meritt,
Az Úr Jézus őtöle vizet kért.
Nem adott az Úr Jézusnak asszony a vizéből,
Az Úr Jézus adott neki ő üdvösségéből.

4. Asszony mondja kútnál a Jézusnak:
Távozz tőlem, hallod, te zsidó vagy!
Szamarijabeli vagyok, veled nem beszélek,
Távozz tőlem, zsidó vagy te, nem kapsz tőlem vizet!
5. Jézus mondja kútnál az asszonynak:
Ha te tudnád, ki kér vizet, adnál.
Mert te kapnál olyan vizet, ha te abból innál,
Soha, soha, míg csak ílnél, meg nem szomjúhoznál.
6. Asszony gyorsan befut a városba,
Az edénnyét a kútnál otthagyta.
Addig Jézus fölvevén azt, vizét megkóstolta,
Az asszonynak Jézus bűnét meg is bocsájtotta.
7. Azért mi is jártunkban-keltünkben
Adjunk vizet szomjasnak szivessen!
Mert nem tudjuk, hogyha ember, nem-e Isten Fija,
Hogyha asszony, nem-e maga a szép Szűz Mária.
8. Jézus Krisztus drága, szent keresztje
Legyen ezen háznak a teteje!
És a három nagy vasszegek az ajtó kilincse,
Hogy a sátán kígyóképpen meg ne kísérthesse.
9. Jézus Krisztus töviskoronája
Legyen ezen háznak ajtózára!
És a négy evangelista álljon négy sarkára,
Az őrzője ezen háznak a szép Szűz Mária!
10. Áldd meg, Jézus, e háznak családját,
Gazdájával együtt gazdasszonyát!
Amíg élnek, hogy éljenek erő-, egészségben,
Holtuk után eljussanak örök üdvösségre!
11. Drágalátos kegyelem asszonya,
Hozzád futunk, Jézusnak dajkája.
Most és halálunk óráján végy szent oltalmazdba,
Hogy általad bejuthassunk örök boldogságba!

Gombos, Barna Mihályné Szobonya Anna (69).

Kiss L., 1961.

A kanásztánc ritmusú négyütemes utolsó dallamsor a 2. versszaktól kezdve ötütemesre bővült (vö. 5) variáns).

Szent János áldása variáns: 351, 353.

Dallamtípusáról lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

353. Szent János áldása

♩ = cca 96

1) _____

1. Szent Já - nos - nak szép, ke-gyes ál - dá - so

2) _____ 3) _____

Száll - jon er - re tiszt-es-sé- ges ház - ro!

4) _____ 5) _____

A-mind Úr Jé - zu - sé szál-lott az a - pos-to - lok - ra,

6) _____

Úr Jé - zu - sé is úgy száll-jon a mi há - zunk - ra

7) _____

és mind-nyá-junk - ra!

1) 2a) 2b) 3) 4) 5) 6) 7)

2. vsz. 2. vsz. 3. vsz. 3. vsz. 2. vsz. 3. vsz. 2. vsz. 2. 3. vsz.

2. Úr Jézusnak drága, szent keresztje
Legyen ennek a háznak szent fedele!
És a négy evangélista álljon négy sarkáro,
Ahogy a gonosz Sátán ne férjen hozzája.

3. Áldd meg, Jézus, e háznak gazdáját,
Gazdasszonyát, az egész családját,
Hogy éljenek békességben és egészségben!
Dicsértessék az Úr Jézus drága, szent neve mindörökkén! Ammen.

A kanásztánc ritmusú, négyütemes, utolsó dallamsor az 1. és 3. versszakban hatütemesre bővült.
Szent János áldása variáns: 351–352. Ugyanő más szöveggel: 286. karácsonyi ének.
Dallamtípusáról lásd a 180-VIII. szentcsalád-járás jegyzetét.

IRODALOM

- Arany László–Gyulai Pál (szerk.) 1872. *Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből*. A Kisfaludy-Társaság megbízásából, Pest (Magyar Népköltési Gyűjtemény I.)
- Bálint Sándor 1973. *Karácsony, húsvét, pünkösd*. A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából. Szent István Társulat, Budapest
- Bálint Sándor 1977. *Ünnepi kalendárium I–II*. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. Szent István Társulat, Budapest
- Bálint Sándor 1980. *A szögedi nemzet*. Harmadik rész. A Szegedi Móra Ferenc Múzeum évkönyve 1978/79.
- Bálint Sándor 2009. A délvidéki katolikus népelet forrásai. In Bálint Sándor: *Sacra Hungaria*. Ős-kép Kiadó, Budapest, 55–59.
- Banó István 1944. A pünkösd Zentán. *Kalangya* 4. sz. 160–162.
- Bárh János 1990. Adalékok a jugoszláviai magyarság búcsújáró hagyományainak ismeretéhez. In Fejős Zoltán–Küllös Imola (szerk.): *Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl*. Budapest, 227–245. (A magyarságkutatás könyvtára II. Vallási néprajz 4.)
- Bartha Dénes–Kiss József (szerk.) 1953. *Ötödfélszáz énekek*. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Benedek András–Vargyas Lajos 1943. Az istenesi székelyek betlehemes játéka. *Ethnographia* (LIV), 155–175.
- Bodor Anikó 1978. „Tiszából a Dunába folyik a víz...” Egy népdalvetélkedő dalaiból. Thurzó Lajos Közművelődési-Oktatási Központ Múzeumi Osztálya, Zenta, (Zentai Füzetek 8/G)
- Bodor Anikó 1992. *Vajdasági magyar népdalok*. Hungaroton, LPX 18215.
- Bodor Anikó 1997. *Vajdasági magyar népdalok I*. Lírai dalok. Katonadalok, a hétköznapi dalai, szerelmi, tréfás és egyéb dalok. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Bodor Anikó 1999. *Vajdasági magyar népdalok II*. Balladák, betyár- és pásztordalok. Forum Könyvkiadó Újvidék–Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta
- Bodor Anikó 2003. *Vajdasági magyar népdalok III*. Párosítók, lakodalmások, szerelmi dalok. Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta–Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Bodor Anikó 2008. *Vajdasági magyar népdalok IV*. Énekes népi gyermekjátékok. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta–Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Borus Rózsa 1981. *Topolya népszokásai*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék
- Botka József 1983. *Karácsony, ünnepi kalendárium, vallási hagyományok, székelykevei népelet*. Római katolikus plébániahivatal, Kikinda
- Botka József–Matijevics Lajos–Penavin Olga 1970. Székelykevei betlehemes játék. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 107–120.
- Burány Béla 2000. *Ünnepek, szokások, babonák I*. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Burány Béla 2001. *Ünnepek, szokások, babonák II*. Forum Könyvkiadó, Újvidék

- Csomasz Tóth Kálmán 1958. *A XVI. század magyar dallamai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, (Régi Magyar Dallamok Tára I.)
- Csorba Béla 1988. *Temerini néphagyományok*. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Domokos Pál Péter 1978. *Hangszeres magyar tánczene a XVIII. században*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Dömötör Tekla 1964. *Naptári ünnepek – népi színjátszás*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. A Magyarországi Református Egyház kiadása, Budapest, 1981
- Éneklő Egyház*. Római Katolikus Népenéktár liturgikus énekekkel és imádságokkal. Szent István Társulat, Budapest, 2000
- Gunda Béla 1983. Folklore-gyűjtés a Szerémségben. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 64–77.
- Hozsanna!* Teljes kottás népezenekönyv. Szerk. Bárdos Lajos és Werner Alajos. Szent István Társulat, Budapest, 1974
- Járdányi Pál 1961. *Magyar népdaltípusok I–II*. Akadémiai Kiadó, Budapest, (Népzenei könyvtár 1–2.)
- Kálmány Lajos 1882. *Szeged népe II*. Temesköz népköltészete. Réthy Lipót és fia, Arad
- Kálmány Lajos 1891. *Szeged népe III*. Réthy Lipót és fia, Arad
- Katona Imre 1983. Jeles napok és ünnepi szokások maradványai Észak-Bánátban. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 78–104.
- Kerényi György 1961. *Népies dalok*. Akadémiai Kiadó, Budapest (Népzenei könyvtár 3.)
- Kerényi György 1982. *Magyar énekes népszokások*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Király Ernő 1999. *Gyöngykalász*. Jugoszláviai magyar népelemek. Forum Könyvkiadó, [Újvidék]
- Kiss Lajos 1941. Délvidéki gyermekjáték dalainkról. *Kalangya*, 236–238.
- Kiss Lajos 1972. Köszöntők a jugoszláviai magyar népzeneben. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 43–84.
- Kiss Lajos 1974. *Horgosi népdalok*. A Zentai Múzeum kiadása
- Kiss Lajos 1982. *Gombos és Doroszló népzeneje*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, (A Jugoszláviai Magyar Népzene Tára 1.)
- Kiss Lajos–Bodor Anikó 1984. *Az aldunai székelek népdalai*. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, (A Jugoszláviai Magyar Népzene Tára 2.)
- Kónya Sándor 2004. *Harmatozzatok, egek!* Népünk vallásos énekei Észak-Bánságban. Thurzó Lajos Közművelődési Központ, Zenta
- Kövári Réka 2009. Végig énekelt történeti és népi betlehemesek. In (szerk.) Szemerényi Ágnes: *Folklór és zene*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 416–428.
- Magyar néprajz VII*. Népszokás. Néphit. Népi vallásosság. Főszerkesztő Dömötör Tekla, szerkesztő Hoppál Mihály, a szerkesztő munkatársa Barna Gábor. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990
- MNT – lásd A Magyar Népzene Tára
- A Magyar Népzene Tára I*. Gyermekjátékok. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kerényi György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1951
- A Magyar Népzene Tára II*. Jeles napok. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kerényi György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953
- A Magyar Népzene Tára III/A*. Lakodalom. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kiss Lajos. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955
- A Magyar Népzene Tára III/B*. Lakodalom. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kiss Lajos. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956
- A Magyar Népzene Tára IV*. Párosítók. Szerk. Bartók Béla és Kodály Zoltán, sajtó alá rendezte Kerényi György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959

- A Magyar Népzene Tára VIII. Népdaltípusok 3.* Alapította Bartók Béla és Kodály Zoltán. Szerk. Vargyas Lajos. Akadémiai Kiadó–Balassi Kiadó, Budapest, 1992
- A Magyar Népzene Tára X. Népdaltípusok 5.* Alapította Bartók Béla és Kodály Zoltán. Szerk. Paksa Katalin. Balassi Kiadó, Budapest, 1997
- Magyarország zenetörténete I. Középkor.* Szerk. Rajeczky Benjamin. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988
- Magyarország zenetörténete II. 1541–1686.* Szerk. Bárdos Kornél. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990
- Matijevics Lajos–Dr. Bori Imre (szerk.) 1976. *Tíz, tíz, tiszta víz.* Jugoszláviai magyar népi mondókák. Forum Lap- és Könyvkiadó, Újvidék
- Nagy Izabella 2009. *A székelykevei huszárok karácsonyi játéka és annak története, múltja, jelene.* Középiskolák Művészeti Vetélkedőjének díjnyertes pályázata. Kézirat
- N. Szabó Magdolna–Zombori István 2010. *Vallásos ponyvanyomtatványok Bálint Sándor hagyatékában.* Móra Ferenc Múzeum, Szeged, (Devotio Hungarorum 14.)
- 22 *Originelle Ungarische Nationaltänze* 1807. Wien. In Papp, Géza: *Hungarian Dances 1784–1810.* MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 1986, 207–248. (Musicalia Danubiana 7.)
- Orgonahangok.* Legteljesebb és legnagyobb énekeskönyv 910 énekkel a római kath. hívek használatára. Az énekeket szerkesztette egyházhatóságilag jóváhagyott, valamint saját szerzeményű énekekből Molnár József kunszentmiklósi kántor és főtanító. Nyolcadik, javított és bővített kiadás. Budapest–New York, Steinbrener ker. János katolikus könyvkereskedése. [é. n., 1903 és 1912 között]
- Ötödfélszáz énekek* – lásd Bartha–Kiss
- Paksa Katalin 1980. A szögedi nemzet zenéje. In Bálint Sándor: *A szögedi nemzet.* A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978/79. 2. Szeged, 575–905.
- Paksa Katalin 2004. *Karácsony, húsvét, pünkösöd a zenei néphagyományban.* Akadémiai Kiadó, Budapest
- Paksa Katalin 2014. Népzene-történeti tabló a vajdasági jeles napok-időszakok dallamairól. In *Pontosan, szépen.* Almási István 80. születésnapjára. Szerk. Salat-Zakariás Erzsébet. Mega Könyvkiadó, Kolozsvár, 131–163.
- Pálóczy Horváth Ádám: *Ötödfélszáz énekek* – lásd Bartha–Kiss
- Papp Géza 1970. *A XVII. század énekelt dallamai.* Akadémiai Kiadó, Budapest, (Régi Magyar Dallok Tára II.)
- Papp György 1975. A betlehemes játék hagyománya Észak-Vajdaságban. *Tanulmányok*, 8. füzet, 93–122. Az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének kiadványa, Újvidék
- Papp György 1994. *Betlehemnek nyissunk ajtót!* Betli Bt. Kiadó, Szeged
- Penavin Olga 1988. *Népi kalendárium.* Forum Kiadó, Újvidék
- Pénovátz Antal 2010. „Megrakom a szekeret kívís gabonával...” Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta
- RMDT I. – lásd Csomasz Tóth Kálmán
- RMDT II. – lásd Papp Géza
- Silling István 1989. *Ismeretlen anyám.* Kupuszinai népballadák és balladás dalok. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- Szabolcsi Bence 1974. *A magyar zene története.* Zeneműkiadó, Budapest
- Szendrei Janka–Dobszay László 1988. *A magyar népdaltípusok katalógusa* – stílusok szerint rendezve. MTA Zenetudományi Intézet, Budapest
- Szendrei Janka–Dobszay László–Rajeczky Benjamin 1979. *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben I–II.* Zeneműkiadó, Budapest
- Típuskatalógus – lásd Szendrei–Dobszay

- Tóth Ferenc 1983. Farsangi népszokásaink az újabb közép-bánáti gyűjtések fényében. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 53–57.
- Új magyar tájszótár I–IV. Főszerk. B. Lőrinczy Éva, szerk. Hosszú Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979–2002
- Ujváry Zoltán 1968. Népdalok és balladák egy al-dunai székely közösségből. *Közlemények a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetéből*, Debrecen
- Ujváry Zoltán 1975. A farsang temetése a hertelendyfalvi székelyeknél. *Hajdu-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei* (XV) 60–65.
- VMND – lásd Bodor Anikó 1992, 1997, 1999, 2003, 2008
- Zsók Béla 1993. A Hunyad vármegyébe telepedett bukovinai székelyek karácsonyi katonajátékának szövegvizsgálata. 1882–1985. In Pintér Márta Zsuzsanna–Kilián István (szerk.): *Az iskolai színjáték és a népi dramatikus hagyományok*. MTA Irodalomtudományi Intézete–Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 189–197.

RÖVIDÍTÉSEK

AP = Akadémiai Pyral lemez az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

Arch. = a Vajdasági Magyar Népzenei Archívum felvételeinek jelzete

Bodor-hagyaték = Bodor Anikó kéziratos és hangzó anyagból álló hagyatéka a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézetben

BTK = Bölcsészettudományi Kutatóközpont

DAT = DAT kazetta az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

DR = Magnetofon drót az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

EA = A budapesti Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának jelzete

gy: = gyűjtő

ism. = ismétlés

Lsz = hangfelvétel nélküli támlap leltári száma az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

LSz IX = Magnetofonkazetta az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

MD = Mini disc az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

Mg = Magnetofonszalag az MTA BTK Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában

MTA népzenei gyűjtemény = a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete dallamtípusokba rendezett népzenei gyűjteménye

refr. = refrén

sz. = szám

vsz. = versszak

→ = végig

HELYSÉGNÉVJEGYZÉK

Tájegységek szerint

Bácskai Duna mente

Bácskertes, Kupuszina (Kupusina) 8, 9, 18, 19, 56, 57, 59, 61–66, 68, 70, 73, 84, 86–88, 91, 93, 94, 99, 101–105, 107–110, 136–139, 143, 147, 154–156, 165, 168, 169, 173–176, 178, 179, 185–187, 189, 192, 195, 211, 213, 219–221, 226, 227, 241, 279, 281, 290, 294, 301, 302, 307, 312, 314, 317, 320, 324, 325, 328, 335–337, 344

Bezdán (Bezdan) 190, 198, 201, 286, 326, 353

Doroszló (Doroslovo) 11, 96, 144, 199, 207, 298, 300, 323, 328, 331, 334, 339, 340, 342, 344, 345, 348

Gombos (Bogojevo) 10, 22–24, 74–76, 79–81, 89, 90, 92, 97, 98, 142, 159–162, 165, 172, 197, 198, 211, 240, 283–285, 288, 289, 305, 306, 319, 328, 330, 341, 343, 344, 348, 349, 352

Szilágyi (Svilojevo) 29, 78, 83, 166, 170, 279, 310, 323

Nyugat-Bácska

Regőce (Ridica) 53, 141

Közép-Bácska

Bácsgyulafalva (Telečka) 122, 228

Bácskossuthfalva, Ómoravica (Moravica) 1, 2

Csantavér (Čantavir) 242

Pacsér (Pačir) 4, 350

Szenttamás (Srbobran) 124, 127, 210

Topolya (Bačka Topola) 28, 123

Dél-Bácska

Temerin (Temerin) 17, 125, 271-III

Titel (Titel) 50

Bácskai Tisza mente

Ada (Ada) 118, 205, 252

Adahatár – lásd Törökfalva

Bácsföldvár (Bačko Gradište) 279

Bácsszőlős – lásd Királyhalom

Felsőhegy (Gornji Breg) 56, 115

Horgos (Horgoš) 82, 117, 133, 244, 245

Kevi (Kevi) 131

Királyhalom, Bácsszőlős, Horgosi királyhalom (Bački Vinogradi) 12, 243

Kispiac, Martonos-Köröspart (Male Pijace) 184, 217, 218, 225
Magyarkanizsa (Kanjiza) 188, 196, 213, 263, 264, 314
Martonos (Martonoš) 132, 279, 328
Mohol (Mol) 17, 49, 83, 121, 126, 129, 130, 200, 213, 231, 254, 255, 346
Oromhegyes (Trešnjevac) 6, 52, 180, 182, 183, 191, 195, 196, 246–249, 253, 323, 337
Tóthfalu (Totovo Selo) 188, 194, 196, 247, 313
Törökfalu, Adahatár (Utrine) 253
Völgyes (Doline) 26, 27, 119, 164, 247, 279
Zenta (Senta) 25, 111–114, 116, 119, 132, 135, 148, 190, 202, 250, 251, 279, 282, 308, 322, 328, 329, 333

Észak-Bánát

Alsóittebe, Magyarittebe, Ittebé (Novi Itabej) 106, 203, 208, 347
Csóka (Čoka) 15, 54, 57, 69, 76, 77, 101, 128, 145, 146, 181, 191, 194, 229, 230, 262, 299, 308–310, 318, 328
Csóka-Rétimajor 263, 264
Egyházaskér (Vrbica) 7, 17, 30, 60, 191, 215, 216, 221, 224, 229, 256, 259, 291, 303, 308, 314, 316, 327, 328, 332, 338
Feketető, Cérnabara (Crna Bara) 20, 76, 77, 82, 101, 157, 215, 295, 297, 327, 332
Hódegyháza, Jázova (Jazovo) 122, 134, 158, 204, 205, 212, 260, 261
Magyarmajdány, Majdán (Majdan) 32, 228, 258, 259, 351
Nagybikács, Bikács, Karácsonyfalva (Bikač) 204
Nagykikinda, Kikinda (Kikinda) 265
Oroszlámos (Banatsko Arandelovo) 17, 31, 34, 153, 213, 229, 257, 351
Rábé (Rabe) 17, 74, 182, 193, 196, 213, 351
Szaján (Sajan) 58, 95, 149, 213
Tiszaszentmiklós (Ostojićevo) 262
Törökbecse (Novi Bečej) 5, 13, 14, 51, 151, 152, 214, 266, 267
Törökkanizsa (Novi Kneževac) 33, 84, 228
Töröktopolya (Banatska Topola) 151–153

Közép-Bánát

Felsőmuzslya, Muzsla (Mužlja) 17, 210, 213, 268
Nagybecskerek (Zrenjanin) 3, 269, 270

Dél-Bánát

Hertelendyfalva (Vojlovica) 21, 35–48, 67, 72, 163, 167, 170, 171, 177, 190, 209, 223, 278, 280, 287, 292, 293, 311, 321
Sándoregyháza (Ivanovo) 85, 205, 233, 237, 238, 277, 296, 304, 315, 318
Székelykeve (Skorenovac) 71, 215, 233–239, 276, 292, 304
Udvarszállás (Dobričevo) 99

Szerémség

Dobradó, Dobradópuszta (Dobradol) 55, 100, 140, 150, 206, 211, 272
Maradék (Maradik) 273
Satrinca (Šatrinci) 271
Ürög, Ireg (Irig) 16

Bukovinai székely lakosságú falvak

Hadikliget (1941–1944), Újmajor, Veternik (Veternik) 275

Hertelendyfalva – lásd Dél-Bánát

Istenes (1941–1944), Meggyes (Višnjevac) 274

Sándoregyháza – lásd Dél-Bánát

Székelykeve – lásd Dél-Bánát

SZÓTAGSZÁMMUTATÓ

Kétsoros dallamok

- 8. 5. – 2
- 8. 8. – 21, 205-I, 225, 229, 278-VII
- 10. 10. – 258-III
- 10. 8+8. – 246-IV
- 13. 13. – 330

Háromsoros dallamok

- 8. 8. 4. – 100, 101
- 8. 8. 8. – 166–168
- 10. 7. 7. – 242-III
- 10. 10. 13. – 43
- 10. 10. 14. – 249-III
- 10. 14. 14. – 249-III
- 11. 13. 12. – 276-XI
- 12. 7. 7. – 240-VI
- 12. 12. 6. – 49, 50
- 12. 12. 7. – 49, 50
- 12. 13. 7. – 201-I
- 13. 13. 13. – 348
- 15. 13. 13. – 334-II, 342-II
- 15. 15. 7+7. – 138

Négysoros dallamok

- 5. 5. 5. 8. – 276-X
- 5. 5. 7. 7. – 23
- 5. 5. 9. 9. – 41
- 5. 6. 5. 6. – 200-V, 203-I, 204-I, 205-II, 206-I, 213, 240-VIII, 244-II, 246-I, 249-I, 251-II, 257-VI, 259-IV, 260-III, 261-II, 263-I, 271-I, 272-I, 273-I, 279
- 5. 8. 5. 8. – 277-VI
- 6. 5. 8. 6. – 110
- 6. 6. 6. 6. – 28, 137, 158, 159, 164, 165, 179-II, 339–341
- 6. 6. 7. 6. – 239, 276-I
- 7. 6. 7. 6. – 239
- 7. 7. 7. 7. – 37, 40, 53, 108, 109, 274-VI, VII, 276-VI, 305, 306, 319, 334-I
- 7. 7. 8. 5. – 141, 178-VIII, 192, 349
- 7. 7. 8. 7. – 141

7. 7. 8. 8. – 39
 7. 7. 11. 11. – 180-IV
 8. 5. 8. 5. – 1, 2, 180-VI, 183
 8. 5. 8. 7. – 67, 96, 178-IX, 179-XII
 8. 6. 8. 6. – 180-II, 249-II
 8. 6. 11. 11. – 320
 8. 7. 8. 7. – 189
 8. 8. 5. 6. – 36
 8. 8. 6. 7. – 240-VII
 8. 8. 6. 9. – 45–47
 8. 8. 7. 7. – 89, 90, 156, 195, 201-III, 222, 247-II, 296, 305, 306
 8. 8. 8. 6. – 136
 8. 8. 8. 8. – 21, 42, 45, 46, 59, 60, 62, 65, 74–78, 95, 153–155, 160, 168, 178-X, 179-IV, X, XIII, 180-I, V, VII, 181-I, 182, 188, 193, 199, 200-II, III, 206-II, 210–212, 225, 228, 230, 233, 240-I, 243-VI, 244-VIII, 254-VII, 258-V, 260-II, 275-III, 276-V, 277-III, IX, 278-IV, 281, 282, 293, 328, 333
 8. 8. 9. 9. – 350
 8. 8. 10. 10. – 321
 8. 8. 6+6. 6. – 102
 8. 8. 12. 6. – 103
 8. 8. 14. 10. – 224
 8. 8. 14. 12. – 232-III, 248-III, 304
 8. 8. 17. 16. – 250-IV
 8. 13. 13. 15. – 67, 178-IX, 179-XII
 9. 9. 7+7. 9. – 250-I, 264-IV
 10. 10. 8. 8. – 207
 10. 10. 9. 9. – 5, 6, 257-V
 10. 10. 10. 7. – 197-I, 215, 268-I, 290, 292
 10. 10. 10. 10. – 38, 57, 58, 63, 69, 80–85, 150, 171, 178-V, VII, 240-III, 257-II, V, 259-III, 260-I, 290, 291
 10. 10. 14. 11. – 260-I
 10. 10. 6+6. 4. – 302, 303
 10. 10. 12. 4. – 226
 10. 10. 13. 13. – 44
 10. 10. 14. 10. – 352
 10. 10. 14. 14. – 180-VIII, 249-III, 283, 285, 286, 351–353
 10. 10. 14. 18. – 353
 10. 10. 16. 7. – 276-IX
 10. 10. 16. 8. – 236, 242-II, 276-IX, 318
 10. 10. 8+8. 10. – 148, 152
 10. 11. 16. 8. – 317
 11. 10. 8. 8. – 254-II
 11. 11. 6. 6. – 145
 11. 11. 8. 8. – 142, 143, 151
 11. 11. 9. 9. – 140
 11. 11. 10. 10. – 79
 11. 11. 11. 5. – 208, 209
 11. 11. 11. 11. – 147

11. 11. 6+6. 7. – 263-III, 264-III
 11. 11. 6+6. 5+5. – 347
 11. 12. 12. 12. – 51
 11. 12. 14. 5. – 274-IX
 12. 12. 8. 5. – 240-IV
 12. 12. 8. 8. – 178-XI, 179-XIV
 12. 12. 6+6. 6. – 94
 12. 12. 12. 6. – 274-II/2
 12. 12. 6+6. 12. – 86, 176
 12. 12. 12. 12. – 29, 51, 52, 61, 71, 72, 92, 99, 157, 161, 178-I, 179-VI, VII, XI, 181-IV, 186, 196, 197-II, 198, 200-I
 12. 12. 12. 16. – 274-IV
 12. 12. 13. 4. – 300
 12. 12. 13. 6. – 301
 12. 12. 13. 12. – 201-IV, 243-IV, 244-III
 12. 12. 8+8. 5. – 87
 12. 12. 8+8. 12. – 178-III, 181-II, 201-II
 13. 13. 7. 7. – 274-V
 13. 13. 8. 7. – 232-V, 235, 322
 13. 13. 13. 13. – 172, 184, 274-II/1, 289, 336
 13. 13. 7+7. 3. – 259-I
 13. 13. 7+7. 13. – 257-I, 258-I, 307–309, 335, 342-I, 343-I, 344–346
 13. 13. 14. 13. – 104, 146
 13. 13. 8+8. 6. – 247-III
 13. 13. 8+8. 7. – 88
 13. 13. 20. 20. – 331
 14. 14. 10. 10. – 327
 14. 14. 12. 7. – 55, 56
 14. 14. 12. 10. – 179-I
 14. 14. 13. 13. – 325
 14. 14. 14. 14. – 35, 243-V, 244-VII, 297, 343-II
 14. 14. 15. 14. – 337
 14. 14. 8+8. 6. – 179-VIII, 180-III
 14. 14. 8+8. 12. – 310
 14. 14. 8+8. 14. – 254-IV
 14. 14. 16. 14. – 275-IV, 277-IV
 15. 8. 8. 15. – 219, 220
 15. 13. 8+8+5. 13. – 185
 15. 14. 13. 13. – 325
 15. 15. 13. 10. – 7–9, 323, 324
 15. 15. 15. 15. – 64, 70, 173, 178-VI, 179-III, V, 187, 250-V, 312
 15. 15. 8+8. 14. – 254-III
 15. 15. 8+8. 15. – 162, 179-IX, 180-IX, 227, 326
 15. 15. 10+10. 15. – 175
 16. 16. 10. 16. – 20, 174
 17. 17. 10+10. 17. – 178-II
 20. 20. 14. 20. – 313
 20. 20. 18. 20. – 240-V.
 8+8+5. 8+8+5. 15. 15. – 178-IV

Ötsoros dallamok

- 5. 5. 6. 5. 6. – 66, 169
- 5. 5. 6. 6. 8. – 170, 177
- 5. 5. 6. 8. 6. – 203-II
- 5. 6. 5. 6. 6. – 274-II
- 5. 6. 6. 6. 6. – 275-VII, 277-VII, 278-I, 280
- 6. 6. 6. 6. 5. – 144
- 6. 6. 6. 6. 6. – 163
- 6. 6. 7. 8. 4. – 234, 238, 276-III, 278-II
- 7. 5. 7. 7. 5. – 248-I
- 7. 7. 7. 7. 6. – 287
- 7. 7. 7. 7. 8. – 197-III, 332
- 7. 8. 7. 7. 6. – 288
- 8. 8. 5. 8. 7. – 96
- 8. 8. 7. 7. 6. – 288
- 10. 10. 8. 8. 10. – 298, 299
- 10. 10. 14. 14. 6. – 284, 286
- 11. 11. 14. 11. 6. – 276-VIII
- 12. 12. 8. 12. 12. – 139
- 12. 12. 10. 8. 10. – 54
- 12. 12. 10. 10. 10. – 149
- 12. 12. 11. 8. 10. – 179-XV
- 12. 12. 12. 8. 10. – 91
- 12. 12. 7+7. 9. – 244-V
- 14. 14. 12. 10. 14. – 68
- //: 14. 14. :// 14. 8. 14. – 311
- 15. 15. 8. 8. 15. – 326

Hatsoros dallamok

- 5. 5. 3. 5. 5. 3. – 194, 202-I, 275-VI
- 5. 5. 6. 5. 5. 3. – 202-I, 251-I, 257-IV, 274-VIII
- 5. 5. 6. 5. 5. 6. – 240-II, 243-I, 244-I, 252-III
- 6. 6. 6. 6. 6. 6. – 181-III, 190, 191
- 6. 6. 7. 7. 6. 11 – 272-II
- 7. 7. 7. 7. 6+5. 5. – 10-12, 14, 17-19, 107
- 7. 7. 7. 8. 8. 7. – 93
- 8. 5. 9. 5. 8. 5. – 237
- 8. 8. 6. 9. 8. 8. – 47
- 8. 8. 7. 7. 5. 7. – 248-III, 268-II, 271-II
- 8. 8. 7. 8. 8. 7. – 221, 263-II, 294, 295
- //: 8. 8. 7. :// 8. 8. 8. – 223
- 8. 8. 8. 8. 7. 7. – 97, 98
- 8. 8. 11. 10. 10. 11. – 73
- 9. 9. 9. 9. 9. 9. – 264-I
- 7+7. 13. 13. 13. 7+7. 13. – 346
- 21. 21. 14. 10. 10. 14. – 4, 106

Hétsoros dallamok

6. 6. 7. 7. 6. 11. 11. – 202-II, 248-II, 254-V, 261-I, 262-II, 314

6. 6. 7. 7. 6. 12. 11. – 315

9. 9. 7. 7. 9. 7. 7. – 329

14. 14. 14. 14. 14. 8. 14. – 311

Nyolcsoros dallam

6. 7. 11. 7. 7. 6. 11. 11. – 274-VIII/1

Kilencsoros dallamok

8. 8. 7. 7. 8. 8. 6. 7. 7. – 105

8. 8. 7. 8. 8. 7. 8. 8. 8. – 223

Kötetlen szerkezetű dallamok

Ütempáros: 22–26, 30–34, 111–135, 200-IV, 202-III, 204-II, 216–220, 242-I, 243-II, III, 244-IV, VI, 246-II, 247-IV, 250-II–IV, VI, VII, 251-III, 252-I, II, 254-VI, 257-III, 258-IV, 262-I, 264-II, 267, 271-III, 272-III, IV, 273-II, 274-III, X, 276-VII, 277-VIII, 278-V, 316

Recitatív: 48, 231, 274-I, 275-I, V, 276-II, 277-I, V, 278-VI, 338

Egyéb: 27, 242-I, 265-III, 274-XI, 275-II, 276-IV, 277-II, 278-III

SORZÁRLATMUTATÓ

A félkövér számok a főzáratra vonatkoznak

Kétsoros dallamok

V – 2
1 – 330
2 – 21, 225, 229
b3 – 258-III, 278-VII
5 – 246-IV
6 – 205-I

Háromsoros dallamok

1 **bVI** – 166–168
1 **1** – 43, 138, 249-III
1 **5** – 201-I, 249-III, 334-II, 342-II
5 **1** – 49, 50, 276-XI
2 **2** – 348
5 **2** – 100, 101
5 **5** – 240-VI, 242-III

Négysoros dallamok

III **III** 3 – 178-VIII
V **III** III – 136
I **V** I – 103
V **V** 2 – 157, 178-V, VII, 181-IV, 196
1 **bVI** 1 – 154
2 **VII** 2 – 154, 168
V **1** V – 2
V **1** 5 – 240-VII
VII **1** VII – 35
1 **1** II – 104
1 **1** V – 179-III, 274-VII
1 **1** VII – 160, 180-I, 188
1 **1** $\sharp$ VII – 87, 160
1 **1** 1 – 44, 148, 152, 227
1 **1** 2 – 7–9, 20, 52, 55, 64, 70, 72, 88, 99, 140, 147, 161, 172, 174, 175, 178-I, III, IV, X,
179-I, V–VII, XI, XIII, 180-III, IX, 181-I, 198, 243-V, 244-VII, 254-IV, 310, 323, 324, 327,
331, 335, 342-I, 343-I, 344–346
1 **1** b3 – 39, 142, 143, 151, 173, 178-VI, 187, 336
1 **1** 3 – 56, 102, 162, 178-II, 197-II, 244-V, VII, 250-I, 264-IV, 274-IV

1 1 4 – 258-V, 281
 1 1 5 – 178-XI, 179-XIV, 180-VIII, 182, 199, 200-II, 206-II, 210–212, 230, 243-IV, 244-III,
 249-III, 274-II/1, VI, 282, 283, 285, 286, 301, 313, 325, 351–353
 1 1 8 – 337
 2 1 2 – 21, 29, 171, 184, 185
 2 1 5 – 95, 179-X
 b3 1 1 – 51
 3 1 5 – 350
 4 1 2 – 79, 92
 5 1 1 – 158
 5 1 2 – 53, 189, 263-III, 264-III
 5 1 5 – 274-IX, 297, 300, 302, 303
 6 1 V – 36
 8 1 b3 – 37
 V 2 V – 156, 195
 1 2 2 – 137, 159, 164, 165, 179-II, IX, 339–341
 2 2 V – 141
 2 2 1 – 5, 145, 192, 312
 2 2 2 – 146, 180-IV, 228, 275-IV, 277-IV, 289, 333, 334-I, 347
 2 2 3 – 176
 2 2 4 – 186, 349
 2 2 5 – 6, 201-III, 309
 2 2 6 – 247-III
 4 2 V – 69
 4 2 1 – 257-V, 258-III
 4 2 2 – 61
 5 2 2 – 40
 1 b3 1 – 197-I, 215, 257-II, 268-I, 290–292
 1 b3 2 – 1
 1 b3 4 – 41
 2 b3 5 – 71
 b3 b3 VII – 86
 b3 b3 b3 – 45–47
 5 b3 2 – 239, 276-I
 1 3 2 – 179-IV
 1 3 3 – 180-V, VII, 200-III, 233, 240-I, 254-VII, 260-II, 277-IX, 328
 1 3 5 – 343-II
 3 3 1 – 250-IV
 3 3 2 – 200-I, 225, 240-IV
 3 3 3 – 89, 90, 232-V, 250-V
 3 3 4 – 257-I, 259-I, 307, 308
 3 3 5 – 232-III, 235, 248-III, 258-I, 304, 321, 322
 5 3 2 – 276-VI
 8 3 5 – 275-III, 276-V, 277-III, 278-IV, 293
 VII 4 b3 – 203-I, 206-I, 249-I, 260-III, 261-II, 263-I, 271-I, 272-I, 273-I, 279
 VII 4 4 – 200-V, 204-I, 205-II, 213, 240-VIII, 244-II, 246-I, 249-I, 251-II, 257-VI, 259-IV,
 260-III, 261-II, 263-I, 271-I, 272-I, 273-I, 279
 2 4 4 – 23
 5 4 2 – 207, 254-II

V 5 1 – 180-II, 249-II
 V 5 2 – 276-X, 277-VI
 1 5 1 – 67, 96, 103, 178-IX, 179-XII
 1 5 2 – 108, 153, 240-III
 1 5 b3 – 109, 183
 1 5 3 – 243-VI, 244-VIII, 274-II/2
 1 5 4 – 183
 1 5 5 – 58, 63, 67, 83–85, 150, 178-IX, 179-XII, 220
 1 5 b6 – 42
 1 5 8 – 260-I
 2 5 1 – 180-VI
 2 5 3 – 240-V
 2 5 5 – 208, 209
 4 5 4 – 59, 60, 77, 78
 4 5 5 – 57, 80–82
 5 5 1 – 110, 155, 224, 296
 5 5 2 – 62, 65, 242-II
 5 5 b3 – 75, 76
 5 5 3 – 28, 94, 236, 276-IX, 317, 318
 5 5 5 – 219, 222, 226, 247-II, 319, 320
 6 5 5 – 305, 306
 6 5 6 – 306
 #7 5 b3 – 74–76
 #7 5 3 – 38
 8 8 1 – 274-V

Ötsoros dallamok

2 VII bIII 2 – 66, 169
 V V 2 1 – 139
 V 1 VII b3 – 68
 1 1 1 V – 163
 1 1 1 1 – 326
 1 1 3 3 – 149
 1 1 5 1 – 284, 286
 1 1 5 1 – 96
 2 1 2 4 – 311
 2 2 1 1 – 54, 91, 179-XV
 5 1 2 3 – 298
 5 1 3 V – 332
 5 1 5 3 – 299
 2 2 b3 2 – 144
 2 2 4 4 – 287, 288
 3 3 2 2 – 197-III
 VII 4 4 4 – 274-II, 275-VII, 277-VII, 278-I, 280
 V 1 5 4 – 203-II
 1 1 5 1 – 96
 V 5 4 4 – 248-I
 1 5 1 1 – 276-VIII

1 5 4 2 – 177
 1 5 4 5 – 234
 1 5 5 5 – 274-II, 275-VII, 277-VII, 278-I, 280
 4 5 8 2 – 170
 5 5 4 5 – 238, 276-III, 278-II

Hatsoros dallamok

V V V V 1 – 97
 1 V 1 V V – 264-I.
 1 1 V 5 5 – 4, 106
 1 1 b3 VII b3 – 237
 1 1 3 3 5 – 272-II
 2 2 1 #VII 3 – 73
 5 5 1 2 2 – 263-II, 294, 295
 //:5 5 1 :// 3 1 – 223
 5 5 1 #7 #7 – 93
 1 2 3 3 3 – 181-III, 190, 191
 2 2 2 2 5 – 98
 b3 b3 b3 1 b3 – 47
 3 3 2 2 1 – 14, 17
 3 3 2 2 3 – 10-12, 17-19
 3 3 3 1 3 – 12
 3 3 5 5 5 – 248-III
 V 1 5 2 1 – 274-VIII
 V 1 5 2 2 – 275-VI
 V 1 5 3 1 – 202-I
 V 1 5 3 2 – 240-II, 243-I, 244-I, 251-I, 257-IV
 1 5 2 b3 5 – 107
 5 5 1 1 5 – 268-II, 271-II
 8 5 8 5 5 – 264-I

Hétsoros dallamok

1 1 3 3 3 5 – 329
 1 1 3 3 5 1 – 202-II
 1 1 3 3 5 5 – 248-II, 314
 1 1 5 5 3 1 – 314
 1 1 5 5 5 1 – 254-V, 261-I, 262-II
 2 1 2 1 2 4 – 311
 5 1 2 2 1 2 – 315

Nyolcsoros dallam

1 1 1 3 3 5 1 – 274-VIII/1

Kilencsoros dallamok

3 3 2 5 2 2 5 5 – 105
 5 5 1 5 5 1 3 1 – 223

KEZDŐ SOROK BETŰRENDES MUTATÓJA

Adjon az Isten ennek a gazdának – 33
Adjon az Űristen ennek a gazdának – 30–32
Adjon Isten jó éjszakát – 180-VII, 182, 243-VI, 244-VIII, 258-V
Adjon Isten szerencsés jó estét! Boldog ez az óra – 243-II
A három bölcs király, a három bölcs király messze földre – 20
A karácsony éjszakáján – lásd Karácsonynak éjszakáján
A kis Jézus aranyalma – 199, 210, 212, 282
Akolba vannak – 203-II
A kutyának tarka lába – 46, 47
A macskának kesely lába – 45
Ama híres Apolló is veszi hárfáját – 346
Amoda látok fényességet – 246-III
Angyali glórija zeng Betlehem felett, nagy fénnel im' kinyílt az ég – 240-V
A pásztorok hallották már szavunkat – 276-VIII
A pásztorok, pásztorok Betlehembe jártok – 250-II
A pünkösdek jeles napja/napján – 132–136
A Szent János érdeme vezéreljen mennyégbe – 346
A Szent Péter apostol – 141
A szép Szűz Mária Szent Fijának – 302, 303
A szűz egy fiat szült – 232-II, 234, 238, 276-III, 278-II
A szűz szülé Szent Fiát, örvendezvén – 274-IX
A Tekiján nagy fényesség támad – 148
Atyám, hogyha lehet, múljék el e pohár – 71, 72
Az isteni gyermeket – 19
Az Istennek szent angyala – 293
Az Isten szent szülőanyja – 249-II
Az Istenszülő Szűzanya – 180-II
Az utolsó végvacsorát – 67
Á, á, á, kolbász, oldal szalonna – 241-II
Áldj meg minket, Jézus, kik itt egybegyűltünk – 179-XV
Áldott légy, Szent Atyánk, hogy így jó' tartottál – 29
Báránbórból van – 41
Bárcsak előbb/régen felébredtem volna – 249-III, 283–286
Bé is néztem, bé is tekintetem – 246-IV
Betlehembe/Ménysországba menj/jer/gyer, pajtás, menj/jer/gyer, pajtás – 245-V, 253-IV, 254-VI, 271-III, 272-IV
Betlehemi pásztorok – 319

Betlehemi pusztán örvendetes hír van – 201-I
 Betlehemnek összlakói/öslakóji, álmotokból keljetek – 178-VI, 179-V
 Betlehemnek pusztájában – 221, 263-II, 294–296
 Betlehemnek szép hátárán nagy fényesség támadott – 227, 326
 Betlehemnek városkája – 189
 Betlehemnek városkája sok vendéggel van tele – 178-VI
 Beváltá szent szavát – 137
 Bé, bé, bé, béles, rétes jó vóna – 267
 Búcsúztatlak téged e ravasz világtól – 49, 50
 Bujtár volt a nagyapám, bujtár vagyok én is – 247-III
 Cukros zabot adtam a lovamnak – 38
 Csikós vagyok, csikósnak születtem – 259-III, 260-I
 Csipkés a szőlő levele – 42
 Csirke csipog az ágy alatt – 350
 Csordapásztorok – 203-I, 204-I, 206-I, 213, 244-II, 246-I, 249-I, 253-VI, 256-I, 257-VI, 260-III, 263-I, 270-I, 272-I, 273-I, 278-I, 279, 280
 Dicséretes a gyermek, ki ez nap született – 331
 Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik – 200-IV, 204-II, 216–218
 Dicsértessék Jézus, Mária szente neve – 178-III
 Dicsértessék Krisztus/Jézus az magos mennyégben/egekben – 274-I, 275-I, 276-II, 277-I
 Dicsértessél, Jézus Krisztus – 178-IX, 179-XII
 Dicsőség, dicsőség nekéd, mennyei fölség – 330
 Dicsőség mennyben az Istennek – 244-V, 250-I, 329
 Dicsőség mennyben Istennek – 275-III, 276-V, 277-III, 278-IV
 Dicsőséges Szent Annának – 154
 Dicső Szent Jánosnak ünnepét szenteljük – 274-II/2
 Disznót vágtak/öltek itt – 22–24
 Egek királynéja, menyország csillaga – 179-VI, 181-IV, 186, 196
 Egy fényes csillag szállt Betlehem felett – 179-VII
 Egyszer/Egykor a kis Názáretbe – 182, 193
 Együttünk (mi) kántáni – 25, 27
 E húsvét ünnepében, e húsvét ünnepében örvendjünk, keresztyének – 106
 Ej, víg juhászok, csordások – lásd Hej, víg juhászok...
 Elérkezett ama boldog és szerencsés óra – 297
 Elérkezett a szerencsés éjtszaka – 245-VIII
 Elindulának – 13-II, 240-VIII, 251-II, 261-II, 266-VI, 268-IV
 Elindulván a szentcsalád szālást keres szívünkben – 187
 Elmúlt farsang, itt hagyott – 53
 Elvégeztük, buzgó hívek, az olvasót – 179-XI
 Elvégeztük imáinkat Szűz Mária nevében – 180-IX
 Elvégeztük immár a szent imánk – 178-VII
 E napon ontod az első csepp vért – 6
 Este van már, késő este – 178-X, 179-XIII
 Ez esztendőt megáldjad, ez esztendőt megáldjad, ó, Szent Jehova Isten – 4
 Ez iccaka Úr anyála Betlehem pusztájában szállott vala – 313
 Ébredj, ember, mély álmodból – 160
 Én bundámat leteszem, leteszem – 252-II
 Én mennyei angyal vagyok – 242-I

Én nemzetem, zsidó népem – 74–76
 Fehér fuszujkavirág – 37, 40
 Fel, nagy örömré, megszületett – 264-I.
 Fölserkenj, szent hajnal – 340
 Fölserkenj, Szent János – 339
 Föltámadt Krisztus e napon – 100, 101
 Fömentem a heggyre – 341
 Fújd, Gyurka, a dudádat – 219, 220
 Fújjad, Istók, a dudát – 266-V
 Gábrijél angyal mennyekből követ Istentől – 172
 Gábrijel arkángyal leszállott a földre – 176
 Gábrijel indula követségbe – 171
 Gloria, gloria in excelsis Deo – 265-III, 276-IV
 Glória, glória, in excelsis szűzeea – 278-III
 Glória inekszent szűz Deó/dijó – 275-II, 277-II
 Glória in excelzisz Deó – 242-I
 Gyászba borult Isten csillagvára – 81–85
 Gyermek, gyermek, mondd meg nekem, mi jaz egy – 231
 Gyertek ide, csókolgassuk – 180-VI, 183
 Gyertek ide, csókolgassuk a szent keresztet – 184
 Ha feljön a piros hajnal – 179-XII. Vö. Még feljön...
 Hajja sette bukore, sej ódá té – 276-XI
 Halljátok-e, magyarok, itt a Tekija – 149
 Halljátok, új hírt mondok – 265-VI
 Hallod, pajtás, angyali szó zengedez a fülemben – 254-III
 Ha meghalok, temessetek ürmös borba – 48
 Harmatozzatok – 177
 Hálát adunk tenéked, édes Istenünk – 178-XI, 179-XIV
 Háromkirályok napján/napját/napja – 10–12, 13-I, 14, 15-I, 16-I, 17, 18
 Házigazda, gazdasszonyunk, köszönjük jószágát – 244-VII
 Hej de kutya kedvem van – 39
 Hej/Sej/Ej, víg juhászok, csordások – 200-III, 232-I, 233, 240-I, 254-VII, 255-I, 259-II, 260-II,
 266-IV, 277-IX, 328
 Hever a nyáj, leülhettek – 268-II, 271-II
 Hírt, pajtás, ha mond nekünk az angyal, hogy ne féljünk – 254-IV
 Hogy kedves álmot szerezne szentséges kisfijának – 312
 Hozzátok mennejei királyi székemből – 61
 Húsvét napja éjszakáján idvezítőnknek – 104
 Húsvét napja éjszakáján Üdvözítőnk feltámadván – 105
 Ím a hajnal, jön az angyal, liljomszál kezében – 173, 179-III
 Ime, hozzád jöttünk, Istennek anyja – 151
 Ime/Imé, egykor Szent István Istenben feláll(v)a – 274-II/1, 336
 I'midőn mindēneket – 239. Vö. Midőn mindēneket
 Induljunk, ballagjunk, dudaszóval harsogjunk – 250-VI
 Isten anyja, Szűz Mária, szent olvasó királynéja, százszor üdvözlég – 178-IV
 Isten áldja meg – 255-VI, 259-IV
 Isten áldja még bőséggel ezen házigazdát – 243-V
 Isten veled, kegyhely, Isten veled – 150

Istók, Bértók, János, Elek, megáradtak már a szelek – 250-III
 Jaj, jaj, gyászos lónak gyászos élete – 51
 Jertek, ó bínések, világ csudájára – 86
 Jézus ágyán nincsen paplan – 245-VII
 Jézus szenvedéséről, bűnösök, emlékezzünk – 55, 56
 Jobb ez a gazda – 253-V
 Jobb ez a gazda, mind a másik vót/az a másik – 256-VI, 257-V, 262-I
 Jöjj el, ó, Szentlélek, menyeyi fényedben – 139
 Jöjjetek be, pásztorok, pásztorok – 253-I
 Juhok pásztori, kik a hegyekben – 226
 Karácsonynak/Karácsonyi éjszakáján/éjszakája – 200-II, 205-I, 206-II, 211, 228, 229
 Karácsony este éccaka – 230
 Kántáni, kántáni – 26
 Kedves álmod hogy szērēzne szülöttjének – 197-II, 198
 Keljete fel, jó bojtárok – 232-III, 304
 Keljete föl, pásztorok, pásztorok – 265-V
 Keljete fel, pásztorok, pásztorok, örömet hirdete – 241-I, 244-IV, 245-II, 247-I, 256-III, 257-III
 Keljete, pásztorok, kelte nagy öröme – 201-II
 Keseregjünk az egekkel – 89, 90
 Keservessen sirátja Mārijā fįjāt – 87
 Kék a kabátom – 200-V, 205-II
 Kérlek, ó, emberi nemzet – 62
 Készen már a koszorú – 180-IV
 Készül a mennyország gyász-menyegzőre – 79
 Készülj, menj el, ó Gábrijel, Názaret várossában – 175
 Két tanítvány egykor – 110
 Ki az, aki nálunknál ilyen későn jár – 240-IV
 Kicsoda, ki jaz – 253-II
 Ki megfeszítettet vala – 103
 Királyi zászlók lobognak – 77, 78
 Királyok királya – 246-V
 Kis Jézus, ne vess meg bennünket – 264-IV
 Kiskarácsony, nagykarácsony – 333
 Kiterjeszti az éj szárnyát az Olajfa-hegy felett – 70
 Koca, koca tarka – 28
 Kontra, kontramars, a seggedre mars/hass – 43, 44
 Koszorút köt neked minden hív lélek – 145
 Kösd föl, Örszi, ködmönkédet – lásd Öltsd föl, Örszi...
 Köszönjük, jó gazda/gazdánk – 190, 191
 Köszönteni jöttünk, ó Mārija – 152
 Köszöntsik a szentcsáládot – 195
 Következendő halálát – 73
 Krisztus feltámad – 107
 Krisztus Jézus született, örvendezzünk – 263-III, 264-III
 Krisztus mihelyt fölkele – 107
 Krisztus születését angyalok hirdete – 201-IV
 Krisztus Urunknak áldott születésén – 208, 209
 Küldé az Úristen – 163

Lábadhoz, Jézusom, leborulok – 63
 Látod, pajtás, most állottam talpra – 249-III
 Lehullott a Jézus vére – 59, 60
 Magam sem vagyok gyerek – 274-VII
 Már ez a gazda jobb, mint a másik – 258-III
 Mária bújában igen siránkozik – 91
 Mária, Mária – 158
 Mária, Mária, eljött az éjszaka – 181-II
 Mária, szűz virág Jeruzsálem templomában – 179-I
 Már mi innen elmehetünk – 258-IV
 Megdőglött a bíró lova – 36
 Megjártuk már a szent keresztutat – 57, 58
 Megjelent egy kisdéd Szent Anna ölében – 157
 Megkondulnak a harangok – 180-V
 Megnyílik a menyország, nézik a földet – 178-I
 Megnyílt a szép menyországnak drága arany kapuja – 179-IX
 Menj el sietséggel – 159, 164, 165
 Menjünk mi is Betlehembe – 201-III, 222
 Mennyből alászállott, mennyből alászállott Úr angyala – 174
 Mennyből az angyal – 202-I, 240-II, 243-I, 244-I, 245-III, 251-I, 252-III, 255-II, 257-IV, 258-II,
 265-I, 266-I, 269-II, 274-VIII, 275-VI, 276-X, 277-VI
 Mennyből jövök most hozzátok – 281
 Menyországba jer, pajtás, jer, pajtás – lásd Betlehembe menj, pajtás...
 Még feljön a piros hajnal – 178-IX. Vö. Ha feljön...
 Mídon mindeneket – 239, 276-I
 Mi, gyarló emberek, kik e földön élünk – 54
 Mikor Máriaéhoz – 179-II
 Mikor Máriához az Isten angyala – 161, 200-I
 Mikoron Jézus – 66
 Mimi-mama, mimi-mama – 111–114, 116
 Mimi-mama, mi van ma/máma – 115, 117–122, 124–131
 Mint a bárány, ha mēgy vesztőhelyre – 80
 Mi van máma, mi van máma – 123
 Mivel hónap Szent János napja valaha – 338
 Mosolygó, szép estéje – 334-I
 Mostan/Most már kinyílt egy szép rózsavirág – 197-I, 215, 255-IV, 256-II, 257-II, 268-I, 290–292
 Most érkeztem e helyre – 349
 Nagy öröm vān āz egekben – 155
 Nagy szívvel várják – 169
 Nahát, édes, jó gazdám – 16-II
 Ne féljete, pásztorok, pásztorok, (nagy) örömet hirdetek – 246-II, 264-II, 274-III, 316
 Nem zörög a nyárfalevél, ha a szél nem fújja – 337
 Nincs oly elme, ki fölérje Mária méltóságát – 162
 Nosza, pásztorok, kik a hegyekben – 226
 Nosza, tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt Betlehem várossát/nyáját és a gulyát – 246-II, 269-III
 Nyissátok meg ajtótokat, jó keresztények – 257- I, 258-I, 259-I
 Nyugodjál már, virágom – 93
 Ó, boldog Betlehem, áldások várossa – 243-IV, 244-III, 253-VII, 301

Ódal kóbasz, szalonna – 247-IV
 Ó, egek, sírjakok, kösziklák nyiljakok – 94, 99
 Ó, én gyászba borult, szöröncsétlen anya – 92, 99
 Ó, fényességes szép hajnal – 166–168
 Ó, jaj nekem, Máriának – 95
 Ó, Jézus, Jézus – 194
 Oláh fáta, fáj a háta – 278-VII
 Ó, mely jóízűet elaludtam – 265-IV
 Ó, mi csodálatos a lónak élete – 52
 Ó, mi kegyes, jó barátunk, téged köszöntünk – 348
 Ó, nyíljék ki magas mennyben mennynek arany kápuja – 185
 Ó, örvendetes, áldott nap – 156
 Ó, örvendetes hírhallás – 21
 Ó, szentcsalád, köszönteni jöttünk buzgó, hív tisztelőid – 178-II
 Ó, szentcsalád, köszöntünk – 178-VIII, 192
 Ó, Szentlélek, nagy Úristen, leborulva kér e nép – 138
 Ó, szerencsés jó estét, jó estét, boldog ez az óra – 252-I
 Ó, szerencsés örömdő – 240-VII
 Ó, szép Jézus, ez új esztendőben légy híveidben – 7–9
 Ó, szűrszabó, rongyos csizmadija, goromba varga – 334-II, 342-II
 Ó, Szűz, hét fájdalmid, jutnak eszembe siralmid – 68
 Ó, te dudás, mit szungyikász – 202-III
 Öltsd/Kösd föl, Örzi/Katka, ködmönkédet – 250-IV, VII, 251-III, 273-II, 305, 306
 Örömnapot adott nekünk az egek jósága – 310
 Örvend az ég vigassággal/vigassága dicséretekkel/dicséreteddel – 335, 342-I, 343-I, 344
 Örvendetes napunk támadt – 102
 Örvendetes olvasóddal, Márija, tisztelünk – 179-VIII, 180-III
 Örvendezzink, Betlehembe menjünk ajándékokkal – 325
 Örvendjen az egész világ – 225
 Pásztorok, fel, éjfél van, nem illik már szunnyadni – 327
 Pásztorok, igen jó hírt hoztam tihozzátok – 274-V
 Pásztorok, keljete, keltek nagy öröme – 274-IV
 Pásztorok, keljünk föl – 202-II, 248-II, 254-V, 261-I, 269-III, 272-II, 274-VIII/1, 275-V, 276-VII, 277-V, 278-VI, 314, 315
 Pásztorok, kik nyájnál szüntelen vigyáztok – 300
 Pásztorok, ne aludjatok, ébredjete gyorsan fel – 250-V
 Pásztorok, nyájastól/nyájaktól keljete fel – 232-VI, 236, 276-IX, 318
 Pásztorok, pásztrok Betlehembe – 254-I
 Pásztorok, pásztrok, keljete föl – 242-II, 266-II, 317
 Pásztorok, pásztrok, örvendezve – 240-III
 Pásztortársim/Pásztortársak, jó/új hírt mondok – 224, 248-III, 265-VII, 321
 Pásztortársim, mit jelent – 274-VI
 Piros pünkösdi napján a Szűz Márija – 140
 Pista fújja a dudáját, a dudáját – 240-VI
 Sej, víg juhászok, csordások – lásd Hej, víg juhászok...
 Serkenjete, pásztrok (pásztrok), kik nyáj mellett alusztok – 275-IV, 276-VI, 277-IV, 278-V
 Serkenj fel, fiam – 275-VII, 277-VII
 Serkenj fel, múzsám, pendítsd citéradat – 347

Serkenj, lelkem, mély álmodból – 232-IV, 237
 Siralomház Jeruzsálém 97, 98
 Sír az Isten Báránya – 197-III, 332
 Sírt Jézus szent anyja hullajtván bő könnyeket – 88
 Sírval kérdi Szűz Mária – 96
 Sötét éjjel Betlehem tájára – 298, 299
 Szaporán keljetek fel, (jó) bojtárok – 207, 254-II, 255-III, 266-III
 Szállást keres a szentcsalád – 179-IV, 180-I, 181-I, 188
 Százesztendő kanverébnek hátul van a farka – 343-II
 Szent János áldása – 181-III, 190, 191
 Szent Jánosnak szép, kegyes áldása – 180-VIII, 351–353
 Szent olvasót elvégeztük – 179-X
 Szép kelet, szép nap, nincs benned homály – 5
 Szívünk vígsággal ma bétött – 223
 Szóljatok, ó, pásztorok, mi dolgot lertetek – 232-V, 235, 322
 Szombat első napjára – 108, 109
 Született szűz leánytól – 287, 288
 Szűz Mária a kis Jézust ölében tartja – 289
 Szűz/Ó, Mária e világra nekünk Szent Fiját hozá – 15-II, 265-II, 323, 324
 Szűz Mária, szívünkben vagy – 153
 Tarka-barka rokolyának elszakadt a ránca – 35
 Te meg, pajtás/Te is, Pista, térítsd vissza a juhokat – 243-III folytatása, 245-VI
 Titire, Titire, te menj be előre – 245-II
 Tizenkettő az óra – 248-I
 Tizenkettőt üt az óra – 253-III
 Ugráljunk, táncoljunk a Betlehem mellett – 243-III, 244-VI, 245-IV
 Új esztendő, az új idő – 1
 Új esztendő, vígságszerző – 2, 3
 Új hírt mondok, víg örömet – 320
 [Úr] Krisztus feltámadá – 107
 Urunk menván Olajfák hegyére – 69
 Üdvözlégy, áldott légy, Jézus nagyanyja – 147
 Üdvözlégy, Betlehemben szület Jézus teste s vére – 311
 Üdvözlégy, drága királyunk – 65
 Üdvözlégy, Jézus – 256-V, 274-II
 Üdvözlégy, ó föld öröme, boldog Szent Anna – 146
 Üdvözlégy, ó kegyes anya, hétfájdalmú Mária – 64
 Üdvözlégy, Szent Anna – 144
 Üdvözlégy, Szent Anna, Jézus nagyanyja – 142, 143
 Üdvözlégy, Szent Szűz – 170
 Üdvözölt légy, ó dicső Szent Anna – 178-V
 Városon kint, nem messze, nem messze – 255-V
 Vedd rád, Kató/Katkám, ködmenkédet – 247-II, 272-III
 Vedd rád, pajtás, a bundát (a bundát) – 242-III, 268-III
 Vigan zengjétek, citerák, Jézus született/éjféli idején – 245-I, 256-IV, 257-Ib), 307–309
 Vig örömmel, nagy örömmel téged köszöntünk – 345

A DALOK FORRÁSJEGYZÉKE

*Félkövér betűvel, számmal szerepelnek a hangzó melléklet felvételeinek jelzetei.
A kottával nem közölt, csak hivatkozott adatok zárójelben olvashatók*

Újesztendő

Bevezető: AP 15.777a, AP 15.793c

1. Új esztendő, az új idő (újévi köszöntő): **AP 7061c**
2. Új esztendő, vígságszerző (újévi köszöntő): **AP 7060r**, AP 7060p
- 3* Új esztendő, vígságszerző (újévi köszöntő): Magyar Nyelvőr 1876, 141.
4. Ez esztendőt megáldjad (újévi köszöntő): Lsz 26.898, Penavin 1988, 19–20.
5. Szép kelet, szép nap (újévi köszöntő): Arch. 200B 9 = AP 15.776i, Burány 2000, 207–208. (Arch. 143A 14.)
6. E napon ontod az első csepp vért (újévi ének): Arch. 80B 14.
7. Ó, szép Jézus, ez új esztendőben (újévi köszöntő): Arch. 228A 18 = AP 18.697k, Burány 2000, 205–206. (Arch. 229A 13 = AP 18.702c, Burány 2000, 206–207, Arch. 143A 15.)
8. Ó, szép Jézus, ez új esztendébe (újévi köszöntő): Arch. 116B 12.
9. Ó, szép Jézus, ez új esztendőben (újévi ének): **MD093_1_16_36**. (Arch. 116B 16.)

Vízkereszt

Bevezető: Arch. 234B 18 = AP 15.801c, MD093_1_15_24.

10. Háromkirálok napján (csillagjárás): MNT II. 54 = Kiss 1982, 319.
11. Háromkirályok napján (háromkirályi köszöntő): **AP 7073g,h** = Kiss 1972, 66–67 = Kiss 1982, 320. (AP 7073f)
12. Háromkirályok napján (csillagjárás, csillagozás): **AP 8812e** = Kiss 1974, 167.
- 13* Háromkirályok napján (háromkirály-játék): Kálmány 1882, 98–99.
14. Háromkirályok napján (háromkirály-járás): Arch. 200B 4, 7–8 = AP 15.776d,g, Burány 2000, 248.
- 15* Háromkirályok napján (háromkirály játék): Kálmány 1891, 138–139.
- 16* Háromkirályok napján (háromkirály-járás): Gunda 1983, 68–69.
17. Háromkirályok napján (vízkereszt ének, köszöntő): Arch. 201A 9 = AP 15.780a = Bodor 1992, A/1d, Burány 2000, 254–255, Arch. 207B 15, AP 7050b, Arch. 228A 21 = AP 18.697n, Arch. 256A 3, Arch. 224A 8, Arch. 229A 16 = AP 18.702e, Burány 2000, 249–250.
18. Háromkirályok napját (vízkereszt ének): MD094B_08_12, MD091_10_06, Arch. 116B 11, Arch. 116B 17.
19. Az isteni gyermeket (vízkereszt ének): **MD093_1_18_34**.
20. A három bölcs király (vízkereszt ének): Kónya 2004, 61.
21. Ó, örömdetes hírhallás (vízkereszt ének): **AP 7084c** = Kiss–Bodor 1984, 330.

Disznótor

Bevezető: AP 15.795b₂, Arch. 174B 34, Arch. 156B 17 = AP 15.747g, Arch. 161A 1, Burány 2000, 213–246.

22. Disznót vágtak itt (disznótoros köszöntő): **AP 7022c** = Kiss 1982, 278, Lsz 37.779.
23. Disznót vágtak itt (disznótoros köszöntő): **AP 7022b** = Kiss 1982, 279.
- 24* Disznót öltek itt (disznótoros mondóka): Matijevics–Bori 1976, 280. sz.
25. Együttünk kántáni (disznótoros kántáló): Arch. 226A 1.
26. Kántáni, kántáni (disznótoros kántáló): Arch. 176A 14.
27. Együttünk mi kántáni (disznótoros kántáló): DAT_2294_38:37. (Arch. 209A14, Burány 2000, 221.)
28. Koca, koca, tarka (disznótoros mondóka): Lsz 50.635 = a Szegedi Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattára LTSz. 309-71.
29. Áldott légy, Szent Atyánk (disznótoros hálaadó ének): AP 7039e

Farsang

Bevezető: Tóth 1983, 75, Arch. 235B 17 = AP 15.805o, (vö. Burány 2000, 268–270), Arch. 80A 1, Arch. 209B 16, Borus 1981, 27, AP 15.786d₂.

30. Adjón az Úristen (farsangi köszöntő): Arch. 228A 19 = **AP 18.697l** = Paksa 1980, 631. o. 19. sz., Burány 2000, 196–197.
31. Adjón az Úristen (farsangi köszöntő): Arch. 223B 14, 16.
32. Adjón az Úristen (farsangi köszöntő): Paksa 1980, 631. o. 20. sz., Burány 2000, 195–196.
33. Adjón az Isten (farsangi köszöntő): **DAT140_53**, Arch. 145B 9, Arch. 204A14 = AP 15.790f, Burány 2000, 198.
34. Adjón az Isten (farsangi köszöntő): Arch. 220A 6. (Arch. 229A 14 = AP 18.702d, Paksa 1980, 632. o. 21. sz., Burány 2000, 198–199, Paksa 1980, 21. sz.)
35. Tarka-barka rokolyámnak (farsangi multság): Király 1999, 244. o., 183. sz.
36. Megdőglött a bíró lova (farsangi multság): Király 1999, 184. sz.
37. Fehér faszujkavirág (farsangi multság): Király 1999, 186. sz.
38. Cukros zabot adtam a lovamnak (farsangi multság): Király 1999, 187. sz.
39. Hej de kutya kedvem van (farsangi multság): Király 1999, 188. sz.
40. Fehér fuszujkavirág (farsangi multság): AP 6023e = Kiss–Bodor 1984, 334. egyik adata.
41. Báránbőrből van (farsangi multság): AP 6023f = Kiss–Bodor 1984, 389.
42. Csipkés a szőlő levele (farsangi multság): **AP 6023g_{1,2}** = Kiss–Bodor 1984, 145.
43. Kontra, kontramars (kontramars): Ujváry 1975, 60–61.
44. Kontra, kontramars (kontramars): Király 1999, 185. sz.
45. A macskának kesely lába (vornyiktánc): MNT II. 73 = Kiss–Bodor 1984, 105.
46. A kutyanak tarka lába (vornyiktánc): AP 6023d
47. A kutyanak tarka lába (vornyiktánc): Ujváry 1975, 63–64, Király 1999, 251–252. o.
48. Ha meghalok, temessetek ürmös borba (farsangtemetés): Király 1999, 252–254. o.
49. Búcsúztatlak téged e ravasz világból (bögötemetés): Arch. 230B 25 = **AP 18.707b,c**, Burány 2000, 275–276. (VMND III. 149.)
50. Búcsúztatlak téged e ravasz világból (bögötemetés): Arch. 200A 5, Burány 2000, 272–275.
51. Jaj, jaj, gyászos lónak (bögötemetés): Arch. 200B 14 = AP 15.777a₂, VMND III. 151. Burány 2000, 277–278.

52. Ó, mi csodálatos a lónak élete (lóbúcsúztató, böngötemetés): Arch. 235B 20 = AP 15.806a,b, Burány 2000, 271–272, VMND III. 150.
53. Elmúlt farsang, itt hagyott (farsangi ének): Király 1999, 180. sz. (Borus 1981, 28, Király 1999, 254. o.)

Nagyböjt

Bevezető: LSZ IX. 5408/54, Borus 1981, 39.

54. Mi gyarló emberek, kik e földön élünk (hamvazószerdai ének): Kónya 2004, 77.
55. Jézus szenvedéséről, bűnösök, emlékezzünk (keresztúti ének): **MD_73_0_08_35** (6:47-től)
56. Jézus szenvedéséről bűnösök, emlékezzünk (stáció ének): Arch. 147B 3–20, MD091_0_54_58.
57. Megjártuk már a szent keresztutat (keresztúti ének): Arch. 117B 4, Kónya 2004, 82a
58. Megjártuk már a szent keresztutat (keresztúti ének): Kónya 2004, 82b
59. Lehullott a Jézus vére (nagyböjti ének): **AP 7038g**, AP 7037d
60. Lehullott a Jézus vére (nagyböjti ének): Kónya 2004, 85.
61. Hozzátok mennejei királyi székemből (nagyböjti ének): **AP 7036p**
62. Kérlek, ó, emberi nemzet (nagyböjti ének): AP 7037f
63. Lábadoz, Jézusom, leborulok (nagyböjti ének): **MD093_0_58_52**.
64. Üdvözlégy, ó kegyes anya (nagyböjti ének): MD093_0_57_42.
65. Üdvözlégy, drága királyunk (virágvasárnapi ének): AP 7037c
66. Mikoron Jézus (virágvasárnapi ének): AP 7031d, AP 7031c
67. Az utolsó végvacsorát (nagycsütörtöki ének): AP 6024c = Kiss–Bodor 1984, 342.
68. Ó, Szűz, hét fájdalmid (nagycsütörtöki ének): AP 7033o
69. Urunk menván Olajfák hegyére (nagycsütörtöki ének): Kónya 2004, 95.
70. Kiterjeszti az éj szárnyát (nagycsütörtöki ének): Arch. 117B 10.
71. Atyám, hogyha lehet (nagycsütörtöki ének): **AP 7105b** = Kiss–Bodor 1984, 310.
72. Atyám, hogyha lehet (nagycsütörtöki ének): AP 6024a = Kiss–Bodor 1984, 365.
73. Következendő halálát (nagycsütörtöki ének): AP 7027f
74. Én nemzetem, zsidó népem (nagy-pénteki ének): Lsz 27.827, Arch. 224A 9.
75. Én nemzetem, zsidó népem (nagy-pénteki ének): AP 4109b = Kiss 1982, 100, AP 4109c
76. Én nemzetem, zsidó népem (nagy-pénteki ének): **AP 7020g**, Kónya 2004, 94a-b
77. Királyi zászlók lobognak (nagy-pénteki ének): Kónya 2004, 93a-b (Kónya 2004, 83.)
78. Királyi zászlók lobognak (nagy-pénteki ének): **AP 7039f**
79. Készül a mennyország gyász-menyegzőre (nagy-pénteki ének): **AP 7020k**
80. Mint a bárány, ha mēgy vesztőhelyre (nagy-pénteki ének): Lsz 35.355.
81. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének): **AP 7021c**, AP 4110e, Lsz 35.356.
82. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének): AP 7067e, Kónya 1979, 91.
83. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének): AP 18.704a, Burány 2001, 136, AP 7043c
84. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének): Arch. 116B 7, AP 7027g, Arch. 174A 27.
85. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének): **AP 7102b** = Kiss–Bodor 1984, 352.
86. Jertek, ó binesek, világ csudájára (nagy-pénteki ének): AP 7028a, AP 7037a
87. Keservessen siratja Mária fiát (nagy-pénteki ének): Arch. 117A 2.
88. Sírt Jézus szent anyja (nagy-pénteki ének): Arch. 117B 9, Arch. 118A 5.
89. Keseregjünk az egekkel (nagy-pénteki ének): Lsz 32.788.
90. Keseregjünk az egekkel (nagy-pénteki ének): AP 7020l, AP 4110h
91. Mária bújában igen siránkozik (Mária-siralom): **AP 7037b**, ZTI_130218_01/1:38:43.
92. Ó, én gyászba borult, szöröncsétlen anya (Mária-siralom): **AP 4112f**

93. Nyugodjál már, virágom (Mária-siralom): MD093_0_56_41.
94. Ó, egek, sírjatok, kösziklák nyíljatok (Mária-siralom): AP 7036o
95. Ó, jaj nekem, Máriának (Mária-siralom): Kónya 2004, 89.
96. Sírval kérdi Szűz Márija (Mária-siralom): **AP 7077e**
97. Siralomház Jeruzsálém (Mária-siralom): Lsz 33.490.
98. Siralomház Jeruzsálém (Mária-siralom): AP 7020m, Lsz 33.491.
99. Ó, egek, sírjatok, kösziklák nyíljatok (Mária-siralom): Jáki S. Teodóz gyűjteménye, MD-093_0_55_41.

Húsvét

100. Föltámadt Krisztus e napon (feltámadási körmenet éneke): **MD073_0_05_25**, MD073_0_08_35 – eleje.
101. Föltámadt Krisztus e napon (feltámadási körmenet éneke): Kónya 2004, 99a,b, MD093_1_22_04, MD093_1_20_10, ZTI_130218_01/1:31:16, Arch. 210A 19.
102. Örvendetes napunk támad (húsvét hajnali ének): AP 7035a
103. Ki megfeszítettett vala (húsvét hajnali ének): **AP 7035c**
104. Húsvét napja éjszakáján idvözítőknek (húsvét hajnali ének): **AP 7035b**
105. Húsvét napja éjszakáján Üdvözítőnk feltámadván (húsvét hajnali ének): AP 7035d
106. E húsvét ünnepében, e húsvét ünnepében (húsvéti ének): **AP 7051e**
107. Krisztus feltámadta (húsvéti ének): AP 7035e
108. Szombat első napjára (húsvéti ének): Kónya 2004, 100.
109. Szombat első napjára (húsvéti ének): AP 7035g
110. Két tanítvány egykor (húsvéthétfői ének): **AP 7035f**

Pünkösd

111. Mimi-mama, mimi-mama (pünkösdölő): Arch. 147A 3–5.
112. Mimi-mama, piros pünkösd napja (pünkösdölő): **AP 17.248e**, Arch. 235B 1–2 = AP 15.804a–b, Burány 2000, 313–315, Arch. 147A 1–2. (Arch. 114B 10)
113. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Banó 1944, 160–162, Bodor-hagyaték, Arch. 132A 21 = AP 16.212j, Burány 2000, 310–311.
114. Mimi-mama, mimi-mama (pünkösdői köszöntő): Arch. 234B 22 = **AP 15.801i**, AP 15.801j,k, Burány 2000, 307–308.
115. Mimi-mama, mi van máma (pünkösdölő): Arch. 147A 8–9, AP 16.211a, Burány 2000, 329–330.
116. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Arch. 135B 3 = AP 16.212e, Burány 2000, 315–316.
117. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Arch. 135B 3 = AP 15.052b, Burány 2000, 319–320.
118. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Burány 2000, 327–328.
119. Mimi-mama, mi van máma (pünkösdölő): Burány 2000, 304–305, Arch. 201B 6 = AP 15.780h, Burány 2000, 328–329.
120. Mimi-mama, mi van mámma (pünkösdölő): Arch. 201A 8 = AP 15.779f, Burány 2000, 321–322, Arch. 16A 13.
121. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Arch. 278A 11.
122. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Arch. 133A 9 = AP 16.220b, Burány 2000, 324–325, Arch. 327B 21.
123. Mi van máma, mi van máma (pünkösdölő): Király 1999, 181, Borus 1981, 48–49.
124. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdölő): Arch. 183B 16, Bodor-hagyaték.
125. Mimi-mama, mi van mámma (pünkösdölő): Arch. 155B11,12 = **AP 16.225j**, Burány 2000, 322–323.
126. Mimi-mama, mi van máma (pünkösdölő): Arch. 278A 12.

127. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdlő): Arch. 209A 31, Arch. 183B 15.
128. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdlő): Bodor-hagyaték, Burány 2000, 325–326.
129. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdlő): Arch. 193A 1, Burány 2000, 318–319.
130. Mimi-mama, mi van ma (pünkösdlő): Burány 2000, 316–317.
131. Mimi-mama, mi van máma (pünkösdlő): Arch. 210B 13.
132. A pünkösdeknek jelős napja (pünkösdi köszöntő): Arch. 155B 5–6 = **AP 16.225e** = Bodor 1992, A 2/b, AP 17.253g,h, AP 17.255b, Burány 2000, 331–334.
133. A pünkösdeknek jeles napján (pünkösdlő): Arch. 135B 4 = AP 15.052c, Burány 2000, 334.
134. A pünkösdeknek jelős napján (pünkösdlő): Arch. 133B 27 = AP 16.214m, Burány 2000, 335.
135. A pünkösdeknek jelős napja (pünkösdlő): Arch. 135B 20 = AP 15.053e, Arch. 106A 21 = AP 14.996c, Burány 2000, 308–310. (Burány 2000, 311–313.)
136. A pünkösdeknek jeles napján (pünkösdi ének): AP 7036k
137. Beváltá szent szavát (pünkösdi ének): AP 7036m
138. Ó, Szentlélek, nagy Úristen (pünkösdi ének): AP 7036n
139. Jöjj el, ó, Szentlélek, mennyei fényedben (pünkösdi ének): AP 7036l
140. Piros pünkösdi napján a Szűz Mária (pünkösdi ének): MD073_0_23_40.

Aratás

Bevezető: Lsz IX 5406/B/47, Lsz IX. 5411/10, AP 16.212c, Burány 2001, 23, Borus 1981, 55, Arch. 235A 12.

141. A Szent Péter apostol (aratóünnepi ének): Király 1999, 182.

Szent Anna-nap

142. Üdvözlég, Szent Anna (Szent Anna-köszöntő, búcsúsének): Lsz 37.480 = Kiss 1982, 329.
143. Idvözlég, Szent Anna (Szent Anna-köszöntő): Arch. 116B 15.
144. Üdvözlég, Szent Anna (Szent Anna-köszöntő): **AP 7077d** = Kiss 1982, 330.
145. Koszorút köt neked minden hív lélek (Szent Anna-köszöntő): Kónya 2004, 203.
146. Üdvözlég, ó, föld öröme, boldog Szent Anna (Szent Anna-köszöntő): Kónya 2004, 204.
147. Üdvözlég, áldott légy, Jézus nagyanyja (Szent Anna-köszöntő): DAT_130218_01_1_43_31.

Havi Boldogasszony napja

148. A Tékiján nagy fényesség támad (búcsúsének): Arch. 235A 6–7 = AP 15.802b, **AP 15.802c**, Burány 2001, 27–29.
149. Halljátok-e, magyarok, itt a Tekija (búcsúsének): Kónya 2004, 139.
150. Isten veled, kegyhely, Isten veled (búcsúsének): **MD073_0_41_17**.

Nagyboldogasszony napja

151. Íme, hozzád jöttünk (búcsúsének): **Arch. 183A 11**.
152. Köszönteni jöttünk, ó, Mária (búcsúsének): Arch. 183A 10.
153. Szűz Mária, szívünkben vagy (búcsúsének): Arch. 220A 20.

Kisboldogasszony napja

Bevezető: ZTI_130109_01.

- 154. Dicsőséges Szent Annának (búcsúének): Arch. 117 B 19.
- 155. Nagy öröm ván az egekben (búcsúének): **AP 7030j**
- 156. Ó, örvendetes áldott nap (búcsúének): **AP 7028f**
- 157. Megjelent egy kisdéd Szent Anna ölében (ének Kisboldogasszonyról): Kónya 2004, 143.

Advent

Bevezető: Botka 1983, 20, AP 15.786d₂.

- 158. Mária, Mária (adventi köszöntő): AP 16.215e
- 159. Mēnj el sietséggel (ádventölő): MNT II. 315 = Kiss 1982, 288, AP 4111a
- 160. Ébredj, embēr, mély álmodból (ádventölő): MNT II. 320 = Kiss 1982, 289. (Kiss–Bodor 1984, 364.)
- 161. Mikor Máriához az Isten angyala (ádventölő): MNT II. 322 = Kiss 1982, 290, AP 4110f
- 162. Nincs oly elme, ki fölérje (ádventölő): MNT II. 324 = Kiss 1982, 291.
- 163. Küldé az Úristen (adventi ének): **AP 7087h** = Kiss–Bodor 1984, 225.
- 164. Menj el sietséggel (adventi ének): DAT_2295_20:39, IX_5406B51.
- 165. Menj el sietséggel (adventi ének): **AP 7032a**, AP 4111b
- 166. Ó, fényességes szép hajnal (adventi ének): **AP 7039k** = Bodor 1992, A 1/a
- 167. Ó, fényességes szép hajnal (adventi ének): **AP 7084n** = Kiss–Bodor 1984, 290.
- 168. Ó, fényességes szép hájnal (adventi ének): MD094B_07_03, Arch. 117B 20.
- 169. Nagy szívvel várják (adventi ének): AP 7031e
- 170. Üdvözlégy, Szent Szűz (adventi ének): **AP 7039j**, AP 7084l = Kiss–Bodor 1984, 309. (Kónya 2004, 186.)
- 171. Gábrijel indula követségbe (adventi ének): **AP 7085b** = Kiss–Bodor 1984, 280.
- 172. Gábrijel angyal mēnyekből (adventi ének): AP 7020j = Kiss 1982, 292. (MNT II. 318 = Kiss 1982, 293 = Lsz 11.590.)
- 173. Ím a hajnal, jön az angyal (adventi ének): **AP 7032d**, Arch. 115B 19.
- 174. Mennyből alászállott, mennyből alászállott (adventi ének): **MD091_1_19_50**, AP 7032e
- 175. Készülj, menj el, ó, Gábrijel (adventi ének): AP 7031f
- 176. Gábrriel arkangyal leszállott a földre (adventi ének): Arch. 117A 1.
- 177. Harmatozzatok, Égi magasok (adventi ének): AP 7084g = Kiss–Bodor 1984, 350.

Szentcsalád-járás

Bevezető: Arch. 118B 13, Botka 1983, 21–22.

- 178. Megnyíllik a menyország – stb. I–XI: ZTI_130218_01, ZTI_130217_01. (Arch. 117B 12, MD091_0_50_32, Arch. 115B 17, Arch. 116A 13, Kiss–Bodor 1984, 341, MD091_1_17_59, Arc. 116A 4, MD091_1_22_47.)
- 179. Márija, szűz virág – stb. I–XV: MD092B_1_48_54, MD092B_1_30_03, Arch. 115B 18, **MD093_1_24_05**, **MD092B_1_32_40**, **MD093_1_25_29**, MD092B_1_38_29, **MD092B_1_08_51**, MD93_1_05_56, MD094A_06_04, MD092B_1_26_50, MD092B_1_23_06, **MD092B_1_17_05**, **MD092B_1_13_51**, MD092B_1_44_05, MD092B_1_40_47, MD092B_1_45_38, MD-092B_1_46_56, MD092B_1_52_52. (Silling 1989, 195.)

180. Szállást keres a Szentcsalád – stb. I–IX: **Arch. 216A 1**, Arch. 216A 2–7, **Arch. 216A 8**, Arch. 216A 9, Arch. 216B 2–7. (Arch. 208B 11, Arch. 118B 13.)
181. Szállást keres a szentcsalád – stb. I–IV: ZTI_130109_01 (Kónya 2004, 185, 188a)
182. Egyszer a kis Názáretben: Arch. 208B 7, Arch. 208B 10, Arch. 210A 15, Arch. 208B 12, Arch. 224B 16.
183. Gyertek ide, csókolgassuk: Arch. 208B 10.
184. Gyertek ide, csókolgassuk: **Arch. 208A 21**.
185. Ő, nyíljék ki magas mennyben: Arch. 115B 16.
186. Egek királynéja: Silling 1989, 193–194.
187. Elindulván a szentcsalád: Arch. 116A 5.
188. Szállást keres a szentcsalád: Arch. 165B 12–13, Arch. 143A 4–5, Arch. 169B 6.
189. Betlehemnek városkája: Arch. 116A 8–9.
190. Köszönjük, jó gazda: **AP 6024d** = Kiss–Bodor 1984, 346, Arch. 235B 3–5 = AP 15.804c, Burány 2000, 154–155, DAT_0891_25:48.
191. Köszönjük, jó gazdánk: Arch. 228A 25 = AP 18.697s, Burány 2000, 157–158, Kónya 2004, 188b, Arch. 118B 12, Arc. 136B 10 = AP 16.221v, Burány 2000, 156.
192. Ő, szentcsalád, köszöntünk: Arch. 116A 1, Arch. 115B 20.
193. Egyszer a kis Názáretben: Arch. 225A 2, Arch. 224B 3. (Csorba 1988, 257–258.)
194. Ő, Jézus, Jézus: **Arch. 169B 7**, Arch. 173B 12, Kónya 2004, 187.
195. Köszöntsük a szentcsaládot: Arch. 116A 3, Arch. 210A 13.
196. Egek királynéja, menyország csillaga: Arch. 224A 18–19, Arch. 224B 8, Arch. 173B 11, Arch. 210A 11, Arch. 143A 7, Arch. 171A 9.

Bölcsőjárás

197. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág – stb. (bölcsozés I–III): Kiss 1941, 21 = MNT II. 387–I–III = Kiss 1982, 316–318, **AP 7021e**, AP 7021f
198. Kedves álmat hogy szerezne születtjének (bölcsozés): **AP 7021g**
199. A kis Jézus aranyalma (bölcsojárás): **AP 7078o** = Kiss 1982, 315 = Paksa 2004, 11, AP 7078n, Arch. 97B 9, Arch. 98A 10.

Karácsonyi köszöntő

Bevezető: AP 16.213c, Arch. 158A 9 = AP 15.754a, Burány 2000, 163, Arch. 171B 2–3, Arch. 192B 12d = AP 18.691g, Burány 2000, 135, MD093_1_09_04, MD091_1_02_51.

200. Mikor Máriához az Isten angyala – stb. I–IV. (angyali vigasság): Arch. 192B 13 = **AP 18.691h**, AP 17.257g, Arch. 192B 14a = **AP 18.691i**, Arch. 192B 14b = **AP 18.691j**, Arch. 192B 12d = AP 18.691g, Burány 2000, 134, Arch. 192B 14e = AP 18.691m, Arch. 192B 15 = AP 18.692a, Burány 2000, 149–151. (Arch. 192B 12a = AP 18.691d, Burány 2000, 132, Arch. 256A 4, Burány 2000, 136, Arch. 192B 12c = AP 18.691f, Burány 2000, 135, 136, Arch. 180A 15.)
201. Betlehemi puszta öröndetes hír van – stb. I–IV. (karácsonyi köszöntő): Mg 5727A56–59. (Arch. 180A 15.)
202. Mennyből az angyal – stb. I–III. (kóringyáló): AP 16.218a–d, Arch. 132A 32 = AP 16.213a, Burány 2000, 153, 155.
203. Csordapásztorok – stb. I–III. (karácsonyi köszöntő): **AP 7051c₁₋₅** = Bodor 1992, A 1/c = Kiss 1972, 55–57.
204. Csordapásztorok – stb. I–II. (kóringyáló): Arch. 205B 6–7 = AP 15.796f,g, Burány 2000, 167–168.

205. A karácsony éjszakáján – stb. I–II. (kóringyáló): Arch. 113A 2–3 = Paks 1980, 138j, 138, **AP 7102e** = Kiss–Bodor 1984, 306, AP 7090o.
206. Csordapásztorok – stb. I–II. (karácsonyi köszöntő): Arch. 139A 1, Arch. 138B 17–18. (Arch. 141B 15, Botka 1983, 51–52.)
207. Szaporán keljete fel, bojtárok (karácsonyi köszöntő): Lsz 17.573. (Kónya 2004, 16.)
208. Krisztus Urunknak áldott születésén (karácsonyi köszöntő): **AP 7051b**
209. Krisztus Urunknak áldott születésén (karácsonyi köszöntő): **AP 7087j**, AP 7087k = Kiss–Bodor 1984, 262.
210. A kis Jézus aranyalma (karácsonyi köszöntő): **AP 7050e** = Kiss 1972, 54–55, AP 7050d, Arch. 209B 6.
211. Karácsonyi éjszakáján (karácsonyi köszöntő): AP 4109d, DR-100_0021, Arch. 98A 9, Arch. 156B 2 = AP 15.749c, Arch. 116B 10, Arch. 117A 3, Arch. 31A 10, MD094B_08_13, MD093_1_00_28, MD093_1_04_12. (MNT II. 553 = Kiss 1982, 298.)
212. A kis Jézus/Kis Jézusnak aranyalma (karácsonyi köszöntő): **Arch. 132B 16** = AP 16.214i, Burány 2000, 164–165, Arch. 133B 31 = AP 16.215c (Kónya 2004, 27, 28.)
213. Csordapásztorok (kóringyáló): AP 7050c, Arch. 215A 21, Arch. 224B 13, Arch. 220A 7, Arch. 165B 14, AP 18.692a, MD094B_10_35.
- 214* Csordapásztorok (kóringyáló): Kálmány 1882, Szokások 1.
215. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág (karácsonyi köszöntő): Arch. 168A 4, Kónya 2004, 17–18. (Arch. 192B 12b = AP 18.691e, Burány 2000, 133.)
216. Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik (kóringyáló): Arch. 228A 16 = AP 18.697i, Burány 2000, 165–167, Kónya 2004, 21.
217. Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik (karácsonyi köszöntő): Arch. 208A 23.
218. Dicsértessék a kis Jézus, aki itt fekszik (karácsonyi köszöntő): **Arch. 208A 10.**
219. Fűjd, Gyurka, a dudádat (karácsonyi köszöntő): AP 18.385a = **Arch. 62A 14.**
220. Fűjd, Gyurka, a dudádat (karácsonyi köszöntő): MD094B_01_40, MD094B_03_56.
221. Betlehemnek pusztájában (karácsonyi köszöntő): Arch. 117B 5.
222. Menjünk mi is Betlehembe (kóringyáló): **Arch. 88A 16.**
223. Szívünk vígsággal ma bétött (legények kántálója): **AP 7088f** = Kiss–Bodor 1984, 308.
224. Pásztortársak, jó hírt mondok (kóringyáló): Arch. 88A 15.
225. Örvendjen az egész világ (karácsonyi köszöntő): Arch. 208A 11.
226. Juhok pásztori, kik a hegyekben (karácsonyi köszöntő): AP 7034f, Arch. 117B 6.
227. Betlehemnek szép hátarán (karácsonyi köszöntő): Arch. 31A 9, MD094A_07_36, ZTI_130218_01/1:44:58.
228. Karácsonynak éjszakája (kóringyáló): Arch. 204A 9 = AP 15.790a, Arch. 145B 7–8, Burány 2000, 155–156, 158–159, Arch. 327B 25.
229. Karácsonnak éccakáján (kóringyáló): Arch. 88B 1, Arch. 229A 11 = AP 18.702b, Burány 2000, Bodor-hagyaték
230. Karácsony este, éccakája (kóringyáló): Arch. 136B 5, Burány 2000, 160–161. (Arch. 158A 19 = AP 15.754j.)
231. Gyermekek, gyermekek, mondd meg nékem (katekizmusi ének kóringyáláskor): Arch. 231A 1 = **AP 18.707c**, Burány 2000, 138–141. (Burány 2000, 141–144, Burány 2000, 137.)

Leányok megéneklése

Bevezető: Arch. 167B 5.

232. Hej, víg juhászok, csordások – stb. I–VI. (huszártjáték): Botka 1983, 86–100. (Nagy 2009.)
233. Hej, víg juhászok, csordások (huszártjáték): AP 7095b = Kiss–Bodor 1984, 351, AP 7090j

234. A Szűz egy fijat szült (huszárjáték): AP 7080j = Kiss–Bodor 1984, 288.
 235. Szóljatok, ó, pásztorok, mi dolgot leltetek (huszárjáték): **AP 7095f** = Kiss–Bodor 1984, 286.
 236. Pásztorok, nyájastól keljetek fel (huszárjáték): Arch. 167B 5, AP 7095d = Kiss–Bodor 1984, 287.
 237. Serkenje, lelkem, mély álmodból (serkenyezés): **AP 7095c**, AP 7080f, AP 7104h, AP 7102c =
 összevonva Kiss–Bodor 1984, 357.
 238. A Szűz egy fijat szült (serkenyezés): **AP 7102g** = Kiss 1972, 51–52, AP 7096h, AP 7104i, AP
 7095a, AP 7090h = összevonva Kiss–Bodor 1984, 289.
 239. I'midőn mindēneket (serkenyezés): **AP 7083p**, AP 7095g = összevonva Kiss–Bodor 1984, 255.

Betlehemes játékok

Bevezető: Arch. 162B 23, Arch. 167B 5, Arch. 208A 12.

240. Hej, víg juhászok, csordások – stb. I–VIII. (betlehemjárás): AP 4099f–h, AP 4100a–e = Kiss
 1982, 308–314, 2. (MNT II. 516 = Kiss 1982, 297, MNT II. 416 = Kiss 1982, 1.)
 241* Keljetek fel, pásztorok, pásztorok – stb. I–II. (betlehemes játék): Papp 1994, 153–155,
 MD091_1_11_37.
 242. Én mennyei angyal vagyok – stb. I–IV. (betlehemes játék töredéke): Arch. 183A 21–25, Arch. 183B 1.
 243. Mennyből az angyal – stb. I–VI. (betlehemes kántálás): **AP 8811h–i**, **AP 8812a–c** = Kiss 1974, 168.
 244. Mennyből az angyal – stb. I–VIII. (betlehemes játék): Arch. 136A08–10 = AP 15.054j–15.055k,
 Bodor-hagyaték gépelt jegyzete Papp György 1971-es és Burány Béla 1972-es gyűjtéséről.
 (Arch. 135B 6 = AP 15.052e, Arch. 135B 30 = AP 15.054a, vö. Burány 2000, 65, Papp 1975,
 101–107; 1994, 29–41, Burány 2000, 52–64.)
 245* Vígán zengjete, citerák – stb. I–VII. (karácsonyi misztérium): Arany–Gyulai 1872, 50–57,
 Lsz 15.814.
 246. Csordapásztorok – stb. I–V. (betlehemes játék): Arch. 133A 3 = AP 16.219b–l, Burány 2000, 72–77.
 247. Keljetek föl, pásztorok, pásztorok – stb. I–IV. (betlehemes játék): Papp 1994, 183–188. (vö.
 Papp 1975, 118–121) és gépelt másolata kottás kiegészítéssel a Bodor-hagyatékból, Arch. 143A
 11. (Arch. 169A 3, Arch. 169B 5.)
 248. Tizenkettő az óra – stb. I–III. (betlehemes játék): Arch. 80B 9–11.
 249. Csordapásztorok – stb. I–III. (betlehemes játék): Arch. 235B 12–14 = AP 15.804j–15.805c,
 Burány 2000, 66–68, Arch. 132B 1–3 = AP 16.213e–g, Burány 2000, 68–70.
 250. Dicsőség mennyben az Istennek – stb. I–VII. (betlehemes játék): AP 15.049j–15.050g, Burány
 2000, 30–34, Arch. 237B 2 = AP 15.812i, AP 15.050h–m, Burány 2000, 22–24, AP 16.212f (AP
 16.211m, Arch. 115A 6 = AP 16.226h, AP 17.248k, AP 16.212a, Arch. 132A 22 = AP 16.212k,
 Burány 2000, 34–35.)
 251. Mennyből az angyal – stb. I–III. (betlehemes játék): Arch. 234B 19–21 = **AP 15.801d–h**, Burány
 2000, 36–38. (AP 17.260j, AP 17.264c.)
 252. Járjad, lábom, a táncot – stb. I–IV. (betlehemes játék): Arch. 222B 8, Arch. 223A 6, Arch. 197A
 5–15, Arch. 197B 1–3, Arch. 16A 14–15.
 253* Jöjjetek be, pásztorok, pásztorok – stb. I–VII. (betlehemes játék): Arch. 133A 2 = AP 16.218g–
 s, AP 16.219a, Burány 2000, 78–85. (Papp 1975, 112–114; 1994, 161–166.)
 254. Pásztorok, pásztorok Betlehembe – stb. I–VII. (betlehemes játék): Arch. 229A 11–12 = AP
 18.705d,e, Arch. 230A 13 = AP 18.705f,g, Arch. 232B 2–6, Burány 2000, 39–46.
 (Arch. 256A 8–9, Burány 2000, 51.)
 255* Sej, víg juhászok, csordások – stb. I–VI. (betlehemes játék): Bodor-hagyaték.
 256* Csordapásztorok – stb. I–VI. (betlehemező): Kálmány 1891, 130–137. (AP 16.215m, Burány
 2000, 109.)

257. Nyissátok meg ajtótokat – stb. I–VI. (betlehemes játék): Arch. 229A 1–10 = AP 18.701*b*, AP 18.701*c,d*, AP 18.701*e–g*, **AP 18.701*h,i***, **AP 18.702*a***, Burány 2000, 91–99.
258. Nyissátok meg ajtótokat – stb. I–V. (betlehemes játék töredéke): Burány 2000, 99, 101–104.
259. Nyissátok mög ajtótokat – stb. I–IV. (betlehemi köszöntés): Burány 2000, 110–112, Arch. 22B 4, Arch. 23A 1, Arch. 20B 2. (Burány 2000, 108.)
260. Csikós vagyok, csikósnak születtem – stb. I–III. (betlehemes játék): AP 16.215*g*, **AP 16.215*h***, AP 16.215*i–m*, Burány 2000, 104–107, 109. (Papp 1975, 115–117; 1994, 157–160, AP 15.796*h*, Burány 2000, 107.)
261. Pásztorok, keljünk föl – stb. I–II. (betlehemes játék): Arch. 132B 6–8 = AP 16.213*j*–16.214*a*, Burány 2000, 70–72, eltérő adatokkal.
262. Jobb ez a gazda – stb. I–II. (betlehemes játék): Arch. 17A 6–8, Bodor-hagyaték.
263. Csordapásztorok – stb. I–III. (betlehemes játék): Bodor-hagyaték, Arch. 171A 15–17, Arch. 171A 25–26.
264. Fel nagy örömré, most született – stb. I–IV. (betlehemes játék): Bodor-hagyaték, Arch. 171A 10–14, Arch. 171A 25–26.
- 265* Mennyből az angyal – stb. I–VII. (karácsonyi misztérium): Arany–Gyulai 1872, 96–101.
- 266* Mönnyből az angyal – stb. I–VI. (betlehemező): Kálmány 1882, 96–98.
267. Bé, bé, bé, béles, rétes jó vóna (betlehemes játék töredéke): Arch. 200B 5,6 = AP 15.776*e,f*
268. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág – stb. I–IV. (betlehemi játék): AP 7049*g₁*–7050*a₂*.
- 269* Mennyből az angyal – stb. I–III. (karácsonyi misztérium): Magyar Nyelvőr 1876, V. évfolyam, 183–184.
- 270* Csordapásztorok (karácsonyi misztérium töredéke): Magyar Nyelvőr 1884, XIII. évfolyam, 181–182.
271. Csordapásztorok – stb. I–III. (betlehemes játék): Arch. 202B 6, Arch. 203A 1 = AP 15.783*f*, **AP 15.784*a*** = Bodor 1992, A 1/b, AP 15.784*b–e*, Burány 2000, 113–119, Arch. 207B 13–14, Burány 2000, 85–87. (Arch. 120A 12–13.)
272. Csordapásztorok – stb. I–IV. (betlehemes játék): Arch. 141B 13–14. (Arch. 231B 19–20, Burány 2000, 119–120.)
273. Csordapásztorok – stb. I–II. (betlehemes játék töredéke): Arch. 142B1–4, Arch. 140A 21–23.
274. Dicsértessék Krisztus – stb. I–XI. (betlehemes játék): Benedek–Vargyas 1943, 155–175, MNT II. 759, 766, 757, 410, 647, 768, 685, 636, 489, 487, 398, 452, 616.
275. Dicsértessék Jézus – stb. I–VII. (betlehemes játék): EA 000476.
276. Midőn mindeneket – stb. I–XI. (betlehemes játék): **AP 7092*f–p***, AP 7092*r,s*, AP 7093*a–o* = Kiss–Bodor 1984, 431–439, Botka–Matijevics–Penavin 1970, 107–120, Arch. 67B 6.
277. Dicsértessék Krisztus – stb. I–IX. (betlehemes játék): AP 7091*a–l*, **AP 7091*m–o***, AP 7091*p–s*, AP 7092*a,b*, **AP 7092*c,d*** (AP 7090*i*, AP 7102*h* = Kiss–Bodor 1984, 355.)
278. Csordapásztorok – stb. I–VII. (betlehemes játék): Ujváry 1968, 67–81. (AP 6024*b* = Kiss–Bodor 1984, 354, AP 7088*b* = Kiss–Bodor 1984, 371.)

Karácsonyi ének

279. Csordapásztorok: Arch. 158A 20 = AP 15.754*k*, DAT_2295_18:35, **AP 7040*c***, Arch. 117A 4, AP 17.264*c* (Kónya 2004, 38.)
280. Csordapásztorok: **AP 7084*e*** = Kiss–Bodor 1984, 353.
281. Mennyből jövök most hozzátok: **AP 7034*c***
282. A kis Jézus aranyalma: Arch. 115B 2–3.
283. Bárcsak előbb fölébredtem volna: MNT II. 599 = Kiss 1982, 303.
284. Bárcsak előbb fölébredtem volna: AP 4109*i* = Kiss 1982, 306.

285. Bárcsak előbb fölébredtem volna: AP 4112*e* = Kiss 1982, 305, MNT II. 602 = Kiss 1982, 304.
286. Bárcsak régen fölébredtem volna: Mg 5727A31.
287. Született szűz leánytól: **AP 7084*m*** = Kiss–Bodor 1984, 273.
288. Született szűz leánytól: Lsz 27.600, AP 4111*g* = Kiss 1982, 295.
289. Szűz Mária a kis Jézust ölében tartja: Kiss 1982, 307.
290. Mostán kinyílt egy szép rózsavirág: AP 7032*i*, **AP 7032*j***
291. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág: Arch. 228A 15 = AP 18.697*h*, Burány 2000, 100. (Mg 5109B20, Burány 2000, 26.)
292. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág: Arch. 167B 8, AP 7084*b* = Kiss–Bodor 1984, 362.
293. Az Istennek szent anyala: **AP 7087*i*** = Kiss–Bodor 1984, 265.
294. Betlehemnek pusztájában: **AP 7034*d***, AP 7030*k*
295. Betlehemnek pusztájában: Kónya 2004, 47a
296. Betlehemnek pusztájában: **AP 7102*f*** = Kiss–Bodor 1984, 269, AP 7090*g*
297. Elérkezett ama boldog és szerencsés óra: Kónya 2004, 52.
298. Sötét éjjel Betlehem tájára: Lsz 20.984.
299. Sötét éjjel Betlehem tájára: Kónya 2004, 45.
300. Pásztorok, kik nyájnál szüntelen vigyáztok: Lsz 41.731.
301. Ó, boldog Betlehem, áldások várossa: MD093_1_08_07. (Kónya 2004, 46.)
302. A szép Szűz Mária Szent Fijának: AP 7034*e*
303. A szép Szűz Mária Szent Fijának: Kónya 2004, 35a
304. Keljetek fel, jó bojtárok: **AP 7102*d*** = Kiss–Bodor 1984, 272, AP 7080*k*, AP 7095*e*
305. Kösd föl, Örzse, ködmenkédet: MNT II. 525 = Kiss 1982, 301, AP 4107*f*,*b*, AP 4110*f*, MNT II. 526. (MNT II. 529, 530, 302, AP 4107*c*.)
306. Kösd föl, Örzse, ködmenkédet: AP 4107*d*, MNT II. 527 = Kiss 1982, 300, MNT II. 528.
307. Vigan zengjétek, citerák, éjfél idején: **AP 7032*g*** = Kiss 1972, 53, Arch. 116B 18.
308. Vigan zengjétek, citerák, Jézus született: Kónya 2004, 23b,a, Arch. 115B 10 = AP 18.368*d*
309. Vigan zengjétek, citurák, Jézus született: Arch. 132A 33 = AP 16.213*b*, Burány 2000, 160.
310. Örömnapot adott nekünk az egek jósága: AP 7040*b*, Kónya 2004, 50.
311. Üdvözlégy Betlehemben szült Jézus teste s vére: AP 7089*a* = Kiss–Bodor 1984, 369.
312. Hogy kedves álmod szerezne szentséges kisfijának: AP 7034*b*
313. Ez iccaka Úr anyala: M 5109B19, Burány 2000, 24–25.
314. Pásztorok, keljünk fel: Kónya 2004, 39a,b, MD093_1_07_30, Arch. 143A 11.
315. Pásztorok, keljünk fel: AP 7090*k*
316. Ne féljétek, pásztorok, örömet hirdetek: Kónya 2004, 42.
317. Pásztorok, pásztorok, keljétek fel: AP 7032*h*
318. Pásztorok, nyájaktól keljétek fel: Kónya 2004, 40, AP 7090*f*
319. Betlehēmi pásztorok: Kiss 1941, 22 = MNT II. 495 = Kiss 1982, 296.
320. Új hírt mondok, víg örömet: AP 7034*a* (Arch. 136B 2 = AP 15.056*p*, Burány 2000, 163.)
321. Pástorotársim, új hírt mondok: AP 7088*d* = Kiss–Bodor 1984, 321.
322. Szóljatok, ó pásztorok, mi dolgot leltetek: Arch. 237B 7 = **AP 15.813*c***, Arch. 115B 9 = AP 18.368*c*
323. Szűz Mária e világra nekünk: AP 7040*d*, Lsz 43.984, Arch. 163B 16.
324. Szűz Mária e világra nekünk: **MD091_1_05_14**, Arch. 117B 16.
325. Örvendezzink, Betlehembe menjünk: **AP 7033*p***
326. Betlehemnek szép határán: Mg 5730B15.
327. Pásztorok fel, éjfél van: Kónya 2004, 25.
328. Hej, víg juhászok, csordások: AP 7040*a*, Bodor-hagyaték, Arch. 98A 8, Kiss 1941, 236 = MNT II. 558*j*, MD091_1_07_54, Arch. 22A 5, Kónya 2004, 22, AP 17.264*d*₂
329. Dicsőség mennyben az Istennek: Arch. 237B 1 = AP 15.812*h*

330. Dicsőség, dicsőség: MNT II. 463 = Kiss 1982, 294.
 331. Dicséretes a gyermek: Lsz 43.479. (Lsz 43.481.)
 332. Sír az Isten báránya: Kónya 2004, 34.
 333. Kiskarácsony, nagykarácsony: Arch. 157B 15 = AP 15.752h

Szent István napja

Bevezető: AP 15.784f, Burány 2000, 192, Arch. 228A 20 = AP 18.697m, Burány 2000, 175.

334. Mosolygó szép estéje – stb. I–II. (István-köszöntő): **AP 7077h**, **AP 7078a**, = Kiss 1982, 331–332.
 335. Örvend az ég vigassága (István-köszöntő): MD094A1_49_03, MD095_00_42, Arch. 116B 8–9.
 336. Íme, egykor Szent István (ének Szent Istvánról): **AP 7032c**, MD094A1_50_30.
 337. Nem zörög a nyárfalevél (István-köszöntés): Arch. 235B 18 = AP 15.805p, Burány 2000, 175–177. (Bodor 1978, 141.)

Szent János napja

338. Mivel hónap János napja valaha (János-köszöntő): Arch. 228A 17 = **AP 18.697j**, Burány 2000, 179.
 339. Fölserkenj, Szent János (János-köszöntő): **AP 7073a**, AP 7073b = Kiss 1972, 72–73 = Kiss 1982, 321.
 340. Fölserkenj, szent hajnal (János-köszöntő): Arch. 156A 33 = AP 15.749b, Burány 2000, 181.
 341. Fömentem a hegyre (János-köszöntő): DR-100_0021/1:01:54
 342. Örvend az ég vigassággal – stb. I–II. (János-köszöntő): Arch. 156A 29 = AP 15.748j, Arch. 156A 30 = AP 15.748k = Bodor 1972, A 2/a, Burány 2000, 183, 182.
 343. Örvend az ég vigassággal – stb. I–II. (János-köszöntő): DR-100_0021/1:01:13.
 344. Örvend az ég vigassággal (János/Mihály-köszöntő): **AP 7073d** = Kiss 1982, 324, AP 4107i = Kiss 1982, 325, MNT II. 974. = Kiss 1982, 323, MD093_1_12_45, MD093_1_11_16.
 345. Vig örömmel, nagy örömmel (János-köszöntő): **AP 7073c** = Kiss 1982, 326.
 346. A Szent János érdeme (János-köszöntő): Arch. 202A 21 = AP 15.782b, Burány 2000, 184.
 347. Serkenj fel, múzsám, pendítsd citéradat (János-köszöntő): AP 7051a = Kiss 1972, 75–76.
 348. Ó, mi kegyes jó barátunk (János/Mihály-köszöntő): **AP 7073e** = Kiss 1971, 74–75 = Kiss 1982, 328, AP 4107h, MNT II. 979 = Kiss 1982, 327.
 349. Most érkeztem e helyre (Lajos-köszöntő): AP 4107g = Kiss 1972, 71–72 = Kiss 1982, 322.
 350. Csirke csipog az ágy alatt (Juliánna-köszöntő): Lsz 20.983. (Kiss 1982, 70.)
 351. Szent Jánosnak szép, kegyes áldása (János-köszöntő, Szent János áldása): Arch. 225A 12–13, Burány 2000, 180, Kónya 2004, 171, Arch. 225A 5, Arch. 224B 9.
 352. Szent Jánosnak szép, kegyes áldása (Szent János áldása): AP 4112d
 353. Szent Jánosnak szép, kegyes áldása (Szent János áldása): Mg 5727A51.

TÁJSZAVAK, KEVÉSBÉ ISMERT KIFEJEZÉSEK

alítottam = gondoltam, véltem

bács = juhász, számadó juhász

batrilámpa = elemlámpa

bócéros = kócos, rendetlen

botos = kalapos által készített lábbeli gyapjúból

Ciriliusz, Cirinius, Cirius, Ibérius, Tibélius császár = Cirinus, Szíria kormányzója Jézus születése idején

csapó = szűrszabó

csicskora = szűrős bogáncs

csobány = pásztor (román)

csuhéj = kukoricaháncs

csuknya, csuklya = betlehemesek pásztor szereplőinek egész fejét beborító juhbőr maszkja

diksz = dixit = megmondtam, befejeztem. Az ókori rómaiaktól a 19. század végéig a világi latin nyelvű szónoklat zárszava

fartol = farol

faszujka = bab

fáta = asszony (román)

féldél = a délelőtt fele, tíz óra körüli idő

fertálynét, fertályig = fertálynyit, kis (negyedórányi) időt, kis ideig

gamós juhászbót = horgas végű, kampós bót

Garidó, Garidós – lásd Koridon

Glórija in ekszelszisz dija, Glória inekszent szűz Deó, Glória in ekszcelsz szűzzea, Glórija in ekszelzűjó, Glória in precipti = Gloria in excelsis Deo = Dicsőség a magasságban Istennek (latin)

gömője = juhtúróból gyúrt jókora gombóc

guluga = tarisznya

hadarázni = hadonászni

hamubotóka = betlehemesben vagy farsangi vornyiktáncban szereplő pásztor botja, melynek végére hamuval teli zacskó van erősítve. Ezzel ütögeti a jelenlévőket, gyermekeket.

Ibérius császár – lásd Ciriliusz

istóriázzunk = históriát, történetet mondjunk

kancsika = karikás ostor

kandli = zománcos, fedeles kétliteres tejeskanna

kankó = szűrposztóból készült kabát

kipirul = megcségyenülve távozik

kocsorbu, kocsorba = szénvonó (román)

Kolédo – lásd Koridon

kopré = kopasz

kóré = góré, lécezett falú építmény, csöves kukoricát tárolnak benne
 korheltok = korhelykedtek
 Koridon, Korédon, Kolédo, Kuridom, Garidó, Garidós = a vergiliusi Korydon pásztornév eltorzult mása, iskoladrámákból kerülhetett a betlehemesekbe
 kuptor, kuttor = kemence (román)
 Kuridom – lásd Koridon
 limbus = a pokol tornáca
 Maksus, Makszus, Moksus, Moksus = a vergiliusi Mopsus pásztornév eltorzult mása, iskoladrámákból kerülhetett a betlehemesekbe
 mamaliga = málé (román)
 márjás = régi pénz, olyan tallér, melynek egyik oldalán a gyermek Jézust tartó Mária képe van
 megsirül = megfordul
 mentikás, mendikás = házról házra járó, kéregető diák
 monyator = juhászbojtár (román)
 neszőnek = neszelnek = neszről (zajról) észlelnek, eszmélkednek
 páka = gyékény- vagy nádbuzogány bolyhos része
 pakulár = juhász (román)
 pampuska = fánk
 paszúr = bab
 pęcikulus, pętyikulus = kullancs
 penitenciára = bűnbánatra (latin)
 potos = takaró
 pótra, pótrázs, potrás = poltura, aprópénz, fillér. Régi magyar pénznem, egy garas felét érte.
 presnyák = oldalt gombolható bárányszőr mellény
 pucék, pucik, puszik = kuckó, sut a kemence mögött
 punga = erszény (román)
 rajzat = gyermek, magzat
 rëon = kerület
 rodál = összeillesztett gerenda
 serjedëz = csörgedez
 serkeszd = serkentsd
 sinter = hóhér
 sirül = fordul
 sít málac = sült malac
 sligovica, sligavica = szilvapálinka
 surbankó = serdülő korú
 szelelő domb = domb, ahol a szelelést végzik (a szemes terményeket lapáttal a levegőbe dobva a szél segítségével tisztítják)
 szenvedeje estéje = szenteste, december 24-e estéje
 szép jelen = szép jelenség, jelenés
 szilinció = silentium = csönd (latin)
 ták = lábbelire varrt vagy szegezett folt
 Tibélius császár – lásd Ciriulus
 Titere, Titöre, Vintere = a vergiliusi Tityrus pásztornév eltorzult mása, iskoladrámákból kerülhetett a betlehemesekbe
 toklyó, toklyú = egy-másfél éves nőtény bárányszőr
 untyiás = nagybácsi, öreg (román)
 uralunk = urunknak tisztelünk

vatomán = a farsangi mulatság vezetője Hertelendyfalván

vërdung = űrmérték, kb. 2 dl

vornyk = vőfély (román)

Vintere – lásd Titere

zödfarsang = zöldfarsang = Szent Fülöp és Jakab apostoloknak a csiki székelység körében élő május
elsejei ünnepe

zsuka = táncnév (román)

A KÖTET HANGZÓI

001. Új esztendő, az új idő (újévi köszöntő)	Könyv: 1. sz. (AP 7061c)
002. Új esztendő, vígságszerző (újévi köszöntő)	Könyv: 2. sz. (AP 7060r)
003. Ó, szép Jézus, ez új esztendőben (újévi ének)	Könyv: 9. sz. (MD093_1_16_36)
004. Háromkirályok napján (háromkirályi köszöntő)	Könyv: 11. sz. (AP 7073g)
005. Háromkirályok napján (csillagjárás, csillagozás)	Könyv: 12. sz. (AP 8812e)
006. Az isteni gyermeket (vízkeresztí ének)	Könyv: 19. sz. (MD093_1_18_34)
007. Ó, örvendetes hírhallás (vízkeresztí ének)	Könyv: 21. sz. (AP 7084c)
008. Disznót vágtak itt (disznótoros köszöntő)	Könyv: 22. sz. (AP 7022c)
009. Disznót vágtak itt (disznótoros köszöntő)	Könyv: 23. sz. (AP 7022b)
010. Adjon az Úristen (farsangi köszöntő)	Könyv: 30. sz. (AP 18.697l)
011. Adjon az Isten (farsangi köszöntő)	Könyv: 33. sz. (DAT140_53)
012. Csipkés a szőlő levele (farsangi multság éneke)	Könyv: 42. sz. (AP 6023g)
013. Búcsúztatlak téged e ravasz világból (bőgőtemetés)	Könyv: 49. sz. (AP 18.707b)
014. Jézus szenvedéséről, bűnösök, emlékezzünk (keresztúti ének)	Könyv: 55. sz. (ZTI_MD_73_0_08_35)
015. Lehullott a Jézus vére (nagybőjti ének)	Könyv: 59. sz. (AP 7038g)
016. Hozzátok menyeji királyi székemből (nagybőjti ének)	Könyv: 61. sz. (AP 7036p)
017. Lábadhoz, Jézusom, leborulok (nagybőjti ének)	Könyv: 63. sz. (MD093_0_58_52)
018. Az utolsó végvacsorát (nagycsütörtöki ének)	Könyv: 67. sz. (AP 6024c)
019. Atyám, hogyha lehet (nagycsütörtöki ének)	Könyv: 71. sz. (AP 7105b)
020. Én nemzetem, zsidó népem (nagy-pénteki ének)	Könyv: 76. sz. (AP 7020g)
021. Királyi zászlók lobognak (nagy-pénteki ének)	Könyv: 78. sz. (AP 7039f)
022. Készül a mennyország (nagy-pénteki ének)	Könyv: 79. sz. (AP 7020k)
023. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének)	Könyv: 81. sz. (AP 7021c)
024. Gyászba borult Isten csillagvára (nagy-pénteki ének)	Könyv: 85. sz. (AP 7102b)
025. Mária bújában igen siránkozik (Mária-siralom)	Könyv: 91. sz. (AP 7037b)
026. Ó, én gyászba borult (Mária-siralom)	Könyv: 92. sz. (AP 4112f)
027. Sírval kérdi Szűz Mária (Mária-siralom)	Könyv: 96. sz. (AP 7077e)
028. Ó, egek, sírjátok (Mária-siralom)	Könyv: 99. sz. (Jáki S. Teodóz gyűjteménye)
029. Föltámadt Krisztus e napon (feltámadási körmenet éneke)	Könyv: 100. sz. (AP 7039e)
030. Ki megfeszítettett vala (húsvét hajnali ének)	Könyv: 103. sz. (AP 7035c)
031. Húsvét napja éjszakáján (húsvét hajnali ének)	Könyv: 104. sz. (AP 7035b)
032. E húsvét ünnepében (húsvéti ének)	Könyv: 106. sz. (AP 7051e)

033. Két tanítvány egykor (húsvéthétfői ének)
 034. Mimi-mama, piros pünkösdi napja (pünkösdi ének)
 035. Mimi-mama, mimi-mama (pünkösdi köszöntő)
 036. Mimi-mama, mi van mámma (pünkösdi ének)
 037. A pünkösdi napja (pünkösdi köszöntő)
 038. Üdvözlégy, Szent Anna (Szent Anna-köszöntő)
 039. A Tékiján nagy fényesség támad
     (havi boldogasszonyi búcsúéneke)
 040. Isten veled, kegyhely (havi boldogasszonyi búcsúéneke)
041. Íme, hozzád jöttünk, Istennek anyja
     (nagyboldogasszonyi búcsúéneke)
 042. Nagy öröm van az egekben (kisasszonyi búcsúéneke)
 043. Ó, örömdalok áldott napja (kisasszonyi búcsúéneke)
 044. Küldd az Úristen (adventi ének)
 045. Menj el sietséggel (adventi ének)
 046. Ó, fényes szép hajnal (adventi ének)
 047. Ó, fényes szép hajnal (adventi ének)
 048. Üdvözlégy, Szent Szűz (adventi ének)
 049. Gábriel indula követségbe (adventi ének)
 050. Ím a hajnal, jön az angyal (adventi ének)
 051. Mennyből alászállott (adventi ének)
052. Mikor Máriához (Szentcsalád-járás)
 053. Ím a hajnal, jön az angyal (Szentcsalád-járás)
 054. Szálást keres a szentcsalád (Szentcsalád-járás)
 055. Egek királynéja (Szentcsalád-járás)
 056. Szentolvasót elvégeztük (Szentcsalád-járás)
 057. Elvégeztük, buzgó hívek (Szentcsalád-járás)
 058. Szálást keres a szentcsalád (Szentcsalád-járás)
 059. Készen már a koszorú (Szentcsalád-járás)
 060. Gyertek ide, csókolgassuk (Szentcsalád-járás)
 061. Szent János áldása (Szentcsalád-járás)
 062. Ó, Jézus, Jézus (Szentcsalád-járás)
 063. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág (bölcsőzés)
 064. Kedves álmodot hogy szerezne szülőjének (bölcsőzés)
 065. A kis Jézus aranyalma (bölcsőjás)
 066. Mikor Máriához az Isten angyala (angyali vigasság)
- Könyv: 110. sz. (AP 7035f)
 Könyv: 112. sz. (AP 17.248e)
 Könyv: 114. sz. (AP 15.801i)
 Könyv: 125. sz. (AP 16.225j)
 Könyv: 132. sz. (AP 16.225e)
 Könyv: 144. sz. (AP 7077d)
 Könyv: 148. sz. (AP 15.802c)
 Könyv: 150. sz.
 (MD073_0_41_17)
 Könyv: 151. sz. (Arch. 183A 11)
 Könyv: 155. sz. (AP 7030j)
 Könyv: 156. sz. (AP 7028f)
 Könyv: 163. sz. (AP 7087h)
 Könyv: 165. sz. (AP 7032a)
 Könyv: 166. sz. (AP 7039k)
 Könyv: 167. sz. (AP 7084n)
 Könyv: 170. sz. (AP 7039j)
 Könyv: 171. sz. (AP 7085b)
 Könyv: 173. sz. (AP 7032d)
 Könyv: 174. sz.
 (MD091_1_19_50)
 Könyv: 179-II. sz.
 (MD093_1_24_05)
 Könyv: 179-III. sz.
 (MD092B_1_32_40)
 Könyv: 179-IV. sz.
 (MD093_1_25_29)
 Könyv: 179-VI. sz.
 (MD092B_1_08_51)
 Könyv: 179-X. sz.
 (MD092B_1_17_05)
 Könyv: 179-XI. sz.
 (MD092B_1_13_51)
 Könyv: 180-I. sz.
 (Arch. 216A 1)
 Könyv: 180-IV. sz.
 (Arch. 216A 8)
 Könyv: 184. sz.
 (Arch. 208A 21)
 Könyv: 190. sz. (AP 6024d)
 Könyv: 194. sz. (Arch. 169B 7)
 Könyv: 197-I. sz. (AP 7021e)
 Könyv: 198. sz. (AP 7021g)
 Könyv: 199. sz. (AP 7078o)
 Könyv: 200-I. sz.
 (AP 18.691h)

067. Karácsonynak éjszakáján (angyali vigasság)	Könyv: 200-II. sz. (AP 18.691i)
068. Hej, víg juhászok, csordások (angyali vigasság)	Könyv: 200-III. sz. (AP 18.691j)
069. Hopp, Pista..., Csordapásztorok – stb. (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 203. sz. (AP 7051c ₁₋₅)
070. A karácsony éjszakáján (kóringyáló)	Könyv: 205-I. sz. (AP 7102e)
071. Krisztus Urunknak áldott születésén (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 208. sz. (AP 7051b)
072. Krisztus Urunknak áldott születésén (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 209. sz. (AP 7087j)
073. A kis Jézus aranyalma (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 210. sz. (AP 7050e)
074. A kis Jézus aranyalma (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 212. sz. (Arch. 132B 16)
075. Dicsértessék a kis Jézus (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 218. sz. (Arch. 208A 10)
076. Fújd, Gyurka, a dudádat (karácsonyi köszöntő)	Könyv: 219. sz. (Arch. 62A 14)
077. Menjünk mi is Betlehembe (kóringyáló)	Könyv: 222. sz. (Arch. 88A 16)
078. Szívünk vígsággal ma bétött (legények kántálója)	Könyv: 223. sz. (AP 7088f)
079. Gyermekek, gyermekek, mondd meg nékem (katekizmusi ének kóringyáláskor)	Könyv: 231. sz. (AP 18.707c)
080. Szóljatok, ó, pásztorok (huszárjáték éneke)	Könyv: 235. sz. (AP 7095f)
081. Serkenjé, lelkem, mély álmodból (serkenyezés éneke)	Könyv: 237. sz. (AP 7095c)
082. A szűz egy fiút szült (serkenyezés éneke)	Könyv: 238. sz. (AP 7102g)
083. I'midőn mindeneket (serkenyezés éneke)	Könyv: 239. sz. (AP 7083p)
084. Mennyből az angyal – stb. (betlehemes kántálás)	Könyv: 243. sz. (AP 8811h-i, AP 8812a-c)
085. Menyből az angyal – stb. (betlehemes játék)	Könyv: 251. sz. (AP 15.801d-h)
086. Vigan zengjetekek, citorák (betlehemes játék éneke)	Könyv: 257-Ib) sz. (AP 18.701h)
087. Jobb ez a gazda (betlehemes játék éneke)	Könyv: 257-V. sz. (AP 18.701i)
088. Csordapásztorok (betlehemes játék éneke)	Könyv: 257-VI. sz. (AP 18.702a)
089. Csikós vagyok (betlehemes játék éneke)	Könyv: 260-I. sz. (AP 16.215h)
090. Hever a nyáj, léfekhettek (betlehemes játék éneke)	Könyv: 271-II. sz. (AP 15.784a)
091. Midőn mindeneket – stb. (betlehemes játék részlete)	Könyv: 276. sz. (AP 7092f-p)
092. Sërkenjeték, pásztorok – stb. (betlehemes játék részlete)	Könyv: 277. sz. (AP 7091m-o, AP 7092c,d)
093. Csordapásztorok (karácsonyi ének)	Könyv: 279. sz. (AP 7040c)
094. Csordapásztorok (karácsonyi ének)	Könyv: 280. sz. (AP 7084e)
095. Mennyből jövök most hozzátok (karácsonyi ének)	Könyv: 281. sz. (AP 7034c)
096. Született szűz leánytól (karácsonyi ének)	Könyv: 287. sz. (AP 7084m)
097. Mostán kinyílt egy szép rózsavirág (karácsonyi ének)	Könyv: 290. sz. (AP 7032j)
098. Az Istennek szënt angyala (karácsonyi ének)	Könyv: 293. sz. (AP 7087i)

099. Betlehemnek pusztájában (karácsonyi ének)	Könyv: 294. sz. (AP 7034d)
100. Betlehemnek pusztájában (karácsonyi ének)	Könyv: 296. sz. (AP 7102f)
101. Keljetek fel, jó bojtárok (karácsonyi ének)	Könyv: 304. sz. (AP 7102d)
102. Vigan zengjetek, citëräk (karácsonyi ének)	Könyv: 307. sz. (AP 7032g)
103. Szóljatok, ó pásztorok (karácsonyi ének)	Könyv: 322. sz. (AP 15.813c)
104. Szűz Mária e világra nékünk (karácsonyi ének)	Könyv: 324. sz. (MD091_1_05_14)
105. Örvendezzink, Betlehembe menjink (karácsonyi ének)	Könyv: 325. sz. (AP 7033p)
106. Mosolygó szép estéje (István-köszöntő)	Könyv: 334-I. sz. (AP 7077h, AP 7078a ₂)
107. Ó, szűrszabó, rongyos csizmadija (István-köszöntő)	Könyv: 334-II. sz. (AP 7078b)
108. Íme, egykor Szent István (ének Szent Istvánról)	Könyv: 336. sz. (AP 7032c)
109. Mivel hónap János napja valaha (János-köszöntő)	Könyv: 338. sz. (AP 18.697j)
110. Fölserkenj, Szent János (János-köszöntő)	Könyv: 339. sz. (AP 7073a)
111. Örvend az ég vigassággal (János-köszöntő)	Könyv: 344. sz. (AP 7073d)
112. Vig örömmel, nagy örömmel (János-köszöntő)	Könyv: 345. sz. (AP 7073c)
113. Ó, mi kegyes, jó barátunk (János-köszöntő)	Könyv: 348. sz. (AP 7073e)

TARTALOM

Előszó	5
Bevezető	6
A kötet anyagának gyűjtői	11
<i>Újlesztendő 1–9.</i>	12
<i>Vízkereszt (január 6.) 10–21.</i>	22
<i>Disznótor 22–29.</i>	37
<i>Farsang 30–53.</i>	43
<i>Nagyböjt 54–99.</i>	69
<i>Húsvét 100–110.</i>	121
<i>Pünkösd 111–140.</i>	132
<i>Aratás 141.</i>	171
<i>Szent Anna napja (július 26.) 142–147.</i>	173
<i>Havi Boldogasszony napja (augusztus 5.) 148–150.</i>	179
<i>Nagyboldogasszony napja (augusztus 15.) 151–153.</i>	183
<i>Kisboldogasszony napja (szeptember 8.) 154–157.</i>	187
<i>Advent 158–177.</i>	192
<i>Karácsony 178–333.</i>	211
<i>Szentcsalád-járás 178–196.</i>	211
<i>Bölcsőjárás 197–199.</i>	267
<i>Karácsonyi köszöntő 200–231.</i>	273
<i>Leányok megéneklése 232–239.</i>	324
<i>Betlehemes játék 240–278.</i>	341
<i>Karácsonyi ének 279–333.</i>	543
<i>Szent István napja (december 26.) 334–337.</i>	597
<i>Szent János napja (december 27.) 338–353.</i>	603
Irodalom	623
Rövidítések	627
Helységnevjegyzék	628
Szótagszámmutató	631
Sorzárlatmutató	636
Kezdő sorok betűrendes mutatója	640
A dalok forrásjegyzéke	647
Tájszavak, kevésbé ismert kifejezések	659
A kötet hangzói	662

Bodor Anikó – Paksa Katalin

VAJDASÁGI MAGYAR NÉPDALOK V.

Forum Könyvkiadó Intézet
Újvidék
2016

www.forumliber.rs
e-mail: direktor@forumliber.rs

Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
Zenta
2016

www.vmmi.org
e-mail: info@vmmi.org

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

784.4(=511.141)(497.113)

VAJDASÁGI magyar népdalok V. : Jeles napi szokások és jeles időszakok énekei / [Összeállította] Bodor Anikó, Paksa Katalin ; [kottagrafika Pálóczy Krisztina ; hangtechnika Németh István]. – Újvidék : Forum ; Zenta : Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2016 (Novi Sad : Futura). – 668 p. : kották ; 24 cm + 1 CD-ROM

Példányszám: 600. – Irodalom. – Mutatók.

ISBN 978-86-323-0953-1 (Forum)
ISBN 978-86-86469-97-7 (VMMI)

1. Bodor Anikó, 1941–2010 (priređivač, sakupljač)

a) Mađarske narodne pesme – Vojvodina

COBISS.SR-ID 303684871

A kiadásért felel Virág Gábor igazgató-főszerkesztő és Gondi Martina igazgató

Recenzensek: Domokos Mária és Rudasné Bajcsay Márta

Szerkesztő: Juhász Gyula

Műszaki szerkesztők: Csernik Előd és Kelemen Emese

Korrektor: Buzás Márta

A fedőlapon székelykevei huszárjáték szereplői

Példányszám: 600

Készült a Futura Nyomdában Újvidéken, 2016-ban